

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1938/39. AASTAL

TALLINN, 1939
RIIGIKANTSELEI VÄLJAANNE

**Faksiimiletrüki Riigikogu riigieelarve kontrolli komisjoni aruteluks eelarve läbipaistvuse
ja esitusviisi selguse ning valitsuse aruandluse teemal**

Tallinn, 2015

Käeoleva faksiimiletrükise on töömaterjalina Riigikogu riigieelarve kontrolli komisjonile eelarve läbipaistvuse ja esitusviisi selguse ning valitsuse aruandluse teemaliseks aruteluks välja andnud 2015. aasta novembris Riigikontroll (kontakt riigikontroll@riigikontroll.ee, www.riigikontroll.ee, tel + 372 640 0700).

Väljaande aluseks on Riigikontrolli tellimusel tehtud Eesti Rahvusraamatukogu digiteering, failide töötamise ja trükittevalmistuse on teinud Riigikontroll. Originaaltrükis on kättesaadav Eesti Rahvusraamatukogust ja selle digiteering rahvusraamatukogu digiarhiivist DIGAR.

Trükitud trükikojas Multiprint.

VALITSUSASUTISTE
TEGEVUS
1938/39. a.

TALLINN, 1939

RIIGIKANTSELEI VÄLJAANNE

S I S U K O R D.

	Lk.
VABARIIGI PRESIDENTI KANTSELEI	1
Teenetemärkide Komitee	2
RIIGIKANTSELEI	3
I. Sekretariaat	3
II. Riigiraamatukogu	3
III. Riigiarhiiv	4
IV. Arhiivinõukogu	4
V. Riigi Statistika Keskbüroo	4
VI. Konjunktuurinstituut	5
RIIKLIKU PROPAGANDA TALITUS	7
1. Organisatsioon	7
2. Tegevus	7
HARIDUSMINISTEERIUM	10
Ministeeriumi ülesanded ja organisatsioon	10
I. Kooliosakond	10
1. Üldine olukord	10
2. Kooli korraldavaid seadusi ja määrusi	10
3. Koolide õppe- ja tunnikavad	11
4. Õpetajate ettevalmistus	11
5. Õppevahendid	11
6. Kooliruumid	12
7. Erakoolid	12
8. Vähemusrahvuse haridusala	12
9. Koolide areng ja praegune seisukord	13
10. Õppe- ja kasvatustöö järelvalve	14
II. Kutseoskuse Osakond	14
1. Tegevuse areng	14
2. Põllumajanduslikud õppeasutised	15
3. Tehnilised ja tööstuslikud õppeasutised	15
4. Kodutööstus	17
5. Majanduslikud õppeasutised	17
6. Majanduslik kutseoskus väljaspool kooli	18
7. Kodumajanduslikud õppeasutised	18
8. Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu	18
9. Lühiaegsed oskuskursused	19
10. Kunstnike registreerimine	20
11. Tehnikute registreerimine	20
12. Tantsuõpetajate registreerimine	20
13. Kutsevaliku nõuande korraldus	20
14. Rahvusvaheline tegevus kutsehariduse alal	20
Koolide Põllumajapidamise Amet	20
1. Tegevuse üldine areng	20
2. Tegevus üksikul majapidamisel	20
3. Särevere Piimatehas	21
III. Noorsoo ja Vabahariduse Osakond	21
1. Tegevuse areng	21
Noorsoo ala	21
2. Noorsoo organiseerimist ja noorsooorganisatsioone korraldavaid määrusi	21

	Lk.
3. Noorsoo-organisatsioonid koolide juures	22
4. Noorsoo-organisatsioonid väljaspool kooli	22
5. Erialased juhtivad keskused	22
6. Juhtide ettevalmistamine	23
7. Noorsoo-ajakirjad	23
8. Suhted ja läbikäimine välismaaga	23
9. Rahalised toetused	23
Vabahariduse ala	24
10. Vabaharidustöö	24
11. Raamatukogundus	25
12. Rahvamajad	25
Kehalise kasvatuse ala	26
13. Noorte kehaline kasvatus koolides ja organisatsioones väljaspool kooli	26
14. Täiskasvanute kehaline kasvatus	26
IV. Teaduse ja Kunsti Osakond	27
1. Tegevuse üldine areng ja teaduslik töö	27
2. Eesti Teaduste Akadeemia	27
3. Eesti Kultuurkapital	27
4. Eesti Kultuurpropaganda Fond	29
5. Kultuurtegelaste Pensionikassa	29
6. Tartu Ülikool	29
7. Gümnaasiumide, kesk- ja kutsekooli-õpetajate ettevalmistus	29
8. Tallinna Tehnikaülikool	29
9. Riiklik Katsekoda	30
10. Riigi Keskarhiiv	30
11. Tallinna Konservatoorium	30
12. Lavakunstikool	30
13. Teatrid	31
14. Näidendite autorihonorar	31
15. Kunstinäitused, kontserdid ja välisesinemised	31
16. Muinasvarade kaitse ning korraldamine	31
17. Muuseumid	32
18. Kõrgemad eraõppeasutised	33
19. Kunstikoolid	33
20. Välismaail õppijad ja õpestipendiumid	33
21. Rahvusvahelised suhted teaduse ja kunsti alal	34
V. Üldosakond	34
KOHTUMINISTEERIUM	35
I. Kodifikatsiooni Osakond	35
1. Riigi- ja administratiivõiguse ala	35
2. Seaduste üldine kodifitseerimine	35
3. Tsiviilala	36
4. Kriminaalala	36
5. Balti riikide juristide koostöö	36
II. Vangimajade Talitus	37
A. Vangimajad	37
1. Ehitustegevus	37
2. Muud tööd	38

	Lk.		Lk.
B. <i>Harku Tööpõlgurite Töölaager</i>	38	4. Savilademete kasutamise võimalused ja tulekindlate ehitusmaterjalide levitamine	57
1. Andmed töölaagrisse paigutatud hooldusaluste kohta	38	5. Tollitariifide korraldamine	57
2. Hooldusaluste töö ja töötasu	39	6. Puumaterjali majandamise ja kütteainete küsimus	58
III. Kohtud	39	7. Riigiasutiste tellimuste ja ostude korraldamine	58
1. Kohtute korraldus	39	8. Mitmesugused küsimused	58
2. Kohtute koosseis	40	Mäeamet	58
3. Kohtute tegevus	40	1. Geoloogilised uurimised	58
IV. Prokuratuur	42	2. Mineraalvarade uurimise lubad	58
1. Prokuratuuri tegevus	42	Patendiamet	59
2. Kohtuliku Ekspertiisi Instituut	43		
V. Üldosakond	43	VI. Krediid- ja Kindlustusasutiste Inspektor	59
MAJANDUSMINISTEERIUM	45	VII. Maksupeakomitee	60
I. 1. Ministeeriumi organisatsioon	45	VIII. Tollipeakomitee	60
II. Kaubandusosakond	45	IX. Kaubanduskomitee	61
1. Sisekaubandus ja hindade kontroll	45	X. Ratsionaliseerimise Komitee	61
2. Tollitariifid	45	1. Organisatsioon	61
3. Väliskaubanduse korraldamine	46	2. Tegevus	61
4. Majanduslik informatsioon	46	XI. Eesti Rahvuslik Jõukomitee	62
5. Eesti ja tema toodete tutvustamine ja turismipropaganda välismaal	47	XII. Loodusvarade Instituut	63
6. Kallismetallide, kaalude, vihtide ja mõõtude proovimine ning tembeldamine	47		
III. Maksude Talitus	47	PÕLLUTÖÖMINISTEERIUM	68
1. Tulumaks	47	I. Katastri ja Maakorralduse Osakond	68
2. Ärimaks	48	1. Maakorraldus	68
3. Rahakapitalide maks	48	A. Riikliku maataagavara korraldamine (planeerimine)	68
4. Lähikäigumaks	48	1. Eeltööd	68
5. Loodusvarade Instituudi heaks võetav maks	49	2. Uute kruntide rajamine ja varemplaneeritud kruntide korraldamine	68
6. Kinnistumaks	49	3. Renditalude ja väikemaapidamiste korraldamine	68
7. Tempelmaks	49	4. Väikekohtade suurendamine	69
8. Pärandi- ja kingimaks	49	5. Riigimaade vahetus eramaade vastu	69
9. Kohtumaks ja muud lõivud	49	B. Eramaade korraldamine	69
10. Trahterimaks	49	6. Lapimaade korraldamine (uuesti-kruntimine)	69
11. Omavalitsusmaksud	49	7. Ühismaade jaotamine	70
12. Toll	49	8. Piiritülid, servituudid ja maade vahetused	70
13. Aktsiisid	50	9. Kogukonna-, asutiste ja erarendimaade (popsikohtade) korraldamine	70
14. Piiritusmonopol	50	2. Kataster	70
15. Maksukaristus ja kohtuasjad	51	10. Maamõõtetööd	70
IV. Rahandusosakond	52	11. Hindamistööd	70
1. Üldisi tegevusülesandeid	52	12. Katastriarhiiv	70
2. Eelarve täitmine	52	13. Uute vallapiiride korraldamine	71
3. 1939/40. a. eelarve kujundamine	52	3. Maaparandus	71
4. Rahvamajanduse Elustamise Fondi alal teostatud ülesanded	53	14. Kultuuritehnilised eeltööd ja projektid	71
5. Sisevõlad	53	15. Veejuhtmete korrastamine	71
6. Riigi vahetusraha	53	16. Veeühingud	71
7. Välisvõlad	54	17. Veeolude uurimine	71
8. Riigi tagatised	54	4. Asundustegevus	72
9. Rahalised deposiidid	54	18. Üldulatus	72
10. Riigi summade arvel omandatud väärtpaberid	54	19. Asundusmaade omandamine ja korraldamine	72
11. Riigi väärtmärkide valmistamine	54	20. Veeäravoolu loomine ja teede ehitamine	72
12. Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamine	55	21. Ehitustegevus	73
13. Riigikassa operatsioonide ja riigivarade arvestamine	55	22. Uute majapidamiste asutamine	73
14. Riigi nõudmiste pikendamine, ajatamine, vähendamine ja kustutamine	55	23. Asunduskohtade müük	73
V. Tööstusosakond	55	24. Eraviisiline asundamine	73
Tööstusamet	55		
1. Tööstuse korraldamine	55	II. Põllumajandusosakond	74
2. Tööstusele tööabinõude ja materjalide muretsemise reguleerimine	56	1. Üldosa	74
3. Tööstustoodete turustamine	57	2. Põllumajanduslikud katsed ja uurimised	74

	Lk.		Lk.
3. Maaviljus	75	III. Piirivalve	99
4. Aiandus ja mesindus	76	1. Salakaubitsemise tõkestamine	99
5. Loomakasvatuse	77	2. Üle riigi piiri liiklemise järelevalve	99
6. Kalandus	79	3. Tollifunktsioonide täitmine	99
7. Põllumajandussaaduste väljavedu ja väljaveokontroll	80	4. Muud erikohused	100
8. Põllumajandusmasinate ja -riistade proovitööde ja kontrolli tulemusi	81	5. Riigi piiri korrashoid	100
9. Põllumeeste kutseline nõuanne	82	6. Hooned	100
Riigimõisade Valitsus	82	7. Väljaõpe	100
1. Töötulemusi	82	8. Sport	100
2. Väandra toorlinavabrik	83	V. Üldosakond	100
III. Riigimetsade Talitus	84	1. Tegevus nime- ja rahvusõiguse alal	100
<i>A. Riigimaade valitsemine ja likvidatsioon</i>	84	2. Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamine	101
1. Maade ja päraldiste likvidatsioon	84	3. Kirikud ja usuühingud	101
2. Riigimaade valitsemine	84	4. Matmispaigad	102
3. Võõrandatud maade eest tasu maksamine	84	5. Perekonnanaseisu registreerimise korraldamine	102
<i>B. Metsade valitsemine ja majandamine</i>	84	6. Kinokorraldus ja filmikontroll	102
4. Metsandusliku tegevuse piirjooned ja üldtähtsusega üritusi metsanduse alal	84	7. Kodakondsuse asjad	103
5. Metsamajanduslikud tööd	84	8. Juriidiliste isikute registreerimine	103
6. Jahindus	85	9. Riigi kinnisvarade valitsemine	104
7. Metsahoiukomitee tegevus	86	10. Seaduste väljatöötamine	104
8. Metsakorraldus	86	SOTSIAALMINISTEERIUM	105
9. Metsakasustus	86	Organisatsioon	105
IV. Veterinaartalitus	87	I. Tervishoiu ja Hoolekanade Talitus	105
1. Olukord	87	<i>A. Tervishoid</i>	105
2. Sigade punataud	87	1. Tervishoiuline üldtegevus	105
3. Veiste tiisikus ja brutselloos	88	2. Tervishoiuline selgitustöö	106
4. Marutaud	88	3. Elatusvahendite uurimine	106
5. Elusloomade, liha ja lihasaaduste väljavedu	88	4. Nakkushaigused	107
6. Riiklik Seerumi Instituut	88	5. Tuberkuloos	107
V. Varade ja arveosakond	88	6. Vaimuhaiged ja langetõbised	108
1. Organisatsioon	88	<i>B. Lastekaitse</i>	108
2. Eelarvete koostamine	89	1. Üldine areng	108
3. Arvepidamine	89	2. Laste tervislik kaitse	108
4. Asjaajamine varade alal	89	3. Imikute kaitse	109
5. Arveabikohtade arvepidamise kontroll	89	4. Laste lahtine hoolekanne	109
VI. Üldosakond	89	5. Laste erakorraline abistamine	109
SISEMINISTEERIUM	91	6. Eraorganisatsioonide tegevus	109
I. Politseitalitus	91	7. Rahva Juurdekasvu ja Heaolu Komisjoni tegevus	109
1. Kodanlik õhukaitse (KÕ)	91	<i>C. Hoolekanne</i>	110
2. Tuletõrje	91	1. Kinnine hoolekanne	110
3. Laske- ja riviline väljaõpe	92	2. Lahtine hoolekanne	110
4. Ametkonna väljaõpe	92	3. Sotsiaalministeeriumi koostöö organisatsioonidega	110
5. Spordi- ja kehalise kasvatuse ala	93	<i>D. Pensionide ja riigiteenijate, -töölise ning õppejõudude haiguskindlustuse ala</i>	110
6. Tunnistuste ja lubade väljaandmine	93	1. Seadusandlus	110
7. Mitmesugused alad	93	2. Pensionäride arv	111
8. Politsei kohapealsed asutised	94	3. Riigiteenijate haiguskindlustus	111
9. Välispolitsei	94	II. Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse Osakond	111
10. Kriminaalpolitsei	95	1. Töökaitse ja sotsiaalkindlustus	111
11. Poliitiline politsei	95	2. Tööinspeksioon	113
12. Politseiametnike seltskondlikust tegevusest	95	3. Tööturg ja tööborsid	114
II. Omavalitsuste Talitus	96	4. Töötud	114
1. Omavalitsuste korraldamine	96	5. Töövõtjad	114
2. Valdade piiride korraldamine	97	6. Tööpakkumised	115
3. Omavalitsuste Talituse sisemine töö	97	7. Talvised tööd	115
4. Kohalike omavalitsuste ametnike ettevalmistus	99	III. Farmaatsiaosakond	115
		1. Seadusandlus	115
		2. Ravimdroogide kodumaal tootmise korraldamine	116
		3. Järelevalvele kuuluvate asutiste tegevus	116

	Lk.		Lk.
IV. Loodushoiu- ja Turismi-instituut	117	9. Laevade kinnistamine ja registrimine	139
1. Seadusandlus	117	10. Laevanduse Laenufond	139
2. Korraldustöö parkide alal	117	11. Sadamate Nõukogu	139
3. Suvitus- ja ravikohtade korraldamine	118	VII. Üldosakond	140
4. Looduskaitse	118	VIII. Riigi Ringhääling	140
5. Turism	118	1. Üldjooni	140
6. Kodukaunistamine	119	2. Ringhäälingu levik	141
V. Üldosakond	119	3. Saatekava areng	141
TEEDEMINISTEERIUM	120	4. Saatjad ja tehniline täiendamine	142
1. Organisatsioon	120	5. Akulaadimispunktide organiseerimine	143
I. Ehitusosakond	120	VÄLISMINISTEERIUM	144
1. Areng	120	I. Poliitiline Osakond	144
2. Ehitusasjanduse korraldamine ja juhtimine	120	1. Poliitiliste suhete korraldamine	144
3. Riigiehitiste püstitamise korraldamise järelevalve	120	Eesti seisukoht sanktsioonide küsimuses	144
4. Avalike ja tööstusehitiste püstitamise järelevalve ja inspektsioon	120	Erapooletuse poliitika	145
5. Asula-ehitustegevuse järelevalve	121	2. Rahvasteliit	145
6. Era-ehitustegevuse järelevalve	121	3. Informatsioon ja propaganda	145
7. Ehitusasjanduse ratsionaliseerimine	121	II. Väliskaubanduse Osakond	146
8. Mitmesugused ülesanded	121	1. Väliskaubanduse arenemine ja majanduslikkude suhete korraldamine välisriikidega	146
II. Õhusõiduosakond	122	2. Majanduslik informatsioon ja vahendus	147
1. Tegevuse üldjooni	122	III. Administratiiv-juriidiline osakond	147
2. Eelarve ja rahalised toetused	122	Juriidiline büroo	147
3. Lennutegevus ja -järelevalve	122	Üld- ja Konsulaarbüroo	147
4. Lennujulgeoleku-teenistus	123	Konsulaarosa	147
5. Lennujaamad	123	Üldosa	148
III. Maanteede Talitus	124	Arvepidamine ja majandamine	148
1. Tegevuse üldjooni	124	IV. Protokoll	149
2. Maanteede ja sildade ehitus, parandus ning korrashoid	124	RIIKLIKUD PANGAD JA ETTEVÕTTED	150
3. Maanteemasinad ja veovahendid	126	I. Pikalaenu Pank	150
4. Teedekapitali kulud	126	1. Areng	150
5. Jõuvankrite liiklemine	127	2. Laenud	150
IV. Raudteede Talitus	128	3. Erikapitalide, fondide ja neist antud laenude, nõudmiste ning muude mahutuste valitsemine	150
1. Tegevuse üldjooni	128	4. Tulemused	151
2. Raudteeliinid ja -ehitised	128	II. Eesti Maapank	151
3. Vedurid, vagunid, elektri- ja muud jõuseadised	130	1. Pantkirjalaenu-operatsioonid	151
4. Saavutusi ekspluatatsiooni alal	131	2. Operatsioonid erikapitalide ja -fondide arvel	152
5. Tariifid	132	3. Laenude liitmine	153
6. Rahanduslikud tulemused	132	III. Riigihoiukassa	153
7. Materjalide ja kütteainete muretsemine	132	IV. Riigi Trükikoda	154
8. Tervishoid raudteel	133	1. Areng	154
V. Posti-, Telegraafi- ja Telefonitalitus	133	2. Väärtmärkide osakond	154
1. Tegevuse üldjooni	133	3. Lihtrükiosakond	154
2. Talitusliku tegevuse kasv	133	4. Kirjastus	155
3. Rahanduslikud tulemused	134	5. Loteriide-osakond	155
4. Asutiste võrgu arenemine	134	6. Mitmesugused tulud	155
5. Postiala üksikasju	135	7. Tulemusi	155
6. Rahvusvahelise postiliikimise ala	135	V. Riigi Sadamatehas	155
7. Telegraafi-, telefoni- ja raadioala	136	1. Areng	155
8. Ametk. asutiste korrastamine ja majandamine	137	2. Tellimiste liigitus	155
VI. Veeteede Talitus	137	3. Tegevuse tulemused	155
1. Ehitustööd sadamais	137	VI. Riigi Ehitusettevõtte „Ehitaja“	156
2. Süvendustööd meresadamais	138	1. Tegevuse üldjooni	156
3. Süvendustööd sisevetel	138	2. Ehitustööd	156
4. Peipsi järve alandustööd	138	3. Projekteerimistööd	156
5. Ujuvabinõud	138	4. Katsed	157
6. Laevasõiduteede heakord	139	VII. Riigi Viljasalv	157
7. Uppunud laevade realiseerimine	139		
8. Tallinna sadama tegevus	139		

SISSEJUHATUSEKS.

1938/39. a. alguse tähtsamaks sisepoliitiliseks sündmuseks Eesti Vabariigi elus oli uue Põhiseaduse ellurakendamine rahvaesinduse kokkutuleku ja Vabariigi Presidendi valimise näol. **Riigikogu** tuli kokku aprilli teisel poolel. Parlamendi avakõnes Riigihoidja K. Päts tähendas, et esimene asi, mida rahvaesindus võiks teha, on leppivat kätt sirutada nendele, kes poliitilistel põhjustel meie riigi seltskonnatööst on kõrvaldatud ja kõrvaltvaatajaina peavad jälgima vahepeal toimunud riigielu arenemist. Ühtlasi ta tegi teatavaks, et Vabariigi Valitsus peab oma kohuseks parlamendile anda üle esimese esitise amnestiaseaduse eelnõu. Riigihoidja oli seega täitnud oma töötuse, mille ta väljendas paar kuud varem peetud poliitilises kõnes.

Riigikogu asuski esimesena amnestiaseaduse eelnõu arutamisele, mis mõningate väiksemate muudatustega võeti varsti vastu. Amnestiaseaduse põhjal vabanesid vanglatest kõik poliitilised vahialused, mitte üksnes 8. detsembri mässukatse pärast kinnimõistetud, vaid ka paljud pahempoolsed poliitilised vangid, kes olid saanud karistada varemates poliitilistes protsessides, alates 1923. ja 1924. aastast. Äärmine pahempoolne liikumine Eestis on vaibunud ja kaotanud oma nakatava laadi, mispärast ei olnud meie ühiskonnale enam hädaohtlik anda tagasi harilikule elule äärmustesse kaldunud kodanikke.

Mõni päev pärast Riigikogu kokkutulekut — 23. IV 1938 — toimus **Vabariigi esimese Presidendi** valimine, kelleks sai senine Riigihoidja Konstantin Päts. Ta valiti rõhuva häälteenamusega — 238 valijast hääletas K. Pätsi poolt 219. Hääletamistagajärgede teatavaks saamisel K. Päts esines lühikese kõnega, mis oli teataval määral deklaratsiooniks ja töötuseks Eesti Vabariigi esimese Presidendi tulevaste aastate tegevuse kohta. Ta kinnitas — Vabariigi President ei ole selleks, et oma võimu näidata, vaid ta peab olema lepitajaks ja toetajaks asutistele nende ülesannete teostamisel. „Tahan olla rahva poolt loodud demokraatlike

asutuste toeks ja abiks, et nad leplikus meeles täidaksid ülesandeid, mis neile on pandud. Oleme jõudnud üle neist kiusatustest, mis kogu Euroopas on maad võtmas, kus üksiku isiku kultus kõrgele tõstetakse ja asutused ära unustatakse. Meie oleme sellest nüüd üle, sest meie kindel tahtmine oli — näha valitsust ja riiki oma korraldustes nii, nagu ta praegu on.“ Avaliku arvamuse hinnangutes K. Pätsi Vabariigi Presidendiks tuleku kohta ei leidunud lahkeliisid. Tunnistati üksmeelselt, et praeguse stabiilse, rahuliku ja eduka olukorra loomisel on Eesti kõige teenekam mees saanud auväärseima ja vastutusrikkaima koha, mida uus Eesti riigikord võib pakkuda.

9. V 1938 Vabariigi President nimetas ametisse **uue valitsuse**. Peaministriks tuli senine peaministri asetäitja Kaarel Eenpalu. Valitsuse teadaandes öeldi — uue valitsuse peamiseks ülesandeks on teha kõik selleks, et uus Põhiseadus rakenduks ellu täies ulatuses. Esimest korda deklaratsioonis peatuti pikemalt kirjan-duse, kunsti ja teaduse edendamise juures. Valitsus lubas olla siin igapidi toetajaks. Noorsoo kasvatus peab toimuma riiklikus vaimus. Noori ei tohi võõrutada kehalikust tööst. Tahetakse teostada elureformi, mille all tuleb mõista seltskondliku isetegevuse, vaba tegutsemise ja vaba aja kulutamise tarvilikku ümberseadmist. Sotsiaalprogrammi alal valitsus pidas tähtsamaks kavatsuseks teostada lähemal ajal kindlustust vanaduse ja töövõimetuse vastu.

Aasta tähtsamate sündmuste keskuseks kujunes **11. Üldlaulupidu**, mis moodustas Eesti iseseisvuse 20. juubeliaasta suviste pidustuste peatuuma. See oli esmakordselt, kus Tallinna kogunes 18 000 lauljat ja mängijat. Nii suurt üldkoori ei ole esinenud veel ühelgi varemalt Eesti laulupeol. Laulupidu kujunes rekordiliseks kuulajate arvu poolest. Asjatundjad kinnitasid, et üldkoori ettekanded oma kunstiliselt tasemelt ületasid varemalt laulupidusid. Laulupeo peamõte — aidata kaasa rahva ühtluse ja tervikluse tunde kasvatamisele ja tugevdamisele — teostus täiel määral.

12. III 1939 Eesti avalikkuses tuletati meelde pööret, mis viis aastat tagasi toimus Eesti siseelus. Ühtlasi tehti sel puhul ülevaadet **möödunud viie aasta saavutustest**. Peale riigireformi märgiti esijoones suurt tõusu majanduselus. Riigireform ja majanduslik ülesehitus — nende kahe teo abil Eesti on toodud välja raskest kriisiajastust. 1933. a. pärandus majanduslikul põllul näis olevat peagu lootusetu. Väliskaubanduse läbikäik rahasummas oli langenud rohkem kui poole võrra võrreldes 1927—1931. a. keskmisega. Kõige raskem oli olukord põllumajanduses.

Arvud kõnelevad siin selget keelt. Põllumajanduskaupade väljavedu tõusis 20,6 miljonilt *kr*-lt 54,3 milj. *kr*-le ja tööstuskaupade oma 18,6 milj. *kr*-lt 38,3 milj. *kr*-le — seega rohkem kui kahekordseks. Või väljavedu tõusis 12,2 milj. *kr*-lt 25,2 milj. *kr*-le. Hoiusummad pankades kasvasid 54,3 milj. *kr*-lt 118,3 miljonile *kr*-le. Riigitulude üldsumma tõusis 64,7 milj. *kr*-lt 103,3 milj. *kr*-le. Tööstuse tootmistegevuse indeks näitas tõusu 85-lt 150-le, töötajate arv suur- ja kesktööstuses (ilma ehitustööstuseta) suurenes 22 tuhande võrra; suuresti tõusis ka töötundide arv ja töötasude summa.

Tööstus näitas neil aastail uut rõõmustavat tõusu eriti tugevasti neil aladel, mis on rajatud Eesti oma varade kasutamisele. Siin on toodang ja töötajate arv, näit. põlevkivitööstuses, kasvanud väga suuresti; tulevikku on kõige paremaid väljavaateid ja käsil on veelgi uute alade arendamine. Eesti jõumajanduses on võetud päevakorda suuremad kavad, nimelt kogu maa elektrifitseerimine, milleks kasutamisele tuleksid kosed, põlevkivi ja turbarabad.

Kohalike omavalitsuste alal tähistavad suurt uuendustööd Vallaseadus, Linnaseadus, Maa-konnaseadus ja lõpuks kõige tähtsamana valdade reform, mis on aastate pikkuse põhjaliku töö tulemus.

Uute asutistena on kutsutud ellu rida kutsealaseid kodasid, on loodud teaduslikke, tehnilisi ja majanduslikke asutisi. Ehitatud palju suuremaid koolimaju, rahvamaju, haigemaju, sildu ja teid. Noorsootöö jaoks on loodud kaasaaitav keskus. Kehakultuuri õigele arengule on loodud palju uusi eeldusi ja uue seadusega on korraldatud kiriku ning usuühingute ala.

Eriti tuleb rõhutada selliste asutiste loomist ja arendamist, mis Eesti oma olude uurimistöö ja tehnika tõstmise kaudu aitavad võtta ulatuslikumalt käsile maa- ja loodusvarade ning energiaallikate kasutamist, rajades sellele rahva uut tööd ja jõukuse kogumist. See on

uus joon nende aastate püüetes, mis paistab selgesti silma ja on andnud häid tulemusi. Selliste uute asutiste hulka kuuluvad: Rahvuslik Jõukomitee, Loodusvarade Instituut, Ratsionaliseerimise Komitee, Tehnikaülikooli seadmine kindlamale alusele ja Teaduste Akadeemia asutamine. Need on otseselt seatud meie majanduse, kultuuri ja teaduse süvendamise teenistusse.

Vabariigi Valitsus on hakanud looma **kriisireservi**. Pärast riigieelarve vastuvõtmist Majandusminister esitas riikliku konjunkturfondi seaduse eelnõu, mille põhjal majanduslikult rasketel ajajärgudel tootmistegevuses ja tömahus konjunkturi muutuste tõttu esilekerkivate suuremate kõikumiste tasandamiseks ja tööpuuduse vastu võitlemiseks asutatakse Majandusministeeriumi juures riiklik konjunkturfond, mille üldise reservi kujundaksid 10 milj. *kr* suurune alusvara ja summaliselt ettemääramata lisavara. Alusvara saavutatakse Rahvamajanduse Elustamise Fondi sularahast ja nõudmistest ning riigi käsutada olevatest kindlatest väärt-paberitest. Lisavaraks kantakse Rahvamajanduse Elustamise Fondi sularaha ja laenude jäägid, kuivõrd neid jääb üle alusvara moodustamisest; edasi — äriettevõtetele võetakse läbikäigumaksu summad ja riigi iga-aastase eelarve täitmisel tekkivad võimalikud ülejäägid liidetakse fondiga.

1938. a. parlament võttis vastu seaduse, mille põhjal moodustati **Vabadussõja Üleriikliku Monumendi** Püstitamise Peakomitee. Peakomitee auesimeheks on Vabariigi President ja esimeheks Sõjavägede Ülemjuhataja. See komitee alustas veebruaris tegevust. Moodustati komitee ülemaaline allosakondade võrk, mille kaudu teostub võistluskorjandus monumendi püstitamise kapitali kogumiseks. Võistluskorjanduse kaudu peab tulema kokku 1 milj. *kr* ja Vabadussõja monument peaks valmima Eesti iseseisvuse 25. aastapäevaks.

Üliõpilaste sõjaliseks ettevalmistamiseks loodi Tartu Ülikooli kui ka Tallinna Tehnikaülikooli juures **Riigikaitselise Õpetuse Instituut**, kus õppetöö algas jaanuari teisel poolel 1939. Noorsoo riigikaitseline kasvatus on pikemaajaline töö, mida ei saa soovitava põhjalikkusega sooritada ainult sõjaväeteenistuses. See peab toimuma paljude aastate kestusel rööbiti üldise kasvatus ja õppetööga.

1939. a. algas **alkoholi müügi ja leviku kitsendamise** tähe all. Kõigepealt piirati joogikohtade lahtiolekuaega. Märtsi lõupäeval Majandusministri poolt esitati Vabariigi Valitsusele läbivaatamiseks senise alkoholimüügi seaduse muutmise projekt. Kavatsetakse piirata restoranides korragamüüdavate kangete alko-

holsete jookide kogust isiku kohta, teha sundlikuks alkoholi juurde toidu võtmine jne. Uue seadusega on kavatsus tõsta ka patendimaksu alkoholsete jookide müügiettevõttele kuni 100%. Samuti tahetakse laiendada Sise-
ministri õigust igasuguste alkoholimüügi ettevõtete sulgemiseks, kui need on vastuolus riigi julgeoleku, avaliku korra, noorsookasvatuse ja kõlbluse huvidega või kui neis on korduvalt tulnud ette Alkoholimüügi seaduse rikkumisi. Ka tahetakse viinamüük lülitada välja tarbainete kauplustest.

Alkoholimüügi kitsendamine peab märgit-
sema sissejuhatust elureformi alguseks. Jaanuari lõpul võeti parlamendis lõplikul kujul vastu Töö-
laagrite seadus, mille eesmärgiks on tööpõlgureid ja logelejaid kasvatada korralikeks ühiskonna-
liikmeiks. Esialgu asutati üks töölaager Tal-
linna lähedal Harkus, kuhu on koondatud ain-
ult mehed. Töölaagrisse võib saata teatud
aja peale ainult kohtuliku otsuse põhjal.

1939. a. algul esitati Vabariigi Valitsuse
poolt parlamendile **riigi julgeoleku ja avaliku
korra** seaduse eelnõu. Peaminister K. Eenpalu
tähtendas sel puhul peetud kõnes, et kaitse-
seisukord kaotatakse niipea, kui on võimalik
minna üle harilikule aja seadusile. See üleminek
on kavatsatud 1939. a. sügisel, kui jõuab kätte
kaitseseisukorra kestuse lõppemise tähtaeg.
Kaitseseisukord andis Vabariigi Valitsusele kätte
tarvilikud võimuvahendid, et kindlustada sise-
mist korda ja julgeolekut. Uus seaduseelnõu,
kui see saab seaduseks, peab kaitseseisukorra
kaotamise järele tagama kodanikele ka edas-
pidiseks julgeolekutunde. Tema abil peaks
Vabariigi Valitsusel olema võimalik hoida ära
ka ilma kaitseseisukorrata ohtude tekkimist
sisemisele julgeolekule.

Haruldaset kiire sündmuste areng rahvus-
vahelises elus nõuab igalt rahvalt valmisolekut.
Sellest oli tingitud **riigikaitsemaksu** seaduse
elnõu esitamine Vabariigi Valitsuse poolt par-
lamendile, mis viimase poolt võeti vastu.
Kõigepealt rahvusvaheline olukord sundis va-

litsust kiirustama riigikaitsefondi kokkupane-
misega. Varem oli kavatsus 26 milj. kr suu-
rust riigikaitsefondi koguda 10 aasta kestel.
See fond on mõeldud erakorralisteks kulutus-
teks Eesti kaitsejõu tugevdamisel. Nüüd tuleb
26 milj. kr koguda viie aasta kestel. Riigi-
kaitsemaksu seadus võimaldab aastaks tõsta
kõiki otsemakse ja aktsiise 10% riigikaitse
heaks.

Novembri algul 1938 Eesti **Kaitseliit** pühitses
oma 20. aastapäeva. Praegu on Kaitseliidus
ligi 100 000 kodanikku, kes vabatahtlikult on
rakendunud ühiste kodukaitseülesannete teenis-
tusse.

1938. a. lõpul Vabariigi Valitsus esitas par-
lamendile riigi osavõtul tegutseva **lennuaktsia-
seltsi** asutamise ja soodustamise seaduse eelnõu.
Eelnõu võeti parlamendi poolt vastu ja tema
mõtteks on, et Eesti peab saama omad lennu-
liinid. Ongi juba asutatud eesti kapitaliga
töötav lennuaktsiaselts „Ago“, kes on praegu
tegemas ettevalmistusi välismaiste kui ka sise-
maiste lennuliinide loomise alal.

Ühenduses II Eesti Mängude ettevalmis-
tustega käis hoogus **rahvarõiva** propaganda.
1937. a. detsembris kutsuti Peaministri alga-
tusel ellu Rahvarõiva Komitee, kelle ülesandeks
on teha kihutustööd rahvarõiva kandmise elus-
tamiseks pidulikel juhtudel. See aktsioon on
andnud tähelepandivaid tulemusi. Möödunud
üldlaulupeoks jagati komitee poolt rohkel mää-
ral tehnilist nõuannet, mille tagajärjeks oli, et
60% laulupeo kooridest kandis rahvarõivaid.

Nimede eestistamine areneb edukalt. Ni-
mede Eestistamise Keskbüroo poolt kogutud
andmetel oli 1. XI 1938 võõrapärase pere-
konnanime eestistanud 186 300 kodanikku, neist
maal 125 300 ja linnades 61 000. Võõrapärase
perekonnanimemega eesti rahvusest kodanikke jäi
esimeseks novembriks 1938. a. veel 140 000,
neist maal 83 000 ja linnades 57 000. Võõra-
pärase perekonnanimede kandjaist on praegu
ligi 100 000 neid, kelle vanus on üle 50 aasta.

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1938/39. a.

Vabariigi President K. Päts pärast ametisse astumist Kadrioru lossi ees.

Administratiivhoone Kadriorus.

Vabariigi Presidendi kabinet Administratiivhoones.

Vestibüül Administratiivhoones.

VABARIIGI PRESIDENDI KANTSELEI.

Vabariigi Presidendi Kantselei asutati Riigihoidja dekreediga 7. IV 1938, millega loodi asutis, kelle ülesandeks on korraldada Vabariigi Presidendi kantseilist asjaajamist, varade valitsemist, arvepidamist ja täita mitmesuguseid vastavate seadustega ja Vabariigi Presidendi korraldustega temale pandud ülesandeid. Asutamise päevaks tuleb lugeda 27. IV 1938, mil Vabariigi Presidendi Kantselei ülesannete täitmine Vabariigi Presidendi käskkirjaga pandi ajutiselt, kuni iseseisva asutise loomiseni, Riigikantseleile.

Vabariigi Presidendi Kantselei alustas omaette asutisena tegevust 19. IX 1938, asukohaga Kadriorus, Administratiivhoones. Tegevuse alustamisele eelnes uue asutise koosseisude kujundamine ning Riigikantseleilt vastava asjaajamise ülevõtmine.

Vabariigi Presidendi Kantselei esimene tegevusaasta möödus erilise tööpinge all, sest esmajoones nõudsid korraldamist ja organiseerimist uuele asutisele vastava seadusega pandud mitmekesised ülesanded, mis suurenesid veel Kohtuministeeriumilt ülevõetud armuandmis-asjaajamisega.

Tegevusaastal registreeriti üle 11 000 sissetulnud ja 13 000 väljaläinud kirja. Sissetulnud kirjadest on sisuliselt üle 50% abisaamispalved, üle 30% armuandmispalved ja ülejäägi moodustavad mitmesuguse sisuga palved, märgukirjad, kaebused ning kirjavahetus teiste riigiasutistega. Palved, mis kuuluvad oma sisult Vabariigi Presidendi lahendada ja mis on küllaldaselt põhjendatud, kantakse vajalikult ettevalmistatuina Vabariigi Presidendile ette, kuna palved, millede lahendamine kuulub mõnele teisele asutisele, saadetakse vastavalt edasi.

Armuandmise asjaajamise ülevõtmine Kohtuministeeriumilt põhines Vabariigi Presidendi otsusel 8. X 1938. Uue armuandmispalvete esitamise korra kohaselt, mis jõustus 15. X 1938, toimub armuandmise kantseiline asjaajamine Vabariigi Presidendi Kantseleis. Selleks moodustati asutise juurde palvete läbi vaatamiseks kolleegium, kuhu kuuluvad: eesistujana Õiguskantsler ja liikmetena Kohtuminister ning Vabariigi Presidendi Kantselei ülem. Ettekandjaks liikmeks

kolleegiumis on Vabariigi Presidendi Kantselei ülem, kelle ülesandeks on ühtlasi ette kanda Vabariigi Presidendile kolleegiumi seisukohad sissetulnud armuandmispalvete kohta.

Ülevaate armuandmis-asjaajamise kohta tegevusaastal annavad järgmised arvanded: armuandmispalvete tuli sisse 2 311, Vabariigi Presidendi poolt otsustati jaatavalt 256 ja eitavalt 1 983 palvet. Kolleegiumi poolt jäeti vormilistel põhjustel läbi vaatamata 327 palvet.

Au- ja teenetemärkide asjaajamine, mis toimus senini Riigikantselei juures, koondati tegevusaasta algul ühes Teenetemärkide Komitee kantseilise asjaajamisega Vabariigi Presidendi Kantselei juures olevasse Teenetemärkide Büroosse.

Büroo tegevusest märgitagu peale teenetemärkide annetamisega ja registreerimisega seoses oleva asjaajamise ja kantseilise kirjavahetuse korraldamise veel teenetemärkide annetamise, kandmise ja registreerimise juhendite kavade väljatöötamist Teenetemärkide Komiteele esitamiseks.

Majanduslikul alal kuulub asutise ülesandesse Vabariigi Presidendi käsutuses olevate ameti- ja esindushoonete ning nende juurde kuuluvate maa-alade ja ehitiste valitsemine, Vabariigi Presidendi ametikohaga seoses oleva majandusliku ala korraldamine, Vabariigi Presidendi käsutuses olevate summade arvepidamise toimetamine ja asutise enda jooksva majandusliku asjaajamise korraldamine.

Tegevuse alustamisel võeti üle Riigikantseleilt Vabariigi Presidendi Kantselei arve- ja raamatupidamine ning Riigikantseleilt ja Sotsiaalministeeriumilt mitmed kinnisvarad ühes päraldistega ja nendesse puutuva asjaajamisega, milliste kinnisvarade valitsemine nende asendi ja senise otstarbe tõttu kuulub uue asutise ülesandesse. Majanduslikul alal ülesanded suurenesid Õiguskantsleri asutise tegevusse astumisel, sest Vabariigi Presidendi sellekohasel otsusel toimub Õiguskantsleri asutise arvepidamine samuti Vabariigi Presidendi Kantseleis.

TEENETEMÄRKIDE KOMITEE.

Teenetemärkide Komitee alal komitee peamisi ülesandeid — teenetemärkide instituudi elluviimine — leiab lõplikku korraldamist vastavate määruste ja juhendite väljatöötamisega. Tegevusaastal avaldati Teenetemärkide annetamise juhendid (RT 1939, 10, 70), Au- ja teenetemärkide kandmise juhendid (RT 1939, 10, 71), Välismaiste au- ja teenetemärkide vastuvõtmise ja kandmise loa saamise kord (RT 1939, 10, 72) ja Teenetemärkide Komitee kodukord (RT 1939, 10, 73).

Komitee pidas tegevusaastal 11 koosolekut. Tähtsamad arutusel olnud küsimused olid: 1) eeltähendatud määruste väljatöötamine ja Vabariigi Presidendile esitamine ja 2) teenetemärkide annetamiseks esilduste tegemine Vabariigi Presidendile.

Teenetemärkide Komitee kantseiline asjaajamine, mis toimus senini Riigikantselei juures olevas Teenetemärkide Büroos, viidi tähendatud asutise likvideerimisel üle Vabariigi Presidendi Kantseleisse.

RIIGIKANTSELEI.

I.

SEKRETARIAAT.

Riigikantselei sekretariaadi ülesandeks on toimetada Vabariigi Valitsuse ja Peaministri kantseleilist asjaajamist, eriti kirjavahetust ja arvepidamist. Tegevusaasta algul pandi Vabariigi Presidendi käskkirjaga 27. IV 1938 sekretariaadile ka Vabariigi Presidendi Kantselei ülesannete täitmine Riigisekretäri juhtimisel. Seetõttu püsis ametkonnas tegevusaasta algul endiselt suurendatud tööpinge, kuni 19. IX 1938 Presidendi Kantselei Riigikantseleist lahutati ja iseseisva asutisena oma jõududega tegevust alustas.

Peaministri käskkirjaga 26. IX 1938 loodi Peaministri ja Vabariigi Valitsuse juurde Valitsuse nõuniku ametikoht. Valitsuse nõuniku ülesandeks on: 1) eelnõukavade läbivaatamine ja koostamine, kas iseseisvalt või ühes ministeeriumidega, ühtlasi eelnõukavade koostamise juhtimine Peaministri ja vastavate ministrite näpunäidetel kavade ettevalmistamise järgus ministeeriumides ja Vabariigi Valitsuses; 2) Peaministri ja Vabariigi Valitsuse üldesindajana eelnõude arutamisest osavõtmine Riigikogu mõlema koja komisjonides ja koosolekutel; Vabariigi Valitsuse nimel neis komisjonides ja koosolekutel esinevate kõrgemate riigiametnikkude tegevuse kooskõlastamine ja selle järele valvamine, et ministeeriumide esindajad komisjonide tööst nõutaval määral osa võtaksid.

Peaministri käskkirjaga 26. XI-st 1938 pandi Riigisekretärile ja Valitsuse nõunikule seaduseelnõude ja muude Vabariigi Valitsusele tulevate ettepanekute läbivaatamine juriidilisest kui ka sisulisest küljest ja vastavalt ettekandmine Peaministrile enne asja arutusele tulemist. Selle korralduse eesmärgiks on Valitsuses arutusele tulevate asjade põhjalikum läbikaalumine eriti juriidilisest küljest.

Riigisekretäril tuli Valitsuse nõuniku kaastöötamisel olla tegev hulga üleskerkivate juriidiliste küsimuste selgitamisel ja väljatöötamisel, eriti aladel, mis puutuvad uue Põhiseaduse elluviimisse, uuest Põhiseadusest tingitud valitsemisaktidele kuju andmise, jne.

Jooksvate ülesannete kõrval Riigikantselei juurde kuuluvate asutiste tegevuse juhtimisel tuleb sekretariaadi töös majandusliku tegevuse ja arvepidamise alal märkida Vabariigi Presidendi Kantselei arvepidamise teostamist ja majandusajade korraldamist tegevusaasta esimese 5 kuu jooksul. Arvepidamistööd suurenesid ka Põllumajandusloenduse korraldamise ning Riigiparkide Valitsuse ja Riigimajandusnõukogu likvideerimisel ettevõetud varaliste ümberkorralduste tõttu.

Vabariigi Presidendile saadetavate palvekirjade äralangemine, mis kuni 19. IX 1938 kuulusid Riigikantselei sekretariaadi registratuuri alla, vähendas sissetulnud kirjade arvu tegevusaastal 3 447-le.

Võrdlevaid andmeid Riigihoidja (Vabariigi Presidendi) ja Vabariigi Valitsuse tegevuse kohta:

	1938/39	1937/38
Riigihoidja (Vabariigi Presidendi) otsuste üldarv	335	785
Riigihoidja (Vabariigi Presidendi) käskkirjade üldarv	121	101
Peaministri käskkirjade üldarv	26	—
Vabariigi Valitsuse koosolekute üldarv	105	100
Vabariigi Valitsuse otsuste üldarv	1 227	1 293
Seadused	141	166
Määrused	21	29
Seadlused	10	16

II.

RIIGIRAAMATUKOGU.

Kuna Riigiraamatukogu sai teg. aastal endise 2 suudeksemlari asemel ainult 1 (Trükiseaduse muutmise tõttu), on raamatukogu koostis kasvanud vähem kui eelmistel aastatel, kasustamine aga on olnud intensiivsem endisest.

Juurde soetati: 1) laenutamiskokku — 2 039 üksust (või 1 677 köidet), neist ostetud 971 üksust 5 912 kr väärtuses; 2) arhiivkokku — 579 köidet; 3) dublettide kokku, millele alus pandi teg. aastal, — 5 718 köidet.

Üldsummas on Riigiraamatukogu seega kasvanud 7 974 köite võrra.

Protsendiliselt on laenutamiskogu kasvanud sisu järgi: üldteosed 15,5%, mõtteteadus 1,5%, usuteadus 4%, ühiskonnateadus 35,5%, keeleteadus 2%, puhtteadused ja loodusteadus 3,5%, rakendusteadused 5,5%, kunst ja sport 4%, kirjandus 6%, ajalugu ja maateadus 22,5%.

Kingitud raamatute hulgas väärrib mainimist Prantsuse valitsuse poolt annetatud 245-köitelise kogu umbes 1 400 kr väärtuses.

Laenutati teg.-aasta kestel 8 842 raamatut (umb. 25% rohkem kui eelmisel aastal, mis tuleb osalt panna „Riigiraamatukogu Teataja“ ilmumise arvele), neist kodus kasustamiseks 5 610 raamatut. Lugemislaua, kus peale kodumaal ilmunud ajakirjanduse on 17 välisajalehte ja 34 välisajakirja, kasustati 3 719 korda.

Teg.-aastal hakati koostama riigi keskasutiste raamatukogude sedelkataloogi, millesse aasta lõpuks jõuti koondada 3 000 sedelit (välismaailt aasta kestel soetatud raamatute kohta).

III.

RIIGIARHIIV.

Arhiiviseadusega (§ 10) Riigiarhiivi peale pandud ülesannete hulka kuulub ametiasutiste registratuuride ja jooksvate arhiivide korraldamise juhtimine, millise ülesande täitmisel, peale konkreetsete nõuannete ja korralduste teostamise, töötati välja ja esitatud Arhiivinõukogule „Riigiasutiste asjaajamise juhtnõõride“ eelnõu.

Riigiasutistelt arhivaalide kogumise ja korraldamise alal võttis RA tegevusaastal vastu 32 247 üksust (eelm. a. 45 402), kogu-ulatuses 251 a.-m (1 218), kusjuures suuremad fondid tulid Riigikontrollilt, Põllutöoministeriumilt ning Posti-, Telegraafi- ja Telefonitalitusest. Aasta lõpul oli RA-s 2 301,34 a.-m arhivaale. Korraldati aasta kestel: esialgselt — 65 336, lõplikult

— 18 840 üksust, kokku 237 a.-m. Tähestikkaarte valmistati 3 872 Kohtukoja toimikule.

Eesti kroonika koostamisel võeti avaliku elu jooksva sündmustiku loetellu 458 fakti ja nende illustreerimiseks soetati 311 ülesvõtet. Rööbiti tehti algust eelmiste aastate kroonika koostamisega. 1918. a. kohta (alates 24. veebr.) võeti sellesse 311 sündmust.

Riigiarhiivi on kasustatud: laenutati arhivaale välja 455 (220) ja koha peal 1 052 (eelm. a. 469) korda, kirjalikeks andmeiks ametiasutistele ja eraisikutele 638 (642), teatise ja ärakirju anti 362 (300).

Viimasel aastal Riigi Keskarhiivile arhivaale üle ei antud.

IV.

ARHIIVINÕUKOGU.

AN algatusel korraldati Tartus 15.—16. X 1938 Esimene eesti arhivaaride päev, kus võeti vastu 65 resolutsiooni arhiivindusse puutuvate küsimuste kohta. Osa neist leidis rakendamist otseselt AN poolt, osa rakendamine jäi selleks valitud komisjonide hooleks.

AN poolt võeti vastu ja pandi kehtima Riigisekretäri otsusega juhendid arhivaalide hävitamise kohta, samuti töötati ümber kohtuasutiste arhivaalide

korraldamise juhendid. Põhimõttelisi otsuseid tehti: 1) vallakohtute protsessitoimikute säilitamise, 2) fotoarhiivide korraldamise, 3) end. valdade arhiivifondide sulgemise jm. kohta. Vaadati läbi hävitamiseks ettenähtud 316 arhivaalide nimestikku, üldarvuga 75 561 arhivaali, neist otsustati koha peal säilitada 27 187, Riigiarhiivile üle anda 712, Riigi Keskarhiivile üle anda 198, Riigiraamatukogule — 31 arhivaali.

V.

RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO.

Rahvastikustatistika alal on jooksev statistika kohandatud uute linnade koostisele; samuti on, pidades silmas valdade administratiivpiiride muutmist, varem kogutud andmestik sündimuse ja suremuse üle töötletud valdade järgi pikema aja kohta. Seoses turismi-ala korraldamisega on koostatud ülevaade suvitusaludest.

Tervishoiustatistika alal on eriti peetud silmas andmete korraldamist 1940. a. kavatsatud üleriigilise tervishoiunäituse eksponaatide valmistamiseks; seoses sellega on töötletud ka omavalitsuste tervishoiuosakondade aruanded (statistiline osa).

Kultuuristatistika alal on kogutud andmed kõigi koolide lõpetanute arvu kohta Eesti iseseisvuse aja kestes. Pikema vaheaja järel on selgitatud alg-, kesk- ja kutsekoolide raamatukogude koostist ja kasutamist. Peale selle on esmakordse tööna Tallinna Kutsevaliku ja Kasvatuse nõuande Büroo testide tulemusi kasustatud eestlaste andekuse selgitamiseks.

Sotsiaalstatistika alal oli suuremaks tööks büdžetiuurimise andmete töötlemine, mis andis lõplikul kujul ülevaate palgaliste leibkondade majanduslikust seisundist — tööstustöolistest 206 leibkonna, kauband.-tööstusametnikest ja -teenijaist 25, riigi- ja omavalit-

susametnikest ja -teenijaist 111, põlevkivitööstest 13, põllutööstest 37 ja üksielavaist palgalistest 18 leibkonna kohta.

Väliskaubandus-statistika. Jooksva informatsiooni alal oli tegevus tunduvalt suurem kui eelmisel aastal, sest et majandusringkondades tuntakse järjest suuremat vajadust konkreetsete, võimalikult üksikasjaliste, üksikute kaupade kaubandust käsitlevate andmete järele, kusjuures väliskaubanduse andmestikku kasutatakse palju.

Erakordse tööna töötleti kogu 1938. a. väliskaubanduse andmestik, peale põhikokkuvõtete, veel täiendavalt Rahvasteliidu Nõukogu poolt koostatud nn. „minimaalloendi“ nomenklatuuri kohaselt. See loend koostati juba mõni aasta tagasi, et hõlbustada rahvusvahelisi kokkuvõtteid ja võrdlusi ning on praegu võetud kasutamisele juba paljude riikide poolt.

Rahandusstatistika alal suurema erakorralise tööna teostati ankeet laenude majandusalade järgi ositumise selgitamiseks.

Liiklemisstatistika alal alustati uue tööna andmete töötlemist kaubaveo kohta veoautodel. Teedeministri poolt antud Veoautode kaubaveo saatekirjade määruse põhjal, mis jõustus 1. VIII 1938, täidavad veoautode juhid veoautodel veetud kauba kohta saatekirjad, milles on märgitud kuupäev, saate- ja sihtkoht, kauba nimetus, kaal ning kas oma või tasuline vedu.

Nimetatud saatekirjade alusel tehakse augustist alates kokkuvõtteid veoautodel veetud oma ja tasu eest veetud kauba koguse kohta siht- ja saatekohtade ning kaubaliikide järgi, saades seega ülevaate veoauto-de vedude ulatuse, struktuuri jne. kohta.

Majandusloendus. 1937. a. teostatud majandusloendus haaras tööstuse, kaubanduse, transpordi ning panganduse ja kindlustuse. Loenduse andmestiku töötlemine kestis kogu 1938. a.

Tööstusloenduse alal lõpetati 1938. a. andmestiku sisuline kontroll ja koostati suurem osa kokkuvõtteid trükivalmis kujul.

Käsitööstusloenduse alal jõuti 1938. a. kõigi kokkuvõtetega lõpule. Samuti korraldati kõik kokkuvõtteid trükivalmis.

Kaubandus- ja transpordiloenduse alal lõpetati andmete sisuline kontroll ja teostati osa andmete algkokkuvõtteid.

Põllumajandusloendus. Keskbüroo töökavas esines jooksva aastal põllumajandusloenduse eeltööde korraldamine. 1938. a. lõpul ja 1939. a. esimese kolme kuu jooksul koostati keskbüroos põllumajandusloenduse tööde kava ja loendamismvormularid ning juhendid nende täitmise kohta. Samal ajal arutati töökavad ja vormularid läbi Põllumajandusloenduse Komitees. Suurematest põllumajandusloenduse eeltöödest oli keskbürool jooksva aastal maaüksuste nimestiku koostamine, mida loendustöödel kasutati kontrollmaterjalina.

Kirjastuse alal asuti korraliste väljaannete kõrval majandusloenduse tulemuste kirjastamisele. Kava kohaselt avaldatakse need tulemused 3 vihkus:

- I v. — Tööstus,
- II v. — Käsitööstus,
- III v. — Kaubandus ja transport.

Tegevusaastal ilmus II vihk; I ja III vihk on trükis.

VI.

KONJUNKTUURINSTITUUT.

Instituudi **Majandussektisioonis** tööstuse alal avaldatud uurimustest oleks märkida suurtööstuse toorainetebilansi, tööstuse eksporttegevuse, metallitööstuse struktuuri, tahvelklaasitööstuse siseturumahu ja ekspordi võimaluste, tööstuse kütteenete baasi, käsitööstuse ja kodutööstuse kohta teostatud eriuurimusi. Peale selle teostati instituudi tööjõudude poolt rida uurimusi üksikute kitsamate tööstusalade ja ettevõtete kohta. Samuti selgitati mitmeid ratsionaliseerimisküsimusi ja ratsionaliseerimismeetodite rakendamist. Selgitati tööstuslike inimtööjõureservide probleemi ja inimtööjõu rakenduse sesoonsust Eesti majanduses.

Kaubanduse alal jätkati igakuiste ülevaadete ja hinnangute andmist väliskaubanduse kohta. Avaldati eriuurimuse tulemused litsentssüsteemi ja Eesti importkaubanduse ning põllutööriistade kaubanduse kohta.

Transpordi alal jälgiti pidevalt kõigi transpordialade tegevust, tuues selle kohta perioodilisi ülevaateid „Majandusteateis“. Esmakordselt võeti uurimisele kaubavedu veoautodel.

Rahanduse ja panganduse alal anti järjekindlalt ülevaateid ja hinnanguid krediitiasutiste arvete liikumisest ning selgitusi muutuste põhjustest. Eriülevaateid avaldati krediitide osituse kohta majandusalade järgi, ettevõtete välisvõlgnevusest ja vallaomavalitsuste rahanduslikust olukorrast.

Üldise majandusolukorra ja tulevikuväljavaadete kohta anti täielikum ülevaade aastavahetusel.

Põllumajandussektisiooni korraldusel avaldati trükis järgmised suuremad eriuurimused:

1. **Töönõudlus** Eesti põllumajanduses. Nimetatud eriuurimuses analüüsiti põhjalikult meie talundite töö-

nõudlusstruktuuri üksikute tootmisalade järgi. Kuna tööjõu otstarbekas kasustamine meie põllumajanduses on tähtsamaid päevaküsimusi, on avaldatud uurimustöö ajakohane ning praktiliste küsimuste lahendamisel suure väärtusega.

2. Teine tähtsam eriuurimus oli: **Piimatalituste tööstuskulud, nende suurust mõjustavaid tegureid ja vähendamisvõimalusi.**

Peale kuukirja „Konjunktuur“ ja näidalakirja „Majandusteated“ andis instituut välja:

Töönõudlus Eesti põllumajanduses 70 lk.

Piimatalituste tööstuskulud 64 „

Korrespondendi käsiraamat 96 „

Peale selle anti Konjunktuurinstituudi poolt välja koostöös Riikliku Propaganda Talitusega suurem pildirikas teos „Eesti — 20 a. iseseisvust“ sõnas ja pildis.

RIIKLIKU PROPAGANDA TALITUS.

1. Organisatsioon.

Peaministri otsusega 16. V 1938 nimetati samaaegselt teiste valitsus-asutiste osakondade ümbernimetamisega Riikliku Propaganda Talituse osakonnad — aladeks. Seega Riikliku Propaganda Talitus jagunes oma tööalastes alljaotistes: talituse juhataja ja kantselei, poliitiline ala, üldala ja informatsiooni osakond.

Riikliku Propaganda Talituse juhtimise alal 30. I 1939 Vabariigi Presidendi otsusega pandi Riikliku Propaganda Talituse tegevuse juhtimine minister A. Oidermaale.

Riikliku Propaganda Talituse seaduses ettenähtud otsuste ülesannete kõrval pandi Vabariigi Valitsuse otsusega Riikliku Propaganda Talitusele Vabadussõja Üleriikliku Monumendi Püstitamise Peakomitee asjaajamine.

2. Tegevus.

Informatsiooni alal on Riikliku Propaganda Talituse tegevus möödunud tegevusaastal veelgi paisunud ja mitmekesistunud. Riikliku Propaganda Talituse seaduses otseselt ettenähtud jooksvate ülesannete kõrval langes talitusele 1938/39. a. veel terve rida teisi ulatuslikke ülesandeid, peamiselt 1. I 1938 jõustunud uue Põhiseaduse põhimõtete igakülgse tutvustamisega.

Talituse jooksev tegevus hargnes ka möödunud tegevusaastal peamiselt 2 suunas: ajakirjanduse kui avaliku arvamuse kehastaja põhjal rahva eluliste vajaduste kohta igakülgsed ülevaadete kogumine ja avalikkuse pidev varustamine informatsiooniga Valitsuse ja tema asutiste kavatsustest ja tegevusest. Lisaks sellele refereeriti ka juhtivate riigimeeste sõnavõtte ning kirjeldati teisi riigielu tähtsamaid sündmusi. Talitus koostas veerandaastati ülevaateid meie riigi-, majandus- ja kultuurielu arengu ning sündmuste kohta. Mainitud ülevaated leidsid kasutamist kodumaa ja välismaa ringhäälingutes, asutistes ja välisteenistuses.

Nagu varem aastail, nii oli ka 1938/39. a. Riikliku Propaganda Talituse tegevusele informatsiooni alal väärtuslikuks abiks see, et ajakirjandus püüdis omalt pool teha kõik ühiseks koostööks meie üldsuse teenimisel. Sel viisil on üldiselt hoitud ära suuremad tülitokitavad lahkuminekid. Nõnda on talitus olnud vajalikuks vahetülks riigivõimu ja ajakirjanduse, seega suurelt osalt ka riigivõimu ja avalikkuse vahel.

Riikliku Propaganda Talituse üldalal toimusid järgmised üritused:

Vabariigi 20. aasta suvised pidustused. Vabariigi Valitsuse poolt heakskiidetud Vabariigi 20. aasta tähistamise kava kohaselt jagunesid Vabariigi 20. aastapäeva pidustused 2 tähtpäevale — iseseisvuspäevale ja võidupühale. Iseseisvuspäeva pidustused toimusid peamiselt kohtadel, võidupüha pidustused suuremate ühispidustustena Tallinnas: XI üldlaulupidu, kaitseliidu suurparaad, võidupüha vabaõhuetendus, võimlemis- ja rahvatantsu-pidustused ja muud väiksemad pidustused.

Talituse algatusel peeti rida nõupidamisi pidustustega ühenduses olevate küsimuste lahendamiseks ja pidustuste kava koordineerimiseks. Ühenduses sellega tuli viia seltskondlikud organisatsioonid koostööle pidustuste kava suurejoonelisemaks väljakujundamiseks.

Kooskõlas pidustuste sisulise ja kavalise küljega tuli talitusel korraldada ka pidustuste dekoratiivne külg. Asjatundjate kaasabil valmistati linna dekoreerimise kavandid, millede rakendamisel Tallinna välisilme pidupäevadel kujunes eriti pidulikuks.

Eelneva tegevusaasta lõpul talituse juurde ellukutsutud riiklike asutiste ja seltskondlike organisatsioonide esindajate vaheline Külaliste Vastuvõtu Peatoimkond asus pidustuste külaliste majutamisega, toitlustamisega, turistide juhtimisega ja ekskursioonidega seoses olevate küsimuste tegelikule korraldamisele. Ellukutsutud alatoimkonnad töötasid vastavalt oma ülesannetele, lahendades üksikküsimusi majutamise, toitlustamise, turistide juhtimise ja ekskursioonide alal. Peatoimkonna tegelikkude tööde teostamiseks moodustati külalistebüroo palgaliste tööjõududega.

Suuremate hulkade hõlpsamaks toitlustamiseks astuti ühendusse kõigi Tallinna restoranidega ja söögi-majadega, andes neile juhtnõore läbilaskevõime tõstmiseks. Lisaks sellele organiseeriti üle linna 12 nägusat toitlustamispunkti.

Ekskursioonide alal koostati mitmed ekskursioonimarssruudid välismaalaste juhtimiseks kohtadele ja ringsõidukavad Tallinnaga tutvumiseks. Ühenduses pidustuste ettevalmistusega korraldati meie turisti-juhtide kaadri täiendamiseks turistijuhtide kursus. Külalistebüroo tegevus pidustuste kestel oli elav, ehkki tundus, et ettevalmistusi pidustuste külaliste, eriti väliskülaliste vastuvõtuks oli tehtud enam, kui tegelik olukord nõudis. Külalistebüroo likvideerus varsti peale pidustusi.

Ühenduses võidupüha puhul ettekantava masslavastusega korraldati 1937/38. a. masslavastuse käsikirjade võistlus meie tuntud näitekirjanikkude vahel. Võistlusele esitatud käsikirjade hulgast valiti ettekandmiseks H. Visnapuu käsikiri „Maa vabaduse eest“.

Masslavastuse ettekanne toimus Tallinna teatrite koostööl Eesti Draamateatri rakenduslikul korraldusel.

Kodukaunistamise hoogtöö.

Kodukaunistamise hoogtöö juhtimine ja teostamine seltskondlikul alusel Kodukaunistamise Hoogtöö Peakomitee ja kohalikkude komiteede poolt jätkus endistel alustel 1938/39. tegevusaasta algusest kuni 10. VI 1938, mil Kodukaunistamise Hoogtöö Peakomitee likvideerus ja kodukaunistamise hoogtöö edaspidine juhtimine Loodushoiu seadusega (RT 1938, 31) pandi Sotsiaalministeeriumi Loodushoiu- ja Turismi-instituudile. Peakomitee juhatus tegutses edasi kuni peakomitee varade ja arhiivi üleandmiseni Loodushoiu- ja Turismi-instituudile.

Kodukaunistamise hoogtöö kohalikud komiteed, arvult 1041, jäid endiselt tegutsema.

1938. a. kevadel teostati üle riigi laialdasi istutustöid, kusjuures peamine istutusmaterjal saadi riigimetsadest.

Eelmisel tegevusaastal väljakuulutatud edukamate kodukaunistajate premeerimine teostus enne peakomitee likvideerimist. Kokku jagati premiatena 3 800 majapidamise vahel 110 000 kg värvimulda.

Peale selle varustas Kodukaunistamise Hoogtöö Peakomitee kohalikke komiteid asjakohase kirjandusega ja juhenditega ning andis eriülesannete teostamiseks ka rahalist toetust.

Kirjanike ringsõit. Peaministri algatusel korraldati Riikliku Propaganda Talituse poolt 27.—30. IX 1938 eesti kirjanikele ringsõit nende tutvustamiseks meie suurtööstusega. 4 päeva kestel tutvuti nii meie vanema kui ka iseseisvusajal arenenud suurtööstusega Põhja-Eesti põlevkivirajoonis, Narvas, Viru rannikul ja Tallinnas. Ringsõidust võttis osa umbes 35 kirjanikku, kellele ringsõit oli küllaltki huvipakkuv eriti meie suurtööstuse olukorra ja arenemise seisukohalt.

Vabariigi 21. aastapäev. Talituse poolt varustati Vabariigi 21. aastapäeva pidustuste eel koha peal ellukutsutud pidustuse toimkondi kõnematerjalidega ja juhenditega pidustuste korraldamise ning hoonete, avalike paikade ja vaateakende dekoreerimise ja illumineerimise kohta. Vabariigi aastapäeva eel ilmus talituse algatusel Konjunktuurinstituudi kirjastusel koguteos „Eesti — 20 a. iseseisvust“, mis käsitles ülevaetlikult sõnas ja pildis meie iseseisvusaegseid töötegemusi ja saavutisi.

Rahvarõiva-aktsioon. Eelmisel tegevusaastal ellukutsutud Rahvarõiva Komitee tegevus ühenduses Vabariigi 20. aasta suviste pidustustega kujunes laialdaseks. Asjatundlikkude tööjõudude ettevalmistamiseks korraldati Eesti Rahva Muuseumi juures rahva-

rõiva valmistamise kursus, millest võttis osa üle 70 Kodumajanduskoja, Eesti Maanaiste Keskseitsi ja Eesti Naisliidu nõuandja ja käsitööõpetaja. Ettevalmistatud tööjõud rakendas Rahvarõiva Komitee kohapealsete rahvarõiva valmistamise kursuste korraldamiseks. Üle maa korraldati 1938. a. kevadel 95 kursust. Peale kursuste töötasid üksiknõuande alal Eesti Rahva Muuseumi ja Kodumajanduskoja juures nõuandebürood. Selle töö tulemusena oli XI üldlaulupeo tegelaskonnast võrdlemisi suur arv rahvarõivais. Kuna ühenduses II Eesti Mängudega toimuvad ka laiaulatuslikud rahvatantsu-ettekanded, jätkas Rahvarõiva Komitee oma tegevust rahvarõiva valmistamise kursuste korraldamisega kohtadel.

Rahva ühis- ja pidulaulud ning marsilaulud. Rahva ühis- ja pidulaulude ning marsilaulude vara täiendamiseks ja väljakujundamiseks peeti Riikliku Propaganda Talituse algatusel rida nõupidamisi. Moodustati vastavad toimkonnad eriküsimuste lahendamiseks. Marsilaulude alal koostas vastav toimkond marsilaulude valimiku 11 marsilaulust, mis peale transponeerimise, kohandamise ja katsetamise antakse välja erivihikuna.

Ühis- ja pidulaulude alal asuti koostama 20—30 laulust koosnevat valimikku, milles sisalduvad laulud tuleksid ühislauludena levitamisele lähemate aastate jooksul. Ühtlasi asuti eeltööde tegemisele meie ühislaulu-vara täiendamiseks uute lauludega.

Rahvatantsu aktsioon. Vastavalt Rahvahariduse Nõukogu poolt vastuvõetud Rahvakunsti elustamise kavale kutsuti Riikliku Propaganda Talituse poolt ellu asutiste ja seltskondlike organisatsioonide vaheline Rahvatantsu Komitee — rahvatantsu-alase tegevuse koordineerimiseks, elustamiseks ja propageerimiseks. Komitee koostas kavad rahvatantsude elustamiseks ja propageerimiseks ettekande- ja seltskonnatantsudena. Kuna rahvatants ettekandetantsuna on juba rohkem välja kujunenud, langes peamine raskus rahvatantsu populariseerimisele seltskonnatantsuna. Asjatundjate poolt valiti rahvatantsude valimikust välja 3 rahvatantsu, mis oma iseloomult sobivad seltskonnatantsudeks.

Valitud tantsude propageerimine toimus ajakirjanduse, mitmesuguste kursuste, demonstratsioonide ja koolide kaudu. Käsikäes rahvatantsude tegeliku õpetamisega hangiti vastav tantsumuusika klaverile, orkestritele ning hoolitseti heliplaadistamise eest.

Nimede eestistamine ja rahvuslipu levitamine. Nimede eestistamise hoogtöö on jõudmas lõppjärku mistõttu eestistamiste arv hakkab langema. Möödunud aastal esitas sooviavalduse oma võõrapärase perekonnanime eestistamiseks 20 000 isikut. Seega kokku on esitanud sooviavalduse kuni 1. IV 1939 enam kui 195 000 isikut, neist maal 135 000 ja linnades 65 000. Viimase kokkuvõtte järgi on jäänud veel võõrapärase perekonnanimega eestlasi 130 000, millisest arvust 100 000 on neid, kelle vanus on üle 60 aasta. Järele jäänud võõrapärase perekonnanimede eestistamise

Kaitseliidu suurparaad võidupühal 1938. a.

Vabariigi President K. Pääts kõnelemas Kaitseliidu suurparaadil.

XI üldlaulupidu 1938. a.

Riigijuhid jälgimas lauljate rongkäiku.

seisab ees raskem periood hoogtöös, sest järele on jäänud need, kes meelsasti oma võõrnimest loobuda ei taha.

Eesnime eestistamiseks avaldas möödunud aastal soovi üle 3 600 isiku, seega kokku kuni 1. IV 1939 25 000 isikut.

Rahvuslippude levitamine aktsioonina on lõppenud. 1939. a. iseseisvuspäeval levis üksnes maal enam kui 150 000 lippu.

Lisaks senisele tegevusele on Nimede Eestistamise Liit uueks ülesandeks võtnud kinnistusüksuste nimede eestistamise hoogtöö. Kuna asi on alles algastmes, siis on tegutseda tulnud vaid vastavate materjalide muretsemisega ja üldisema propagandaga.

Kodusisustuse aktsioon. Riikliku Propaganda Talituse poolt asuti eeltööde tegemisele aktsiooni teostamiseks meie algupärase mööblitoodangu, dekoratiivse tekstiilkäsitöö, keraamika, klaasitöö ja nahalõike ning voolimistöo elustamiseks ning saavutiste populariseerimiseks meie kodude sisustamisel. Ühenduses aktsiooni ettevalmistamisega peeti talituses mõned nõupidamised asjaomaste organisatsioonide esindajatega kodusisustuse aktsiooni eesmärgi ja kavade koostamiseks. Aktsiooni tegelik teostamine jäi järgneva aasta tegevuskavva.

Emadepäev. Eelmisel tegevusaastal ellukutsutud Emadepäeva Peakomitee jätkas tegevusaasta kestel emadepäeva traditsiooni süvendamist endistel alustel. Lisaks sellele Emadepäeva Peakomitee asus kapitali

kogumisele emade puhkesanatooriumi loomiseks. Tarvilikkude summade laekudes osteti Elvas emade puhkesanatooriumile kinnisvara, mis anti vastava hoolekogu valitseda.

Peale oma otseste ülesannete on Riikliku Propaganda Talituse esindajad võtnud osa paljudest komisjonidest ja muude ürituste korraldamisest, mis olid kutsutud ellu asutiste ja seltskondlike organisatsioonide poolt algatatud küsimuste lahendamiseks ja aktsioonide teostamiseks.

Talituse poolt koostati ka riigiasutiste, kutseorganisatsioonide ja seltskondlike organisatsioonide ning asutiste ürituste ja aktsioonide kalendaarium 1939/40. tegevusaastaks, et hoida ära seltskondlike jõudude killustamist samaaegsete ürituste ja aktsioonide teostamisel.

Riigipoliitilisel alal on Riikliku Propaganda Talitus täitnud peamiselt 2 ülesannet. Esiteks on püütud süvendada rahva seas ühtekuuluvuse vaimu ning arendada kainet riiklikku mõtlemisviisi kõigi rahvakihtide üksmeelseks ja tõhusaks koostööks. Teiseks on antud kodanikele ülevaadet uue Põhiseaduse tegelikust elluviimisest, eriti uuele Põhiseadusele rajanevate kõrgemate asutiste loomisest ning nende asutiste tööst ja kavatsustest. Nimetatud ülesannete täitmiseks kasutati rohkearvulisi rahvakogunemisi ja pidustusi. Pidustuste kordaminekuks aidati kaasa kavade ja kõnematerjalide koostamisega ning kõnelejate välja-
saatmisega.

HARIDUSMINISTEERIUM.

Ministeeriumi ülesanded ja organisatsioon.

Valitsemise korraldamise seaduse (SK I 1938, 4, 1) järgi on Haridusministeeriumi ülesandeks: rahvahariduse, kutseoskuse ja noorsoo kasvatuse juhtimine, edendamine ja järelevalve; õppejõudude ettevalmistamine; teaduse, kunsti, kirjanduse ja kehakultuuri edendamine. Sama seaduse järgi koosneb Haridusministeerium järgmistest osakondadest: Kooliosakond, Kutseoskuse Osakond, Noorsoo ja Vabahariduse Osakond, Teaduse ja Kunsti Osakond, Üldosakond.

Tähendatud ülesanded ja organisatsioon kujunesid 1938/39. a. algul Valitsemise korraldamise seaduse

järgi. Sama seadus määras ka ministeeriumi osakondade uue tööjaotuse. Võrreldes endisega sisaldab see uus tööjaotus järgmisi muudatusi ja uuendusi: 1) ministeeriumi Üldosakond kujunes ministeeriumi kantselei asemele ja sellele osakonnale kuuluvad endise kantselei ülesanded ja tegevusalad väiksemate täiendustega; 2) ministeeriumi Koolivalitsus muudeti Kooliosakonnaks; 3) ministeeriumi Noorsoo Osakond muudeti Noorsoo ja Vabahariduse Osakonnaks ja selle osakonna alla koondati Kooliosakonnast raamatukogude ja vabaharidustöö ala ning Teaduse ja Kunsti Osakonnast rahvamajade korraldamine.

I.

KOOLIOSAKOND.

1. Üldine olukord.

Valitsemise korraldamise seadusega (SK I 1938, 4, 1) nimetati Haridusministeeriumi Koolivalitsus ümber Haridusministeeriumi Kooliosakonnaks ja tema ülesannetest viidi Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna alla vabaharidustöö ning avalikud raamatukogud. Seega on Kooliosakonna ülesandeks nüüd üldhariduse edendamine ja korraldamine, alluvate riigikoolide valitsemine, koduse lastekasvatuse edendamine, õppe- ja kasvatusasutiste ning omavalitsuste haridusliku tegevuse järelevalve. Neid ülesandeid täitis Kooliosakond tema koosseisus ettenähtud ametnikega, kusjuures tema administratiivsete korralduste lähemaiks läbiviijaiks kohtadel olid maa- ja linnakoolivalitsused ning saksa ja juudi vähemusrahvuse kultuurivalitsused.

1938/39. a. arenes Kooliosakonna tegevus normaalselt. Samuti oli normaalne ka õppeasutiste tegevus; häireid tingisid 1938. a. talvel ainult mumps ja mõni teine nakkushaigus õpilaste hulgas. Õnneks need haigused ilmnesisid sporaadiliselt ühes või teises kohas, ilma et nad oleksid arenenud ülemaalseks. Kõige ägedamalt puudutas õpilaste haigestumine Tartu linna, kus jõuluvaheajal tuli õppetöö katkestada.

Uudsusena Kooliosakonna ja koolide 1938/39. a. tegevuses tuleb märkida õpilaste ühistoitlustamise korraldamist. Senini oli ühistoitlustamine erandiks mõnes koolis, kuid nüüd on see koole haaranud juba suuremal määral, sest et koolid ühes lastevanematega

on laste korralikule toitlustamisele pööranud suurt tähelepanu ja osutanud arusaamist.

Teise uudsusena võib märkida püüdeid tuua uuesti kooli kino, mis pärast Kilingi-Nõmme õnnetust koolidest kõrvaldati. Nüüd on koolikino arenemas kitsasfilmi tarvitusele võtmise suunas.

1938/39. a. võeti koolides tarvitusele nn. standard- ehk ainulubatud õpperaamatud eesti keeles ja matemaatikas algkooli V ja VI klassis ning progümnaasiumi I ja II klassis ning matemaatika-õpikud üldse kesk- koolidele ja gümnaasiumi I ja II klassile.

2. Kooli korraldavaid seadusi ja määrusi.

1938/39. a. uusi seadusi või seniste seaduste täiendusi Kooliosakonnale alluvate koolide alal ei ilmunud, arvatud välja Õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus, millega 1. IV 1939 arvates gümnaasiumide ja keskkoolide õppejõudude palkade riigi osa vähendati 64%-lt 50%-ni ja omavalitsuste osa suurendati 36%-lt 50%-ni.

Vabariigi Valitsuse 8. XII 1938 otsusega asutati Haridusministeeriumi juurde Õpperaamatute Komitee, kelle ülesandeks on algkoolide, täienduskoolide, keskkoolide, gümnaasiumide ja kutsehariduslikele õppeasutistele tarvilike õpperaamatute soetamise eest hoolitsemine ja nõuetele vastavate õpperaamatute soovitamine. Komitee koosneb Vabariigi Valitsuse poolt määratud 9 alalisest liikmest, kellest üks on komitee juhataja.

Määrusi anti 1938/39. a.: 1) õppetöö vaheaegade, üldiste ning kohalike pühade ja muude tähtpäevade kohta 1938/39. kooliaastal; 2) Koolides riigikaitse kasvatuse ja õpetuse korraldamise määrus; 3) Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi õppekava määrus; 4) Lühiaegsete kodukoolide asutamise ja töötamise määrus; 5) Pedagoogiumi õpilaste I kursuse II kursusele üleviimise ja pedagoogiumi lõpetamise määrus; 6) Õppeasutistele tarvilikkude arstirohtude ja abinõude muretsemise määrus.

Vastavate seaduste ja määruste täitmiseks kui ka koolielu mitmesuguste küsimuste lahendamiseks tuli Kooliosakonnal tegevusaastal, samuti nagu möödunud aastail, anda eeskirju ja korraldusi. Nendest olgu siinkohal mainitud tähtsamad ringkirjalised korraldused: 1) 4. aprilli ringkiri õpilaste vastuvõtmise kohta progümnaasiumi, reaalkooli ja gümnaasiumi I klassi; 2) 9. aprilli ringkiri kooliruumide suvise korrashoiu asjas; 3) 11. aprilli ringkiri õpilaste ekskursioonide ja kodumaa tundmaõppimise asjas; 4) 13. aprilli ringkiri õpilaste kehalise kasvatuse õppusest vabastamise asjas; 5) 25. aprilli ringkiri liiklusnädala korraldamise asjas; 6) 2. mai ringkiri algkoolilõpetajate päeva korraldamise asjas; 7) 2. mai ringkiri kodukaunistamise hoogtöö asjas; 8) 5. mai ringkiri 1922. a. seaduse alusel töötanud keskkooli III klassi lõpetanute õiguste kohta; 9) 25. mai ringkiri õppejõudude suvepuhkuse asjas; 10) 3. juuni ringkiri internaadivoodi tüübi kohta; 11) 25. augusti ringkiri uute õppekavade tarvitamisele võtmise kohta progümnaasiumides, reaalkoolides ja gümnaasiumides; 12) 6. oktoobri korraldus gümnaasiumi lõpetamise kohta eksamikomisjonides; 13) 14. oktoobri ringkiri soome keele õpetamise asjas; 14) 15. oktoobri ringkiri õpilaste käitumise asjas; 15) 10. novembri ringkiri algkooli põhilauluvara asjas; 16) 14. detsembri ringkiri koolide inspektoritele õpilaste toitlustamise asjas; 17) 29. detsembri ringkiri talispordipäevade ja kevadiste pidupäevade korraldamise asjas; 18) 18. jaanuari ringkiri esimese võõrkeele lektööri asjas; 19) 20. jaanuari ringkiri õpilastele raudteel sõiduhinna alanduse saamiseks antavate tunnistuste asjas.

3. Koolide õppe- ja tunnikavad. Kuna 1937/38. a. anti koolidele uued õppe- ja tunnikavad, siis möödunud aastal toimus nende rakendamine tegelikult elus. Et õppekavade rakendamine oleks ühtlane kõigis koolides, siis selleks anti 16. augustil Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi õppekava määrus ja 25. augusti ringkirjas üksikasjalised juhendid. 1938/39. a. kinnitati 1931. a. kehtimapandud algkoolis kohuslike laulude nimestiku asemele uus nimestik — Algkooli põhilauluvara, mis sisaldab 22 laulu. Need laulud ja peale selle veel Eesti Vabariigi hümn ja „Elagu“ on kohuslikud kõigile algkoolidele.

4. Õpetajate ettevalmistus. Algkooliõpetajate ettevalmistuse alal töötasid 1938/39. a. Tallinna Pedagoogium, Tallinna Õpetajate Seminar ja Tartu Õpetajate Seminar. Tallinna Pedagoogiumis oli

I kursusel 35 õpilast ja II kursusel 30 õpilast, Tallinna Õpetajate Seminari I klassis 35 õpilast ja II klassis 35 õpilast, Tartu Õpetajate Seminari I klassis 35 õpilast ja II klassis 30 õpilast. Vanemad klassid (III ja IV) seminarides veel puuduvad. Tallinna Pedagoogium annab 1939. a. kevadel 30 lõpetanut — algkooli õpetajaametis kandidaati.

Keskkoolide ja gümnaasiumide õpetajate ettevalmistus toimub Tartu Ülikooli juures asuvas Didaktilis-metoodilises Seminaris, kutsekoolide õpetajate ettevalmistus eriõppeasutistes ja Tallinna Pedagoogiumi juures asuvas kutseliste eri- ja oskusainete õpetajate pedagoogilises klassis, kus 1938/39. a. õppis 39 isikut.

1938. a. kevadel lõpetas Tallinna Pedagoogiumi algkooli-õpetajate ettevalmistuse harus 64 isikut ja peale selle anti möödunud tegevusaastal algkooli-õpetaja kutsetunnistusi Õppejõudude teenistuse seaduse § 31 põhjal 2 isikule. Keskkoolide ja gümnaasiumide alal õiendas õpetaja kutseksamid ja sai vastava tunnistuse 58 isikut ja 19 isikule anti kutsetunnistus Õppejõudude teenistuse seaduse § 31 põhjal.

Endiste aastate eeskujul korraldati ka möödunud tegevusaastal rida kursusi õpetajaile suvevaheajal ja peeti õpetajate päevi, milledest õpetajad võtsid osa suurel arvul.

5. Õppevahendid.

Koolide varustamine õppevahenditega areneb üldiselt rahuldavalt. Kuigi kõigile koolidele ei ole veel suudetud täiel määral muretseda Haridusministeeriumi sellekohastes määrustes ettenähtud õppevahendeid ja -seadmeid, on olemasolevate õppeabinõude ja -seadmete kogud koolides küllaldased selleks, et õppetöö võib üldiselt teostuda õppeabinõude suhtes normaalselt. Paljud õppevahendid on koolid valmistanud omal jõul, milleks on tõhusalt aidanud kaasa õpetajaile korraldatud õppevahendite valmistamise kursused. Ka on möödunud tegevusaastal mitmeti täiendatud koolide raamatukogusid. Tegevusaastal on koolidele saadetud Kooliosakonna poolt mitmeid vajalikke raamatuid, nagu: „Eesti rahvarõivad“, „Valimik Eesti rahvaintantse“, M. Raud: „Eesti Vabariigi President Konstantin Päts“, A. Tupits: „Konstantin Päts“, F. Toomus: „Konstantin Päts ja riigireformi aastad“, koguteos „Kutseharidus Eestis“, ajakiri „Vabadussõja Tähistel“ — aastakäigud 1936—1937.

Paljudele algkoolidele annetati Vabariigi Presidendi ja Sõjavägede Ülemjuhataja pilte.

Kooliraamatukogude täiendamiseks määrati raamatuid 700 kr ulatuses.

Peale selle määrati eritoetusi raamatute ja õppeabinõude soetamiseks üksikuile koolidele. Eesti raamatuid saadeti ka Lätis asuvaile Aluksne, Hopa ja Vana-Laitsna eesti algkoolile.

Õppevahendite muretsemiseks määrati 1938/39. a. koolidele toetusi 1 082 kr suuruses.

1938/39. a. ilmusid trükist ja võeti tarvitusele standard- ehk ainulubatud õpikud. Üldse ilmus ja võeti tarvitusele 8 ainulubatud õpikut, nimelt: ema-

keele lugemikud 5. ja 6. õppeaastale, matemaatika õpikud 5. ja 6. õppeaastale, algebra õpik ja harjutustik keskkoolidele ning matemaatika harjutustikud gümnaasiumi I ja II klassile.

Peale ainulubatud õpikute jätkus uute kooliraamatute ilmumine uuele gümnaasiumile, samuti ka kesk- ja algkoolidele, kuivõrd see oli tingitud uute õppekavade jõustumisest.

Tegevusaastal ilmus ja lubati tarvitamiseks uusi kooliraamatuid gümnaasiumile 14, keskkoolile 28 ja algkoolile 9 raamatut.

Uute õppekavade jõustumise tõttu tuli muuta ja kohaldada ümber mitmeid seniseid õpikuid. Nii ilmus uusi trükke 27-st algkooli, 17-st keskkooli ja 6-st gümnaasiumi õpperaamatust.

Tarvitamisluba pikendati kuni 2 aasta võrra 21 raamatule ja 3 vihikule, millede tarvitusele võtmisest oli möödunud juba 5 aastat.

6. Kooliruumid. 1938/39. a. oli ehitamisel üle riigi 66 algkooli-, 7 keskkooli- ja gümnaasiumihoonet.

Lõplikult on valminud 1938. a. Mustvee linna keskkooli maja (uus), Tõrva linna keskkooli maja (ümber- ja juurdeehitis), Rakvere linna gümnaasiumi maja (uus), Tallinna linna Gustav-Adolfi gümnaasiumi maja (ümberehitis) ja järgmised algkoolide majad: **Harjumaal** — Ravila v. Kose (uus), Keila v. Tuula (juurde- ja ümberehitis), Triigi v. Ardu (uus), Kohila v. Kohila (ümberehitis) ja K. Päts'i nimelise vabaõhukooli maja (uus); **Valgamaal** — Holdre v. Holdre (ümberehitis), Keeni v. Keeni (ümberehitis), Taagepera v. Ala (uus); **Tartumaal** — Meeri lastekodu (ümberehitis); **Viljandimaal** — Holstre v. Holstre (ümberehitis), Sörgavere v. Sörgavere (ümberehitis); **Võisiku v. Lätka** (juurde- ja ümberehitis) ja Viiratsi lastekodu (uus); **Pärnumaal** — Häädemeeste v. Võiduküla (uus), Laiksaare v. Massiaru (uus) ja Sauga v. Sauga (uus); **Saaremaal** — Kaarma-Suure v. Randvere (uus), Mustjala v. Mustjala (uus) ja Pihla v. Kaali (uus), ka on peaaegu valmis Salme v. Tiirimetsa algkooli maja (uus); **Virumaal** — Erra v. Kiviõli (uus), Iisaku v. Kuru (uus), Porkuni v. Kadila (uus), Skarjatina v. Zagrivje (uus), Tudulinna v. Peresaare (uus) ja Vao v. Väike-Maarja (uus); **Petserimaal** — Senno v. Senno (uus) ja **Võrumaal** — Aleksandri v. Väimela (uus); **Rakvere linnas** — III algkooli (ümberehitis) ja **Nõmme linnas** — Kivimäe algkooli (juurdeehitis).

Pooleliolevaid koolimaju on 39. Suuremad neist on: Tapa linna gümnaasiumi hoone (peaaegu valmis, kool asub juba sees), Nõmme linna gümnaasiumi hoone (maja esimese korra seinad valmis), Tallinna linna XX algkooli hoone (viidud katuse alla), Kuressaare linna algkooli hoone (peaaegu valmis), Pärnu linna algkooli hoone (esimene osa viidud katuse alla), Anija v. Kehra algkooli hoone Harjumaal (toores ehitis valmis), Kuigatsi v. Puka algkool Valgamaal (viidud katuse alla) ja Järve v. Kohtla-Järve algkooli hoone Virumaal (viidud katuse alla).

1938. a. lõplikult valminud uued koolihooned on ruumide poolest kõik väga head ja nad rahuldavad täiel määral kooli nõudeid. Kõige suurem ja esinduslikum neist koolihooneist on Rakvere gümnaasiumi hoone. Sellele järgnevad Erra v. Kiviõli algkooli hoone ja Senno v. Senno algkooli hoone. Ka ümberehitatud koolimajad üldiselt vastavad oma ülesannetele, kuigi olenevalt senisest ehitisest polnud võimalik kõiki ruume nii kujundada kui uutes majades. Üldiselt tuleb ka neid ruume hinnata headeks — pahimal juhul rahuldavaks. Ümberehitatud majad on suuremal osalt puumajad.

1938/39. a. lõplikult valminud koolimajade hind ehituseelarvete järgi on kokku 2 150 000 kr ja pooleliolevate koolimajade hind on kokku 2 850 000 kr, kusjuures esimesest summast kulude mõttes langeb osa eelmiste aastate (1935. a. alates) arvele, teisest summast — osa 1939. ja edaspidiste aastate arvele. Koolimajade Ehituslaenu Fondist määrati 1938/39. a. laene Kooliosakonna osas 641 000 kr. Sellele summale liitub veel 106 300 kr eelmisel (1937) aastal välja-maksmata laene. Nii oli koolide ülalpidajail Kooliosakonna osas koolimajade ehitamiseks kasutada fondi laenudena 1938. a. 747 300 kr, milline summa on ka suuremas osas makstud välja koolide ülalpidajaile.

7. Erakoolid. Erakoole töötas: 17 algkooli 1 699 õpilasega, 2 täiendus-kooli 17 õpilasega, 25 keskkooli 3 948 õpilasega, 22 gümnaasiumi 992 õpilasega, 6 erikooli (Tallinna Rahvaülikooli Seltsi Erakolledž, Tallinna Rahvaülikooli Seltsi Erarealkooli kursused, Petseri Vaimulik Seminar, Eesti Baptisti Usutead. Seminar, E. Lenderi Lasteaedn. Eraseminar ja Alliance Française'i Tallinna Komitee prantsuse keele ja kirjanduse kursused) 696 õpilasega. Kokku oli erakoole 72 ja neis õpilasi 7 352. Eelmisel aastal oli 68 erakooli 7 329 õpilasega.

8. Vähemusrahvuste haridusala. Vähemusrahvaile anti nende emakeeles õpetust 173 koolis, neist 116 av. kooli, osakond vähemusrahvale 31 av. kooli juures ja 26 erakooli. Üksikute rahvuste järgi oli koole:

venelastel — 78 av. algkooli, vene osakond 18 av. algkooli juures ja 2 erakooli, kokku 98 algkooli; 3 av. keskkooli, vene osakond 1 av. keskkooli juures ja 1 erakeskkool, kokku 5 keskkooli, 2 av. ja 2 eragümnaasiumi, kokku 4 gümnaasiumi; kokku 107 kooli;

sakslastel — 13 av. ja 1 eraalgkool, 1 av. ja 2 eratäienduskooli, 2 av. ja 7 erakeskkooli, 1 av. ja 4 eragümnaasiumi, kokku 31 kooli;

rootslastel — 10 av. algkooli, rootsi osakond 7 av. algkooli juures ja 1 eraalgkool, 1 erakeskkool ja 1 eragümnaasium, kokku 20 kooli;

lätlastel — 2 av. algkooli, läti osakond 4 av. algkooli juures ja 1 erakeskkool, kokku 7 kooli;

soomlastel — 1 av. algkool ja soome osakond
1 av. algkooli juures, kokku 2 kooli;

juutidel — 3 av. algkooli, 2 erakeskkooli ja 1 eragümnaasium, kokku 6 kooli.

9. Koolide areng ja praegune seisukord.

1. XI 1938 ankeedi andmeil oli Eestis 1938/39. õ.-a. 1 220 algkooli (neist 1 203 avalikku kooli) 3 452 klassikomplektiga. Võrreldes eelmise aastaga on koolide arv vähenenud 7 võrra, kuid klassikomplektide arv on suurenenud 30½ võrra. Õpilaste arv algkoolides oli 106 415. Eelmise aastaga võrreldes on õpilaste arv vähenenud 204 õpilase võrra.

Õpilaste arv algkoolides.

	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.	VI kl.	Kokku
1. XI 1938 oli ilmunud kooli	20 035	20 161	20 105	18 814	14 687	11 785	105 587
Puudus	304	108	125	140	119	32	828
Kokku	20 339	20 269	20 230	18 954	14 806	11 817	106 415
1. XI 1937 oli ilmunud kooli	20 291	20 375	19 760	19 022	14 875	11 296	105 619
Puudus	330	132	192	226	176	54	1 110
Kokku	20 621	20 507	19 952	19 248	15 051	11 350	106 729

Õpilaste arv on eelmisest aastast suurem III ja VI klassides (eelmisel aastal oli suurenemine II ja V klassides), kõigis teistes klassides aga on õpilaste arv vähenenud.

Algkooli mitteilmunud laste arv oli 828, seega eelmisest aastast 282 võrra väiksem.

Kooli mitteilmumise põhjusteks olid: haigus 506, karjaskäimine 81, vaesus 75, põllutöö 14 ja muud põhjused 152 lapsel.

Koolikohustuse alla mittekuuluvaid lapsi õppis algkoolides 1938/39. õ.-a. 7 946 (eelms. a. 7 361), neist 3 273 last oli ilmunud kooli enne 8-aastaseks saamist (eelms. a. 3 058) ja 4 673 last jätkas õppimist pärast 14-aastaseks saamist (eelms. a. 4 303).

Õpetajaid töötas tegevusaastal algkoolides 3 900 (eelms. a. 3 861).

Täienduskooli töötas 1938/39. õ.-a. 35, neist 33 avalikku ja 2 erakooli, kokku 1 150 õpilasega, 43 klassikomplektiga ja õpilaste rühmitamisest eriainetel tundidel tekkinud 12 lisaklassikomplektiga. Täienduskoolide arv on eelmise aastaga võrreldes ühe võrra vähenenud. Õpilaste arv on vähenenud 90 võrra.

Kesk- ja gümnaasiumide ning nende klasside arv 1938/39. õ.-a.

	Koolide arv			K l a s s i d e a r v												kokku
	prog.	reaal- kool	gümna.	progümnaasium					reaalkool			gümnaasium				
				I	II	III	IV	V	I	II	III	I	II	III		
Koolide ülalpidajad:																
Haridusmin.	4	2	3	1	2	5	6	6	2	1	—	3	3	—	29	
Omavalitsused	29	22	22	22	21+1 ¹⁾	28	29	29	20+5	25+1	15+1	22	22	—	233	
Õigustega erakoolid	8	4	8	2+5	2+6	8+2	8+2	9	4	4	2	8	7+1	—	54	
Erakoolid	8	11	15	8	7	8	7	7	10	9	9	14	13	1	117	
Kokku	49	39	48	38	39	51	52	51	41	40	27	47	46	1	433	
Õppekeel:																
Eesti	39½	30½	37	31	33	42	43	42	33	32	19	37	36	—	348	
Saksa	5	4	5	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	1	46	
Vene	3½	1½	4	2	2	3	4	4	1	1	1	3	4	—	25	
Juudi	—	2	1	—	—	—	—	—	2	2	2	1	1	—	8	
Rootsi	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	3	
Läti	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3	

Õpilaste arv keskkoolides ja gümnaasiumides 1938/39. õ.-a.

	Progümnaasium					Reaalkool			Gümnaasium			Kokku
	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.	I kl.	II kl.	III kl.	I kl.	II kl.	III kl.	
Koolide ülalpidajad:												
Haridusministeerium	98	100	191	199	190	78	33	—	94	63	—	1 046
Omavalitsused	883	977	1 173	1 126	1 020	1 221	1 009	614	660	552	—	9 235
Õigustega erakoolid	355	391	480	417	354	201	177	93	282	227	—	2 977
Erakoolid	232	213	265	224	217	325	161	148	383	240	15	2 423
Kokku	1 568	1 681	2 109	1 966	1 781	1 825	1 380	855	1 419	1 082	15	15 681
Õppekeel:												
Eesti	1 416	1 531	1 800	1 694	1 514	1 741	1 285	784	1 189	911	—	13 865
Saksa	97	103	164	153	163	26	32	26	126	86	15	991
Vene	36	47	117	119	104	29	33	15	82	74	—	656
Juudi	—	—	—	—	—	24	28	24	9	11	—	98
Rootsi	19	—	28	—	—	—	—	—	13	—	—	60
Läti	—	—	—	—	—	5	2	6	—	—	—	13

¹⁾ arv + järel tähistab üksikuid eraklasse avalikkude ja õigustega erakoolide juures, millede õppejõudude palgad on täiel määral kooliülalpidaja kanda.

Peale tabelites näidatud koolide töötasid eritüübi-
liste koolidena: Petseri Vaimulik Seminar 20 õpilasega,
Eesti Baptisti Usuteaduse Seminar 12 õpilasega,
E. Lenderi Lasteadnikkude Eraseminar 24 õpilasega
ja Alliance Française'i Tallinna Komitee prantsuse
keele ja kirjanduse kursused 180 õpilasega. Õpetajate
seminarid ja pedagoogium on näidatud eespool (p. 4).

10. Õppe- ja kasva- tustöö järelevalve.

Õppe- ja kasvatustöö järele-
valve keskkoolides ja gümnaa-
siumides lasub peamiselt koolide peainspektoreil ja
Haridusministeeriumi nõunikel, kuna koolide inspek-
torid tegutsevad rohkem alg- ja täienduskoolide alal.

Õppe- ja kasvatustöö järelevalve ühtlustamise
sihis peeti 1938/39. a. 2 koolide inspektorite päeva.

II.

KUTSEOSKUSE OSAKOND.

1. Tegevuse areng. Kutsehariduslike õppeasutis-
te seaduse jõustumise tõttu
1937/38. õ.-a. toimus 1938/39. a. kestel üksikuile kutse-
kooli liikidele ning tüüpidele tunnikavade ja õppe-
korralduse määruste koostamine või endiste kohan-
damine uue seadusega. Sellele vastavalt koostati uued
õppekavad või nende eelnõud kutsekeskkoolidele ja
kõrgema astme kutsekoolidele ning töötati ümber
senised õppekavad teiste kutsekoolide tarvis, millist
tööd jätkatakse ka järgneval aastal. Samuti koostati
kooliõpingute lõpetamise kord.

Seaduste ja nende põhjal antavate korralduste alal
on märkida Eraõppeasutiste toetamise seadust ja
Kutsehariduslikkude õppeasutiste erisummade eel-
arvete koostamise ja kinnitamise ning nende eelarvete
täitmise ja aruannete esitamise korraldust. Neist
viimane reguleerib koolide erisummade kasutamise
korda, kindlustades koolide järjekindlamat ja otstarbe-
kohasemat varustamist õppeseadmetega ja õppeabi-
nõudega. Tööstusliku kutseoskuse seaduse vastuvõt-
misega Riigikogu poolt kindlustati mõningal määral
tulused Kutsehariduslikkude õppeasutiste seaduse § 14
ettenähtud tööstus- ja majandusõpilastekoolide ruu-
midena, õppeseadmetega ja muu vallasvaraga varus-
tamise fondile.

Uusi omaette töötavaid kutsekoole lisandus senis-
tele piiratud arvul, kuid rohkem avati olevate koolide
juures uusi klasse, harusid ja osakondi, nende seas ka
erikoolidena kaheaastase õppeajaga ametikoole töös-
tuslikul alal. Uute klasside, harude ja osakondade
avamine oli tingitud sellest, et rahva mentaliteet on
kutsehariduse tunnustamise suunas suuresti muutun-
ud. 1938/39. õ.-a.-ks oli tung kutsekooli väga suur,
ja sellest hoolimata, et loodi juurde võimalusi eelmiste
aastatega võrreldes suurema õpilaste arvu paigutami-
seks kutsekoolide algusklassi, jäi siiski tunduv osa
soovijaist vastu võtmata; nende viimaste seas oli küll
teatav osa neid, kes ei vastanud vastuvõtutingimustele.

See asjaolu näitab, et kutsekoolide võrk ei ole
veel küllaldaselt tihe, mida kinnitavad ka sagedased
ettepanekud kohtadelt uute kutsekoolide avamiseks.
Teisest küljest on aga olevate kutsekoolide varustamises
otstarbekohaste hoonetega täita veel suuri ülesandeid,

kuigi varemate ja teg.-aasta pingutuste tagajärjel olu-
kord on märksa paranenud; seepärast tuleb pidevalt
pidada silmas koolidele korralike ruumide ja õppe-
seadmete muretsemist, millede puudus või vähesus
pidurdab algatusi kutsekoolide võrgu laiendamise alal.

Võib märkida, et 1938/39. õ.-a. oli Kutseoskuse
Osakonnal peale jooksva töö suureks ülesandeks kutse-
koolide õppetöö korraldamise määruste koostamise
kõrval õppetöö süvendamine praktilises suunas seoses
liigse materjali väljajätmisega, koolide kasvatusliku
külje tõstmine ja kutsekoolide varustamine hoonete
ning õppeseadmetega, samuti ka põllu- ja kodumajan-
duslike õppeasutiste põllumajapidamistele tarvilike
hoonete ehitamine ja töökorralduste ratsionaliseerimine.
Sellele lisandus õigustega erakoolide ümbermoodusta-
mine ülalpidaja suhtes (eraorganisatsiooni või isiku
asemel omavalitsus või sihtasutus), mis mõnel puhul
osutus õige keeruliseks toiminguks, ja 2 laiaulatusliku
seaduseelnõu koostamine, millest on kõne alamal.

Olgu märgitud, et õpilaste rõivastuse ühtlustamine
kooli liikide ja tüüpide järgi, esijoonel peakatte ja selle
märgi osas, oli osakonnas täitmisel. Õppe- ja kasvatus-
töö tulemused arenesid tõusu suunas, kuigi tegevus-
aasta teisel poolel haigused koolitööd tunduvalt takis-
tasid.

Tegevusaasta kestel ilmus trükist 1937/38. õ.-a.
andmeil Kutseoskuse Osakonnas koostatud laiaulatus-
lik teos kutsehariduse alal — „Kutseharidus Eestis“,
mille eesmärgiks on anda kutseharidusest huvitatuile,
eeskätt lastevanemaile ligemat informatsiooni meie
kutsekoolide süsteemist ja üksikuist kutsekoolidest;
koostati prantsuskeelne ülevaade Eesti kooli korral-
dusest, eriti kutsehariduse alal.

Õpetajate Koja kutse- ja täienduskooliõpetajate
sektiooni korraldusel ja Haridusministeeriumi toetusel
korraldati kutsekoolide õppejõudude päev ja mitmed
suvikursused õppejõududele.

Töötati välja standard-koolivoodi ja avaldati
kooli-kitsasfilmi projektorite tarvituselevõtmise määrus.

Õppekodude ja õppetalundite võrgu loomine ja
nende registreerimine vastavalt Kodumajanduskoja ja
Põllutöökoja ettepanekuile oli Kutseoskuse Osakonnas

uueks tegevusalaks, milleks andis aluse Kutseharidusliikude õppeasutiste seadus.

Lõpuks olgu Kutseoskuse Osakonna jooksva tööna märgitud veel kutsekoolide revideerimist koolide peainspektorite ja inspektorite poolt (aasta jooksul on revideeritud vähemalt üks kord iga kooli), tehnikute ja maamõõtjate, kunstnike ja tantsuõpetajate registreerimist. Jooksva töö suurenemise tõttu osutus vajalikuks sammude astumine ühe kantseleiõu — asjaajaja — juurdesaamiseks osakonna ametnike koosseisu.

2. Põllumajanduslikud õppeasutised.

Uute põllumajanduslike õppeasutistena alustasid 1938/39. õ.-a. tegevust 2-a. õppeajaga Avanduse Põllunduskool, mille ülalpidajaks on Viru Maavalitsus, 4-a. õppeajaga Väimela Põllunduskeskkool, mille ülalpidajaks on Võru Maavalitsus, Öisu Karjalitajatekool, mille ülalpidajaks on sihtasutus „Öisu Piimandusinstituut“, 2-a. õppeajaga Lääne-Saarema Põllumajanduslik Rahvakool (3-haruline), mille ülalpidajaks on Saare Maavalitsus, aianduseriklass Vodja Tööjuhatajatekooli juures, mille ülalpidajaks on riik, Kuremaa Kontrollassistentidekooli I klassis ja Kuusiku Kontrollassistentidekooli II klassis toimusid õpingud rühmitatud klassidega.

Tehti eeltöid kõrgema astme põllumajanduslike kutsekoolide ellukutsumiseks ja põllumajanduslike kutsekoolide õppejõudude kutsele ettevalmistuse ümberkorraldamiseks.

Põllumajanduslikest eraõppeasutistest Jäneda Põllunduskeskkooli, Vahi Põllundus- ja Aianduskooli, Putkaste Põllunduskooli ja Pürksi Põllunduskooli ülalpidamiseks sihtasutiste moodustamise eeltööd on teostatud ja need õppeasutised lähevad ligemal ajal vastavate sihtasutiste ülalpidamisele.

Tegevusaastal koostati ja pandi kehtima õppetöö korraldamise määrused ühe- ja kaheaastase õppeajaga aianduskoolidele, kontrollassistentidekoolidele, ühe- ja kaheaastase õppeajaga põllunduskoolidele, põllutöö- ja maaparanduskoolile. Õppetöö korraldamise määruse projektid on valmimas tööjuhatajatekoolide, karjalitajatekoolide, põllundus- ja aianduskeskkoolide ning piiritusmeistrite eriklassi kohta. Õppetähtsuse ja põllumajandusliku praktika korraldamise määruse alusel kinnitati Õppetähtsuse kodukord ja selle kodukorra alusel tunnustati Põllutöökoja, maavalitsuste ja Riigimõisade Valitsuse ettepanekute põhjal õppetähtsudeks üle 140 talundi. Veel pandi tegevusaastal kehtima kontrollassistenti ja vanema kontrollassistenti kutseksamite kord ja aedniku-abi kutseksamite kord.

Põllumajanduslike kutsekoolide õpetajate traditsioonilised suvipäevad peeti Vigalas, kus toimusid ühtlasi ka üleriigilised võistlused koolide lõpetajatele lüpsmises ja kõnelemises. Kohtadele tulijaile anti väärtuslikke auhindu. Nõupidamisi toimus Haridusministeeriumis 2-aastaste põllunduskoolide, põllunduskeskkoolide, aianduskeskkoolide ja tööjuhatajate-

koolide juhatajaile. Nõupidamistel arutati õppetöö korraldamise küsimusi.

Kooliruumides on teostatud remonte ja ümberehitusi; Kuremaa Kontrollassistentidekool varustati elektervalgustusega. Samuti täiendati koolide sisustust ja õppeabinõusid.

Koolide kontakt ümbrusega oli hea. Koolide põllumajapidamistest levitati ümbruskonda tõuloomi, sordivilja ja anti agronoomilist nõu maaparanduse, rohumaade kultuuri, maaharimise, väetamise, aianduse, loomapidamise ja teistel aladel.

Kontakt algkoolidega on samuti arenenud järjest tihedamaks. Algkoolid külastavad õpikäikudega põllumajanduslikke kutsekoole ja algkoolide õppejõud on soovitanud maanoortel astuda neisse koolidesse.

Põllumajandusliku kutsehariduse korraldamisel ja juhtimisel on Haridusministeerium toiminud koostöös Põllutööministeeriumi ja kutsealaste omavalitsuste — Põllutöökoja ja Maatööliste- ja Väikemaapidajate Kojaga, arutades ühiselt kõiki tähtsamaid põllumajanduslike kutsekoolide korraldusse puutuvaid küsimusi.

Märkida tuleb ühtlasi seda, et tegevusaastal on ka koolide ülalpidajad omavalitsused ja ühingud teinud palju nende ülalpidamisel olevate koolide korraldamiseks ja eriti uute ning veel lõplikult väljakujunemata koolide arendamiseks.

3. Tehnilised ja tööstuslikud õppeasutised.

Tööstuskeskkoolid. Nende koolide alal tegevusaastal:

- 1) koostati ja avaldati õppetöö korraldamise määrus;
- 2) jätkati tööstuskeskkoolide sisustuse täiendamist, milleks anti toetusi 8 koolile kokku 6 660 kr; Petseri Tööstuskeskkoolile anti peale selle 6 000 kr toetust seadmete muretsmiseks keraamika- ja ehitustöökodadesse;
- 3) tööõpetuse edukamaks korraldamiseks tööstuskeskkoolide esimestes klassides kui ka ametikoolides võeti koostamisele metalli-tööalade põhiõpetuskäik, milles metoodilise tööõpetuse senised tulemused ja kogemused võetakse kokku süsteemikindlaks põhikursuseks kindlakujuliste ning vajalikult järjestatud õppetöötükkide näol;
- 4) jätkati süsteemikindlat tööd tööstuskeskkooli teoreetilise õppetöö paremaks ja otstarbekohasemaks korraldamiseks, pannes suurt rõhku õpikute soetamisele, missuguse organiseerimistöö tulemusel 1938/39. a. ilmus trükist 2 õpikut (tehniline füüsika ja saksa keel tööstuslikele koolidele) ja valmis 4 käsikirja (matemaatika, elektrotehnika ja keemia õpikud ja tehnilise joonestamise normide käsiraamat); käsil oli ka veel 3 õpiku käsikirja koostamine (eesti keele grammatika, metallide tehnoloogia ja puidutehnoloogia); kõige selle tulemusena tööstuskeskkoolide õpikute küsimus on suures osas korraldatud juba 1939/40. õ.-a.-ks.

Tehnilise joonestamise õpetamise otstarbekamaks korraldamiseks asuti koostama tehnilise joonestamise normaal-õppekäiku vastavalt valitud ning järjestatud musterjoonestiste näol.

Eelnimetatud õpikute ja normaal-õppekäikude koostamisega käsikäes on parandatud ja viimistletud tööstuskeskkooli vastavate ainete õppekavu. Täies ulatuses töötati ümber tööstuskeskkooli eesti keele õppekava, et sellele anda senisest rohkem rakenduslikku suunda ja ühtlasi vabastada liigseist grammatilisist peensusist.

Järjekordse hoogtööna hakati soetama näitlike õppeabinõude otstarbekaks kasutamiseks tarvilikke erirume, millega 1938/39. õ.-a. jõuti valmis Riigi Tööstuskeskkoolis (Tallinnas) ja Haapsalu Tööstuskeskkoolis.

Tööstuslikud naiskutsekoolid. Tööstuslike naiskutsekoolide võrk laienes järgmiste õppeasutiste arvel:

- 1) Rakvere Naiskutsekooli juures avati õpilaste suure tungi tõttu üheaastase õppeajaga kangakudumise eriklass, milliseks otstarbeks teostati koolimajale vajalik juurdeehitus;
- 2) Tallinna Naistööstusõpilastekooli juures avati 2-aastase õppeajaga ametikool õmblemise alal. Selle kooli ülesandeks on anda algkooli lõpetanud tütarlastele põhiõpetust nii rõiva- kui ka üliiriete õmblemise tööaladel. Spetsialiseerumine ja täiendav praktiseerimine toimub pärast ametikooli lõpetamist vastavas käitises ja õppinud tööliste kutseeksami õiendamine tööoskusametis.

Naisseltsi „Võruhoim“ eranaiskutsekool on otsustatud eelolevaks õppeaastaks anda üle uuele ülalpidajale — Võru Linnavalitsusele.

Narva ja Valga naiskutsekoolide ruumilised tingimused paranesid tunduvalt ümberehitamise ja põhjalikuma remondi tõttu.

Õpperaamatuist ilmus naiskutsekoolide alal 2 ja valmis 2 käsikirja.

Kodutööstuskoolid. Riigi poolt ülalpeetav Saksi Kodutööstuskool (varem Tütarlaste Hoolekandekool) muudeti arvates 1. VIII 1938 3-aastase õppeajaga kodutööstuslikuks erikooliks, mille ülesandeks on kasvatada ja parandada raskesti kasvatatavaid halbade kalduvustega tütarlapsi ja anda neile kodutööstuskoolile vastavat üld- ning kutseharidust.

Õppeasutise heaolu, eriti aga õpilaste õppimise ja ülalpidamise tingimuste selgitamiseks ja parandamiseks moodustati kooli juures hooldusnõukogu, millest peale Haridusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Kodumajanduskoja esindajate võtavad osa veel naiskeskorganisatsioonide esindajad.

Tööstusõpilastekoolid. Tegevusaasta tõi tööstusõpilastekoolidele põhjalikke muudatusi õppetöö korralduses. Nimelt koostati ja avaldati uus Tööstusõpilastekoolide õppetöö korraldamise määrus ja uued tunni-

ning õppekavad, millega tööstusõpilastekool vabanes liigsest üldhariduslikust ainekust ja suundus täiel määral oma otsese ülesande täitmisele — õpetada ainult seda, mida vajab tulevane õppinud tööline.

Eelnimetatud õppetöö reformiga pandi ühtlasi kindlad alused tööstusõpilastekoolide eriharude kujundamisele, ja juba 1938/39. õ.-a. töötas meil 11 segaharu kõrval 12 eriharu (metallitöö, elektrotehnika, raadio, automehaanika, rõivaõmblemise, juuksetöö ja nahatöö alal). Esimese sammuna tööstusõpilastekoolidele tarvilike õpikute soetamise alal organiseeriti õppekonspektide koostamist segaharu õppekavas ettenähtud ainetele, mis peavad valmima 1939/40. õppeaasta alguseks. Pändi rõhku tööstusõpilastekoolide varustamisele vajalike õppeabinõudega, milleks Haridusministeeriumi poolt anti toetust kokku 3 350 kr.

Koostati tööstusõpilastelt nõutava eelhariduse määruse kava, millisesse küsimusse puutuvalt peeti läbirääkimisi vastavate asutiste ning organisatsioonidega.

Käsitööstuskoja kaastööl asuti koostama tööõpetuse plaane tööstusõpilaste oskusliku väljaõppe edukama korraldamise otstarbel.

Ametikoolid. 1938. a. asutati esimesed ametikoolid, arvult 4 — neist 2 Tallinnas, 1 Narvas ja 1 Paines, milline uus koolitüüp töötab kujuneda küllalt kaalukaks meie kutsehariduse korralduses. Ametikool, mis võtab vastu algkooli lõpetanud ja mille õppeaja kestus on 2 aastat, annab õpilastele vaid oskusliku põhiõpetuse ühes teoreetiliste teadmustega õppinud tööliste vajalikus ulatuses, kuna oskusliku väljaõppe teine pool pärast ametikooli lõpetamist peab toimuma tegeliku töö juures vastavas käitises.

Tegevusaastal töötasid ametikooli metallitöö- ja õmblemise osakond esialgsete tunni- ning õppekavade järgi. Tehti mitmesugseid eeltöid ametikoolide arvu suurendamiseks järgmisel, s. o. 1939/40. õ.-a., mis toimub peamiselt senitöötavate täienduskoolide või mõne tööstuskooli osakondade järkjärgulise muutmisega ametikoolideks.

Eritüübilised keskastmekoolid. Nende koolide alal:

- 1) töötati välja ja pandi kehtima avatava Raudteekooli tunnikava ja õppetöö korraldamise määrus ning asuti Raudteekooli õppekavade koostamisele;
- 2) töötati välja ja pandi kehtima uus kaevanduslike õppeasutiste õppetöö korraldamise määrus ja kaevandusõpilastekooli ning kaevanduskooli uued tunnikavad, millega algab kaevandusliku kutsehariduse täielik ümberorganiseerimine põlevkivitööstustega kokkulepitud uutel alustel; alustati kaevanduslike koolide uute õppekavade koostamist;
- 3) kontaktis Teedeministeeriumiga töötati välja kava ehitusala oskusjõudude ettevalmistamise ümberkorraldamiseks, mis näeb ette seniste tööstuskeskkooli ehitusosakondade asendamise

Kodumajanduse Instituudi uus hoone.

Vestibüül Kodumajanduse Instituudi hoones.

Tööõpetuse tund Virumaa Rahvaülikoolis.

Oru Kodunduskeskkooli õpilased köögitöödel.

ametikoolidega ja meistikoolidega kui ka mitmete uute ametikoolide avamise ehitustööaladel. Ühtlasi tehti mitmesuguseid eeltöid selleks, et juba 1939/40. õ.-a. alustada nende ümberkorralduste elluviimist ja sellega võimalikult peatselt suurendada oskusjõudude juurdekasvu ehitustööaladel.

Tehnikumid. Tehnikumide alal:

- 1) töötati välja uuekuulise, s. o. keskkoolil ja kutsekeskkoolil baseeruva 3-aastase õppeajaga tehnikumi lõplik tunnikava, õppetöö korraldamise määrus ja õppekavad;
- 2) töötati välja Tallinna Tehnikumi juures asutada kavatsitava raadiooperaatoritekooli tunnikava, õppetöö korraldamise määrus ja õppekavade projekt.

Merikoolid. Merikoolide alal:

- 1) töötati välja ja avaldati uus Merikoolide lõppeksamite määrus;
- 2) Tallinna Merikooli õppetöö parema korraldamise otstarbel nimetati sellesse kooli ametisse inspektor ja osakondade juhatajad;
- 3) pikemate ettevalmistuste järel senine kapten J. Teäri eramerekool Kuressaares muudeti Saare Maavalitsuse poolt ülalpeetavaks avalikuks Kuressaare Merikooliks ja otsustati võtta riigi kanda selle kooli õppejõudude palgad;
- 4) eelmise aasta eeskujul korraldati Tallinna Merikooli juures kaubalaeva-toiduvalmistajate kursused.

Riigi kunstikoolid. Kunstikoolide alal:

- 1) asutati ja algas õppetööd Riigi Kõrgem Kunstikool;
- 2) töötati välja ja avaldati Riigi Kõrgema Kunstikooli ja 1939/40. õ.-a. tegevust alustava Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kooli tunnikavad.

Õppetöökojad. Korraldati õppetöökodade organisatsioonilist külge, milleks iga õppetöökoja jaoks koostatakse ning kinnitatakse põhikiri ja õppekavad ning korraldatakse õpilaste, praktikantide ja õppinud tööliste nimekirjad.

Tehniliste ja tööstuslike koolide hooned. Selle ala saavutustest nimetatagu järgmist:

- 1) töötati välja Tallinna Tehnikumi uue hoone lõplik projekt;
- 2) Tartu Tööstuskeskkoolile ehitati uus autoparanduse töökoda, koostati kavad kooli peahoone juurde- ning ümberehitisteks ja tehti eeltöid juurdeehitise esimese osa alustamiseks; eelnimetatud ülesanneteks määrati koolile ehituse alal toetust 25 000 kr;

3) kinnitati Valga Tööstuskeskkooli uue koolihoone plaan, koostati ehituseelarve ja tehti muid eeltöid uue koolihoone ehitamiseks, mis algab 1939. a.;

4) Petseri Tööstuskeskkoolis viidi katuse alla uus keraamikatöökoja hoone, ehitati saun, veetorn, kuure jne. ning seati sisse elektervalgustus, milleks Haridusministeerium andis toetust 25 000 kr;

5) ehitati uuesti üles tulikahjust rikutud Kuresaare Tööstuskeskkooli töökodade hoone, ehitades ühtlasi juurde kolmanda korra; selleks andis Haridusministeerium esialgset toetust 10 000 kr;

6) väiksemaid ümber- ja juurdeehitisi teostati Põltsamaa ja Paide Tööstuskeskkoolis; tehti eeltöid Tallinna ja Tartu Tööstusõpilastekoolile vajalike ruumide soetamiseks.

4. Kodutööstus. Kodutööstuse alal korraldati oskuskursusi ja nõuannet; jätkus Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseksi kodutööstuse muuseumi täiendamine ja ajakirja „Kodutööstus“ väljaandmine.

Berliinis 1938. a. kevadel korraldatud rahvusvahelisest käsitöönäitusest võttis Eesti osa nii käsitöö kui ka kodutööstuse alal ja saavutas häid tagajärgi. Osa näituse eeltöödest langes tegevusaastasse. Peale selle võttis Eesti osa vähemaulatuslikust naiskäsitööde näitusest Prahast.

5. Majanduslikud õppeasutised. Majanduslike õppeasutiste arv tegevusaastal ei muutunud, suurenes vaid klasside arv aasta või paari eest avatud uutes koolides lisanduvate õppeaastate arvel. Viimaste suurenemist on näha ette ka järgneval aastal majanduslikule erikoolile lisanduva kolmanda klassi arvel, sest mainitud õppeasutis on muutmisel 3-aastase õppeajaga kooliks.

Eesti Ühistegelise Liidu Ühistegevuskool Tallinnas jätkas oma tegevust, kuna Ühistegevuse Instituut Tartus 1938/39. õ.-a. ajutiselt ei töötanud.

Äri- ja bürooõpilaste (majandusõpilaste) ettevalmistamiseks töötasid majandusõpilastekoolid Tallinnas ja Tartus; teistes linnades õpib majandusõpilasi tööstusõpilastekoolides.

Tallinna Rahvaülikooli Seltsi majandusõpilastekooli ülalpidamiseks otsustati moodustada sihtasutis.

Kinnitati haridusministri poolt ja paljundati kaubanduskeskkooli ja kommertsikooli õppekavad (enne trükkimist võib neis tarviduse korral veel võtta ette ümberpaigutusi ja väiksemaid muudatusi). Koostati kinnitamiseks ärimuskeskkooli ja majandusõpilastekooli õppekavad. Õppekavade koostamisel on arvestatud Majandusministeeriumi, vastavate kutsealaste omavalitsuste (Kaubandus-Tööstuskoda, Ühistegevuskoda, Eraettevõtete Ametnikkude Koda, Õpetajate Koda) ja keskorganisatsioonide arvamusi. Üldse peeti ka muis küsimustes tihedat kontakti kutsealaste omavalitsustega ja kutseorganisatsioonidega.

Korraldati majanduslike õppeasutiste juhatajate ja õpetajate päev.

Õppekirjanduse alal ilmusid ilma riikliku toetuseta raamatupidamise (I jagu), kaubandusaritmeetika, kaubandusliku kirjavahetuse ja kiirkirja õpperaamatud; koostamisel on raamatud kaubateaduse, kaubandus-teaduse ja masinkirja alal. Ilmus mõningaid käsiraamatuid ühistegevuse alal.

Koolidest said omaette ruumid Rakvere Kaubanduskeskkool, mis varem töötas ühises majas naiskutsekooliga. Tartu Kaubandus- ja Ärinduskeskkooli ja Kommertsikooli uue maja ehitus viidi katuse alla, milleks tegevusaastal anti Koolimajade Ehituslaenu Fondist laenu 57 000 kr. Ruumide kitsikuse ja ebatstarbekohasuse all kannatavad veel mitmed koolid. Klasside lisandumine on toonud kaasa õhtupoolse töötamise teises vahetuses, mida tuleb märkida ruumide suhtes olukorra halvenemisenä.

Õppeabinõude muretsemine ja järkjärguline uuendamine jätkus tegevusaastal. Klassilauad vajavad mitmes koolis uuendamist ja asendamist horisontaalpinnalistega. On pööratud tähelepanu müügi ja vaateakende tehnikale ja praktika korraldamisele. Nii Haridusministeerium kui ka koolide ülalpidajad on teinud pingutusi olukorra parandamiseks kooliruumide ja õppeseadmete suhtes.

Õppe- ja kasvatustöö tase on üldiselt tõusnud. Koole on revideerinud koolide peainspektorid ja inspektorid, Kutseoskuse Osakonna abidirektor ja noortekooli kaubanduslike ainete eriteadlasena; mitut kooli külastas ministriabi.

Üle 10 õppejõu külastas rahvusvahelise kutsehariduse kongressi majanduskursust ja õppeasutisi välismaal ning 1 koolijuhataja ja 1 õppe- ja kasvatustöö järelevalve teostaja ametnik tutvusid peale Saksa ka Poola kaubanduslike koolidega.

25-a. tegevuse juubelit pühitses Pärnu Kaubanduskeskkool ja 15. aastapäeva Tartu Tööstus- ja Majandusõpilastekool.

Tegevusaasta kestel muudeti Õppejõudude tasude seadust selles mõttes, et keskastme majanduskoolides senise 85% ja kõrgema astme majanduskoolis senise 90% asemel maksab riik alates 1. IV 1939 õppejõudude palkadest 70%.

6. Majanduslik kutseoskus väljaspool kooli.

Vabariigi Valitsuse poolt esitati Riigikogule Majandusliku kutseoskuse seaduse eelnõu, mis Riigivolikogu Rahvakasvatuse ja Kultuuri Komisjonis tegevusaasta lõpposas vastu võeti. Komisjoni ettepanekut arutati esimesel lugemisel ka Riigivolikogus. Kuna lähemal ajal on näha ette Majandusministeeriumi algatusel kaubanduse alal seaduseelnõu esitamist, millel võivad olla mõned kokkupuutepunktid Majandusliku kutseoskuse seadusega, siis võeti viimane Riigivolikogust ajutiseks tagasi.

7. Kodumajanduslikud õppeasutised.

Uute koolidena avati tegevusaastal:

- 1) Oru Kodunduskeskkool ühes selle juures asuva kõrgema astme kodundus-eriklassiga;
- 2) Saksa Vähemusrahvuse Kultuurvalitsuse poolt ülalpeetav 3-aastase õppeajaga Vinni Era Kodumajanduslik Erikool;
- 3) Tartu Tööstus- ja Majandusõpilastekooli toiduaineteklassi asemele avati kodundusõpilastekooli klass.

Eesti Naisliidu Kodumajanduse Instituudi juures avati õppeaasta algul uue osakonnana dieteetika-haru dieteetika-assistentide ettevalmistamiseks.

Kodumajanduse Instituut laskis välja esimese lennu sotsiaalassistentide ja väikelapse-kasvatatajaid.

Tegevusaasta lõpuks valmis instituudi hoone ja kool võis asuda uutesse avaratesse ruumidesse.

Tegevusaastal registreeriti osakonnas 27 uut õppekodu. Seega tõusis õppekodude arv 51-ni.

8. Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu.

Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu pidas tegevusaastal 17 koosolekut, kus arutati peamiselt uute tööalade arvamist vastava seaduse alla ja vanemaile isikuile kutsetunnistuste väljaandmist registreerimise korras ning tööstusõpilaste pidamisega seoses olevaid küsimusi.

Tegevusaastal koostati meistri ja õppinud tööliste kutseksamite kavad ja pärast vastavate kodade arvamuste ärakuulamist avaldati need trükis. See töö jätkub.

Kutseoskuse levitamise otstarbel määrati Kutseoskuse Osakonna poolt rahalist toetust Käsitööstuskoolide ja Insenerikoolide kutseoskuslike raamatute koostamiseks ja väljaandmiseks. Trükist ilmusid:

1. Hoonete ehituskonstruksioone — arh. K. Böläu.
2. Maalri käsiraamat. I osa — ins. A. Krik.

Trükivalmis on:

1. Naha tehnoloogia — mag. chem. V. Kangro.
2. Potisepe käsiraamat — ins. M. Luht.
3. Krohvitööde käsiraamat — A. Klein.
4. Elektri-installatsiooni käsiraamat — ins. Sephans.
5. Maalri käsiraamat. II osa — ins. A. Krik.
6. Treimise ja freesimise käsiraamat — ins. E. Grünreich.
7. Kingsepatööde käsiraamat — J. Salm, H. Pöder ja O. Lipmaa.

Toetusi määrati ka lühiajaliste kursuste korraldamiseks vanemaile kutsetaotlejale kutseksamiteks vajalike teoreetiliste ja praktiliste teadmiste suurendamise otstarbel. Lühiajalisi oskuskursusi korraldati järgmistes linnades: Tallinnas, Tartus, Narvas, Pärnus, Rakveres, Viljandis, Võrus, Petseris, Otepääl, Mustvees, Põltsamaal ja ka Lauras, milledest võeti osa rohkearvuliselt.

Kuna töösusametite tegevuspiirkonnad on laialdased, siis, et tulla vastu kutsetaotlejate huvidele, korraldati kutseeksameid ka väljaspool töösusametite asukohti.

Kuna 1. IV 1939 jõustus uus valdade korraldus, siis anti vastavalt sellele Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu poolt uus Töösusametite tegevuspiirkonnade ja asukohtade määrus, mis jõustus 1. IV 1939.

Teostati õppekontrolli käitistes ja revideeriti töösusametite asjaajamist ning võeti vastutusele mitmed käitiste juhatajad Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse vastu eksimise pärast.

Samuti tutvuti seoses uute tööalade arvamisega Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse alla nende tööalade iseloomu ja õppevõimalustega.

Tegevusaasta kestel õiendasid kutseeksamid 313 meistrit, nende hulgas 273 meest ja 40 naist, ning 2 455 õppinud töölist, nende hulgas 1 771 meest ja 684 naist, kokku 2 768 isikut.

Registreerimise korras omandasid kutse 84 meistrit, nende hulgas 79 meest ja 5 naist, ning 467 õppinud töölist, nende hulgas 383 meest ja 84 naist, kokku 551 isikut.

Üldse registreeriti tegevusaastal 397 meistrit, nende hulgas 352 meest ja 45 naist, ning 2 922 õppinud töölist, nende hulgas 2 154 meest ja 768 naist, kokku meistreid ja õppinud töölisi 3 319 isikut.

Sama aja jooksul registreeriti 763 tööstusõpilast, neist 510 poeglast ja 253 tütarlast.

Registreerimismakse laekus 2 178 kr ja eksamimakse — 37 434 kr.

Kutseliste õppeasutiste ja nende õpilaste arv.

	Õppeasutiste ütlalpidaja							Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku õpilasi
	Haridus- nisteerium	linna- valitsus	maama- valitsus	õigustega eraõppe- asutised	eraõppe- asutised	õppetöö- kojad	Kokku õppeasutisi			
Põllumajanduslikud rahvakoolid	—	—	1	—	3	—	4	106	65	171
1- ja 2-a. põllunduskoolid	4	—	6	—	3	—	13	274	65	339
1- ja 2-a. aianduskoolid	1	—	3	—	1	—	5	93	68	161
Põllundus- ja aianduskeskkoolid	—	—	4	1	1	—	6	448	70	518
Põllunduserikoolid	7	—	1	6	—	—	14	231	194	425
Tööstusõpilastekoolid	1	7	2	2	—	—	12	1 377	727	2 104
Ametikoolid	1	2	1	—	—	—	4	113	22	135
Tööstuskeskkoolid	1	3	6	—	—	—	10	1 436	—	1 436
Eritüübilised tööstuskoolid	1	1	2	1	1	—	6	173	34	207
Merekoolid	1	—	1	—	—	—	2	186	1	187
Tehnikumid	2	—	—	—	—	—	2	320	—	320
Kunstikoolid	2	—	—	—	—	—	2	77	146	223
Naiskutsekoolid	—	6	—	2	—	—	8	—	927	927
Kodutööstuskoolid	1	1	8	—	—	—	10	24	468	492
Majandusõpilastekoolid	—	1	—	1	—	—	2	49	114	163
Kaubanduskoolid	—	—	—	3	—	—	3	35	60	95
Majanduskeskkoolid	—	5	3	—	3	—	11	773	1 074	1 847
Kommertskoolid	—	4	—	—	—	—	4	132	192	324
Ühistegevuskoolid	—	—	—	—	2	—	2	45	10	55
Kodundusõpilastekoolid	—	2	—	—	—	—	2	—	65	65
1- ja 2-a. kodunduskoolid	2	5	7	2	—	—	16	—	558	558
Kodunduskeskkoolid	3	1	—	1	—	—	5	—	337	337
Kõrgema astme kodunduskoolid	3	1	—	2	2	—	8	—	290	290
Pedagoogiline klass	1	—	—	—	—	—	1	4	35	39
Adventusühingute usuteaduskool	—	—	—	—	1	—	1	13	23	36
Õppetöökojad	—	1	—	—	—	8	9	38	156	194
Kursused	1	1	—	—	5	—	7	84	183	267
Kokku	32	41	45	21	22	8	169	6 031	5 884	11 915

Märkus: Et kutseliste õppeasutiste arv liikide järgi käesolevas aruandes on tunduvalt suurem kui eelneval aastal, johtub sellest, et kõik eriõppekavade alusel töötavad koolid ja eriklassid on näidatud eraldi.

9. Lühiaegsed oskuskursused.

Lühiaegseid oskuskursusi korraldati aianduse, konservimise, veskitööstuse, ehituse, maalri, puidu, metalli, elektrotehnika, kullasepa, kangakudumise, õmblemise, tikan-duse, rahvarõivaste, silmuskudumise, heegeldamise, toiduvalmistamise, õppinud tööliste ja meistri eksami teoreetiliste ainete, raamatupidamise ja muude kau-banduslike ainete ning kodunduse alal, samuti teistel oskusaladel.

Kursused korraldati töösusametite, õppeasu-tiste, Kodumajanduskoja, Eesti Naisliidu, Eesti Maa-

naiste Keskseksi, Käsitööstuskoja, Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja, Kodutööstuse Edendamise Keskseksi, Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse, Noorte Meeste Kristliku Ühingu, Vene Haridus- ja Heatege-vate Seltside Liidu ja teiste keskorganisatsioonide ning kohalike organisatsioonide kaudu — kas riikliku toetusega või ilma selleta, samuti eraisikute poolt ilma riikliku toetusega.

Suuremaist toetustest kursuste korraldamiseks olgu märgitud Käsitööstuskojale 1 900 kr ja Üleriik-likule Veskipidajate Ühingu 750 kr.

10. Kunstnike registreerimine. Tegevusaastal registreeriti Kunstnikkude kutseõiguste seaduse ja selle alusel antud juhendite põhjal:

kujutavaid kunstnikke	19
helikunstnikke	18
balletikunstnikke	2
näitekunstnikke	9

Kokku 48

Registreeritud kujut. kunstnikest oli maali-kunstnikke 2, skulptoreid 1 ja rakenduskunstnikke 16.

Kutselisi kunstiala tegelasi registreeriti:

kujutava kunsti alal	2
helikunsti alal	6
näitekunsti alal	6

11. Tehnikute registreerimine. Tegevusaastal registreeriti 55 tehnikut, eelmisel aastal — 35.

12. Tantsuõpetajate registreerimine. Tegevusaastal registreeriti 12 tantsuõpetajat, neist 10 õigusega õpetada tantsu ka koolides; üks tantsuõpetaja sai uue loa koolides töötamiseks.

13. Kutsevaliku nõuande korraldus. Tallinna ja Tartu linna kutse-nõuandebüroode tegevus jätkus, kusjuures Tallinna büroo täiendas oma ametnike koosseisu noortehoolidajaga.

Koostati prantsuskeelne ülevaade Eesti kutsevaliku nõuande korraldusest.

Jätkati Psühhotehnilise Instituudi ellukutsumise eeltöid, tutvudes Läti ja Poola vastavate asutistega ning nõutades eeskujudeks välismaadelt kutsevaliku-nõuande küsimusi korraldavaid seadusi.

14. Rahvusvaheline tegevus kutsehariduse alal. 1938. a. suvel korraldati Berliinis Rahvusvaheline kutsehariduse kongress. Eesti oli sellel kongressil esindatud ametlikult Haridusministeeriumi ja teiste esindajate ning eriainate õpetajate kaudu (nimekirja järgi tõusis Eestist osavõtjate arv 23-le).

Koolide Põllumajapidamiste Amet.

1. Tegevuse üldine areng. Koolide Põllumajapidamiste Ameti valitsemisel ja juhtimisel olid tegevusaastal: Helme, Kehtna, Penijõe, Petseri, Polli, Särevere, Vaeküla, Vana-Võidu, Vana-Antsla, Vodja, Männiku, Löwenruh, Riigi Kurtummadekooli, Riigi Hoolekandekooli ja Saksi Kodutööstuskooli põllumajapidamised, üldise maa-alaga 3 752 ha, sellest põllumaad ja aiamaad 1 954 ha, heinamaad 817 ha, karjamaad (koplid) 451 ha, metsa 312 ha ja muud maad 218 ha.

Peale Haridusministeeriumi käes majandada olevate põllumajapidamiste olid koolide ülalpidajate käes rendi alusel kasustada järgmised koolide põllumajapidamised: Saku, Mödriku, Karja, Vasula, Sillapää,

Arkna, Purila, Pürksi, Kõljala, Väimela, Jäneda, Jõhvi, Vana-Põltsamaa, Orgita, Olustvere, Vana-Vigala Putkaste, Avanduse, Kaarma-Suure, Keila ja Jõhvi ühes sellest eraldatud ehituskruundiga.

2. Tegevus üksikul majapidamisel. Maaviljuse alal oli tegevus suunatud seemnevilja tootmisele, samuti ka söögi- ja söödavilja ning kartuli kasvatamisele, et varustada oma majapidamisi söögi- ja söödaviljaga ning piiritustehaseid tarviliku toormaterjaliga. Tegevusaastal pandi suuremat rõhku rohumaade eest hoolitsemisele, nende harimisele, väetamisele ja karjakopli laiemdamisele. Ulatuslikumalt on haritud uudismaid ja tehtud maaparandustöid Vaeküla, Männiku, Polli-Morna ja Vana-Võidu põllumajapidamistes.

1938. a. suvi oli teravilja- ja heinakasvatusele koolide põllumajapidamistes kaunis soodus: nii andsid suvi- kui ka talviviljad rahuldavaid saake; sama maksab ka heinasaagi kohta. Üksikuis koolide põllumajapidamistes olid suvi- kui ka talviviljade saagid väga head. Suve lõpul aga pikk kuivaperiood mõjus kartulikasvule ebasoodsalt ja nii kujunesid kartulisaagid peaaegu igas majapidamises väiksemaiks kui eelmisel aastal.

Veisekasvatuse alal jätkati karjaaretustööd, täiendati ja uuendati karja koosseisu. Noort karja jäeti palju kasvama; likvideeriti palju haigeid, vanu ja väikese toodanguga loomi. Osteti mitu kõrge tõuväärtusega sugupulli ja Vana-Antsla majapidamise karja täiendamiseks 12 lehma ja mullikat. Ümbruskonna põllupidajaid varustati suguvasikatega.

Karjatoodangud on võrreldes eelmise aastaga tunduvalt tõusnud; üksikuis suuremais põllumajapidamistes (Vana-Antsla ja Särevere) on toodang lehma kohta üle 150 kg võirasva aastast. Vana-Võidus viidi lõpule karjalauda, hobusetalli ja sigala ehitus; siin ehitati ka uus viljakuivatis, tehti kapitaalremont aidale, tööliste elamule ja riistade kuurile. Tegevusaasta lõpul viidi sisse ka elekter. Särevere põllumajapidamises viidi uus, moodne karjalaut katuse alla, mis täielikult valmib 1939. a. mais. Peaaegu igas majapidamises tehti ümberehitusi ja kapitaalremonte tööliste korterites. Vaeküla põllumajapidamisse toodi sisse elekter Kunda-Rakvere liinilt; rehepeks, veepumpamine, turbapurstamine ja muud seesugused tööd tehakse siin nüüd elektrijõul. Ka Helme majapidamine sai tegevusaastal elektri. 1938. a. jooksul osteti 2 traktorit, üks Penijõe ja teine Vana-Antsla. Pressturvast valmistati Vaeküla ja Särevere turbatööstuses.

Haridusministeeriumi alluvuses on 6 piiritustehast: Vana-Antsla, Polli, Särevere, Kehtna, Vodja ja Vaeküla põllumajapidamises. 5-l piiritustehasel oli lepingu kohaselt lubatud ajada 53 000 l/a., vahekorras 3:1 riiginormi- ja erapiiritust; Vaeküla piiritustehasel 88 000 l/a. — samas vahekorras riiginormi- ja erapiiritust kui eelmistelgi piiritustehastel. Et lubatud normid olid väiksemad kui eelmisel tegevusaastal, see on tingitud väiksemaist kartulisaakidest koolide põllumaja-

pidamistes ja tunduvalt kõrgemaist kartulihindadest, mistõttu majanduslikel kaalutlustel aeti väiksemad piiritusnormid kui eelmisel aastal.

3. Särevere Piima-tehas. 1938/39. a. möödus Särevere Piimatehasel peamiselt tegevuse ratsionaliseerimise ja süvendamise tähe all. Korraldati ümber tööstusharusid (piimapulbri osakond) ja asutati oma turbatööstus.

Töötati ümber 1 485 062 kg täispiima ja 67 353 kg lahjapiima, kusjuures aasta keskmiseks väljamaksuks oli täispiima eest 8,25 s ja lahjapiima eest 2,0 s kg.

Vastuvõetud piimast läks kondenspiima osakonnale 863 032 kg täispiima ja 30 598 kg lahjapiima, millest saadi 326 332 kg mitmesugust kondenspiima, 77 160 kg piimapulbri valmistamiseks tarvitati 632 030 kg täispiima ja 36 755 kg lahjapiima.

Piima osteti ümbruskonna meiereidest, Haridusministeeriumi koolide põllumajapidamistest ja otse suuremailt piimatootjailt. Viimastelt lõpetati piima vastuvõtmine 1. I 1939 vastavalt Põllutööministri otsusele.

Kõige intensiivsemaks tehase töötamise kuuks oli august, mil töötati ümber 186 734 kg piima; kõige väiksemaks kuuks oli jaanuar 74 615 kg-ga.

Särevere Piimatehase valmisproduktide müük kujunes 1938/39. a. järgmiseks:

Kondenspiim: Inglise 10 926 kasti 223 000 kg
Saksa 147 „ 3 000 „
vabalattu 305 „ 6 319 „
Kokku eksport 11 378 kasti 232 319 kg.

Kodumaal turustati kondenspiima:

äridele edasimüügiks tarbijaile . . 14 769 kg
šokolaaditööstustele 96 813 „
Kokku siseturul 111 582 kg.

Kondenspiima müüdi välismaale 67,6% ja siseturule 32,4% kogu aastamüügist.

Piimapulber: Saksa 1 504 kasti 75 200 kg
Inglise 5 „ 254 „
Kreeka 10 „ 500 „
Soome 6 „ 300 „
Siseturul tööstustele
ja sõjaväele 2 672 „
Kokku piimapulbrit 78 926 kg.

Tegevusaastal õnnestus Särevere Piimatehasel võrdlemisi soodsatel tingimustel asutada oma turbatööstus. Turbatööstuse sisseseadmiseks kulutati ümarguselt 6 000 kr. Algusaastale vaatamata suutis oma turbatööstus töötleda ümarguselt 600 t õhukuiva turvast. Järgneval aastal on kavatsus turbatööstus rakendada tööle täie koormatusega, kusjuures ümbertöötatud turbast peaks jätkuma täielikult piimatehase omaks tarviduseks; turba hind peaks kujunema ca 25% odavamaks sellest hinnast, mida Särevere Piimatehas senini on maksnud.

Kuna a/s. „Eesti Turbatööstused“ 1938. a. ehitas kõrgepingeliini Türile, siis, lähtudes tööstuse otstarbekohasuse seisukohalt, kerkis küsimus viia osa tööstust, nimelt piimapulbri osakond, üle elektrijõule. Selleks osteti 1938/39. a. lõpul elektrimootorid, mis järgneval tegevusaastal rakendatakse tööle.

Särevere Piimatehase 1938/39. a. tegevuse tulemused olid rahuldavad. Kuna välismaale müüdavate saaduste hinnad võrreldes eelmise aastaga tõusid, siis vähenes ka vastavalt riigi juurdemaks väljaveetud saadustele, kusjuures madalama omahinna kujunemisel saadi tehase sisseseadet amortiseerida 15% aastas.

On kindel, et peale 1938/39. a. läbiviidud ja lähemas tulevikus kavatsitavaid investeerimisi Särevere Piimatehase tegevus võib areneda normaalselt ja olla võistlusvõimeline teiste vastava ala tööstustega.

III.

NOORSOO JA VABAHARIDUSE OSAKOND.

1. Tegevuse areng. 1938. a. aprillis avaldatud Valitsuse korraldamise seadusega nimetati senine Noorsoo Osakond Noorsoo ja Vabahariduse Osakonnaks, kelle ülesandeks on noorsoo kasvatuse ja isetegevuse edendamine, vabaharidustöö arendamine ja koordineerimine, raamatukogude ja rahvamajade korraldamine. Kooskõlas sellega koondati osakonda vabaharidustöö ja raamatukogude haldamine Kooliosakonnast ning rahvamajade haldamine Teaduse ja Kunsti Osakonnast. Peale selle allutati osakonnale kehalise kasvatuse ja riigikaitse õpetuse ning kasvatuse alade korraldamine. Reformitud osakonna koosseisu, kuhu senini kuulusid direktor, noortenõunik ja noortesekretär, täiendati kehalise kasvatuse

nõunikuga ning toodi üle vabaharidustöö nõunik ja riigikaitse kasvatuse nõunik Kooliosakonnast ning nõunik Üldosakonnast.

Noorsoo ala.

2. Noorsoo organiseerimist ja noorsooorganisatsiooni korraldavaid määrusi.

Vabariigi Valitsuse poolt antud Noorsoo-organisatsioonide tegevuse järelevalve määrus (RT 1937, 96, 780) nõuab, et asutised ja organisatsioonid, kellede eesmärgiks on noorsoo organiseerimine või kellede liikmeiks võivad olla noored alla 18 eluaasta, võivad noori organiseerida ja noorte tegevust korraldada Haridusministri poolt

kinnitatud sellekohaste noorsootööd korraldavate põhimääruste alusel. Selle määruse täitmiseks on möödunud tegevusaastal valminud ja Haridusministri poolt kinnitatud: Eesti Noorte Punase Risti põhimäärus, Ülemaalse Maanoorte Ühenduse põhimäärus ja maanoorteringide normaalpõhikiri, Noorte Spordiliidu põhimäärused ja Ühingute ja seltside spordiosakondade põhikodukord, Kristlikkude Noorte Naiste Ühingute Liidu ja Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute Liidu noorsootöö põhimäärus, Eesti Aeroklubi Noorte Sektsiooni põhimäärus ja Eesti Noorsoo Karskusliidu põhimäärus. Jätkati ettevalmistavaid töid skautlike organisatsioonide ühendamiseks ja vastava ühise noorte põhiorganisatsiooni loomiseks.

3. Noorsoo-organisatsioonid koolide juures.

Kooliõpilaste organiseerimine möödunud aasta kestel on astunud märgatava edusammu.

Noorsoo-organisatsioone omavate koolide arv on 81,8%-lt tõusnud 85,0%-ni ja läheneb loomulikule piirile, kus ainult üksikud väiksemad koolid ei oma organisatsioone.

Organiseeritud õpilaste arv on 43,8%-lt tõusnud 50,6%-ni.

Üldse leidis 1 241 koolis kokku 2 923 õpilasorganisatsiooni. Selles arvus on 1 159 õpilasringi, 4 õpilasperet, 820 kodutütarde, 771 noorkotkaste, 95 skautide ja 74 gaidide üksust. Nii on aasta jooksul tulnud juurde 198 õpilasringi, 96 kodutütarde, 68 noorkotkaste, 12 skautide ja 22 gaidide üksust.

Noorteühingud algkoolide juures koolikohustuse täitnud noortele näitasid aasta kestel väikest arvulist kõikumist. Nende arv tõusis 139-lt 146-ni ja langes siis aasta lõpuks 130-ni. Langus on tingitud sellest, et osa noorteühinguid lahkus kooli juurest ja asus tegutseda maa-noorteringidena kohalike põllumeestekomitee juures.

Koolidevahelisi õpilasühinguid oli ka kõnesoleval aastal 7; sisuline tegevus on näidanud enamikus neist elavnemist ja süvenemist. Möödunud aastal tegutsemise edukuse poolest esiletõstatud Tallinna Koolide Spordiringide Ühingu, Tallinna Koolide Loodussõprade Ühingu, Tallinna Koolide Muusika Ühingu ja Tartu Koolide Spordiringide Esindusühingu kõrval on elavust ilmutanud ka Tallinna Koolide Maleühing ja Pärnu Maa- ja Linnakoolide Laskurühing.

4. Noorsoo-organisatsioonid väljaspool kooli.

Tegevus üleriigilistes noorsoo-organisatsioonides oli elav.avalise kavakohase õppetegevuse, laagrite, töö- ja spordivõistluste ja muude ettevõtete kõrval võib tähelepanuvate ühisüritustena

tõsta esile järgmisi:

skautlikkude organisatsioonide ühine mass-esinemine Vabariigi Presidendile võidupüha puhul;

noorte ühine austusavaldus Vabariigi Presidendile Konstantin Pätsile tema 65. sünnipäeva puhul;

Vabariigi 21. aastapäeva eelõhtu pühitsemine kõigi noorsoo-organisatsioonide poolt;

Noorte Kotkaste ja Kodutütarde osavõtt Kaitseliidu võidupüha paraadist.

Noorte Kotkaste organisatsioonis kutsuti ellu juhtide ettevalmistuse keskusena alalislaager-suvikodu Võru lähedal Kubija-Kaugjärvel, astuti ühiselt Eesti Skautide Malevaga Rahvusvahelise Skautide Konverentsi liikmeks, teostati üleriigiline rühmadevaheline võistlus „Alati valmis“; edukalt jätkati uute liikmete juurdehankimist ja salgajuhtide ettevalmistust. Tallinna malevas pöörati erilist tähelepanu poiste käsitööharrastustele.

Kodutütred asusid lisaks oma Võsu juhtidekoolile rajama teist alalislaagrit-suvikodu Pärnu-Valgerannal ja jätkasid võistlustöid kodukaunistamise alal. Edukalt teostus liikmete juurdekasv ja salgajuhtide ettevalmistus.

Eesti Skautide Malevas jätkati intensiivselt nooremate juhtide ettevalmistamist ja organisatsiooni sise-ühitluse kindlustamist. Võeti esindusega osa Leedu suurlaagrist.

Eesti Gaidide Malevas asuti õppetegevuses senisest suuremas ulatuses rõhutama praktilisi alasid ja võeti esindusega osa Leedu suurlaagrist.

Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute Liit arendas oma Koitjärve suvilaagri kõrval ka Karula suvilaagri väljaehitamist. Tallinna ühing on oma tegevuses silmapaistvalt viljelnud tehnilist ala.

Kristlikkude Noorte Naiste Ühingute Liidu Tallinna ja Tartu ühingud süvendasid tegevust algkooli lõpetanud tütarlastega.

Ülemaaline Maanoorte Ühendus korraldas end ümber uute põhimääruste kohaselt maanoorte organisatsioonide keskkorralduseks ja asus uue kavaga maatulunduse alal tegutsevate noorsoo-organisatsioonide võrgu väljakujundamisele ja oma ala tegevuse süvendamisele. Noorsoo-organisatsioonide peavanema poolt kinnitati ÜMÜ-le ja maanoorte-ringidele rohelisevärviline lipp kollase ristikulehe kujutisega.

Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus korraldas oma osakondade tegevuse elustamiseks päevi ja võttis korraldavalts osa raamatunädalast. Üldiselt jätkati tegevuse alal peamiselt rahvatantsu, kehalise kasvatuse ja omakultuuri harrastamist ja viidi lõpule 1937. a. väljakuulutatud kodukaunistamise võistlus, millest võttis osa 38 osakonda 1500 liikmega ja 475 üksikliikmega.

5. Erialased juhtivad keskused.

Eesti Ev.-lut. Kiriku Noorsootöö Keskus korraldas noorsoo usulise kasvatuse alal nii noorte kui ka juhtivate tegelaste päevi kohalikus (praostkondlikud noortepäevad) ja üleriigilises (VII kirikunoorte päevad Kundas) ula-

tuses, süvendas kontakti koolidega ja asus elustama usulist kasvatust teistes noorsoo-organisatsioonides.

Eesti Noorte Punane Rist korraldas end ümber uute põhimääruste järgi ning jätkas juhtiva keskusena Punase Risti tegevuse alal esmaabi, ujumis- ja vetelpäästeoskuse levitamist noorte hulgas; koostas tervishoiu- ja esmaabi-õpinguliste kursuste ning järgukatsete kavad ja asutas uue noorte ajakirja „Meie Noorus“.

Eesti Noorsoo Karskusliit, juhtides ja instrueerides noorsoo-organisatsioonide tegevust karskumõtte levitamisel ja süvendamisel, korraldas sel alal karskus-alaseid kursusi ja päevi ja varustas karskuskäikude puhul noorsoo-organisatsioone vastavate materjalidega.

Noorte Spordiliit korraldas end ümber uute põhimääruste kohaselt ja jätkas kehalise kasvatuse ja spordiliikumise arendamist noorte seas.

Eesti Aeroklubi Noorte Sektsioon organiseeris end antud põhimääruste järgi, saades ülesandeks äratada noortes huvi lennuasjanduse vastu, eriti mudellennukite alal. Sektsiooni tegevus suundub noorte sekka Eesti Aeroklubi osakondade ja kõigi teiste noorsoo-organisatsioonide kaudu.

Noortekomiteed kohalike koolivalitsuste juures jätkasid oma piirkonda kuuluvate noorsoo-organisatsioonide ühisürituste algatamist ja nende vahelise koostöö süvendamist. Tartus algatati koolist lahkunud noorte koondamist, luues selleks puu- ja rauatöö rühmad ja orkestri.

6. Juhtide ettevalmistamine. Noorsoo-organisatsioonid ja erialased juhtivad keskused on suurt rõhku pannud noortetuhtide ettevalmistamisele.

Skautlikes organisatsioonides töötasid kohtadel arvukad salga- ja rühmajuhtide kursused — koolid, mille lõpetas üle 1 000 noore. Vanemate juhtide oskustele ja metoodiliste teadmiste täiendamiseks korraldati kohalikke ja ka suurema ulatusega õppepäevi ja laagreid. Õpetajate seminarid ja pedagoogiumid jätkasid oma õpilastele skautlike üksuste juhtidele vajalike oskuste ja teadmiste andmist. Möödunud aasta kestel on üle 10 juhi kaitsnud noortemagistri või skautmasteri väitekirja ja saanud vastava kutse. Eesti Skautide Maleva liikmeist on sama aja kestel lõpetanud skautjuhtide Gilwell-kursused Soomes 2 ja Lätis 1.

Küpsemaeliste noorte organisatsioonide juhtivate tegelaste ettevalmistamiseks mitmesugustel tegevusaladel korraldati rida päevi ja kursusi. Sääraste juhtivate jõudude ettevalmistamisele aitasid kaasa Kunda ja Ravila rahvaülikool. Osakonna toetusel võimaldati ühel juhul täiendada oma teadmisi Päivölä rahvaülikoolis Soomes.

7. Noorsoo-ajakirjad. Peale koguka arvu koolide ja üksikute noorsoo-organisatsioonide keskorganite poolt väljaantavate ajakirjade ja seinalehtede ilmub meil umbes 8 üldsisulist-ilukirjan-

duslikku noorsooajakirja. Kuna viimast laadi ajakirjade tiraaž on väike ja nende väljaandjail puudub võimalus neile pidevalt maksta juurde suuremaid summasid, siis need noorsooajakirjad nii sisult kui ka väljusest ei suuda rahuldada nende suhtes ülesseata- vaid nõudeid.

Seoses eeltooduga on asutud selgitama küsimusi: milliseid ajakirju vajab meie noorus ja missugustele asutistele või organisatsioonidele usaldada nende väljaandmine riiklikul toetusel ja suunamisel.

8. Suhted ja läbikäimine välismaaga.

Suhted välismaaga olid noorsoo-organisatsioonidel võrdlemisi elavad.

Möödunud aastal Noorte Kotkaste organisatsioon võeti vastu Rahvusvahelise Skautide Liidu liikmeks. Sel puhul inglise kõrgema skautjuhtide kooli — Gilwell-Park'i juht J. S. Wilson külastas meie skautlikke organisatsioone nendega tutvumise otstarbel. Noorte Kotkaste Narva maleva külalistena viibisid Eestis soome „Sinised Partioojat“ Kotkast. Skautide esindusrühm esines ettekannetega Soome võimlemis-suurpidustustel Helsingis ja skautide kui ka gaidide esindusrühmad võtsid osa Leedu suurlaagrist; gaidide esindaja viibis Ülemaailmsel Gaidliidu konverentsil Šveitsis ja gaidide rühm korraldas õpireisi Rootsi. NMKÜ Liidu Koitjärve laagris viibis Suomi Büroo vahendusel ja osakonna toetusel 2 soome poissi 2 nädala kestel ja Helsingi NMKÜ noored külastasid NMKÜ Tallinna ühingu. Ka võttis Tallinna Noorte Meeste Kristliku Ühingu liikmeid koosnev ekskursioon osa YMCA rahvusvahelisest laagrist Ungaris.

Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus oma rahvantsurühmaga võttis osa Soome võimlemis-suurpidustustest Helsingis ja Eesti Ev.-lut. Kiriku Noorsootöö Keskus jätkas koostööd soome kirikunoortega.

9. Rahalised toetused.

Möödunud aastal anti osakonna kaudu noorsoo-organisatsioonidele ja noorte töökeskustele toetust kokku 91 980 kr. Sellest summast anti:

- 1) Koolide juures asuvaile noorsoo-organisatsioonidele tegevuse arendamiseks 18 069 kr; rahalise toetuse kõrval on ülalmärgitud summast tellitud kõigile maa-alkkoolidele kokku 1 113 eksemplari maanoorte ajakirja „Tõusev Noorus“, saadetud kõigile algkoolidele ja skautlikele üksustele kokku 3 500 eks. brošüüri „Õpi ujuma“ ja väiksemal määral teisi käsiraamatuid jm. erialaseid ajakirju.
- 2) Väljaspool koole asuvaile noorsoo-organisatsioonidele tegevuse arendamiseks, tööjõudude palkamiseks, juhtide ettevalmistamiseks ja alalislaagrite väljaehitamiseks, samuti mitmesugustele organisatsioonidele ja asutistele noorsoo-organiseerimisega ja töökorraldusega ühenduses olevate ülesannete täitmiseks 73 911 kr. Selle summa arvel on organisatsioonidele saadetud ka mõningaid noortetöö käsiraamatuid.

Vabahariduse ala.

10. Vabaharidustöö. Üldiselt selgitati kooskõlas uue

Põhiseaduse eeskirjadega ja nende eeskirjade konkretiseerimiseks antud normistikega vabaharidustöö mõistet, asukohta haridussüsteemis ja riiklikke sihtjooni. Võttes vabaharidustööd noorsoo kasvatus ja isetegevusega alustatud tööd jätkava ja väljaspool kooli toimuva täiskasvanute kollektiivse eneseharimistööna, mille riiklik-ühiskondlikuks ülesandeks on laialdaste rahvahulkade eluliste haridustarvete rahuldamine, töö ning elu vaimustamine ja ühiskondliku elu kujundamine rahva vaimse ja kultuurilise ühtluse suunas, teostati selle põhimõtte rakendamist vabaharidustööle ja tutvustati sellega vabaharidustegelasi. Peale vastavasisuliste kirjutiste ajakirjas „Eesti Kool“ esineti loengutega vabaharidustegelaste kokkutulekuil ja kursustel, eriti Haridusministeeriumi toetusel korraldatud kutseliste vabaharidustegelaste 2. suvipäevadel Harjumaa Rahvaülikooli juures 25.—28. VIII 1938.

Rahvaülikoolide alal rakendusid Virumaa (Kunda) ja Harjumaa (Ravila) Rahvaülikool valmistama ette maale küpsemaelise noorsoo ja vabaharidustöö juhte, milline ülesanne annab neile vabaharidustöö-asutistele kindla asukoha ning töösihi noorsoo ja vabahariduse alal. Selle sihi paremaks saavutamiseks algatati eelnevat rahvaülikoolide muutmine sihtasutisteks, millest võtaksid osa omavalitsused ja maanoorte tegevust ning maaelu korraldavad keskused ja organisatsioonid.

Virumaa Rahvaülikool suutis 90-st sisse astuda soovijast kitsaste ruumide tõttu võtta vastu ainult 63 kasvandikku, mis esmakordselt näitab säärase maa-rahvaülikoolide läbilöömist Eestis.

Need 63 kasvandikku jagunesid vanemate elukoha järgi: Virumaalt 27, Saaremaalt 13, Järvamaalt 10, Pärnumaalt 3, Viljandimaalt 2, Petserimaalt 1 ja Latviast 7 kasvandikku.

Peaaegu kõik kasvandikud (neist 18 mees- ja 45 naiskasvandikku) omavad algkooliharidust ja 48 neist on põllumeeste lapsed, mis näitab selle õppeasutise elulist tähtsust maale.

Harjumaa Rahvaülikoolis õppis 20 kasvandikku. Kuna see õppeasutus kasustab Ravila Aianduskooli ruume, milline asjaolu ei võimalda tema tegevust vastavalt välja arendada, võeti kaalumisele sellele rahvaülikoolile edaspidi uute ruumide soetamine Rapla ümbruses.

Linnade rahvaülikoolidest töötasid Tallinna, Tartu, Pärnu, Nõmme, Viljandi ja Valga rahvaülikool ja rahvaülikooli kursused Lääne- ja Võrumaal. Nende rahvaülikoolide töökavade kinnitamisel püüti suunata nende tegevust rohkem praktilistele aladele.

Uue erilaadilise vabaharidustöö-asutisena alustas 1. VII 1938 tegevust Narvataguse Rändrahvaülikool, kes oma eesmärgiks seab Narvataguste piirimaade elanikkonna haridusliku ning kultuurilise taseme tõstmise ja riikliku vaimu süvendamise. Enamus- ja vähemusrahvaste kultuuri vastastikuse tutvustamise ees-

märgiga korraldas see rahvaülikool süstemaatiliselt riigikeele kursusi (kokku 184 tundi), aktusi eesti- ja venekeelsete osadega, raamatunäitusi, õpireise sissemaale jne. Peale selle korraldas see õppeasutus 24 mitmesugust kursust ja asutas oma raamatukogu, laulukoori, keelpillide-orkestri ja võimlemis- ning rahvatantsurühma.

Riiklikku toetust anti rahvaülikoolidele kokku 15 611 kr.

Õpiringiline vabaharidustöö, mis üldiselt arenes möödunud aasta sihtide ja võimaluste kohaselt tõusu suunas, sai koostööd arendava keskuse Eesti Haridusliidu poolt 15. XII 1938 ellukutsutud organisatsioonidevahelise Õpiringide Nõukogu näol. Selle keskuse loomine tunnustati vajalikuks Tallinnas 9. ja 10. IX 1938 toimunud 2. üleriigilistel õpiringide päevadel. Nõukogus on esindatud 23 asjastuuvitatud asutist ja organisatsiooni ja tema ülesandeks on õpiringilise töö üldine meetodiline ja tehniline selgitamine ning suunamine kõigis sel alal koostööks ühinenud organisatsioonides. Registreeritud oli õpinge Eesti Haridusliidus 195 ja teistes organisatsioonides kokku ca 150.

Muu kollektiivse vabaharidusliku tegevuse alal viljeles Eesti Haridusliit peale õpiringilise töö peamiselt maateatrit ja korraldas hariduspäevi. Liit korraldas 17.—24. VII 1938 Vahil 5. Põhjamaade haridusnädala, millest võttis osa eestlasi (ühes korraldajatega) 32, soomlasi 14, rootslasi 87, norralasi 55 ja taanlasi 16, kokku 204 haridustegelast. Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus harrastas rahvakunsti, kehakultuuri ja kirjandust, Põllutöökojaga ja Kodumajanduskojaga koostöötavad organisatsioonid — põllumajanduslikku ja kodunduslikku kutseharidust, Eesti Lauljate Liit — laulu ja muusikat. Viimane korraldas tegevusaasta silmapaistvama rahvuskultuurilise suurüritusena Tallinnas 23., 24. ja 25. VI 1938 XI üldlaulupeo, millest võttis osa 569 koori ja orkestrit ning 17 501 lauljat ja mängijat. Ühtaegu laulupeoga toimus mitmeid teisigi suurüritusi, nagu vabaõhuetendus lauluväljal ja võimlemispidustused staadionil. Kristlikkude Noorte Meeste ja Naiste Liidud arendasid oma tegevust peamiselt linnades ja tööstuskeskustes, rõhutades oma töös just ka kutseoskuslikku ala.

Eriti Karskusliit koos Naiste Karskusliiduga jätkas alkoholivastast tegevust, kusjuures Karskusliit kutsus 28. IX 1938 oma töö arendamiseks ellu organisatsioonidevahelise Üleriigilise Karskusnõukogu, kus on esindatud 41 asutist ja organisatsiooni. Karskusnõukogu ja eespool tähendatud Õpiringide Nõukogu kõrval kujunes kolmandaks vabahariduslikku koostööd arendavaks keskuseks sihtasutus „Eesti Raamatufond“ sellega, et tema peale pandi raamatupropaganda keskuse ülesanded. Nii äsjamainitud keskuste tööst kui ka muudest seltskondlikest üritustest võeti osa esindajate kaudu ja anti vabaharidustööks nõu ning juhatusi.

Vabaharidustöö edendamiseks anti organisatsioonidele riiklikku toetust 21 700 kr.

11. Raamatukogundus.

Üldiselt võeti raamatukogunduse alal selgitamisele avalike raamatukogude kättesaadavuse, sisustamise ja kasutamise küsimused, milleks korraldati ja algatati vastavaid uurimisi. Viimaste najal püüti rajada raamatukogunduse arengusuundi ja asuti nende elluviimisele, andes selleks ringkirjalisi juhendeid, esinedes loengutega raamatukogundustegelastele, eriti nende kongressil Tallinnas 11. IX 1938, ja avaldades vastavaid kirjutisi ajakirjades. Üheaegselt sellega püüti lahendada raamatukogujuhatajate kutselise ettevalmistuse küsimust ja rajada kindlamale alusele avalike raamatukogude majandus.

Avalike raamatukogude võrk sisaldas tegevusaasta algul 735 raamatukogu, neist ühingute eraraamatukogusid 521 ehk 71% ja omavalitsuste raamatukogusid 214 ehk 29%. Vastava uurimuse andmed näitasid, et üleriigiline raamatukogude keskmine tihedus maal (1 raamatukogu pindala 69 km^2 , raadius $4,5 \text{ km}$, elanikke 1 130) on täiesti rahuldav, üksikuis maakondades aga on see tihedus ebahütlane ja mõnedes maakondades mitterahuldav (Järvamaal 1 raamatukogu 42 km^2 kohta 701 elanikule, Läänemaal aga 99 km^2 kohta 1 444 elanikule). Seepärast anti vastavate ringkirjadega omavalitsustele avalike raamatukogude võrgu arendamiseks juhendeid ja korraldati kohalike koolivalitsuste kaudu avalike raamatukogude võrgu võrdlemist algkoolivõrguga ja võeti viimane raamatukogude võrgu tiheduse mõõdupuuks. Mõlemad võrgud ühtuvad 53% ulatuses.

Raamatukogude sisustamise alal jätkus avalikele raamatukogudele soovitatavate raamatute nimestike koostamine, milleks Haridusministeeriumi Raamatukogude Komisjon pidas 10 koosolekut. Esmakordselt koostati teg.-aastal ka vene- ja saksakeelsete soovitatavate raamatute erinimestikud vähemusrahvuste raamatukogudele.

Kuna arvulised andmed näitasid, et samal ajal, mil Haridusministeeriumi poolt raamatukogudele soovitatud raamatuist populaarteaduslikud ja rakenduslikud teosed moodustasid 54%, sisaldasid avalikud raamatukogud sellealast kirjandust keskmiselt 35,6% ja seda laenutati ainult 18,2%, maal isegi 11,8% raamatute üldarvust, siis anti selle ühekülgse ning ebasoovitava kallaku kõrvaldamiseks ringkirjalisi juhendeid. Ühtlasi võeti populaarteadusliku ja rakendusliku kirjanduse küsimus lähemale uurimisele, et selgitada selle kirjanduse vähese tarvitamise põhjusi, soovitatavat otstarvet ja lugemishuvi sel alal.

Raamatukogude kasutamise alal näitasid andmed, et avalike raamatukogude üldine kasustamine on meil rahuldav võrreldes teiste Põhjamaadega, kuid soovida jätab avalike raamatukogude kasustamine maal, kus lugejate % rahvastikust oli ligi poole väiksem kui linnas (8,0% linnades 15,8% vastu) ja kus raamat leidis ligi 4 korda vähem kasutamist kui linnas (keskmiselt laenutati maal iga 100 elaniku kohta 91 korda linnades 360 korda vastu).

Säärase olukorra parandamise, raamatukogunduse üldise elustamise, eriti aga koduste raamatukogude soetamise ja raamatute annetamise propageerimise sihiga teostati riigi- ja omavalitsusasutiste ning seltskondlike organisatsioonide ühisüritusena 4.—11. XII 1938 üleriigiline raamatunädal. Selle nädala puhul korraldati Tallinnas „Estonia“ kontsertsaalis nädala avaaktus, Börsisaalis suurem raamatunäitus „Tänapäeva raamatu“ nime all ja Tartus suurem raamatunäitus. Teistes linnades ja maal korraldati umbes 1 500 nädalakohast üritust ca 300 000 osavõtjaga. Annetusi saadi raamatunädala puhul koolidele ja raamatukogudele ca 15 000 kr väärtuses.

Raamatupropaganda muutmiseks pidevaks ja süsteemikindlaks pandi selle propaganda keskuse edaspidised ülesanded raamatunädala nõukogu ja Haridusministeeriumi Raamatukogude Komisjoni ettepanekul sihtasutisele „Eesti Raamatufond“.

Raamatukogujuhatajaist oli tegevusaasta algul kutseset 586 ehk 79%, mispärast Pärnu, Harju ja Viru maakoolivalitsus korraldasid Haridusministeeriumi ülesandel ja toetusel raamatukogunduse kursused ühes eksamitega — kursustest osavõtjale raamatukogujuhataja II järgu kutse andmiseks. Kursustest võttis osa 116 isikut ja neist omandas kutse 57. 11. IX 1938 korraldas Eesti Haridusliit Tallinnas raamatukogutegelaste kongressi.

Raamatukogude majanduse rajamiseks kindlamale alusele teostati avalike raamatukogude omavalitsuse toetussummade määramise kontrolli. Seejuures avastatud puuduste kõrvaldamiseks pandi kehtima kindel kord raamatukogude eelarvete koostamise, kinnitamise ja järelevalve teostamise kohta.

Riiklikku toetust anti avalikele raamatukogudele rahas 31 433,4 kr. Lisaks sellele said raamatukogud riikliku toetuse arvel ajakirju „Looming“, „Varamu“ ja „Raamatukogu“. Tellitud eks. koguväärtus kaanehinna järgi oli 17 272,5 kr, kuid hinnasoodustuse tõttu maksti nende eest 9 925 kr. Raamatunädala puhul annetati raamatukogudele koguteost „Raamatu osa Eesti arengus“, koguväärtuses kaanehinna järgi 2 940 kr, kuid hinnasoodustuse tõttu maksti nende eest 1 000 kr. Raamatukogude riikliku toetuse koguväärtus ulatus seega 51 645,9 kr-le.

12. Rahvamajad.

Rahvamajade võrgu arenemises on viimaseil aastail märgata kohtadel suuremat algatustahet ja ettevõtlikkust. Selle nähtuse põhjuseks on üldine ainelise olukorra paranemine maal, mis annab julgustust ja lootust raskuste võitmiseks. Osakond on püüdnud sellele tõusule kõigiti aidata kaasa. 1938. a. jooksul on Noorsoo ja Vabahariduse Osakonnas vaadatud läbi ja esitatud kinnitamiseks 24 rahvamaja ehitamise ja ümberehitamise projekti. Oma seisukoht avaldati 10 eelprojekti puhul. Ümarguselt paarilsajal korral anti osakonnast rahvamajade tegelastele suulist nõu ja juhatust mitmesuguseis rahvamajadesse puutuvais küsimustes.

Tähtsaimaks küsimuseks on olnud rahvamajade ehituslaenu ja toetussummade muretsemine, sest 1937. a-ga lõppes kavakindel odavaprotsendilise ja pikaajalise laenu andmine rahvamajadele Asunduskapitalist. Vabariigi Valitsuse otsusel määrati selleks ühekordselt 50 000 kr Rahvamajanduse Elustamise Fondist, milline summa jagati toetuslaenuks 19 ehitamisel või ümberehitamisel oleva rahvamaja vahel. Ühenduses sellega asus osakond ettevalmistustöödele rahvamajade ehitusfondi loomiseks.

Rahvamajadele ettenähtud toetuskrediit 18 000 kr jagati 47 rahvamajale nende sisustamiseks, lavaseadististe ning dekoratsioonide muretsemiseks ja ka elektervalgustuse seadmete muretsemiseks.

Samuti on astunud samme rahvamajade ehitamiseks tulekindla ehitusmaterjali saamiseks soodustatud korras.

Rahvamajade ehitusprojektide alal on hakatud nõudma kinoprojektsiooni-ruumide ehitamist või nende ehitamise võimaluste loomist ruumide jaotuses.

Ühenduses rahvamajade võrgu väljaarendamise vajadustega ja võrgus võimalike muudatuste tegemiseks olenevalt teostatud valdade reformist on kogutud vastavaid andmeid rahvamajade võrgu kohta.

Ka on osakonna poolt mõjutud ja aidatud kaasa linnateatrite etenduste korraldamisele keskkohadest kaugemal asetsevais maakohadest.

Kehalise kasvatus ala.

13. Noorte kehaline kasvatus koolides ja organisatsioonides väljaspool kooli.

Kehalise kasvatus üldesmärgiks on rahva tervisliku taseme tõstmine, milles suurimad kaastegurid on püüd võimaldada ja sportida värskes ja tolmuvabas õhus, kasutada päikest ja vett tervendava vahendina ja kõigi nende tegevustega liita rahva, eeskätt noorsoo küllaldane ja tervislik toitlustamine.

Rahva sihikindel kehaline kasvatamine saab aluse algkoolis. Kehaline kasvatus on võetud koolides üldisele süvendamisele, kusjuures on alatatud ja rõhutatud eriti: 1) võimlemissüsteemi sisulist ühtlustamist, 2) suurt aktsiooni vahetundidel õpilaste saatmiseks värskesse õhku, sellega seoses olevalt kooliõuede korraldamist ja tegevusvahenditega sisustamist, 3) õpilaste käitumise kontrollimist, 4) 5. õppeaasta õpilaste ujumaõpetamist. Viimase küsimuse propageerimiseks toetas osakond Eesti Veespordi Liitu 1000 kr-ga brošüüri „Kõik ujuma“ kirjastamisel, milline brošüür saadeti 3 500 eksemplaris tasuta kõigile koolidele ja skautlikele organisatsioonidele.

Väljaspool kooli noorte kehalise kasvatus ala tegevust korraldava keskusena on tegutsenud Noorte Spordiliit (NS). Haridusministri poolt kinnitati a. 1938 NS-i põhimäärused ja põhikodukord, mis reguleerivad NS-i ja tema juures registreeritud noorte rühmade tegevust, NS-s oli registreeritud noorte rühmi 372. Üldse korraldati sportlikke üritusi 5 500, milledest kogusummas oli osavõtjaid 77 750. 22.—29. V peeti poiste spordimärgi propaganda nädal ja suve kestel korraldati kergejõustikus korrespondentsvõistlused. Juhtide väljaõppekursusi peeti Rakveres 1 ja Viljandis 1, kokku 100 osavõtjaga. Kursustel käsitleti kergejõustikku, jalgpallimängu, ujumist ja noorte organiseerimist kehalise kasvatus ala. Just suuremais linnades on alustatud väljaspool kooli seisvate noorte plaanikindlat organiseerimist kehalise kasvatus ala, et noori ametitööst vabal ajal juhtida otstarbekalt korraldatud sportlikule tegevusele ja hoida neid eemal tänava laastavast mõjust.

Kadrioru Noortepargi vahenditega korraldasid Tallinnas talispordipäevi 15 kooli.

Alustati aktsiooni, et maal rahvamajade saalid kohandataks kehalise kasvatus teostamise nõuetele ja arendataks nende juures spordi- ning mänguväljakute loomist noortele.

Neid tegureid on jõudumööda püütud soetada nii koolides kui ka väljaspool kooli, aidates sellele kaasa kirjutiste avaldamisega kui ka ettekannete pidamisega.

14. Täiskasvanute kehaline kasvatus.

Sportlikku elu korraldab sel alal Eesti Spordi Keskkliit kooskõlas eriliitidega. Üldiselt võib märkida, et kehalise kasvatus tegelik harrastus võrreldes eelmise aastaga on rahva seas tunduvalt tõusnud. Arvata on, et kogu meie rahvastikust tegeleb kehalise kasvatussega 50%. Spordiseltse oli registreeritud Siseministeeriumis 404, neist eriliitude juures 162 ja eraldi Eesti Võimlejate Liidu juures 160.

Suurema üritusena korraldati Eestis möödunud aastal Euroopa esivõistlused kreeka-roma maadluses, milles Eesti kogusummas saavutas 4. koha. Mainitud esivõistluste korraldust kiitis välismaa sportlik ajakirjandus eeskujulikuks, milline asjaolu soodustas meil kehalise kasvatus propagandat ja tõstis Eesti rahvusvahelist sportlikku seisukohta. Teise suure sündmuse spordi edendamise alal avati Vabariigi Presidendi poolt Kadrioru staadioni uus tribüün. Sihtasutis „Kehakultuurihoone“ asus eeltöödele kehakultuurihoone püstitamiseks.

Ka eelseisvate „Eesti Mängude“ eeltööd on andnud suurt hoogu kehalise kasvatus viimiseks massidesse.

IV.

TEADUSE JA KUNSTI OSAKOND.

1. Tegevuse üldine areng ja teaduslik töö.

1938/39. tegevusaastal jätkas Teaduse ja Kunsti Osakond meie kõrgemate õppeasutiste ja üliõpilaskondade organite ümberkorraldamist ning teaduslike asutiste töö koordineerimist.

Ülikoolide alal pandi kehtima ülikoolide õppe-tegevust ja üliõpilaskonna elu korraldavaid määrusi ning anti ka juhendeid ülikoolide majandusala korraldamiseks.

Ülikoolidesse üliõpilaste vastuvõtmiseks anti uus määrus (RT 1938, 45, 416).

Ülikoolide seadust täiendati 8. IV 1938 (RT 1938, 37, 331). Tartu Üliõpilaskonnale anti uus põhikiri 23. IV 1938 ja põhikirja eriosana veebruaris 1939 „Sundusliku vahekohtu ja üliõpilaskohtu kord“.

Ülikoolides riigikaitselise õpetuse korraldamiseks anti erimäärus 16. IX 1938 (RT 1938, 83, 737) ja asuti ülikoolides riigikaitselise õpetuse korraldamisele.

Peale selle anti veel Tartu Ülikooli juures eraisikute, asutiste ja välisriikide poolt loodavate ja ülalpeetavate eriprofessuuride ja muude õppekohtade ning eraisikute, eraorganisatsioonide ja välisriikide poolt asutatavate uurimis- ja õppeasutiste määrus 8. XII 1938 (RT 1938, 104, 898) ning Tartu Ülikooli instituutide hoone ehitamiseks kinnisvara võõrandamise seadus 14. IV 1938 (RT 1938, 39, 348).

Teadusliku töö alal on püütud üksikharudesse spetsialiseerunud teadusi koordineerida ja eridistsipliine harrastavaid teadlasi organiseerida suuremate ja üldisemate elulisi küsimusi puudutavate ülesannete lahendamiseks.

Teaduslike ja kõrgemate õppeasutiste õpperaamatute kirjastamiseks asutatud erifondi abil on võimaluse piires teostatud vajalike eestikeelsete õpperaamatute ja rahvuslike teadusi käsitlevate teoste väljaandmist ning autoriseeritud loengu-stenogrammide paljundamist.

Sihtasutise „Eesti Raamatufond“ kaudu teostati eelmise tegevusaasta eeskujul Eesti kirjanduslike ja teaduslike teoste auhindamist ja anti kirjanduslikeks auhindadeks 7 750 kr, teaduslike teoste auhindadeks 4 350 kr ja raamatuillustratsioonide auhindadeks 900 kr, kokku 13 000 kr. Seega on püütud teostada ka hindamist meie vaimse loomingu tööväljadel ja tõsta üldsuse tähelepanu alla paremaid ja väärtuslikumaid saavutusi.

2. Eesti Teaduste Akadeemia.

28. I 1938 antud Eesti Teaduste Akadeemia seaduse (RT 1938, 13, 114) alusel teostus Eesti Teaduste Akadeemia avamine 15. IV 1938.

Akadeemia esimesed 12 liiget nimetas Riigihoidja oma otsusega 13. IV 1939 Eesti Teaduste Akadeemia seaduse § 8 alusel.

Akadeemia algkoosseisu täiendamine kuni 20 liikmeni toimub igal aastal ühe akadeemia liikme valimisega.

Akadeemia esimese tegevusaasta eelarve kinnitas Vabariigi President tulude ja kuludega tasakaalus 26 500 kr suuruses, milles peale organisatsiooni, administratsiooni jm. kulude oli nähtud ette teaduslikeks ja kultuurilisteks ülesanneteks 12 786 kr.

Esimene tegevusaasta kulus akadeemial peamiselt töökavade plaanitamiseks ja korraldustööde tegemiseks, mille tulemusena nüüd teadusliku uurimistöö keskuse ülesehitus hakkab omandama juba väljakujunenud ilmet.

Teaduslikest organisatsioonidest liitusid akadeemiaga esimesel tegevusaastal Loodusuurijate Selts, Õpetatud Eesti Selts ja Akadeemiline Ajaloo Selts oma arvukate liikmeskondadega.

3. Eesti Kultuurkapital.

1938/39. a. jätkati teaduslike ja kultuuriliste asutiste ning ettevõtete ja kultuurtegelaste toetamist nende loovkultuurilises tegevuses.

Kultuurkapitali tulusid laekus tegevusaastal 446 000 kr. Võrreldes eelmise aastaga suurenesid tulud üle 65 000 kr võrra, peamiselt piirituse- ja viinamüügi arvel, mis võimaldas kultuurilisteks üritusteks määrata suuremaid summasid.

Eesti Kultuurkapitali seaduse muutmise seaduse (RT 1938, 15, 135) § 14 alusel töötati välja Kultuurkapitali Nõukogu uus kodukord, mille Vabariigi President kinnitas 6. V 1938 (RT 1938, 49, 455). Uue kodukorra alusel on loodud Kultuurkapitali Nõukogu juurde kahe, s.o. kultuurpoliitilise ja eelarvekomisjoni asemel üks alatine komisjon, kelle kompetentsi kuuluvad eelnimetatud kahe komisjoni ülesanded. Ka muudeti ülalnimetatud muutmise seadusega Kultuurkapitali Nõukogu koosseisu. Vabariigi President oma otsusega 4. V 1938 määras Kultuurkapitali Nõukogu liikmeiks rea tuntud kultuurtegelasi.

Kultuurkapitali Vabariigi Presidendi osast (50% eelarvest) jätkati üldkultuuriliste teaduslike asutiste ja organisatsioonide toetamist. Kultuurasutiste ja ettevõtete loomiseks, ülalpidamiseks ja toetamiseks kulutati kogusummas 78 634 kr; teaduslikeks üritusteks — 26 600 kr; kirjastamiseks ja väljaanneteks — 27 445 kr; kultuurtegelaste ja nende perekondade toetamiseks — 1 680 kr; autasudeks ja õppestipendiumideks — 3 030 kr, Eesti Kunstimuuseumi hoone ehitusfondi — 40 000 kr, administratsioonikuludeks — 3 691 kr. Ülejääv osa kasustati kultuurilisteks üritusteks Vabariigi Presidendi määramisel.

Eesti kultuurtegelastele ja nende perekondadele pensionide maksmiseks kulus ligi 45 000 kr Eesti Kultuurtegelaste Pensionikassa kaudu.

Kirjanduse Sihtkapital. 1938/39. a. sihtkapitalile määratud tarvitamissummast 40 010 *kr* on suurem osa, kogusummas 22 790 *kr*, kulutatud loovkirjanike toetamiseks nii perioodiliste toetuste kui ka preemiade ja autasude näol üksikute teoste ilmumise puhul, millega kirjanikele on võimaldatud lahedamaid töötingimusi vabaks loominguks ja seega aidatud kaasa meie ilukirjanduse hoogsale arenemisele.

Kirjanduse Sihtkapitali ülesandeks peale üksikute kirjanike toetamise on ka üldise kirjandusteadusliku arengu soodustamine ja õhutamine rahaliste toetustega. Nii anti Akadeemilisele Kirjandusühingule toetust kirjanduslike uurimuste teostamiseks ja kirjastamiseks. Eesti Kirjanike Liit sai oma kultuurilise ja kirjandusliku kuukirja „Looming“ väljaandmiseks möödunud tegevusaastal toetust 13 000 *kr*. Peale selle on Eesti Kirjanike Liidule antud koos Tallinna koondisega mitmesugusteks üritusteks 800 *kr* ja Eesti Raamatufondile 720 *kr*.

Helikunsti Sihtkapital. Tegevusaasta jooksul anti sihtkapitalile 40 380 *kr*. Sellest summast toetati muusikaorganisatsioone — Eesti Lauljate Liitu, Eesti Akadeemilist Helikunstnike Seltsi ja Tallinna Eesti Kammermuusika Seltsi — kogusummas 13 850 *kr*-ga. Isikuile anti toetusi helitööde ostude, autasude, stipendiumide ja toetuste näol 8 790 *kr*. Anti toetusi andekamaile õpilastele koolide kaudu ja otseselt 3 200 *kr* ning edukust ja edasipüüdmist avaldanud isikuile edasiõppimiseks ning täiendamiseks välismaal 5 600 *kr*. Ühekordsete väiksemate summadega toetati veel haigeid muusikuid ja surnud muusikute leski.

Tegevusaasta jooksul omandati 11 helitööd 3 880 *kr* väärtuses. Helitööde kirjastamiseks anti eelarve järgi 4 500 *kr*. Kirjastati 15 heliteost.

Tegevusaastal võttis sihtkapitali valitsus osa raamatunädala komitee poolt korraldatud näitusest sihtkapitali kirjastusel ilmunud helitööde kaudu. Koostati eesti helitöödest raadiokontsertideks vastavad kavad ülekandmiseks 1939. a. sügisel algaval hooajal Eesti Ringhäälingu kaudu.

Algatati filharmoonia sihtasutise asutamist; töötati välja vastav põhikiri, kavad ja kalkulatsioonid.

Asuti kergema faktuuriga väiksemate eesti instrumentaalteoste kui ka soololaulude kirjastamisele, mis tehniliselt oleksid sobivad noorsoo ja kodumuusika paladena. Seesuguste helindite saamiseks on pöördutud heliloojate poole.

Kujutava Kunsti Sihtkapitalile 1938/39. a. eelarvega antud 40 715 *kr*-st kasutati 21 000 *kr* loovate kunstnike toetamiseks, kunstitööde ostudeks, tellimisteks, stipendiumideks, autasudeks ja preemiaiks. Stipendiume anti 9 kunstnikule, neist 5 välisstipendiumi, kokku 3 200 *kr*. Peale selle said ühekordseid toetussummasid kunstikoolide õpilased kokku 1 000 *kr*. Osteti 57 kunstiteost 11 500 *kr* väärtuses.

Peale nimetatud ostude anti sihtkapitali valitsusele üle varem tellitud suurem pannoo 1 500 *kr* väärtuses.

See tellimine tasuti mitme eelarveaasta jooksul osamakside näol.

Sihtkapitali valitsuse raamatukogu täienes 1938/39. a. jooksul ajakirjade ja raamatutega 800 *kr* väärtuses. Peale selle rikastus raamatukogu mitmesuguste annetuste kaudu nii kodu- kui ka välismaalt.

Kunstiorganisatsioone toetati tegevusaastal 1 600 *kr*-ga.

Autasudena määrati aasta jooksul 2 000 *kr*.

Toetusi haiguse puhul anti mitmele kunstnikule kokku 620 *kr*.

Sihtkapitali valitsuse poolt korraldati kavandite võistlus Kadrioru administratiivhoone koosolekute saali seinale gobeläänvaiba saamiseks, mis puhul vastav žürii jagas auhindadeks 800 *kr*.

Kunstihoone ehitusvõlga tasuti 1938/39. a. jooksul kokku 11 100 *kr*.

Näitekunsti Sihtkapitali alal kulutati tegevusaasta jooksul 41 850 *kr*. Sellest summast läks suurem osa provintsiteatrite toetamiseks. „Ugala“, Narva ja „Endla“ teater said kokku 18 000 *kr* ja Kuressaare, Valga ja Võru („Kannel“) teater kokku 6 000 *kr*. Peale selle kulutas sihtkapital oma summadest tegevusaasta jooksul 1 115 *kr* Lavakunstikooli juures korraldatava kutseliste näitlejate seminari lektorite tasuks ja 1 000 *kr* kolmeks välisstipendiumiks. 25. V—2. VI 1938 korraldati Eesti Vabariigi XX aastapäeva tähistamiseks teatripidustused, millede kavasse kuulusid provintsiteatrite etendused Tallinnas, esimene Eesti teatrite ülevaatenäitus ja loengud üle kogu maa pealinna sõitnud kutselistele näitlejatele. Selleks kulutati ümarguselt 6 000 *kr*. Lavakunsti ajakirjale „Teater“ anti toetuseks 2 000 *kr* ja koguteose „Kakskümmend aastat eesti iseseisvusaegset teatrit“ väljaandmiseks kulutati 650 *kr*.

Kehakultuuri Sihtkapitalile määrati eelarve korras 29 060 *kr*. See summa kulutati kehakultuurilisteks üritusteks ja spordiliikumise elustamiseks. Igasse maakonda on palgatud spordiinstruktor-organisator kohapealseks tööjooksu spordi ja kehalise kasvatuse arendamiseks.

Kirjastamiseks (õpperaamatu ja spordilehe väljaandmiseks) kulutati 1 900 *kr*; spordiorganisatsioonide ja eriliitude toetamiseks kulutati 7 700 *kr*. Ka täiendati sihtkapitali raamatukogu ja anti õppestipendiume kehalise kasvatuse alal.

Üldiselt areneb meie kehakultuuriline liikumine kiires tõususuunas ja ka rahvusvahelistel võistlustel on meie sportlased saavutanud häid tagajärgi.

Ajakirjanduse Sihtkapitali käsutusse 1938/39. a. eelarvega antud summa 8 285 *kr* kasutati toetuste andmiseks Eesti Ajakirjanike Liidule, ajakirjanike kutseoskuse arendamiseks vastava fondi kaudu, ajakirjanike puhkekodul lasuva võla tasumiseks ja üksikute ajakirjanike toetamiseks haiguse puhul ning ka Balti Pressiliidu Rahvuskomitee toetamiseks.

Ajakirjanike pere läbikäimine ja suhete loomine teiste maade ajakirjanikega on tõhusalt elavnenud.

Ajakirjanike kutseoskuse arendamise alal on sihtkapitali valitsusel teoksil ajakirjandusliku käsi- raamatu väljaandmine.

4. Eesti Kultuurpropaganda Fond. Eesti kultuurpropagandalisi küsimusi arutati Teaduse ja Kunsti Osakonna juurde asutatud Kultuurpropaganda Fondi Valitsemise Komisjonis, kuhu kuulub ka Välisministeeriumi esindaja. Selle komisjoni otsustel määrati toetusi eesti kultuuri tutvustavate ürituste teostamiseks välismaal. Eriti on toetatud eesti autorite teoste väljaandmist ja trükkimist võõrkeeltes, Eesti kunstinäituste korraldamist välismaal (Roomas, Budapestis, Varssavis, Krakovis jm.), Eesti rahvakunsti näituse korraldamist Prahas. Ka tuli kanda välismaade kultuurtegelaste vastuvõtmisega ühenduses tekkinud kulusid ja levitada kultuurpropaganda-kirjandust välismaalastele.

Eesti Kultuurpropaganda Fondi 1938/39. a. eelarves on nähtud ette kulusid loetletud otstarbeiks 15 300 kr.

5. Kultuurtegelaste Pensionikassa. Kultuurtegelaste Pensionikassa neljas tegevusaasta andis üle 13 000 kr ülejääki, nii et kassal on kogutud oma kapitali juba ligi 50 000 kr. 1-ks IV 1939 oli kassal maksu- maksjaid liikmeid 395, pensionäre 81. 1938/39. aastal maksti pensionideks kultuurtegelastele ja nende lastele ja lastele kokku 46 000 kr.

6. Tartu Ülikool. 1938/39. tegevusaastal töötas ülikool 8 teaduskonnaga. 16. IX 1938 Vabariigi Presidendi poolt antud Ülikoolides riigikaitsealase õpetuse korraldamise määruse alusel asutati Tartu Ülikooli juurde Riigikaitsealase Õpetuse Instituut. Kinnitati ametisse nimetatud instituudi juhataja, juhataja abi ja 4 määralist õppejõudu. Instituut alustas tegevust 1939. a. kevadsemestril.

Vakantsetest õppetoolidest Tartu Ülikoolis täideti 6 ja nimelt: 1) kirurgia (I haavakliinik), 2) farmakoloogia, 3) eripatoloogia, diagnostika ja teraapia (polikliinik), 4) günekoloogia ja sünnitusabi, 5) eugeenika, 6) panganduse ja kindlustusanduse õppetool.

Töötati välja ja pandi kehtima rida õppetegevust ja üliõpilaskonna elu korraldavaid määrusi: 1) Määrused stipendiaatide valimise korra, õiguste ja kohuste kohta, 2) Assistentide ametisse-seadmise korra ja ametikohuste määrus, 3) Ülikoolides õppeülesannete jagamise määrus, 4) Ülikoolides nooremate abiõppejõudude kohtade loomise, täitmise ja abiõppejõudude töötingimuste määrus, 5) Rektori- ja Akadeemilise kohtu kord jt.

Ülikooli majanduse alal töötati välja ja jõustati rida juhendeid peamiselt maksude võtmise alal. Viidi lõpule Loomaarstiteaduskonna haavakliiniku uue hoone ehitustööd, samuti silmakliiniku hoone ümber- ehitustööd. Viimasesse paigutati peale silmakliiniku veel kõrva-, nina- ja kurgukliinik ning ambulants.

Koostati instituutide hoone ehituse projekt. Hoone on kavetatud ehitada kolmes järgus. Tegevusaastal alustati esimese järgu ehitamist.

Ülikooli kulud olid tegevusaastal kogusummas 2 968 069 kr, sellest riigisummade alal 1 195 812 kr ja erisummade alal 1 772 257 kr. Erisummade tulused oli 1 782 035 kr.

Ülikooli 1938/39. a. vastuvõetavate üliõpilaste arv määrati kindlaks teaduskondade järgi ja korraldati sisseastumiseksamid kõigis teaduskondades ja osakondades. Neis teaduskondades, kus sisse astuda soovijate arv oli suurem vastuvõetavate arvust, olid sisseastumiseksamid ühtlasi ka võistluseksamiteks. Ülikooli võeti vastu 623 üliõpilast. Ülikooli astuda soovijaist ei pääsenud sisseastumise- ja võistluseksamite tõttu ülikooli 285.

Üliõpilaste arv oli 1. IV 1939 — 3 322, neist 2 268 mees- ja 1 054 naisüliõpilast. Võrreldes eelmise aastaga on seega üliõpilaste arv suurenenud 209 võrra.

Ülikooli lõpetas tegevusaasta jooksul 336 üliõpilast, neist mehi 239 ja naisi 97.

Doktoridiplomeid anti välja 8, magistridiplomeid 19.

Üliõpilaskonna elu korraldamiseks anti Üliõpilaskonna põhikiri ja selle põhikirja eriosana sundusliku vahekohtu ja üliõpilaskohtu kord.

Oma esindajate kaudu võttis ülikool osa järgmistest teaduslikest kongressidest: Rahvusvahelisest sünnitusabi ja naistehaiguste kongressist Hollandis 4.—8. V 1938, Rahvusvahelisest foneetikakongressist Belgias 1938. a. suvel, XI arstiteaduse ajaloo kongressist Jugoslaavias sept. 1938, VIII rahvusvahelisest ajalookongressist Zürichis 28. VIII—4. IX 1938, VI rahvusvahelisest ravimtaimede viljelemise kongressist Prahas sept. 1938 ja IV rahvusvahelisest puiduvärv- tustamise konverentsist Brüsselis sept. 1938.

7. Gümnaasiumide, kesk- ja kutsekooli-õpetajate ettevalmistus. Tartu Ülikooli juurde asutatud Didaktilis-metoodiline Seminar töötas 1938/39. õ.-a. prof.

G. Rāgo juhtimisel 12 õppejõu ja 42 õpilasega. Võrreldes eelmise aastaga oli õpilasi 15 võrra vähem. Seminaril on õppeabinõusid ja raamatuid ümarguselt 26 000 kr väärtuses.

Gümnaasiumide, kesk- ja kutsekooliõpetajate kutsekomisjon prof. P. Tarveli juhtimisel pidas tegevusaastal 3 eksamisessiooni. Kutseeksami õiendas tegevusaastal 52 isikut, kellele anti välja õpetajaameti kandidaadi tunnistused õpetaja kutsetunnistuse saamiseks peale 2-aastast rahuldavaks tunnustatud õppetööd.

8. Tallinna Tehnika-ülikool. Arendades õppetööd Tehnika-ülikoolis teadustehnilisile ja

tegeliku elu nõudeile vastavalt täideti tegevusaastal 4 professuuri ja asutati Tehnikaülikooli juurde Riigikaitsealase Õpetuse Instituut Vabariigi Presidendi poolt 16. IX 1938 antud määruse alusel. Peale vastavaid ettevalmistustöid algas õppetegevus instituudis 16. I 1939.

Vabariigi Valitsuse otsusega 10. VI 1938 asutati Keemia- ja Mäeteaduskonna juurde Jaan Kark'i nimeline isiklik professuur.

Üliõpilasi oli Tehnikaülikoolis 498, neist 23 nais-üliõpilast. Osakondade järgi oli: Ehitusosakonnas — 208, Mehaanikaosakonnas — 149, Keemiaosakonnas — 124 ja Mäeosakonnas — 17. Üliõpilaskonvente oli 13. Üliõpilaste vastuvõtmine toimus võistluseksamite kaudu. Ülikooli lõpetas 5 üliõpilast.

Tehnikaülikooli raamatukogu täiendati tegevusaastal 1 311 köitega 20 040 kr väärtuses. Tallinna Tehnikaülikooli Toimetusi ilmus 1938/39. a. 5 kolme lisaga.

Tehnikaülikooli üksikute laboratooriumide töödest tuleb mainida, et: ehitusõpetuse laboratooriumis jätkati seinte soojus- ja niiskusesolatsiooni uurimist eesmärgiga leida meie oludele soodsamaid välisseinakonstruktsioone; geodeesia-laboratoorium toimetab raskusjõu kiirenemise mõõtmist 8 linnas; geoloogia-laboratooriumis toimetati mikroskoopilisi uurimisi Eesti postglatsiaalsete setete alal; soojustehnilises laboratooriumis jätkati toaahjude turbaga ja turbabriketiga kütmise võimaluse uurimist; teedelaboratooriumis teostati võrdlevaid katseid Eesti asfaldi omaduste võrdlemiseks välismaa omadega; õlikivide uurimise laboratooriumis jätkati põlevkivi kerogeeni struktuuri ja bensiini rafinatsiooni uurimist aurufaasis; anorgaanilise ja analüütilise keemia laboratooriumis toimetati Eesti diatomiidi ja Eesti savide uurimist.

9. Riiklik Katsekoda. Riiklik Katsekoda lahendas 1938/39. a. riiklike, omavalitsus- ja eraasutiste ülesandel mitmesuguseid teadustehnilisi küsimusi ja tegi uurimisi, analüüse, katseid, proove ning kontrollimisi eriti ehitusmaterjalide, loodusvarade, põllutööstusmasinate osade ja teede kattematerjalide alal ning raudteerööbaste kestustugevuse selgitamiseks. Osakondade järgi teostatud katsete kohta annab ülevaate järgnev tabel:

Riiklikus Katsekojas teostatud katsed.

	Riigi- ja omavalits.-asutistele	Eraasutistele ja ettevõtetele	Kokku	
	katsete arv	katsete arv	katsete arv	laekun. summa kr
Keemiaosakond	536	354	890	15 434,6
Mehaano-tehniline osakond .	509	707	1 216	7 699,7
Elektro-tehniline osakond .	63	395	458	1 565,7
Kokku	1 108	1 456	2 564	24 700,0

10. Riigi Keskarhiiv. 1938/39. a. korraldas Riigi Keskarhiiv arhiivide kohapealset järelevalvet ja kaitse teostamiseks rea inspeksioone, mis suunatuina eeskätt väiksemasse keskustesse andsid hea ülevaate väiksemate linnade ja valdade arhiivide olukorrast. Ülevõetud, deponeeritud, kingitud ja ostetud arhiivaale koondati 6,818 a.-m ja 99 kaarti, 19 dokumenti, 72 fotot, 27 raamatut ning 1937-numbriline kogu dr. O. Liivi poolt deponeeritud ajalehevälja-

löikeid arhiivinduse alalt. Teostati korraldus- (450,02 a.-m + üldisemat laadi 758,8 a.-m, 7 845 sissekannet nimes- tikesse ja 29 081 sedelit), parandus- (4 168 lehte, 23 kaarti ja 109 köidet), köitmis- (arhiivaale 24 köidet, raamatuid ja ajalehti 287 köidet, väiksemaid parandus- ja köitmistöid 3 773 ühikut) ja puhastustöid (1 446,1 a.-m).

Keskarhiivi uurimissaali külastati uurijate poolt, kellele hulgas oli rohkesti välismaalasi, 6 790 korral. Uurimiseks kasustati arhiivaale 12 565 ühikut.

Käsiraamatukokku tuli juurde 257 köidet ja 45 ajakirjade aastakäiku. Sai valmis ja avati kasutamiseks sedelkataloog.

Arhiivaale saadeti välja ajutiseks kasutamiseks 184. Fotokoopiaid valmistati 2 391, neist tellimise peale 2 234.

Märkimisväärseks sündmuseks oli I eesti arhiivide päeva korraldamine Riigi Keskarhiivi ruumides 15. ja 16. X 1938. Päevast võtsid osa kõigi suuremate arhiivasutiste ja teaduslike arhiivide juhtivad ja teaduslikud ametnikud, samuti suuremate riigi- ja omavalitsusasutiste esindajad. Päeva konkreetseks tulemuseks oli üleriikliku Arhiivide Ühingu ellukutsumine.

Töötati välja ja tehti teatavaks asjaomastele asutistele luteri usu kirikuarhiivide korralduskava.

Tegevusaastal ilmus trükist ERKA toimetised nr. 6 — Adolf Perandi: „Üldmenetlus tsiviilasjus Eesti- maa Ülemaakohtus Rootsi ajal.“

Riigi Keskarhiiv jätkas oma personaali kaudu osavõttu Tartu Ülikooli õppetgevusest ja mitmete teaduslike ühingute tööst kodumaal ja välisriikides. Arhiivi kaastööliste sulest ilmus rida teaduslikke käsitusi nii eriteostena kui ka artiklitenä perioodilistes väljaannetes. VIII rahvusvahelisel ajalooteadlaste kongressil Zürichis 28. VIII — 4. IX 1938 oli arhiiv esindatud direktor dr. O. Liivi kaudu, kes arhiivinduse sektioonis pidas ettekande.

11. Tallinna Konservatoorium. Õppetöö reorganiseerimiseks

1938. a. kehtimapaandud konservatooriumi uute õppekavade rakendamine teostati tegevusaastal täies ulatuses ja loodi võimalusi lavakunstikooli õppetööks konservatooriumi osakonnana.

Õppejõude oli konservatooriumis 45; õpilasi I semestril 349, II semestril 354.

Õpilaskontserte korraldati tegevusaasta kestel 12.

Tegevusaasta jooksul valiti konservatooriumi au- professoriteks 3 kodumaa vanemat muusikategelast ja välismaalastest Riia konservatooriumi direktor.

Konservatooriumi kulude kogusumma 131 200 kr kaeti eelarve alusel riigisummadest 84 060 kr ulatuses ja ülejääv osa konservatooriumi erisummade tuludest, mis laekusid peamiselt õppemaksudest.

Konservatooriumi lõpetas tegevusaastal 48 isikut, neist 21 mees- ja 27 naislõpetajat.

12. Lavakunstikool. Vabariigi Valitsuse poolt 18. VIII 1937 (RT 1937, 68, 574) antud määruse alusel asutati Tallinna Konservatooriumi juurde eriosakonnana 3-aastase õppekursusega

Riiklik Lavakunstikool — tarvilike teadmuste ja erioskusega varustatud lavategelaste ettevalmistamiseks.

Kool algas tegevust 1. VIII 1938. a. 10 õppejõu ja 35 õpilasega. Peale katsesemestri jäi õpilasi 25, neist 12 mees- ja 13 naisõpilast.

Lavakunstikooli juurde asutati erikursusena kutseliste näitlejate seminaarium nooremate kutseliste näitlejate erioskuste ja teadmuste täiendamiseks. Nimeetatud seminaariumi õppekursus on 2-aastane. Tegevusaastal töötas seminaarium 6 lektori ja 28 kuulajaga.

13. Teatrid.

Võrreldes eelmise aastaga on tõstetud riiklikke toetussummasid teatritele umbes 10%, nii et 1938/39. a. hooajal teatrid said kokku toetust ligi 350 000 kr. Suurenenud riiklik toetus võimaldas teatritel arendada hoogsamat tegevust, tõsta lavastuste kunstilist taset ja parandada tegelaskonna palgatingimusi.

Tõusnud on ka teatrite omatulu, samuti külastajate arv. Kokku andsid Eesti kutselised teatrid 1938/39. a. hooajal ligi 2000 etendust ümarguselt 650 000 vaatlejale, mis märgib, võrreldes eelmise hooajaga, publiku ja etenduste arvu tõusu ca 10%. Ka teatritöö kunstilise taseme alal võib panna tähele tõusutendentsi, nagu rahuldustundega on seda märkinud jooksev teatriarvustus.

Eriti rõhutamist väärib asjaolu, et 1939. a. kevadel Eesti Draamateatril läks korda riikliku toetuse abil omandada senine saksa teatri hoone Tallinnas, millega kindlustati püsiv kodu ja korrapärane tegevus ka kolmandale Tallinna teatril. Seega on praegu „Ugala“ teater Viljandis ainus eesti teater, millel puudub oma hoone.

Eesti kutseliste teatrite tegevuse kohta annab ülevaate järgnev tabel.

Eesti kutseliste teatrite tegevus 1938/39. a. hooajal.

	Lavastuste arv			Etenduste arv ¹⁾	Vaatejate arv	Kassa kr	Keskmiselt 1 etenduse kohta		Toetust saanud riigilt ja omavalitsuselt kr	Toetusena juurde makstud vaatejate kohta	Vaatejate arv etenduste liikide järgi			
	uusi	korrat. vanu	kokku				vaatejaid	sissetulek kr			sõnala-vastus	ooper	operett	kokku
Estonia	17	15	32	310	214 799	174 843	692	564	146 000	68	86 572	51 433	76 794	214 799
Vanemuine	14	7	21	337	89 983	51 787	244	149	75 875	84	55 447	4 110	30 426	89 983
Eesti Draamateater	13	3	16	366	110 828	82 211	303	225	46 250	42	110 828	—	—	110 828
Töölisteater	14	7	21	333	125 151	73 584	376	221	27 493	22	125 151	—	—	125 151
Ugala	11	3	14	176	38 272	17 059	217	97	13 400	35	38 272	—	—	38 272
Endla	14	1	15	102	26 533	13 547	262	129	13 825	51	26 533	—	—	26 533
Narva teater	9	2	11	103	21 506	8 760	207	85	11 810	54	16 945	—	4 561	21 506
Kannel	9	3	12	64	8 969	3 922	144	60	3 959	44	7 954	—	1 015	8 969
Kuressaare teater	11	3	14	65	11 872	5 196	181	76	3 850	33	8 287	—	3 585	11 872
Valga teater	10	1	11	39	8 420	2 720	216	70	2 550	30	8 420	—	—	8 420
Kokku	122	45	167	1 895	656 333	433 629	346	229	345 012	54	484 409	55 543	116 381	656 333

14. Näidendite autorihonorar.

Teaduse ja Kunsti Oaskonna eelarves ettenähtud krediidi 5 000 kr abil võimaldus teostada autorihonorari tasumist maanäitelavadel ettekantavate eesti algupäraste lavateoste eest Eesti Haridusliidu ja Autorikaitse Ühingu kaudu.

Soovitatud näidendite nimestikku on võetud näidendite komisjoni poolt ligi 200 näidendit. See korraldus on tunduvalt tõstnud etendatavate näidendite kvaliteeti ja on ka kaudseks toetuseks näitekirjanikele.

15. Kunstinäitused, kontserdid ja välisesinemised.

„Kunstihoones“, Tallinnas korraldati kunstinäitusi tegevusaastal 6:

Ungari kunstinäitus IV 1938	külastajaid 4 500
Belgia kunstinäitus V 1938	„ 1 500
Sihtkapitali valitsuse kevadnäitus VI ja VII 1938	„ 3 500
Sihtkapitali valitsuse sügisnäitus XI 1938	„ 8 000
Kunsti jõululaat XII 1938	„ 1 000
Prantsuse kunstinäitus III 1939	„ 5 000

1939. a. veebruaris korraldas Kujutava Kunsti Sihtkapitali valitsus kunstinäituse Roomas, millist näitust külastas umbes 4 000 kunstiuhulist. Rooma näituselt osteti 8 kunstiteost 1 600 kr väärtuses.

Sihtasutise „Eesti Rahva Muuseum“ väljapanekuga esineti Balti rahvakunsti näitusel Prahast ja rahvusvahelisel käsitöönäitusel Berliinis.

Helikunsti propageerimise alal võib mainida eesti helikunstnike väärikat esinemist välismaal. Nooremaist lauljaist omandas Tiit Kuusik Viinis rahvusvahelistel lauluvõistlustel I auhinna 80 osavõtja hulgas välisriikidest ja Heljo Sepp saavutas esikoha rahvusvahelistel noorte klaverikunstnike võistlustel Inglismaal.

16. Muinasvarade kaitse ning korraldamine.

Muinasvarade kaitse edukamaks teostamiseks loodi moodunud tegevusaastal Haridusministeeriumi juurde üleriigiline muinsuskaitse usaldusmeeste võrk. Usaldusmeeste ülesandeks on oma tegevuspiirkonnas valvata muinsuskaitse alal antud seaduste ning määruste täitmise järele, teha muin-

1) Arvestatud kõik eestikeelsed etendused teatrites oma tegelaste ja külalistega.

suskaitse inspektorile teatavaks uusi muistiseleide ning äratada koha peal huvi ja arusaamist muinsuskaitse korralduse vastu. Tegevusaasta lõpuks oli võrgus registreeritud 254 usaldusmeest, enamikus kooliõpetajad, kohalikud seltskonnategelased ja põllumehed.

Juhuslike leidude, teaduslike kaevamiste ja ostu kaudu suurenesid riiklikud muinasvarakogud tegevusaasta jooksul 3 126 eelajaloolise ja 175 ajaloolise muistise ning 2 097 mündi võrra. Eraldi mainimist väärivad Haridusministeeriumi poolt ostu teel omandatud kadunud ajaloolase A. Põrga etnograafilised ja kultuuriloolised kogud, mis anti üle hoiusena Eesti Rahva Muuseumile. Kogu sisaldab 3 299 numbrit eesti ja hõimrahvaste etnograafilist vanavara ja kunsti- ja kultuuriloolisi esemeid.

Suuremaid teaduslikke kaevamisi sooritati möödunud suvel Põide Asva, Suure-Jaani Lõhavere, Iru ja Varbola linnusel kokku ligemalt 1 400 tööpäeva kestel. Kaevamise tulemused, mis mitmeti on avardanud meie teadmisi Muistse-Eesti kultuuritasemest ja ühiskondlikust korrast, tehakse laiemale üldsusele kättesaadavaks lähemal ajal ilmuva teadusliku publikatsiooni kaudu. Vähem ulatuslikke kaevamisi sooritati lisaks Iisakul ja Narvatagusel, Nõos, Pangodis, Peipsi ääres ja Läänemaal Haimres.

Ajalooliste ehitiste ja mälestusmärkide konserveerimist jätkati. Pirita varemeis viidi lõpule kirikumüüride kindlustamine, Padisel teostati sedasama kloostriehitise läänemüüri ja ning restaureeriti väravatorn, Põltsamaal jätkati lossi korrastamist, Pärnus alustati ordulossi varemete juures esmakordselt konserveerimistööd. Laiusel oleva Kärde rahumajakese juures uuendati ölekatus ja osa seinapalke.

17. Muuseumid.

Sihtasutus Eesti Rahva Muuseum. Eesti Rahva Muuseumis teostati tegevusaastal remonttöid väljapanekuruumides ja magasinides ning korrastati muuseumihoonete ümbrust. Vallasvara muretseti kõigis osakonnas kokku 1 323 kr väärtuses. Populariseeriva tegevuse alal jätkusid iganädalased raadioloengud. Kodumajanduskoja toetusel töötas Eesti Rahva Muuseumi juures ajutiselt Rahvarõivaste Nõuandebüroo, kust anti juhtnööre ja lõikeid ehtsa rahvarõiva valmistamiseks. Tegevusaastal ilmusid trükist teose „Eesti rahvarõivad“ II trükk, aastaraamat XIV ja 8 küsimuslehte. Väljapanekutega esineti rahvusvahelisel käsitöönäitusel Berliinis ja suurema koguga Balti rahvakunsti näitusel Prahas. ERM-i direktor võttis ERM-i esindajana ettekandega osa II rahvusvahelisest antropoloogiliste ja etnoloogiliste teaduste kongressist Kopenhaagenis.

Muuseumi külastas tegevusaasta jooksul 18 406 (eelm. a. 18 988) isikut, neist 1 587 (1 456) välismaalast 27 (23) riigist.

ERM-i pildikogu juurdekasv oli 1 367 (1 713) nr. Kogu seis 1. IV 1939 oli 24 618 (23 251) nr. Klišeekogu oli 2 133 (1 843) klišeed. Väljaandeid vahetas

muuseum 215 (212) asutisega, neist 193 (191) välismaist ja 22 (21) kodumaist.

ERM-i korrespondentide võrgus oli 1. IV 1939 431 (413) liiget. Vabariigi 21. aastapäevaks nimetati 2 kaastöölist teenelisteks korrespondentideks ja 40 paremale korrespondendile jagati aastaraamatuid ja muud kirjandust.

Rahvateaduslik osakond. Kogude seis 31. III 1939—kodumaisi rahvateaduslikke esemeid 39 932 (38 074), hõimrahvaste esemeid 1 211 (779), võõrrahvaste esemeid 1 786 (961), kokku rahvateaduslikke esemeid 42 929 (39 814), etnograafiline arhiiv 25 906 (21 972) lk., etnograafiline vaaria-arhiiv 1 084 (1 052) lk., korrespondentide vastuseid 44 927 (41 479) lk., topograafiline arhiiv 13 126 (13 124) lk., koopiaste arhiiv 7 751 (5 031), etnograafilisi jooniseid 2 112 (1 920) lehte, pildistusi 7 119 (6 659) esemest 1 496 (1 311) negatiivil ja joonistisi 2 055 (2 009) esemest 1 586 (1 552) lehel. Käsiraamatukogus oli 2 655 (2 334) teost. Ajalehelõigendite kogus oli 23 507 (18 623) nr. Rahvateaduslike kogude erakordne tõus on tingitud Haridusministeeriumi poolt deponeeritud A. Põrga kogust, missuguse kogu kataloogimine ja nummerdamine kestis kogu aasta. Välisuurimistöö alal töötas 7 keskuses 5 joonistajat ja etnograafilisi kirjeldusi tegi 6 isikut. Magasine ja arhiive kasustati 218 (123) isiku poolt. Desinfitseeriti gaasis 1 558 eset ja 37 mannekeeni ning tuulutati 1 200 tekstiili.

Kunsti- ja kultuurilooline osakond sai tegevusaastal peale üksikute esemete kahe suurema deposiidi omanikuks, nimelt Õpetatud Eesti Seltsilt 287 eset ja Haridusministeeriumilt A. Põrga etnograafiliste kogude hulgast eraldatud 187 kultuuriloolist eset. Kogude seis 1. IV 1939 (sulgudes eelmise aasta seis): kunstiesemeid 2 897 (2 749), kultuuriloolisi esemeid 3 995 (3 483). Mainimist väärivad annetised, arvult 47. Osakonna graafilised materjalid (1 800 nr.) kontrolliti ja korraldati 84 laadikusse. Kunstiosakonna väljapanekuist esines 12 teost kunstinäitustel välismaal.

Arhiivraamatukogu on kasvanud 1938/39. a. 5 572 ühiku võrra. Sundeksemplaridena saadi 2 903 raamatut ja 334 aastakäiku perioodikat. Annetati 566 raamatut ja 233 aastak. perioodikat. Osteti 1 119 raamatut. Üldine raamatukogu koostis tõusis aasta lõpuks seega 147 804-ni (142 232). Aasta jooksul on kataloogitud ja mitmesuguseid sissekandeid tehtud 17 347. Laenuutati koha peal lugemislauas kasutamiseks 11 731 (12 858) köidet, köideti 664 aastak. ajalehti ja ajakirju ning 157 raamatut.

Eesti Rahvaluule Arhiiv. Kogude koosseis 1. IV 1939: rahvaluulelisi käsikirju 585 448 (539 197) lk., heliplaate 91 (91), fonograafrulle 564 (547), päevapilte 940 (855) ja raamatuid käsiraamatukogus 726 (519). Tegevusaastal teostus koolidevaheline kohamuistendite kogumise võistlus, millest võttis osa 269 kooli 1 096 õpilasega. Võistlus andis kokku 16 251 punkti materjali. Sellele seltsis veel Kodutütarde Pärnumaa

ringkonna mängude kogumise võistlus, mille tulemuseks oli 6 546 punkti rahvaluulet. Rahalisi auhindu paremale kaastöölisele jagati kogusummas 725 kr. Aasta jooksul tehti koopiaid ja konspekte ning registreeriti kokku 45 000 sedelil. Tegevusaastal ilmus „Vana Kannel“ III (Kuusalu asunduste laulud), Rahvapärimate Selgitaja nr. 4 ja 5 ning asuti 6 suurema väljaande eeltöödele. ERA juhataja võttis osa Kopenhaageni kongressist.

Eesti Bibliograafia Asutis. Bibliografeerimisel langetes tegevusaastal raskuspunkt möödunud sajandi 90-ndate aastate ajalehtede bibliografeerimisele. Üldse registreeriti tegevusaastal 26 900 (30 000) mitmesugust erikirjutist 54 500 (55 650) sedelile. 31. III 1939 oli sedelite üldarv ümarguselt 787 500 (733 000).

Eesti Kultuurilooline Arhiiv jätkas eraarhivaalide kogumist. Uusi arhivaale saadi 119 (117) nr., neist suuremad: Eesti Karskusseltside Keskoimkonna ja Eesti Karskusliidu Arhiiv, Keila Rahvahariduse Seltsi arhiiv, A. Kruuspere kirjakogu, A. Kunga päevaraamatud (74 köidet) jne., kus leidub huvitavat materjali mitmesuguste küsimuste kohta rahvuslikust arkamisajast kuni iseseisvumiseni. Aasta kestel inventeeriti üle 200 mapi uusi arhivaale; valmistati inventuurnimestikud. Lõplikult valmis 75 000-kaardiline autorite kataloog ja fotode sedelkataloog kasvas ca 5 000 kaardini.

Sihtasutus „Eesti Kunstimuuseum“, kelle hoolekogu esimeheks on Vabariigi President K. Päts, tegi eeltöid Eesti Kunstimuuseumi hoone püstitamiseks Merepuiestee ja Aia tänava vahelisele ehituskrundile Tallinnas. Arhitektide E. Kuusiku ja E. Jakoby poolt valmistatud ehitusprojekti kinnitas Teedeministeerium 6. XII 1938. Ehituskrundil teostati maapinna uurimis-, mõõtmis- ja nivelleerimistöid. Tallinna Linnavalitsusega saavutati kokkulepe krundiosade vahetamiseks ja piirjoonte õgvendamiseks, mis osutus vajalikuks hoone soodsamaks asetamiseks selliselt, et tulevikus on võimalik muuseumihoonele teostada juurdeehitamist. Krundiosade vahetamiseks andis Vabariigi Valitsus loa 22. III 1939.

Muuseumihoone ehitamist kavatseti alata 1939. a. varakevadel, kuid ehitustöid ei pidanud ehituskomisjon võimalikuks välja anda korraldatud valikpakkumise alusel, kuna ehitusettevõtjailt saadud pakkumised ületasid ehituseelarve. Seepärast tuli ehituskomisjonil asuda tööde kirjelduse ja ka ehitusmaterjalide valiku muutmisele. Ühenduses seega tõsteti päevakorra ehitusprojekti muutmise küsimus.

Kapitali muuseumihoone ehitamiseks on kogutud üle 400 000 kr.

Muusikamuuseum kui ainulaadne eesti helikunsti muuseum Tallinna Konservatooriumi juures, asutatud 1. III 1934, on äratanud huvi eesti rahvamuusika ja vanade laulikute tutvustamise alal laiades rahvahulkades vastavate vanamuusika-ettekannete ja ringrei-

side kaudu. Tegevusaastal teostati rahvamuusika heliplaadistamist. Kogude juurdekasvu oli laulupidude, vanade kooride (Väägvere, Kuusalu jt.) rahvamuusika ja surnud helikunstnike mälestusmaterjalide alal.

22. III 1939 korraldas Muusikamuuseum oma 5. aastapäeva tähistamiseks suurema esinemise Estonia kontsertsaalis.

Kohalikud muuseumid Narvas, Pärnus, Kuresaares, Viljandis, Rakveres, Paides, Petseris, Haapsalus jm., samuti ka kihelkonnamuuseumid (Tori) tegutsesid vanavara kogumise, säilitamise ja korraldamise alal, äratades rahva huvi ja lugupidamist vanavara vastu ka väiksemais keskkohades.

18. Kõrgemad era-õppeasutised. Kõrgem kunstikool „Pallas“,

Tartus, on kuni käesoleva ajani täitnud riikliku õppeasutise ülesandeid kujutava kunsti alal, saades toetust riigieelarve korras aastas 21 500 kr. Nimetatud koolis on avatud alg-, akti- ja maaliklass, 3 maaliateljeed, graafika- ja skulptuuriateljeed. Peale selle on kooli juures joonistusõpetajate ettevalmistuse klass.

Alatise õppejõude oli 9 ja lektoreid 1. Õpilasi oli 103, neist meesõpilasi 54 ja naisõpilasi 49. Kooli lõpetas tegevusaastal 7, neist 4 mees- ja 3 naisõpilast.

Vene Akadeemilise Grupi Polütehniline Erainstituut töötas 18 õppejõu ja ligi 100 õpilasega.

Tartu Usuteadus-Filosoofilises Lutheri Erainstituudis oli tegevusaastal õppejõude 7 ja õpilasi ligi 40.

19. Kunstikoolid.

Tegevusaastal jätkasid õppetööd helikunsti alal: Tartu Kõrgem Muusikakool, Narva ja Valga muusikakool, Ella Hirschi ja G. Kapp-Rukteschelli eramuusikakool Tallinnas, E. Schützi eramuusikakool Narvas ja Valentine Riivese klaveristuudio Tallinnas.

Kujutava kunsti alal tegutses Tallinnas kunstnik A. Kaigorodovi maalikunstistuudio.

20. Välismaal õppijad ja õppestipendiumid.

Välisvaluuta nõutamise andmeil oli 1938/39. a. välismaal õppijaid 252 isikut 16-s riigis, neist oli alatise õppijaid ligi 200. Tehnilistel aladel oli õppijaid 121. Erialade järgi õppis mehaanika (masinaehituse) alal 23, ehitustehnika alal 18, arhitektuuri alal 18, tekstiilitehnika alal 17, elektrotehnika alal 16, lennuasjanduse alal 13, tehnilise keemia alal 10, paberitööstuse alal 2, soojustehnika alal 2, raadiotehnika alal 1 ja trükitööstuse alal 1.

Võrreldes eelmiste aastatega on tõusnud huvi lennuasjanduse, tekstiiltööstuse ja arhitektuuri erialade vastu.

Õppestipendiume sai tegevusaastal 2 välismaal paberitööstuse ja lennuasjanduse alal õppijat.

Eesti-Soome ja Eesti-Ungari kultuurkonventsiooni alusel loodud vahetusstipendiume kasustati õppimiseks vastavais ülikoolides ja hõimrahvaste elu ja kultuuriga tutvumiseks.

21. Rahvusvahelised suhted teaduse ja kunsti alal.

Rahvusvaheliste teaduse- ja kunstiasutistega ning välismaade rahvusvaheliste vastavate organisatsioonidega teostati ühenduse pidamist nii osakonna kui ka kõrgemate õppeasutiste, Riigi Keskarhiivi, Eesti Rahva Muuseumi ja akadeemiliste organisatsioonide ning tegevusaastal ellu kutsutud Eesti Teaduste Akadeemia kaudu.

Eesti-Soome ja Eesti-Ungari kultuurkonventsiooni alusel konventsioonides ettenähtud eeskirjadele vastavalt loodi maadevahelise vaimse koostöö teostamiseks Ungariga valitsuskomisjon Eestis.

Koguti ja saadeti andmeid rahvusvaheliste ülemaailmsete suurteoste jaoks eesti vaimse kultuuri alal.

V.

ÜLDOSAKOND.

Ministeeriumi Üldosakond töötas selle nimetusega 1938/39. a. esimest aastat. Kuna Üldosakond asutati kantselei asemele ja tema ülesanded ja tegevusalad on üldiselt samad (väiksemate täiendustega), mis olid kantseleil, siis ei nõudnud Üldosakonna tegevuse kujundamine erilist eeltööd, vaid osakond asus oma ülesannete täitmisele temale kuuluvate tegevusalade kogu ulatuses.

Ministeeriumi kirjavahetuse toimetamise ja korraldamise alal, mis on Üldosakonna üheks ülesandeks, ei toimunud tegevusaastal põhjapanevaid muudatusi. Üldosakonna poolt koostatud ja ministeeriumi poolt kehtimapaandud ringkirjadest ja üldkorraldustest oleks nimetada eeskätt järgmisi: 1) ringkirjade kohaldamise hõlbustamiseks anti mitu ringkirja mitmesuguste ringkirjade ja korralduste kehtivuse kaotamise ja mõnede määruste ringkirjadena kohaldamise asjas; 2) sõiduks välismaale edasiõppimise ja täiendamise otstarbel ja selleks alandatud hinnaga välispasside saamise alal pandi kehtima täiendav ringkiri; 3) alluvate riigiasutiste ja nende põllumajapidamiste teenijate ja tööliste pensionide alal pandi kehtima uued juhendid ühenduses Pensioni seaduse muutmise ja täiendamise seaduse jõustumisega.

Juriidilise nõuande alal kujunes Üldosakonna tegevus ulatuslikumaks ja ka kavapärasemaks. Seda ülesannet täitis ministeeriumi kantselei ka varem; kuid kuna Üldosakonna ülesandena on see nõuanne nüüd väljendatud otseselt Valitsemise korraldamise seaduses, siis asus Üldosakond selle ülesande teostamise väljaarendamisele nii ministeeriumi osakondade kui ka alluvate asutiste suhtes. Ka pöördui sel tegevusaastal alluvate asutiste poolt sagedamini palvetega osakonna poole juriidilise nõuande alal.

Kohtuasjade ajamine toimus tegevusaastal endistel alustel. Nende asjade arvus ei olnud tunduvaid muudatusi.

Üldosakonna poolt toimetatav ametlik ajakiri „Haridusministeeriumi Teataja“ ilmus esimest aastat

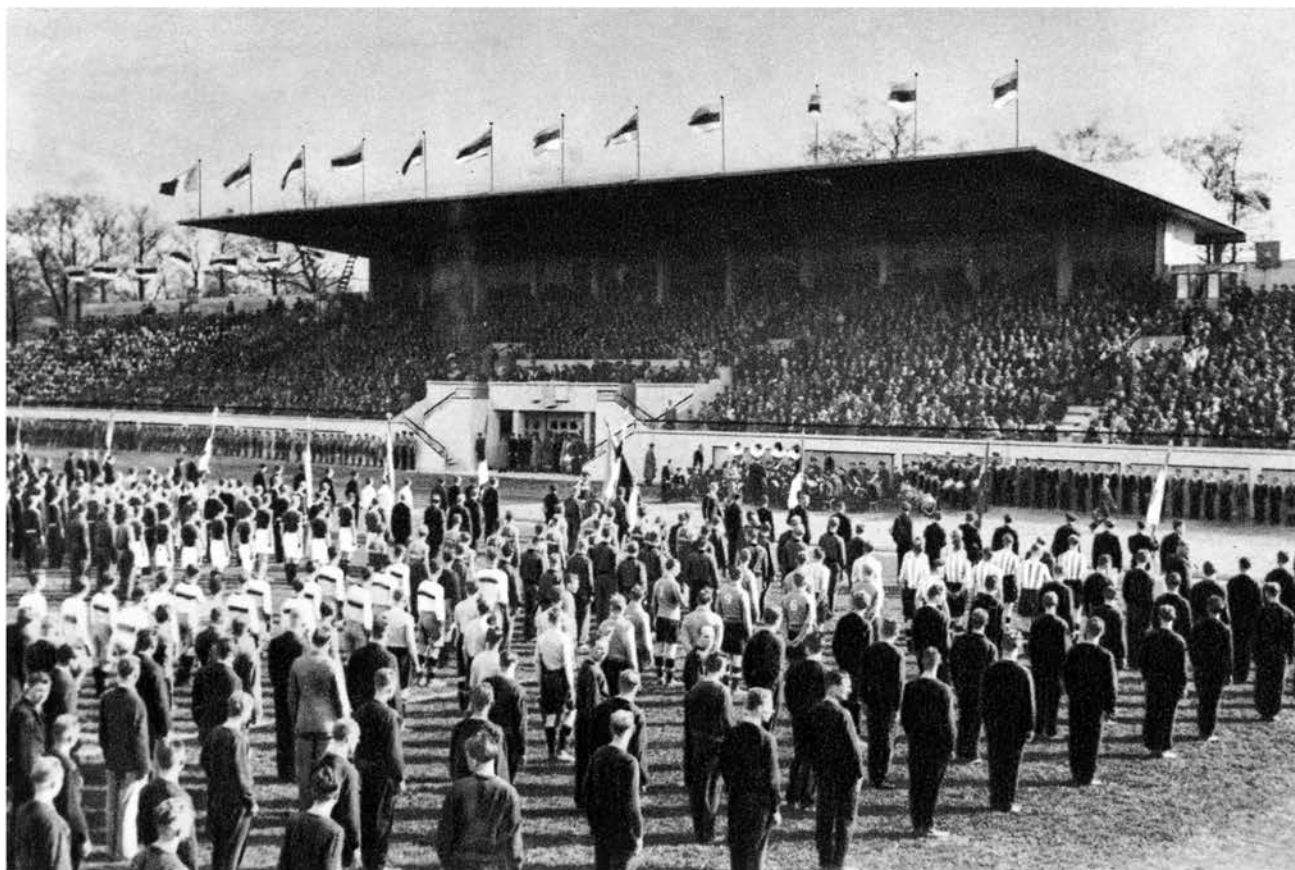
Riigi Teataja kaustas, mis kergendas Riigi Teatajas ilmunud seaduste ja määruste avaldamist „Haridusministeeriumi Teatajas“. Ka on tegevusaastal „Haridusministeeriumi Teatajas“ avaldatud rohkem ringkirju, üldkorraldusi ja juhendeid, et hõlbustada nende kasutamist õppe- ja kasvatustöös ja muudel aladel. „Haridusministeeriumi Teatajat“ trükiti 2 600 eksemplaris, üksikuid numbreid aga kuni 3 800 eksemplaris.

Ministeeriumi raamatukogu on täiendatud tegevusaastal 299 raamatu võrra. Tegevusaasta lõpul oli raamatute arv 2 697. Raamatukogu kasustamine toimus üldiselt endises ulatuses.

Arvepidamise ja varade valitsemise alal on tegevusaastal antud uusi juhendeid ja tehtud vastavaid korraldusi selle ala otstarbekohasema korraldamise sihis. Nende juhendite ja korralduste hulgast tuleb nimetada siin eeskätt Haridusministeeriumi alluvates asutistes kõlbmatuks muutunud, kaotsiläänud ja mittevajalike varade akteerimise juhendit. Ka pandi kehtima kütte- ja valgustusnormid nende riigiteenijate kohta, kes saavad prii kütte ja valgustuse.

Ministeeriumile alluvate asutiste majapidamine on arenenud tegevusaastal edukalt. Asutiste majapidamiste tulud nende erisummadena on laekunud täiesti rahuldavalt, mis võimaldas majapidamiste korraldamisel teostada tarvilikke töid ja täita vastavaid ülesandeid. Majapidamistes on täiendatud inventari ja uuendatud sisseseadeid, korrastatud olevaid hooneid ja võimaluste piires ehitatud uusi juurde.

Uute ehitiste püstitamise alal oli Üldosakonna töö tegevusaastal ulatuslik ja intensiivne, sest sel aastal toimusid peale tavaliste tööde eeltööd mitme suurema ehitise püstitamiseks, nagu uus hoone Riikliku Kolledži jaoks, Tallinna Tehnikumi hoone jt. Ulatuslikumaid ülesandeid on täidetud sel tegevusaastal ka Tartu Ülikooli ehitiste alal, kus toimus mitme hoone ehitamine ja ka järgneval aastal ehitamisele kuuluvate hoonete jaoks eeltööde tegemine.

Sportlaste esinemine Kadrioru staadioni uue tribüüni avamisel (1938).

Kooliõpilased sõjalistel õppustel.

Väljakaevamised Varbola Jaanilinnal.

Saeplokid Murru vangimaja kivimurru.

KOHTUMINISTEERIUM.

I.

KODIFIKATSIOONI-OSAKOND.

Tegevusaasta jooksul teostas Kodifikatsiooni-osakond ülesandeid, mis talle pandud Valitsemise korraldamise seadusega. Vastavalt sellele vaadati Kodifikatsiooni-osakonna poolt läbi juriidiliselt, seadustehniliselt ja keeleliselt Vabariigi Valitsusele esitatud seaduseelnõude kavad, samuti seadluste ja Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ning ministrite määruste kavad. Riigi Teatajas avaldamiseks määratud valitsusasutiste aktid vaadati läbi nende seaduspärasuse kontrolli otstarbel. Peale selle teostati kodifitseerimistöid, selgitati juriidilisi küsimusi, mis teised riigiasutised saatsid seisukoha võtmiseks Kodifikatsiooni-osakonnale, ja anti riigiasutistele juriidilist konsultatsiooni nii suusõnal kui ka telefoni teel.

Samuti koostas Kodifikatsiooni-osakond Kohtuministeeriumi alasse kuuluvad seaduseelnõud.

Peale selle on Kodifikatsiooni-osakonna poolt tõlke seisukohalt ning keeleliselt vaadatud läbi ratifitseerimisele kuuluvad välislepingud. Nimetada tuleks veel, et Kodifikatsiooni-osakonna redaktor on püsivalt võtnud osa Riigivolikogu redaktsioonikomisjoni koosolekuid ja tarviduse järgi ka Riiginõukogu redaktsioonikomisjoni koosolekuid.

Tegevusaasta jooksul töötas Kodifikatsiooni-osakond osalise koosseisuga, sest üks osakonna liige on komandeeritud Valitsuse nõunikuks.

1. Riigi- ja administratiivõiguse ala. Sel alal koostati Kodifikatsiooni-osakonna poolt koos Riigikantseleiga järgmised seaduseelnõud: 1) Riigi Teataja seadus, 2) Riigi Statistika Keskbüroo seadus, 3) Riigiraamatukogu seadus ja 4) Konjunktuurinstituudi põhimääruse muutmise seadus. Need seadused pandi kehtima tegevusaasta algul.

Edasi vaadati sel alal läbi riigi- ja administratiivõigusse puutuvate seaduseelnõude ning määruste kavad.

2. Seaduste üldine kodifitseerimine. Tegevusaastal jätkati eelmise aasta tööd. Eelmise tegevusaasta lõpul ilmus SK VI köide ja sellele järgnesid eel- tööd SK I köite — riigi põhikord — väljaandmiseks. Eeskätt vaadati läbi kõik sellesse köitesse kuuluvad seadused ja tehti kindlaks muudatused, mis oli vaja

teostada enne nende seaduste kodifitseerimist. Kokku tuli muuta 5 seadust ja need muudatused koondati üheks seaduseks — Seaduste Kogu I köite väljaandmiseks vajalikkude seaduste muutmise seadus. See seadus pandi kehtima 13. IV 1938.

Samal ajal koostati ja esitati jõustamiseks Seaduste Kogu I köite väljaandmise seaduse eelnõu, mis kinnitati Riigihoidja poolt 13. IV 1938. Pärast nimetatud seaduste jõustumist järgnes köite trükivalmis seadmine ja trükkimine, kusjuures trüki lõplik korrektuur ning kontroll teostati Kodifikatsiooni-osakonna poolt. See köide, mis sisaldab kokku 34 seadust, ilmus mai lõpul 1938.

Järgnevalt alustati ettevalmistustöid SK XI köite väljaandmiseks. See köide sisaldab kõik seadused, mis puutuvad põllumajandusse, metsandusse, katastrisse, maakorraldusse, kalandusse ja jahindusse. Kokku sisaldab see köide 63 seadust. Need vaadati Kodifikatsiooni-osakonna poolt koos Põllutööministeeriumiga põhjalikult läbi ning tehti iga seaduse suhtes kindlaks muudatused, mis vaja teostada enne köite väljaandmist. Kokku tuli muuta tervelt 45 seadust. Kahe seaduse muutmise seaduse eelnõud (Maaomandite kaitse seadus ja Asundusseadus) esitati eraldi, kuna 43 seaduse muudatused ning täiendused võeti kokku ühte seadusse — Seaduste Kogu XI köitesse kuuluvate põllumajandus-alaste seaduste muutmise seadusse, mis esitati Riigivolikogule 1938. a. novembris. Riigivolikogu poolt võeti see seadus vastu märtsis 1939 ja Riiginõukogu poolt aprilli algul.

Peale eelnimetatu vaadati kodifitseerimise otstarbel Kodifikatsiooni-osakonna poolt koos Sotsiaalministeeriumiga läbi SK VII köitesse — tervishoid, hoolekanne ja loodushoid — kuuluvad seadused (arvult 37) ja seoses sellega on juba antud kõik 3 uuele seaduseelnõule, mis asendavad seniseid seadusi.

Edasi vaadati Kodifikatsiooni-osakonna poolt koos Teedeministeeriumiga läbi SK IX köitesse — liiklus, side ja ehitusala — kuuluvad seadused (arvult 23 seadust), märgiti ära ning osalt redigeeriti muudatused, mis tuleb teostada enne selle köite kodifitseerimist; see töö jätkub.

Tegevusaastal anti ka Seaduste Kogu seaduse muutmise seadus, mis muudab osalt SK köidete jaotust.

Eespool nimetatud tööde kõrval vaadati Kodifikatsiooni-osakonna poolt eriti kodifitseerimise seisukohalt läbi kõik Vabariigi Valitsusele esitatud seaduseelnõud.

3. Tsiviilala.

Tsiviilalal algas läinud aastal Tsiviilseadustiku eelnõu lõplik valmisseadmine Vabariigi Valitsuse otsusega moodustatud erikomisjonis. Tsiviilseadustiku eelnõu koosneb 5 raamatust (üldosa, perekonnaõigus, pärandusõigus, asjaõigus, võlaõigus) ja 2 125 paragrahvist ning on sellega suurim seaduseelnõu. Selle suure eelnõu koostamine on ka meil nagu mujalgi nõudnud kauemat aega, kuid nüüd on ta erikomisjonis lõplikul valmisseadmisel. See töö ei võiks enam väga palju aega nõuda ja valmib loodetavasti k. a. suvel. Kui erikomisjon oma töö on lõpetanud, seab Kohtuministeerium eelnõu trükiavalis, ja pärast seda võiks järgneda selle vastuvõtmine seadusena.

Koos Tsiviilseadustikuga tuleb panna kehtima ka uus Tsiviilkohtupidamise seadustik. See eelnõu koosneb umbes 1 800 paragrahvist ja on sellega suuruselt Tsiviilseadustikule järgmine kõigi teiste seadustega võrreldes. Sellele eelnõule lõpliku kuju andmine toimub ühenduses nende muudatustega, mis tehakse Tsiviilseadustiku eelnõu viimistlemisel. Samuti oleneb Tsiviilseadustikust ka veel Kinnistusseaduse ning Notariaalseaduse eelnõule lõpliku kuju andmine. Ka need eelnõud on koostamisel, sest nad tuleb seadustena panna kehtima ühel ajal Tsiviilseadustikuga.

Eelnimetatud seaduseelnõude jõustumisega oleks terve tsiviilala ümber korraldatud.

Tsiviilalal on tegevusaasta jooksul pandud kehtima veel järgmised seadused ja määrused, millede kavad on koostatud Kohtuministeeriumi poolt:

1. Kinnisvarade sundvõõrandamise seadus. See seadus asendab vastavad veneaegsed normid ja on oma ulatuselt palju täielikum kui senised eeskirjad.

2. Välismaalaste pärimisõiguse korraldamise seadus.

3. Seoses uue Kalandusseaduse jõustumisega muudeti Balti eraseaduse § 1014, 1015 ja 1031 ning kustutati Balti eraseaduse § 1036.

4. Kinnistujaoskondadele anti juhatuskirja muutmise määrus seoses uue Linnaseaduse andmisega, millega alevid muudeti linnadeks.

5. Seoses Kohtute seadustiku kehtimapanekuga:

- a) muudeti Tsiviilkohtupidamise seaduse § 44, 47a, 245 ja 247;
- b) kustutati Tsiviilkohtupidamise seaduse § 248a;
- c) täiendati Notariaalseadust uue, seitsmenda osaga (§ 378—385) — vandetõlkide kohta.

4. Kriminaalala.

Koostati Kriminaalkohtupidamise seadustiku muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu, mis võeti vastu Riigikogu

poolt ja avaldati seadusena (RT 1938, 106, 917). Muudatused ja täiendused olid tingitud uuest Põhiseadusest ja osaliselt 3½ aasta jooksul kohtupraktikas ilmnenu Kriminaalkohtupidamise seadustiku puudulikkusest mõnedes küsimustes. Peamiselt samadest asjaoludest tingituna koostati ka Kriminaalseadustiku muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu, mis esitati Vabariigi Valitsusele.

Kohtute seadustik. Kohtute seadustiku alusel korraldati ümber kõik kohtuasutiste tööpiirkonnad ja ühes sellega ka kinnistusametite tööpiirkonnad — tingituna peamiselt valdade ümberkorraldamisest.

Tööpõlgurite töölaagrite seadus. Aluseks võttes Põhiseaduse § 28 kolmanda lõike eeskirja, mille järgi tööpõlgajaid, perekonna-liikmena hoolitsemiskohuse mittetäitjaid ja ühiskonnale kahjulikke abivajajaid võidakse seaduse alusel võtta sundhooldamisele, on koostatud vastav seadus nimetusega Tööpõlgurite töölaagrite seadus, mis anti Vabariigi Presidendi poolt dekreedina ja kehtib alates 15. VII 1938. Ühenduses tähendatud seadusega on koostatud ka Tööpõlgurite töölaagrite kodukord, mis Kohtuministri poolt pandi kehtima 27. VII 1938. Tööpõlgurite töölaagrite seaduse alusel asutatakse töölaagrid tööjõuliste tööpõlgurite sunduslikult tööle õpetamiseks, harjutamiseks ja raskendamiseks, kusjuures tööjõulisteks selle seaduse mõttes loetakse 18—60 a. vanused isikud, kes ei ole kaotanud üle 60% normaaltööjõust. Selle seaduse alusel võidakse paigutada töölaagrisse 6 kuust kuni 3 aastani tööjõulisi isikuid: 1) kes tööpõlgamise pärast tööta ja eluütlalpidamisallikata ümber hulguvad, 2) kes raiskavad oma töötasu või muu tulu alkoholist või narkootiliste ainete tarvitamise peale säärasel määral, et nad ise äärmises viletsuses elavad või et nendelt ülalpidamist saama õigustatud isikud on sattunud abivajavasse olukorda. Tähendatud isikuid võidakse töölaagrisse paigutada ainult kohtuotsusel, kusjuures nende asjade arutamise kord kohtus on teataval määral lihtsustatud võrreldes näit. kriminaalasjade arutamise korraga. Peale selle võidakse selle seaduse alusel kriminaalkaristuste asendamiseks mõista töölaagrisse samuti 6 kuust kuni 3 aastani süüdlasi Kriminaalseadustiku § 265, 266, 273, 391 ja § 392 p. 2 ettenähtud süütegudes, kusjuures neis asjus toimub asjaarutamine kohtuis Kriminaalkohtupidamise seadustikus ettenähtud korras. Tööpõlgurite töölaagrid alluvad Vangimajade Talitusele.

5. Balti riikide juristide koostöö.

Tegevusaasta jooksul jätkati omavahelise informatsiooni vahetamist ja kontakti pidamist nii isiklikult kui ka kirja teel. Kirjutati alla ühtlustatud vekslite ja tšekiseaduse konventsioonile ja vastavalt sellele pandi kehtima arvates 1. X 1938 uus Veksliseadus ja Tšekiseadus.

II.

VANGIMAJADE TALITUS.

A. VANGIMAJAD.

1938/39. teg.-a. kestel oli vahialuste keskmine arv päevas 3 016 (eelm. a. 3 374); neist töökohuslikke vange keskmiselt 2 412.

Töökohuslike vahialuste töölerakendamise kui olulisema ülesande kinnipidamiskaristuste täitmisel suutsid vangimajad teostada järgmiselt:

Aprillis viibis vahialuseid tööl keskmiselt 1 974, mais 2 000, juunis 2 067, juulis 1 993, augustis 1 884, septembris 1 850, oktoobris 1 824, novembris 1 909, detsembris 1 818, jaanuaris 1 858, veebruaris 1 888 ja märtsis 1 876, kogu tegevusaasta kohta aga keskmiselt 1 908 vahialust päevas.

Suurematest töödest on möödunud tegevusaastal vahialuste tööjõuga teostatud järgmised:

1. Ehitustegevus. Uued ehitised. 1) Harku valvurite elamu d. Riigieelarve ptk. IV § 14 krediidi arvel jätkati Harku valvurite elamu ehitustöid, mis alustati eelmisel teg.-aastal. Hoone valmis 1938. a. sügiseks. Uutesse ajakohastesse korteritesse asus elama 8 perekonda. Kinnitatud eelarves ettenähtud 44 263 kr-st kulutati ehitustöödeks 31 167 kr.

Ühtlasi alustati möödunud aasta sügisel teise samasuguse valvurite-elamu ehitust, mis oli nähtud ette Harku vangimaja ehitustööde kavas.

2) Harku puurkaev. Veepuuduse kõrvaldamiseks Harku mõisa majapidamises ehitati uus puurkaev mõisa pargi maa-alal. Uus puurkaev on sügavusega 54 m, manteltoruga Ø6" ja varustatud allvee-tsentrifugaalpumbaga, annab 5 000 l tunnis joogivett. Puuraugutööd kui ka pumba montaaži teostati Harku vangimaja poolt majanduslikul teel. Kogu töödeks kulutati 3 533 kr.

3) Laitse alaealiste parandusasutis. Seoses alaealiste parandusasutise üleviimisega Harkust end. Laitse lossi ehitati lossihoone kapitaliselt ümber. Endine Laitse loss ühes maa-alaga omandati ostu teel Laitse vallavalitsuselt 5000 kr eest Vangimajade Talituse tööfondi arvel. Lossihoone on püstitatud aastat 50 tagasi ja kujutab massiivset 3-kordset ehitist ühes katusekorraga, mis aga oli välja ehitamata. Ümberehitustööd teostati riigieelarve alusel saadud 50 000 kr ja Vangimajade Talituse tööfondist saadud 15 000 kr-ga Tallinna Keskvangimaja poolt majanduslikul teel.

Parandusasutise uus peahoone on mahtalalt 7 928 m³ ja juuresasuv majandushoone — 416 m³. Peahoone aiapoolne front on 34 m pikk. Hoone laius pole ühtlane, laiem ots on 16,8 m. Hoone kõrgus keldri pörandalt IV korra laepealseni on 15,7 m. Hoone varustati soojavee-keskküttega, tarbe- ja roiskveeseadmetega ning elektervalgustusega.

Õuel asetsev majandushoone mahutab saunaruumid, sepikoja, laoruumid ja kartulikeldri. Majandushoonet ümbritsev kivimüür ühes tornidega moodustab kinnise hoovi.

Hoone lähedusse ehitati puurkaev. Roiskvete ärajuhtimiseks ehitati kanalisatsioonivõrk ühes filtriga.

Lisaks sellele ostis Vangimajade Talitus Laitse mõisa südamest 2 asunikukohta, makstes nende eest vangimajade tööfondi arvel kokku 26 941 kr.

Ümberehitus- ja kapitaalremonttööd. Riigieelarve summade arvel (ptk. IV § 14-a) teostati möödunud aastal vangimajades järgmised ümberehitused ja kapitaalremonttööd:

Tallinna Keskvangimajas tehti remont administratsioonitiivas 6 978 kr, kantsleiruumides 421 kr ja administratsioonitiiva keldriruumis 1 016 kr väärtuses; peale nimetatud tööde teostati mitmesuguseid väiksemaid kapitaalremonte 441 kr väärtuses.

Mujal teostati remonttöid järgmiselt: Lasnamäe vangimajas 2 975 kr, Harku alaealiste parandusasutises 1 199 kr, Harku vangimajas 2 005 kr, Tartu vangimajas 1 574 kr, Pärnu vangimajas 900 kr ja Viljandi vangimajas 997 kr väärtuses.

Peale nimetatud tööde teostati Valga, Võru ja Paide vangimajas mitmesuguseid väiksema ulatusega kapitaalremonttöid kokku 1 410 kr väärtuses.

Kokku jagati vangistusasutiste vahel ümberehitus- ja kapitaalremonttöödeks 19 917 kr.

Kohtuhoonete alal teostati remonttöid vangimajade poolt:

Tallinna Keskvangimaja poolt Tallinna Ringkonnakohtu I ja II astme hoone juures mitmesuguseid remonttöid 2 604 kr väärtuses;

Kohtuliku Ekspertiisi Instituudis teostati remonttöid 825 kr väärtuses;

Tartu vangimaja poolt teostati Tartu jaosk.-kohtu hoone katuse remonttöid 500 kr väärtuses;

Viljandi vangimaja poolt teostati Viljandi Ringkonnakohtu hoone remonttöid 1 248 kr väärtuses;

Rakvere vangimaja poolt teostati Rakvere Ringkonnakohtu hoone remonttöid 1 759 kr väärtuses.

Ehitustööd Vangimajade Talituse tööfondi arvel. Tööfondi arvel teostati möödunud aastal järgmised ehitused.

1. Harku vangimajas. a) Ehitati uus meestebarakk, mis suuruselt ja ruumide jaotuselt sarnaneb 1937. a. ehitatud naistebarakiga. Tööd teostati Harku vangimaja poolt 12 779 kr eest.

b) Endine vana naistebarakk ehitati ümber tööpõlgurite töölaagri barakiks. Barakk on sõrestikehitist — pikkuses 21,25 m ja laiuses 10,40 m, kaetud pilpakatusega. Ümberehitamiseks kulutati 1 997 kr.

2. Murru vangimajas. a) III barakk ehitati suuruselt sarnane eelmistega, kuid baraki läänepoolne osa, mis sisaldab 12 kartserit, on tehtud tulekindlast materjalist. Hoone katusele ehitati valvetorn kõrgusega 12 m. Tööd teostati 20 997 kr eest.

b) II katusealune sarnaneb ehituselt eelmisega — pikkuses 33 m ja laiuses 8,50 m, katus kaetud tõrvapapiga. Kulusid oli 1 551 kr.

c) Garaaži- ja saunahoone ehitati I katusealuse kohal tulekindlast materjalist, pikkuses 28,01 m, laiuses 8,50 m ja kõrguses 3,60 m. Hoone on varustatud tarbe- ja roiskveeseadmetega ning elektvalgustusega. Ehitustööd teostati Murru vangimaja poolt 12 208 kr eest.

2. Muud tööd.

Maaparandustööd. Peresaare-Oanurme maa-alal kaevati kui-

venduskraave 5,2 km, juuriti kände 38 ha, koristati ja põletati kände 19 ha ning töötati metsa üles 66 ha. Harku vangimaja põllumajapidamises juuriti kändudest, puhastati kividest, kuivendati lahtiste ja torukraavidega ning künti üles 22 ha uudispõldu. Juuriti kändudest ja puhastati kividest 20 ha maa-ala. See maa-ala kraavitatakse ja küntakse üles 1939/40. a.

Väiksemas ulatuses teostati maaparandustöid Võru metskonnas ja Pärsti vallas Viljandimaal.

Metsatööd. L a e v a metskonnas Tartumaal juuriti ja lõhuti kände 2 653,5 m³, saeti küttepuid 13 688,6 m³, sulfaatpropse 519,7 m³, sindlilaastupakke 579,9 tm, värtnapakke 382,8 tm, okaspuupalke 524,9 tm, paberipuid 2 340,8 m³, latte valmistati 4 075 tk, teibaid 3 605 tk, lehtpuupalke 885,7 tm ja hagu 241,5 m³. J ä r v a k a n d i s saeti küttepuid 7 341,5 m³, palke 963,9 tm, propse 1 691,4 m³, sulfaatpuid 80,4 m³ ja eksportlatte 376 tk. L a i k s a a r e s lõigati küttepuid 2 213,2 m³, lehtpuupalke 274,1 tm, okaspuupalke 760,2 tm, värtnapuid 109,3 m³, sulfaat- ja tugipuid 374,4 m³, laastupakke 19,3 tm ja paberipuid 1 316,4 m³. O r a j ö e metskonnas lõigati okaspuupalke 334,6 tm, lehtpuupalke 56,9 tm, värtna-, paberi- ja sulfaatpuid 660,6 m³, küttepuid 860,9 m³, latte 123 tk ja teibaid 214 tk. K a b a l a s saeti palke 1 404 tm, kasepakke 305 tm, küttepuid 3 651 m³, paberipuid 2 263 m³, latte 4 456 tk, teibaid 3 194 tk, laastu-, värtna- ja sulfaatpuid 842 m³.

Kivitööd. Murru vangimaja kivitööstuses Vasalemmas murti kivi plokkide 248,8 m³, kivi plaate 229,1 m³, trepiastmeid 910,8 j.m, tahumiskive 722,5 m², toorsoklikive 3 228,2 j.m, toorkarniisi 73,4 m², ehituskive 1 708 m³, kaltsiiti tööstuslikuks tarbeks 7 675 m³. Valmistati mitmesugusied raidtöid 3 461,9 m², puhtalt tahuti soklikive 580,3 m², klompsokleid 299 m³, radakive 768 tk, plaate saeti 1 632,4 m², lihviti 281,4 m², poleeriti 115,3 m², hõõveldati 680,6 m², kaminaid val-

mistati 19 tk, kirjutuslaua-garnituure 3 komplekti. Kivitööstuses tehti töid 48 266 tööpäeva.

Põllumajapidamine. Harku vangimaja põllumajanduslikud tööd täideti ligemale 90%-selt vahialuste tööjõuga. Vahialused töötasid ka Viiratsi mõisas ja Vana-Võidu ning Pärsti vallas Viljandimaal, samuti ka Võru- ja Tartumaal — hooajatöödel.

Turbatööde alal tegutsesid vahialused ainuüksi Harku turbatööstuses. Toodeti 7 561,4 t õhukuiva küteturvast ja saadi seejuures 494 m³ kände.

Haapsalu vangimaja silgutööstuses soolati sisse 803 tünni silke.

Parandus-kasvatustöö tulemusena võib märkida, et möödunud tegevusaasta kestel on enne tähtaega vahi alt vabastatud 324 mees- ja 48 naisvahialust, kusjuures painduvale karistuse täitmise korrale allus keskmiselt 1 776 vahialust.

Armuandmise korras vabastati vahi alt 358 meest ja 36 naist.

B. HARKU TÖÖPÕLGURITE TÖÖLAAGER.

1. Andmed töölaagrisse paigutatud hooldusaluste kohta. Harku Tööpõlgurite Töölaager, asutatud Vabariigi Presidendi poolt dekreedina antud Tööpõlgurite töölaagrite seaduse põhjal, alustas tegevust 1. VIII 1938.

1938/39. a. kestel paigutati töölaagrisse 142 mees-hooldusalust (naisi ei olnud võimalik vastavate ruumide puudumisel vastu võtta), nendest läks välja 35, 31. III 1939 oli töölaagris tööpõlgureid 107.

Töölaagrisse paigutamise põhjuseks oli 129 juhul tööpõlguse tõttu tööta ja eluüalpidamisallikata ümberhulkumine ning töötasu ja muu tulu alkoholist või narkootiliste ainete tarvitamise peale raiskamine säärasel määral, et nad ise ja nendelt üalpidamist saama õigustatud isikud olid sattunud abivajavasse olukorda. Ülejäänud 13 juhul oli töölaagrisse paigutamine asekaristuseks kriminaalkaristusele.

Hooldusele võtmise aja kestus:

kuni 1 aastaks	77	hooldusalust;
„ 2 „	60	„
„ 3 „	5	„

Töölaagrisse paigutamist on algatanud:

Politsei	75	juhul;
Omaavalitsused	22	„
Naised	30	„
Vallaslapse emad	7	„
Vanemad	5	„
Vennad	3	„

Töölaagrist on vabastatud tegevusaasta kestel 10 tublit töömeest eeskujuliku käitumise tõttu ja 18 hooldusalust põhjusel, et nende tööjõukaotuse protsent on olnud suurem, kui seda Tööpõlgu-

rite töölaagrite seadus lubab. 7 hooldusalusel on hooldusele võtmise aeg katkestatud vangimajakaristuse kandmiseks.

Hooldusaluste käitumine oli üldiselt rahuldav. Distsiplinaarkorras karistati 34 hooldusalust 75 juhul. Karistamise põhjuseks oli 38 juhul põhjuseeta tööle mitteminemine või tõrkumine ja laisklemine töökohal. Kehalist karistust võeti tarvitusele 1 juhul. Lööginuia tarvitatud ei ole. Töölaagrist põgenemist ega põgenemisekatset ei olnud.

Hooldusaluste tervislik seisukord töölaagrisse paigutamisel oli üldiselt kehv. Peapõhjuseks on olnud liigne alkoholi tarvitamine, millest kosumiseks hooldusalused vajavad keskmiselt 1—2 kuud, seejärel tõusevad ka nende töötulemused. Ka on töölaagrisse paigutatute seas neid, kes on kaotanud üle 60% normaaltööjõust ja kes on tulnud vabastada.

Ambulantsi kasustati 4 355 korral, sellest arvust 2 välistöörühmas (61 hooldusalust) kokku 931 korral ja Harkus (46 hooldusalust), kuhu on koondunud tõrkсам ja laisem element, 3 324 korral. Töölaagri arsti arvates on kõigist Harkus viibivatest ja ambulatoorset abi saama tulnud hooldusalustest 75% simulandid, kes püüavad haiguse ettekäändel tööst vabaneda.

Üldiselt võib aga konstateerida aeglast, kuid pidevat tõusu hooldusaluste füüsilises vastupanus ja sellest sõltuvalt töötulemuste paranemist.

2. Hooldusaluste töö ja töötasu. Töö iseloom ja asukohad. Hooldusalused olid rakendatud suvel maaparandus- ja talvel metsatöödele, asukohaga:

Harkus	46 hooldusalust
Tammistes, Pärnumaal	31 „
Arvilas, Virumaal	30 „

Tööpäevi oli:

Harkus	4 771 päeva
Tammistes	3 129 „
Arvilas	2 225 „
Majanduslikke tööpäevi Harkus, Tammistes ja Arvilas	1 068 „
Kokku 11 193 päeva	

Töödest saadud sissetulek ja selle jaotus.

Töödest saadud:

Harkus tehtud tööde arvel	3 037 kr
Tammistes tehtud tööde arvel	3 797 „
Arvilas tehtud tööde arvel	2 672 „
Majandustööde arvel kokku rühmadega	986 „
Kokku 10 492 kr	

Sellest on arvatud:

töökulude katteks	3 222 kr
hooldusaluste tasuks	5 455 „
erikapitali arvele	1 815 „
Kokku 10 492 kr	

Ühe hooldusaluse keskmine teenistus oli 65 s päevas. Hooldusaluste töökus ja sellest olenev töötasu on väga erinev, millest on tingitud ka keskmise päevase teenistuse vähesus. Töökad hooldusalused on saanud saata perekonna abistamiseks 10 kr ja rohkem kuus.

Hooldusaluste toidukulud.

Kantud hooldusaluste arvele	4 887 kr
---------------------------------------	----------

Sellest:

Tasutud hooldusaluste poolt	3 966 kr
Riigi kanda võetud	354 „
Tasumata 1. IV 1939	567 „

Ühe hooldusaluse toitmine päevas maksus 26,4 s.

Peale hariliku toidu anti töönormi täitmisel lisatoitu tööstussummade arvel.

III.

KOHTUD *).

1. Kohtute korraldus. Uus Põhiseadus, mis jõustus 1. I 1938, kinnitas uuesti, et õigusmõistmine Eestis peab kuuluma sõltumatule kohtule, ning andis selle kohta oma 11. peatükis vastavad põhiõiguslikud kindlustused. Kooskõlas Põhiseadusega pandi Vene aega tagasiulatavate kohtukorraldusseaduste asemele kehtima uued kohtukorraldusseadused, nimelt Kohtute seadustik ja Sõjaväekohtute seadustik, mis tõid meie kohtute korraldusse mitmeid muudatusi ja uuendusi.

Neist muudatustest ja uuendustest nimetatagu tähtsamatena: kollegiaalkohtuis presiidiumi ja Riigikohtus distsiplinaarkambri ja erikogude sisseseadmist ning neile mõningate ülesannete täitmise üleandmist, mis endisel ajal lasusid üldkogudel, kollegiaalkohtuis

abiesimehe ametikoha kaotamist, Riigikohtus ja Kohtukojas osakondade esimeeste ja liikmete nimetamist kindlasse osakonda, kohtuniku-ametisse kandideermise sooviavalduste läbivaatamist Kohtuministeeriumis kolleegiumi poolt, Riigikohtu üldkogu poolt Vabariigi Presidendile esitatavate kohtunikide kandidaatide arvu tõstmist 2-lt 3-le ning Vab. Presidendi nõudmisel teiskordset kandidaatide esitamist, ja osalt ka ametisse nimetamise tingimusi; sõjaväekohtute alal: Sõjaringkonnakohtu ümbernimetamist Sõjaväe Kõrgemaks Kohtuks ja väeosakohtute kaotamist ning diviisikohtute asutamist.

Diviisikohtuid asutati 2: 2. Diviisi Diviisikohus, asukohaga Tartu linnas, ja 3. Diviisi Diviisikohus, asukohaga Tallinna linnas.

*) Kohtute tegevuse ülevaade on antud 1938. kalendriaasta kohta.

2. Kohtute koosseis. 1938. a. suurenes kohtunikude arv 2 võrra: Riigikohtu koosseisus Tsiviilosakonnas 1 liikme võrra ja sõjaväekohtute alal 1 diviisikohtu esimehe võrra. Seega oli kohtunikude üldarv 1938. a. lõpuks 172: kollegiaalkohtuis töötas 90 kohtunikku, üksikkohtunikke oli 82.

Riigikohus töötas aasta esimesel poolel 14-liikmelises koosseisus: esimees, 3 osakonna esimeest ja 10 kohtuliiget; osakondades peale osakonna esimehe Kriminaalosakonnas 2 liiget, Tsiviilosakonnas 4 liiget ja Administratiivosakonnas samuti 4 liiget. Riigiasutiste ametnikkude koosseisu seaduse muutmise ja täiendamise seadusega (RT 1938, 42) täiendati Riigikohtu koosseisu 1 liikme võrra. Uus liige nimetati Tsiviilosakonda ja ta asus ametisse mai lõpul. Seega oli Riigikohtu koosseis aasta teiseks pooleks 15-liikmeline.

Kohtukoda töötas aasta läbi 15-liikmelises koosseisus: esimees, osakonna esimees ja 13 kohtuliiget. Neist töötasid Kriminaalosakonnas esimees ja 6 kohtuliiget ning Tsiviilosakonnas osakonna esimees ja 7 kohtuliiget.

Ringkonnakohtud töötasid 57 kohtunikuga: peale esimehe oli Tallinna Ringkonnakohtul 3 osakonna esimeest ja 15 liiget, Tartu Ringkonnakohtul 3 osakonna esimeest ja 14 liiget, Rakvere ja Viljandi Ringkonnakohtul kummalgi 1 osakonna esimees ja 8 kohtuliiget.

Kohtu-uurijaid oli ametis 20, neist 1 täitis eriti tähtsate asjade ja tähtsamate asjade kohtu-uurija ametit. Ülejäänud 19 jagunes: Tallinna Ringkonnakohtu ringkonnas 6, Tartu — 6, Rakvere — 4 ja Viljandi Ringkonnakohtu ringkonnas — 3. Peale selle täitsid kohtu-uurija kohuseid ka veel Saaremaa 1. ja 2. jaoskonnakohtunik ning Hiiumaa jaoskonnakohtunik.

Jaoskonnakohtunikke oli 55, neist 18 Tallinna, 19 Tartu, 10 Rakvere ja 8 Viljandi Ringkonnakohtu ringkonnas.

Lisajaoskonnakohtunikke oli ametis 4.

Sõjaväe Kõrgemas Kohtus oli ametis esimees ja 1 kohtunik ning kohtu juures töötas 2 kohtu-uurijat.

Diviisikohtuis oli ametis 1 esimees, kuna 2. Diviisi Diviisikohtu esimehe amet oli ühendatud 2. jaoskonna sõjaväekohtu-uurija ametiga.

3. Kohtute tegevus. Kohtute tegevus, arvatud välja sõjaväekohtud, oli 1938. a. järgmine:

Kohtuasju oli 1938. a. (sulgudes 1937. a. arvud):

	1937. a-st	Juurdetulek 1938. a.	Kokku
Riigikohtus	892	2 571 (2 680)	3 463 (3 631)
Kohtukojas	731	1 779 (1 608)	2 510 (2 456)
Ringkonnakoht. I astmes	3 920	8 961 (9 072)	12 881 (13 336)
Ringkonnakoht. II astmes	2 601	8 421 (9 278)	11 022 (11 806)
Kohtu-uurijail	385	3 286 (3 436)	3 671 (3 829)
Jaoskonnakohtunikel	5 813	105 078 (105 263)	110 891 (111 620)
Kokku	14 342	130 096 (131 337)	144 438 (146 678)

Kohtuasju lahendati: Jäi lahendamata:

Riigikohtus	2 256 (2 739)	1 207
Kohtukojas	1 930 (1 725)	580
Ringkonnakohtuis I astmes	9 070 (9 416)	3 811
„ II „	8 742 (9 205)	2 280
Kohtu-uurijate poolt	3 335 (3 444)	336
Jaoskonnakohtunikude poolt	105 144 (105 807)	5 747
Kokku	130 477 (132 336)	13 961

Nii lahendati ja lõpetati 1938. a. 130 477 asja, s. o. üldarvust 90,3%, ja jäi lahendamata 13 961 asja ehk 9,7% (1937. a. lahendati 132 336 asja ehk 90,2% ja jäi lahendamata 14 342 asja ehk 9,8%).

Üksikute kohtute tegevus 1938. a. näitavad järgmised arvud, kusjuures võrdluseks on sulgudes toodud arvud 1937. a. kohta.

Riigikohtus oli lahendada asju 3 463 (3 631), neist lahendati 2 256 asja ehk 65,2% (2 739 asja ehk 75,4%), nii et arvestades 14 kohtunikku (sest uus kohtuliige sai tööle asuda aasta teisel poolel ja teine kohtuliige puudus töölt pool aastat) langeb ühe kohtuniku kohta 161 lahendatud asja (195). Lahendamata jäi asju 1 207 ehk 34,8% (892 ehk 24,6%). Üldkogus lahendati 50 asja (60) ja peale selle veel 167 mitmesugust küsimust (147). Tsiviilosakonnas 5 kohtunikuga lahendati 822 asja (1 219). Kriminaalosakonnas 3 kohtunikuga lahendati 696 (704) asja, nende hulgas 11 (21) Sõjaväe Kõrgema Kohtu otsuste peale esitatud kaebust. Administratiivosakonnas 5 kohtunikuga lahendati 688 asja (756). Peale selle lahendati osakondade korraldavatel istungitel kokku 2 502 mitmesugust küsimust, suuremalt osalt kaebustele käigu andmise kohta.

Kohtukojas oli asju 2 510 (2 456). Neist lahendati 1 930 (1 725) ehk 76,9% (70,2%); Kriminaalosakonnas 7 kohtunikuga 958 (791) ja Tsiviilosakonnas 8 kohtunikuga 972 (934) asja, nii et keskmiselt ühe kohtuniku kohta langeb 128 (123) asja. Lahendamata jäi asju 580 ehk 23,1% (731 ehk 29,8%).

Ringkonnakohtuis oli toimetada, esimese ja teise astme asjad kokku arvatud, 23 903 asja (25 142). Neist lahendati 17 812 ehk 74,5% ja jäi lahendamata 6 091 ehk 25,5%. (Eelmisel aastal lahendati 18 621 asja ehk 74,1% ja jäi lahendamata 6 521 asja ehk 25,94%.)

Ringkonnakohtuis I astme kohtutena oli toime-
tusel 12 881 asja, neist lahendati 9 070 asja ehk 70,4%,
nimelt 6 739 tsiviilasja (nende hulgas nõudmiskorras
sisuliselt lahendatud 2 296 asja), 199 administratiiv- ja
2 132 kriminaalasja. Lahendamata jäi 3 811 asja ehk
29,6%.

Ringkonnakohtuis II astme kohtutena oli toime-
tusel 11 022 asja, nende hulgas tegevusaastal tulnud
8 421 asja. Tegevusaastal lahendati 8 742 asja ehk
79,3% ja jäi lahendamata 2 280 asja ehk 20,7%.

Ringkonnakohtute koosseisu kuuluva 57 kohtu-
niku peale jaotatult tuleb läbistikku iga kohtuniku
kohta 312 lahendatud asja (326), nimelt I astme tsiviil-
(nõudmiskorras sisuliselt lahendatud asju), kriminaal-
ja administratiivasju 81, teisi I astme tsiviilasju 78
ja peale selle II astme kriminaal- ja tsiviilasju 153.

Üldiselt lahendati:	Kohtunike arv	Asjade arv	Keskm. kohtuniku kohta
Tallinna ringkk. ringk. . .	19	6 305	331 (334)
Tartu „ „ . .	18	5 575	309 (349)
Rakvere „ „ . .	10	3 011	301 (316)
Viljandi „ „ . .	10	2 772	277 (281)

Ringkonnakohtute tegevust üksikult vaadeldes näeme: **Tallinna Ringkonnakohtu** tsiviilosakonna I astmes lahendati 7 kohtunikuga 2 411 asja, neist nõudmiskorras sisuliselt lahendatud ja administratiivasju 1 014, mis annab iga kohtuniku kohta 145 asja, ja teisi tsiviilasju 1 397 ehk iga kohtuniku kohta 199 asja, kokku iga kohtuniku kohta 344 asja; sama ringkonnakohtu kriminaalosakonna I astmes lahendati 6 kohtunikuga 762 asja ehk iga kohtuniku kohta 127 asja. Tsiviilosakonna II astmes lahendati 3 kohtunikuga 1 778 asja, s.o. iga kohtuniku kohta 592 asja, ja kriminaalosakonna II astmes 3 kohtunikuga 1 354 asja ehk iga kohtuniku kohta 451 asja.

Tartu Ringkonnakohtu tsiviilosakonna I astmes lahendati 6 kohtunikuga 2 136 asja, neist nõudmiskorras sisuliselt lahendatud ja administratiivasju 691 ehk iga kohtuniku kohta 115, ja teisi tsiviilasju 1 445 ehk iga kohtuniku kohta 241, kokku iga kohtuniku kohta keskmiselt 356 asja. Sama ringkonnakohtu tsiviilosakonna II astmes lahendati 4 kohtunikuga 1 589 asja ehk iga kohtuniku kohta 397 asja. Kriminaalosakonnas lahendati 8 kohtunikuga I astme kriminaalasju 653 ehk iga kohtuniku kohta 81, ning II astme kriminaalasju 1 266 ehk iga kohtuniku kohta 158, seega keskmiselt iga kohtuniku kohta 239 asja.

Rakvere Ringkonnakohtus lahendati tsiviilosakonna I astmes 3 kohtunikuga 1 295 asja, neist nõudmiskorras sisuliselt lahendatud asju 359 ehk iga kohtuniku kohta 119, ja teisi tsiviilasju 936 ehk iga kohtuniku kohta 312, kokku iga kohtuniku kohta keskmiselt 431 asja. Kriminaalosakonna I astmes lahendati 3 kohtunikuga 472 I astme ja 8 II astme asja, kokku 480 asja ehk iga kohtuniku kohta 160 asja. Sama ringkonnakohtu tsiviilosakonna II astmes lahendati 2 kohtunikuga II astme tsiviilasju 549 ehk iga kohtuniku kohta 274 asja ja administratiivasju (kuna siin ka administratiivasjad kuulusid nimetatud osakonna kohtunikute lahendamisele) 62 ehk iga kohtuniku kohta 31 asja, kokku iga kohtuniku kohta 305 asja. Sama ringkonnakohtu kriminaalosakonna II astmes lahendati 2 kohtunikuga asju 712 ehk iga kohtuniku kohta 356 asja.

Viljandi Ringkonnakohtus lahendati: tsiviilosakonnas 5 kohtunikuga I astme asju 1 034, sealhulgas nõudmiskorras sisuliselt lahendatud ja administratiivasju 369 ehk iga kohtuniku kohta 74, ja teisi I astme tsiviilasju 665 ehk iga kohtuniku kohta 133, ning II astme asju 791 ehk iga kohtuniku kohta 158, kokku 1 825 asja ehk iga kohtuniku kohta keskmiselt 365 asja; kriminaalosakonnas 5 kohtunikuga I astme kriminaalasju 245 ehk iga kohtuniku kohta 49 ning II astme kriminaalasju 720 ehk iga kohtuniku kohta 144, kokku üldiselt 965 asja ehk iga kohtuniku kohta 193 asja.

Kohtu-uurimistoimetusi oli 1938. a. 3 671 (3 829), neist viidi lõpule 3 335 ehk 90,8% (3 444 ehk 89,9%), mis iga üksiku jaoskonna kohtu-uurija kohta teeb läbistikku 139 asja (143). Kui nende hulgast eraldada tähtsamate asjade kohtu-uurija poolt lahendatud 20 toimetust ja 3 jaoskonnakohtuniku poolt lahendatud 90 asja, siis tuleb iga jaoskonna kohtu-uurija kohta 169 lõpetatud asja aastas ehk umbes 14 asja kuus. Lõpetamata jäi eeluurimistoimetusi 336 ehk 9,1% (385 ehk 10,0%).

Kõige suurem arv lõpetatud uurimisi oli Tallinna 2. jaoskonnas, nimelt 262, siis Tartu 1. jsk. — 261 ja Tallinna 4. jsk. — 230.

Jaoskonnakohtunikute toimetuste arv on eelmise aasta 111 620-lt vähenenud 110 891-le, seejuures on uute kaebuste juurdevool nii tsiviil- kui ka kriminaalasjade alal peaaegu võrdne; uusi kaebusi tuli aasta jooksul tsiviilasjades 51 724 ja kriminaalasjades 52 546, kusjuures uute kaebuste juurdevool on 1937. a-ga võrreldes tsiviilasjade alal tõusnud 3 422 võrra ja kriminaalasjade alal vähenenud 3 661 võrra. Aasta jooksul lahendati jaoskonnakohtunikute poolt 105 144 asja ehk 94,8%, nimelt 51 817 tsiviil-, 52 492 kriminaal- ja 835 administratiivasja, mis läbisegi (arvestades 59 kohtunikku — 55 jsk.-kohtunikku ja 4 lisajsk.-kohtunikku) ühe kohtuniku kohta teeb 1 782 asja (1937. a. lahendati 105 807 asja, s.o. 94,8% ehk iga kohtuniku poolt keskmiselt 1 793 asja). Aasta lõpul jäi lahendamata 5 747 asja ehk 5,2%, nende hulgas 4 021 tsiviil-, 1 702 kriminaal- ja 24 administratiivasja, mis iga jaoskonna kohta on läbistikku 104 asja (1937. a. jäi lahendamata 5 813 asja, s.o. 5,2% ehk iga jaoskonna kohta läbistikku 105 asja).

Kõige suurem oli läbivaadatud asjade arv Tallinna 4. jaoskonnas, nimelt 3 856 asja (3 510), selle järel Tallinna 2. jsk. — 3 411 asja (3 125) ja järgmisena Tallinna 5. jsk. — 3 324 asja (3 186). Nagu 1937. ja ka eelmistel aastatel, nii osutusid ka sel aastal kõige väiksemateks Hiiumaa jaoskond 483 (643) asjaga, Suure-Jaani jaoskond 813 (863) asjaga ja Tõrva jaoskond 1 035 (1 071) asjaga.

Keskmiselt lahendati iga jaoskonnakohtuniku poolt Tallinna Ringkonnakohtu ringkonnas 2 286 asja (2 332), Tartu Ringkonnakohtu ringkonnas 1 703 asja (1 704), Rakvere Ringkonnakohtu ringkonnas 1 931 (1 891) asja ja Viljandi Ringkonnakohtu ringkonnas 1 539 asja (1 565). Peale selle lahendati Saaremaa 1. ja 2. ning Hiiumaa jaoskonnakohtuniku poolt kokku 90 kohtu-uurimistoimetust.

Peale otsese töö jaoskondades võtsid jaoskonnakohtunikud osa ringkonnakohtu istungeist teise astme asjus asja ettekande kohustusest.

Kohtute tegevust aitavad valgustada veel järgmised arvandmed:

Kohtukojas 1938. a. jooksul lahendatud asjade üldarvule 1 930 (1 721) võib vastu seada samal aastal Riigikohtule tulnud 620 (550) kaebust Kohtukoja otsuste ja määruste peale, mis esimesest arvust moo-

dustab 32,1% (31,9). Riigikohtus 1938. a. läbivaadatud 428 Kohtukoja otsusest tühistati 71, seega 16,6% (20,0%), nimelt 241 tsiviilasjas 58 otsust ehk 24,1% (23,0%) ja 187 kriminaalasjas 13 otsust ehk 6,9% (10,9%).

Ringkonnakohtuis kui I astme kohtuis lahendatud asjade üldarvule 9 070 (9 416) võib vastu seada Kohtukotta ringkonnakohtute otsuste peale antud edasi-kaebuste teel aasta jooksul tulnud uute asjade üldarvu 1 649 ja Riigikohtule antud 52 revisjonikaebust administratiivasjus, kokku 1 701 kaebust, mis teeb üldiselt 18,7% esimesest arvust (17,9%). Kohtukoja läbivaadatud 1 815 ringkonnakohtu asjas tühistati otsuseid 454 ehk 25,0% (34,5%), nimelt 972 tsiviilasjas 264 otsust ehk 27,2% (42,6%) ja 833 kriminaalasjas 190 otsust ehk 22,8% (24,9%). Administratiivasjus muudeti Riigikohtus läbivaatamisel olnud ringkonnakohtute 63 otsusest 20 ehk 31,8% (24,6%), nimelt muudeti Tallinna Ringkonnakohtu 26 otsusest 9 ehk 34,6% (23,2%), Tartu Ringkonnakohtu 17 otsusest 5 ehk 29,4% (26,3%), Rakvere Ringkonnakohtu 11 otsusest 2 ehk 18,2% (25,0%) ja Viljandi Ringkonnakohtu 9 otsusest 4 ehk 44,4% (25,0%).

Ringkonnakohtuis kui II astme kohtuis lahendatud asjade üldarvule 8 742 võib vastu seada Riigikohtule samal ajal tulnud kaebused ringkonnakohtute II astme otsuste peale üldarvus 1 116, mis moodustab 12,8% esimesest arvust (12,4%). Riigikohtus läbivaadatud 1 027 ringkonnakohtute II astme otsusest tühistati 155 ehk 15,1% (18,2%), neist 581 tsiviilasjas 102 ehk 17,6% (21,3%) ja 446 kriminaalasjas 53 ehk 11,9% (13,2%).

Üksikute ringkonnakohtute suhtes oleks tähe-
dada, et tsiviilasjus tühistati Tallinna Ringkonnakohtu 203 otsusest 42 ehk 20,7% (27,4%), Tartu Ringkonnakohtu 148 otsusest 27 ehk 18,2% (19,0%), Rakvere Ringkonnakohtu 65 otsusest 12 ehk 18,5% (18,2%) ja Viljandi Ringkonnakohtu 151 otsusest 19 ehk 12,6% (16,9%). Kriminaalasjus tühistati Tallinna Ringkonnakohtu 157 otsusest 15 ehk 9,5% (14,9%), Tartu Ringkonnakohtu 115 otsusest 19 ehk 16,5% (16,2%), Rakvere Ringkonnakohtu 87 otsusest 6 ehk 6,9% (9,4%)

ja Viljandi Ringkonnakohtu 87 otsusest 12 ehk 13,8% (7,6%).

Jaoskonnakohtunikkude poolt aasta jooksul lahen-
datud asjade üldarvule 105 144 vastu seades ringkonna-
kohtule ja Riigikohtule samal aastal antud edasi-
kaebuste üldarvu 8 544, leiame, et see esimesest arvust
moodustab 8,1% (8,9%). Ringkonnakohtute II astmes
läbivaadatud jaoskonnakohtunikkude 8 742 otsusest
tühistati 3 015 otsust ehk 34,5% (37,1%), nimelt
4 707 tsiviilasjas 2 016 ehk 42,8% (46,3%) ja 4 035 kri-
minaalasjas 999 otsust ehk 24,8% (26,1%). Jaoskonna-
kohtunikkude otsuseid tühistati tsiviilasjus Tallinna
Ringkonnakohtus 1 778 otsusest 740 ehk 41,6%
(48,6%), Tartu Ringkonnakohtus 1 589 otsusest 697 ehk
43,9% (46,2%), Rakvere Ringkonnakohtus 549 otsu-
sest 190 ehk 34,6% (35,1%) ja Viljandi Ringkonnakohtus
791 otsusest 289 ehk 35,3% (49,7%). Kriminaalasjus
tühistati jaoskonnakohtunikkude otsuseid Tallinna
Ringkonnakohtus 1 354 otsusest 304 ehk 22,4%
(29,4%), Tartu Ringkonnakohtus 1 266 otsusest 375
ehk 29,6% (28,8%), Rakvere Ringkonnakohtus 695 otsu-
sest 140 ehk 20,8% (20,1%) ja Viljandi Ringkonna-
kohtus 720 otsusest 180 ehk 25,0% (20,8%). Riigikohtus
läbivaadatud jaoskonnakohtunikkude 112 otsu-
sest administratiivasjus tühistati 42 otsust ehk 37,5%
(42,3%).

Tsiviilkohtute kõrval kujunes sõjaväekohtute
tegevus 1938. a. järgmiseks: **Sõjaväe Kõrgemas Koh-**
tus oli toimetada 253 asja (289), neist lahendati aasta
jooksul 236 (278) asja ja jäi lahendamata 17 asja (11).
Aasta jooksul tuli Riigikohtule Sõjaväe Kõrgema Kohtu
otsuste ja määruste peale 14 kaebust, mis 236 lahenda-
tud asjast moodustab 5,9% (7,5%). Läbivaadatud
11 otsusest ei tühistanud Riigikohus ühtegi otsust
(14,3%).

Diviisikohtuisse, kes alustasid tegevust 15. mail,
tuli kuni aasta lõpuni 141 asja; sama aja jooksul lahen-
dati ära 122 asja ja aasta lõpuks jäi lahendamata
19 asja. Apellatsioonikaebusi diviisikohtute otsuste
peale anti Sõjaväe Kõrgemale Kohtule 4, mis teeb
122 lahendatud asja kohta 3,3%.

IV.

PROKURATUUR.

1. Prokuratuuri tegevus.

Prokuratuuri tegevusest
1938. a. annab ülevaate järg-
nev kokkuvõte:

A. Eeluurimistoimikud:

I. Asjadele anti käik:

süüdistusaktiga 1 949
arvamusega alluvuse muutmise kohta 30
arvamusega KrKpS § 311 korras . . . —

esitiseiga kriminaaljälitamise lõpetamise
kohta 894
esitiseiga kriminaaljälitamise peatamise
kohta 132
esitiseiga asja sõjaprokurörile saatmise
kohta 50
ettepanekuga eeluurimuse täiendamiseks 278
teistesse asutistesse 17
abiprokurörile tagasi 3
ringkonnakohtu prokurörile 4

II. Prokurörile esitatud asjadest:

lõpetati	903
peatati	131
saadeti sõjaprokurörile	50
sisekaitseülemale	1

III. Asju jäi läbi vaatamata 1. I 1939:

vangilisi	—
mittevangilisi	1

IV. Asju, milles ei ole järgitud KrKpS § 306 seatud tähtaega, oli:

vangilisi	—
mittevangilisi	1

B. Juurdlustoimikud:

lõpetatud	1 850
peatatud	422
saadetud tagasi juurdluse täiendamiseks	70
saadetud tagasi politseile KrKpS § 71 alusel	19
saadetud alluvuse järgi teistele asutistele	16
saadetud eeluurimiseks	183

C. KrKpS § 54 korras kogutud andmed:

lõpetatud	853
saadetud täiendavate andmete kogumiseks	8
saadetud juurdluse toimetamiseks	30
saadetud eeluurimiseks	—

D. Kohtuistungite arv, millest prokuratuuri esindaja on võtnud osa:

Kohtukoja üldkoosolekud	19
Kohtukoja korraldavad istungid	130
Kohtukoja istungid KrKpS § 322—326 korras	41
Kohtukoja Krim.-osak. istungid	111
Kohtukoja Tsiv.-osak. istungid	23
Ringkonnakohtu üldkoosolekud	123
Ringkonnakohtu korraldavad istungid	608
Ringkonnak. I astme krim.-osak. istungid	461
Ringkonnak. II astme krim.-osak. istungid	132
Ringkonnakohtu tsiv.-osak. istungid	152
Presiidiumi istungid	23

Advokatuuri Nõukogu koosolekud	3
Advokatuuri distsiplinaarkohtu istungid	7
Kohtukoja eridistsiplinaarkambri istungid	3

E. Kohtuistungil peetud süüdistuskönesid 2 889

F. Antud proteste:

apellatsiooniproteste	53
kassatsiooniproteste	14
eriproteste	2

G. Vangistusasutiste nõukogude istungite arv, millest prokuratuuri esindaja on võtnud osa 143

H. Vangistusasutistesse ettevõetud käikude arv 80

J. Komandeerimisel oldud päevade arv 360

2. Kohtuliku Ekspertiisi Instituut.

Kohtukoja prokuratuuri juures ja tema järelevalvel töötava Kohtuliku Ekspertiisi Instituut on teinud tegevusaastal kohtu- ja politseiasutiste ülesandel 790 ekspertiisi, neist dokumentide ekspertiise 668, masinakirjatekstide identifitseerimisi 2, nimeta kirjade identifitseerimisi 23, näpujälgede identifitseerimisi 5, väärtmärkide uurimisi (rahad ja margid) 11, tindiuurimisi 22, kohtukeemilisi analüüse 27, alkoholi määramisi veres 1, tehnilisi töid 22, tulikahjude põhjuste selgitamisi 9.

Aasta jooksul instituudi direktor ja abidirektor võtsid osa 47 kohtuistungist.

1938. a. kevadel peeti instituudi direktori ja abidirektori poolt loenguid (30 tundi) kriminaaltehnika üle Politseikooli kõrgema klassi kasvandikele. Peale selle luges abidirektor Tallinna Tehnikaülikooli dotsendina kevadsemestril kursust „Eriküsimusi fotograafiast“ (1 t. nädalas) ja sügissemestril kursust „Mikroelementaaranalüüs“ (1 t. nädalas).

Instituudi tehnilise varustise täiendamiseks muretsatud aparaatidest võib tähtsamana nimetada uut täiuslikku suurendamisaparaati. Peale selle täiendati keemilise laboratooriumi varustist ja kogusid, kuhu hangiti muuseas kaunis täielik mitmesuguste õlide kollektsioon. Fotolaboratoorium ehitati ümber ja varustati ajakohase sisustisega.

V.

ÜLDOSAKOND.

Üldosakonnale kuulus tegevusaastal kirjavahetuse ja arhiivi korraldamine, eelarve täitmine, majapidamise korraldamine, arvepidamine, varade valitsemine, ministeeriumi ametkonna teenistuskirjade pidamine ja üldiseloomuga asjade toimetamine.

Registratuur on ühine kogu ministeeriumi kesk-asutise jaoks. Aasta jooksul on edasi toimetatud 25018 postisaadetist, sissetulevaid kirju registree-riti 21 780.

Arhiiv sisaldab arhivaale üle 150 j.m.

Tegevusaasta jooksul tegutses Eesti Vabariigis 51 avalikku notarit.

Majanduse alal kulutati 11 333 kr Tallinna Ringkonnakohtu hoonete remontimiseks, 1 920 kr Põltsamaa Jaoskonnakohtu hoonetele uue katuse tegemiseks ja 1 308 kr Väike-Maarja Jaoskonnakohtu välise remondi tegemiseks.

Tallinnas uue kohtuhoone jaoks vastava krundi muretsemiseks anti erakorralise eelarve kaudu 100 000 kr lisaks varem määratud 450 000 kr-le. Sellest summast on senini antud välja 155 198 kr Estonia pst. 25 kinnisvara ostmiseks.

Kohtute vallasvara täiendamiseks ja uuendamiseks on antud välja 12 386 kr ja prokuratuuri alal samaks otstarbeks 800 kr, kusjuures summa kulutati Kohtukoja mööbli uuendamiseks.

Karistusteade Toimkond. 1. IV 1938 kuni 1. IV 1939 saadi karistusteateid 8 911, armuandmise otsuseid 205 ja tingimisi enne tähtaega vabastamise kui ka õiguste enne tähtaega tagasiandmise teateid 404 ning nimede muutmise otsuseid 16 672. Viimaseid avaldati teg.-aasta kestel „Karistusteades“ 553.

Eeltähendatud teateid — kokku 26 192 teadet — kontrolliti iga üksikut kartoteegist ja 4-st viimasest „Karistusteade“ raamatust.

10 073 teadet, mis on avaldatud „Karistus-teades“, varustati järjekorra-numbritega, valmistati neist käsikirjad, veerandaasta lõpus kontrolliti veel kord käsikirjad, järjestati teated tähestikuliselt järjekorda, nummerdati ning saadeti trükikotta. Veerandaasta järgi kontrolliti 504 lehekülge ladu.

1937. a. tähestiku jaoks kirjutati 11 815 kaarti, kontrolliti neid veerandaasta järgi, järjestati tähestikuliselt järjekorda, nummerdati ja korrigeeriti 122 lehekülge ladu.

Teg.-aasta jooksul ilmus 4 „Karistusteade“ veerandaasta-väljaannet ning üks tähestik.

Aasta jooksul saadeti riigi- ja omavalitsusasutistele 4 615 raamatut.

Tunnistusi karistamatuse, samuti ka karistamise kohta anti 58 isikule.

MAJANDUSMINISTEERIUM.

I.

1. Ministeeriumi organisatsioon. Valitsemise korraldamise seadusega nimetati ministeeriumi kantselei Üldosakonnaks ja Maksude Valitsus Maksude Talituseks.

Uute asutistena kutsuti ministeeriumi juures ellu Ratsionaliseerimise Komitee ja Kaubanduskomitee. Ratsionaliseerimise Komitee ülesandeks on küsimuste lahendamine tööstusettevõtete moderniseerimise, tööstusliku tootmise, tööstustoodete turustamise ratsionaliseerimise, tööstustoodete kvaliteedi määramise, samuti nende toodete standardimise, tööstustoodete hindade kujundamise ja sellega ühenduses toodangul lasuvate maksude ümberkorraldamise alal.

Kaubanduskomitee ülesandeks on kaupade sisse- ja väljaveo kui ka välismaale maksmiste korraldamine.

Peale selle loodi ministeeriumi Üldosakonna juurde laevandusinspektori ametikoht. Laevandusinspek-

tori ülesandeks on laevandus- ja transpordiala küsimuste ettevalmistamine ja kontakti pidamine laevandus- ja merekaubandusettevõtetega.

Tulekindla ehitusmaterjali turu organiseerimiseks kutsuti Majandusministeeriumi algatusel ellu telliskivitehaste omanikkude poolt kaubanduslik ühing „Ehituskivi“, kes töötab Majandusministeeriumi järelevalve all.

Tegevusaastal asutati 14 uut aktsiaseltsi ja osaühingut, põhikapitali kogusummaga ca 1,6 milj. kr, kuna põhikapitali suurendas 16 ettevõtet ca 2,1 milj. kr võrra. Tegevuse lõpetas 9 aktsiaseltsi ja osaühingut, põhikapitaliga ca 1 milj. kr.

Majanduselu korraldamiseks ja arendamiseks töötati Majandusministeeriumi poolt välja ja pandi dekreedina kehtima 17 ja Riigikogu poolt vastuvõetuna 14 seadust.

II.

KAUBANDUSOSAKOND.

1. Sisekaubandus ja hindade kontroll. Eesti majandus, säilitades 1938/39. a. kindla aktiivsuse, hajutas esialgu ähvardanud majandusliku tagasilöögi kartuse ja jätkas enamikus majandusharudes tõusuteed.

Kuna rahva sissetulek ja ostujõud osutusid eelmisest aastast suuremaiks, siis see oli omakorda jõuliseks teguriks sisekaubanduse avardumisel. Viimase kujunemist tuli Kaubandusosakonnal püsivalt jälgida ja paljudel juhtudel korraldavalt tegutseda.

Osakonna algatusel teostati põlevkiviõli hinna allaviimine tasemele, mis vastab meie tööstuste kandevõuele ja mis läheneb teiste kütteenete hinnale. Senine kõrge õlikütte hind, mis oli tingitud välisturu hinnatasest, ei võimaldanud meie õlikütte küllaldast levikut kodumaal.

Raadioturu korraldamisel reguleeriti kodumaa tööstuste huvide kaitseks välismaa aparatuuride importi, pidurdades eeskätt valmisaparaatide sissevedu.

Osakond on pidevalt jälginud välismaa puuvilja siseturuhindade kujunemist, organiseerinud vastavate importöride nõupidamisi ja vajalikul juhul mõjunud reguleerivalt puuviljahindadele.

Eesti kaupade levikule siseturul on Kaubandusosakond aidanud võimaluste kohaselt kaasa, toetades aineliselt vastavate erinäituste korraldamist ja kodumaa saaduste propageerimise üritusi.

Lõpuks tuleb veel märkida põllumajanduse huvides ettevõetud sepikuturu korraldamise organiseerimist, milline aktsioon võimaldab vastuvõetava hinna tõttu puhta nisuleiva levimise tunduvat tõusu.

2. Tollitariifid. Kehtivates tollitariifides tehti 1938/39. a. jooksul järgmised

tähtsamad tariifide täiendamised, muutmised ja redaktsioonilist laadi parandused. Tingituna rahva-, eriti lastetervishoiust ja toiduluse mitmekesistamise huvidest alandati sisseveo tollimäärasid ajavahemiku kohta 1. II—15. V 1939 õuntel, apelsinidel, mandariinidel ja grapefruitidel ning võimaldati sidruneid sisse vedada tollivabalt.

Põllumajandusele vajaliku valgurikka jõusööda kindlustamiseks pandi väljaveotollimaksu alla linaseemnekoogid, arvatud välja aeg 1. VI—1. X, mil väljavedu toimub tollita.

Kõite, nõõride ja sidumisnõõri tollitariifi §-i vastavasse punkti märkuse sissevõtmisega lubatakse odavamalt tollimääraga tuua sisse niisuguseid puuvilla-seid kõisi ja nõõre, mida tarvitatakse tööstuses kas jõe ülekandeks või muuks tehniliseks otstarbeks. See tollialandus teostati neid kõisi ja nõõre tarvitavate tööstuste huvides.

Samuti alandati sisseveo tollimäära raffiakiust lõuendil.

Põlevkivi ja põlevkivisaaduste ekspordi korraldamiseks täiendati väljaveotariifi vastava uue §-ga, mille märkuse alusel võib vedada välja põlevkivi ja põlevkivisaadusi ainult Majandusministri igakordsel loal.

Metallitööstuse huvides alandati sisseveo tollimäära nii poleeritud, oksüdeeritud kui ka värviga, lakiga, metalliga või muu materjaliga kaetud raud- ja terasplekil. Seda tollisoodustust peeti tarvilikuks hinnatõusu ärahoidmiseks siseturul nimetatud pleki-sortidest valmistatud saadustel.

Välisriikidele antud tollisoodustused majanduslike kokkulepete alusel leiavad aset Välisministeeriumi Väliskaubanduse Osakonna ülevaates.

3. Väliskaubanduse korraldamine. Hoolimata mõningatest tagasilöökidest maailmamajanduses jäi meie väliskaubanduslik tegevus püsima eelmise aasta tasemele, mis nõudis Kaubandusosakonnalt veelgi rohkem tööd kaubavahetuse korraldamisel välisriikidega. Sisse- ja väljaveo reguleerimisel tuli panna erilist rõhku kaupade ostu-müügi otstarbekale suunamisele soovitud maadesse ja ühtlasi pidada silmas vastavate riikide kaubabilansi kujunemist Eestiga.

Hinnavõistluse tõttu või muil põhjustel takistuste ette sattunud kaupade väljaveovõimaluste suurendamiseks jätkas osakond erakompensatsioonitehingutele kaasaaitamist. Sel viisil on kaubavahetust elustatud ja paljude kaupade ekspordivõimalusi kindlustatud endisest suuremal määral.

Kliiringuvahekorras olevate riikidega kaubavahetusel tuli teravalt jälgida maksete õiendamise küsimusi, et aegsasti hoida ära sellest tekkida ähvardavaid takistusi sisse- ja väljaveos.

Väliskaubanduse reguleerimisel on laiemas ulatuses turgu kindlustatud meie eksportartiklitele kaubanduslike kokkulepete teel. Ligi 10 riigiga lisakokkulepete sõlmimisel ja aegunud kokkulepete uuendamisel tuli Kaubandusosakonnalt koos Välisministeeriumi Väliskaubanduse Osakonnaga teha vastavaid ettevalmistusi ja korraldada läbirääkimisteks materjale. Samuti jälgis osakond juba sõlmitud lepingute ning antud sisse- ja väljaveokontingentide täitmist.

Kuni 5. X 1938 korraldas Kaubandusosakond sisseveomonopoli all olevate kaupade jaotamist importöride vahel, alates 5. X 1938 läks see ülesanne Kaubanduskomitee kätte. Kuigi selle korraldusega läks üle sisseveotunnistuste väljaandmisega ühenduses olev tehniline töö, on kaubavahetuse suunamise, ekspordi korraldamise ja kaubanduslepingute sõlmimisega ühenduses olev töö endiselt jäänud osakonna ülesannete hulka.

Sisseveomonopoli alla kuuluvate kaupade nimestikust kustutati tegevusaastal tubakas ja toorpuuvill (lootes nende sissevedu reguleerida valuutakontrolli teel) ja võeti nimestikku kloorlubi — selle tagavara-seisu otstarbekamaks reguleerimiseks. Monopoli-aluste kaupade sisseveo osatähtsus väärtuse järgi moodustas ca 44% üldsisseveost.

Kaub.-osakonna poolt sisseveolubasid ja päritolutunnistusi anti:

	1938/39	1937/38	1936/37
sisseveolubasid anti . . .	4 885	11 768	9 780
jäeti rahuldamata . . .	403	732	600
anti päritolutunnistusi	3 987	2 879	2 869

Väljaveolubade andmist linale ja igasugusele metsamaterjalile jätkati endiselt Kaubandusosakonnas.

4. Majanduslik informatsioon.

Riikidevahelises kaubanduses järjest süvenenud ja mitmeti muudetud ning täiendatud korraldused nõudsid Kaubandusosakonnalt alatist jälgimist ja erilise tähelepanu pööramist majandusliku informatsiooni korraldamisele. Osakond hankis pidevalt nii meie välisesindust kui ka välisajakirjanduse kaudu teateid meiega tihedamas kaubavahetuses seisvate riikide sisse- ja väljaveo ning valuuta-eeskirjade, kontingentide, tollide, muude lisamaksude jne. kohta.

Kaubanduslepingute sõlmimisel välisriikidega on Kaubandusosakonnalt tulnud töötada vastava informatsiooni alal. On kogutud ja koostatud lepingute sõlmimisel ja muutmisel vajalikke informatsiooni- ja statistikamaterjale. Teg. aasta jooksul on Kaubandusosakond töötanud kaasa kaubanduslike lisakokkulepete sõlmimisel. Kaubanduslepinguid täiendavaid protokolle ja maksete kokkuleppeid resp. nende täiendusi sõlmiti järgmiste maadega: Saksa, Madalmaad, N.S.V.L., Bulgaaria, Šveitsi, Türgi, Poola, Taani, Leedu ja Läti. Riikidega peetud läbirääkimistest on osakond oma esindaja kaudu võtnud osa. Samuti on osakond jälginud, et kaubanduslepingutes ja lühiaegseis ning erikompensatsioonilistes kokkulepetes meile antud väljaveokontingendid ka tegelikult täituksid, olles selle teostamiseks tihedalt ühenduses eksportöridega ning vastavate ametiasutistega sise- ja välismaal.

Jätkati intensiivselt tööd meie kaupade paigutamiseks välisurgudele. Selle töö alal tuli täita kolmesuguseid ülesandeid.

Esimeseks ülesandeks oli juba sissetöötatud turgude alalhoidmine, sest mitmes riigis üha suurenenud sisseveo-kitsendused vähendasid kaupade nõudmist, mis omalt poolt nõudis teravat jälgimist meie võistlusvõime alalhoiuks teiste meiega võistlevate maade kaupade suhtes, milleks eriti tuli pidada silmas hindade liikumist ja võistlevate eksportijate maade aktsioone kaubahindade võistlusvõimeliseks muutmiseks.

Teiseks ülesandeks oli teatavate kaupade suunamine teistele turgudele, milline vajadus oli tingitud süveneva kaubavahetuse tasakaalustamise printsiibist,

nimelt nende maade suhtes, kellega meie kaubavahetus püsis meie kasuks või oli muutunud aktiivseks.

Kolmandaks ülesandeks oli selgitada turustamisvõimalusi meie kaupadele uutel turgudel. Seda nõudis meie pidevalt suurenev ja mitmekesisemaks muutuv põllumajandus- ja tööstussaaduste toodang. Peale iga-suguse üldiselooga informatsiooni kogumise üksikute maade turunõuete, hindade jms. kohta peeti konkreetsemalt kirjavahetust nii üksikute firmadega kui ka institutsioonidega Itaalias, Egiptuses, Türgis, Portugalis, Uus-Meremaal, Korsika, Küprose ja Porto-Riko saarel, Argentiinas, Põhja-Am. Ühendriikides ja Kana-das järgmiste kaupade väljaveo asjus: tahvelklaas, paber, tuletikud, liha-, kala- ja aedviljakonservid, kartulid, põlevkivisaadused, raadiovastuvõtjad, linane lõng, vineer ja vineerist tooted, kunstsarv, sulfaat-tselluloos, metsamaterjal, kodukäsitööd ja puust niidirullid ning poolid. Kaupade turustamisega seoses ole-va ülesande täitmisel töötas osakond tihedas kontaktis meie eksportöridega, olles nõu ja näpunäidetega abiks, viies neid ühendusse asjast huvitatutega välismaal, muretsedes teateid välismaa ostjate krediitvõime kohta, samuti andes referentse sisemaa müüjate jne. kohta.

Ka andis Kaubandusosakond seletusi ja teateid sisemaal kaupade sisse- ja väljaveo, üldmajanduse ja tolliasjanduse alal kehtivate seaduste ja korralduste kohta sise- ja välismaalt asjahuviliste ja kohalikkude välismaa esinduste poolt hulgaliselt esitatud kirjalikele, suulistele ja telefonilistele järelepärimistele.

5. Eesti ja tema too- dete tutvustamine ja turismipropa- ganda välismaal.

Eesti võttis osa 28. V—10. VII 1938 Berliinis peetud rahvusvahelisest käsitöönäitusest ja 26. Saksa Idamessist Königsbergis. Nagu eelmiste välisesinemiste puhul, nii oli mõlema näituse korraldamine Kaubandusosakonna ülesandeks.

Berliini näituse ettevalmistustööde läbiviimiseks loodi vastavate organisatsioonide ja kodade esindajaist koosnev komitee, kes alustas tööd 1938. a. jaanuaris. Esinemise pearõhk suunati väljapanekutele üldosakonnas, kus eksponaadid, olles paigutatud maitsekalt nägusatesse vitriinidesse, andsid külastajale tähelepanukõitva kogumilje. Kultuuriloolises osas oli Eesti poolt pandud välja meie tänapäeva käsitöid kui ka käsitöö ajalugu käsitlevaid kirjandusteoseid ja mitmesuguseid jooniseid. Eesti esinemisest Berliinis võttis osa kokku üle 30 firma, asutise ja organisatsiooni.

Näituse turismipropaganda osas, peale fotosuurenduste meie kaunimaist maastikest, mis leidsid auhinna-komisjoni hindamist, oli pandud välja brošüüre ja kirjandust meie suvituskohadest.

Eesti esinemist Berliinis tuleb pidada üle ootuste kordaläinuks, mida tõendavad Saksa ja kodumaa aja-kirjanduse tunnustavad hindamised ning rohke auhindade arv.

Eesti kolmandat esinemist Saksa Idamessil Königsbergis 1938. a. hilissuvel võib, võttes arvesse väga lühikest ettevalmistusaega, samuti lugeda õnnestunuks. Esinemise hilise kindlaksmääramise tõttu ei olnud küll võimalik organiseerida messist osavõtmiseks eelmise aasta arvukat firmadeperet, kuid seevastu võimaldas lähedam ruum eksponaatide paremat esiletõstmist. Esindatud olid nii põllumajandusala tooted kui ka tööstussaadused, mida illustreerisid seintel aladele vastavad kaunid pannod meie kunstnikelt. Majanduslikule alusele rajatud näitusel oli korraldatud ka kaupade müük.

Kaubandusosakonna poolt tutvustati 1938. a. sügisel Eestit külastanud soome, rootsi, läti ja leedu üliõpilaste ning majandusteadlaste ekskursiooni pike-mal ringreisil läbi Eesti meie vaatamisväärsustega turismi alalt ning mitmesuguste suuremate tööstustega. Üldiselt võib kinnitada, et Eesti kui turismimaa vastu hakatakse välismaal tundma järjest rohkem huvi.

6. Kallismetallide, kaalude, vihtide ja mõõtude proovimine ning tembeldamine.

1938/39. a. on üle kogu riigi kontrollitud ja tembeldatud kallismetalle ja kaalumis- ning mõõtmisvahendeid järgmiselt:

mõõtmisvahendeid (kaalud, vihid ja	
öönesmõõdud ning mõõdupuud)	85 643 tk
kuldasju proovitud ja tembeldatud	103,9 kg
hõbeasju proovitud ja tembeldatud	4 792,7 kg
kuld- ja hõbetükke analüüsitud	285 korral

Sellest tegevusest sai Riigikassa tulusid:

mõõtmisvahendite tembeldamise eest	23,1 tuh. kr
kulla ja hõbeda proovimise ja tembeldamise eest	91,5 tuh. kr

Neisse tuludesse ei ole võetud kohtu teel määratud trahve. Võrreldes 1937/38. a.-ga vähenes mõõtmisvahendite tembeldamisest saadud maks 6,7%, kuna kallismetallide proovimisest ja tembeldamisest saadud maks suurenes 16,4%.

Ülalnimetatud ülesannete täitmiseks viibisid Proovikoja ametnikud väljaspool Tallinna 285 päeva.

III.

MAKSUDE TALITUS.

Maksude Talituse töö tegevusaastal laienes, sest maksnike arv ja maksusummad mitmel alal suurenesid. Juurde tuli ka Loodusvarade Instituudi heaks võetav maks, mis andis tööd otsemaksude kui ka tolliametnikele.

1. Tulumaks.

Tulumaksu laekumise hõlbustamiseks on tegevusaastal tulumaksu vastuvõtmine neis linnades, kus puuduvad E. P. osakonnad või agentuurid, pandud vastavaile linnavalitsustele. Sellega seoses muudeti (RT 1939,

29, 211) vastavat arvepidamise, aruandmise ja laekunud summade liiklemise määrust.

Uute linnade juurdetuleku tõttu muudeti (RT 1938, 56, 533) Omavalitsustele kuuluva tulumaksu osa jaotamise määrust.

Tulumaksu määrati tegevusaastal, pärast vähendamisi vastulausete ja kaebuste puhul ning kustutamisi, järgmiselt.

Tulumaks 1938/39. a.

	Maksu- kohuslaste arv tuh.	Maksusumma	
		üldine tuh. kr	ühe maksu- kohuslase kohta kr
Füüsilistele isikutele	56,9	5 383,7	94,6
Aruandvatele ettevõtetele	0,6	3 023,7	5 039,5
Kokku	57,5	8 407,4	—

Tulumaksu laekumine on pidevalt tõusnud.

Tulumaksu laekumise tõus.

	1938/39	1937/38	1936/37	1935/36
Laekumine 1 000 kr	8 986,8	7 656,6	5 575,5	4 399,5
Indeks (1935/36 = 100)	204,2	174,0	126,7	100,0

Maksustamisotsuste peale esitatud vastulauseid otsustati 9,5 tuhat ja kaebusi 1,1 tuhat.

Maksukohuslaste esialgsest arvust (61,4 tuhat) moodustavad vastulaused 15,5% ja kaebused 1,8%.

Riigikohtu poolt otsustati 67 kaebust, neist 59 maksukohuslaste ja 8 Maksude Talituse direktori kaebust.

2. Ärimaks.

Ärimaksu alal anti Riigihoidja poolt dekreedina 6. IV 1938 Ärimaksu seadus (RT 1938, 39, 353), mis pannakse kehtima eriseadusega. Kehtimapaneku seaduse eelnõu on esitatud Riigikogule.

Kehtivas ärimaksu seaduses 1938/39. a. muudatusi tehtud ei ole. Samal ajal anti ärimaksu alal Vabariigi Valitsuse poolt 1 määrus ja Majandusministri poolt 3 määrust ning ühtlasi kinnitati Majandusministri poolt 2 keskmiste kasuprotsentide klassifikatsiooni tabelit 1938. ja 1939. maksuaasta kohta.

Ettevõtete arv, mis kuulusid maksustamisele ärimaksuga ja mida maksuametnikel tuli revideerida ning maksustada, selgub 1938. a. jooksul väljaantud äritunnistustest.

Äritunnistused 1938/39. a.

	Äritunnistused			Neist ettevõtted	
	aasta- sed	pool- aasta- sed	kokku	linna- des	maal
Kaubanduslikud	14 213	1 274	15 487	9 935	5 552
Tööstuslikud	5 416	339	5 755	3 107	2 648
Kokku 1938	19 629	1 613	21 242	13 042	8 200
1937	19 777	1 799	21 576	12 659	8 917

Lisaärimaksu määramiseks tehti 19 229 maksustamisotsust, otsustati 6 038 vastulauset ja Maksude

Talituse kaudu saadeti Maksupeakomiteele otsustamiseks 1 147 kaebust.

Riigikohtus otsustati 69 kaebust, neist 9 Maksude Talituse direktori ja 60 maksukohuslaste kaebust.

Lisaärimaks 1 000 kr.

	Määratud lisaäri- maksu	Vähendatud lisaäri- maksu		Riigi- kassasse kuulus laeku- misele
		vastu- lausete puhul	kaebuste puhul teh- tud jõustu- nud otsus- te põhjal	
1938/39	3 793	273	145	3 375
1937/38	3 253	387	179	2 687

Ärimaksu laekumine tegelikult 1 000 kr.

	Põhi- äri- maks	Lisaärimaks			Äri- maks kokku	Trahvid ja viiv. %
		puhas- kasu- maks	kapitali- ja kasu- protsen- dimaks	kokku		
1938/39	724,9	1 631,9	2 072,5	3 704,4	4 429,3	131,8
1937/38	737,9	1 374,0	1 718,8	3 092,8	3 830,7	125,7

3. Rahakapitalide maks.

Järelevalve teostamiseks 1938/39. tegevusaastal avati maksukohuslastele aruandvaile ettevõtetele 774 toimikut, neist 1938. op.-a. kohta 325, 1937. op.-a. kohta 435 ja eelmiste aastate kohta 14 toimikut.

Tegevusaastal tehti 736 maksustamisotsust, mille järgi maksustamisele kuulus 604 ettevõtet ja maksuvabaks jäi 132 ettevõtet. Vastulauseid otsustati 13 ja Maksude Talituse kaudu saadeti Maksupeakomiteele otsustamiseks 10 kaebust. Riigikohtus otsustati 1 Maksude Talituse direktori kaebus ja 1 maksukohuslase kaebus.

Trahviti 112 ettevõtet ja trahvi asjas otsustati 36 vastulauset.

Rahakapitalimaksu laekumine 1 000 kr.

	Maksu	Trahvi- ja viivitusprot- sente	Kokku
1938/39	666,7	13,5	680,2
1937/38	697,3	23,7	721,0

4. Läbikäigumaks.

Maksustamine toimus Ajutise läbikäigumaksu seaduse (RT 1936, 47, 372 ja 1937, 47, 427) põhjal.

Maksu määramiseks tehti 1938/39. tegevusaastal 1 614 maksustamisotsust, otsustati 351 vastulauset ja Maksude Talituse kaudu saadeti Maksupeakomiteele otsustamiseks 110 kaebust. Riigikohtus otsustati läbikäigumaksu asjas 2 Maksude Talituse direktori ja 9 maksukohuslaste kaebust.

Läbikäigumaks 1938/39. a.

	Maksuko- huslaste arv	Määratud läbikäigu- maksu 1 000 kr	Maksu vä- hendand vastulausete puhul 1000 kr	Laekumisele kuulus peale vastulausete otsustamist
Mittearuandvad ettevõtted	1 239	741	42	699
Aruandvad ettevõtted	375	1 392	2	1 390
Kokku	1 614	2 133	44	2 089

5. Loodusvarade Instituudi heaks võetav maks.

Loodusvarade Instituudi seaduse (RT 1937, 47, 428) ja Vabariigi Valitsuse otsuse (RT 1938, 63, 621) põhjal võetakse loodusvarasid ja tooraineid importivailt ja ekspluateerivailt ettevõttele Loodusvarade Instituudi heaks maksu. Selle maksu võtmiseks on antud Majandusministri poolt Loodusvarade Instituudi heaks võetava maksu võtmise korra määrus (RT 1938, 66, 636), mille järgi esimeseks maksustamisperioodiks oli ajavahemik 1. IX—31. XII 1938.

Maksustamisotsused tehakse ja saadetakse välja järgmisel tegevusaastal üheaegselt läbikäigumaksu asjas saadetatavate maksustamisotsustega.

Loodusvarade Instituudi arvele on tegevusaastal laekunud makse 61,3 tuh. kr.

6. Kinnistumaks.

Kinnistumaksu alal kontrolliti notariaaltoiminguid ja kohtuotsuseid kinnistumaksu määramise alal 13 224 ning pikalaenukrediitiasutiste oksjonitoiminguid 137. Kohtuotsuste peale esitati kaebusi 37. Kohtuasutistes otsustati maksuinspektorite kaebusi 30, milledest rahuldati 18, s. o. 60%. Maksuinspektorite poolt tehti otsuseid vähem maksustatud toimingute täiendavaks maksustamiseks 122. Vastulauseid arutati 60. Peale selle otsustati kinnistumaksu alal 177 muud palvet.

Kinnistumaksu ühes viivitusprotsentidega laekus 1 486,9 tuh. kr (eelm. a. 1 425,6 tuh. kr), seega umbes 1% rohkem.

7. Tempelmaks.

Tegevusaastal muudeti arvates 1 X 1938 Tempelmaksu seaduse § 15 p. 2 ja § 17 p. 13 ning tariifi nr. 53 p. A (1938, 82, 731). Tegevusaastal anti kirjalikke juhendeid mitmesuguste dokumentide tempelmaksustamiseks 575 juhul. Maksuinspektorite poolt kontrolliti 1 078 kohtuotsust tempelmaksu ja tempelmaksutrahvi määramise asjus ja tehti 2 114 otsust tempelmaksu ja tempelmaksutrahvi määramiseks 4 463 isikule. Kohtuotsuste peale esitati maksuinspektorite poolt 40 kaebust. Kohtuasutistes otsustati maksuinspektorite 17 kaebust, milledest rahuldati 12, s. o. 70,5%. Maksuinspektorite otsuste peale esitatud vastulauseid arutati 374. Muid palveid otsustati 293. Peeti järelevalvet 1 737 selguseta summa peale tehtud dokumendi suhtes. Kohtute nõudmisel hinnati (Tempelm. sead. § 21 p. 4) 118 toimingut.

Tempelmaksu laekus 1 000 kr:

	1938/39	1937/38
tempelmarkide müügist	1 817,6	1 616,3
tempelmaksu rahas	2 607,9	2 294,3
tempelm. vekslipabereilt	897,6	807,3
tempelmaksutrahvi	64,6	130,6
Kokku	5 387,7	4 848,5

8. Pärandi- ja kingimaks.

Pärandi- ja kingimaksu seaduse käsitamiseks anti seletusi 28 juhul. Maksuinspektorid tegid otsuseid 6 652 pärandi ja kingi maksustamiseks. Maksuinspektorite

otsuste peale esitatud vastulauseid arutati 644. Peale selle otsustati 388 muud mitmesugust palvet ja 92 juhul toimetati Pärandi- ja kingimaksu seaduse § 20 ettenähtud kinnisvarade ümberhindamist.

Tegevusaastal laekus pärandi- ja kingimaksu ühes viivitusprotsentidega 565,5 tuh. kr (eelm. a. 537,4 tuh. kr), seega 0,9% rohkem.

9. Kohtumaks ja muud lõivud.

Tegevusaastal oli kohtumaksu alal võlgnikke 25 993. Aasta lõpuks jäi 19 750 võlgnikku. Aasta kestel läks korda nõuda sisse maksuvõlga 6 243 võlgnikult. Maksuinspektorite korraldusel nõuti aasta kestel sisse kohtumaksu 90,7 tuh. kr, eelmise aasta 100,5 tuh. kr vastu, seega 11,0% vähem. Üldse aga laekus kohtumaksu ja muid lõive tegevusaastal 710,3 tuh. kr eelmise aasta 766,8 tuh. kr vastu.

10. Trahterimaks.

Maksustamine toimus Trahterimaksu seaduse (RT 1935, 109, 899) põhjal.

Maksu määramiseks tehti 1938/39. tegevusaastal 367 maksustamisotsust, otsustati 114 vastulauset ja saadeti Maksude Talituse kaudu Maksupeakomiteele otsustamiseks 23 kaebust. Ettemaksude tasumata jätmise pärast tegi Maksude Talituse direktor 2 ettevõtte sulgemisotsust. Trahterimaksu asjas otsustati Riigikohtus 3 maksukohuslaste kaebust.

Maksustamisel määrati trahterimaksu 464 tuh. kr, millist summat vastulausete puhul vähendati 10 tuh. kr võrra.

11. Omavalitsusmaksud.

Maksude Talitusel tuli tegevusaasta kestel vaadata läbi ja kontrollida ning selleks tarviduse järgi koguda andmeid 33 linnaomavalitsuse maksumääramiste kohta, mis kuulusid kinnitamisele Siseministri poolt Majandusministri nõusolekul.

12. Toll.

Tolliasutiste laienemist 1938/39. a. ei olnud, kuid

tegevus üldiselt suurenes, sest tuli juurde Loodusvarade Instituudi heaks võetava maksu võtmise korra määrus, mille alusel tolliasutised on kohustatud seda maksu sisse nõudma.

Tallinna tolliinspeksioonis muudeti ja lihtsustati töökorda:

Pandi kehtima kord, mille järgi regulaarühendust pidavate rannasõidulaevade adressaadid tasuvad laevamaksu deposiitarvele kogu kalendriaasta kohta sõiduplaanide kohaselt kõigi sadamate eest, kus laevad sees käivad, ning seetõttu ei nõuta teistes sadamates enam laevamaksu. Endise korra järgi toimus laevamaksude tasumine igas sadamas laeva seeskäimise puhul.

Tolliinspektorile anti volitus vabastada pakistesse pakkimisest, pudelitest valamisest ja maksumärgistamisest aktsiisimaksuesemeid, mis ei lähe müügile. Endise korra järgi oli selleks vajalik igal üksikul juhul kirjalik luba Maksude Talitusest.

Välismaalt Eestisse sõitvatele turistidele, kes ei kavatses Eestisse elama jääda, lubatakse jalgrattaid läbi lasta kui reisijaile reisil tarvisminevaid esemeid. Endise korra järgi pidid turistid Eestisse sissesõidu puhul jalgrataste eest tollimaksu deponeerima, mille nad väljasõidul tagasi said.

Korraldajatele-valvuritele anti õigus iseseisvalt laevu vastu võtta ja välja lasta, kuna varemalt võisid neid toiminguid teha ainult ametnikud koos korraldajate-valvuritega. Vähesed ametnikkude koosseisu tõttu tuli sel puhul laevadel sageli ametnike kohalejõudmist oodata.

Korraldajatele-valvuritele anti õigus kauba laost väljalaske dokumentidele ametniku eest alla kirjutada, mis kiirendab kauba kättesaamist.

Tallinna tolliinspeksiooni juurde seati sisse rätsepatöökoda, kus ömmeldakse ametnikele ja valvureile vormiriideid. Selle töökoja avamisega saab valvureid ja ametnikke korralikumalt varustada ametiriietega ja nende töö ning väljanägemine on parem.

Tolliasutiste üldine tegevus nähtub järgmisist andmetest (eelmise aasta andmed sulgudes):

Reisijaid tuli üle piiri 126 tuhat (112 tuhat); läks välismaale 126 tuhat (111 tuhat). Piiriäärsete elanikkudena on üle piiri liikunud 142 tuhat (151 tuhat) inimest.

Välislaevu tuli sisse 2 866 (2 990), läks välja 2 863 (2 991).

Välismaal registreeritud jõuvankrite üle piiri liikumine on tõusnud 22,1%. Neid tuli sisse 770, läks välja 768.

Väliskaupu toodi sisse 413 tuh. t (466 tuh. t). Kaupu eksporditi 478 tuh. t (557 tuh. t).

Reisilennukeid tuli Eestisse 1 404 (1 120), läks välja 1 403 (1 119).

Tollirevideerimisakte (sisseveo, väljaveo ja post-pakkide) kaupade revideerimise kohta koostati 108 163 (102 880). Seega eelmisest aastast rohkem 5 283 akti.

Tollimakse laekus 1938/39. a. 25 140 tuh. kr (24 290 tuh. kr).

13. Aktsiisid.

Maksuesemete tootmise alal tegutses 1938. a. 42 ettevõtet, neist:

Tubakatehaseid	5
Paberossikestatehaseid	8
Tuletikutehaseid	1
Peenviinatehaseid	7
Veinitehaseid	10
Pärmitehaseid	2
Õlletehaseid	5
Bensiinitehaseid	4

Kokku 42

Tehaste arv on võrreldes 1937. aastaga vähenenud 2 võrra, nimelt veinitehaste alal.

Aktiisimaksuesemete toodang.

	Arvestus-ühik	Kogus 1938	+ või — kui 1937	
			arvuliselt	%
Tubak	1 000 kg	234,8	+4	+1,7
Paberossid	1 000 tk	941 731,5	+67 876	+7,8
Sigarid	1 000 tk	454,9	+104	+29,6
Paberossikestad	1 000 tk	294 818,2	-10 317,3	-3,4
Tuletikud (valmistatud)	1 000 toosi	51 513,8	-4 917,7	-8,
Peenviin (valmistatud)	1 000 l	638,8	+171,3	+36,6
Vein	1 000 l	163,4	+17,8	+12,2
Õlu (virre)	1 000 l	13 197,0	+2 435,6	+22,6
Presspärm	1 000 kg	212,8	+18,1	+9,3
Bensiin (valmistatud)	1 000 kg	15 381,0	+816	+5,6

Aktiisimaksuesemete toodang näitas endiselt tõusu, kuid mitte enam nii suurel määral kui eelmisel aastal.

Aktiisimaksu laekumine (määratud) 1 000 kroonides:

	1938	1937	+ — %
Tubakasaadustelt	4 639,1	4 281,5	+8,3
Paberossikestadelt	236,2	244,3	-3,3
Tuletikkudelt	120,0	120,0	—
Peenviinilt	726,6	369,0	+96,9
Veinilt	96,9	86,1	+12,5
Õllet	1 339,4	780,4	+71,6
Presspärmilt	170,3	155,8	+9,3
Bensiinilt	2 211,1	1 781,2	+24,1
Kokku	9 539,6	7 818,3	+22,0

Suuremal määral kui esemete toodang on aga tõusnud aktiisitulud, mis on seletatav aktiisimäärade tõstmisega 1938. a. märtsis peenviinilt, õllet ja bensiinilt.

Siseturule lastud alkoholsed joogid (1 000 l vedelikku).

	1938	1937	+ — %
Viina üldtarvit.	6 373,0	6 835,3	-6,8
Piiritust üldtarvit.	275,0	408,6	-32,7
Peenviina	644,9	461,3	+39,8
Veini	234,6	209,5	+12,0
Õlut	10 627,7	8 133,8	+30,7

Alkoholistest jookidest on joogipiirituse ja viina tarvitamine langenud, mis on seletatav nende hinna tõstmisega 1938. a. märtsis. Peenviina, veini ja õlle tarvitamise tõus on tingitud osalt viina ja piirituse hinna tõusust, osalt soodsast majanduskonjunktuurist.

Alkoholiste jookide müügikohtade üldarv on võrreldes eelmise aastaga vähenenud 1%.

Alkoholiste jookide müügikohtadelt laekus 1938. a. müügitaksu 163 000 kr eelmise aasta 148 000 kr vastu, seega 10,1% rohkem, mis on seletatav peenviinate osatähtsuse suurenemisega alkoholikaubanduses.

14. Piiritusmonopol. 1937/38. a. piirituse valmistamise tegevusaastal (ülemineku puhul oli tegevusaasta vältus 1. VII 1937 kuni 1. X 1938) tegutses endiselt 131 piiritustehast, nendest 2 pärmitehaste juures. Piiritust valmistati 7 902 tuh. l,

sellest 4 034 tuh. l Piiritusmonopoli tarvidusteks ja 3 868 tuh. l väljaveoks.

Piirituse valmistamiseks tarvitati tooraineid:

kartuleid	60 177 tuh. kg
toorlinnaseid	3 434 „ „
muid aineid	1 540 „ „

Piiritusmonopolile valmistati piiritust 0,5% rohkem kui eelmisel tegevusaastal, väljaveoks valmistatud piirituse kogus aga ületab eelmisel tegevusaastal valmistatud koguse 279,3%.

Piiritusmonopoli piiritusetagavarad.

	1. I 1939	1. I 1938
Üldse (1 000 l alk.)	3 145,0	3 365,1
Sellest: viinastehastes ja -ladudes	525,6	566,4
puhastustehastes	404,3	1 163,2
piiritustehastes	985,0	701,3
laenuks antud	1 230,1	934,2

Piirituse tagavarad on 1. I 1939 vähenenud 220,2 tuh. l alk. võrra võrreldes 1. I 1938 tagavaraga. Tagavarade vähenemine on tingitud sellest, et piiritustehased ei jõudnud enne 1. I 1939 valmistada piiritust niipalju kui eelmisel aastal samaks ajaks.

Piiritusmonopoli saaduste käive 1938. a.

	1 000 liit- reis alko- holi 100%	Väärtus 1 000 kr	1937 = 100	
			kogus	väärtus
Üldtarvitamiseks (joogiks)	2 810,4	16 849,1	90,0	106,4
Eriotstarveteks	677,5	1 142,8	113,1	118,6
Denatureeritud piiritus põle- tamiseks	492,7	404,7	112,9	111,8
Väljaveoks	41,9	35,1	140,6	190,8
Kokku	4 022,5	18 431,7	96,1	107,3

Piirituse ja viina läbimüük on vähenenud üldiselt 4%, kusjuures joogiks müüdud kogus on vähenenud 11%, kuna seevastu aga eriotstarveteks ja põletamiseks müüdud piirituse kogus on tunduvalt suurenenud. Läbimüüdud viina ja piirituse väärtus on aga suurenenud 7,3%. Läbimüügi vähenemine on tingitud peamiselt 26. III 1938 teostatud piirituse ja viina hinna tõstmisest. Viimasega on ka seletatav läbimüügi väärtuse tõus.

Viinakauplusi oli 1. I 1939 — 416, eelmisel aastal 1. I — 429. Viinakauplustest kuulus: riigile — 1, omavalitsustele — 50, ühistegelikele asutistele — 86 ja eraisikutele — 279.

Kuni 1936. a. näitas piirituse ja viina tarvitamine järjekindlat tõusu. Tarvitamise vähendamise taotlemiseks tõsteti joogipiirituse ja -viina hindu kahel korral — 1937. ja 1938. a. märtsis. Sama sihi saavutamiseks nii piiritusviina kui ka muude alkoholjookide tarvitamise alal on Maksude Talitus 1938. a-st alates püüdnud järjekindlalt vähendada nii viinakaupluste kui ka muude alkoholi-müügi- ja asutiste arvu sellega, et on äärmiselt piiratud lubade andmist uute müügikohtade asutamiseks ning võimaluse piires on keeldutud ka müügi- ja asutiste üleandmise lubamisest teistele isikutele.

Alkoholjookide müügi- ja asutiste arv.

	1. I 1939	1. I 1938
Kohaltarvitamise õigusega	433	457
Ainult väljaviimise õigusega (ka viinakauplused)	1 961	1 989
Kokku	2 394	2 446

Alkoholi tarvitamise vähendamise sihil vähendati 1. I 1939 Alkoholimüügi seaduse muutmise (RT 1939, 1, 1) trahteriasutistes alkoholi müügiaega.

1938. a. jätkati piirituse müüki Rootsi a/s-le „Vin- & Spritcentralen“, Soome o/ü-le „Alkoholiliike“ ja Saksa Riigi Monopolivalitsusele ning leiti ka mõningaid uusi piirituseostjaid välismaal.

Müügi teostamise võimaldamiseks kohustati piiritustehaseid valmistama 1938/39. a. peale Piiritusmonopoli tarvidusteks tellitud piirituse veel välja-veoks umbes $\frac{3}{4}$ Piiritusmonopolile valmistatud koguse piires.

1938. a. pandi Piiritusmonopoli alal kehtima:

- 1) Järelevalve teostamise juhend politseile (RT 1938, 27, 225);
- 2) Piirituse kontrollaparaatide käsitlemise juhend (RT 1938, 27, 225);
- 3) Piiritusmonopoli korraldus.

Viimane sisaldab rea eeskirju maksuasutistele Piiritusmonopoli järelevalve teostamiseks.

15. Maksukaristus- ja kohtuasjad. Tegevusaasta algul oli toimetamisel maksukaristus- ja kohtuasju (kriminaalsüütegusid) 1 754 ja tsiviilnõudeasju 30. Aasta jooksul tuli juurde 29 tsiviilnõuet ja avastati uusi süütegusid maksuametnike, politsei ja piirivalve poolt järgmiselt:

	1938/39	1937/38
salakaubavedusid	245	320
salajasi piiritusevalmistamisi	35	34
loata viinamüüke	622	757
muid süütegusid	901	816
Kokku	1 803	1 927

Aasta jooksul otsustati Maksude Talituses 1 885 süüasja (2 062), millega trahviti 2 075 isikut (2 229). Salakaubana toodud esemeid konfiskeeriti:

	1938/39	1937/38
välispiiritust	2 833 l	7 735 l
alkoholiseid jooke	19 kg	28 kg
tubakat ja tubakasaadusi	42 „	98 „
muid esemeid	2 572 „	5 324 „

Salakauba veoabinõusid:

mootorpaate	3 tk
jalgrattaid	2 „

Maksukaristus- ja kohtuasju arutati kohtuasutistes:

	1938/39	1937/38
jaoskonnaskohtuis	1 305	1 849
ringkonnakohtu II astmes	207	344
Kohtukoht	1	—
Riigikohtus	17	39
Kokku	1 530	2 234

Seadusjõustunud otsuste järgi maksukaristus-
asjus laekus tegevusaastal:

Süüteo liik	Trahvi- ja tasuraha kr	Konfiskee- ritud ese- mete reali- seerimisest kr	Kokku kr
Aktia- ja monopoli- süütegude asjus . . .	34 839	1 080	35 919
Tollisüütegude asjus . .	22 740	10 940	33 680
Kokku	57 579	12 020	69 599

Laekunud summade jaotamise ja autasu määra-
mise otsuseid tehti 1 618 asjas. Süüteo ülesandjatele
ja avastajatele määrati laekunud trahvi- ja tasu-
rahadest autasu kogusummas 26,8 tuh. kr, millest
politseiametnikud said 11,6 tuh. kr, piirivalve 8,3 tuh. kr,
teised ametkonnad kokku 3,6 tuh. kr ja eraisikud
3,3 tuh. kr.

IV.

RAHANDUSOSAKOND.

1. Üldis- ja tegevus-
ülesanded.

Rahandusosakonna tegevus
1938/39. a. üldiselt suurenes.

Suurenemine oli tingitud peamiselt Riigikogu seadus-
andlikust tööst ja 1938/39. a. lisaeelarvete ning
1939/40. a. eelarve läbivaatamise töödest.

Seoses riigi 1939/40. a. eelarve esitamisega alga-
tati nende seaduste muutmine, mida oli tarvis koos-
kõlastada riigieelarvesse võetavate krediitidega. Muu-
dest olulisematest algatustest nimetatagu Riikliku
Konjunktuurfondi seaduse eelnõu esitamist riigile
rahaliste reservide soetamise otstarbel, Pikalaenu
Panga pantlehtede ja võlakirjade eest tagatise and-
mise seadust, Riigi Viljasalve laenude eest tagatise
andmise seadust jt. Peale osakonna poolt algatatud
seadus- ja määruseelnõude ning muude ettepanekute
esitamise Vabariigi Valitsusele on võetud seisukohad
teiste asutiste poolt esitatud eelnõude ja ettepanekute
kohta, mis puudutavad fiskuse huve või arvepidamise
küsimusi. Rahandusosakonna poolt on võetud osa
riigiettevõtete ja riiklike aktsiaseltside organite koos-
olekuist ja komisjonidest, riigi klassiloterii teostamisest
jt. komisjonidest ning teostatud erieelarve alusel
tegutsevate riiklike asutiste ja ettevõtete eelarvete
ja aruannete läbivaatamist.

2. Eelarve täitmine.

Riigi 1938/39. a. algeelarve
oli koostatud tulude ja kulude
tasakaaluga 99 293 406 kr suuruses. Tulude soodus
laekumine võimaldas esitada aasta kestel veel kaks
lisaeelarvet, kogusummas 7 791 016 kr suuruses, sellest
lisaeelarve nr. 1 — 4 077 832 kr ja lisaeelarve nr. 2 —
3 713 184 kr. Lisaeelarvetega esitatud krediidid suunati
enamikus majanduselu arendavate ja muude loovate
ülesannete teostamiseks, kuna osaliselt kaeti puudu-
jääke, mis asutistel olid tekkinud jooksvate välja-
minekute alal.

Tulude laekumine 1938/39. a. kohta kujunes
esialgses kokkuvõttes 107 169 463 kr suuruseks. Või-
reldes tulude laekumist alg- ja lisaeelarvetega ja
1937/38. a. laekumise andmetega kujunes see järg-
miseks.

Riigi tulude laekumine 1 000 kr (eelkokkuvõte).

	Alg- ja lisa- eelarved 1938/39	Laekunud	
		1938/39	1937/38
Otsemaksud	13 300	13 448	11 882
Lõivud ja tasumaksud .	6 990	7 130	6 527
Kaudsed maksud . . .	33 350	33 944	30 938
Riigi monopolid	18 600	18 463	17 671
Riigi ettevõtted ja varad	32 935	32 331	32 038
Segatulud	629	702	756
Korralised tulud	105 804	106 018	99 812
Erakorralised tulud	1 580	1 588	272
Tagasimaks eelm. a. tu- ludest	300	437	381
Kokku tulud	107 084	107 169	99 703

Tulude laekumine 1938/39. a. ületas esmakordselt
100 milj. kr piiri.

Olenevalt tulude laekumisest kujuneb eelarve
täitmine 1938/39. a. kohta järgmiseks.

Eelarve täitmine 1 000 kr (eelkokkuvõte).

	1938/39	1937/38
Algeelarve	99 293	89 917
Lisaeelarved (absol. suuremine) . .	7 791	9 967
Arvatud juurde eelm. a. krediitide ülejääd	1 025	1 104
Kokku kohustusi	108 109	100 988
Selle katteks laekus tulusid	107 169	99 703
Vahe	940	1 285
Arvatud juurde järgm. a. eelarvele .	916	1 025
Suletud krediite eelamisel	185	386
Ülejääk eelarve täitmisest	161	126

Kuni 1. VIII 1939 lahtijäetud krediitide summa
ulatus 5 115 766 kr-le.

Kokkuvõttes võib 1938/39. a. eelarve täitmist
pidada täiesti rahuldavaks, mille kaudu jälle oleme
jõudnud tähelepandavalt edasi majandust arendavas
töös.

3. 1939/40. a. eelarve
kujundamine.

1939/40. a. eelarve koostamine,
nagu tavaliselt, nõudis tasa-
kaalustamisel pingutusi, sest asutiste nõuded krediitide
alal ulatusid 130,5 milj. kr-le. Lõplikult kujundati
eelarve tulude ja kulude tasakaaluga 105 878 187 kr-le.
Seega asutiste nõudeid vähendati ca 24,6 milj. kr,
s. o. 18,9% nõutud summast. Esitatud eelarve tuli

Riigikogus läbivaatamisele ja vastuvõtmisele, mis-
puhul Rahandusosakond võttis osa eelarve arutustist
Riigivolikogu ja Riiginõukogu komisjonides ja koos-
olekutel. Kuigi esitatud eelarve kohta mõnelt poolt
vaideti, et see osutub ülepingutatuks, siis majandus-
like läbikäikude praegusel kõrgusel püsides võib
arvestada selle korralikku täitumist.

4. Rahvamajanduse Elustamise Fondi alal teostatud ülesandeid.

Rahvamajanduse Elustamise
Fondi alal oli sissetulekuid
1938/39. a. 4 894 798 kr, sellest

2 019 482 kr äriettevõttele võetavat ajutist läbikäigu-
maksu ja 500 000 kr riigieelarve korras määratud
summasid, kuna muud laekumised on läbikäiva
iseloomuga. Väljamaksusid teostati 4 464 165 kr
ulatuses, kui välja arvata Riigikaitse Fondi ülekantud
summa. Riigimajapidamise erakorraliste vajaduste
rahuldamiseks kulutati 204 081 kr, riiklikkude tööde
ja algatuste teostamiseks 587 750 kr, laenuks ja
toetusteks riigiettevõttele, omavalitsusile ning isikuile
tööde teostamiseks 1 296 729 kr, fondi administrat-
sioonikuluks 45 000 kr. Muud väljamaksud on ena-
muses läbikäivad summad, esinedes samuti tulude
poolel.

Olulisematest kulutustest märgitagu järgmisi:
Sm. Arsenali põhikapitali täiendamiseks 490 000 kr,
riigikaitseliste vajadusteks Riigikaitse Fondi arvel
makstud välja 204 081 kr, toetus Eesti Metsa ja
Tselluloosi A/Ü-le 100 000 kr, laenu a/s-le „Telliskivi
Tehased“ 550 000 kr; muud kulutused, laenuks
ja toetused koosnevad väiksematest summadest.

5. Sisevõlad.

Tegevusaasta jooksul on sise-
võlgade alal toimunud järg-
mised muudatused:

- 1) 1920. a. võidulaenu järelejäänud pileteist
lunastati mõned üksikud ja laenu jäi püsima
38 373 kr;
- 2) võõrandatud maade eest tasu maksmiseks
määratud pantkirju anti välja 1 366 tk
198 972 kr väärtuses ja kõrvaldati käibelt
pantkirju 743 tk ning lunastati kuponge
kokku 445 291 kr väärtuses; jäi liikvele
31. III 1939 16 012 pantkirja 2 933 914 kr
väärtuses;
- 3) Maatulunduskapitali finantseerimiseks anti
välja Majandusministeeriumi Rahandusosa-
konna 2%-lisi ja 3½%-lisi võlakirju 6 tk,
kogusummas 527 000 kr väärtuses, ning lunas-
tati 7 500 kr, seega ühes varem väljaantutega
jäi liikvele 1 169 500 kr väärtuses;
- 4) Maakapitali finantseerimiseks väljaantud 3%-
listest Majandusministeeriumi Rahandusosa-
konna võlakirjadest lunastati 5 tk 250 000 kr
väärtuses;
- 5) Teedeministeeriumi teedekapitali finantseeri-
miseks anti Majandusministeeriumi Rahandus-
osakonna 4%-lisi võlakirju välja 1 100 000 kr

väärtuses — liikvel olnud 1 600 000 kr asenda-
miseks, lunastati neid 500 000 kr väärtuses;

- 6) a/s-de „Eesti Turbatööstused“ ja „Tellis-
kivi Tehased“ finantseerimiseks Rahvamajan-
duse Elustamise Fondi kaudu anti välja
Majandusministeeriumi 2%-lisi võlakohustusi
663 120 kr väärtuses.

Sisevõlgade seis 31. III 1939 suurenes 186 204 kr
võrra, jäädes püsima 5 904 907 kr suuruses (vahetus-
rahata).

6. Riigi vahetus- raha.

Riigi vahetusraha emissiooni
seis tegevusaasta jooksul jäi
muutumatuks, püsides endiselt 6 424 000 kr suuruse-
na.

Käibelt kõrvaldati pabervahetusraha (pealetrükiga
„üks kroon“) 273 100 kr ja metallvahetusraha 2 100 kr
väärtuses, kogusummas 275 200 kr, missugune summa
asendati uue mitmesuguse kupüürilise metallvahetus-
rahaga.

7. Välisvõlad.

a) Sõjavõlad. Sõjavõlgade alal,
mis koosnevad toitlusvõlast
Briti valitsusele ja Ameerika Ühendriikide valitsusele
ning sõjavaruustisvõlast Briti valitsusele, tasumisi
ei toimetatud.

b) Riigimajanduse tervendamise võlad. Sellesse
rühma kuuluvate välisvõlgade alal tasuti kõik ette-
nähtud kohustused tähtajaliselt:

- 1) 1927. a. 7%-lise välisvõla (panga- ja raha-
reformi laen) alal:
 - a) dollar-obligatsioonide osas lunastati obli-
gatsioone \$ 59 000.— nimesväärtuses (kur-
sid 95½—100), tasuti kupongide arvel
\$ 241 374.60 ja maksti komisjonitasusid
\$ 1 740.31; dollar-obligatsioone jäi liikvele
31. III 1939 \$ 3 413 500.— ulatuses;
 - b) naelsterling-obligatsioonide osas lunastati
obligatsioone £ 11 500.— nimesväärtuses
(kursid 82—95¼), tasuti kupongide vastu
£ 42 976.10.— ning maksti komisjonitasusid
£ 243.17.04; naelsterling-obligatsioone jäi
liikvele 31. III 1939 £ 605 500.— ulatuses.
- 2) Briti firmale „Vickers Limited“ end. Vene-
Balti tehaste obligatsioonide ostu arvel tekkinud
võla alal tasuti kapitali kustutuseks £ 2 000.—
ja intressideks £ 75.—; nende summade
õiendamiseks kaeti võlg lõplikult.
- 3) Rootsi firmale „Svenska Tändsticks Aktiebo-
laget“ tasuti võla alal kapitali kustutuseks
Rkr. 190 897.04 ja intressideks Rkr. 422 613.56;
võla seis 31. III 1939 kujunes Rkr. 6 899 681.40
suuruseks.
- 4) Rootsi valitsuselt põllumajandusliku kauba-
krediidina saadud võla alal tasuti kapitali
kustutuseks Rkr. 96 806.92 ja intressideks
Rkr. 8 730.58; võla seis 31. III 1939 kujunes
Rkr. 101 707.63 suuruseks.

Eesti kroonides moodustasid eeltähendatud 4 välisvõlga 31. III 1939 kogusummas 31 115 000 kr suuruse seis.

Riigi võlgade üldsumma 31. III 1939 ulatus 127 292 000 kr-le, sellest välisvõlgasid 114 963 000 kr, sisevõlgasid 5 905 000 kr ja vahetusraha emissioon 6 424 000 kr.

Avansse anti riigi summadest linna- ja maa-valitsustele nende heaks määratud tulude arvel 12 võlakirja vastu kogusummas 163 500 kr. Antud avansid tasuti omavalitsuste poolt tähtajaliselt samal tegevusaastal.

8. Riigi tagatised. Riigi tagatise anti mitmesuguste laenude ja kohustuste eest, hõlbustades krediitide saamist ning nende suunamist mitmesugustele majandusaladele. Vastavate eriseaduste alusel on riigil tulnud tagada nii riiklike ettevõtete ja omavalitsuste kui ka teiste asutiste alal tekkinud kohustusi.

Ülaltähendatud riigi tagatiste arvuline läbikäik kujunes järgmiseks:

Riigi tagatised.

Tagatis antud	Läbikäik 1000 kr 1938/39. a.		Tagatiste üldsumma 1 000 kr 31. III 1939
	+	-	
Linna- ja maavalitsustele toitusvõlgade eest	—	—	359,0
Omavalitsuste laenude tagamiseks			
Pikalaenu Pangas	451,0	69,7	2 376,1
Pikalaenu Panga pantlehtede eest	—	5,0	1 300,0
Pikalaenu Panga pantl. ajut. tunnist. eest	385,0	32,0	1 158,0
Pikalaenu Panga võlakirjade eest	985,0	515,0	5 350,0
Pikalaenu Panga võlak. ajut. tunnist. eest	850,0	650,0	3 050,0
Käenduspealkirjad Riigi Viisjalve ja Eesti Munaekspordi vekslitel	10 100,0	8 150,0	4 350,0
Eesti-Saksa kliiringarve tagamiseks	3 000,0	3 000,0	3 000,0
Eesti Maakrediitseltsi eriseeria „A“ pantlehtede eest	312,0	—	312,0
Kokku	16 083,0	12 421,7	21 255,1

9. Rahalised depoiidid. Deposiitide paigutamise seaduse alusel (RT 1927, 105, 83) oli 1. IV 1938 mahutatud väärtpabereisse 2 041 632 kr. Tegevusaasta jooksul toimusid depoiitide mahutuses järgmised muudatused:

- mahutus suurenes järgmiste väärtpaberite omandamisel:
Majandusministeeriumi Rahandusosakonna 2%- ja 3½%-lisi võlakirju Maatulunduskapitali finantseerimiseks 527 000 kr
Pikalaenu Panga seeria „OM“ 5%-lisi võlakirju 250 000 „
Eesti Maapanga VII seeria pantkirju 250 000 „
- mahutus vähenes järgnevate väärtpaberite lunastamisel:
Majandusministeeriumi Rahandusosakonna 3%- ja 3½%-lisi võlakirju 257 500 kr

Pikalaenu Panga seeria „F“ 4%-lisi võlakirju 240 000 kr
Eesti Maapanga VII seeria pantkirju 30 770 „
Asunduskapitali I seeria 4%-lisi võlakirju 17 032 „

Eeltoodu tõttu kujunes mahutus 31. III 1939 2 523 330 kr suuruseks.

Riigituludesse laekus intressidena depoiitsummade arvel omandatud väärtpabereilt 36 726 kr.

10. Riigi summade arvel omandatud väärtpaberid.

Rahandusosakonna käsutuses seisvate väärtpaberite alal, mille seis 1. IV 1938 oli 11 909 422 kr, toimusid tegevusaasta jooksul järgmised muudatused:

1) Omandati:

- end. „A“ liigi laenudest ja nõudmistest laekunud summade arvel Pikalaenu Panga võlakirju 490 000 kr

b) depoiitsummade arvel:

Majandusministeeriumi Rahandusosakonna võlakirju 527 000 kr
Pikalaenu Panga võlakirju 250 000 „
Eesti Maapanga pantkirju 250 000 „

Kokku 1 517 000 kr

2) Realiseeriti:

- end. „A“ liigi laenudest ja nõudmistest laekunud summade arvel Pikalaenu Panga võlakirju 150 000 kr

b) depoiitsummade arvel:

Majandusministeeriumi Rahandusosakonna võlakirju 257 500 „
Pikalaenu Panga võlakirju 240 000 „
Eesti Maapanga pantkirju 30 770 „
Asunduskapitali võlakirju 17 032 „

1927. a. 7%-lisi välisvõla naelsterling-obligatsioonid £ 7 900.— 140 207 „

- mitmesuguseid veneaegseid väärtpabereid 1 485 „

- a/s. Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku aktsiaid 75 450 „

Kokku 912 444 kr

Nimetatud tehingute tagajärjel kujunes väärtpaberite seis 31. III 1939 12 513 978 kr suuruseks (arvamata kaasa operatsioonifondide arvel omandatud väärtpabereid).

11. Riigi väärtmärkide valmistamine.

1938/39. tegevusaasta jooksul Rahandusosakonna poolt Riigi Trükikoja lepingute alusel tellitud väärtmärke on võetud vastu järgmisel arvul:

panderolle ja aktsiisimärke . . 41 185 500 tk
vekslitempelpabereid 2 244 000 „
tempel- ja kohtumärke 11 650 000 „
tunnistusi ja passe 116 498 „

Kokku 55 195 998 tk

Tarvitamiseks kõlbmatuks muutunud ja käibelt tagasitõmmatavaid rahamärke ning sise- ja välisvõlapabereid ühes nende kupongidega võeti vastu kustutamiseks ja hävitati, nagu nähtub järgnevast ülevaatest:

Kõlbmatuks muutunud väärtuste hävitamine.

Kõlbmatuks muutunud väärtuste nimetused	Võeti vastu	Hävitati
Pabervahetusraha	Kr 273 100.—	619 100.—
Metallvahetusraha	„ 2 100.—	325 000.—
1920. a. võidulaenupileteid	„ 98.—	98.—
Maatasu pantkirju	„ 125 000.—	200 300.—
Maatasu pantkirjade lunastatud kuponge	„ 436 305.74	442 950.69
7%-lise välisvõla dollar-obligatsioonid	\$ 59 000.—	—
7%-lise välisvõla dollar-obligatsioonide lunastatud kuponge	„ 251 807.50	—
7%-lise välisvõla naelsterling-obligatsioonid	£ 11 500.—	—
7%-lise välisvõla naelsterling-obligatsioonide lunastatud kuponge	„ 42 976.10.—	—
Mitmesuguseid rikutud väärtimärke	7 938 tk.	8 006 tk

12. Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamine.

Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamise seaduse (RT 1933, 85, 621) kohaldamise arvuline käik möödunud tegevusaastal on kujunenud järgmiseks.

Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamine.

Toimetused	Teg.-aasta jooksul (I. IV 1938—31. III 1939)		Seaduse rakendamise algusest kuni 31. III 1939	
	arv	võla-summa 1 000 kr	arv	võla-summa 1 000 kr
Võetud vastu moratooriumi palveid	96	606,0	4 533	16 678,3
Lükatud tagasi palveid (käiku andmata)	25	91,4	550	2 157,9
Antud käik palvetele	69	509,9	3 386	13 640,4
Lõpetatud toimetusi pärast käigu andmist	49	363,6	1 824	6 686,2
Saavutatud kokkuleppeid võlgniku ja võlausaldajate vahel	—	—	76	250,3
Pandud kehtima moratooriume:				
a) võlausaldajate poolt (sead. § 11)	—	—	292	1 184,9
b) Majandusministri poolt (sead. § 15)	31	303,9	1 610	5 124,5
Keeldusi tühistatud ja põllupidajate palvel enne tähtaega lõpetatud	3	6,9	614	2 100,2
Kehtimapanud keeldusi pikend.	20	70,5	487	1 709,8
Lahendamisel olevaid toimetusi komisjonides	31	278,8	31	278,8

13. Riigikassa operatsioonide ja riigivarade arvestamine.

Riigikassa operatsioonide ja riigivarade arvestamise alal seisib tegevus peamiselt jooksva aasta tehingute arvestamises, 1937/38. a. arvete lõpetamises, 1937/38. a. eelarve täitmise ja kassaaruande ning riigikassa 31. III 1938 bilansi koostamises. 1937/38. a. arvete lõplik läbikäik kujunes 1 233 milj. kr suuruseks (1936/37. a. läbikäik 899 milj. kr). Bilanss 31. III 1938 oli 394 milj. kr (31. III 1937 — 362 milj. kr). Suurenemine on tingitud peamiselt sellest, et 1937/38. a. eelarve ja kassa täitmise aruandes võeti väljaspool bilanssi esmakordselt arvele eriseadustega deklareeritud riigitagatis Eesti Maapanga ja Asunduskapitali võlakirjade, Riigihoiukassa kohustuste ja Eesti Panga „B“ liigi laenu alal — kogusummas 30 914 824 kr. 1938/39. a. arvete läbikäik riigi keskarvepidamise alal oli ca 769 milj. kr. See summa ei ole lõplik, sest 1938/39. a. arveil toimub veel läbikandeid 1939/40. a.

Arvepidamise ja aruandmise üldise korra määramise jõustumisega tuli määruse § 4 kohaselt määrata kindlaks riigikeskasutiste arvekesk- ja -abikohad. Sama määruse § 101 põhjal tuli vaadata läbi ja kinnitada riigikeskasutiste poolt esitatud erandeid käesolevast määrusest. Koostati juhendid arvepidamise ja aruandmise korra kohta Majandusministeeriumi Rahandusosakonna Riigikeskarvepidamise Büroos, mis pandi kehtima Majandusministri poolt kokkuleppel Riigikontrolöri.

14. Riigi nõudmistepikendamine, ajatamine, vähendamine ja kustutamine.

Arveseaduse (§ 68, 69) alusel on Majandusministril õigus teatavail tingimustel pikendada, ajatada, vähendada või kustutada rahatrahve, väljamõistetud tunnistajate tasu ja kohtukuluseid, määratud juurde- ja tagasimakse ning igasuguseid muid riigile kuuluvaid avalik- ja eraõiguslikke nõudmisi, kui tähendatud võlgade sissenõudmine hävitaks võlgnikkude majapidamise või viiks nad raskustesse. Majandusministri võimupiire ületavaid asju otsustab Vabariigi Valitsus Majandusministri ettepanekul. Avaldusi tähendatud võlgade kustutamiseks, vähendamiseks, tasumisaegade pikendamiseks või ajatamiseks on 1938/39. a. jooksul tulnud sisse üldse 141; neist on Rahandusosakonna ettepanekul jäetud rahuldamata 16, rahuldatud osaliselt 8 ja täies ulatuses 117.

V.

TÖÖSTUSOSAKOND.

Tööstusamet.

1. Tööstuse korraldamine. Tööstusosakonna tegevus, mis on aasta-aastalt kasvanud ühenduses tööstuste suurenemisega, uute tööstuste juurdetulekuga ja üldiselt tööstustegevuse elavnemisega, oli 1938/39. a. võrreldes eelmise aastaga

veelgi pinevam. Kuigi osa jooksvast tööst Kaubanduskomitee ellukutsumisega jäi viimase ülesandeks, tuli Riigikaitse rahuaegse korraldamise seaduse kehtimapanemisega hulk ülesandeid tööstuse organiseerimise kavade väljatöötamise ja tööstuste toormaterjalidega varustamise ja varade hoidmise alal juurde, mis

küsimuse uudsust ja tähtsust silmas pidades tõi kaasa vastutusrikka ülesande ja suure töökoguse ning tööpinge.

Olemasolevate tööstuste korraldamiseks Tööstus-seaduse eeskirjade kohaselt ja uute tööstuste asutamiseks esitati osakonnale aasta jooksul kesk- ja suur-tööstuste osas 485 tööstusplaani. Esitatud plaanidest kinnitati ja anti tööstuste sisseseadmiseks lubasid 356, kuna 33 juhul plaanid tagastati kinnitamata mitmesuguste puuduste tõttu. Tegevuse alustamiseks anti luba 158 ettevõttele. Tööstusaladele vastavalt jagunevad uute tegevuslubade alusel tegutsevad ettevõtted järgnevalt: puutööstusi — 40; toidu- ja maitseainete tööstusi — 44; metallitööstusi — 16; keemiatööstusi — 4; turbatööstusi — 4; teistel aladel — 50.

Tööstusameti poolt kinnitatud projektide järgi sisse seada lubatud tööstusettevõtete jõumasinate koguvõime oli 3808 HP, millest elektrijõul töötavate masinate koguvõime oli 703 HP; tööliste arv tähen-datud ettevõtteis oli 1690. Erilist nimetamist kin-nitatud tööstusprojektidest väärivad o/ü. „Kvarts“ silikaatkivi tehase, Kehra sulfaattselluloosi tehase, ühingu „Lihaeksport“ konservitööstus ja A. Külma lubjatööstus.

Eelmiste aastate investeerimiste tagajärjel on üksikud tööstusettevõtted suurendanud oma too-danguvõimet üle kohaliku turutarbimuse piiride ja üksikute aladel on ettevõtete arv tõusnud nii suureks, et uus investeerimine osutus rahvamajanduslikult kahjulikuks ja oleks võinud kahjustavalt mõjuda olemasolevate tööstuste tegevusele. Selle nähtuse ärahoidmiseks kasustati mõnel juhul Tööstusseaduses ettenähtud võimalust võtta üksikuid tööstusalasid keelu alla, millega korraldati uute tööstusettevõtete asutamine nendel aladel.

Ühenduses esineva tööjõu-puudusega ja vaja-dusega parandada tööstustoodete kvaliteeti ja üht-lustada (standardida) tööstustootmeid ning vähendada tööstuskulusid kutsuti ellu eelnimetatud eesmärkide saavutamiseks Tööstusosakonna kaasalgatusel Rat-sionaliseerimise Komitee, kelle tegevusest Tööstus-osakond võtab oma ametkonna kaudu püsivalt osa. Üle 150 töölisega ettevõtete tehniliste juhatajate küsimus korraldati juba eelmistel aastatel, käesoleval aastal jätkati sama ülesannet vähem kui 150 töölisega suur- ja kesktööstuslikes ettevõtteis.

Välismaalastele-eriteadlastele tööloa andmist Eesti tööstustes töötamiseks pidas osakond tarvilikuks 22 juhul. 12 juhul leidis osakond, et välismaalaste tööloa palved on põhjendatud osaliselt ja 6 juhul leiti tööloa palved olevat põhjendamata. Vastavalt eeltoodule avaldati ka Siseministeeriumile osakonna seisukoht.

Vaatamata tööstuse ratsionaliseerimisele ei lahe-nenud tööjõu puudus, mistõttu peale kohalikkude kodanikkude kasustati põlevkivitööstuses ka poola kaevureid.

Riikliku kapitali osavõtul töötavad tööstus-aktsiaseltsid rakendasid käesoleval aastal tegevusse järgmised tööstused: Eesti Metsa ja Tselluloosi A/Ü käivitas Kehra sulfaattselluloosi tehase; a/s. „Eesti Turbatööstused“ lasid käiku Tootsi briketitehase ja hakkasid valmistama pressturvast Lehtse rabas; a/s. „Telliskivi Tehased“ asutasid Kopli telliskivi-tehase; a/s. „Eesti Diatomiit“ seadis sisse diatomiidi (Gieselguhi) kuivatamise ja pesemise tööstuse, a/s. „Kunstkivi Tehased“ alustasid isolatsioonkivide valmistamist.

A/s. „Eesti Fosforiit“, kelle senine fosforiidi-tööstus käesoleval aastal tule läbi hävis, on asunud peale suuremaid puurimistöid uue fosforiiditööstuse rajamisele.

2. Tööstusele tööabi-nõude ja materjalide muretsemise regu-leerimine.

Välismaiste tööstusmaterjalide ja nende välismaiste tööstus-saaduste sissevedu, mida kodu-maa tööstus valmistab, oli

kuni 1938. a. oktoobrini Tööstusosakonna korraldada. Nagu eelmistel aastatel nii arvestati ka käesoleval aastal tööstusmasinate sisseveoks lubade andmisel vastavate tööstusalade senist tegevust, tootmisvõimet ja toodangu turustamise võimalusi. Üleinvesteeringud tööstusaladel anti masinate sisseveoks lubasid ainult olemasoleva sisseseade moderniseerimiseks ja tööstus-protsessi ratsionaliseerimiseks.

Oma tööstuse huvide kaitseks pidurdati nende monopoliseeritud välisooduste sissevedu, mida kodumaa tööstus valmistab.

Ühenduses sisseveolubade andmisega toimus ka sisseveetavate kaupade ostude suunamine, kusjuures eelistati oste neist välisriikidest, millega meie kaubandusbilanss on aktiivne.

Alates oktoobrist 1938 läks monopoliseeritud kaupadele sisseveolubade andmine üle Kaubandus-komiteele, kelle koosseisu kuulub ka Tööstusosakonna esindaja. Peale komitee koosolekust osavõtu on osa-kond avaldanud Kaubanduskomiteele kirjalikult osa-konna seisukoha tööstusmasinate ja materjalide sisseveo küsimuste kohta 12 korral.

A/s-l „Telliskivi Tehased“, a/s-l „Eesti Turba-tööstused“, Eesti Metsa ja Tselluloosi A/Ü-l, Riigi Ringhäälingul, Virumaa Elektri A/S-l ja Tallinna Linna Elektri jaamal lubati Vab. Valitsuse otsuse kohaselt tuua sisse tollita tähendatud ettevõtete sisseseadmiseks ja täiendamiseks vajalikke masinaid ja seadmeid. Sellekohaseid esemete nimekirju kont-rolliti osakonna poolt 529 juhul.

Tööstuste võistlusvõime säilitamiseks on kütte-ja toormaterjalide sisseveol antud tollisoodustusi ja vabastatud sisseveetavaid esemeid sisseveotollist 737 juhul.

Oma tööstuses ümbertöötamise võimaluste puu-dumise tõttu lubati vedada välja 13 000 t vana-rauda ja 316 t teisi metalle. Väljaveolubade andmisel suunati müügid meile kaubanduspoliitiliselt sood-satesse riikidesse.

3. Tööstustoodete turustamine.

Tööstustoodete turustamisel oli siseturul aasta algul märgata tagasilööki, kuid korraliku põllumajandusliku aasta tõttu suurenes tarbimine aasta teisel poolel märgatavalt, ületades aasta lõpuks siseturu osas eelmise aasta toodangu koguselt ja väärtuselt.

Eksportturgudel kannatasid hinnalanguse tõttu peamiselt tselluloosi-, paberi- ja tekstiiltööstus, kusjuures tekstiiltööstuse alal oli aasta keskpaigas märgata teatavaid raskusi toodete mahutamisel välisurgudele.

Alates 1939. a. algusest võis aga eksportturgudel üldiselt märgata avardumist ja toodete hinna paranemist.

Uutest omatööstuse toodetest, millede valmistamise alal on nõuete kõrgusele jõutud, väärivad tähelepanu: metallitööstuse alal põllutööriistad, eriti rohu- niitjad ja viljapeksumasinad, paberitööstuse alal — jõupaber, klaasitööstuse alal — harilik ja värviline kristallklaas, tselluloositööstuse alal — sulfaattselluloos, turbatööstuse alal — brikett-turvas, mineraalide töötlemise alal — töötletud diatomiit. Nimetatud kaubad leidsid välisurgudel kõik mahutamisvõimalusi selles osas, mis ületas siseturu vajaduse.

4. Savilademetööstuse kasutamise võimalused ja tulekindlate ehitusmaterjalide levitamine.

Aasta algul sooritati rida katseid kodumaal Eesti savide, liivade ja kriidiga. Katsete tulemused näitasid, et kodumaa toorainetest on võimalik valmistada üsna korralikku fajansskaupa (Steingut), klinkerkivi ning pöranda- ja seinaplaate. Katsete jätkamiseks suuremas ulatuses ja parema uurimise võimaldamiseks komandeeriti Saksamaale osakonna ehitusmaterjalide inspektor, kellele tehti ühtlasi ülesandeks katsete kordamineku puhul lasta valmistada tööstusprojektid. Katsed Saksa laboratooriumides tõendasid veelkordselt, et Eesti toormaterjalidest võib raskusteta valmistada klinkerkive, seina- ning pörandaplaate ja fajansskaupa. Kõigi laboratoorsete katsete tulemuste kinnitamiseks ja illustreerimiseks põletati Saksamaa vastavas tööstuses kodumaistest toormaterjalidest vastavad proovid. Kuna katsed andsid igakülgselt soovitud tulemusi, siis valmistati peenkeramikatehase eelprojekt, mis suudaks eelnimetatud artiklite alal rahuldada Eesti turunõudluse.

Paralleelselt väärtuslikumate saviartiklite valmistamise võimaluste selgitamisega jätkati tulekindla ehitusmaterjali turu organiseerimist ja astuti samme turumahu suurendamiseks juba eelmisel aastal kehtimapa pandud Tulekindla ehitusmaterjali levitamise määruse kohaselt. Selle tulemusena müüdi aasta jooksul maale ca 12 miljonit odavahinnalist telliskivi. Et aga organiseerimistöö edenes kiiresti ja Tulekindla ehitusmaterjali levitamise määrusega antud tegutsemise piirid ei võimaldanud turunõudluse täielikku rahuldamist tulekindlate ehitusmaterjalidega, siis alustati juba aasta keskel eeltöid iseseisva asutise ellukutsumiseks, kelle ülesandeks pidi olema turu varustamine täies ulatuses. Vastava asutise põhikiri töötati

välja ja telliskivitehaste omanikkude poolt kutsuti ellu kaubanduslik ühing „Ehituskivi“. Põhikirja kohaselt töötab see ühing Majandusministeeriumi järelevalve all. Aasta lõpuks oli ühing kogunud oma liikmeiks ca 90% Eesti tellis- ja katusekivi- ning põllutorutehastest. Nende tehaste koguproduktioon on ca 95% kogu Eesti eelnimetatud artiklite toodangust.

Selle sammuga saavutati ehitustelliskivide turu korraldamise alal kivihindade alanemine, ühtlus ja stabiilsus. Ühingu kaudu hoitakse ära telliskivide veod riigi ühest otsast teise, mis varem oli tavaline nähtus. Samuti hoitakse ära ehitusessoonidest tingitud spekulatiivne moment, mistõttu tarvitajal on, olenev mata ajast, alati võimalik arvestada ühesugust kivi-hinda. Ühingu järelevalvel ja nõuandel teostub koh-tades, kus telliskivist on puudus, vananenud tehaste ratsionaliseerimine ja moderniseerimine, samuti uute tehaste püstitamine.

5. Tollitariifide korraldamine.

Ühenduses omatööstuse arenguga ja vastavalt majanduselu nõuetele muudeti ja täiendati kehtivaid tollitariife tööstusse puutuv asos.

Pidades silmas maiusainete ekspordi tähtsust täiendati puuvilja-, marja- ja likööriette sisseveo kohta kehtivat tollitariifi paragrahvi märkusega, mis võimaldab maiusainetööstustel ekspordikauba valmistamiseks tuua sisse vajalikke eetreid Majandusministeeriumi loal ja viimase poolt esitatud tingimustel alandatud tolliga.

Tööstuses tarvitavate jõuülekandenõõride ja muuks tehniliseks otstarbeks kasutatavate nõõride ja kõite sissevedu võimaldati odavama tollimääraga, mispuhul täiendati vastavat tollitariifi paragrahvi sellekohase märkusega.

Põllumajanduse varustamiseks vajalikkude põllutööriistadega täiendati alandatud tollimääraga sisetoodavate põllumajanduslikkude masinate ja aparaatide nimekirja kartulipanemismasinatega, lüpsimasinatega, kombainidega ja mitmesuguste piimatööstusriistadega.

Tubakatööstuse huvides ja tubakasaaduste hinna tõusu ärahoidmiseks ühtlustati üld- ja minimaaltariifi määrad tubakale, mida sigaritööstused tarvitavad sigarite ja sigarillode valmistamiseks. Samal põhjusel alandati ka senini kehtinud tollimäär tubaka kohta.

Sisemaa nahatootjate kaitseks ja toornahkade siseturuhinna soovitava tasemel hoidmiseks tõsteti sisseveotollimäär toornahkadel, jättes nahatööstustele võimaluse tollita toornahkade sisseveoks vastava loa ja tingimuste alusel.

Põlevkivi ja põlevkivisaaduste ekspordi suunamiseks täiendati kehtivat väljaveo tollitariifi uue paragrahvi sääraselt, et põlevkivi ja põlevkivisaaduste väljavedu toimuks Majandusministri loal.

Et võimaldada raud- ja teraspleki sissetoomist metallitööstustele alandatud tollimääraga, selleks koostati vastav määrus.

6. Puumaterjali majandamise ja kütteainete küsimus.

Kütteainete turu korraldamise komitee, kelle vahenditaks ülesannete täitjaks oli Tööstusosakond, seadis oma töö algul üles põhimõtte, et meie metsa kasustamine võib toimuda ainult normaalse juurdekasvu piirides. Kuna möödunud aastal astus tegevusse sulfaattselluloosi tehas, tuli eelnimetatud põhimõtte kohaselt kõigepealt piirata siseturu tarbimist küttepuude alal ja korraldada puidu töötlemist sääraselt, et tarbepuidu kogus senise raielangi juures suureneks.

Küttepuidu koguse vähenemisega arendati turbatööstust, mille kogutoodang ületab nüüd kaugelt selle vahe kütteainete turul, mis metsa ratsionaalsema töötlemise arvel tekkis küttepuude vähenemisest. Käesoleval aastal on toetatud Võrumaal ja Tartumaal metsavaestes piirkondades kohalikkude põllumeeste tarbeid rahuldavate turbatööstuste asutamist.

Välismaist kütteainet tarvitavatele tööstustele on tehtud ettepanek minna üle kodumaisele kütteainele, millise nõude rakendus on praegu mõnes ettevõttes juba teoksil.

7. Riigiasutiste tellimuste ja ostude korraldamine.

Tööstusosakonna juures töötav riigiasutiste ja ettevõtete välistellimiste läbivaatamise komisjon pidas aasta jooksul 24 koosolekut, kus vaadati läbi 327 esitist mitmesuguste materjalide ja esemete hankimiseks riigiasutiste ja ettevõtete varustamiseks. Enamik ostukavadest rahuldati esitatud kujul.

Tellimuste ja ostude otsustamisel püüti neid võimaluse piires suunata neisse riikidesse, millega meie kaubavahetus on aktiivne või kust oli võimalik teostada ostu kaubavahetuse alusel, kusjuures peeti silmas kodumaa tööstuse huve ja võimeid ning püüti tellimusi võimalikult kodumaa tööstusele anda.

8. Mitmesugused küsimused.

Töötati välja Tööstusseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu; tehti parandusi ja avaldati Tööstusosakonna seisukoht Meistrite, oskustööliste ja tööstusõpilaste seaduse eelnõu kohta; selgitati üksikasjaliselt Pärnu ja Pärnu ümbruskonna tööpuuduse küsimust; uuriti paberitööstuse olukorda paberihinna kohta selguse saamiseks; uuriti võimalusi ja tehti vajalikke eeltöid õlisadama loomiseks Tallinna; uuriti Tallinna ümbruskonna kivimurdude tootmisvõimet; uuriti Särevere kondenspiimatööstuse olukorda ja tehti ettepanek kondenspiimatööstuse toormaterjaliga varustamise asjas; kaupade sisseveoga ühenduses otsustati 4 652 avaldust.

Tööstusi kontrollisid järelevalveametnikud koha peal 540 korral.

Mäeamet.

1. Geoloogilised uurimised.

Eelmisel aastal asutatud Geoloogiline Komitee arendas oma tegevust kahes suunas — jätkas fosforiidiväljade uurimist ja asus pinnakatte geoloogilisele kaardistamisele.

Fosforiidiväljade uurimist fosforiidi tagavarade selgitamiseks toimetati ühes a/s-ga „Eesti Fosforiit“ rekognostseerimise korras Türisalu, Rannamõisa, Valkla ja Tsitre piirkonnas. Iru, Liivakandi, Ülgase ja Saka rajoonis teostati üksikasjalisem uurimine, pidades silmas fosforiiditööstuse rajamise võimalusi. Kevadisel tööperioodil töötati 1, sügisel ja talvisel 2—3 teemantpuuriga, tehes kogusummas 86 puurauku, üldsügavusega 1 454 m; šurfe tehti 12, üldsügavusega 46,70 m, proovištolle (Sakal) 5, üldpikkusega 50,50 m; peale selle puhastati ja mõõdeti paljandeid 77 kohas, peamiselt paekalda mitmesugustes osades.

Neil töödel võetud proovidest on 367 analüüsitud Tallinna Tehnikaülikooli tehnoloogia-laboratooriumis ja 50 proovist tehtud mehaaniline sõelaanalüüs.

Pinnakatte kaardistamisele asuti juulis, peale seda, kui 16. juunist arvates oli täidetud Geoloogilise Komitee geoloogi koht ja töötatud välja vastavad juhatuskirjad. Kaardistamistööd alustati Põlva ja Võru ümbruses, arvestades eeskätt telliskivisavide selgitamise vajadust Lõuna-Eestis. Peale selle selgitati endisi rannajooni Loode- ja Põhja-Eestis. Tulemusena on kaardistatud pinnakate Põlva ja Võru ümbruses ümarguselt 60 km² ulatuses. Kaardistamisel saadud andmed aitavad kohalikkudel ettevõtjatel selgitada nende savitagavarasid ja ministeeriumil võtta seisukohta krediitide asjus.

Väljaspool neid töid üks mäetööstuse kontrolöridest pidas Geoloogilise Komitee ülesandel pidevalt kontrolli a/s. „Magna“ poolt Jõhvi lähedal puuritavate sügavpuuraukude üle.

2. Mineraalvarade uurimise lubad.

Lubasid anti välja 32. Elavhõbeda ja elavhõbeda soolade peale 1, värvimulla peale 3, kaltsiumisoolade peale 1, kipsi peale 1, dolomiidi peale 10 ja maagaasi ning nafta peale 16. Pikendusi anti rauamaagi, värvimulla, kipsi, maagaasi ja nafta uurijaile (19 luba). Anti üle uurimislubasid ühelt uurijalt teisele 2 juhul.

Kontsessioonilepinguid sõlmiti õlikivi kasutamiseks 1 ja diatomiidi kasutamiseks 1.

3. Tehnilise järelevalve teostamine kaevandustes ja nendega seoses olevates tehastes nõudis Mäeameti juhatajalt ja mäetööstuse inspektorilt ning markseiderilt aasta jooksul 23-päevast viibimist kohtadel.

5 juhul tuli teha juurdlust raskemate õnnetusjuhtude põhjuste selgitamiseks.

4. Lõhkeainete tarvitamine. Kaevandustes tarvitatud lõhkeainete kogus suurenes võrreldes eelmise aastaga 188 t võrra.

5. Riiklik markseider viibis plaanide kontrollimisel kaevandustes 7 päeva ja kontsessioonipiiride mõõtmisel 5 päeva.

6. Maapinna sundvõõrandamise toiming oli tarvilik Eesti Kiviõli A/Ü-le tööstuse suurendamiseks vajaliku maa-ala omandamiseks.

7. Mäetööstuse alal oli järgmisi muudatusi:

- 1) A/s-is „Esimene Eesti Põlevkivitööstus“ viidi lõpule uue (kolmanda) õlivabriku ehitus 500 t õlikivi läbilaskevõimega öö-päeva jooksul; ehitati bituumenivabrik ja laiendati jõujaam.
- 2) Eestimaa Õlikonsortsium viis lõpule uue õlivabriku ehituse 300 t läbilaskevõimega öö-päevas ja ehitas 21 tööliste-elamut.

- 3) A/s-i „Eesti Fosforiit“ rikastamise vabrik Õlgases hävis tulikahju läbi. Uue, suure fosforiidikaevanduse asukoha selgitamiseks viidi läbi laiaulatuslikud uurimistööd Õlgase ja Liivakandi-Kallavere rajoonis.

Patendiamet.

Patendiametile esitati aasta jooksul leiutisi 181, neist kodumaalt 67 ja välismaalt 114.

Patente anti sama aja jooksul 218, neist kodumaalastele 78 ja välismaalastele 140.

Kaubamärke esitati registreerimiseks 260, neist kodumaalt 118. Registreeriti kaubamärke 246, neist kodumaalastele 107.

Mudeleid esitati aasta jooksul 17.

VI.

KREDIIDI- JA KINDLUSTUSASUTISTE INSPEKTUUR.

Pankade alal revideeriti inspektuuri poolt järjekorraliselt kõiki tegutsevaid kommertsbanku ja nende osakondi, linnapanku ja erahüpotekigipanku, nõudes ühtlasi revideerimisel selgunud puuduste kõrvaldamist. Revideerimiseks kasutati kokku 336 tööpäeva, kusjuures ühe revisjoni kestus oli 2—42 tööpäeva.

Peale faktilise revisjoni teostamise kontrolliti ja jälgiti kõigi järelevalvele alluvate pankade tegevust ka nende poolt esitatavate aastaaruannete ja igakuiste arvetesiseude ning Ühistevõrkude poolt ühistegelikes krediidasutistes teostatud revisjonide protokollide kaudu.

Tegevusaasta jooksul anti luba 1 kommertsbank, 1 linnapanga, 1 ühispanga ja 1 hoiu-laenukassa asutamiseks ning 2 ühispanga uue osakonna avamiseks. Eitavalt otsustati 1 ühispanga ja 1 hoiu-laenukassa asutamise loa saamise palve, sest et nende asutamist ei peetud tarvilikuks. Asutada lubatud krediidasutistest teatasid oma tegevuse alustamisest 1 kommertsbank, 1 ühispank ja 1 hoiu-laenukassa. Peale selle alustas veel tegevust 1 ühispank, kelle asutamise luba anti eelmisel tegevusaastal.

1. IV 1939 tegutses järelevalve alla kuuluvaist ettevõteteist 12 kommertsbanka 10 osakonnaga, 2 linnapanka, 3 erahüpotekigipanka, 2 ühistegelikku keskpanka, 173 ühispanka 5 osakonnaga ja 43 hoiu-laenukassat.

Põhikirjade muudatuste registreerimiseks anti krediidasutistele luba 12 korral, kuna 4 esitatud muudatuse registreerimiseks jäeti luba andmata nende puudulikkuse tõttu.

Likvideerimisele krediidasutisi tegevusaastal ei läinud. Likvideerimisel olevaist krediidasutistest lõpetasid likvidatsioon 1 ühispank ja 1 hoiu-laenukassa. 1. IV 1939 oli veel likvideerimisel 34 krediidasutist.

Täielikumate ja üksikasjalisemate andmete saamiseks ning Krediitasutiste seaduse muudatustega kooskõlastamiseks parandati ja täiendati määrust krediidasutiste aruandmise ja arvepidamise korra kohta.

Määruse muudatus pandi Majandusministri poolt kehtima 15. XI 1938.

Protsentpaberite emiteerimise seaduse alusel, mis antud Vabariigi Presidendi poolt 27. VI 1938 dekreedina, asutati Majandusministeeriumi juurde Protsentpaberite Emissiooni Nõukogu, kelle asjaajamine Majandusministri poolt antud kodukorraga pandi inspektuuri peale.

Inspektor kogus vajalikke andmeid protsentpaberite turu korraldamise ja elustamise võimaluste selgitamiseks ja protsentpabereid väljaandvate pankade senise tegevuse kohta. Protsentpaberite Emissiooni Nõukogu pidas tegevusaastal 5 koosolekut. Emissioonilubasid anti Protsentpaberite emiteerimise seaduse põhjal 8 korral, kogusummas 4 710 800 kr ulatuses.

1. IV 1938 kuulus inspektuuri järelevalve alla 362 tegutsevat ja 44 likvidatsioonis olevat kindlustusasutist. Aasta jooksul asutati juurde üks kindlustusasutis, kuna likvidatsiooni määrati 13 kindlustusasutist. 1. IV 1939 jäi järelevalve alla 350 tegutsevat kindlustusasutist. Likvidatsioonis olevatest kindlustusasutistest lõpetas aasta jooksul likvideerimise 8 kindlustusasutist, nagu selgub järgnevast tabelist.

Kindlustusasutiste arv 1938/39.

	Kindlustus- asutiste arv	Ühisteg. kindlustus- asutiste arv	Valla ja alevi ühistege. kindlustus- asutiste arv	Välismaa kindlustus- asutiste arv	Kokku
Arv 1. IV 1938	8	14	340	—	362
1938/39 uuesti asutatud	—	—	1	—	1
1938/39 likvidats. määratud	—	—	13	—	13
1. IV 1939 tegutses	8	14	328	—	350
1. IV 1938 oli likvidatsioonis	—	3	40	1	44
1938/39 asunud vabatahtlikult likvideerimisele	—	—	13	—	13
1938/39 lõpetas likvideerimise	—	1	6	1	8
1. IV 1939 oli likvidatsioonis	—	2	47	—	49

Kindlustusasutiste alal toimetati 1938/39. a. faktilisi revisjone 3 kindlustusaktiseltsis ja 11 ühistegelikus kindlustuseltsis, mille peale kulus kokku 283 tööpäeva. Peale selle teostati järelkontrolli valla või alevi ühistegelikkude kindlustuskassade üle Ühistegevuskojalt saadud revideerimisprotokollide kaudu. Samuti järelkontrolli korras vaadati läbi kindlustusaktiseltside ja ühistegelikkude kindlustuseltside 1937. a. aruanded ning juhiti vastavate kindlustusasutiste tähelepanu aruannetest selgunud puudustele ja nõuti nende kõrvaldamist. Aasta jooksul kinnitati 9 põhikirjamuudatust ja jäeti kinnitamata 1. Tegevuspiirkondade korraldamise palveid otsustati 6. Tegevuskavu kinnitati 14. Kindlustus-üldtingimusi kinnitati 104 ja jäeti kinnitamata 6. Kindlustusasutistes esi-

nevate mitteseaduspäraste nähtuste likvideerimise kavasad kinnitati 5.

Suurem osa põhikirja muudatustest kui ka tegevuspiirkondade korraldamise palveist esitati tegevusaasta lõpul ja tingituna valdade reformist, mis jõustus 1. IV 1939. Seetõttu jäi nende palvete otsustamine järgmisse tegevusaastasse.

Inspektuuri juures tegutsev Kindlustusnõukogu pidas aasta jooksul 4 koosolekut, kus avaldati arvamust 31 kindlustus-üldtingimuse kohta, 1 põhikirjamuudatuse kohta, 1 palve kohta kindlustuste võtmiseks välismaa kindlustusasutiselt ja 1 kindlustuskassa asutamise loa andmise kohta.

Kindlustuslepingu seaduse eelnõu kava väljatöötamise komisjon pidas 27 koosolekut.

VII.

MAKSUPEAKOMITEE.

Tegevusaastal esitati Maksupeakomiteele otsustamiseks 2 630 kaebust, mis kokku eelmisest aastast otsustamata jäänud kaebustega moodustavad 3 871 kaebust. Võrreldes eelmise aastaga on otsustamisele kuuluvate kaebuste arv tõusnud 2,7%. Tegevusaasta jooksul otsustati Maksupeakomitees kaebusi 2 806 asjas, neist Riigikohtu poolt Maksupeakomitee otsuste tühistamise tõttu teiskordselt 66 asjas, seega uusi kaebusi 2 740, mis eelnenud aastaga võrreldes näitab tõusu 8,4%.

1. IV 1939 jäi kaebusi otsustamata 1 131, mis võrreldes eelmise aastaga näitab vähenemist 9,7%.

Otsustamata jäänud kaebustest on:

ärimaksu andmeid ootavaid	368
täiendavate andmete kogumisel	30
ekspertiisi tegemisel	16
surma puhul seisma pandud	4
arutusele määratud 1. IV 1939—19. V 1939 . .	467
arutusele määramata	246

Tegevusaasta kestel koostati määrusi Maksustamiskorralduse seaduse § 97 ja Administratiivkohtukorra seaduse § 11, 11² ja 11³ alusel 81 asjas.

Arvanded kaebuste liiklemise kohta Maksupeakomitees 1. IV 1938 kuni 1. IV 1939

Maksu nimetus	Otsustamata 1. IV 1938	Saabus 1. IV 1938—1. IV 1939	Kokku	Otsustatud 1. IV 1938—1. IV 1939	Otsustamata 1. IV 1939
Põhjarimaks . . .	41	130	171	141	32
Lisaäriraks . . .	139	961	1 100	789	327
Tulumaks . . .	873	1 105	1 978	1 433	566
Kinnisvarade ümberhindam.	—	8	8	7	2
Tempel- ja kinnistum.	54	119	173	169	21
Pärandi- ja kingimaks	71	150	221	168	55
Rahakapitalim. . .	12	11	23	22	6
Eri- ja läbik.-m. . .	46	122	168	64	106
Trahterimaks . . .	5	24	29	13	16
Kokku	1 241	2 630	3 871	2 806	1 131

Riigikohtu otsuste põhjal teiskordselt otsustatud ja otsustatud asjade hulgas arvesse võetud:

põhiärim.	2
lisaärim.	16
tulumaks	21
kinnisv. ümberh.	1
tempel- ja kinnistumaks	17
pärandim.	2
rahakap.-m.	5
eri- ja läbik.-m.	2

Kokku 66

VIII.

TOLLIPEAKOMITEE.

Tollipeakomitee tegutseb Maksustamiskorralduse seaduse alusel kaebuste otsustamiseks tollimaksude ja tasude ning tolliasutiste poolt võetavate muude maksude ja korraldustrahvide alal.

1. IV 1938—1. IV 1939 saabus Tollipeakomiteele otsustamiseks:

kaebusi tolliinspektorite otsuste peale . . .	63, 76	asjas
Riigikontrolli proteste	3, 4	„
tähtaja uuendamise palveid	2, 2	„

Eelmisest tegevusaastast otsustamata jää-

nud kaebusi	5, 7	asjas
Otsustati kaebusi ja proteste	69, 85	„
Jäi otsustamata kaebusi	2, 2	„
Anti määrusi	2, 2	„

Otsustatud asjade tulemused:

jäeti läbi vaatamata kaebusi	7, 7	„
„ tagajärjeta kaebusi ja proteste	40, 54	„
rahuldati kaebusi ja proteste, resp. muu-		
deti tolliinspektori otsuseid	19, 24	„

IX.

KAUBANDUSKOMITEE.

Vabariigi Presidendi poolt dekreedina 16. IX 1938 antud Kaubanduskomitee seadusega (RT 1938, 80, 719) asutati kaupade sisse- ja väljaveo kui ka välismaale maksimise korraldamiseks Majandusministeeriumi juurde Kaubanduskomitee, kes alustas tegevust 1. X 1938.

Kuni komitee tegevuse alustamiseni korraldasid väliskaubanduse ala Majandusministeeriumi Tööstus- ja Kaubandusosakond. Välismaksuvahendite lubamisi kaupade impordiks otsustas Eesti Pank.

Väliskaubanduse arengu kohta käivate andmete analüüs aja kohta kuni Kaubanduskomitee tegevuse alustamiseni näitab, et see areng on pidevalt tõusnud kuni 1938. a. Kaupade sisseveo korraldamise seadusega, mis jõustati 1931. a., on teostatud impordi koguslikku kontrolli peamiselt ostude suunamise eesmärgiga. Kaubanduskomitee ei ole leidnud vajadust piirata kaupade üldist sissevedu niikaua, kuni meie kaupade eksport ning välismaksuvahendite juurdevool toimub normaalselt. Küll aga peab komitee otstarbekohaseks taotleda kaubavahetuse tasakaalustamist võimalikult üksikute riikide järgi. Selleks on komitee püüdnud pidurdada impordi passiivse kaubandusbilansiga maadest ning nõudnud selle kompenseerimist meie kaupade ekspordiga. See abinõu on andnud häid tulemusi ning kindlustanud turgu mõnele omatööstuse artiklile, nagu põlevkivisaadused, tahvelklaas jne. Soodsa

kaubandusbilansiga maadest on komitee sissevedu lubanud põhimõtteliselt vabalt, kuivõrd seda on võimaldanud kaubanduslikud kokkulepped teiste riikidega ja oma areneva tööstuse huvid. Ühes kaupade sisseveo tunnistuste saamisega on otsustatud ka valuuta andmist.

Välismaksuvahendite liikluse ja samuti välismaale ning välismaalastele maksimise kontrolli on komitee teostanud pidevalt ja andnud Eesti Pangale sellekohased juhendid. Kaupade väljaveo küsimustes on Kaubanduskomitee avaldanud oma arvamusi.

Ühes sellega on komitee pannud kehtima rea põhimõttelisi aluseid kaupade sisseveo korraldamise alal ja leidnud, et nende järjekindel rakendamine tagab kõige paremini üksikutele ärialadel tegutsevate isikute õigustatud huvid.

Sisseveolubasid anti:

aktiivse kaubandusbilansiga maadest . . 6320
passiivse kaubandusbilansiga maadest . . 1828

Kokku 8148 luba.

Jäeti rahuldamata 778 avaldust.

Summaliselt moodustavad rahuldatud avaldused:

aktiivse kaubandusbilansiga maadest . 15 182 219 kr
passiivse kaubandusbilansiga maadest . 7 607 770 „

Kokku 22 789 989 kr

X.

RATSIONALISEERIMISE KOMITEE.

1. Organisatsioon. Vabariigi Valitsuse otsusega 3. III 1938 moodustati Majandusministeeriumi juurde Ratsionaliseerimise Komitee. Komitee esimeheks on Majandusminister. Komitee liikmed kutsuti ametisse Vabariigi Valitsuse poolt Majandusministri ettepanekul; hiljem on koosseisu täiendatud uute liikmete juurdekutsumisega komitee enda poolt, milline õigus on antud komiteele Vabariigi Valitsuse otsusega 21. III 1938. Komitee koosseis 1938. a. lõpuks oli 12-liikmeline.

Komitee tegevus toimub komisjonides, kus üksikühtsuse kaalutakse võimalikult kõigi asjast huvitatud ringkondade esindajatega. Komisjonide poolt tehtavad ettepanekud tulevad kaalumisele ja kinnitamisele komiteesse.

2. Tegevus. Esimesed tegevuskuud kuludid peamiselt ettevalmistavate tööde tegemiseks. Alates 1938. a. suvest asus komitee täie tööjõuga tegevusse.

Tegevusaastal tuli kõige enam tegutseda normimisega (standardimisega). Normimistöo toimus vastavates komisjonides, milledest võtsid osa küsimusest huvitatud ringkondade esindajad ja vastavate alade eriteadlased-asjatundjad. Komitee poolt võeti vastu järgmised 14 normi (standardit):

paberi formaadi, paberi koosseisu ja raskuse, villaste kaupade, puuvillaste kaupade, pargitud nahkade, vankrimäärde, riigiasutiste mööbli, raadio anoodpatarei, põllurullirõngaste, äkkepulkade, rohuniidu- ja viljaniidumasina tera, adra noa, kultivaatori pii ja autotüüpide vähendamise kava.

Vastuvõetud normid on avaldatud „Kaubandus-Tööstuskoja Teatajas“, sest komitee on põhimõtteliselt hoidunud normide sundkorras kehtimapanekust, mis senini pole osutunud ka vajalikuks.

Teise suurema küsimusena oli komitees lahendamisel tööturu organiseerimine. Nimetatud küsimuste lahendamiseks loodi komisjon, kelle töö tulemusena Majandusministrile esitati rida ettepanekuid tööturu korraldamiseks tööloole sesoonsete võngete tasastamise, tööturu juhtimisaparaadi loomise, järelkasvava tööjõu kutselise ettevalmistuse otstarbekama juhtimise ja põllutööliste liikumise soodustamise ettepanekute näol.

Peale normimise ja tööturu organiseerimise küsimuse tuli Ratsionaliseerimise Komiteel tegelda mitmesuguste teiste ratsionaliseerimisprobleemidega ja teostada pidevat järelevalvet ning kontrolli vastu võetud normide ellurakendamise üle.

XI.

EESTI RAHVUSLIK JÕUKOMITEE.

Eesti Rahvuslik Jõukomitee jätkas tegevust elektrifitseerimiskava koostamise, soojus- ja jõumajandusse puutuvate küsimuste selgitamise ja tehnilise järelevalve teostamise alal.

Uurimiste büroo töötas elektri-, soojus- ja üldise jõumajanduse alal.

Suuremaks tööks oli elektrifitseerimiskava koostamine. Aasta alguks valminud kavale, mille kohaselt tuleb kasutamisele Narva kosele ehitatav suurveejõujaam, koostati variandina võrdluseks veel 2 kava:

- 1) ehitada Kohtlasse suur-soojusjõujaam, mis asendaks Narva veejõujaama, muu osa jättes samaks nagu Narva jõujaama variandis;
- 2) laiendada praegusi avalikke jõujaamu ja ehitada Kohtlasse uus, väiksemaulatuslik soojusjõujaam, kusjuures magistraalliinide ehitamine langeks ära.

Kõik need variandid kaaluti üksikasjaliselt läbi elektrikomisjonis ja juhatuses, kusjuures mõlemad asusid seisukohale, et Eesti elektrifitseerimist tuleb teostada esimese variandi järgi, s. o. ehitades Narva suurveejõujaama. Juhatuse esitas elektrifitseerimise üldkava ühes kõigi materjalidega ja üldkokkuvõtetega Majandusministrile augusti teisel poolel. Elektrifitseerimise üldkava materjalid esitati samuti üldkogule seisukoha võtmiseks, kus pooldati elektrifitseerimise teostamist esimese variandi järgi.

Peale elektrifitseerimiskavade koostamise tuli lahendada rida elektrimajandusega ja elektrifitseerimisega seoses olevaid jooksivaid küsimusi, nagu seisukoha võtmine Otepää, Jõgeva, Paide, Jõhvi, Põltsamaa ja Pärnu linna elektriga varustamise kohta, vajalikkude kavade koostamine ja kalkulatsioonide tegemine Lagedi, Väike-Maarja, Sonda, Pühajärve ja Järva-Jaani elektrifitseerimiseks, kõrgepingeliinide häirete kohta andmete kogumine, kalkulatsiooni tegemine ja seisukoha võtmine Tallinna-Türi vahelise liini segavate mõjude kohta Riigi Ringhäälingu saatejuhtmeile, osavõtt 20 kohas maal peetud elektrifitseerimis-koosolekuist, kus oli arutusel elektrifitseerimisega seoses olevaid küsimusi jm.

Peale selle koguti statistilist ja ankeetmaterjali. Sellest selgub, et elektritoodang oli 1938. a. 154,7 milj. kWh (eelm. a. 132,88 milj. kWh); juurdekasv 16,5%. Elektrigeneraatorite võimsus on suurenenud 16 773,5 kW võrra (27,5%) ja arv 17 võrra (5,4%). Mootorite võimsus on suurenenud 9 844,1 kW võrra (22%) ja arv 1 112 võrra (18,8%). Kõrgepingeliine ehitati 206 km (juurdekasv 31%), madalpingevõrku 102 km (juurdekasv 8,8%).

Jõumajanduse alal peeti sidet Ülemaailmse jõukonverentsiga ja üksikute maade jõukomiteedega, koguti andmeid kütetarvituse kohta, uuriti kütteolukorda piiritusvabrikutes, selgitati tööstuslike

ahjude kütte ümberkorraldamise ja ökonoomsuse tõstmise võimalusi, võeti osa diktsioneema-kildkivi kütteks kasutamise võimaluste uurimistest; statsionaarsete gaasimootorite ja -generaatorite kasutamise küsimuse uurimiseks korraldati vastav ankeet ja täpne uurimiste kava, jätkati uurimisi turbaasjanduse alal, kogudes andmeid põletusturba tootmise ja rabade uurimise ulatuse kohta, korraldati uurimine Narva maapinna geoloogilise koosnevuse kohta seoses Narva veejõujaama projektiga, korraldati ankeet Eesti veejõuseadmete kasutamise kohta, millest selgus, et Eestis on installeeritud 732 veejõuseadet, koguvõimsusega 37 000 h.-j., koostati Eesti veejõuseadmete kaart, uuriti väikeste veejõudude kasutamise võimalusi, millest selgus, et Eesti veejõududest (ca 195 000 h.-j.) kasustatakse väikeveejõujaamades, (alla 100 h.-j.), mida on arvult ligi 700, 11 500 h.-j., tehti eeltöid E. R. Jõukomitee albumi väljaandmiseks. Peale loetletud uurimiste ja selgitustööde tuli lahendada rida mitmekesiseid jooksivaid küsimusi: võeti seisukohti ja anti nõu jõu- ja abiseadmete muretsemise asjus, kütteinete valikuks ja kasutamiseks jne.

Aasta jooksul tutvuti välismaail energiamaajanduse korraldusega ja elektrifitseerimistöödega: võeti osa Viini jõukonverentsist, kus käsitleti peamiselt põllutöö, kodumajapidamise, väiketööstuse, tänavavalgustuse ja elektriraudteede varustamist energiaga, tutvuti Lätis Kegumsi veejõujaama ehitusega, Soomes elektritööstuse liidu tegevusega ja ülesannetega maal, elektrifitseeritud majapidamistega ning kõrge- ja madalpinge elektrivõrkude ehitusviisiga ja elektrenergia tarvitusega maal, Saksas ja Tšehhoslovakkias kõrgepingeliinide ehitusega ja elektritööstustega ning Saksas, Taanis ja Rootsis — turbaasjandusega.

Järelevalve büroo teostas järelevalvet 2 780 aurukatla, 352 aurumahuti, 499 elektriseadme, 377 tõsteabinõu, 236 sisepõlemasina ja 93 veejõuseadme juures. Aasta jooksul teostati 6 835 järelevalvet ja proovimist, milleks büroo insenerid olid reisil kokku 797,5 päeva. Hädaohlikuks tunnustati ja keelati edasitöötamine 28 seadmega, muid vigu ja puudusi ilmnas seadmete juures 2 923 juhul. Eksperitiise tehti 35. Seadmematerjali proovimisi teostati 37 juhul, neist 4 juhul valdajate soovil.

Uutest suurematest seadmetest tulid järelevalvele Eesti Metsa ja Tselluloosi A/Ü Kehra tehased, kus on seatud üles 5 aurukatelt kogu-küttepinnaga 2 336 m². 2 katelt on ehitatud a/s. Fr. Krulli tehastes Tallinnas, kolletega III sordi põlevkivile, kuna 3 katelt on ehitatud Tammerfors Linne och Jern Manufaktur A/B poolt. Need katlad on erikonstruktsiooniga ja ehitatud kütmiseks gaasiga, mida saadakse sulfaattselluloosi valmistamisel tekkivas mustleelises leiduva orgaanilise aine põletamisega erilistes „soodaahjudes“. Küttepinnaga 542 m² on need katlad suurimad Eestis.

Järelevalvele alluvaid aurumahuteid on Kehra tehastes 25, neist suurimad 3 tselluloosikeetjat mahuga à 125 m³ ja 9 tselluloosi pesemise nõu „diffusööri“ mahuga à 110 m³. Elektrigeneraatoreid on Kehra tehastes seatud üles 2 — koguvõimsusega 5 500 kW. Teistest suurematest seadmetest tuleb nimetada a/s-i „Telliskivi Tehased“ Tallinnas, Rakvere piirituse puhastamise tehast, a/s-i „Eesti Turbatööstused“ Tootsi briketitööstust jne.

Järelevalvele alluvate uute seadmete kasutamisele võtmiseks anti luba 428 juhul, valdajate vahetusel registreeriti ümber 254 seadet, kustutati nimestikest 79 seadet. Toimetati aurukatelde kütte regu-

leerimisi 33 juhul, kollete ümberehitusel anti nõuandeid 39 juhul, katlavee analüüse tehti 23 juhul ja mitmesuguseid tehnilisi nõuandeid anti 298 juhul.

Üldkogu pidas tegevusaastal 2 koosolekut. Juhatuse pidas 13 koosolekut, kus peale jooksva asjaajamise kaaluti elektrifitseerimise üldkava, osavõttu Austria jõukomitee poolt korraldatavast Viini kongressist, Balti riikide jõukomiteede konverentsi korraldamist, Narva maapinna uurimistööde teostamist, võeti seisukoht Tartu linnavalitsuse kava suhtes Ulila jõujaama ja raba tegevuse ja uue aurukatla tellimise kohta, otsustati astuda liikmeks „Conférence Internationale des Grands Réseaux Électriques“.

XII.

LOODUSVARADE INSTITUUT.

Instituudi eesmärgiks on loodusvarade, toorainete ja tootmise uurimine, samuti nendega ühenduses olevate teaduslike, tehniliste, majanduslike ja sotsiaalsete küsimuste igakülgne selgitamine.

Instituudi organiseerimise ja organite ellukutsumise alal pandi kehtima 1938. a. esimesel poolel instituudi tegevuseks vajalikud määrused ja töötati välja ning jõustus instituudi kodukord. Muudeti instituudi seadust, mis oli tingitud peamiselt tarvidusest lahutada seaduses instituudi heaks võetavate tasumaksude (ettevõtete ja isikute ülesandel tehtud uurimistööde eest) ja maksude mõiste ning panna maksude sissenõudmine maksuasutistele. Seaduse eelmise redaktsiooni järgi oleks see pidanud toimuma instituudi oma aparatuuriga, mis oleks instituuti tema ülesannete mõttes liigselt koormanud kõrvalise tööga.

Kutsuti ellu kõik instituudi tegevuseks ettenähtud ja vajalikud organid. Moodustati instituudi kodukorras ettenähtud 10 sektsiooni vastavalt uurimisaladele ja valiti nõukogu poolt nendele juhatajad. Seejärel sektsioonid asusid töökavade koostamisele ja tegelikkude uurimistööde teostamisele.

Instituudi asjaajamine asus algul Riikliku Katsekoja ruumes, Tolli t. 8. Aasta keskel sai instituut endale üüritud kantseleiruumid a/s-lt „Kopli Kinnisvarad“ Koplisse, Vene-Balti asundus 50, kus toimusid ka instituudi organite koosolekud. Täiskogu koosolekute ja avalikkude ettekannete jaoks kasutati Insenerikoja ja Tehnikaülikooli ruume. Instituudi uurimistööjõud töötavad Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli vastavais laboratooriumides ja katseasutistes. Aasta lõpuks oli instituudi palgaliste teenijate ja ajutiste abijõudude arv 23.

Instituudi liikmete koosseis oli aasta algul 42 ja aasta lõpuks 66 liiget. Aasta jooksul lahkus surma läbi 1 liige. Uusi liikmeid valiti: 4 auliiget ja 21 liiget.

Instituudi täiskogu poolt 28. I 1938 vastuvõetud kodukorraga loodi vastavalt uurimisaladele 10 sektsiooni, millede moodustamine ja töökavade koostamine teostus aasta esimesel veerandil. Seejärel algasid kõik sektsioonid oma tegevust ja asusid töökavas

ettenähtud uurimisküsimuste lahendamisele. Paljud neist küsimustest nõuavad pikemaajalist uurimistööd ja sellepärast jätkub vastav töö 1939. a., mil on loota suurema osa algatatud tööde jõudmist lõppjärku ja nende avaldamisele asumist.

Geoloogia ja Pedoloogia Sektsioonis asuti puursüdamikku geoloogilisele läbitöötamisele. Selleks muretseti kivimite lõikamise ja lihvimise masin ja monteeriti need Tartu Ülikooli Geoloogia Instituudis, kus koostöös Tartu Ülikooli Geoloogia Instituudiga teostub ka tegelik uurimistöö.

Koostöös Ehitusmaterjalide Sektsiooniga teostati laiemas ulatuses välistöid teede sillutamise ja raudtee pallastmaterjalide uurimise alal. Põhjalikult on uuritud läbi Tapa—Tartu vahelise raudteeliini ümbrus ja üldisemas korras vaadatud läbi Eesti laia- ja kitsarööpmeliste raudteeliinide otsene ümbrus. Koos kruusa uurimisega on võetud ka paelademete proove killustiku saamise võimaluste selgitamiseks ja laiemaulatusliku uurimise teostamiseks ehitusmaterjalide seisukohalt. Detailuurimisi on tehtud kokku 300 km pikkuselt 6 km laiusel raudteelähedasel maaribal: sellest laiarööpmelisel 235 km ja kitsarööpmelisel 65 km. Uuriti läbi 228 profiili (pikkusega 1—12 m) ja tehti kaevamisi ning puurimisi 35 kohal. Kivimiproove võeti kokku 291, neist 105 kruusa- ja liiva- ning 186 paeproovi. Nende materjalide laboratoorne läbitöötamine on praegu käsil.

Sektsioonis peeti 1 avalik ettekandekoosolek, kus esineti ettekannetega teemadel: „Seismilise meetodi rakendamine maapõue kihtide uurimiseks“, „Gravimeetrilise meetodi rakendamine maapõue uurimiseks“ ja „Eesti magneetiliste anomaaliade geoloogiline tõlgendus“.

Meteoroloogia, Klimatoloogia ja Hüdroloogia Sektsioonis alustati 1938. a. suvel Eesti põhjavete uurimist, milleks loodi vastav vaatluse võrk, esialgu 12 vaatluspunktiga. Vaatlused toimuvad Maapaju oja (Jägala jõe parem haru) ja Väoküla oja (Pirita jõe haru) vesikonnas. Peale põhjavete ülesmärkimise on

võetud vaatluse alla Maapaju oja äravool ja veepinna kõrgus. Väoküla oja (suubub Piritä jõe Nehatu mõisa kohal) vesikonnas toimetatakse põhjavee vaatlusi 8 punktis.

Alustati töökava kohaselt Eesti veekogude täieliku kaardi koostamist ja joonistamist. Osaliselt on puhtalt joonistatud 7 kaarti Põhja- ja Lääne-Eesti kohta, mõõdus 1:200 000, millele on kantud Eesti sisevete kogude (järved, jõed, ojad) ja veelahkmete piirjooned.

Koostati — kooskõlas septsiooni ülesannetega — sademete ja lumikatte kõrguste keskmised kuude ja aasta kohta ning joonistati vastavad graafikad nende iseloomustamiseks. See töö viidi lõpule. Peale keskvaartuste on töö varustatud äärmusvaartustega keskmiste ja minimaalsete kuu- ja aastasademete hulga kohta, maksimaalsed ööpäeva sademed, sajupäevade kuu ja aasta keskmised arvud jne.

Bioloogia Sektsioonis teostati loodude uurimist, kusjuures eriti püüti selgitada nende metsade iseloomu, mis esinevad õhukese mullakihi loodudel. Saadud tulemused viitavad asjaolule, et primaarselt metsakasvuta loodused uuritud alal (mida piirab põhjas meri, lõunas 59 laiuskraad, läänes ja idas Paldiski ja Jõelähtme meridiaan) ei leidu. Nad on tekkinud metsa hävitamise ja intensiivse karjatamise tagajärjel. Ühtlasi koguti mullaproove ja teostati nende mehaanilisi analüüse.

Limnoloogiliste uurimiste alal töötati läbi 180 põhjafaunaaproovi Saadjärvest.

Metsanduse Sektsioonis töötati metsatoogi ja metsa juurdekasvu määramise alal läbi metsakorralduskavade põhjal 172 metsandikku. Igas metsandikus arvutati blokkide järgi eraldi metsandiku tagavara lahus puuliikide ja iga puuliigi piirides boniteediklassi järgi. Koos tegeliku tagavara arvutusega on arvutatud samal alusel ka normaaltagavara ja samuti igas metsandikus iga puuliigi boniteediklassi keskmine tagavara pro ha.

Koos nende arvutustööde teostamisega on samadest metsandikkudest kirjutatud välja ka metsamaa jaotus iga puuliigi piirides täiusastmete järgi ning metsandikkudes olev majanduste arv ja raieringide suurus.

Eriküsimusena võeti vaatluse alla Kehra sulfaatselluloosivabriku rajoonis olevate kõlbmatute maade suuruse ja toogivõime määramine, milliseks otstarbeks metsakorralduskavade kirjutati välja selles rajoonis asetsevate kõlbmatute maade eraldused üle 10 ha ja arvutati neil olev tagavara.

Juurdekasvu-% määramiseks teostati tüübiliste puistute keskmiste puude juures puuriproovide võtmine. Selleks otstarbeks jõuti teha 1938. a. 49 erikohas kokku 247 puurimist.

Puidu kasutamise küsimuse kohta põllumajanduses on lepitud kokku R. Stat. Keskbürooga, et see küsimus võetakse arvesse 1939. a. põllumajandusloendusel.

Metsakahjurite uurimise alal teostati järgmised tööd ja uurimised:

- a) valmistati Audru metskonna Porilaane ja Suuremetsa vahtkonna puistuplaanidest koo-
piad ja ära kirjad takseerikirjeldustest, samuti kirjutati välja materjal samade vahtk. surnud metsa kasutamise kohta 1925—1937/38. a. ja arvuline materjal karjatamise kohta 1925—37. a.;
- b) proovitükkide ja analüüsidega uuriti kahjustavate puistute kasvukäiku, liigilist koosseisu, tervislikku seisukorda jne.;
- c) viiel eri ajal langetatud kuuskedega selgitati püügipuude sobivat raieaega ja seda, kas raiuda tüsedaid, keskmisi või peeneid puid, kas langetada puud varju või lagedale ja kas laasida puud kohe või püügipuuna üles-
töötamisel. Püügipuude analüüsimisel määrati kahjurite hulk liitvalemi järgi ja uuriti nende liigilist koostist ning asustamistihedust lamava tüve peal, kõrval ja all.

Metsakahjurite uurimise alal jätkub praegu materjalide läbitöötamine. Sisulist töökokkuvõtet on oodata hiljem.

Seemnete säilitamise viiside uurimise alal alustati töid Tartu Ülikooli õppe- ja katsemetsas kuuse ja männiseemnetega. Töö on pikaajaline ja katsetulemusi esialgu veel ei ole.

Puidu tehniliste omaduste uurimise alal — töö sel alal on laiemal iseloomuga ning ta teostatakse koostöös Ehitusmaterjalide sektsiooniga — piirdus töö 1938. a. vastavate proovitükkide eraldamisega ja mudelipuude märkimisega. Kogusummas eraldati 27 proovitükki, neist 14 männi- ja 13 kuusepuistuis. Kummagi puuliigi piirides on valitud proovitükke kõigist boniteediklassidest ning ühe boniteediklassi juures eri metsatüüpidest. Proovitükkide eraldamisega jõuti lõpule novembris. Edaspidine töö teostub 1939. a.

Metsa kõrvalkasustuste uurimise alal võeti vaatluse alla metsamarjade, söödavate seente ja pähklite kasutamise küsimuse uurimine. Mitmekülgsed andmed saamiseks korraldati: ankeet Riigimetsade Talitusele alluvates metskondades, juunist kuni oktoobrini loendus linnaturgudel, ankeet metsamarju, seeni või pähkleid kasustavatele tööstustele ja ankeet samade saaduste eksportööridele.

Nende ankeetidega taheti selgitada metsamarjade, seente ja pähklite tähtsamat kasukohti ja pindala, kus nende saaduste korjamine on tasuv, saaki ja saagikõikumisi, kasutamist ja korjamist, sara-
puude kultiveerimise võimalusi ning metsa kõrvalsaaduste turustamise olukorda. Saadud materjalide läbitöötamine ja küsimuse uurimine jätkub käesoleval aastal.

Põlevkivi Sektsioonis asuti meie põlevkivi toorõli ümbertöötamise küsimuse uurimisele laiemas ulatuses, eriti rõhku pannes mootorkütteõlide, nagu diiselõlid, valmistamise võimaluste selgitamisele.

Selle küsimuse uurimiseks konstrueeriti ja ehitati üks roostevabast terasest destilleerimise seadeldis mahuga 30 l, et oleks võimalik teostada laboratoorseid katseid suuremate kogustega, mis võimaldaks väljatöötatud saadusi ka praktiliselt proovida. Aparatuur valmis aasta lõpuks, misjärel asuti tegelikule uurimistööle.

Eriküsimusena uuriti sektsioonis põlevkiviõlide polümerisatsiooni alumiiniumkloriidiga määrdõlide saamise seisukohalt. Toimetatud 35 katsest üldiselt järeldub, et polümerisatsioon alumiiniumkloriidiga annab teataval eelpuhastamisel üldjoontes vastuvõetavate omadustega määrdõlised. Täpsete töötamisolukordade ja meetodite väljatöötamine jääb 1939. a. töökavasse.

Ulatuslikumalt teostati liiprite immutamise küsimuse uurimist põlevkiviõlidega. Uurimised selle küsimuse alal koosnesid järgmisist üksikülesandest:

- 1) põlevkiviõlidega varematal aegadel immutatud liiprite vaatlused kohtadel;
- 2) Eesti õlitööstuste poolt toodetavate immutusõlide omaduste määramised laboratooriumis;
- 3) Eesti õlidega immutuskatsete läbiviimine Valga immutustehases;
- 4) välismaalt tellitud kreosootõliga immutuste teostamine Valga tehases;
- 5) katsetel saadud andmete läbitöötamine laboratooriumis;
- 6) andmete kogumine välismaade immutustulemuste kohta.

Valga immutustehases viidi läbi kokku 143 immutuskatset männi-, tamme- ja pöögiliipritega, misjuures varieeriti immutamise tingimusi kestuse, temperatuuri, rõhu, vaakuumi jne. suhtes. Tamme- ja pöögiliipreid telliti eriti Lõuna-Euroopast, kus need on laiemalt kasutamisel.

Männiliiprite juures saadi rahuldavaid tulemusi Rüpingi hariliku immutusmeetodiga kõigi põlevkiviõlitööstuste õlidega. Sinetanud männiliiprid andsid rahuldavaid tulemusi pärast nende eelkuivatamist. Pöögiliiprite immutamisel saadi häid tulemusi Rüpingi kahekordse meetodiga õlidega, mille viskoossus 50° C juures oli 4° E. Sellest paksemate õlide tarvitamisel tuli rahuldavate tulemuste saamiseks kasutada erimeetodeid.

Selgus, et Eesti immutusõli suudab rahuldada ka välismaade, nagu Rumeenia, Helveetsia ja Itaalia, nõudeid.

Uurimistulemuste kokkuvõtmine jätkus käesoleva aasta algul ja praegu on käsil nende läbitöötamine ja sõnastamine. Samuti on praegu käsil ettevalmistused põlevkiviõlide toksimeetriliste katsete läbiviimiseks.

Immutusküsimuse selgitamiseks laiemas ulatuses, eriti aga immutamise laiendamiseks meie teistele puitesemetele, nagu telefoni- ja telegraafipostidele, eletrijuhtmete postidele, kaevanduste tugipuudele ja teatavale osale ehitusmaterjalile, samuti immutamist

raskendavate sinetanud liiprite immutamise ja sine tamise ärahoidmise küsimuse uurimiseks töötas erikomisjon. Selle komisjoni tööst võtsid peale Põlevkivi, Ehitusmaterjalide ja Metsanduse Sektsiooni liikmete osa veel esindajad asjaosalistest asutistest: Postitalitusest, Eesti Rahvuslikust Jõukomiteest, a/s-st „Eesti Metsatööstus“ ja Raudteede Talitusest.

Rahvusvahelise Jõukomitee poolt 1940. a. Berliinis korraldatavale II keemo-tehnilisele kongressile on meie poolt antud üles teema puidu immutamise kohta põlevkiviõlidega.

Turba Sektsioonis asuti kahe laiema ulatusega küsimuse uurimisele, ja nimelt turba kokseerimise ja gaasistamise ning alusturba kasutamise võimaluste selgitamisele.

Aasta teisel poolel võeti esialgselt selgitamisele freesturba isesüttivuse küsimuse uurimine, missugune töö laiemas ulatuses võeti sektsiooni 1939. a. töökavasse.

Turba kokseerimise alal teostati Tootsi, Lehtse ja Harku rabadest saadud turvaste esialgseid laboratoorseid uurimisi ja võeti lähema vaatluse alla üksikute määramisviiside võrdlemine ja rakendamine. Konstrueeriti ja ehitati suurem laboratoorne utmis-seadeldis vastavalt turba eriomadustele, mis võimaldab korraga utta kuni 5 kg turvast. Utmis-seadeldis valmis aasta lõpuks, mil asuti süstemaatilisele uurimistööle, kusjuures peale koki leiavad käsitlemist ka turbagaas ja tõrv. Töö jätkub käesoleval aastal.

Alusturba uurimise alal asuti aasta lõpul turba ja meie fosforiidi komposteerimise võimaluste selgitamisele.

Ehitusmaterjalide Sektsioonis asuti sektsiooni töökavas ettenähtud kunstkivide uurimisele. Kunstkividest võeti uurimisele harilikud telliskivid, tuhakivid ja silikaatkivid, kusjuures kivide väljavahetuse koha peal tehastes püüti võtta iga tehase kohta nn. keskmine proov, et sellega saavutada üldpilt tehase saaduste tehnilistest omadustest.

Uurimisele võeti igast tehasest 100 kivi. Proovid võeti 12 suurema toodanguga tehasest.

Tähtendatud tehaste tellis-, tuha- ja silikaatkive uuriti igakülgsest ehituskivide seisukohalt. Vastava aparaadi puudumisel jäid teostamata ainult külmutusproovid. Kunstkivide uurimiste tulemuste üldkokkuvõttest selgub, et praegu tehaste poolt valmistatavad kivid omavad väga lahkuminevaid omadusi. Iseloomustavaks nähtuseks selles mõttes on telliskivide keskmine survetugevus õhukuivas seisukorras, mis kõigub väga laiades piirides, nimelt 84,9 kuni 489,1 kg/sm².

Kuna kõiki kõnesolevaid kive tarvitatakse hoonete püstitamiseks, siis ei tohi olla kahtlust selles, et ühed hooned osutuvad vastupidavamateks ja on seega ka pikema eaga kui teised. Siin tuleks püüda telliskivitehaste tooteid standardida ühes kivide liigitamisega sortidesse ja kivide survetugevuse kohaselt.

Metsamaterjalide tehniliste omaduste uurimise alal on senini teostatud peamiselt suurema ulatusega eeltööd, kusjuures need tööd on viidud läbi koostöös Metsanduse Sektsiooniga. Ehitusmaterjalide Sektsiooni ülesandeks oli sealjuures määrata puidu tehniliste omaduste selgitamiseks vajalikkude mudelipuude mõõdud ja edaspidine puidu tehniliste omaduste uurimine, kuna eeltööde-staadiumi tähtsaim osa, nimelt mudelipuude määramine seoses kasvuoludega ja asukohaga puistus, langes Metsanduse Sektsioonile.

Kogu uurimistöö metsamaterjalide tehniliste omaduste alal jaguneb 3 ossa:

- 1) uurimised puidu tehniliste omaduste selgitamiseks ühenduses puu kasvuoludega ja asukohaga puistus;
- 2) tavalise eksportpuumaterjali tehniliste omaduste kontrollimine ja
- 3) sisemaal tarvitatava metsamaterjali tehniliste omaduste kontrollimine.

Kahes viimases punktis tähendatud uurimistööd on kavatsatud teostada pidevalt selleks, et jõuda kindlale standardile nii ekspordiks kui ka sisemaal tarvitatava metsamaterjali suhtes.

Teede ehituse materjali ja raudtee tolmuvaaba pallastmaterjali uurimise alal teostati koostöös Geoloogia ja Pedoloogia Sektsiooniga, nagu juba tähendatud Geoloogia Sektsiooni tegevuse osas, laiemas ulatuses välistöid.

Senini läbiuuritud maa-alal ei ole leitud suuremaid jämeliivalademeid, mis kõlbaksid tolmuvaabaks pallastiks. Kõik uuritud suuremad lademed on osutunud liiga suure peenterastiku-sisaldusega materjaliks. Selleks on osutunud ka Riistamäe lademed, kus Raudteede Talitusel oli kavatsus avada uus karjäär. Saadud tulemuste tõttu on nüüd sellest kavatsusest loobutud.

Kõige paremad kruusalademed Tapa—Narva liinil on seniste uurimiste järgi Vaivara ümbruses, kust raudtee otsesest ümbrusest saaks vähemalt 100 000 m³ kruusa.

Samuti on alatud Ehitusmaterjalide Sektsioonis meie looduslike kivimite, nagu paas, dolomiit ja marmor, igakülgset uurimist ehitusmaterjalide seisukohalt. Üheks konkreetseks ülesandeks siin on Tallinna Linnavalitsuse poolt antud ülesanne: võtta uurimisele kõnnitee ilmastikukindlate pinna- ja ääre-kivide leidmise küsimus. Tallinna Linnavalitsuse Ehitusosakond on juba pikemat aega tarvitanud kõnniteede ääre-kivideks paasi Tallinna lademest, kusjuures on selgunud, et osa ääre-kividest osutub ilmastikukindlaks, kuna osa ääre-kividest pudeneb juba mõne aasta pärast. Sel alal jätkub uurimistöö käesoleval aastal.

Anorgaaniliskeemilise Tehnoloogia Sektsioon algas oma tööd kodumaa diatomiidi uurimisega. Selleks tööks olid osalt kasustada a/s-i „Eesti Diatomiit“ materjalid ja olemasolevad proovid ja osa proove

võeti sektsiooni poolt koha peal. Peale kodumaa diatomiidi proovide muretseti veel uurimiseks ja võrdluseks välismaa proove.

Kasustada olevatest proovidest analüüsiti 4 kodumaa diatomiidi proovi kvantitatiivselt.

Diatomiidi uurimine jätkub käesoleval aastal ja töö sisulist kokkuvõtet on oodata hiljem.

Sektsiooni poolt korraldati üks avalik ettekandekoosolek — teemal: „Eesti püriidist ja selle kontsentratsioonist“.

Rahvusvahelise Jõukomitee poolt 1940. a. Berliinis korraldatavale II keemo-tehnilisele kongressile anti meie poolt üles teema meie diatomiidi kohta.

Orgaaniliskeemilise Tehnoloogia Sektsioon algas tööd kodumaa tooraineist kaltsiumkarbiidi valmistamise võimaluste uurimise alal. Enne karbiidi valmistamise selgitamisele asumist uuriti kodumaa toorainete keemilist koosseisu, et teha kindlaks nende kõlblikkus karbiiditööstuse otstarbeks. Nii määrati lupjades ja järvekriidis CaO sisaldus ja kahjulikkude kõrvalainete hulk, nagu: $Al_2O_3 + Fe_2O_3$, MgO, SiO_2 , P_2O_5 jne. Samuti uuriti puusöe, kivisöekoksi ja Lehtse turbast laboratoorsel teel valmistatud turbakoksi koosseisu nende kõlblikkuse seisukohalt, ära määrates süsiniku, väävl, fosfori ja lendainete koguse ning tuha keemilise koostise. Analüüsi andmeist selgus, et Eesti toorained oma koostiselt on täiesti kõlblikud kaltsiumkarbiidi valmistamiseks.

Võrdlusandmete saamiseks tehti analüüse Eesti turul leiduvatele välismaa karbiitidele. Nii analüüsiti Vene, Rootsi ja Itaalia karbiiti. Võrdluskatseist selgus, et Eesti tooraineist on laboratoorsel teel võimalik valmistada karbiiti, mis on võrdse kvaliteediga välismaa karbiitidega. Puusöest ja turbakoksis valmistatud karbiit on parem välismaa omadest, sest ta sisaldab vähem ebasoovitavaid lisandeid, nagu näiteks H_2S ja PH_3 .

Järgmiseks lahendamisele võetud küsimuseks oli glütseriini valmistamise uurimine rasvade lõhestamise ja käärimise teel.

Kuusekoortest parkainete valmistamise alal on kogutud materjale kodumaal saadava kuusekoore koguse ja nende tooterajoonide kohta.

Aasta lõpul asuti sulfitpiirituse valmistamise ja kasutamise võimaluste selgitamisele.

Käitiste Organisatsiooni ja Ratsionalisatsiooni Sektsioonis asuti möödunud aastal metsaülestöötamise ratsionaliseerimise küsimuse uurimisele, milleks töö otstarbekama teostamise ja asjaosaliste asutiste töö koordineerimise mõttes moodustati erikomisjon. Komisjonist võtsid osa a/s. „Eesti Metsatööstus“, Konjunktuurinstituudi, a/s. „Eesti Metsa- ja Tselluloositööstus“, a/ü. „Põhja Paberi ja Puupapi Vabrik“ ja a/s. A. M. Luther esindajad.

Erikomisjon leidis, et metsaraiumisel on töö edukuse madal tase tingitud peamiselt ebaotstarbekate tööriistade kasutamisest, töötetvõtete ratsionaalse

järjestamise vähesest oskusest ja mõningail juhtudel ka ebasoodsast sotsiaalolukorrast.

Nimetatud puuduste kõrvaldamist peeti rahvamajanduslikult tähtsaks ning otsustati sel alal alata uurimistöid järgmistes osades:

- 1) põhjalikkude andmete kogumine metsatööde praeguse olukorra, üldise töömahu ja töölikonna koostise kindlaksmääramiseks,
- 2) võrdluskatsete korraldamine parimate tööriistade selgitamiseks,
- 3) ajauurimiste läbiviimine tööjõudluse ja tööjõudlust mõjustavate tegurite tundmaõppimiseks.

Uurimistöid korraldati Tudu, Sagadi, Sutlema, Orava, Karksi ja Voltveti metskonnas. 1938/39. a. raiehoajal teostati kõigis riigimetsades ankeet töömahu ja töötingimuste selgitamiseks ja loendus isiklike lehtede abil kõigi metsatööl olnud isikute kohta. Korraldati võrdluskatsed otstarbekate tööriistade selgitamiseks ja teostati ajauurimisi tööedukuse analüüsi võimaldamiseks.

7.—12. XI toimus Voltveti Metsakooli juures uurimisjõudude instrueerimiskursus. Nimetatud kursus väärrib tähelepanu veel selle poolest, et ta on meil esimene üritus metsateadusliku tööteaduse süsteemikindlamaks levitamiseks. Kursuse vastu tunti elavat huvi metsameeste peres ja ettekannetest võtsid innukalt osa peale kursuselaste veel kohaliku metskonna juhtivad isikud, metsakooli õpetajaskond ja rohkearvuliselt õpilasi.

Tegelikud uurimistööd on praegu lõpetatud ja komisjon teostab saadud materjalide läbitöötamist ning analüüsimist. Komisjoni uurimistööde tulemused ilmuvad käesoleva aasta keskel.

Sektsioon algas eeltöid põlevkivi tootmise uurimiseks. Koguti andmeid kõigilt meil töötavalt põlevkivitööstustelt neil kasutuselolevate kuluarvestusmeetodite kohta. Otsustati moodustada erikomisjon põlevkivi tootmise uurimise teostamiseks, millest võtaksid osa ka kõigi meie põlevkivitööstuste esindajad ja asjatundjad. Tegelikudele töödele asuti käesoleval aastal.

PÕLLUTÖÖMINISTEERIUM.

Valitsemise korraldamise seaduse alusel jaguneb Põllutööministeerium: 1) Katastri ja Maakorralduse Osakonnaks, 2) Põllumajandusosakonnaks, 3) Riigimetsade Talituseks, 4) Veterinaartalituseks, 5) Varade ja Arveosakonnaks ja 6) Üldosakonnaks. Peale selle

kuulub Põllutööministeeriumi juurde eripõhikirja alusel tegutsev Riigimõisade Valitsus.

Ministeeriumi tegevuse ülevaade on toodud allpool vastavalt iga alljaotise ülesannetele.

I.

KATASTRI JA MAAKORRALDUSE OSAKOND.

1. Maakorraldus.

1938. a. suvi oli maakorralduse välistöödeks soodus. Toid takistas kohati tööliste puudus, eriti põllutööde hooaegadel. Siiski täideti kevadel kinnitatud töökava täiel määral.

Maakorralduslik tegevus jagunes, nagu varemgi, 3 peaharusse: 1) riikliku maatagavara korraldamine (planeerimine), 2) hinge- ja lapimaade kruntimine ja 3) erarendimaade korraldamine. Kuid riigimaade korraldamise osatähtsus on võrreldes eramaade korraldusega jäänud väikeseks.

A. RIIKLIKU MAATAGAVARA KORRALDAMINE (planeerimine).

1. Eeltööd.

Omavalitsustele, üldkasulikele organisatsioonidele ja kaitse-liidu üksustele on Vabariigi Valitsuse poolt aasta jooksul otsustatud anda maad omandiks:

Omavalitsustele	Arv	Ha
Hoolekande otstarbeks	2	2
Koolidele	14	49
Omavalitsus.-ametn. jaoks	16	74
Muudeks vajadusteks	26	80
Kokku	58	205
Üldkasulikele organisatsioonidele		
Tuletõrjeseltsidele	9	15
Hariduseltsidele	2	20
Põllumeestekoventidele ja -seltsidele	1	1
Kogudustele	16	22
Kokku	28	58
Kaitseliidu üksustele	13	33
Üldse	99	296

Metsa- ja metsamajandusplaanidel olevaid soo- ja rohumaid on sel aastal uuritud ja planeerimisele määratud 36 metskonnas, kokku ca 155 ha, ja põllumajanduslikuks kasutamiseks mittesobivaid maid liidetud metsaga 5 metskonnas, kokku ca 670 ha.

2. Uute kruntide rajamine ja varemplaneeritud kruntide korraldamine.

Uusi krunte on tegevusaastal rajatud kokku 36 ühikut ca 415 ha suuruse pindalaga.

Selles arvus ei esine asundamiskorras loodud maakohad. Iseloomult jagunevad uuestirajatud krundid järgmiselt:

Põllumajanduslik, maast rajatud krundid	Normaaltalude arv				Kõrvaltööharkohad (kuni 8 ha), arv	Maaluseme-krundid (kuni 5 ha), arv	Ehituskrundid (kuni 1 ha), arv	Üldse
	kuni 10 ha	10-20 ha	üle 20 ha	kokku				
	3	2	14	19	2	2	13	36
%	8,4	5,5	38,9	52,8	5,5	5,5	36,2	100

Uuestirajatud kohtade suurus on keskmiselt: normaaltaludel 20,8 ha, kõrvaltööharkohtadel 4,3 ha, eluasemekohtadel 0,95 ha.

Uusi ehituskrunte on rajatud kokku 13 ühikut, keskmiselt igaüks 0,46 ha.

Varemplaneeritud talundeid, endisile omanikele tagasiantavaid maid, omavalitsustele ja üldkasulikele organisatsioonidele määratud maakohti ja muid eriotstarbekohti on aasta jooksul korraldatud ümber kokku 132 ühikut ca 2 400 ha pindalaga.

Kohtade ümberkorraldamisel on, nagu varemailgi aastail, nende kaugelasetsevad maatükid maade vahetuse põhimõttel võimalust mööda koondatud talu koduse osa juurde, korraldatud teedevõrku ja suurendatud elujõuetuid kohti riigi maatagavara arvel. Kõigist ümberkorraldamisel olnud asutaludest suurendati 43, (57%). Suurendamisel on igale kohale keskmiselt antud juurde 3,0 ha.

3. Renditalude ja väikemaapidamiste korraldamine.

Endisi mõisa-renditalusid ning sauna- ja kandikohti korraldati 19 ühikut, kogupindalaga

125 ha. Ligikaudu 21% kõigist korraldatud renditaludest on nende elujõuliseks muutmiseks suurendatud

riigi tagavara- ja metsamaade arvel. Juurdelõike keskmine suurus oli ühiku kohta *ca* 2,2 *ha*. Suurem osa 1938. a. suvel korraldatud renditaludest on kalurikohad ja teised kõrvaltööharu-kohad. Peale korraldamist kujunesid nimetatud väikekohad keskmiselt 7-*ha*-listeks. Korraldamata on veel kümme-kond renditalu, mis asetsevad lapimaade piirkondades Tartu- ja Pärnumaal.

4. Väikekohtade suurendamine.

Planeerimise korras on suurendatud 44 elujõuetut talu, 41 riigimaast müüdud maakohta ja 122 popsikohta, kokku 207 ühikut, millele on antud juurde riigimaad 703 *ha*. Suurendatud on keskmiselt: talusid 3,0 *ha*, riigimaakohti 3,1 *ha* ja popsikohti 3,6 *ha* võrra. Peale selle on korraldamisel suurendatud end. mõisarenditalusid ja väikesi asunduskohti — kokku 47 ühikut, millele anti juurde 130 *ha*. Kokku on seega sel aastal suurendatud 254 ühikut, andes neile juurde 833 *ha*. Juurdelõiked on planeeritud peamiselt metsa- ja metsarohumaa-dest, omavalitsuste käes olnud kultuurmaade ülejääkidest, likvideerimisele määratud postijaamakohtadest ja riigi tagavaramaadest.

Peale selle on planeeritud 15 tagavaramaa-tükki *ca* 207 *ha* pindalaga, milledest osa on määratud ajutisele kasutamisele andmiseks neile väikemaapidajale, kelle kohad asetsevad riigi tagavaramaast niivõrd kaugel, et kehtivate planeerimisjuhendite järgi polnud võimalik anda juurdelõikeiks, või ajutise abistamise otstarbel neile, kellel suurem osa maadest on uudismaa, mille ülesharimine nõuab pikemat aega.

5. Riigimaade vahetus eramaade vastu.

Eraomanikkude soovil on riigimaade vahetusi eramaade vastu võetud ette maade koondamise ja piiride õgvendamise otstarbel 13 taluga. Maade vahetamisel on riigi poolt taludele antud 48 *ha* ja eramaid liidetud riigimaadega 40 *ha*.

Kogusummas on riigi maatagavara korraldamisel:

1) rajatud uusi kohti:	1938/1939. a.
talusid (üle 1 <i>ha</i>)	23 ühikut
ehituskrunte (alla 1 <i>ha</i>)	13 „
2) planeeritud juurdelõikeid:	
taludele	44 „
popsikohtadele	122 „
riigimaadest müüdud maakohtadele . .	41 „
3) korraldatud renditalusid ja väikemaapidamisi	19 „
4) planeeritud ümber:	
talusid	80 „
eriotstarbe- ja palgamaakohti . . .	45 „
endistele võõrandatud maade omanikele tagasiantavaid maakohti	7 „
5) vahetatud riigimaid eraomanike maadega	13 „
6) ajutiseks kasutamiseks ja muid tagavaramaid planeeritud	15 „

Kokku korraldatud 422 ühikut

Korraldamisel olnud riigimaa suurus oli kokku *ca* 3 400 *ha*.

Peale selle on planeerimisel liidetud riigimetsaga põllumajapidamiseks kõlbmatuid maid 90 *ha* 7 tükis.

Üldse on maareformi algusest 1919. a. kuni 1939. a. planeerimise korras:

1) Rajatud uusi kohti 56 239 ühikut, mis suuruse järgi jagunevad:

	Kuni 1 <i>ha</i>	1—5 <i>ha</i>	5—10 <i>ha</i>	10—20 <i>ha</i>	Üle 20 <i>ha</i>	Kokku
Arv	7 951	7 900	10 165	16 241	13 982	56 239
%	14,1	14,0	18,1	28,9	24,9	100

Neist on kultuurmaadele rajatud 54 239 ühikut ja uudismaale 2 000 ühikut.

2) Korraldatud riiklikku maafondi arvatud renditalusid ja väikemaapidamisi 23 735 ühikut, pindalaga 475 600 *ha*. Korraldamisel on suurendatud ümar- guselt 8 100 väikekohta, millele on antud juurde kokku *ca* 30 000 *ha*. Renditalu keskmiseks suur- seks on kujunenud 20,5 *ha*.

3) Eramaa-olevatele väikekohtadele riigimaadest juurde antud:

ostumaakohtadele . .	12 261 ühikule	47 800 <i>ha</i>
popsikohtadele . . .	2 268 „	8 400 „
Kokku	14 529 ühikule	56 200 <i>ha</i>

4) Riigimaid vahetatud eramaadega maade koonda- mise ja piiride parandamise otstarbel 1 923 taluga, kusjuures riigimaid on liidetud taludega *ca* 9 500 *ha* ja talumaid riigimaadega *ca* 8 200 *ha*. Ühes maade- vahetuse toiminguga on *ca* 700 väikekohale antud ka juurdelõiked.

Kokku on planeerimise korras rajatud ja korral- datud maareformi kestel 96 473 talu (62% talude ja eluasemekohtade üldarvust).

B. ERAMAADE KORRALDAMINE.

Eramaade korraldamise alal toimetatakse maade uuestikruntimisi, ühismaade jaotamisi, maade vahe- tamisi, piirivaidluste lahendamisi ja servituutide kor- raldamisi kinnisvarade majandamiseks paremate või- maluste loomise sihil.

Peale selle toimetatakse Maakorraldusseaduse alusel piirivaidluste lahendamist ja ühenduses uuesti- kruntimise ja ühismaade jaotamisega omandiõiguse tunnustamist igamisel alusel.

6. Lapimaade korraldamine (uuesti- kruntimine).

Maade uuestikruntimise töö- dest on aasta jooksul teostatud (s. o. maakorralduskavad kin- nitatud):

Järvamaal	1 korralduspiirkonnas	9 talu, pindal.	174 <i>ha</i>
Saaremaal	14 „	432 „	6 784 „
Viljandimaal	2 „	49 „	942 „
Tartumaal	2 „	8 „	201 „
Kokku	19 „	498 „	8 101 „

Üldse on senini korraldatud lapimaid 3 523 talu, pindalaga 59 691 ha.

Ühenduses maade uuestikruntimise töödega otsustati 1938. a. 541 omandiõiguse tunnustamise küsimust igamisvalduse alusel, neist Virumaal 26, Järvamaal 1, Saaremaal 187, Pärnumaal 3 ja Tartumaal 324.

Maade uuestikruntimisel on 9 korralduspiirkonnas viidud külast välja 23 talu hooned, millede väärtus 15 470 kr; 3 korralduspiirkonnas on haritud üles 19 ha uudismaad, sellest 14 ha põlluks ja 5 ha rohumaaks, mis maksus 2 330 kr; peale selle on 7 korralduspiirkonnas ehitatud teid 81,7 km ulatuses ja sellele kulutatud 13 477 kr.

7. Ühismaade jaotamine.

Ühismaade jaotamise töid teostati eritoiminguna Virumaal 4 ühikul — 83 ha, Viljandimaal 4 ühikul — 8 ha, Tartumaal 6 ühikul — 70 ha, Võrumaal 9 ühikul — 159 ha ja Petserimaal 10 ühikul — 52 ha, kokku 33 ühikul — 372 ha. Üldse on senini jaotatud ühismaid iseseisvate toimingutena 707 ühikut 4 514-ha pindalaga.

8. Piiritülid, servituudid ja maade vahetused.

Maakorraldusasutised on lahendanud aasta jooksul 30 piiritüli. Servituute on korraldatud 146 juhul. Maade vahetusi on Maakorraldusseaduse alusel teostatud Harju- ja Läänemaal 18 juhul, kokku pindalaga 50 ha.

9. Kogukonna-, asutiste ja erarendimaade (popsikohtade) korraldamine.

Korraldamisele kuuluvast 10 467 popsikohast eraldati tegelikult teg.-aasta jooksul 872 ühikut 3 511 ha maaga. Neist on riigimaast juurdelõikeid saanud 122 kohta, kusjuures juurdelõikete pindala on 444 ha ja iga juurdelõike keskmine suurus 3,6 ha. Kokku on senini lõplikult eraldatud 6 355 popsikohta pindalaga 21 872 ha. Kinnistatud on neist tegevusaastal 1 020 ja üldse 3 490 kohta.

Linnades, alevites ja alevikkude ehituspiirkondades asuvate rendimaade korraldamise seaduse alusel on maade korraldamist nõutud üldse 1 439 juhul. Maakorraldusasutiste poolt määratud tähtjaks on asjaosalised kokkuleppeid esitanud 123. Seaduse alusel on otsustatud korraldada rendivahekorrad 733 ühiku suhtes.

2. Kataster.

10. Maamõõtetööd.

Geodeetilise aluse loomise ja kaardistamise alal kolmnurga-võrgu-tööde osas arendati üleriigilist võrku, kusjuures ehitati või korrastati vaatluseks 32 signaali, 19 püramiidi ja 33 tähist, kokku 84 punkti, ja teostati nendel suundade ja nurkade mõõtmist.

Polügonomeetrilist võrku arendati Saaremaal ja Läänemaal, kus on käimas maa- ja metsakorraldustööd; kokku määrati 723 punkti.

Kõrgusvõrgu töödel ühendati kõrgetäpsuse loodimisega Pärnu—Abja—Viljandi polügoon ning teostati

täpset loodimist Valga- ja Saaremaal, üldse asetades ja loodides 430 kindelpunkti.

Maakorraldustöödel tegutses aasta läbi 46 maamõõtjat, kellede poolt 8 034 tööpäevaga:

koostati maakorralduskavu 1 299 ühi-

kule, kokku 7 649 ha
piiritati 1 030 maatükki, kokku . . . 6 689 „
mõõdeti üles 1 435 maatükki, kokku . 4 599 „
maakorralduse läbiviimiseks mõõdeti
üles lapi- ja hingemaid 7 649 „
riigimaid ja rendimaid korraldati 2 301
ühikut, kokku 14 338 „

Peale selle teostati rida väiksemaid töid, nagu erateede rajamisi, katastrimetsa eraldamisi, maaplaanide välisvõrdlusi ja maakorralduskavade esildisi.

Talvistel sisetöödel valmistati maaplaane suviste mõõtmiste põhjal ja ärakirju plaanidest käsitamiseks kohapealseile asutisile.

Tegevusaastal valmis:

uusi maaplaane 138 tk 2 200 ha-le
maaplaanide ärakirju 1 227 „ 15 200 „
plaanide tõestamisi 4 431 „ 16 300 „
plaanide teisikute võrdlusi . . 5 199 „ 11 800 „
ärakirju hindamis- ja arhiivi
plaanidest 11 180 „ 85 200 „
skitse ja piiriskeeme 18 774 „ 31 400 „

Katastriarhiivi plaanide alusel koostati 230 skeemilist katastri-kaardilehte mõõdus 1:10 000—5465 km² kohta ning paljundati Katastri Ameti kivitrukikojas 290 kaardilehte kolmevärvitrukis, kokku 18 495 eks.

Eraviisil tegutsevate vannutatud maamõõtjate poolt esitati Katastri Ametile registreerimiseks plaane 2 603 maaühiku kohta, milledest puuduste kõrvaldamiseks saadeti tagasi 296 maaühiku plaanid. Peale nende on veel registreeritud 1 829 maaühiku plaani. Kokku seega registreerimiseks esitatud 4 432 maaühiku plaani.

Vannutatud maamõõtjate arv oli aasta algul 147 ja aasta lõpul 156, abisid oli 77.

11. Hindamistööd.

Kohtadel hinnati 8 691 ha maad, 579 hoonet ja 62 mitmesugust tööstusettevõtet, neist 700 ha maad, 3 hoonet ja 2 tööstust omanikkude kulul.

Sisetööd hindamise alal koosnesid hinnete arvutamisest ja hinnetes ettevõtetud muudatuste teatamisest vastavatele vallavalitsustele. Peale koha peal hinnatud maaühikute on hindeid arvatud veel 5 100 ühiku kohta uute mõõtmiste alusel ja nende kohta koostatud 5 100 katastritunnistust.

12. Katastriarhiiv.

Arhiivi alal on aasta jooksul katastrisse kantud muudatusi 18 218, uusi arhivaale arhiivi paigutatud 5 225 ja arhivaale kasutamiseks antud 169 801.

13. Uute vallapiiride korraldamine. Erakorralise tööna tuli viia läbi uute valdade piiride korraldamine, milleks koostati vallakaarte 260 eks. määrdus 1:10 000 ja 240 eks. üheverstaalises määrdus. Ühenduses valdade piiride muutmiseks koostati uutele valdadele uued maksualuste maade nimekirjad ja korraldati katastriarhiiv vastavalt ümber.

3. Maaparandus.

14. Kultuuritehnilised eeltööd ja projektid. Maaparanduse Ameti poolt tehti tegevusaastal kultuuritehnilisi eeltöid 44 210 ha suurusel pindalal, sellest:

asundamise otstarbel	2 070 ha
maakorralduse otstarbel	11 230 „
veeühingute asutamise otstarbel .	24 430 „
riigimetsade kuivendamiseks . .	6 480 „

Asundamise otstarbel toimetati täiendavaid uurimisi ja loodimisi varem asundamisele võetud maaladel või maakorralduse korras loodud uudismaakruntidel, kus see oli vajalik veeolude või juurdepääsute korraldamiseks. Seoses maakorraldustöödega toimetati kultuuritehnilisi uurimisi mitmes suuremas korralduspiirkonnas, nagu Vaida, Torma, Rannu, Söderby, Mudametsa, Rebasteküla, Koonga, Kabli ja Koksi. Peale selle toimetati täiendavaid trasseerimistöid Vasknarva, Raja, Mustvee, Laiuse, Lohusuu, Oidremaa, Atla, Koimla jt. korralduspiirkonnas. Veeühingute asutamiseks toimetatud uurimistöid on tehtud peamiselt varem-korraldatud veejuhtmete tulupiirkonnas nende veejuhtmete korrashoiu paremaks korraldamiseks. Uusi uurimistöid veejuhtmete korraldamiseks on tehtud ainult suurematel veejuhtmetel, nagu Piritä jõe keskjooksul, Vihterpalu jõe ülemjooksul, Tiinuse jõe ülemjooksul, Rõõpalu-Järva jõel, Jägala jõe keskjooksul, Amme jõel ja mujal. Koos veejuhtmete uurimisega on toimetatud ka rannamaade uurimist tulupiirkonna ulatuses.

Riigimetsade kuivendamise otstarbel on uurimisi tehtud Velise, Piirsalu, Tallinna, Haapsalu, Tarvastu, Orajõe ja väiksemas ulatuses ka teistes metsekondades.

Projekte on koostatud osalt varemaste ja osalt teg.-aasta välistööde andmetel. Projektid käsitlevad üldtähtsusega veejuhtmete korraldamist või korrashoiu veeühingute kaudu, veejuhtmete ja teede ehitamist maakorralduspiirkondades ning metsakuiendamist, mis mõnikord on ühenduses ka metsaveoteede või parvetusveejuhtmete korraldamisega. Asundusameti poolt rajatud uudismaatalude kohta on valmistatud ka 61 detailkuivenduskava.

15. Veejuhtmete korraldamine. Peaveejuhtmete korraldamise töid, mis on seoses asundamisega või maakorraldusega, korraldas, nagu eelmiselgi aastal, Asundusamet. Ka mõnede veeühingute ja isegi riigimetsa kraavikaevamistööd teostati Asundusameti kaudu. Varemaste aastatel teostati sääraseid kaevamistöid kõik käsitsi, arvatud välja ainult suurte jõgede,

nagu Kasari, Võhandu ja teised, süvendustööd, kus käsitsi töötamine oli võimatu. Viimastel aastatel on võetud kasutamisele masinaid ka säärastral töodel, mida käsitsigi oleks võimalik teostada. (Lähemalt vt. p. 20.)

Ujuvate süvendajatega (bageritega) tehti teg.-aastal Veeteede Talituse poolt maaparanduse huvides süvendustöid 49 000 m³ Kasari vesikonnas, mille otsesed kulud olid 20 830 kr, ja 62 100 m³ Mustjõe Võrumaal, mis maksis 14 800 kr.

16. Veeühingud. Suurem osa veejuhtmete kaevamistöödest teostati siiski käsitsi, ja nimelt veeühingute kaudu, kes neid töid teostasid riiklike toetussummade ja laenu kaasabil. Mõeldud teg.-aastal oli ilmastik kaevamistöödeks väga soodus, kuid riikliku toetuse ja laenukrediidi vähesus ei võimaldanud neid soodsaid olusid täiel määral kasutada. Siiski tehti kaevamistöid 195 veeühingu poolt, kes kaevasis 483 km veejuhtmeid, kokku 1 214 000 m³, kulutades selleks tööks ümarguselt 490 000 kr. Riiklikku toetust anti 123 veeühingule kokku 98 200 kr ja 4 veeühingu töödeks, mida teostas Asundusamet, kulutati 33 970 kr. Veeühingute tööde teostamise järelevalvet ja toetussummade väljamaksmist on teostanud maavalitsused, arvatud välja need tööd, mida teostas Asundusamet.

Uusi veeühinguid on Keskveekomisjon teg.-aasta kestel kinnitanud kokku 104, neist Läänemaal 31, Harjumaal 15, Tartumaal 12, Viljandimaal 11, Virumaal 10, Võrumaal 6, Saaremaal 6, Pärnumaal 5, Järvamaal 4, Petserimaal 3 ja Valgamaal 1. 1. IV 1939 oli asutatud kokku 701 veeühingut, millede liikmeskonda kuulub 28 026 talu 211 750 ha tulundusmaaga.

17. Veeolude uurimine. Sisevete uurimise alal jätkati hüdromeetrilisi töid ja hüdroloogilisi vaatlusi. Vaatlusvõrgus töötas teg.-aasta lõpul 78 veemõõtjat, 12 põhjavee-vaatluspunkti, 10 sademetemõõtjat, 4 lumekatte- ning lumetihedusemõõtjat ja 6 veetemperatuuri mõõtmise punkti. Aasta jooksul suleti 13 veemõõtjat ja 1 sademetemõõtja; juurde asutati 1 veemõõtja, 1 sademetemõõtja ja 12 põhjavee-vaatluspunkti.

Voolukoguse mõõtmisi tehti 107, neist 11 jääkatte all. Siia hulka kuuluvad ka need voolukoguse mõõtmised, mida järjekindlalt toimetati Narva jõel Peipsi alandustööde personaali kaasabil. Peale mõõtmiste teostati vaatluspunktide jooksvat kontrolli ja korrashoiu ning veemõõtjate ümberehitust alatisele tüübile.

1938. a. alustati põhjavee vaatluste organiseerimist. Loodusvarade instituudi toetusel ehitati 7 põhjavee-vaatluskaevu ja korraldati vaatlusi 12 punktis, nimelt 4 punktis Haavoja vesikonnas Anija metsekonnas ja 8 punktis Vao oja vesikonnas. Ülemaalse põhjavee-vaatlusvõrgu arendamiseks tehti eeltöid. Selle töö läbiviimiseks on Põllutöökoda lubanud oma kaasabi.

Sisevete kaardi koostamise otstarbel tehti väljavõtte vesikonna piiride kohta üheverstalisest (1:42 000) kaardist ja parandati jõgede nimestikus vesikonna suurused muudatuste kohaselt, mis on tekkinud magistraalkraavide kaevamisest kuni 1. I 1938. Esmesed kaardilehed trükitakse eeloleval aastal Loodusvarade Instituudi kulul.

Uurimisandmete töötlemise alal väljaspool tavalist aastaraamatu raami lõpetati läinud aastal alustatud veepinna korduvus- ja kestusarvude tuletamine kõigi veemõõtjate kohta.

Aastate jooksul kogutud äravoolu ja sademete uurimise materjali alusel katsuti tuletada vesikonna auramise ja pinnase niiskuse suurusi üksikute kuude viisi ning koostati vesikonna auramise ja pinnase niiskuse uurimise kava. Analüüsiti ja kontrolliti voolukoguse mõõtmised Narva jõe Vasknarva profiilis alates a. 1903. Selle analüüsi tulemusena selgus jää ja jõeaimestiku mõju väljavoolule Peipsi järvest ning avanen võimalus tuletada meetod sekundiliste voolukoguste arvutamiseks päevade viisi.

Sisevete uurimise juhataja jätkas tegevust Rahvusvahelise Teadusliku Hüdroloogia Koondise ja Rahvusvahelise Jääkomisjoni usaldusmehena Eestis. Rahvusvahelise Teadusliku Hüdroloogia Koondise ülesandel koostati ja kirjastati Eesti osas Hüdroloogiline bibliograafia 1937. a. Sama koondise Potamoloogia-komisjoni küsimuslehele koostati vastused Eesti jõgede pikuse, vesikonna suuruse ja äravoolu andmete kohta ning joonestati jõgede pikiprofiilid; korraldati selle koondise küsimuslehtede vastamist Eestis toimetatud mitte-bioloogiliste limnoloogiliste tööde kohta, põhjavevete uurimise ja kasutamise kohta ning koostati Eesti hüdroloogia alal tegutsevate asutiste nimestik.

Läänemeremaade hüdroloogide koostööst on sisevete uurimise ametkond võtnud osa. Selle koostöö suurima üritusena tuleb mainida jäänädalate korraldamist, mis Veeteede Talituse ja Tartu Ülikooli Meteoroloogia Observaatoriumi toetusel toimusid veebruarismärtsis 1939.

Veeolude uurimise ülesannete kõrval on tulnud sisevete uurimise personaalil anda pidevalt nõu maanteed sillavade määramisel ja veeolude küsimustes maaparanduse otstarbel.

Sisevete uurimise alal on olnud trükitööde vahetus 70 välis- ja sisemaa-asutisega. Praegu koosneb sellekohane käsiraamatukogu 2 832 köitest, moodustades Eestis ainulaadse kirjavarakogu kontinentaalhüdroloogia alal.

Sisevete uurimise tulemusena hakkab ikka enam kristalliseeruma mõte, et meie vesikonnad ei vaja ainuüksi kuivendamist, vaid samal ajal ka veeolude reguleerimist ülemistes maapinnakihtides. Uurimine selles sihis vajab koostööd põllumajanduslike katseasutistega.

4. Asundustegevus.

18. Üldulatus. 1938. a. töö koosnes peamiselt pooleli-olevate tööde jätkamisest.

Et Asundusamet hakkas tegutsema 1. I 1938 Asundusseaduses ettenähtud korra järgi iseseisva eelarve alusel (varem oli osa Maakapitali eelarvest), muutus ka ameti arvepidamise kord. Võeti arvele kõik varad, mis ametile senini üle antud ja omandatud, ameti varana ja inventarina. Suurenesid tulud oma ettevõttest, eriti ekskavaatorite ja traktorite tööde alal. Eelarve täideti (koos lisaeelarvega) aasta lõpuks 90%-selt.

Koostati Asundusseaduse muutmise ja täiendamise seaduse, Põllutööliste Ehituslaenu Fondi seaduse ja Maakapitali seaduse teostamise määruse eelnõud. Suurenes kohtuasjade arv kahjutasude ja töötasude nõudmistele näol kohtukorras. Jätkati maaparandustöid vahialuste tööjõu kaasabil Peresaare asunduses.

19. Asundusmaade omandamine ja korraldamine. 1938. a. täienes asundusmaatagavara 2 335 ha võrra, peamiselt üleantud riigi maatagavarade arvel (2 239 ha ehk 96%). Kuna krediit eramaade ostuks oli äärmiselt piiratud, saadi teostada ainult kõige hädavajalikumaid oste peamiselt maakorralduspiirkonnas. Eramaid osteti 96 ha ehk 4%, mille eest maksti 16 195 kr ehk 183,1 kr pro ha. Maahinnad on tunduvalt kõrgemad kui eelmistel aastatel, mis on tingitud ostudest väiksemate kinnisvarade kaupa (lahustükid ja väiksemad hoonestatud talud) ning üldisest hinnatõusust. Kogu asundusmaa reserv Asundusameti valduses tõusis 1938. a. lõpuks 47 000 ha-le. Uusi asunduskohti rajati ameti poolt 110 ja anti 20 juurdelõiget, Maaseaduse ja Maakorraldusseaduse alusel rajatud üksusi anti Asundusameti korraldusse 131, peale nende 4 juurdelõiget. Kokku suurenes rajatud asunduskohtade arv 241 ja juurdelõigete arv 24 võrra 2 850 ha-sel pindalal. Rajatud maakohad jagunesid suuruselt:

normaaltalud üle 15 ha	— 109 üksust ehk 45%
väiketalud 5—15 „	— 31 „ „ 13 „
eluasemekohad kuni 5 „	— 101 „ „ 42 „

Viimaste hulgas moodustavad enamiku (80%) alevikkude ja raudteejaamade ehituspiirkondades Maaseaduse alusel rajatud ehituskruunid. Maakohtade keskmine suurus on 11,28 ha. Aasta lõpuks oli koos eelmiste aastatega rajatud 2 000 iseseisvat kohta ja juurdelõigetega täiendatud 140 majapidamist, kokku 30 200 ha-sel pindalal.

20. Veeäravoolu loomine ja teede ehitamine.

Veejuhtmete kaevamist ja teede ehitamist teostati 58 kohas üle riigi, neist jõgede süvendusi 7, nimelt Hagudi-Inglite, Laeva, Pirita, Pikknurme, Kohatu-Ellamaa ja Peni jõel ning Jaanimetsa ojal. Maareformi korras loodud asundustes ja maakorralduspiirkondades töötati 22 kohas, nimelt Trei-

mani, Lodja-Sigaste, Orajõe-Piiriküla ja Tahkuranna asunduses ning Vaida, Maima-Pitsalu, Kasepää, Raja, Mustvee, Peresaare, Torgu, Aulepa jt. maakorralduspiirkonnas. Üldtähendatud tööd teostati Katastri ja Maakorralduse Osakonna käsutuses olevatest Maakapitali summadest (Maakapitali eelarve kulude ptk. 2 § 3 ja ptk. 2 § 11-b). Ülejäänud 29 kohas (Kilksamaa, Pillapalu, Tuleviku, Peresaare, Käända jt.) teostati maaparandustöid Asundusameti korralduses olevatel maaladel poolelijäänud tööde jätkamise ja lõpetamise näol. Asundusameti 3 ekskavaatorit rakendati jõgede süvendustöödele (Pirita, Keila jõe ülemjooks ja Kohatu jõgi — Kasari jõe haru) ning suuremate peakraavide kaevamisele (Kaasiksaare as. ja Mõtsu metskonnas). Pea-, piiri- ja teekraave kaevati 1938. a. ameti korraldusel 397 279 m³ ehk 165,7 km. Teede muldkehi ehitati 39,9 km, teid kruusutati 13,6 km, sildu ja truupe ehitati 106. Peale selle teostasid asujad naturaalkohustuse alusel asunduste sisemiste teede kruusatamist ja korraldamist 26,219 km pikkuselt, vedades selleks 5 262 m³ kruusa.

Majanduslikul teel teostati töid 27 töökohas ehk 45,8%, ettevõtjate kaudu 31 töökohas ehk 54,2%. Tööjõude võeti vabalt turult. Kesksuvel juuni keskpaigast augusti keskpaigani mullatööde teostamine seisis, et anda võimalus kraavitööliste tööjõu kasutamiseks hooajapõllutöödel. Peresaare asunduses jätkati tööd vahialuste tööjõuga (arvult 50 meest). Ameti korraldusel teostatud mullatöödest täitsid ekskavaatorid 71 869 m³ ehk 18,1%, kusjuures otsesed kaevamiskulud olid keskmiselt 32,5 s m³. Asundusameti tarvitusel olev ekskavaator (kogumahuga 0,3 m³ ja võimsusega 22—27 h.j.) teeb umbes 15 kraavikaevaja töö ja suudab kergeis kaevamistingimuses hinna poolest edukalt võistelda käsitsitööga.

Mullatööliste arv kõikus kevad- ja sügisküül 100—200 töölise vahel.

21. Ehitustegevus. Asundusameti ettevõttel teostati asunduskohtade hoonestamist 7 asunduses: Pillapalus 9, Peresaares 8, Võidukülas 3, Patsul 4, Uikalas 11, Virunas 6 ja Oidremaal 1 ehitist. Peale selle lõpetati koolimajade ehitustööd Võiduküla ja Peresaare asunduses, hoonestati erikrediitide arvel Õismäe asunduses Hälli talu krunt ja Iru asunduses 1 eluasemekoht. Kõik ehitised püstitati tulekindlast materjalist. Kokku hoonestati ameti ettevõttel 44 asunduskohta ja lõpetati eelm. aastal poolelijäänud ehitisi 10.

Laenu kaasabil lõpetati 1938. a. kestel 135 ehitist, alustati ja jäi pooleli 140 ehitist. Laenu abil püstitatavast ehitist on puust 65%, tulekindlast materjalist 35%. Hoonete püstitamiseks teostati ettevalmistustöid 1939. a. hooajaks 4 kohas, nimelt Peresaare, Pillapalu, Tuleviku ja Patsu asunduses.

Asundusameti korralduses olevatest kruntidest hoonestati 1938. a. kokkuvõttes 187 ja jäi pooleli 150 ehitist.

22. Uute majapidamiste asutamine. Uusi maasaajaid valiti 1938. a. 160, neist loobus 22 enne rendilepingu sõlmimist. Peale selle lõpetati 14 asujaga rendivahekord, neist 3 juhul kohtukorras.

Maad hariti 1938. a.:

	Ameti ettevõttel	Asujate poolt	Kokku
Juuriti	35 ha	653 ha	688 ha
Det.-kuivendati . .	21 „	430 „	451 „
Hariti üles	308 „	443 „	751 „

Detailkuivendus ja juurimine toimusid 1938. a. peamiselt asujate poolt, kuna amet aitas oma traktoritega maaülesharimistöödel kaasa. Asujad teostasid töid maaparanduslaenu ja preemiade kaasabil. Nende poolt tehtud tööde koguväärtus on ligi 100 000 kr.

Asundusametil oli töös 7 traktorit, milledele sügisel osteti juurde veel uus lülitraktor. Kokku künti 872 ha ja randaaliti ühekordselt 1 229 ha. Künnist teostati 564 ha eramaadel. Kevadel muretseti heinaseemet ja kunstväetist asujatele lühiajalise sisseadelaenu arvel. Asutati Lelle-Kastna asunduses heinakultuure 21 ha, mis jäeti kasutamiseks edaspidiseks karjamaana Lelle alevikus elavaile lehmapidajale. Asunduste teeveeri palistati ilupuudega 12 km pikkuselt, kuhu istutati üle 800 ilupuu. Asujad istutasid ameti algatusel muretsetud 684 viljapuud oma rajatavatesse aedadesse, kusjuures ameti tööjõud abistasid plaanide valmistamisega ja nõuandega. Omal algatusel istutasid asujad sama palju viljapuid ja ligi 1 000 marjapõõsast ning ilupuud. 9 asujale osteti sisseadelaenu arvel ameti poolt hobused ja 2 asujale lehmad. Peale selle osteti ka põllutööriistu. Masinate ja riistade ühiseks kasutamiseks loodi 18 rühma, kellele muretseti ameti poolt 18 mitmesugust masinat. Muretseti viljakuivatusseade Lepplaane ja kuivatis koos sisseadega Pillapalu asundusse, korraldati 6 näitekatset ja 2 asunduspäeva (Võidukülas ja Laane asunduses).

23. Asunduskohtade müük. 1938. a. müüdi omandiks 110 iseseisvat kohta ja 8 juurdelõiget, kokku 345 100 kr eest. Keskmise müügihind pro ha oli 221 kr. Müüdüd kohtade ja juurdelõigete üldpindala oli 1 564 ha.

24. Eravilisiline asundamine. 1938. a. laenusoovijate poolt esitatud 34 maaostulaenu-avaldusest rahuldati 27, neist 18 avaldust maaostuks uute kohtade asutamiseks ja 9 avaldust juurdelõigete omandamiseks. Maaostulaenu määrati 23 870 kr, mille abil omandati 396,5 ha maad, kusjuures kokkulepitud maahinnaks oli 101 kr pro ha ja laenu suurus 60 kr pro ha (60% kokkulepitud ostuhinnast).

1938. a. lõpuks oli maaostulaenu abil rajatud iseseisvaid kohti 194 ja juurdelõigetega suurendatud 48 kohta. Laenu anti 245 200 kr.

Edasi anti 1938. a. jooksul 476 eraviisilisele asujale soodustatud riiklikku pikaajalist laenu. Neist uutest majapidamisist on 417 maareformi korras loodud kohad, 41 erateel ilma riikliku abita omandatud hoonestamata maatükid ja 18 maaostulaenu abil omandatud maakohad.

Uute asunduskohtade omanikkudele on määratud hoonestuslaenu:

300 elumaja, 200 lauda ja 7 muu ehitise püstitamiseks, üldse 258 600 kr. Loetletud ehitistest ehitati 1938. a. jooksul valmis 34%.

Vanade majapidamiste hoonete uuendamiseks määrati ehituslaenu 139 elumaja, 62 lauda, 9 tööliselumaja ja 7 muu hoone püstitamiseks — kokku 11 270 kr. Nendest ehitustest lõpetati 1938. a. jooksul 38%.

Eraviisilise asundamise korraldamine toimus maametite poolt Asundusameti järelevalvel, kusjuures ehituste järelevalvet toimetasid Asundusameti kohapealsed töäjõud, kasustades võimaluste piires ka Põllutöökoja töäjõudude kaasabi.

II.

PÕLLUMAJANDUSOSAKOND.

1. Üldosa.

Osakonna tööjaotuses 1938/39. tegevusaastal ei toimunud olulisi muudatusi. Küll aga on osakonna tegevus laienenud põllumajanduse edendamise süvendamiseks kehtima pandud täiendavate korralduste elluviimisega, nagu seda on näiteks Kalandusseaduse ja Toornahkade väljaveo kontrolli seaduse teostamine.

Põllumajanduse edendamiseks anti seltskondlikele organisatsioonidele ja kutselistele omavalitsustele toetusi 1 781 000 kr, mis näitab võrreldes eelmise aastaga tõusu 438 000 kr. Sellest on kasustatud Põllutöökoja kaudu 1 528 000 kr, millest läks:

Põllumajandusliku nõuande korraldamiseks ühes taimekasvatuse edendamise, koduloomade tõuaretuse ja karjakontrolli kuludega	684 000 kr
Põllumajanduse tasuvuse uurimiseks ja põllumajandusliku raamatupidamise edendamiseks	40 000 „
Maaparanduse ja maakorralduse edendamiseks	69 000 „
Ehitustegevuse edendamiseks ja kodukau-nistuseks	34 000 „
Põllumajanduse üldorganiseerimiseks ja maanoorte nõuande korraldamiseks . .	35 000 „
Põllumajandusliku kirjanduse toetuseks .	6 000 „
Lõhkeainete levitamiseks maaparanduse otstarbel	35 000 „
Uudismaa harimise edendamise korralduseks, preemiateks ja traktorijaamade künnitootasudeks	610 000 „
Väetiste soetuseks uudismaadele	15 000 „

2. Põllumajanduslikud katsed ja uurimised.

Tegevusaasta algul antud Põllumajandusliku uurimise ja katseasjanduse korraldamise seadus (RT 1938, 35, 302) on loonud kindlama aluse meie põllumajanduslike katseasutiste tegevuse ja katseasjanduse ning uurimistöö korraldamiseks. Nimetatud seadus jagab meie põllumajanduslikud katseasutised liikidesse, määrab ära katseasutiste õigusliku

seisukorra ja nende teadusliku personaali teenistus-õiguslikud alused. Selle seaduse alusel loodi meie põllumajandusliku katseasjanduse organiseerimiseks ja teaduslikuks ning tegelikuks juhtimiseks endise Katseasjanduse Nõukogu asemele Põllumajandusosakonna juures Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee, mille kodukord kinnitati Põllutöoministri poolt 19. IX 1938.

Komitee koosseisu kuulub esindajaid katseasutistest, valitsusasutistest, kutsealaseist omavalitsusist, ülikoolist, põllumajanduslikest asutisist ja tegelikke põllumehi, mistõttu komitee kaudu luuakse tihe kontakt põllumajandusliku uurimise ja katsetegevuse ning tegeluse vahel, mis avaldab mõju ka uurimistegevuse ratsionaalsele suunamisele ja koordineerimisele.

Komitee avakoosolek peeti 23. IX 1938, kus otsustati töö jagada 6 alatise sektsiooni vahel. Need sektsioonid on järgmised: 1) Põllumajanduse Ratsionaliseerimise ja Mehhaniseerimise Sektsioon, 2) Taimekasvatuse sektsioon, 3) Loomakasvatuse sektsioon, 4) Piimanduse sektsioon, 5) Aiandus- ja Mesinduse sektsioon ja 6) Kalanduse sektsioon.

Kõigi sektsioonide koosseisud on kujunenud välja ja sektsioonid asunud tööle. Sektsioonides on tõstetud üles põnevaid küsimusi põllumajanduse erialadel ja asutud nende lahendamisele.

Põllumajanduse Ratsionaliseerimise ja Mehhaniseerimise Sektsiooni tööaladeks on põllumajanduse tasuvuse ja töövõime tõstmise, inimtööjõu kokkuvõtte ning maakodudes elamistingimuste parandamise otstarbel uurimise ja katsetöö suunamine, küsimuste algatamine ja juhtimine uurimis- ja katseasutiste töökavadesse ning iseseisvate uurimistööde korraldamine erinõuete kohaselt. Sektsiooni koosolekutel on arutatud akuutseid küsimusi põllumajanduses ja on antud kõik katsete ja uurimiste teostamiseks nende küsimuste selgitamiseks. Neist küsimusist mainitagu talu jõumajanduse ja talutööde mehhaniseerimise ning tööjõupuuduse kõrvaldamise küsimusi, piimatootuste tsentraliseerimise ja piimaveo ratsionaliseerimise küsimusi jne.

Taimekasvatuseksiooni kuuluvad uurimised ja katsed põlluviljade, heintaimede ja rohumaa viljakuse ning saaduste kvaliteedi tõstmiseks uute sortide aretamise ja parema külviseemne soetamise, maaparanduse, mullaharimise, taimede kasvatamise, nende eest hoolitsemise, taimekaitse teostamise, saakide koristamise ja otstarbekohase kasutamise teel. Sektsioonis on võetud päevakorrale uurimised talumetsade, maaharimise ja umbrohutõrje, söödateraviljade saakide tõstmise, valgurikaste söödataimede saakide kindlustamise, söötade säilitamise jne. alal.

Loomakasvatuseksiooni tööalasse kuuluvad uurimis- ja katsetööd tulundusliku loomapidamise korraldamiseks. Need tööd peavad selgitama mitmesuguseid küsimusi veise, sea, hobuse, lamba, karusnahaloomade, ja kodulindude aretuse, kasvatuse, söötmise, pidamise, tervishoiu ja kasutamise ning saaduste otstarbekohase kasutamise alal. Sektsioon on algatanud uurimisi meie hobuse-, sea- ja lambakasvatuse suuna, karjalautade ja hobusetallide ehituse ja sisustuse, loomasöödabaaside korraldamise aluste ja nende suurendamise võimaluste kohta. Loomakasvatuseksiooni juures töötab hobusekasvatuse alaseksioon.

Piimanduseksiooni tööalasse kuulub piima ja piimasaaduste kvaliteedi tõstmise võimaluste selgitamine, piimasaadusi töötlevate tööstuste tegevuse ratsionaliseerimine, uurimis- ja katsetööde ühtlustamine, suunamine ja juhtimine, samuti mitmesugused küsimused või ja teiste piimasaaduste valmistamise, transportimise kui ka piima tootmise ning inimtoiduks kasutamise alal. Piimanduseksiooni algatusel on võetud katsetamisele piima pastöörimismasinad, millele omamine on tehtud sunduslikuks igale piimatööstusele ja koorejaamale; on võetud uurimisele või rasva- ja kalamaitse põhjused, meie juustutööstuse senine areng ja arenemisvõimalused jne.

Aiandus- ja Mesinduseksiooni ülesandeks on katsetegevuse ja uurimiste korraldamine puu- ja köögiviljade saakide ja kvaliteedi tõstmise võimaluste selgitamiseks sordiaretuse, kasvatuse, hoolitsemise, haiguste ja kahjurite tõrje jne. teel; mesilaste pidamise tulukuse tõstmise võimaluste selgitamine mesilaste tõuaretuse, nende eest hoolitsemise, haiguste tõrje, karjamaa parandamise jne. teel, samuti aia- ja mesilasaaduste otstarbeka kasutamise eelduste uurimine.

Kalanduseksiooni ülesannete hulka kuuluvad katsed ja uurimised mere- ja sisevete väärtuslike kalaliikide toodangu tõstmise võimaluste selgitamiseks kalakasvatuse ja kalatoodangu otstarbeka kasutamise korraldamise ning kalapüügi ja kalatööstuse ratsionaliseerimise teel. Kalanduseksioon korraldab kalanduseriteadlaste kaudu uurimisi üksikute kalaliikide kohta ning on võtnud uurimisele kalapüüniste park- ja immutusained, on asunud selgitama kalandusliku katse- ja uurimisasutiste asutamise võimalusi, vajadusi, sobivaid katseveekogusid jne.

Tegevusaastal töötasid samad katse- ja uurimisasutised, mis eelmiselgi aastal. Katseasjanduse korral-

damise seaduse alusel registreeriti Tooma Sookatsejaam ümber Tooma Soouurimis- ja Katseinstituudiks, Jõgeva Sordikasvandus — sordiaretuse ja katseinstituudiks „Jõgeva Sordikasvandus“. Katse- ja uurimisasutiste katsetulemused avaldatakse Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee Toimetustes.

3. Maaviljus.

Maaviljuse alal saavutati 1938. a. küllalt edukaid tulemusi, hoolimata sellest, et toiduviljade kasvatus kujunes taliviljadele ebasoodsamate ilmastikutingimuste tõttu eelmisest aastast halvemaks. Toiduteraviljade pind jäi võrreldes 1937. a. peaaegu muutumatuks, suurenedes vaid 0,3%; seejuures vähenes rukki ja suvinisu kasvupind, kuna talinisu kasvupind suurenes 12,4% ulatuses. Suvinisu kasvupind vähenes 3,1% ulatuses, kinnitades meie agraarprogrammikohast nisukasvatuse vähendamise aeglast käiku. Kogu terasaak vähenes toiduviljadel 4,4%, kuna taliviljade hektaarisaagid kujunesid tunduvalt madalamaks 1937. a. omist.

Söödateraviljade kogusaak kujunes 1938. a. 24,0% suuremaks eelmisest aastast. Seejuures suurenes kasvupind 2,2%, mis langeb segavilja ja kaera arvele, kuna odra kasvupinna langus, mis meil vältab juba aastaid, jätkus ka 1938. a., langedes 1937. a.-ga võrreldes 1,6% ulatuses. Kogusaagi tõus toimus peamiselt kõrgemate hektaarisaakide arvel. Nii osutusid 1938. a. söödateraviljade ha-saagid paremaiks mitte üksi madalast 1937. a. saagist, vaid ka viimase 10 a. keskmisest, ületades viimast segavilja alal 21,5% ja odra alal 13,7%.

Linasaak kujunes 1938. a. väiksemaks kui aasta varem, mille tingis kasvupinna tunduv vähenemine, põhjustatuna 1937. ja 1938. a. algul toimunud linakiuhindade langusest. Kokku vähenes lina kasvupind võrreldes eelmise aastaga 25,1%, seemne kogusaak 11,5%, kiu kogusaak 25,8%. Viimase 10 a. keskmisest kujunes linakiu kogusaak 4,5% väiksemaks.

Kartuli kogusaak kujunes 1938. a. 1,2% suuremaks eelmisest aastast. Kogusaagi suurenemist põhjustas kasvupinna 3,3%-line laienemine, kuna ha-saak langes 2%.

Söödajuurvilja saak kujunes madalamate ha-saakide tõttu pisut väiksemaks 1937. a. saagist, hoolimata sellest, et kasvupind suurenes 9%. Keskmiselt üle riigi saadi 1938. a. söödajuurikaid 22 700 kg ha-lt, mis, kuigi ületab viimase 10 a. keskmise 7,5%, on siiski võrdlemisi madal, tehes söödajuurvilja sü tootmiskulud kalleiks ja pidurdades söödajuurvilja kasvupinna laienemist. Söödajuurviljakasvatuse ratsionaliseerimine ja töö mehhaniseerimine umbrohtude vastu võitlemise alal omab seepärast eeskätt meie maaviljuses esmajärgulist tähtsust, sest söödajuurvilja toodangu suurendamine on tähtsamaid eeldusi piimakarja tasuvaks pidamiseks.

Heinasaak kujunes 1938. a. tunduvalt paremaks 1937. a. saagist. Laienes põldheina niitepind (5,2%), eriti tõusis aga ha-saak, olles 22,5% kõrgem 1937. a.

saagist ja 26,5% kõrgem viimase 10 a. keskmisest. Kogu põldheinasaak seetõttu ületas 1938. a. viimase 10 a. keskmise 37,7%. Niitheina niitpind 1938. a. küll pisut vähenes, kuid paremate ha-saakide tõttu ületas niitheina kogusaak viimase 10 a. keskmise 14,9%.

Seemnekasvatusele osutusid 1938. a. ilmastikuolud sobivaiks. Seetõttu oli kvaliteet suuremal osal külvistel hea. Eriti võib seda mainida juur- ja aedvilja omakasvatatud külviste kohta. Ka punase ristiku idanevus oli üldiselt täiesti rahuldav. Kõrgekvaliteediliste ja sordipuhtate külviste kogus jäi eelmise aasta tasemele, sest kuigi 1938. a. suurenesid mõned juur- ja aedviljakülviste liigid, vähenes puhtsordiliste teraviljakülviste kogus. Kokku vaadati 1938. a. üle 468 mitmesugust puhtsordilist seemnepõldu 1 017,9 ha pindalaga, millest tunnustati 782,6 ha. Oma külviste tagavaradega katame täielikult vajadused teraviljade, punase ristiku, söödapeedi, söödakaalika ja siguri alal. Importida tuleb 1939. a. rootsi ja valge ristiku, timuti, pärisaruheina, aasnurmu, keraheina, söödanaeri, söödaporgandi ja mitmeid aedviljataimede külviseid, mida meil ei toodeta või millede omatoodangust ei jätku siseturu tarbeks. Suuremaks 1937/38. a-st kujuneb 1938/39. a. kõrsheinte seemnete impordi tarve, sest uudismaade ülesharimisega on tunduvalt laienenud tarvitus, seemnekasvatust aga ei ole veel suudetud vastavalt laiendada, hoolimata sellest, et seemnekasvatus on kogu maaviljuse alal veel ainus ala, kus toodangut on võimalik laiendada impordi arvel.

Seemnekartulikasvatus näitab meil pidevat laienemist. 1938. a. vaadati üle kokku 2 558 seemnekartuli põldu, milledest tunnustati 2 410, kogupinnaga 2 689,2 ha, mis ületab 1937. a. tunnustatud seemnekartuli kogupinna 17,6%.

Koos seemnekartulikasvatuse laienemisega on paranenud ka meie seemnekartuli kvaliteet ja tervislik olukord, millele viimastel aastatel põldude tunnustamisel ja uurimis- ning katsetööl on pandud erilist rõhku. Nii läks tunnustamisel kogu tunnustatud maa-alast kõrgemasse — Ia ja I klassi — kokku 77,2% (1937. a. 61,7% ja 1936. a. 57,2%), kusjuures tõesti sordipuhtaks ja haigusvabaks osutus 11,8% maa-alast.

Põllumajandusosakonna direktori korraldustena on tegevusaastal pandud kehtima: Müügiks lubatud taimekaitsevahendite nimestik (RT 1938, 40, 382) ja selle muutmine ning täiendamine (RT 1939, 31, 227); Müügiks lubatud taimepritside nimestik (RT 1938, 40, 383); Taimekaitsevahendite ja taimepritside kõlblikkuse järeleproovimise juhend ühes järeleproovimise kulutaksidega; Taimekaitse ja Seemnekontrolli Ameti kodukord ähvardavate taimekahjustajate tõrjeks hävitatud varade eest kahjutasu maksimisel.

Taimekaitse ja Seemnekontrolli Ameti poolt kontrolliti 1938/39. a. sisseveol ja lubati sisseveoks: teraviljade külviseid 11 partiid, kokku 2 078 t, heinakülviseid 35 partiid, kokku 75,8 t, aed- ja juurviljataimede külviseid 43 partiid, kokku 31,5 t, ja mitmesuguseid teisi seemneid 7 partiid, kokku 1,18 t. Sisseveoks

keelati 6 partiid, kokku 3,85 t. Väljaveo puhul kontrolliti linakülviseid 7 partiid, kokku 140 t. Siseturu tarbeks plommiti ja kontrolliti mitmesuguseid külviseid 67 partiid, kokku 129,5 t.

Seemnemüügi hooajal kontrolliti kokku 133 seemnekauplust ja võeti müügil olevaist külvistest 526 seemneproovi. Kontrollimiseks võetud proovest osutus külviväärtuselt alanormilisteks 14,8%; põldkatseisse saadetud 89 seemneproovist osutus sordiehtsusele mittevastavaiks 5,6%. Seemnemüügi määruste rikkumise tõttu alati 50 kohtuasja, milledest tegevusaasta jooksul viidi lõpule 43, kusjuures süüdlased said karistuse. Aasta jooksul analüüsiti kokku 1 538 seemneproovi.

Taimekaitsekontrolli teostamise alal vaadati järele ja lubati sisseveoks: elustaimi ja nende osi 116 saadetist, kokku 30 000 kg, lillesibulaid 76 saadetist, kokku 42 200 kg. Sisseveoks keelati elustaimi ja nende osi 3 saadetist ja lillesibulaid 1 saadetis.

Postil teostati taimekaitse- ja seemnekontrolli ning sisseveoks lubati: postpakke 181 ja ristpaelsaadetisi 456; sisseveoks keelati 4 postpakki ja 10 ristpaelsaadetist ning hävitati real saadetistel pakkematerjalid enne sisselaskmist.

Puukoolide taimekaitselise järelevalve teostamise alal vaadati tegevusaastal üle puukoole 163 juhul. Ähvardavate taimekahjustajate hävitamiseks ja nende leviku pidurdamiseks tehti põldude ülevaatusi ja anti koha peal tõrjekorraldusi 90 juhul.

Hävitamisele ja ümberpuhastamisele määrati ristikuvõrmi sisalduse tõttu ristikukülviseid 12 juhul, kokku ümarguselt 550 kg, mille eest põllupidajale maksti 400 kr kahjutasu. Saaremaal anti põllupidajale linakülvist ümbervahetamiseks 600 kg.

4. Aialdus ja mesindus.

Aialduse pidev edu jätkus ka tegevusaastal, hoolimata aedviljade kasvuks mitte-täiesti soodsast ilmastikust. Aiasaaduste ekspordi suurenemine oli tunduv, eriti töötletud aiasaaduste alal, tõus oli märkimisväärtne mitmete marjade vesihoidiste ja konservkurdide osas. Võrreldes 1929.—1935. a. keskmisega tõusis tegevusaastal eksporditud aiasaaduste kogus 160%, nende saaduste väärtus 345,8%, kusjuures üksuse keskmised hinnad tõusid 70,7% või 20,2 s kg-lt 34,5 s-le kg. Tegevusaastal saavutati esmakordselt väljaveetud aiasaaduste väärtuse märkimisväärtne ülekaal samal ajal sisseveetud värske ja kuivatatud puuvilja ning marjade üle. Väljaveo koguväärtus oli nimelt 936 772 kr ja sisseveo koguväärtus 868 101 kr, seega väljaveo ülekaal 66 671 kr.

Hoogsalt jätkus uute aedade rajamine, olemasolevate täiendamine ning nende saagivõime tõstmine. Kasustada olevate andmete kohaselt saatsid viljapuukoolid tegevusaastal müügile kuni 150 000 istutamiskõlblikku viljapuud, millise hulga võrra on suurenenud meie viljapuude üldarv. Koduümbruse kaunistamine jätkus edukalt. Aialduse arendamiseks ning aedade tootmisvõime tõstmiseks on avaldanud mõju püsivalt suurenenud aialdus-mesindusringide arv. Tegevus-

aastal töötas 173 aiandus-mesindusringi, neist assistendiga suvekuudel 130 ja talvekuudel 112. Kogusummas kuulus aiandus-mesindusringidesse üle 7 500 aia. Nende ringide toetamiseks kulutati tegevusaastal eelarve järgi 56 300 kr. Assistent on normaalselt üht aeda aasta jooksul külastanud kolm korda. Toetuste arvel muretsesid ringid ligi 400 taimekaitse- ja mitmesuguseid teisi vajalikke tööriistu. Kahe aiandus-mesindusringi juures asusid tööle mahlajeamad.

Pomoloogia-aedade rajamine jätkus tegevusaastal ning teostati kõik vajalikud eeltööd.

Jätkati rahvapäraste odavate brošüüride kirjastamise edendamist ning nende levitamist. Laiemaualt levitati „100 toitu õunast“ ja „Viljapuude standardsortimendid“. Samuti toetati taimekaitseteadete andmist raadio teel.

Viljapuude istutamise ergutamist väikemaapidamistes soodustati vastava krediidi määramisega Maatööliste ja Väikemaapidajate Kojale, mille vastu väikemaapidajail on elav huvi.

Varem algatatud aiandusliku personaali ettevalmistamine on jõudmas lõpule. Viimaste aastate jooksul on stipendiaatidena lühemat või pikemat aega Põllumajandusosakonna toetusel aianduse alal end täiendanud 12 isikut, neist enamik agronoomid.

Aiasaaduste turu korraldamisele mõjus tervendavalt suurearvuline musta sõstra vesiheidiste valmistamine, mistõttu musta sõstra istanduste tasuvus muutus tunduvalt kindlamaks. Ka marja- ja õunamahla valmistamise suurenemine aitas kaasa aiapidajate olukorra parandamiseks. Suurenenud ja mitmekesisest liikidest ning mitmesuguste aedviljakonservide valmistamine ning turule ilmumine soodustas aiasaaduste realiseerimist ja tarvitamist. Alustati kodumaa puuviljade ning marjade koosseisu, eriti vitamiinisalduse uurimist.

Viljapuukoolide kontrolli teostamist alustati, kusjuures tegevusaastal kontrolliti 136 viljapuukooli, kogupindalaga ümarguselt 200 ha, kus leidis ca 500 000 väärstatud viljapuud; viljapuukoolide ülevaatus teostati nii kvaliteedi kui ka taimekaitse nõuetele vastavuse suhtes.

Tegevusaastal jätkus uute turgude sissetootamine ja uute eksport-aiasaaduste välisurule saatmine, samuti sobivate sortidega katsetamine selleks otstarbeks. Pomoloogiakomisjon koostas ettepaneku marjapõõsaste sortimentide standardimiseks. Samuti jätkus töö aiasaaduste tarvitamise propaganda alal.

Mesinduse alal töötavad aiandus-mesindus- ja puhtmesindusringid. Neisse ringidesse kuulus mesinikke 12 500 mesilasperega. Mesilastõu küsimuse lahendamiseks on asutatud 5 puhtatõuraajooni, nimelt: Antsla, Tallinna ümbrus, Kadrina, Lümanda ja Kuusalu.

Mesilate rajamise ergutamiseks väikemaapidamistes asuti Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja kaudu vastava määruse teostamisele, milleks avati krediitid.

Mesilastaudide tõrje korraldamiseks pandi kehtima Mesilastaudide tõrje seadus (RT 1938, 97, 836), mille kohaselt asutakse mesilastaudide sundtõrje teostamisele. Hukatud mesilasperede ja hävitatud tarvete eest makstakse kahjutasu kuni 75% nende väärtusest.

Osalise meeikalduse tõttu maksti mesinikkudele toetust 4 000 kr, mis jaotati 103 mesiniku vahel 1934 ikalduse all kannatanud mesilaspere söötmiseks.

Tegevusaastal võeti 232 meeproovi, millest 50 ei vastanud Mee kaubandusliku liigituse määrusele ja 95 Mee pakkimise ja märkimise määrusele; kohtulikule lahendamisele anti 25 meeproovi.

Jätkati katsejaama, katsemesilate ja vaatlusmesilate väljaarendamist ning mesindusala eriteadlaste ettevalmistamist vastavates välismaa institututes.

5. Loomakasvatuse. Loomakasvatuse arendamise alal jätkus töö süvendamise ja viimistlemise tähe all eelmisel aastal püstitatud põhimõttele ning alustel. Ehkki Lääne-Euroopa riikides juba mitmendat aastat laastav suu- ja sõrataud jõudis meie lähimate naabrite juurde — Lätti ja Soome, jäi meie loomakasvatuse sellest hädahohust õnneks siiski puutumata. Kuna peale kartuse suu- ja sõrataudi eest ei olnud segamas teisi loomakasvatuse arengut takistavaid tegureid, siis võisid edutulemused avalduda selgi aastal kõigil loomapidamisharude aladel täiel määral, osalt isegi reljeefsemalt kui möödunud tegevusaastal.

Veisekasvatuse arendamise tähtsamaks eelduseks ja aluseks kujunes, nagu eelmistel aastatelgi, või ja teiste piimasaaduste hindade kindlustamine. Võrreldes möödunud aastaga oli kindlustatud võihind tegevusaastal keskmiselt 10 s kg kohta kõrgem kui eelmisel aastal. Piimasaaduste hindade kindlustamine riigi poolt võimaldas põllupidajail edukalt jätkata piimakarjapidamise arendamistööd. Lisaks piimasaaduste hindade kindlustamisele rakendati sel aastal 1937. a. lõpul antud Veisekasvatuse edendamise fondi seadust, mille alusel laekunud tuludest anti peamiselt Põllutöökoja kaudu toetusi mitmesuguseks veisekasvatuse arendamise otstarveteks, nagu karjakontrolli ja veiste tõuaretuse teostamiseks, karjamajanduslike võistluste ja näituste korraldamiseks, veisekasvatustlike uurimis- ja katsetööde toimetamiseks jne. Riikliku jõusööda müüki Riigi Viljasalve poolt jätkati, kusjuures jõusööda koostis ja hind olid põllupidajaile tunduvalt vastuvõetavamad kui eelmisel aastal.

Soodsa olukorra tõttu näitas veisekasvatuse jõulist tõusu kõigis osades. Veiste koguarv tõusis 638 920-lt 1937. a. 660 890-le 1938. a. ehk 3,5%. Karjakontrolli alal tegutses 1. IV 1938 324 kontrollringi 8 775 karjaga ja 62 980 lehmaga. 1. II 1939 oli ringide arv 353, seega suurenemine 10 kuu jooksul 29 ringi ehk 8,9%. Kontrollialuste lehmade arv võrdus 1. VII 1937 55 064-ga, 1. VII 1938 aga 67 740-ga, mis moodustab 14,2% lehmade üldarvust (eelm. a. 12,5%). Kontrollkarjade keskmine toodang oli 1937/38. a. 2 893 kg

piima ja 107,7 kg võirasva lehma kohta aastas, eelmisel aastal 2 763 kg piima ja 102,6 kg võirasva. Veiste-tõuseltside poolt märgiti tõuraamatuisse 1938. kal.-a. 3 162 veist (eelm. a. 2 854), asutati 225 uut pullijaama (eelm. a. 227) ja korraldati 31 (eelm. a. 28) noorkarjanäitust 784 (eelm. a. 498) looma väljapanekuga. Peale selle korraldati Põllutöökoja poolt 30. ja 31. VII 1938 esimene karja erinäitus Järva-Jaanis, kus esines 229 tõuveist. Koos erinäitusega korraldati ka tõuveiste oksjon, mis oli esmakordne Eestis. Pullijaamu tegutses 1. I 1939 732 (eelm. a. 571). Tõupullidega pairitati 46 345 lehma (eelm. a. 35 192). Keskmiselt tuli pairitusi ühe pulli kohta 77,6 (eelm. a. 78,1). Veiste-sugulavade arv suurenes 108-lt 137-le.

Veiste tõuaretustöö süvendamise otstarbel kinnitas Põllutööminister uuendatud kujul Tunnustatud veiste-tõugude tõuraamatute pidamise määrused, Sugupullijaamade abirahastamise eeskirja ja Veiste Tõuaretuse Komitee eeskirja. Uue algatusena kinnitati Põllutööministri poolt tegevusaasta lõpul (14. III 1939) Põllutöökoja eeskiri sõnniku-, virtsa- ja silohoidlate premeerimiseks, mille alusel hakatakse andma Põllutöökoja kaudu ja järelevalvel põllupidajatele ergutuspreemiaid korralikkude ning otstarbekate sõnniku-, virtsa- ja silohoidlate ehitamisel.

Seakasvatuse alal etendab meil alates 1937. a. mõõduandvamat osa Eesti Lihaeksport, kes müügi-võimaluste hankimisega sealihale ja elussigadele, hindade hoidmisega seapidamissaadustele jne. on tähtsaimaks eelduste loojaks seapidamise arendamisel. Tegevusaastal läks Eesti Lihaeksportil korda muretseda meie sealihale ja elussigadele soodsaid müügi-võimalusi ning hoida ära hinnakõikumised seapidamissaaduste alal. Peekoni ja elussigade kõrgema sordi kg-hinnad noteeriti 1938. a. keskmiselt — peekoni I sort 89 s kg ja elussead 65 s eluskaalu kg. Hindade hoidmisega peaaegu kindlal tasemel võis mõjustada seakasvatuse arengut veel vaid söötade seisukord, s.t. söötade hinnad ja nende saamise võimalused. Selle küsimuse lahendamiseks laskis Riigi Viljasalv ka sel aastal müügile sigade jõusööta, mille müük jätkus pärast tegevusaasta lõppu. Ühenduses sigade jõusööda küsimusega võeti üles jõusöötade saamise võimaluste selgitamine üldse meie taludes. Selgituse tulemusena võeti revideerimisele senine teraviljakaitse poliitika, mille tagajärjel edaspidi hakatakse toiduteraviljakasvatuse kõrval panema senisest suuremat rõhku ka söödateraviljakasvatusele.

Eesti Seakasvatavate Selts, kelle ülesandeks on sigade tõuaretuse otsene juhtimine ja teostamine, sai Seakasvatuse Edendamise Fondist Põllutöökoja kaudu toetust, millega asutas kuldijaamu, sugulavu jne. Sigade tõuaretustöö kindlamale alusele seadmiseks kinnitas Põllutööminister uuendatud kujul Seakasvatuse edendamise eeskirja, mis on aluseks Eesti Seakasvatavate Seltsile ja Põllutöökojale seakasvatuse arendamise töös. Toetuste abil asutati tegevusaastal 210 uut kuldijaama (eelm. a. 230), millega lepingu

alusel tegutsevate kuldijaamade üldarv 1. IV 1939 oli 624 (eelm. a. 649). Kuldi kohta tuli keskmiselt pairitusi 1938. a. 48,1 (1937. a. 46,4). Sigade läbikäik oli 1938. kal.-a. eksporttapamajades 159 417 (eelm. a. 96 889) siga. Neist eksporditi elusalt 80 886 (Saksa 55 060 ja N.-Venesse 25 826) siga ja peekonsigadena 40 247. 1937. a. olid vastavad arvud 34 014 elussiga, neist Saksa 16 882 ja N.-Venesse 17 132, ja peekonsigadena 37 813 siga. Siseturul müüdi ja tehti konserveks 38 284 (eelm. a. 25 062) siga. Sigade arv tõusis tegevusaastal 384 580, olles suurem kui kunagi varem iseseisvuse kestel.

Linnukasvatuse arendamise alal võib tegevusaastat nimetada teatud määral pöördeliseks, sest sel aastal sai linnukasvatus riigivõimult ja linnukasvatust edendavalt keskusilt ning organisatsioonelt suurema tähelepanu osaliseks kui kunagi varem. Nimelt kindlustas Vabariigi Valitsus tegevusaastal kanamunade hinna, mis ergutab talunikke panema selle ala korraldamisele senisest suuremat rõhku. Kanamunade kindlustatud hind 1. IV 1938 kuni 1. VIII 1938 oli 0,65 kr; 1. VIII 1938 kuni 24. IX 1938 — 0,80 kr; 24. IX 1938 kuni 10. XI 1938 — 1,10 kr; 10. XI 1938 kuni 13. III 1939 — 1,25 kr ja 13. III 1939 kuni 1. IV 1939 — 0,90 kr kg eest franko kanamunade kogumispunkt. Vabariigi Valitsuse otsusega 9. II 1939 kindlustati pikemaks ajaks ette kanamunade eest makstava hinna alammääraks suvesesoonil 0,70 ja ülemmääraks talvesesoonil 1,30 kr kg eest franko kogumispunkt.

Tegevusaastal jätkas energilist kanakasvatuse arendamise tööd eelmisel aastal tegevust alustanud linnusaaduste tootjate- ja müügiühingute keskliit „Eesti Munaeksport“, kes laskis müügile otstarbeka ja hinnalt vastuvõetava kanade jõusööda ning mineraalsööte, levitas hautamismasinaid ja aitas kaasa Eesti Linnukasvatavate Seltsile kanade tõumaterjali levitamisel. Riiklike ja „Eesti Munaeksporti“ abirahade toetusel levitati sugulavade 25 253 (eelm. a. 28 376) haudemuna, 14 584 (eelm. a. 8 232) päevast tibu, 1 690 (eelm. a. 177) sugukukke ja 1 258 noort kana. Põllumajandusosakonna poolt imporditi USA-st vere värskendamise otstarbel 3 sugukukke ja 8 sugukana 883,8 kr väärtuses.

Uute, eeskujulike kanalate premeerimine jätkus 1938. a. kolmandat aastat. Kokku premeeriti 1938. a. 86 (eelm. a. 60) uut kanalad. Kanalate premeerimise ja kanakasvatuse arendamise töö süvendamise otstarbel kinnitas Põllutööminister 6. II 1939 Linnukasvatuse edendamise eeskirja.

Kehtna kontrollkanalas jätkus kanade jõudluskontrolli teostamine varem pistitatud alustel.

Lambakasvatuse alal püüti, nagu eelmisel aastalgi, luua peamiselt villakaubanduse korraldamise kaudu soodsamaid eeldusi lambapidamise arenguks. Lambavilla kokkuostmine riikliku juurdemaksuga usaldati p. k. „Estoniale“, kes ostis kokku 1938. a. 13 800 kg (eelm. a. ca 6 000) kodumaist lambavilla. Kokkuostu alal pani Põllutööminister kehtima uue Lambavilla

hindadele juurdemaksu teostamise korra, mille põhjal riiklik juurdemaks viidi villa puhtuse alusele ja kõrgendati riikliku juurdemaksu norme I ning II sordi villale. Sama korra põhjal seati ametisse villaeriteadlane, kes kontrollib kokkuostetava villa sortimenti ja kvaliteeti.

Eesti Lambakasvatavate Selts sai Põllutöökoja kaudu lambakasvatuse arendamiseks toetust. Toetuste abil asutati kal.-aasta jooksul juurde 113 jäärjaama, milledega kal.-aasta lõpuks tegutsevate jäärjaamade arv tõusis 366-le. Jäärjaamade arvu kasvu pidurdas tõujäärade puudus, sest sugulavad ei suutnud kõiki soovijaid tõujäärade alal rahuldada. 1938. a. toimus teiskordne sugulava nimetusele võistlevate lambakasvatuse majapidamiste ülevaatus, mille alusel anti sugulava nimetus 11 majapidamisele.

Karusnahaloomakasvatuse areng jätkus endise hooga, kusjuures karusloomade pidamine on muutunud rahva seas juba võrdlemisi laialt tuntud loomapidamisharuks. Kui 1. IX 1937 arvestati meil ümarguselt 5 400 hõbe- ja sinirebast, siis oli 1938. a. samal ajal nende arv kasvanud ca 8 800-le. Erilist tõusu on näidanud ka nertsipidamine, mis alal majanduslikud tulemused on paremad kui teiste väikekarusloomade pidamise alal.

Põllumajandusosakonna poolt anti tegevusaastal Põllutöökoja kaudu Eesti Karusnahaloomakasvatavate Seltsile toetust ja aidati kaasa mitmesuguste karusnahaloomakasvatuse arendamisega seotud küsimuste lahendamisele. Oma töötulemuste demonstreerimiseks ja propageerimiseks korraldas Eesti Karusnahaloomakasvatavate Selts 18.—21. XI 1938 Tallinnas II Eesti karusloomade ja nahkade näituse, mis õnnestus rahuldavalt.

Hobusekasvatuse alal võis 1938. a. nii hobuste üldarvus kui ka sündinud varssade arvus märgata tõusu. Riigi Statistika Keskbüroo andmeil oli 1938. a. hobuste üldarv 219 020 (eelm. a. 209 120) ja sündinud varssade arv 15 100 (eelm. a. 14 960).

1. IV 1939 oli suguraamatusse märgitud hobuste üldarv tõusnud 5 132-le (eelm. a. 4 742). Tõugude järgi jagunesid suguraamatusse märgitud hobused: eesti t. 913, s. o. 18%, tori t. 3 071, s. o. 59,9%, ardenni t. 911, s. o. 17,5%, ratsahobuseid 162, s. o. 3,1%, ja traavleid 75, s. o. 1,5%.

Sugutäkkude nimekirjas olevate sugutäkkude arv tõusis 1938. a. jooksul 99 sugutäku võrra. Tegevusaasta lõpuks oli sugutäkkude nimekirjas sugutäkke tõugude järgi arvult ja protsentides üldarvust: eesti 86 — 10,7% tori 504 — 62,8%, ardenni 147 — 18,3%, ratsah- 30 — 3,8% ja traavleid 35 — 4,4%, kokku 802 sugutäku.

Sugutäkkude üldarvust oli riigi sugutäkkude tagavarasse kuuluvaid sugutäkke 177, neist tõugude järgi arvult ja protsentides üldarvust: eesti 33 — 18,7%, tori 99 — 55,9%, ardenni 42 — 23,7% ja ratsah- 3 — 1,7%. Riigi sugutäkkude tagavaras esitatud sugutäkkude arv tõugude järgi võrdub umbkaudu igast tõust suguraamatusse märgitud hobuste protsendiga; prot-

sendiliselt rohkemal arvul esineb riigi sugutäkkude tagavaras ardenni tõugu sugutäkke, väiksemal arvul aga tori tõugu ja ratsatäkke. Viimaseid omab peale Põllutööministeeriumi veel Sõjaministeerium, mistõttu nende protsent aga üldiselt võrdub suguraamatusse märgitud hobuste protsendiga.

Põllumajandusosakonnal on andmeid 597 sugutäku tegevuse kohta. Nende paarituste üldarv oli 1938. a. 25 214 (eelm. a. 24 160). Võrreldes 1937. a-ga oli 1938. a. sugutäkkudel paaritusi tõugude järgi:

	eesti	tori	ardenni	ratsah.	traavlid
1938. a.	2 135	15 244	6 978	524	333
1937. a.	2 099	14 076	7 230	635	120
1938. a. + — .	+36	+1 168	—252	—111	+213

1938. a. korraldati eesti, tori ja ardenni tõugu suguhobustele esmakordselt dünamomeetri abil maksimaalse veojõude määramiseks võistlusi. Tulemusena näitasid maksimaalse veojõudena: eesti hobused 525 kg, tori hobused 895 kg ja ardenni hobused 660 kg. Protsendiliselt näitasid veojõuet: eesti hobused 520—525 kg — 33,2%, tori hobused 500—549 kg — 31,6% ja ardenni hobused 400—449 kg — 23,8% ning 500—549 kg — 9,5%.

Hobuste väljavedu Eestist oli 1938. a. väike. Olevate andmete kohaselt viidi välja 245 hobust; väljaveo vähenemise põhjuseks on meie hobuste kõrged siseturu hinnad, mistõttu soomlased, meie alatised hobustestjad, töid enamiku hobuseid Leedust. Järelepärimisi hobuste ostuvõimaluste kohta Eestist tuli 1938. a. Tšehhoslovakiast, Türgist ja Hollandist.

6. Kalandus.

Kalatoodangut arvestatakse 1938. a. 18 285 t-le 3 582 000 kr

väärtuses. Sellest andis rannavete (Läänemeri) kalastus 15 381 t 2 905 000 kr väärtuses ja sisevete oma 2 904 t 677 000 kr väärtuses. Eelmisel aastal oli kalatoodang koguselt 21 016 t 3 866 000 kr väärtuses, sellest andis rannavete kalastus 16 821 t 2 980 000 kr väärtuses, sisevete oma 2 995 t 706 000 kr väärtuses ja kaugmere heeringatoodang 1 200 t 180 000 kr väärtuses. Seega võrreldes 1937. a. vähenes üldtoodang koguselt 13% ja väärtuselt 7%, mis oli tingitud peamiselt kodumaa heeringatoodangu ärajäämisest, sest läinud aastal meie heeringalaevastik heeringapüügil ei käinud.

Tähtsama osa kalatoodangust moodustab räim, koguselt 8 561 t, sellele järgnevad tursk 1 730 t ja kilu 1 346 t, milline kogus on suurem 1937. a. kilutoodangust 458 t võrra. Vähest tagasiminekut näitab angerjatoodang, langedes 567 t-lt 524 t-le, ja lõhetoodang, langedes 69 t-lt 66 t-le.

Majanduslikult tähtsamate kalade hinnad rändades näitavad tõusu: keskmiselt maksus kilu 24 s kg (1937. a. 19 s), angerjas 134 s kg (109 s), lõhi 193 s kg (170 s), silm 111 s kg (78 s), lest 15 s kg (13 s). Räimehind püsis eelmise aasta tasemel — 9 s kg. Väikest odavnemist näitasid koha, haug ja siig.

1938. a. veeti välja kala ja töötletud kalasaadusi 1 602 t 1 460 000 kr väärtuses (eelm. a. 1 570 t 1 205 000 kr väärtuses), seega on väljavedu suurenenud koguselt 2% ja väärtuselt 17%. Väärtuse tõus olenes välismaal saadud kõrgemaist hindadest, eriti oli tõusnud angerjahind.

Väljaveos esikohal seisab koguselt koha — 472 t (1937. a. 514), siis angerjas — 429 t (1937. a. 410), haug — 311 t (298), latikas — 252 t (216), ahven — 56 t (45), lõhi — 22 t (18). Seega vääriskala väljavedu, peale koha, on suurenenud.

1938. a. veeti sisse kalakaupa üldiselt samas väärtuses kui veeti välja, täpsemalt — 8 190 t 1 486 000 kr väärtuses (eelm. a. 7 075 t 1 313 000 kr väärtuses), seega sissevedu on suurenenud nii koguselt kui ka väärtuselt ca 14%.

Sisseveos seisab esikohal ja moodustab suurema koguse soolatud heeringas — 6 990 t (eelm. a. 4 808 t). Heeringa sissevedu on suurenenud kodumaa heeringatoodangu ärajäämise tõttu.

Ka veeti sisse soolatud räimi — 914 t (1937. a. 1 684), värsket kilu ja räimi — 282 t (597). Nende kalasaaduste sissevedu vähenes peamiselt meie kilusaagi suurenemise tõttu.

Kalakasvatustamajadest on suudetud tegevuses hoida Keila-Joa, Narva, Alatskivi, Tartu, Pidula ja Sindi omad. 1938. a. sügisel kogutud kalamarjast loodetakse 1939. a. kevadel saada veekogudesse laskmiseks:

lõhemaime	770 000
iheruse- (meriforelli-) maime	460 000
merisiimaime	18 000 000
ihese- (peipsi siia) maime	500 000
haugimaime	1 000 000
kohamaime	1 100 000
angerjapoegi	80 000

Lõpuks olgu märgitud, et 1. I 1939 jõustus uus Kalandusseadus, mis oluliselt kindlustas kaldaomanike

kalapüügiõigusi sisevetes ning lõi otstarbekohasemad alused kalakaitseks ja kalamajanduse edendamiseks.

7. Põllumajandus- saaduste väljavedu ja väljaveokontroll.

Põllumajandussaaduste väljavedu koguse järginaitas 1938. a. kõigi tähtsamate väljaveosaa-

duste alal tõusu. Väike tagasimineku võrreldes eelmise aastaga ilmnes vaid juustu ja söögikartulite väljaveos. Juustu väljavedu kahanes 48 t võrra, mis oli tingitud väljaveovõimaluste puudumisest Nõukogude-Venese. Kartuli väljaveo kahanemine võrreldes eelmise aastaga oli tingitud nõrgemast saagist.

Erilist suuremist näitas elussigade väljavedu, mis tõusis 34 014 sealt 1937. a. 80 886 seale 1938. a. Samuti kujunes meie tähtsama eksportkauba — või väljavedu rekordiliseks, ületades isegi kriisieelse või väljaveo. Vajab allakriipsutamist asjaolu, et 1938. a. veeti piimasaadusist välja veel juustu, kondenspiima, piimapulbrit ja värsket piima, milliste saaduste väljavedu enne kriisiaega täielikult puudus. Kui võtame veel arvesse seda, et nüüd Eesti põllumajandus suudab kodumaad varustada teraviljaga ja on seda isegi vähesel määral eksportinud, kuna enne kriisi imporditi teravilja suurel määral, siis tuleb piimasaaduste väljaveo tõus peamiselt panna meie piimanduse toodangu võime suurenemise arvele.

Seemnekartulite väljavedu näitas 1938. a. tunduvat suuremist, milline tendents on viimastel aastatel püsinud järjekindlalt. Kalasaaduste väljaveos suurenes eriti ühe meie väärtuslikuma kalaliigi — angerjate — väljavedu. Selle põhjuseks on olnud paremate angerjapüügiriistade (stügavmere rüsade) suurem levik.

Väljaveo suuremist koguse järgi võime konstateerida ka lina, taku, aedviljade, peekoni ja kanamunade alal.

Saaduste hinnad välisturgudel näitasid 1938. a. enamiku saaduste juures võrreldes eelmise aastaga langust. See hinnalangus ei ole suhteliselt suur, kuid iseloomulik üldise tendentsi kujunemisel.

Põllumajandussaaduste väljavedu ja hinnad.

	Veetud välja		Saadud kr		Keskmine hind kr	
	1938	1937	1938	1937	1938	1937
Või t	14 732	13 180	25 152 000	22 543 000	1,71 kg	1,71 kg
Juust „	230	278	236 000	291 000	1,03 „	1,05 „
Kanamunad tk	48 800 000	40 400 000	2 750 000	2 621 000	1,14 „	1,09 „
Elussead „	80 886	34 014	7 902 000	3 382 000	97,70 tk	99,40 tk
Peekon ja sealiha t	2 577	2 125	3 225 000	2 975 000	1,25 kg	—
Kartul, söögi „	10 152	16 546	469 000	680 000	46,50 t	41,00 t
„ seemne „	9 738	7 284	681 000	654 000	70,00 „	90,00 „
Aedvili „	2 128	1 672	579 000	459 000	—	—
Kalasaadused „	1 602	1 570	1 460 000	1 205 000	—	—
Lina ja takk „	6 205	6 191	6 191 000	6 842 000	1,00 kg	1,11 kg

Erandi sellest moodustavad kanamunade, söögikartuli ja või hinnad. Kanamunade ja söögikartulite keskmised hinnad 1938. a. olid eelmise aastaga võrreldes isegi kõrgemad. Või keskmine kg-hind püsis 1937. a. tasemel.

Suuremat hinnalangust võime konstateerida ainult seemnekartulite juures. Selle kauba hinna langus oli tingitud eksportmaade omavahelisest suurenenud võistlusest välisturgudel.

Kokkuvõttes on väljaveetavate põllumajandussaaduste koguse tõus toonud kaasa 1938. a. eksporditud saaduste eest saadava rahasumma tõusu, mis ületab eespool tabelis toodud saaduste alal 1937. a. saadud summa 14%.

Kanamunade väljaveo kontrolli alal suurendati 1938. a. nõudeid kanamunade puhtuse osas ja värskete kala väljaveo alal reguleeriti kalade pikkuse alammäärade nõudeid.

Täiesti uutest väljaveosaadustest võeti 1938. a. kontrolli alla toored loomanahad, karusnahad ja marjade vesihoidised.

Toornahkade väljaveo seadus võeti seadusandlikkude kogude poolt vastu detsembris 1938; see seadus näeb ette nahkade kontrolli teostamise analoogiliselt teiste põllumajandussaaduste kontrolli teostamisele.

Põllutööministri määrusega pandi kehtima ametlikud koduloomade toornahkade ja karusnahkade kaubanduslikud liigid, millede kasutamist saaduste väljaveol kontrollivad vastavad kontrolörid.

Marjade vesihoidiste (põlpede) valmistamine ekspordiks esines 1938. a. esmakordselt. Nende valmistamiseks kasutatakse kodumaa aed- ja metsmarju. Esimesel väljaveoaastal valmistati vesihoidiseid peamiselt mustadest ja punastest sõstardest. Vesihoidistele on leitud paigutamisevõimalusi nii Inglise kui Saksa turgudele, kus nende kasustajateks on marmelaadi-tööstused. Kuna vesihoidised on väga kergesti riknev kaup, siis on nende väljaveo kohta pandud kehtima sama kord, nagu see on kehtiv teistegi kergesti riknevate põllumajandussaaduste kohta.

Kõigi teiste väljaveosaaduste kohta süvendati väljaveo kontrolli nõudeid saaduste kvaliteedi üksikasjades selleks, et pidada sammu kauba kvaliteedi osas võistlevate maadega välisturgudel.

Saaduste hindade noteerimist Börsikomitee juures laiendati värske- ja eluskalale, koduloomade toornahkadele ja karusnahkadele.

Eksportsaaduste kokkuvõtmise alal laiendati ja korraldati kokkuvõtupunkte kanamunadele ja toor- ning karusnahkadele.

8. Põllumajandusmasinate ja riistade proovitööde ja kontrolli tulemusi.

Tegevus põllumajandusmasinate ja riistade proovitööde ja kontrolli alal oli võrreldes eelmiste aastatega väga elav. Üldse teostati proovitöid ja kontrolli 4-ja liiki masinatele ja riistadele, kusjuures prooviti ja kontrolliti kokku 83 põllumajandusmasinat ja -riista.

Suuremaks ja tähtsamaks tööks olid rohaniidumasinade võrdlusproovitööd ja kontroll. Võrdlusproovitööd jagunesid praktilisteks proovitöödeks masinate tegelikul töö ja laboratoorseteks proovimisteks. Proovitööde ülesandeks oli võrdsetes ja meie oludele vastavates tingimustes proovida, võrrelda ja hinnata kõiki meie turul müüdavaid ja seeriaviisi valmistatavaid rohaniidumasinaid. Üldse võeti proovile 18 masinat, neist 2 olid kodumaa tööstustest, 3 N.-Venest, 8 Rootsist, 1 Soomest, 1 Inglise, 1 Prantsusest ja 2 Saksast. Kontrollkomisjon, arvestades masinate 1) konstruktsiooni lihtsust ja otstarbekohasust ning hõlpsat käsitlemist, 2) töö puhtust ja headust mitmesuguste heinaliikide niitmisel, 3) veojõu tarvitust ja 4) tähtsamate ja kiiremini kuluvate osade kvaliteeti, otsustas jagada proovitud rohaniidumasinaid kolme rühma: **esimesse rühma** 9 masinat, need masinad tunnustati põllumeestele soovitatavateks; **teise rühma** 5 masinat. Teise rühma arvatud masinad tunnustati ainult tarvi-

tamiskõlvulisteks. **Kolmandasse rühma** arvati 1 masin. See masin tunnustati mittesovitatavaks. Üksikasjaline proovitööde aruanne on avaldatud ajakirjas „Agronomiia“ 1939, nr. 5.

Viidi lõpule piimaveokannude kestus-proovitööd, mis olid alustatud juba eelmisel aastal. Piimaveokanne prooviti tegelikul töö ja peamiselt nende vastupidavust. Selleks võttis proovitööde komisjon omal valikul proovimisele müügilolevaist 6 firma kannudest kokku 51 kannu. Kannud rakendati piima- ja kooreveole nelja majapidamisse. Proovitööde komisjon jälgis kannude kasutamist ja nende seisukorra muutumist 14—15 kuu vältel, korraldades perioodilisi kannude ülevaatusi. Viimasel ülevaatusel selgus, et roostetamise tõttu oli piimaveoks kõlbmatuks muutunud 11 kannu, ülejäänud kannudest osa olid täitsa puhtad, osa veidi roostes.

Kontrollkomisjon liigitas kannude seisukorra alusel proovitud kannud kahte rühma. Esimesse rühma paigutati nelja firma kannud, mis hinnati rahuldavateks. Teise rühma paigutati kahe firma kannud, need tunnustati nõrkadeks.

Soo- ja uudismaa traktoratradega korraldati võrdlusproovitöid müügil olevate atrade kohta võrdlevate andmete saamiseks. Proovimisele võeti 9 tüüpi atru, milledest kaheksa olid välismaalt ja üks kodumaa tööstusest. Proovimisel ja hindamisel võeti peamiselt arvesse: 1) konstruktsiooni lihtsust ja otstarbekohasust ja adra hõlpsat ning hädaohutut käsitlemist; 2) kaalu ja hinda; 3) viilu pöörämist soos ja mineraal-uudismaal; 4) kuivõrd ader töötab ummistusvabalt mitmesugustes soo- ja uudismaa oludes; 5) veojõu tarvitust; 6) tähtsamate ja kiiremini kuluvate osade kvaliteeti. Proovitud adrad liigitati kahte rühma. Esimesse rühma arvati 5 atra, mis töötasid rahuldavalt ka raskemais uudismaa-künniloludes. Teise rühma arvati 4 atra, need töötasid rahuldavalt ainult kerge- mais uudismaa-künniloludes.

Viimasena prooviti kodumaa tööstustes valmistatud koorejaamade piima- ja pastöörimiseadiseid. Proovitööde ülesandeks oli tegelikes tööoludes ja tingimustes proovida ja hinnata piima pastöörimiseadiseid, mis on kasutamisel meie koorejaamades ja mida valmistavad meie tööstused.

Proovimisele võeti nelja tööstuse piimapastöörimiseadised ja ühe tööstuse juustu- ja kaseiini vadakupastöör. Komisjon otsustas 1) kahe firma piimapastöörimiseadised tunnustada koorejaama oludes piima pastöörimiseks täiesti kõlvuliseks; 2) ühe firma pastöörimiseadis tunnustada koorejaama oludes piima pastöörimiseks kõlvuliseks märkmega, et see seadis nõuab eelmistest enam järelevalvet; 3) ühe firma pastöörimiseadis tunnustada koorejaama oludes piima pastöörimiseks kõlvuliseks ainult siis, kui selle juures proovimisel ilmnenud puudused kõrvaldatakse; 4) proovitud juustu- ja kaseiinvadaku-pastöör tunnustada juustu- ja kaseiinvadaku pastöörimiseks täiesti kõlvuliseks.

Üksikasjalised proovitööde aruanded avaldatakse ajakirjas „Agronoomia“

9. Põllumeeste kut- Põllumajandusliku nõuande
selline nõuanne. alal tegutseb Põllutöõministeeriumi toetusel Põllutöökoda. Tegevusaastal oli nõuandetööle rakendatud: keskkohas 20, kohtadel 102 ja eriseltside juures 51 tööjõudu. Peale selle töötas maatulunduskonsulentide abijõududena uudismaaharimistööde ülevaatusel alal 14 isikut ning osalise toetuse arvel olid ametis assistendid 350 karjakontrollringis ja 170 aiandusringis.

Maatulunduskonsulentide töö ulatusest ja kokku-
puutumistest põllumeestega annavad pildi järgmised
arvulised andmed:

	1938/39	1937/38
Uudismaaharimises	41 578	30 985
Taimekasvatuses	23 362	23 844
Loomakasvatuses	12 465	13 646
Muudel talukorralduse aladel	44 593	36 244
Kokku	121 998	104 719

Korraldatud võistlused, kursused ja koosolekud.

	1938/39		1937/38	
	arv	osavõtjad	arv	osavõtjad
Võistlused	158	2 917	290	3 684
Kursused	490	14 891	661	20 387
Koosolekud	970	47 582	1 057	39 339
Päevad	658	117 332	227	41 322
Kokku	2 276	182 722	2 235	104 732

Otsese nõuandva töö kõrval on maatulunduskonsulentidel täita rida muid ülesandeid. Suurim neist on uudismaade harimise premeerimisega seotud tööde ülevaatus. Uudismaaharijate arv on aasta-aastalt kasvanud, nagu nähtub järgnevast:

	1938	1937	1936	1935
uudismaaharijaid	21 189	18 524	11 095	7 500
uudism. küntud ha	20 505	22 800	12 810	3 205

Ühes uudismaaharijate arvu kasvuga on suurenenud ka ülevaatus töö, mistõttu sellele tööle on tulnud rakendada abijõude lisaks maatulunduskonsulentidele.

Maatulunduskonsulentide järelevalvel töötavad ka karjakontrollühingud, aiandus-mesindusringid, suguloomade jaamad jt. Samuti tuleb konsulentidel täita rida ametlikke ülesandeid: töötada ikalduskahjude hindamise komisjonides, kontrollida väetisi, seemnekaubandust, piimamüüki jne.

Üldise põllumajandusliku nõuande kõrval väärivad eriti märkimist **maanoorte tegevuse** organiseerimine ja juhtimine.

Maanoorte tegevuse korraldamine ja juhtimine toimub maanoorte organisatsioonide kaudu. Viimastelt

saadud aruannete järgi on maanoorte tegevus arenenud järgmiselt:

	1938	1937
Aruandeid esitanud organisatsioonide arv	330	250
Liikmete arv	10 605	7 785
Kursusi korraldatud	278	186
Osavõtjaid kursustel	2 606	1 772
Töövõistlusi korraldatud	319	191
Osavõtjaid töövõistlustest	1 796	1 071
Õpireise korraldatud	151	143
Osavõtjaid õpireisidest	2 276	1 623
Referaatidega esinetud töökoosolekutel	1 876	1 445

Koduseid tööülesandeid lahendas 1938. a. 2 751 organisatsiooni liiget. Noorte käes oli harida nende tööettevõtteis kokku 170 ha maad, sellest põllu all 74 ha, aia all 82 ha ja rohumaade all 14 ha.

Koduloomi oli ringide liikmeil kasvamas: hobuseid 19, veiseid 690, lambaid 155, sigu 584, kodujäneseid 410, kodulinde 5 726 ja mesilasperesid 1 176.

Tulusid oli maanoorte ringidel 1938. a. kokku 19 852 kr. Sissetulekuid saadi: liikmemaksudest — 1 877 kr, oma ühistest ettevõtetest — 13 355 kr, rahalistest toetustest — 3 385 kr ja mitmesugustest muudest toetustest — 1 233 kr.

Riigimõisade Valitsus.

1. Töötulemusl.

Taimekasvatus. 1938. a. suvi oli taimekasvutingimustelt erakordne, otse vastand meie harilikule oludele. Nii oli suve esimene pool võrdlemisi sademeterikas ja jahedavõitu, suve teine pool kuni hilissügiseni aga harukordselt soe ja kuiv. Need kasvutingimused mõjustasid tugevasti üksikute viljaliikide saake. Üldiselt andsid kõik suviviljad, eriti aga oder, palju suuremaid saake, seevastu aga jäid taliviljad, juur- ja mugulviljad ning osalt ka põldheinad saagilt pisut eelmisest aastast taha. Eriti aga mõjusid liig kuivad ja kuumad sügis-suve ilmad pidurdavalt põld- ja kultuurheinte ädala kasvule, karjakopliete juurdekasvule ning kartuli- ja juurviljasaakidele, peamiselt riigi põhjapoolses osas. Põua kahjustused ei pääsenud riigimõisades siiski eriti mõjule, sest neis kevadised külvid olid varased ja kevadise niiskuse tõttu jõudsid viljad juba tarviliselt areneda. Ka mõjusid selleks kaasa sügavam ja põhjalikum maaharimine ning tugevamad kunstväetiste annused, peamiselt lämmastikväetised. Eriti kõrgeks kujunesid 1938. a. odrasaagid, tõustes keskmiselt ligi 2 000 kg ha-lt, mis on üleriigilisest keskmisest üle 70% suurem. Teised suviviljad — suvinisu, kaer, segavili — andsid ka kõrgemaid saake ja ületavad üleriigilised keskmised sama aasta kohta 22—30%. Rukis, talinisu ja kartul andsid väiksema saagi kui eelmisel aastal samades majapidamistes, kuid üleriigiliste keskmistega võrreldes siiski ligi 30% rohkem. Juurviljade ha-saagid riigimõisades olid läinud suvel ligikaudu poole kõrgemad kui üleriigiliselt.

Kõik riigimõisades kasvatatavad viljad on enamasti sordipuhtad ja paljud neist Eesti Sordiparanduse Seltsi poolt ka tunnustatud ja seemnevilja ning teistel

näitustel auhinnatud. Sordipuhataid seemneid on põllupidajale soovitud koguses müüdud ja isegi vahetatud hariliku pruukvilja vastu, mis väga suurel määral on aidanud levitada sordipuhast seemnematerjali talupidajate seas. Jätkati ka heinaseemnete ja juurviljaseemnete paljundamist oma kui ka müügi otstarbeks. Peale „lip-lapi“ oa, soolo- ja söögiherne kasvatamisega, mis õnnestus erakordselt sooja sügise tõttu igal pool. Seda katset korraldakse laiemas ulatuses ka tänavu, et jõuda selgusele ka teistes tingimustes sojaoa saagikindluses, mis aitaks suurendada piimakarja valgurikaste omasöötade kogust.

Veisekasvatus. Olgugi, et 1938. a. suvi oli rohu- kasvule ebasoodus ja sügise poole, eriti Põhja-Eestis, söödanappus nõrkade ädalate tõttu kippus kätte, jõuti siiski riigimõisade piimatoodangut tõsta. Paremad tagajärjed saavutati piimatoodangu alal keskmiselt ühe lehma kohta:

Kehra riigimõisas	4 596 kg	piima	ja	161,6 kg	võirasva,	rasva	%	3,52
Tähtvere „	4 488 „	„	„	157,7 „	„	„	%	3,51
Kuremaa „	4 126 „	„	„	156,1 „	„	„	%	3,78

1938. a. said lisaks senistele sugulava nimetuse Audru ja Mooste riigimõisa karjad.

Nakkushaiguste — brutselloosi ja tiisikuse tõrje otstarbel on veterinaar-instruktori korraldustel kõrvaldatud karjadest hulk lehmi, neist paljud kõrgetoodangulised ja heade põlvenemisandmetega. Nakkushaiguste tõrje segab palju karjade tõuaretuse tööd ja mõjub tunduvalt ka toodangule, mispärast neis majapidamistes, kus leidub rohkem haigeid, eriti brutselloosihaigeid loomi, piimatoodangut on raske tõsta, olgugi et söötmisalusid on tunduvalt parandatud.

Selle vastu on saavutatud võrdlemisi häid tagajärgi neis majapidamistes, kust viimastel aastatel on suudetud kõrvaldada brutselloosi hädaoht (Kuremaa, Mooste). Riigimõisade viisaastaku kavas on nähtud ette järkjärguline haigete karjade uuendamine ja ühtlasi ka karjalautade ümberehitus, mille abil brutselloosihaigus peaks riigimõisade karjadest lõplikult kõrvalduma.

1939/40. a. alguks oli riigimõisades 767 lüpsilehma, kes jagunesid tõugude ja verepuhtuse järgi järgmiselt:

	e.-holl.- fr. kari	e. pun. kari	e. maa- kari	kokku	%
täisvereseid (H, AT, EK)	225	146	5	376	50
segavereseid (HS, AS)	76	29	—	105	13
tõutüübilisi (Fr., A, M), peamiselt noored leh- mad	80	195	11	286	37
Kokku	381	370	16	767	100

Samaks ajaks oli riigimõisades noort karja kokku 527 pead, mis teeb 68% lüpsikarja arvust.

Hobusekasvatuse, seakasvatuse ja lambakasvatuse aladel jätkati senist tööd.

Ehitused. Jätkati tööliste elamute korraldamist eelmiste aastate eeskujul. Uusi tööliselamuid ehitati Heimtali ja Sõmerpalu riigimõisas, kuna suuremaid kapitaalremonte ja ümberehitusi teostati Audru, Kuusiku ja Tähtvere riigimõisas. Audru riigimõisas ehitati uus karjalaut ja heinaküün ning Heimtali riigimõisas viljapeksuküün. Elektervalgustus seati sisse Kuremaa riigimõisas ja veevõrk ühes tuuleturbiiniga Tori riigimõisas. Kehra riigimõisas uuendati ja täiendati elektervalgustuse sisseseadet ja Torma riigimõisas seati üles veepumpamise otstarbel tuulerootor. Peale selle teostati mitme riigimõisa majapidamishoonete juures jooksvaid remonte.

Uute ehituste ja kapitaalremontide teostamiseks kulutati kogusummas ca 100 000 kr.

2. Väandra toorlinavabrik.

Väandra toorlinavabriku tööstuslikus osas toimus suurem ja põhjanev muudatus. Varem oli täielikult mehhaniseeritud takuharimine, linaharimine toimus osaliselt käsitsi ja nõudis palju inimtööjõudu. 1938. a. suvel jõudis kohale uus linaharimise turbiin, mis monteeriti augusti algul ja nõnda võis ka linaharimine kogu harimise hooajal toimuda täielikult mehhaniseeritult. Inimtööjõu kokkuhoidu saavutati ca 40%. Haritud lina saab väärtuslikum ja on hinnatavam kaup maailmaturul, kui varem eelistatud Võru-Petseri lina. Koos turbiini kasutusele võtmisega oli võimalik alandada linaharimise omakulu, mis lahendab lõplikult vabriku tööstusliku tasuvuse. Umbes 500 põllupidajat, kes vabrikus lasid lina harida, jäid tööga rahule.

Uue turbiini muresemisega on Väandra toorlinavabrik teerajajana teinud tõhusa töö meie linaharimise hõlbustamise suunas ja on näha ette, et sellest edust tiivustatuna täiendatakse vastavalt teiste toorlinavabrikute sisustust ning asutatakse ka uusi linaharimise vabrikuid.

Kaubandusliku tegevuse osas arenes tihe koostöö kaub. keskuh-ga „Estonia“, kelle nime all valmiskaup eksporditi. Maailma linakaubanduse konjunktuur oli seevõrra soodus, et saadi realiseerida kõik eelmise kui ka teg.-aasta Väandra ja teiste eratoorlinavabrikute toodang täielikult.

Väandra vabriku tööstuslik tegevus suurenes teg.-aastal märgatavalt, mis näitab usalduse tõusu vabriku vastu ümbruskonna põllupidajate hulgas. Ometi ei saadud möödunud sügisel linaharimise hooaega täielikult kasutada, sest eelmise aasta tagavarade laos-hoidmine halvas ärilist tegevust kapitalipuuduse näol. Samadel põhjustel ei saadud ka eratoorlinavabrikutelt tarvilisel määral nende toodangut vastu võtta, küll aga realiseeriti nende käest komisjonile müügiks võetud eelmise aasta toodang, kuna selle hooaja toodangust saadi võtta juurde piiratud määral.

Majanduslikult lõpetab Väandra toorlinavabrik oma aastategevuse nii tööstuslikus kui ka kaubanduslikus osas ülejäägiga. Täpsed andmed selguvad pärast aruande koostamist.

III.

RIIGIMETSADE TALITUS.

A. RIIGIMAAD VALITSEMINE JA LIKVIDATSIOON.

1. Maade ja päraldiste likvidatsioon. Tegevusaastal jätkus Maaseadusega riigistatud maade ja päraldiste ning äri- ja suvituskohtade ning viljapuuaedade likvidatsioon.

Ühikute arv. Kuna maasaajate maaga varustamine Maaseaduse alusel lõpetati 1. I 1938, siis uusi maakohti Riigimaade Ameti kaudu väljaandmisele ei tulnud. Likvideeritavate üksuste arvu suurenemine 252 üksuse võrra oleneb maakohtadele juurdelõigete andmisest maakorralduse korras.

M a a d :

1. IV 1938 oli likvideerimata maakohti . . . 11 845
Aasta jooksul planeeriti juurde 252

Kokku 12 097

Neist müüdi, vabastati võõrandamisest, anti omandiks omavalitsustele ja üle teistele riiklikele asutistele 4 017
Jäi likvideerida 1. IV 1939 8 080

H o o n e d :	Kasust.- kõlblikud	Tarbetud
1. IV 1938 oli likvideerimata . .	2 763	94
Neist müüdi aasta jooksul . .	191	59
Aasta jooksul hinnati ümber kasustuskõlblikke tarbetuiks . .	—19	+19
Jäi	2 553	54

Maade müük. 1. IV 1938 kuni 1. IV 1939 alustati müüki 1 982 põllumajandusliku ühiku ja 75 tööstusettevõtte ja ärikohta kohta.

Üksikasjalisema ülevaate maakohtade likvidatsiooni käigust aasta jooksul ja seisust aasta lõpul annab järgnev tabel:

	Aasta jooksul		Aasta lõpuks üldse maakohti ja juurdelõigete omanike nimel kinnistatud
	müügi- vahekordi alustatud	maakohti omanike nimel kinnist.	
Põllumaj. ühikuid ja juurdel. . .	1 982	3 707	73 853
Tööstusettev. ja ärikohti. . . .	75	155	1 812
Omavalitsuste maid	155	155	782
Kokku	2 212	4 017	76 447

Maade tagasiandmine. Aasta jooksul anti Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse alusel end. omanikele tagasi 134 ühikut. Omandusakte anti välja 126 ühiku kohta.

Maakohtade päraldiste müük. Maakohtade müügi kõrval arenes tegevusaastal likvideeritavate kohtadel asetsevate hoonete ja metsa müük endiselt takistusteta. Aasta jooksul kinnitati 67 hoonete ja 462 metsa ja viljapuude ostu-müügilepingut, millega ühenduses tuli kontrollida hoonete hindamisi 66 juhul ja lubada ümberhindamisi 19 juhul.

2. Riigimaade valitsemine.

Riigimaade likvidatsiooni kõrval tegutses Riigimaade Amet veel likvideerimisele võtmata üksuste valitsemisega, kuigi ka sel alal on tegevus iga aastaga vähenenud. Aasta jooksul on rendilepinguid uuendatud ja uusi rendi- ja kasustustingimusi üles seatud 557 juhul; rendilepinguid ja täiendustekste arvestatud 1 226 juhul; rendiõiguste üleandmise lubatud 164 juhul. Üldse on kuni 1. IV 1939 rendiõiguste edasiandmise lubatud 14 801 juhul.

Rendid laekusid enam-vähem korrapäraselt. Aasta jooksul saadi renti 94 213 kr ja viivitusprotsente 5 460 kr — kokku 99 673 kr.

3. Võõrandatud maade eest tasu maksamine.

Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksimise alal jätkus 1938/39. a. tasusummade kindlaksmääramine vähestes ülejäänud lahendamata tasuasjades. Aasta kestel määrati tasu seaduslikus korras kindlaks 6 omandiühiku eest, tasusummaga 133 613 kr, sellest Eesti Evangeeliumi Luteri Usu Kirikule 24 798 kr 2 omandiühiku eest, Eesti Apostliku Õigeusu Kirikule 10 877 kr 3 omandiühiku eest ja rüütlimõisade omanikele 97 938 kr 1 omandiühiku eest.

Tasusaajaid rahuldati aasta jooksul kui ka varemalt kindlaksmääratud maadetasu ja selle %-de näol puhtas rahas 480 964 kr ja pantkirjadega 314 450 kr, s. o. kokku 795 414 kr suuruses summas.

B. METSADE VALITSEMINE JA MAJANDAMINE.

4. Metsandusliku tegevuse plaarjooned ja üldtähtsusega üritusi metsanduse alal.

Metsandusliku tegevuse juhtimine ja arendamine toimus 1936. a. jõustunud metsamajanduse põhijoonte vaimus, kusjuures põhijoontega määratud 5 a. töökava leidis täitmist ulatuses, nagu seda võimaldas eelarvega lubatud krediit.

Metsandusala kirjanduse rikastamiseks anti välja raamat „Eesti pajud“.

5. Metsamajanduslikud tööd.

Riigimetsade Talituse valduses oli 1938/39. majandusaasta algul maid kogusummas 1 101 850,9 ha, sellest okaspuumetsa 484 167,7 ha ja lehtpuumetsa 208 892,5 ha, põllumajanduslikke maid 44 057,7 ha ja kõlbmata maid 364 733,0 ha. Põllumajanduslikest maadest oli 26 772,9 ha metsateenijate palga- ja rendimaid ning 17 284,8 ha muid rendiühikuid.

Metsamajanduslike tööde käigust ja ulatusest annavad ülevaate järgnevad erialased kirjeldused.

Metsauuendus. Istutusmaterjali saamiseks nii riigi metsamajapidamise tarvituseks kui ka maapidajale ja teistele soovijaile väljaandmiseks hoiti korras taimeaedu-puukoole kogupindalaga 50,2 ha. Puuseemet

koguti: männi-, kuuse- ja lehiseseemet 881,2 kg, tammetõrusid ja kastaneid 956 l. Halva seemneaasta tõttu oli seemnesaak võrreldes eelmise aastaga väike.

Koduümbruse, platside, teede jne. kaunistamiseks ja maade metsamiseks anti maapidajale, asutisile, seltskondlikele organisatsioonidele ja teistele isikuile tasuta välja männi- ja kuuseseemet 770,8 kg, tammetõrusid 25 l ja 736 486 tk mitmesuguste puude ja põõsaste taimi. Eelmise aastaga võrreldes on tegevusaastal antud tasuta välja rohkem: männi- ja kuuseseemneid 98,9 kg, tammetõrusid 25 l ja taimi 147 096 tk.

Metsa istutamise ja külvi töid tehti 8 385,3 ha, sellest uusi kultuure 4 475,1 ha, täiendati vanu kultuure 3 910,2 ha; puhastati endiste aastate kultuure rohust ja võsast 4 640,2 ha; loomulikule uuendusele kaasaaitamiseks tehti tarvilikke maapinna ettevalmistuse töid 92,6-ha pindalal. Kogusummas on seega metsamise ja kultuuride eest hoolitsemise töid tehtud 13 118,1-ha pindalal.

Eelmise aastaga võrreldes teostati kultuuritöid 155,6 ha võrra rohkem.

Taimeaedade-puukoolide pindala suurendati 4,9 ha võrra.

Peale selle tehti ja parandati kultuuride kaitse-aedu 10 207 j.m. ja piiraeda Saaremaal 60 710 j.m.

Metsahooldus ja -kaitse. Metsakasvu eest hoolitsemiseks teostati puhastusraieid 5 430,5 ha, harvendusraieid 5 315,6 ha ja põimendusraieid 4 182,8 ha, seega hoolitsemistöid kokku 14 928,9-ha pinnal.

Võrreldes samade tööde ulatust eelmisel a. nähtub, et töid on möödunud tegevusaastal teostatud rohkem: puhastusraieid 1 037,5 ha, harvendusraieid 678,3 ha ja põimendusraieid 69,2 ha võrra.

Metsapõlengute ärahoidmiseks ja tõkestamiseks valmistati ja hoiti korras tulekaitseribasid 356 829 m², ületades seega 1937/38. a. tehtud samade tööde ulatuse 129 518 m² võrra.

Ühiselt Katastri Ametiga ehitati 2 vaatlustorni. Vanu vaatlustorne parandati 3 tk. Suvekuudeks palgati teenistusse vajaduse järgi ajutisi tulevahte.

Metsakahjurite-üraskite levimise ohu vastu võitlemiseks likvideeriti tuulemurtud, vigastatud ja üras- kitest infitseeritud puid.

Paljudes metskondades levinud kuuseüraskite, latipihklase ja säsiüraskite tõrjeks aitas tõhusalt kaasa Tartu Ülikooli juures tegutsev Metsanduslik Uurimis-instituut, kes toimetab vastavaid uurimisi ja koostas ühiselt Riigimetsade Talitusega tõrjekavad ning andis metsaülemale ka vahenditult olukorrahast juhutatust tõrjetööde alal.

Üldiselt on Metsanduslik Uurimisinstituut teos- tanud terve rea erialaseid uurimisi metsamajanduslikult tähtsamates küsimustes, töötades seejuures käsikäes Riigimetsade Talitusega ja katsemetskondadega (Volveti, Kuusiku, Sagadi ja Sõmerpalu).

Metsapiiride korrashoid. Riigimetsade piirisihte puhastati võsast 1 879,5 km, kvartaalisihte puhastati

ja laiendati 2 943,7 km. Kvartaaliposte ja piirimärke uuendati 6 013 tk.

Võrreldes eelmise aastaga on tööde ulatus tõus- nud piirisihtide puhastamise osas 681,6 km ja kvartaali- sihtide osas 963,6 km võrra.

Metsateed. Lühikeste ja lumevaeste ning veolu- delt viletsate talvede tõttu on metsavedude teostamine järjest rohkem kandunud suveajale. Et veotööd oleksid teostatavad ka suvel, on tegevusaastal osa veoteid kohandatud ja osa uusi teid ehitatud sobivaiks vedude tegemiseks jõuvankreil.

Uusi metsaveoteid ehitati 30,9 km ja vanu teid parandati 265,4 km. Uusi sildu ja truupe ehitati 827 tk, vanu sildu ja truupe parandati 247 tk.

Võrreldes eelmise aastaga on tööde ulatus tõusnud: uute teede ehituse alal 15,3 km, vanade teede paranduse alal 13,4 km ja uute sildade ja truupide ehituse alal 82 tk võrra.

Metsakuivendustööd. Uusi kraave kaevati 145,3 km ja vanu kraave puhastati ning süvendati 356,5 km. Peale selle võttis Riigimetsade Talitus liikmena osa 355 veeühingu tegevusest.

Tööde ulatus on võrreldes eelmise majandusaastaga tõusnud: uute kraavide kaevamise osas 27 km ja vanade kraavide puhastamise osas 37,1 km võrra.

Ehitus- ja remonttööd. Metsateenijaile ja -töölisile ehitati 46 elumaja ja 117 kõrvalhoonet ning muud ehitist.

Peale selle ehtasid metsatcenijad omal kulul 28 kõrvalhoonet.

Remonttöid teostati 677 elumaja ja 817 kõrval- hoone ning muude ehitiste juures.

6. Jahindus.

Riigimetsade Talituse valduses olevaist maa-aladest ja veeko- gudest on tegevusaasta lõpuks moodustatud 364 jahi- rendiühikut mitmesuguses suuruses, kogupindalaga 83 436,4 ha. Tähendatud pindala hulka kuuluvad ka metsamaad ja veekogud, mis on renditud erajahi- piir- kondadele juurdeliitmiseks.

Tegevusaasta jooksul anti välja: 181 aastajahi- luba, 2 041 ühepäevast jahiluba, 227 hooajalist jahi- luba ja 309 mõtuselaskmise luba. Peale selle anti soku- laskmise lube 1 254 tk, neist sokkude laskmiseks riigi- maadel 768 ja eramaadel 486 tk.

Tegelikult lasti mõtuseid 246 ja sokke 726, neist riigimaadel 557 ja eramaadel 169 sokku.

Kasulikkude jahiloomade eest hoolitsemiseks asu- tati metskondades söödapõlde ja koguti heina metskit- sedele talviseks toiduks.

Ühtlasi jätkati röövlindude hävitamist, selle tule- musena on tegevusaasta jooksul metsaametnike-teeni- jate poolt hävitatud 784 kanakulli, 363 raudkulli, 37 rabapistrikku, 299 muud kullilist, 2 435 pasknääri, 1 325 harakat ja 3 358 hallvarest. Peale selle hävitati sama aja jooksul riigijahimaade rentnike ja aasta- jahiloo kasustajate poolt 15 000 mitmesugust röövlindu.

7. Metsahoiukomitee tegevus. 1938/39. tegevusaasta jooksul on Metsahoiukomitee pidanud 18 koosolekut, kus 55 töötunni kestel vaadati läbi ja otsustati 183 mitmesuguse sisuga nii era- kui ka riigi metsamajandamist puudutavat küsimust.

Seoses ülaltoodud küsimuste lahendamisega on komitee ülesandel teostatud 22 paiklikku ülevaatus.

8. Metsakorraldus. Metsakorralduse alal algasid 1938. a. välistööd 24. IV ja lõppesid 15. XII. Selle aja jooksul korraldati 4 metskonnas 5 metsandikku täielikult, 2 metskonnas 2 metsandikku osaliselt, kuna 3 metskonna 3 metsandikus viidi läbi täiendav metsakorraldus. Algorraldus teostati 45 732,8 ha ja täiendav korraldus 1 217 ha pinnal. Peale selle korraldati kaitsemetsi 254,8 ha.

Tööde teostamiseks mõõdeti piiri- ja situatsiooni-jooni kogupikkuses 5 547,7 km, piiri ja sidenurki 8 419 ja koostati 408 piiriakti, kusjuures pandi 4 525 piirimärki.

Metsa seisukorra ja koosseisu selgitamiseks võeti 66 proovipinda, kogusuurusega 29,7 ha, ning nende hindamiseks raiuti maha ja mõõdeti 291 mudelipuud.

Välistöödel saadud materjali alusel valmistati talvisel hooajal 120 planšetti ja 12 puistuplaani ning koostati 6 metsamajandamiskava. Peale selle koostati 4 hüpoteekplaani metsandikkude riigi nimele kinnistamise otstarbeks.

Tööde läbiviimiseks kulus 16 671 töölispäeva, kogukuluga 47 246 kr, kusjuures tööliste keskmine päevapalk oli 2 kr 83 s ja keskmine kulu pro ha 1 kr. Arvestades kõiki kulusid metsakorralduse alal maksus ühe ha korraldamine 1938/39. majandusaastal 2 kr 53 s.

9. Metsakasustus. **Metsahindamine.** 1938/39. a. metsatööstuse hooajal kasutamiseks võetud metsa hindamine toimus samadel alustel ja samade taksihindade järgi kui eelmisel, 1937/38. a. metsatööstuse hooajal.

Kinnitatud raienormide ja metsamajapidamise eelarvete kohaselt oli 1938/39. a. kavatsatud võtta kasutamisele kogusummas 6 950 ha metsa ja vähemalt 78 500 üksikut nummerdatud puud (järkaegsete raiete, seemne-, iganenud puud jne.), kogumassiga kuni 1 431 000 tm ja koguväärtusega kuni 5 116 000 kr taksihindade järgi. Hindamisandmeil võrdus keskmine taksihind 3,58 kr pro tm (1937/38. a. 3,51 kr pro tm). Kavatsatud kasutusest kuulus jooksva aasta raienormi alla ümarguselt 6 085 ha, eelnevate aastate kasutuste jääkide arvele kuni 528 ha ja etteraiete liiki 8 ha. Ülejäänud 329 ha moodustavad raiumised mittemetsana majandatavatelt maadelt, nagu planeeritud metsamaadelt, kvartaalisihtidelt jne. 1938/39. a. lõppkasutuse arvel oli metsa hinnatud ligi 400 ha vähem, kui seda nägi ette kinnitatud kasutusnorm (6 481,7 ha). Metsa vähemhindamise põhjustasid peamiselt 5.—7. III

1938 tormist tekitatud suur tuulemurd-heide ja metsakahjurite vastu võitlemisel teostatud ulatuslikud tõrjaraied, milledest suur osa arvati 1938/39. a. kasutusnormi arvele.

Peale ettehinatut metsa kasutamise oli nähtud ette veel metsa hooldamisraieid ja kasutusi massi järgi, nagu: surnud mets, tuulemurd, kidur soo-rabamets, mets planeeritud maadelt jne., millede ulatus tavaliselt selgub alles raietööde teostamisel. Umbkaudselt võib nende raiete ulatust 1938/39. a. hinnata 620 000 tm-le, koguväärtuses umbes 1 354 000 kr taksihindade järgi.

Viimasena nimetatud kasutuse arvatava suurenemise võrreldes 1937/38. a. eelarveliste kavatsustega (546 000 tm) põhjustab metsade hoogus puhastamine surnud ja vigastatud puudest. 1938/39. a. kogukasutust võib seega hinnata ümarguselt 2 050 000 tm-le, koguväärtuses kuni 6 470 000 kr taksihindade järgi. Võrreldes 1937/38. a. kasutuse eelarvega (1 967 000 tm 6 375 000 kr väärtuses taksihindade järgi) näitab 1938/39. a. eelarveline kasutus suurenemist massilt 4,2% ja hinnalt 1,5%; võrreldes aga 1937/38. a. aruandega (2 200 264 tm 6 656 991 kr suuruse taksi- ja 6 703 276 kr suuruse müügihinnaga) esineb tagasimineku massilt 6,8% ja taksihinnalt kuni 2,8% suurus. Peamiseks tagasimineku põhjustajaks on kasutuse vähenemine mittemetsana majandatavalt riigimaadelt, nagu planeeritud metsamaadelt, riigi rendimaadelt jne.

Mis puutub 1937/38. a. kasutuse eelarvesse ja tegelikku kasutusse, siis on lahkumineku nende vahel tingitud eeskätt surnud metsast, mille tegelik kasutus osutus suuremaks eelarves ettenähtust. Surnud metsa kasutamise suurust mõjustasid peamiselt soodsad turustamisvõimalused, osalt aga ka 5.—7. III 1938 tormi hävitustöö meie metsades ja energiline võitlus metsakahjuritega — esijoones ürase lastega ja pihklastega. Lahkumineku 1937/38. a. aruandes ja eelarves on seletatavad osalt aga ka Maa- korralduse seaduse alusel ja korras teostatud era- ja riigimaade vahetusest tingitud metsapuude müüki- dega, millede suurust ega müügiaega pole võimalik näha ette.

Metsamüük. Metsamüük 1938/39. a. toimus samas korras nagu eelmisel aastalgi, ja nimelt: Vabariigi Valitsuse 20. III 1936 otsuse täitmiseks anti kõik tööstusele-kaubandusele määratud mets üle a/s-le „Eesti Metsatööstus“, kelle korraldusel see töötati üles ja turustati valmissaadustena. Samuti toimus ka kohaliku rahva metsamaterjalidega varustamine endiselt Riigi Teatajas (1934, 80, 674) avaldatud juhendite ja normide kohaselt.

1938/39. a. metsatööstuse hooajaks koostatud kava järgi oli kasutamisele võetav mets kavatsatud jaotada järgmiselt:

A/s-le „Eesti Metsatööstus“ kasvava metsana:

1938. a. raielanke . . .	5 186,2 ha	1 122 565 tm	massiga
eelm. a. jääke . . .	405,8 „	52 505 „	„
etteraieid	8,0 „	2 000 „	„
mittemetsana majan-			
datavailt mailt . . .	329,3 „	24 865 „	„
Kokku	5 929,3 „	1 201 935 „	„

Peale selle:

hooldamisraiate saadusi	67 000 tm
surnud ja vigastatud puid	190 000 „
seemnepuid, harvikuid, pargi- ja kaitse-	
metsa puid, puid mittemetsana majan-	
datav. mailt	42 000 „

Kõik kokku 1 500 935 tm

ehk 73,2% kogukasustusest (1937/38. a. 75%).

Kohalikule tarvitajaskonnale kasvava metsana:

1938. a. raielanke . . .	898,6 ha	182 378 tm	massiga
jääke	122,1 „	21 632 „	„
Kokku	1 020,7 „	204 010 „	massiga

Peale selle:

hooldamisraiate saadusi	52 000 tm
surnud ja vigastatud puid	280 000 „
seemnepuid, harvikuid, pargi- ja kaitse-	
semetsa puid, puid mittemetsana ma-	
jandatavatelt maadelt	13 200 „

Kõik kokku 549 210 „

või 26,8% kogukasustusest (1937/38. a. 25%).

1938/39. a. kasustamisele võetud mets on rõhuvas enamikus kõik töötatud üles ja realiseeritud. Ümber töötamata on jäänud vaid väiksemad juhuslikud osad kohaliku tarvitajaskonna varustamiseks ettenähtud metsast. A/s-i „Eesti Metsatööstus“ poolt valmistatud

metsamaterjalidest on suuremal hulgal jäänud realiseerimata vaid küttepuid. Viimaste hulk, mis 31. III 1939 tõusis kuni 660 000 m³, on suurem a/s-i „Eesti Metsatööstus“ moodunud aasta samaaegsetest küttepuid tagavaradest (623 000 m³). Kui sellele veel lisada, et küttepuid ülestöötamine a/s-il „Eesti Metsatööstus“ kevade- ja osalt ka suvekuudel kestab edasi, siis võib loota, et kütteinete tagavarad 1939. a. talveks ei osutu väiksemaks 1938. a. vastavatest tagavaradest, kuigi küttepuid valmistamine erametsades võrreldes eelmise aastaga näitab vähenemist.

Metsamüükide kohta võib üldiselt tähendada, et vaatamata hindade langusele maailmaturul teostusid need siiski võrdlemisi hoogsalt. Nõudmine oli püsiv ja hinnad kindlad, eriti tegevusaasta teisel poolel.

Puidu ja puidusaaduste väljavedu 1938. a.

töötlemata puitu . . .	72 787 tm	— 1 655 437 kr
saetud-tahutud materj.	167 026 „	— 7 314 363 „
igasugust vineeri . . .	15 445 061 kg	— 4 304 868 „
polsterdamata mööblit		
ja muid tislari- ning		
treialitooteid puidust	1 573 961 „	— 405 507 „
tselluloosi	68 652 478 „	— 9 608 681 „
igasugust paberit . . .	8 459 717 „	— 2 083 526 „
puidumassi	11 685 290 „	— 417 428 „
muid eraldi-nimetamata		
puidusaadusi	359 725 „	— 144 570 „

Väärtus kokku 25 934 380 kr

Rahaliselt võrdub puidu ja puidust valmistatud saaduste väljavedu 1938. a. kuni 24,9%-ga Eesti kogu väljaveost (1937. a. 29,3%).

Meie metsamaterjalide peamiseks väljaveomaa- deks olid 1938. a. Inglise ja Saksa.

IV.

VETERINAARTALITUS.

1. Olukord.

Veterinaaralal oli 1938/1939. a. meile soodus, sest ühest küljest ei esinenud ühtegi niisugust loomataudi, mis oleks võinud saada ohtlikuks meie loomakasvatusele ja põllumajandusele ning meie loomade ja loomasaaduste ekspordile, teisest küljest suutis Veterinaartalitus tarvitusele võetud ettevaatusabinõudega hoida ära kogu Euroopas raskel kujul ja suurte kahjudega esineva suu- ja sõrataudi.

Nõudmine veterinaararstliku abi järele on tunduvalt suurenenud, millisele nähtusele on omalt poolt aidanud kaasa loomade ja loomasaaduste hinna tõus ning jaoskonna-veterinaararstide võrgu tihenemine. Veterinaararstide poolt on 1938. a. registreeritud 227 200 abiandmist ja veterinaararstlikku toimetust (1937. a. 213 687). Veterinaararstlik töö toimub suu-

remas ulatuses väljasõitudel; veterinaararstid on aasta kestel teinud 42 761 väljasõitu, sõites läbi 881 560 km. Nii tuleb iga veterinaararsti peale keskmiselt 465 väljasõitu 9 582 km-ga.

2. Sigade punataud.

See taud on statsionaarse iseloomuga ja käib käsikäes sigade tõuparandusega ning pidamistingimustega. Eriti vastuvõtlik on väljastpoolt sissetoodud tõumaterjal. Teisest küljest omab aga punataud suuremat levikut ja ägedust neis majapidamistes, kus sigu peetakse väga ebaühteenilistes lauda- ja söötmisoludes, kuna puh- tais, avarais ja õhuküllaseis lautades esineb punataud võrdlemisi harva. Punataudi tõrje teostamisel on senini ravivahendina kasustamisel Veterinaartalituse poolt ülalpeetavas Riiklikus Seerumi-instituudis val-

mistatud seerum, mille abil oli võimalik suruda suremus haigestunud sigade juures 5—6% peale. Kuna sigade punataudi juhtude arv näitas iga aasta järjekindlat tõusu, siis korraldas Veterinaartalitus kõige rohkem saastunud piirkondades sigadele punataudivastast kaitsepookimist seerumi ja kultuuriga. Üldse on kaitsepookimisi veterinaararstide poolt tehtud 16 786 seale, kelledest hiljem punataudi haigestus ainult 0,32%. Sellest tingituna esines taud ainult veel neis majapidamises, kus polnud teostatud kaitsepookimisi.

3. Veiste tiisikus ja brutselloos.

Veiste tiisikuse ja brutselloosi tõrje küsimus kujunes viimastel aastatel eriti aktuaalseks. Selleks mõjus ühest küljest kaasa elav tõuloomade väljavedu, teisest küljest aga elav nõudmine hea tõumaterjali järele siseturul. Paremates, tervema sugumaterjaliga karjades on praegu vasikad juba mitme aasta peale ette ära tellitud. Kuna tõumaterjali hankimisel on tähtis karja üldine tervislik seisukord, siis sunnib see tõukarja pidajaid asuma intensiivsele tiisikuse- ja brutselloositõrjele.

Tiisikusetõrje teostamiseks sõlmivad loomakasvatajad ametlike veterinaararstidega vabatahtlikke tiisikusetõrje-lepinguid, mis võimaldab taludel kasutada neid soodustusi, mis riik annab tiisikusetõrjeks (tasuta laboratoorne töö, tuberkuliin jne.). Tiisikusetõrje alal lepinguvahekorras olevais taludes teostavad veterinaararstid järjekindlat järelevalvet infitseeritud karjade üle ning likvideerivad kõik lah-tist tiisikust põdevad veised. Tiisikuse kui kroonilise ja hiiliva iseloomuga taudi tõrje nõuab ka karjaomanikelt täit arusaamist, püsivust ja aktiivset kaasa-töötamist tõrjeabinõude rakendamisel.

Brutselloos (nakkav nurisünnitus) on välismaalt Eestisse toodud peamiselt suguloomadega. (Veterinaartalitudes on senini registreeritud umbes 80 brutselloosiga infitseeritud majapidamist umbes 2 000 brutselloosiga veisega.) Brutselloositõrje alal on 1936. a. sügisest kehtiv kord, mis võimaldab taudiste veiste sundvõõrandamist. Kuna selleks tarvilik krediit oli väike, teostas Veterinaartalitus väiksemate talundite resp. väiksema taudilevikuga talundite vabastamise brutselloosist neis kohtades, kus omanikud sellega vabatahtlikult nõustusid. Nii vabastati 1938/1939. a. kestel brutselloosist 15—20 talundit, mis on jäänudki

puhtaks senini. Üldiselt on brutselloosist vabaneda tahtvaid majapidamisi enam, kui Veterinaartalitus suudab rahuldada. Praegu on juba brutselloosivabad: Lääne-, Saare- ja Petserimaa.

4. Marutaud.

Nagu aastate kestel omandatud tähelepanekud näitavad, kantakse marutaud Eestisse naabermaadest, eriti idast ja transiidina ka kagust. Tänu meil valitsevatele tõrjekorraldustele on suudetud alati panna piir selle taudi levikule ning nii oleme suutnud juba aastate kestel hoida Lääne- ja Põhja-Eesti sellest taudist puutumana. Kuna marutaud omab väga pikaldast ja varjatud iseloomu, siis on võimalik selle taudi juhulik ilmumine mõnes säärases piirkonnas, kus taudijuhte esines 8—12 kuu eest. Marutaudi tõrjeks kehtimapaandud abinõud on siiski aidanud redutseerida marutaudijuhtude arvu ja taudi lokaliseerida.

5. Elusloomade, liha ja lihasaaduste väljavedu.

1938/1939. a. toimus elusloomade, liha ja teiste loomasaaduste väljavedu üldisest loomatervishoiulisest seisukohast vaadeldes takistusteta. Mõnel alal on väljavedu küll arvuliselt langenud, teistel aladel aga jälle tunduvalt tõusnud. Üldiselt peab mainima, et Veterinaartalituse ja välismaade veterinaarkeskvalitsuste vahenditu kontakt ikka enam ja enam kergendab rahvusvaheliste veterinaarvahekor-dade arendamist, eriti formaalsest küljest. Üldse on piiri-veterinaararstidel tulnud anda välja ca 2 675 väljaveo- ja sisseveotunnistust.

6. Riiklik Seerumi-instituut.

Riiklik Seerumi-instituut on arendanud oma tegevust järjekindlalt ning muutunud hädavajalikuks abiliseks loomataudide ja teiste loomahaiguste diagnoosimisel ning nende vastu kaitsevahendite valmistamisel. Nii toimus seal 1938. a. diagnostilisi juurdusi 20 312 korda, milledest osa toimus Eestist loomi ja loomasaadusi importivate maade ülesandel. Viimane asjaolu tõendab omakorda välismaade usaldust meie loomatervishoiu-asutiste vastu.

Kuni 1938. a. tegutses Riiklik Seerumi-instituut vahenditult Veterinaartalituselt saadud korralduste alusel, pidades silmas igapäevaseid tegelikke elunõudeid. 1938. a. oli instituudi tegevus juba kujunenud niivõrd välja, et see võidi viia seaduse raamidesse ja sellega temale anda kindel alus.

V.

VARADE JA ARVEOSAKOND.

1. Organisatsioon.

Valitsemise korraldamise seadusega (RT 1938, 37, 321) loodi 1938/39. tegevusaasta algul Põllutööministee-riumi kantselei asemele kaks iseseisvat osakonda, — Varade ja Arveosakond ning Üldosakond, millega üld- ja majandusajade senine struktuur ja töökor-

raldus legaliseeriti. Varade ja Arveosakond osutub seega otseseks järglaseks senisele ministeeriumi kantseleile majandusajade osas, kusjuures osakonna peamisteks ülesanneteks on ministeeriumi üldeelarve, erisummade, erimaksude ja erikapitalide eelarvete ja lisaeelarvete ettepanekute koostamine; eelarvete kre-

diitide käsutamine ja eelarvete täitmise järelevalve; ministeeriumi osakondade ja talituste keskasutiste arvepidamine, rahaliste operatsioonide toimetamine ja ministeeriumi eelarvetealane aruandmine; kohapealsete asutiste varustamine krediitidega, nende arvepidamise korraldamine, kontrollimine ja revideerimine ning arvealane aruandmine; ministeeriumi osakondade ja valitsuste ning kohapealsete asutiste varustamine kantselei- ja joonestusmaterjalidega, raamatutega jt.; ministeeriumi korralduses Tallinnas olevate riigi kinnis- ja vallasvarade valitsemine, arvepidamine ja aruandmine; ministeeriumi varustusõiguslike riigiteenijate vormiriietega varustamine ja selle arvestamise korraldamine; maareformiga võõrandatud varade eest tasu maksmise korraldamine; Põllutööministeeriumi deposiitide käsutamine, arvepidamine ja aruandmine ning eriülesandeliste kapitalide asjaajamine.

Kui osakonna eelkäija tegevuses eelmisel aastal võis märkida ülesannete muutumist Maaseadusega ja maareformiga seoses olevate varaliste tehingute vähenemise suunas, asjaajamise suurenemisega põllumajanduslike eriülesannete täitmiseks moodustatud kapitalide ja summade alal, siis peab mainima, et möödunud tegevusaastal ei oma esimesena mainitud tööala üldises osakonna tegevuses enam nimetamisväärtset osatähtsust võrreldes alltoodud tegevusaladega.

2. Eelarvete koostamine. Osakonna poolt esitati vastavatele instantsidele kinnitamiseks järgmise tegevusaasta peale ministeeriumi riigitulude ja -kulude eelarve ettepanek ning 22 põllumajandusliku eriülesandelise kapitali ja erisumma ning organisatsiooni eelarved. Lisaeelarve ettepanekuid tegevusaasta kohta koostati riigieelarve alal 2 ja erikapitalide alal 4.

3. Arvepidamine. Põllutööministeeriumi kasutada või korraldada olevad krediidisummad tõusid teg. aastal 17 milj. kr-le, sellest riigieelarve kaudu krediit 6 milj. kr ja 17 erikapitali ja erimaksu eelarvete krediitid 11 milj. kr.

Võrreldes eelmise tegevusaastaga suurenes arvepidamine tapaloomadelt võetava riigimaksu, piimasaaduste väljaveo erimaksu, Kalanduskapitali ja toornahkade väljaveo maksu läbikäikude arvel, esimese kahe osas keskarvepidamise alal ja kahe viimase täieliku arvepidamise juurdetulemisega. Kaks viimast kapitali loodi juurde 1938/39. teg. aastal.

Arvealast tööpinget kulude ja materjalide alal tõstis ka Metsamajanduskapitali eelarve suurendamine a/s. „E. Metsatööstus“ poolt kapitali arvele ehitus- ja remonttöödeks metskondadele ülekantud 300 000 kr-ga.

Deposiitsummade seis tõusis aasta kestel 622 000 kr-lt 690 000 kr-le.

Arvepidamise ja aruandmise üldise korra määruse (RT 1938, 24, 201) elluviimiseks ministeeriumis koostati vastavad kavad, mis näevad ette lihtsustatud kujul ühtlase arvepidamise süsteemi rakendamise osakonna keskarvepidamises. Peale selle koostati kavad Maa- ja korralduse seadusega ministeeriumi peale pandud maa- ja korraldustööde kulude ja asjaosaliste võlgade arvepidamise sisseseadmiseks maa-ametite juures.

4. Asjaajamine varade alal. Osakonna arvepidamisele kuuluvate kinnis- ja vallasvarade koguväärtus ulatub 7,5 milj. kr-le. Aasta kestel ehitati juurde uusi hooneid 87 ja remonte teostati 1 500 üksuse juures, mõlemaid kokku 500 000-kr kogukuluga.

Osakonna poolt sõlmiti aasta kestel 21 hankelepingut, neist 14 kantselei- ja joonestustarvete hankimiseks — 21 500 kr eest ja 9 vormivarustise materjalide hankimiseks 67 500 kr eest.

Vormiriietega varustati aasta kestel 1 900 metsa-ametnikku.

5. Arveabikohtade arvepidamise kontroll. Osakonnal tegutseb 120 arveabikohta (metsakonnad, maa-ametid jt.), millede arvealaseid läbikäike kontrolliti ca 800 000 üksikdokumendi läbivaatamise ja nende juurde kuuluvate aruannetega võrdlemise teel. Faktilisi revisjone arveabikohtades toimetati aasta kestel 65 juhul.

VI.

ÜLDOSAKOND.

Töölade otstarbekohasema jaotuse mõttes toimus 1938/39. a. end. ministeeriumi kantselei jaotamine kaheks osakonnaks — Varade ja Arveosakonnaks ning Üldosakonnaks. Üldosakonda koondati üldisloomuga asjad, ministeeriumi poolt algatatavate seaduste ja määruste kavade koostamine lõplikul kujul, ametkonna isikulise koosseisu asjad, juriidiline nõuanne, kohtuasjade ajamine, kirjade registratuur, raamatukogu, arhiiv ja telefonikodukeskjaam.

Põllutööministeeriumi teenistusse kuulub ligi 2 600 ametnikku ja vabateenijat. Nende kohta peab

Üldosakond teenistuskirju, korraldab arstiabi saamist ja haiguskindlustust ning ajab pensioniasju.

Seoses Seaduste Kogu XI köite väljaandmise eeltöödega oli rohkesti tööd põllumajandusalaste seaduste läbivaatamise ja vajalikkude muudatuste redaktsoonide määramisega. Seaduste Kogu kõnesoleva köite väljaandmise eeltöödega ühenduses on muudetud kokku 45 põllumajandusalast seadust.

Kohtuasjade alal on 1938/39. tegevusaastal Põllutööministeerium esinenud nõudjana 36, kostjana 46 korda; administratiivasjades kaebajana 13, kost-

jana 9 korda; kriminaalsüüdistusi on esitatud 15; administratiiv-sissenõudmisi toimetatud 8 juhul.

Registratuur, mis on ühine kogu ministeeriumi keskasutise jaoks, on tegevusaastal toimetanud edasi 298 755 postisaadetist.

Raamatukogus toimus tegevusaastal raamatute uus hindamine ja inventeerimine. Ühel ajal teostati raamatukogu väärtuse tõstmiseks vanade ja ametkonnale mittetarvilike numbrite väljaheitmist. Tegevusaasta lõpul oli raamatukogus 9 650 köidet.

Arhiiv sisaldab arhivaale üle 700 j.m.

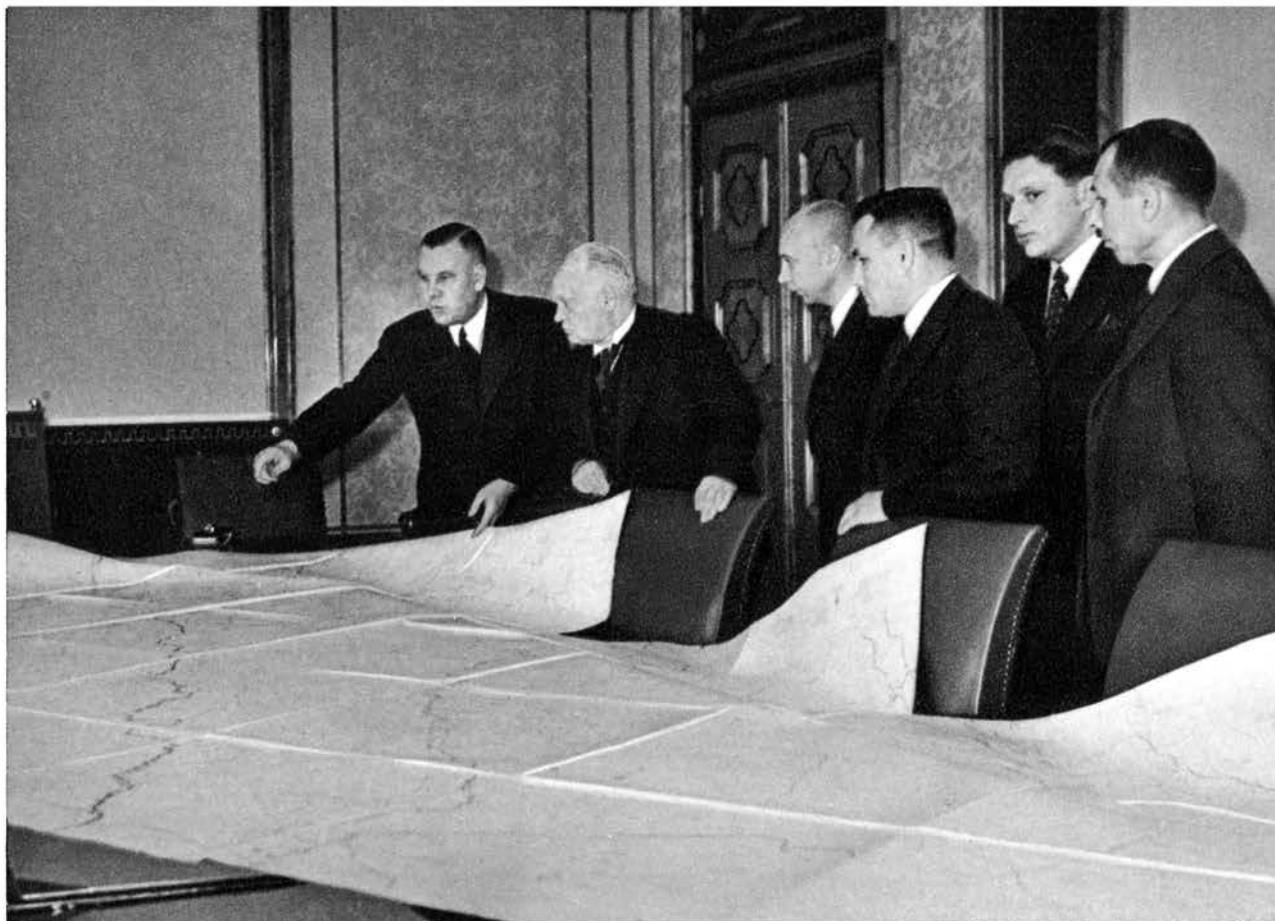
Üldosakonna ülesannetesse kuuluva ministeeriumi üldise iseloomuga toimetuste, seaduste, määruste ja juhendite õigusliku läbitöötamise ja vormilise külje korraldamise, samuti juriidilise nõuande alal käesolevas ülevaates arvusid esitatud ei ole, sest ainult läbikäinud toimetuste arvuga ei saa iseloomustada tehtud tööde kogust ega ka saavutatud tulemusi. See tegevus sulab ministeeriumi kogutegevuse üldpilti.

Linade laadimine laevale Tallinna sadamas.

Põlendiku metsastamine. Hagu on kasustatud pinnase kaitseks.

Vabariigi President K. Pääs tutvumas valdade reformi tulemustega.

Linnapead Siseministri juures ametivande andmisel (1938).

SISEMINISTEERIUM.

I.

POLITSEITALITUS.

1. Kodanlik õhukaitse (KÕ). Kodanliku õhukaitse seaduse elluviimiseks pandi 1. VI 1938 kehtima Kodanliku õhukaitse üldkava, mis määrab üksikasjalisemalt kodanliku õhukaitse korraldamise piirjooned ja ülesanded. Töötati välja asutiste ja ettevõtete KÕ korraldamise määrus, chitus- ja sanitaarmäärused.

KÕ väljaõppe teostamiseks kinnitas Siseminister 7. XI 1938 Vabatahtliku Kodanliku Õhukaitse Liidu väljaõppe korralduse ja õppekavad, millede alusel korraldatakse järgmisi kursusi: 1) KÕ üldettevalmistuse kursus, kestusega 14 õppetundi; 2) tulekaitse kursus, kestusega 10 õppetundi; 3) esmaabi kursus, kestusega 12 õppetundi; 4) keemilise luure ja mürkärastamise kursus, kestusega 12 õppetundi; 5) KÕ korrapidamise, kohaliku vaatluse ja side kursus, kestusega 10 õppetundi, ja 6) KÕ juhtide kursus, kestusega 20 õppetundi.

Kodanike ettevalmistamine kodanliku õhukaitse alal toimus üle riigi vabatahtlike kodanliku õhukaitse ühingute (VKÕ) poolt korraldatud loengutel ja kursustel. Eriti agaralt tegutses Tallinna VKÕ ühing, kes korraldas tegevusaasta vältel KÕ üldettevalmistuse alal 17 kursust 1300 osavõtjale ja ühe juhtide kursuse, mille lõpetas 77 osavõtjat. Peale selle korraldati ühingule liikmete värbamiseks ja rahva laiematele hulkadele KÕ tutvustamiseks Tallinnas veebruaril algul KÕ propagandanädal, mil korraldati mitmeid vastavasisulisi KÕ demonstratsioone ja ettekandeid. Rahva suhtumine ja osavõtt nendest üritustest oli elav ja andis soovitud tagajärgi. VKÕ ühingute arv tõusis 18-le.

KÕ kõrgemate juhtide ja instruktorite ettevalmistamist teostas Siseministeerium, korraldades 1 KÕ kõrgemate juhtide kursuse ja 2 KÕ instruktorite ettevalmistuse kursust. Kursuste eesmärgiks oli, õpetada KÕ korraldamiseks instruktorite kaader, kes oleks suuteline arendama kodanliku õhukaitse ettevalmistuse tegevust.

Peale selle peeti KÕ eriteadlaste poolt rida KÕ üldettevalmistuse kursusi ja ettekandeid organisatsioonides, üksikutes ametkondades, tuletõrjes, polit-

seis, koolides, ülikoolides õppeülesandel jne. Avaldati propagandasulisi ja KÕ eriküsimusi käsitlevaid artikleid mitmes ajakirjas ja alates 1938. a. kevadest rakendati KÕ õppetegevusse raadio, mille kaudu iga nädal vähemalt 10 min. käsitletakse KÕ küsimusi. Alates maist 1938 alustas ilmumist ajakiri „Õhu- ja Gaasikaitse“ Vabatahtliku Kodanliku Õhukaitse Liidu väljaandena.

KÕ demonstratsioone korraldati Politseitalituse kaasaaitamisel Rakveres, Narvas, Pärnus ja Türil. Peale selle võttis Kodanliku Õhukaitse ja Tuletõrje Osakond osa sõjaväe õppeharjutustest kodanliku õhukaitse korraldamisega Rapla alevikus 8. ja 9. X 1938. KÕ jõududeks valmistati ette kohapealne elanikkond enne harjutusi korraldatud üldettevalmistuskursuse kaudu. Harjutus õnnestus, süvendades koostööd sõjaväe ja kodanliku õhukaitse vahel ja andes väärtuslikke õpiseid juhtkonnale.

Aasta kestel Kodanliku Õhukaitse ja Tuletõrje Osakond suurenes sanitaarinspektori ja teise kodanliku õhukaitse ja tuletõrje instruktori ametisse võtmisega. 22. XII 1938 kinnitas Vabariigi Valitsus Kodanliku Õhukaitse Nõukogu koosseisu.

KÕ varustise alal täiendati politseid tunduvalt, kusjuures varustustüüpide juures püüti teostada mõningaid konstruktiivseid parandusi.

2. Tuletõrje.

Tegevusaasta alguseks oli tuletõrje korraldatud ümber. Tegevuse ühtlustamiseks anti tuletõrje kõrgematele juhtidele ja järelevalve teostajale rida ringkirjalisi juhendeid. Kohtadel peetud tuletõrje brigaadipäevadest ja ühingute poolt korraldatud õppepäevadest, manöövrist ja häireist võtsid osa KÕ ja Tuletõrje Osakonna ametiisikud, andes korraldajatele juhendeid ja õpiseid edaspidiseks tegevuseks.

Peale Tuletõrje Korpuse ja tema tegevuse otsese juhtimise toimetas Kodanliku Õhukaitse ja Tuletõrje Osakond ka tuletõrjeasjanduse mitmesugust juhtimist ja tuletõrjeorganisatsioonide tegevuse järelevalvet. Selleks osakond lahendas mitmesuguseid erialaseid küsimusi seaduste ja määruste tõlgendamisel ning

tegi otsuseid järelevalve korras mitmesuguste vahetõrjehingute kui ka väärnõuetuste lahendamisel ja kõrvaldamisel tuletoorjehingute ja üksuste tegevuses.

Tegevusaastal jätkati Politseitalituse poolt välja-
tõttatud tuletoorje motoriseerimiskava täitmist ja
asutati juurde üle 40 motoriseeritud tuletoorjehinguse.
Tuletoorje varustamisel tuletoorjeriistadega ja -abi-
nõudega oli abiks Tuletoorjekapital, mis tegutseb
Politseitalituse juures. Tuletoorjekapitali Komiteele
esitati tuletoorjehingute poolt 267 toetussaadamise
palvet. Esitatud palvetest rahuldati 183 ning määrati
toetusi järgmiselt:

mootorpritside ostmiseks ja ostuvõla	
tasumiseks	44 720 kr
käsi- ja mootorpritside ostmiseks ja ostuvõla tasu- miseks	10 090 „
hüdropultide ostmiseks ja ostuvõla tasu- miseks	2 170 „
voolikut ostmiseks ja ostuvõla tasumiseks	10 330 „
autode ja veoautode ostmiseks ja ostuvõla tasumiseks	5 000 „
autopritsi remondiks	1 000 „
pritsimajade ja -kuuride ehitamiseks ning ehitusvõla tasumiseks	9 400 „
gaasikaitsevarustuse muretsemiseks . . .	300 „
Tuletoorjekooli maja soetamiseks	25 000 „
Tuletoorjete juhtimise ja väljaõppe kuludeks	13 400 „
kokku	121 410 „

Kuna tuletoorje ülesandeks on abi anda ka kodan-
liku õhukaitse tegevuses, siis asus Kodanliku Õhu
kaitse ja Tuletoorje Osakond tegevusaasta lõpul korral-
dama ka gaasikaitsevarustuse soetamist tuletoorje
üksustele.

3. Laske- ja rivi- line väljaõpe.

Tegevusaastal jätkati relvva-
rustuse täiendamist. Nii võeti
tarvitusele uus tüüp ridatuli relvi, mis oma lasketäp-
suse, tulekiiruse ja töötamiskindluse poolest kuuluvad
parimate hulka. Lisaks eelmisel tegevusaastal muret-
setud relvadele soetati juurde uusi sõjapüsse ja täp-
sussõjapüsse.

Relvatöökoode, mis möödunud tegevusaastal sisus-
tati uute masinatega, töötas täie koormusega. Te-
gevusaastal vaadati üle ja seati korda 700 mitmesugust
relva, valmistati 252 mitmesugust relvaosa, 145 mit-
mesugust õppeabinõu, 2826 õppepadrunit ja laeti
gaasipadruneid.

Intensiivse laskeväljaõppetöö kõrval ehitati uusi
ja täiendati olemasolevaid laskeradu. Nii ehitati
Tallinna-Harju prefektuur 1935. a. ehitatud laskeraja
kõrval oma ametkonnaga talgute korras uue püstoli-
laskeraja duelliseadeldisega.

Laskeinstruktorite teadmiste täiendamiseks ja
tarvitusele võetud uute ridatuli relvade tundmaõppi-
miseks korraldati asutistes lühiajalisi kursusi.

Talvise õppeperioodi lõpul korraldati asutistes
katsed meesametnikele relvade materiaalse tundmises
ja käsitlemise oskuses. Katsete tulemused olid head.

Septembris 1938 korraldati kõigile meesametnikele
klassikatsed sõjapüssidest ja püstolitest laskmises
kõrgematesse laskurklassidesse pääsemiseks.

Oktoobris 1938 korraldati asutistevaheline laske-
võistlus sõjapüssidest ja püstolitest, millest võtsid
osa kõik meesametnikud. Võistlustulemusi eelne-
tegevusaastal saavutatud tulemustega võrreldes oli
lasketase asutistes tunduvalt tõusnud.

Peale teenistusala laskmise näitas tegevusaastal
hoogsat tõusu ka laskesportlik tegevus. Korraldati
rida laskevõistlusi nii omavahel kui ka kodu- ning
välismaiste laskeorganisatsioonidega.

Juuni algul 1938 võttis politsei kahe 5-liikmelise
meeskonnaga osa Inglise Väikekalibri-klubide Liidu
poolt korraldatud võistlusest, tulles esimese mees-
konnaga Eestis III ja maailmas XIII kohale. Võist-
lustel saavutas esimene meeskond 2000-st võimalikust
silma 1973 silma eelmise aasta 1971 silma vastu
ja teine meeskond 1958 silma eelmise aasta 1946 silma
vastu. Ülemaailmselt võttis võistlusest osa kokku
268 meeskonda. Juulis 1938 korraldati traditsiooni-
line Tallinna-Helsingi politsei vaheline laskevõistlus
täpsussõjapüssist, täpsuspüssist kal. 22 ja sõjapüstolist.
Võistluse võitis Tallinna politseimeeskond, võites
viieendat korda ja jäädavalt rändauhinna — suure
hõbekarika. Nimetatud võistlus oli arvult üheksas.
Kõik võistlused on senini võitnud Tallinna politsei-
meeskond. Oktoobris võttis Tallinna Politseiametnike
Kogu osa 2 meeskonnaga Eesti Laskurliidu meistri-
võistlustest vabapüstoli ja püstoli kiirlaskmises. Mõle-
mad meeskonnad tulid Eesti meistriks. Samuti mõle-
mad individuaal-meistri tiitlid langesid politseiamet-
nikele.

Politsei meesametnike rivilise väljanägemise tõst-
miseks ja distsipliini süvendamiseks ning koondrivi
juhtimispraktika andmiseks korraldati koondriviõp-
pust. Õppus viidi läbi jalg-, ratsa-, mootor- ja jalg-
rattakoondriviis.

4. Ametkonna väljaõpe.

Tegevusaasta algul jätkus Po-
litseikooli õppetöö kõrgema
klassi 14. lennule. Kursuse lõpul korraldas kooli
katsekomisjon 15.—18. VI katsed kasvandike tead-
muste ja võimete hindamiseks, mille tulemusena tun-
nustati 39 kasvandikku lõpetanuks kooli kõrgema
klassi õppekursuse.

Sama katsekomisjoni ees õiendasid eksternidena
eksamid Politseikooli kõrgema klassi õppekava ulatuses
ja tunnustati politseiteenistuse kutsetunnistuse vää-
riliseks 10 politseiametnikku tegelikust teenistusest
ja 2 eraisikut. Samal ajal õiendas alama klassi õppe-
kava ulatuses eksamid 6 kordniku-kohustetäitjat.

Esmakordselt oli kooli kõrgema klassi õppekavasse
võetud autosõiduõpetus. Kursuse läbikuulamisel ja
praktilise harjutussõidu läbitemisel katseks soovi
avaldanud kasvandikest sooritasid praktilise sõidu-
katse ja omandasid jõuvankri juhtimise load: IV liigi—
30 kasvandikku, V liigi — 1 kasvandik ja IV ning
VI liigi — 1 kasvandik.

27. VI ja 1. VII 1938 toimus kooli nõukogu poolt kandidaatide valik kooli alamasse klassi, kus 376 soovivaalduku hulgas nõukogu valis välja 40 isikut. 22. VIII 1938 alustas õppetööd alama klassi 14. lend. Õppetöö lõpul korraldas kooli katsekomisjon 15.—17. ja 19.—21. XII katsed, mille õiendasid kõik 40 kasvandikku.

Ühel ajal alama klassi kasvandikele korraldatud katsetega õiendas eksternidena kooli katsekomisjoni ees eksamid Politseikooli kõrgema klassi õppekava ulatuses 4 politseiametnikku tegelikust teenistusest. Samal ajal õiendas alama klassi õppekava ulatuses eksamid 3 kordniku-kohustetäitjat.

Kooli alama klassi õppekavasse võetud autosõiduõpetuse läbikuulamisel ja praktilise harjutussõidu läbitegemisel katseks soovi avaldanud kasvandikest sooritasid praktilise sõidukatse ja omandasid jõuvankri juhtimise load: IV liigi — 14 kasvandikku ja VI liigi — 3 kasvandikku.

9.—14. I 1939 korraldati Siseministri otsusega Politseikooli juures lühiajaline kursus maajaoskondade komissaridele juurdlus- ja jälitamisalade teadmiste tõstmiseks, kuhu olid ilmunud ja kuulasid kursuse läbi 24 komissari ja 1 abikomissari.

5. Spordi- ja kehalise kasvatuse ala. Tegevusaastal jätkati politseiametnike kehaliste võimete edendamise ja arendamise tööd. Seda teostati: 1) kohuslike teenistusõppuste korras ja 2) vabatahtlike sportlike ürituste kaudu. Õppetegevus ametnikele kohuslikus osas toimus Politseitalituse poolt aasta algul kindlaksmääratud üldkava ja üksikalaste õppekavade kohaselt, mille alusel ametnikele korraldati teenistusõppusi võimlemises, teenistusalasest rakendusvõimlemises ja endakaitsevõtete rakendamises. Uue üritusena võeti tegevuskavva teenistussilmeline 3-võistlus (1000 m jooks vormis ja rakmes, mille kestel tuli sooritada laskmine sõjapüssist 200 m kauguselt ja õppekäsigranaadi täpsusvise gaasikaitsetorbikus). Nimetatud võistluse eesmärgiks oli: 1) anda ametnikele õpiseid lahinguilmelises tegevuses lähimaa võitluseks, 2) arendada ametnike jooksuvõimeid täisrakmeis jooksus (vajalik kurjategijate jälitamisel), 3) edendada lahinglaskmise oskust, 4) anda õpiseid gaasikaitsetorbiku käsitlemisel lahinguolukorras ning arendada hingamistehnikat torbikuga jookstes ja 5) edendada granaadi täpsusviset. Võistlusist võttis üle riigi osa 848 politseiametnikku, kes suuremas enamikus sooritasid võistluse rahuldavate tulemustega.

Võistlussportlikel aladel korraldasid politsei spordiorganisatsioonid tegevusaastal õpperingkonnis (prefektuuri piirkonnas) politseiüksustevahelisi ja üksikalaseid võistlusi: patrullsuusatamises ühes laskmisega, murdmaajooksus, teenistusalasest 6-võistluses, kergejõustikus, ujumises, käsipallimängudes ja muudel aladel.

Politseiametnike ujumis- ja vetelpäästeoskuse edendamise ja arendamise huvides ning politsei ujumisinstruktorite kaadri suurendamise otstarbel kor-

raldati tegevusaastal 2 ujumisinstruktorite kursust: üks koos Eesti Veespordiliiduga Koitjärvel ja teine kohtadel politseiasutiste juures üle riigi. Esimesest kursusest võttis osa 12 politseiametnikku, kes kõik edukalt õiendasid kursuse õppetöö ja katsed, neist 4 Eesti Punase Risti „vanema vetelpäästja“ katsed. Teised kursused korraldati kohtadel iga prefektuuri poolt iseseisvalt. Neist kursustest võttis osa iga politseijaoskond 1—2 ametnikuga, kellest enamik sooritas edukalt kursuse õppetöö ja katsed.

6. Tunnistuste ja lubade väljandamine.

Politseitalituse poolt anti aasta jooksul 5 282 välispassi (eel. a. 5 038), neist:

	1938/39	1937/38
Ameerika Ühendriigesse	67	45
Austraaliasse	38	29
Argentinasse	8	6
Brasiiliasse	5	1
Austriasse	—	100
Belgiasse	59	55
Hollandisse	86	181
Inglismaale	395	462
Itaaliasse	115	107
Kanadasse	10	4
Leedusse	193	184
Palestiinasse	12	20
Poolasse	256	217
Prantsusse	346	601
Rootsi	869	676
Saksa	2 089	1 670
Soome	68	80
Šveitsi	44	—
Taani	96	66
Tšehhoslovakkiasse	86	89
Ungarisse	107	98
Venemaale	7	25
Teistesse riikidesse	326	323
Kokku	5 282	5 039

Muid tunnistusi ja lube anti:

	1938/39	1937/38
Eesti-Soome reisikaarte	8 998	8 189
Nansen'i passe	208	230
Teenistuslube välismaalastele	1 280	1 562
Loteriilube	353	308
Korjanduslube	809	719
Näitemüügilube	200	254
Laskeriistade ja laskemoona sisseveo lube	244	291
Laskeriistade ja laskemoonaga kauplemise lube	211	198
Lõhkeainete veolube	2 396	1 997

7. Mitmesugused alad.

Kohapealsete asutiste juhtimiseks Politseitalitus andis aasta jooksul 78 ringkirjalist korraldust ning koosseisu puudutavais asjus 56 käskkirja.

Üle piiri liikujaid registreeriti: politsei poolt — sissesõidul 86 200, väljasõidul 85 307; piirivalve poolt — sissesõidul 185 884, väljasõidul 186 055. Eestisse jäi peatuma 713 poola põllutöölisi.

Seadusvastaselt üle piiri liikujaid tabati 85, neist välismaalasi 21, kellest 12 saadeti üle piiri tagasi. Aasta jooksul suri Eestis välismaalasi 190.

Trükitooteid konfiskeeriti 6 korral ja nende ilmumine pandi seisma 3 korral. Uusi perioodilisi trükitooteid registreeriti: ajalehti 2, ajakirju 22.

Kaitseseisukorra seaduse ja sundmääruste põhjal karistati Politseitalituse direktori poolt 226 isikut. Neist tasus rahatrahvi 126 isikut, kuna teised kandsid karistuse arestina või vangistusena. Elamispiirkonda kitsendati 117 isikule ning samu kitsendusi muudeti 61 isikule. Ühinguid suleti 2.

8. Politsei kohapealsed asutised.

Kohapealsete politseiasutiste koosseisus ja organisatsioonis toimusid mõned olukorrast tingitud muudatused. Nii likvideeriti Tallinna-Harju prefektuuri tehniline ja ratsareservi jaoskond ning nende asemele asutati eriliste kaitseülesannetega reservjaoskond ühes vajaliku ja ajakohase varustise ja relvastisega.

1938. a. augustis pandi kehtima uus politsei vormikandmise eeskiri. Eeskirja vajalikkuse tingisid politseiteenistuses sel alal esilekerkinud nõuded. Eeskiri muutis politsei vormikandmise üldise korra ja viisi praktilisemaks. Olulisemaks muudatuseks oli mõõga kandmise ärajätmine.

1938. a. oktoobris anti välja eriraamatuna politseiametnikele käsitamiseks „Tempelmaksustamise juhiseid politseile“. Need juhendid on jaotatud 3 ossa. 1. osa sisaldab tempelmaksustamise korra, 2. osa — tempelmaksutariifi ühes eranditega ja seletustega ning 3. osa — tähestikulise sisujuhi.

Vastavalt valdade piiride muutmisele muudeti ka väljaspool linnu asetsevate konstaablite rajoonide piire, pidades silmas sealjuures nii üld- kui ka teenistushuve.

9. Välispolitsei.

Välispolitsei mitmekesisest tegevusest annavad ülevaate järgnevad arvulised tabelid.

Lubade ja tunnistuste andmine.

	Laskeriistalube	Loterii-allegri lube	Muid tunnistusi
Prefektuur:			
Tallinna-Harju	4 782	335	10 133
Tartu-Valga	3 084	180	6 033
Viru-Järva	2 798	405	1 803
Lääne-Saare	2 464	312	1 474
Viljandi-Pärnu	4 047	396	2 130
Petseri-Võru	1 912	91	1 491
Narva	1 153	208	1 906
Raudteede	146	10	455
Kokku	20 386	1 937	25 425

Välismaalased ja reisikaardid.

	Välismaalasi registreeriti	Peatuslube anti	Eesti-Soome reisikaarte anti
Prefektuur:			
Tallinna-Harju	6 076	5 066	6 980
Tartu-Valga	1 124	2 078	862
Viru-Järva	1 113	967	290
Lääne-Saare	1 049	545	123
Viljandi-Pärnu	2 623	1 429	350
Petseri-Võru	265	506	123
Narva	353	2 107	268
Raudteede	8	1	63
Kokku	12 611	12 699	9 059

Teadaanete ja kutsete kättetoimetamine.

	Maksuteadaande lehti	Kohtuteaduste	Mitmesuguseid teadaandeid
Prefektuur:			
Tallinna-Harju	323	76 627	64 534
Tartu-Valga	765	43 592	25 715
Viru-Järva	—	13 860	8 032
Lääne-Saare	51	4 942	6 965
Viljandi-Pärnu	700	21 682	19 071
Petseri-Võru	312	11 950	9 113
Narva	272	12 425	12 029
Raudteede	71	787	902
Kokku	2 494	185 865	146 361

Maksunõudmised.

	Nõudmiste üldarv	Maksu kogusumma kr	Varade üleskirj. juhte	Varade müümise juhte	müügist saadud summa kr
Prefektuur:					
Tallinna-Harju	71 267	1 334 898,7	1 031	30	1 322,5
Tartu-Valga	39 985	710 780,9	1 630	81	2 833,7
Viru-Järva	10 897	137 387,5	353	34	1 239,4
Lääne-Saare	6 051	82 657,9	218	36	1 296,7
Viljandi-Pärnu	26 727	263 510,3	496	47	1 768,4
Petseri-Võru	14 107	147 053,5	651	48	1 371,6
Narva	11 365	89 539,2	253	22	546,8
Raudteede	720	13 983,0	2	—	—
Kokku	181 119	2 779 811,0	4 634	298	10 379,1

Kohtupristavi asendamine.

	Mitmel korral pol.-ametnikud on täitnud kohtupristavi kohuseid	Sissenõutud raha kogusumma kr
Prefektuur:		
Tallinna-Harju	1 033	25 999,6
Tartu-Valga	2 955	74 983,6
Viru-Järva	1 837	35 491,0
Lääne-Saare	678	17 331,3
Viljandi-Pärnu	1 082	26 962,0
Petseri-Võru	2 040	35 963,8
Narva	2 495	33 878,4
Raudteede	54	1 317,1
Kokku	12 174	251 926,8

Kohtu- ja administratiivkaristuste täitmine.

	Täidetud kohtu- otsuseid		Täidetud admin.- karistusi	
	arv	trahvi- summa <i>kr</i>	arv	trahvi- summa <i>kr</i>
Prefektuur:				
Tallinna-Harju	6 316	55 649,7	9 081	98 081,7
Tartu-Valga . .	5 967	55 914,1	2 442	34 606,6
Viru-Järva . .	3 157	26 886,0	1 360	32 555,2
Lääne-Saare . .	1 599	9 323,5	974	15 882,8
Viljandi-Pärnu	2 750	19 050,0	1 466	23 187,6
Petseri-Võru . .	2 938	18 104,8	645	12 502,7
Narva	1 631	12 502,9	910	15 384,0
Raudteede . . .	96	468,7	116	497,8
Kokku	24 454	197 899,7	16 994	237 698,4

Mitmesugused kontrollandmed.

	Avalikke ette- kandeid regist- reeriti	Kongresse ja koosolekuid registreeriti	Tarvitati		Ametnikke sai		Joogikohiti tege- vuspirkonnas
			relvi	kummi- nulia	haavata	surma	
Prefektuur:							
Tallinna-Harju	5 969	3 802	5	214	1	—	101
Tartu-Valga . .	5 640	3 732	3	73	—	1	193
Viru-Järva . .	4 909	2 513	2	69	—	—	129
Lääne-Saare . .	3 200	4 234	—	32	2	—	40
Viljandi-Pärnu	5 726	3 405	—	83	—	—	60
Petseri-Võru	3 188	3 032	2	62	—	—	44
Narva	3 665	1 526	4	23	—	—	25
Raudteede . .	69	119	1	34	—	—	35
Kokku	32 364	22 363	17	590	3	1	627

Samal ajal välispolitsei toimetab 61 100 juurdlust seaduste ja määruste rikkumiste kohta (eelm. a. 64 600), millega ühenduses vahistati 10 135 isikut, toimetati 3 165 läbiotsimist ja kuulati üle 253 950 isikut. Politseilises korras karistati 4 444 isikut (eelm. a. 5 678) kogusummas 11 670 kr rahatrahviga.

Prefektide poolt otsustati Kaitseseisukorra seaduses ettenähtud administratiivkorras loata laskeriistade hoidmise, keelatud kohal laskeriistade kandmise ja tarvitamise, avalikus kohas rahu rikkumise ja ulaklike tegude süüteoasju 7 368 juhul, kusjuures karistuste arv kuude viisi oli:

1938. a. aprillis	— 513
mais	— 437
juunis	— 464
juulis	— 633
augustis	— 678
septembris	— 650
oktoobris	— 721
novembris	— 815
detsembris	— 737
1939. a. jaanuaris	— 549
veebruaris	— 426
märtsis	— 745

Määratud karistustest langes loata laskeriista hoidjaile, keelatud kohal laskeriistade kandjaile ja tarvitaajaile 971 (13,2%) ja rahurikkujale, ulakaile ning kaklejaile 6 397 (86,8%).

Võrreldes eelmise tegevusaasta andmetega (9 156 juhtu) on vaadeldaval aastal karistatute arv vähenenud 1 788 isiku võrra.

Peale eeltähendatud süüteoasjade otsustasid prefektid administratiivkorras liiklusalaseid süüteoasju 1 596 juhul, kusjuures karistatute arv kuude viisi oli:

1938. a. aprillis	— 55
mais	— 80
juunis	— 158
juulis	— 245
augustis	— 187
septembris	— 181
oktoobris	— 173
novembris	— 154
detsembris	— 103
1939. a. jaanuaris	— 103
veebruaris	— 81
märtsis	— 77

10. Kriminaalpolitsei. Kriminaalpolitsei toimetab aasta jooksul 15 177 juurdlust (eelm. a. 16 166), vahistas süütegijaid 1 990 korral, toimetab 2 219 läbiotsimist, avastas 2 870 üleriigiliselt otsitavat isikut. Süütegude juurdlemisel kuulati üle 85 000 isikut ehk keskmiselt 760 isikut iga juurdlust toimetava ametniku kohta. Süütegijate avastamise keskmine protsent oli nagu eelmiselgi aastal 70, kus-

juures aga raskemad süüteod suudeti peagu kõik avastada.

Üldiselt võis möödunud aastal süütegevuses märkata väikest tagasiminekut, sest politsei poolt toimetatud juurdluste koguarv ulatus 76 277-le, eelmisel aastal 80 775, seega vähenemine 4 500 juurdluse võrra. Vähenenud on vargused ümarguselt 1 000 juhu võrra (13 763—12 877), kuna ülejäänud 3 500 juhtu langevad mitmesuguste sündmääruste rikkumise ja muude väiksemate süütegude arvele.

11. Poliitiline politsei.

Poliitiline politsei, jätkates võitlust riigivastase kuritegevuse vastu ja jälitades riiklike huvide vastu suunatud tegevust üldiselt, avastas ja selgitas juurdlustega poliitilisi süütegusid, eriti salakuulamise alal.

12. Politseiametnike seltskondlikust tegevusest.

Möödunud aastal jätkus politsei seltskondlikus tegevuses pidev töö. Jätkati keskkogu raamatukogu korraldustööd, millega jõuti nii kaugele, et 1. V 1938 avati raamatukogu üldiseks kasutamiseks. Praegu on kogus 3 500 köidet. Raamatukogu kasutamine on elav.

Keskkogu kultuursektiooni toimetusel anti 1938. a. detsembris välja „Politsei kalender-käsiraamat“. Selles käsiraamatus leiavad politseiametnikud oma igapäevaste teenistusülesannete täitmiseks vajalikke juhendeid ja näpunäiteid. Kalender-käsiraamat sisaldab muuseas väljavõtteid politseile enam vajalikest seadustest ja määrustest ning juhendeid juurdluste toimetamise, orienteerumise, topograafiliste tingmäärgiste, joonmöödu kasutamise jne. kohta.

Keskkogu juhatuse suurim hool ja tegevus oli ka möödunud aastal suunatud Narva-Jõesuu puhkekodude üldisele korraldamisele. Ostu teel muretseti juurde 8 421-m² maa-ala ühes kahekordse puust elumajaga.

Puhkekodude kasutamine oli suvel elav. Suvitajate arv näitab aasta-aastalt pidevat tõusu. Kui eelmisel aastal, s.o. 1936. a., oli puhkekodude kasustajaid ainult 239, siis 1938. a. hooajal oli neid juba 670. Suvitajatele tehti mitmesuguseid soodustusi, eriti lastega perekondadele. Nii oli lastel 10 aasta vanuseni toitlustamine täiesti tasuta. Lapsed 11—15 aastani maksid pool hinda. Ametis oli lasteaednik, kes korraldas kindlaksmääratud tundidel lastele mitmesugust ajaviidet, vabastades vanemad mõneks tunniks laste hooldamise ja järelevalve kohustest. Keskkogu poolt antud toitlustamise soodustust kasustas 209 last.

Eesti Punase Risti Peavalitsusega saavutati kokkulepe, mille alusel politseiametnikele võimaldati möödunud suvel kindral Laidoneri nimelise sanatooriumi kasutamist Haapsalus.

II.

OMAVALITSUSTE TALITUS.

1. Omavalitsuste korraldamine.

Kohalike omavalitsuste korralduses toimus tegevusaastal tä-

helepandavaid muudatusi.

Esiteks jõustus 1. V 1938 uus **Maakonnaseadus** (RT 1938, 43, 405), millega algas maakonnaomavalitsuse korralduse alal uus ajajärk. Teise astme omavalitsused tegutsesid kuni 1934. a. alguseni, mil nad kaotati Maakondade ajutise valitsemise seadusega (RT 1934, 5, 40), sest 24. I 1934 jõustunud Põhiseaduse § 75 nägi omavalitsusüksustena ette ainult linna-, alevi- ja vallaomavalitsused.

1938. a. jõustunud Põhiseaduse § 123 näeb ette teise astme omavalitsused, kelle kaudu toimub kohaliku valitsemisala korraldamine ja kohalikkude elualade arendamine. Vastavalt uuele Põhiseadusele välja-tõõtatud Maakonnaseadust läbis püü ühest küljest kõvendada maakonnaomavalitsuse organite positsiooni ja teovõimet ning teisest küljest võimalikult tihendada kontakti maakonnaomavalitsuse ja keskvalitsuse vahel, et seega saavutada eluvõimsat ja riigi ning rahva huvides tegutsevat teise astme omavalitsust.

Maakonnaseaduse koostamisel on lähtutud püüdest võimalikult koondada ühte seadusandlikku akti kõik maakonnaomavalitsuse korraldusse ja tegevuskorrasse puutuvad normid, et sellega hõlbustada tähen-datud normide rakendajale nende käsitamist. See-pärast haarab Maakonnaseadus kogu maakonnaoma-valitsuse korralduse, ta konstruktsiooni ja organid, viimaste ülesanded ja vahekorrad, ametnikkonna õigused ja kohused, maakonnaomavalitsuse majapidamise kohta käivad normid ning lõpuks järelevalve alused ja korra.

Seadus jätab püsima senised maakonnad, kusjuures maakonna piiridesse on arvatud ka neis asetsevad linnad, välja arvatud pealinn ja esimese astme linnad.

Maakonnaseaduse elluviimiseks määrati Sisemi-nistri otsusega kindlaks maavolinike arv maakondades (RT 1938, 48, 446) ja maavolikogude valimise aeg (RT 1938, 48, 447). Vastavalt sellele toimusid kõigis maakondades maavolikogude valimised, mis Sisemi-nistri poolt kinnitati (RTL 1938, 57). Vabariigi Presi-dendi otsusega määrati arvates 1. I 1939 6 aastaks ametisse maavanemad (RT 1938, 106, 934) ja Vabariigi Valitsuse otsusega maavanemate teenistustasu suurus. Siseministri otsusega määrati kindlaks maanõunike arv maakondades (RT 1939, 6, 28), samuti määrati maanõunike asetäitjad kuni alatiste nõunike kinnita-miseni või määramiseni.

Vastavalt Maakonnaseadusele töötati välja ja pandi kehtima Maakonnaomavalitsuse eelarve nomen-klatuuri määrus (RT 1939, 13, 90), Maakonnaomavalit-suse arvepidamise määrus (RT 1939, 13, 91) ja Maa-konnaomavalitsuse pitsati määrus (RT 1939, 20, 146).

Teiseks jõustus 1. V 1938 uus **Linnaseadus** (RT 1938, 43, 404), mis asendas veneaegse 1892. a. Linna-

seaduse selle hilisemate muudatuste ja täiendustega. Veneaegne Linnaseadus kuni tema kehtivuse kaota-miseni oli jäänud selleks, millena ta oli omal ajal kehtima pandud — normide koguks, mis pidi rahul-dama Vene riigi nõudeid, kuid mis ei sobinud enam ise-seisva Eesti oludesse, kus keskvalitsus ja omavalitsus ei ole vastandid, kaks erimaailma, vaid kus mõlemad on määratud töötama ühemõtteliselt ja ühises suunas.

Nagu Maakonnaseaduse puhul nii on ka Linnasea-duse koostamisel lähtutud püüdest võimalikult koon-dada ühte seadusandlikku akti kõik linnaomavalitsuse korraldusse ja tegevuse korda puutuvad normid.

Linnaseaduse jõustumisel muutusid kõik olemas-olevad alevid linnadeks, peale Võõpsu, mis oma vähese elanike arvu tõttu liitus Räpina vallaga. Seega kadus alev omavalitsusüksusena Eesti halduskorraldusest, ja linnade arv tõusis 19-lt 33-le. Tähen-datud muudatus oli tingitud tarvidusest asetada kõik linnalised asulad võrdsele tasemele ja anda neile ühtlane valitsemiskor-raldus, sest oma oludelt ja tarvetelt ei ole nad kaugeltki niivõrd erinevad, et nende valitsemiseks peaksid keh-tima eriseadustega loodud valitsemiskorraldused.

Kuna linnaomavalitsuse organite korraldamine ühe või teise süsteemi järgi on suurel määral olenev linnade suurusest, nende elanikkude arvust, siis tuli linnad valitsemise korralduse suhtes jaotada liikidesse nende suuruse järgi, kusjuures osutus küllaldaseks piir-duda linnade liigitamisega 3 liiki — suuremateks lin-nadeks, keskmisteks linnadeks ja väikesteks linnadeks, seaduse sõnastuse järgi: esimese astme linnadeks, teise astme linnadeks ja kolmanda astme linnadeks, kus-juures Tallinn kui pealinn tähen-datud astmetesse ei kuulu. Esimesse astmesse on arvatud linnad elanike-arvuga üle 50 000, teise astmesse — linnad elanike-arvuga 10 000 kuni 50 000 ja kolmandasse astmesse linnad elanikearvuga alla 10 000.

Vallaseadust muudeti tegevusaastal: 1) vallavoli-nikele vallavolikogu poolt sõiduraha määramise või-maldamiseks, külvavanema ametiaja 3 kuult 6 kuule pikendamiseks ja vallaomavalitsuse varade võõranda-mise ja tagavarakapitali kasutamise korra täpsusta-miseks (RT 1938, 37, 336), 2) vallaomavalitsuse nime-tatavale teenijaile lasteabiraha maksmise fondi moo-dustamiseks maavalitsuste juures, kuhu vastava maa-konna vallaomavalitsused eelarve korras maksavad summad maavalitsuste poolt vallaomavalitsuse eel-arve korraliste tulude kogusummast määratud prot-sendi suuruses, ning vallaomavalitsuste laenu tasu-mise eeskirjade ühtlustamiseks Maakonnaseaduse ja Linnaseaduse vastavate eeskirjadega, mille kohaselt vallaomavalitsuse laenu tasumise tähtaeg ei või üle-tada 50 aastat, kuivõrd eriseadus ei määra teisiti (RT 1939, 17, 114), ja 3) töövõimetute Vabadussõja, samuti Maailmasõja invaliidide kogukonnamaksust

vabastamiseks (RT 1938, 59, 566). Samuti muudeti töövõimetute sõjainvaliidide kogukonnamaksust vabastamiseks Linnaseadust (RT 1938, 59, 567).

Vallaomavalitsusmaksude määramise aluste ja ülemäärade määrust muudeti (RT 1938, 51, 474) selles mõttes, et abimootoriga jalgratas ei kuulu maksustamisele jalgrattamaksuga vallaomavalitsuse heaks, ja Siseministri poolt antud määrusega (RT 1938, 83, 741) vabastati alates 1938. maksuaastast ühistegelikud piimatalitused ja koorejaamad vallaomavalitsuse heaks võetavast tööstusmaksust.

Vallaomavalitsuse pitsati määrusega (RT 1939, 20, 147) määrati kindlaks pitsati tarvitamise kord vallavalitsustes.

2. Valdade piiride korraldamine.

Ulatuslikumaks reformiks kohalike omavalitsuste alal tuleb pidada tegevusaastal teostatud valdade piiride korraldamist. Teatavasti oli meie valdade peamiseks puuduseks nende ebaühtlane suurus ja ebaloomulik kuju. Valdade ebaühtlane suurus raskendas nende pandavate ülesannete korrallikku ja ühtlast täitmist, nende väiksus tingis palju ebaproduktiivseid kulusid ja nende ebaloomulik kuju raskendas kodanike asjaajamist vallavalitsusega.

Valdade piirid olid rajatud mitmed inimpõlved tagasi ja praegusest sootuks erinevais poliitilises, majanduslikes, tehnilises ja kultuurilises oludes. Vallad olid rajatud peamiselt mõisade asukohtade ja nende teo-kohtlaste arvu huvides. Sellest oligi tingitud pisi-valdade olemasolu ning nende ebaloomulikud piirid, kus valdade osi oli viidud kaugele teiste valdade sisse.

Valdade reformi mõte ei olnud uus, tema järele tunti vajadust kogu meie iseseisvuse kestel. Esma-kordselt kerkis see mõte päevakorrale juba Asutava Kogu päevil. Hiljem oli küsimus mitmel korral arutusel Riigikogus, Siseministeeriumis, Maaomavalitsuste Liidus ja mujal.

Küsimuse üldiseks lahendamiseks anti 8. IV 1938 Valdade piiride ühekordse ümberkorraldamise seadus (RT 1938, 37, 337), mis jõustus 14. IV 1938. See seadus andis Vabariigi Presidendile õiguse võtta oma otsusega ette valdade piiride üldine ühekordne korraldamine, kusjuures võidi muuta olemasolevate valdade piire, liita ning kaotada olemasolevaid valdu ning asutada uusi valdu.

Reformi eeltöödel tuli asuda sellise vallasuuruse leidmisele, mis teatud kogukondlike funktsioonide juures täidaks kõige paremini temale pandud ülesandeid ning oleks kulude seisukohalt rahvamajanduslikult kõige odavam. Neil põhimõtetel oli juba 1935. a.

Siseministeeriumis vastavate eriteadlaste poolt koostatud valdade ümberkorraldamise kava. Tegevusaasta algul Siseministeerium saatis kava ühes kogutud ja läbitöötatud materjalidega vastavatele maakonna- ja vallaomavalitsustele läbivaatamiseks ja seisukohatade avaldamiseks. Augusti lõpuks maavalitsused esitasid kogu materjali oma seisukohtade ja ettepanekutega Siseministeeriumile, kes asus kava lõplikule viimistlemisele. Selle töö tulemusena esitati 7. X 1938 valdade ümberkorraldamise otsuse kava koos Kattari Ameti poolt vastavalt otsuse kavale valmis-tatud kaartidega Vabariigi Valitsusele. Vabariigi Valitsus kiitis esitatud kava heaks, ja samal päeval Vabariigi President kirjutas valdade ümberkorralda-mise otsusele alla. Selle otsuse (RT 1938, 87, 776) koha-selt kaotati arvates 1. IV 1939 kõik senised 365 valda ning asutati 248 uut valda. Uutele valdadele määrati eranditult eestipärased nimed, kusjuures kuulati ära Kohanimede Nõukogu ja vastavate eriteadlaste seisu-kohad.

Valdade ümberkorraldamise otsuse kava kohta seisukoha võtmisest ja kava koostamisest võtsid osa otsustavate isikutena 33 maavalitsuse liiget, üle 6 000 vallavoliniku, üle 1 300 vallavanema ja vallavanema abi ning peale selle Siseministeeriumi ametnikud, kokku umbes 7 400 isikut.

Novembrikuus Siseminister määras talitusvalla-valitsused, kelle ülesandeks oli peale jooksvate üles-annete veel uute vallaomavalitsuste tegutsema hakka-miseks vajalike eeltööde tegemine.

Kuna valdade ümberkorraldamise otsuse kohaselt kõik senised vallad kaotati, siis vajas lahendamist ka nende varade uutele vallaomavalitsustele ülemineku korraldamine. Selleks anti Siseministri poolt vallaoma-valitsuste varaliste vahetõrgete lahendamise otsus (RT 1939, 28, 206).

Seoses valdade kaotamisega lõpetasid tegevuse kõik endiste vallaomavalitsuste organid: vallavolikogud, vallavalitsused ja revisjonikomisjonid. Kuna teg-aastal kehtinud Vallavolikogude valimisseadus ei olnud uue Põhiseaduse järgi enam kohaldatav ja uus seadus oli alles väljatöötamisel, määras Siseminister kõigile uuestiasutatud valdadele vallavanemad ja vallava-nema abid, pannes neile nii vallavalitsuste kui ka val-lavolikogude ülesanded. Siseministri vastava käskkirja järgi täidavad nad neid ülesandeid alates 1. IV 1939 kuni vallavolikogude järjekordsete valimisteni.

3. Omavalitsuste talituse sisemine töö.

Omavalitsuste esinduskogude tegevuse üle teostatud järele-valvest annab ülevaate järg-nev tabel:

Omavalitsuste esinduskogude üle teostatud kontroll.

Kelle otsused	Vaadati läbi		Läbivaadatud otsustest							
	protokolle	otsuseid	lubati täitmi- sele	anti ümber- otsustamiseks	kinnitati	jäeti kinnita- mata	pandi täitmine seisma	teiste ministe- riumide poolt kinnitatud	teiste ministe- riumide poolt kinnitamata jätetud	aasta lõpuks otsustamata
Linnavolikogude	129	1 381	981	6	362	7	5	9	1	10
Maavolikogude	123	549	171	8	197	22	20	119	5	7
Vähemusrahvuste: kultuurinõukogude	5	34	28	—	6	—	—	—	—	—
kultuurivalitsuste	63	311	306	—	—	—	5	—	—	—
Kokku	320	2 275	1 486	14	565	29	30	128	6	17

Kohalike omavalitsuste poolt esitatud määruste läbivaatamise kohta annab ülevaate järgnev tabel:

Määruste läbivaatamine.				
Kelle poolt vastu võetud	Kinni- tatud	Kinnita- mata jätetud	Aasta lõ- puks läbi vaatamata	Kokku
Linnavolikogud	23	3	2	28
Maavolikogud	27	14	—	41
Kokku	50	17	2	69

Määruste üle teostab talitus järelevalvet nende seaduslikkuse ja otstarbekuse seisukohalt.

Revideeriti 1 linnaomavalitsuse ja 5 vallaomavalit-
suse asjaajamist, mille järeldusel tagandati 1 vallasek-
retär.

Kohalike omavalitsuste ametiisikute ametisse
määramise ja kinnitamise kohta annab ülevaate järg-
nev tabel:

Omavalitsuste ametiisikute ametisse määramine ja kinnitamine.

	Vabariigi Presi- dendi poolt määratud	Vabariigi Valit- suse poolt mää- ratud	Siseministri poolt			Omavalits. Tali- tuse direktori poolt kinnitatud
			kinnitatud	kinnitamata jätetud	määratud	
Linnapea asetäitj.	—	—	6	—	—	—
Abilinnapäid	—	—	7	—	—	—
Linnandunikke	—	—	1	—	—	—
Linnavanemaid	—	—	1	—	—	—
Abilinnavanemaid	—	—	22	—	—	—
Linnasekretäre	—	—	34	1	—	—
Linnasekretäri abisid	—	—	5	4	—	—
Linnade vaestelas- tekohtu esimehi	—	—	3	—	—	—
Linnade vaestelaste- kohtu liikmeid	—	—	6	—	—	—
Linna maksunõud- jaid	—	—	—	—	—	13
Linna maksunõudja abisid	—	—	—	—	—	4
Maavanemaid	11	—	—	—	—	—
Maavalitsuse liik- meid	—	1	—	—	—	—
Maandunike ase- täitjaid	—	—	—	—	22	—
Maavalitsuse sekre- täre	—	—	8	—	—	—
Omavalitsuste re- vidente	—	—	6	—	—	—
Vallavanemaid	—	—	7	—	248	—
Vallavanema abisid	—	—	16	—	611	—
Vallasekretäre	—	—	11	—	—	—
Kokku	11	1	133	5	881	17

Distiplinaarkorras karistamised.

Karistatava ametinimetus	Algatati	Lõpetati	Karistati		
			märku- sega	noomi- tusega	raha- trahviga
Vallavanem	7	3	1	2	1
Vallavanema abi	1	—	—	1	—
Vallasekretär	14	1	5	6	2
Vallaomavalitsuse muud ametnikud	3	1	1	1	—
Kokku	25	5	7	10	3

Edasikaebusi esitati talituse direktori otsuste
peale ühel korral, mis jäeti Siseministri poolt rahul-
damata. Süüdimõistetud esitas viimase otsuse peale
kassatsioonikaebuse, mis on Riigikohtu poolt otsusta-
mata. Samuti esitati Siseministrile edasikaebus ühe
linnavanema poolt tehtud distiplinaarkaristuse otsuse
peale. Edasikaebus jäi rahuldamata.

Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse alu-
sel kinnitati 2 omavalitsuse piires asetsevate maa-alade
kohta ehituskruntide suuruse ülem- ja alammäärad
ja kruntide hinnad.

Tegevusaasta kestes likvideeriti 5 postijaama ja
aasta lõpuks jäi tegutsema 22 postijaama.

Maaomandite kaitse seaduse (RT 1938, 36, 329)
alusel maavanemate poolt maaomandi ülemineku lu-
bade mitteandmise asjus esitati tegevusaastal Sise-
ministrile edasikaebusi 9 korral. Edasikaebustest
rahuldati 2, jäeti tagajärjeta 3, kuna 4 asja jäi teg-
aasta lõpuks otsustamata.

Kutsekodade järelevalve teostamise alal kinnitati
Majaomanike Koja ja Kodumajanduskoja eelarved ja
aruanded.

Vähemusrahvuste kulturomavalitsuste liikmeid
oli rahvusnimekirjade järgi:

Vähemusrahvuste kult.-omaval. liikmed.

	Oli 1. IV 1938	Tuli juurde	Lahkus	Oli 31. III 1939
Saksa	14 127	219	323	14 023
Juudi	3 230	26	35	3 221

4. Kohalike omavalitsuste ametnike ettevalmistus.

Omavalitsus-sekretäri kutse omandamiseks ja ettevalmistamiseks toimus talituse korraldusel kursus, mis kestis 16. I—23. III 1939. Loenguteks kasustati 332 õppetundi. Lektoreid oli 22. Kursusele võeti 116 soovija hulgast 49 isikut, kelledest 22 oli ülikooliharidusega, 26 gümnaasiumiharidusega ja 1 keskkooliharidusega. Katseile lubati kõik 49 kursus-

last ja 5 isikut väljastpoolt. Peale katsete, mis toimusid 25.—30. III 1939, tunnustas Riiklik Katsekomisjon omavalitsussekretäri kutsele ettevalmistanuks 50 isikut.

Peale selle toimusid katsed omavalitsussekretäri kutse omandamiseks Riikliku Katsekomisjoni ees 9. ja 11. I 1939, kus õiendas katsed ja omandas omavalitsussekretäri kutse 6 isikut.

III.

PIIRIVALVE.

1. Salakaubitsemise tõkestamine.

Tegevusaastal tabati salakaupa 94 juhul, sellest piiritust 34 juhul, kokku 3 388 l; ülejäänud 60 korral tabati salakaubana sissetoodud muid artikleid, nagu maapähkleid, viinamarju, tubakasaadusi, puuviljakonserve, sahharini, mängukaarte, toorkummi-, kummi-, siidi- ja riideesemeid.

Võrreldes tegevusaastal tabatud salakaubaartikleid eelmisel aastal tabatud salakaubaartiklitega näeme, et neis erilisi muudatusi ei olnud. Samuti ei tähenda tabatud salapiirituse koguse ja salakaubajuhtude arvu teatav langus salapiirituse sissetungi vähenemist võrreldes eelmise aastaga, vaid ümberpöörduvalt, oli märgata elavnemist. Seda põhjustas osaliselt riigipiirituse ja -viina hinna tõus. Salapiiritusega varustas Soome lahte 4 salapiirituse laolaeva. Laolaevade tegevust piirituse realiseerimisel pidurdas aga Eesti, Soome ja Rootsi vahilaevade koostöö, mis sundis laolaevu kurseerima kaugemal merel, kust meie ranniku varustamine salapiiritusega osutus raskeks.

Salapiirituse suuremaid tabamisi oli:

Mohni saarel ja Loksa rajooni rannas	1 913 l
Haapsalu rajoonis	1 220 l
Paldiski rajoonis	140 l

Peale salapiirituse tabati merepiiril maapähkleid ja vähesel arvul viinamarju. Tallinna ümbruses tabati välismaa tubakasaadusi, mängukaarte, seinavaipu ja sohvapadjakatteid, mis toodi sisse sadama kaudu välismaalt sõitvaid laevadelt. Eesti-Läti piiril olid endiselt salakaubaartikleiks valmisriided ja puduning kummikaup. Eesti ja N.-Vene piiril salakaubitsemist ei olnud.

Piirivalve poolt võeti salakaubitsejailt ühes salakaubaga ära ja anti tolliinspeksiooni korraldusse 3 mootorpaati ja 1 hobune ühes 2 ree ja rakmetega.

Piirivalve poolt tabatud salakauba eest määrati Maksude Talituse direktori poolt peale salakauba konfiskeerimise salakaubitsejale rahatrahvi 67 526 kr.

Sisekaitse ülemal sundmääruse nr. 6 (RT 1933, 38, 296) alusel oli tegevusaastal Piirivalves registreeritud ujuvabinõusid 13 076. Merelesõidu loa muretsemine oli sisekaitseülemal sundmääruse nr. 5 (RT 1933 3, 27) alusel kohuslikuks tehtud 162 salakaubaveos

kahtlasele isikule. Maksukaristuste seadustiku § 24 loetletud merepiiriäärsetes valdades oli kohtuotsustega keelatud elamine 6 salakaubaveos süüdimõistetud isikule.

2. Üle riigi piiri liiklemise järelvalve.

Loata üle riigi piiri käijaid tabati tegevusaastal 120 juhul, kokku 205 isikut, neist Eesti ja N.-Vene piiril 133, Eesti-Läti piiril 70 ja merepiiril 2 isikut.

Sisekaitse ülemal sundmääruse nr. 4 (RT 1933, 3, 26) alusel anti Piirivalve poolt liiklemislubasid 14 461.

Üle riigi piiri liiklejaid registreeris piirivalve endiselt Eesti-Läti ja merepiiril asetsevais piiripunktides.

Üldse registreeriti piirivalve poolt üle riigi piiri liikujaid järgmiselt:

	Isikutunnistustega	Legitimatsioonikaartidega	Välispassidega	Eesti-Soome reisikaartidega
Sissetulekul 1938/39.	84 068	99 275	2 379	162
1937/38.	82 732	111 030	2 609	273
Väljaminekul 1938/39.	83 770	99 419	2 718	148
1937/38.	83 066	112 044	2 601	297

Elavaim liiklemine oli endiselt Valga piiripunkti kaudu, kus registreeriti sissetulekul 142 137 ja väljaminekul 142 517 isikut. Legitimatsioonikaartidega üle riigi piiri liikujate arvu vähenemine on tingitud osalt sellest, et legitimatsioonikaartide omanikel piiriäärseil elanikel oli ajutiselt keelatud suu- ja sõrataudi Eestisse toomise vältimiseks hobustega üle riigi piiri liikumine.

3. Tollifunktsioonide täitmine.

Eesti-Läti piiril asetsevate tollipunktide kaudu, kus tollipunktiülemal kohuseid täidavad piirivalve kordonitülemad ja postivanemad, lasti kaupu üle riigi piiri järgmiselt: Lätist Eestisse 82 310 kg ja Eestist Lätti 20 877 kg. Peale selle lasti üle piiri koduloomi ja mitmesugust majakraami. Üldse koostati Eesti-Läti piiri tollipunktides 90 kaubarevideerimise akti ja võeti tolli alal ettenähtud makse 6 261 kr. Lihtsusstatud korras ja legitimatsioonikaartidega läbi piiripunktide liiklevaid autosid registreeriti: sissetulekul

1 293 autot ja 157 mootorratast ning väljaminekul — 1 325 autot ja 159 mootorratast, kusjuures võeti jõuvankri- ja bensiinimaksu 3 159 kr.

Merepiiril asetsevais tollipunktides, kus piirivalve kordoniülemad ja postivanemad täidavad tollipunkti-ülema kohuseid, klaariti välismaale 56 ja välismaalt Eestisse 100 laeva. Kaupu lasti nende tollipunktide kaudu välismaale järgmiselt: kartuleid 112 200 kg, eluskala 217 260 kg ja mererohtu 64 945 kg. Mitmesuguseid makse tolli alal võeti merepiiri tollipunktides 2 920 kr.

4. Muud erikohused. Rannasõidulaevu registreeriti piirivalve poolt sissesõidul 3 798 ja väljasõidul 3 816; kaubanimekirju anti 814; sadamamakse võeti 6 396 kr.

Rannavanemad oli uusi asjatoimetusi 58. Pääste-ja abiandetasusid ja uppunud ning randunud varade müügist saadi 1 335 kr.

Siseministri otsusel pandi avaliku korra ja julgeoleku eeskirjade täitmise järelevalve teostamine Prangli saartel piirivalve Prangli kordoni ülemale politsei allkonstaabli õiguste ja kohustega.

Ikla, Laatre, Mäe-Murati, Valga ja Kuivastu piiripunktis nõuti sissesõitnud Rootsi kodanikelt-turistidelt viisamaksu 136,40 kr.

Mitmesuguste seaduste ja määruste rikkumisi avastati piirivalve poolt ja koostati protokolle 244 juhtumil 420 isiku vastutusele võtmiseks. Süütegudest moodustavad enamiku sisekaitseülema sundmääruste, Kalandusseaduse ja Kalapüügi korraldamise määruse rikkumised.

Eesti-N.-Vene piiril oli piirivalve jaoskonnaülemail kokkusaamisi N.-Vene piirivalve esindajatega 15 korral, kus lihtsustatud korras lahendati 7 väiksemat piirivahejuhtumit, kuna lahendamata jäi 11.

5. Riigi piiri korras-hoid. Riigi piiri korrashoiuks ja kindlustamiseks piirivalve ja palgatud tööjõuga kaevati patrullteedele uusi kraave 4 km, puhastati vanu kraave 6,5 km, parandati patrullteid 24,5 km, tehti patrullteedele 20 uut silda ja parandati 15 vana; puhastati võsast piirisihti 135,5 km; parandati traataeda 8,5 km ja pandi traataiale 2 609 uut posti, puhastati võsast traataeda 8 km; ehitati 4 vaatlustorni; kõdunenud piiritulpade asemele pandi uusi piiritulpe 1 727 ja piirikraavi puhastati 8,5 km.

Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel tähistati riigi piir kogu ulatuses: talvel — kuuseokstega jääs ja suvel — toodritega vee peal.

Täiendati ja moderniseeriti võitlusvahendeid valveteenistuseks ja piirikaitseks ning võeti tarvitusele mootorsaanid.

6. Hooned. Remonti tehti 68 eluhoonele ja 56 kõrvalhoonele, püstitati üks elumaja, 6 kõrvalhoonet, 2 keldrit ja puuriti 6 kaevu, ehitati 50 m laskerajale varjend ja 300 m laskerajale uus, 6 kohaga laskemaja.

Kordonite ja postide ümbrusse istutati mitmesuguseid viljapuid ja marjapõõsaid, tehti kõnniteid, kaunistati ümbrust lilledega ja varjuandvate puude istutamisega.

7. Väljaõpe. Kaadriallohviteride ja -sõdurite väljaõpetamiseks ja ettevalmistamiseks piirivalvuri kutsele korraldati õpperajoonis 3 kursust. Kordoniülemate ettevalmistamiseks korraldati õpperajoonis 1 kursus, mille lõpetas 26 kaadriallohviteri ja -sõdurit. Lahingukooli põhikursuse lõpetas 10 kaadriallohviteri ja -sõdurit. Peale selle korraldati õpperajoonis kursus teenistukoorte juhtidele ja teenistuskooetele ning laskuritele täienduskursus laske alal.

8. Sport. Tähtsamaks tegevusharuks valveteenistuse kõrval on jäänud laskeala arendamine. Eelmiste aastate eeskujul jätkati järjekindlalt laskeharjutuste pidamist, niipalju kui seda võimaldas teenistus. Peale laskeharjutuste korraldati klassikateid ja omavahelisi laskevõistlusi. Piirivalve võttis osa ka Eesti Laskurliidu meistrivõistlustest ning Sõjaväe ja Piirivalve Allohviteride Laskespordi Keskühingu vahelistest laskevõistlustest. Saavutatud tagajärjed näitavad laskealal pidevat tõusu.

Peale laskeala oli piirivalves tähtsamaks spordiharrastuseks suusatamine. Mõõdunud lumevaese talve tõttu ei saadud suusatamise alal midagi silmapaistvat teostada peale Vabariigi Presidendi nimelise Tallinn—Valkla—Tallinn teatesuusatamise, millest Piirivalve võttis osa, kusjuures tuli esimeseks Piirivalve Narva Jaoskonna meeskond, omandades seega Vabariigi Presidendi rändauhinna teiskordselt vaheldumisi. Jaoskondades korraldati Eesti Talvespordi Liidu suusatamismärgi määruste järgi suusatamismärgi katseid.

IV.

ÜLDOSAKOND.

1. Tegevus nime- ja rahvusõiguse alal. Perekonnanimede ja nimede lihtsustatud korras muutmise tähtaja pikendamise tõttu ühe aasta võrra, kuni 1. I 1940 (RT 1938, 106, 921), Üldosakonna töö perekonna-

nimede ja nimede muutmise alal jätkus eelmistel aastatel kujunenud tegevusharudes.

Üldosakond vaatas läbi kohalike perekonnaseisumetnike poolt perekonnanimede ja nimede muutmise

sooviavaldusi ja otsustas jaatavalt 8 249 perekonnanimemuutmist ning 3 904 nimemuutmist. Tagasi saadeti perekonnaseisuametnikele 754 perekonnanime- ja 273 nimemuutmise sooviavaldust, milledele käigu andmisel perekonnaseisuametnikud ei olnud arvestanud Perekonnanimede korraldamise seaduse nõudeid.

Üldosakond ise lahendas perekonnanimede ja nimede muutmisi järgmisel arvil:

1) Perekonnanimede muutmisi:

eestistamisi	66 juhul
täenduslikel põhjusil	46 „
mitme teisendi tõttu	55 „
eristamise põhjusel	15 „
muil põhjusil	47 „
kokku jaatavalt	229 „

Eitavalt otsustati 90 perekonnanimemuutmise sooviavaldust ja lõpetati mitmesugustel põhjustel 17 perekonnanimemuutmise toimetust.

2) Nimede muutmisi:

eestistamisi	36 juhul
muil põhjusil	12 „
kokku jaatavalt	48 „

Eitavalt otsustati 40 nimemuutmise sooviavaldust ja lõpetati 8 nimemuutmise toimetust.

Esitatud arvud näitavad toimetuste, mitte isikute arvu. Oma võõrapärase perekonnanime eestistas tegevusaastal ümarguselt 21 000 ja nime 3 940 isikut.

Eelmistel tegevusaastatel muutis oma perekonnanime eestistamise korras ümarguselt 160 000 isikut, seega kokku on eestistanud perekonnanime kuni 1. IV 1939 ümarguselt 181 000 isikut.

Peale eeltähtendatu Üldosakond:

lahendas kaebusi perekonnaseisuametnike otsuste peale 9 juhul,

tühistas perekonnanimede ja nimede muutmise otsuseid 25 juhul,

määras senini perekonnanimeta olnud isikuile perekonnanimesid 276 juhul.

Perekonnanimede kaitseregistrisse kanti aasta jooksul 26 perekonnanime. Kaitseregistris oli kokku 1. IV 1939 — 383 perekonnanime.

Laialt tarvitusel olevate perekonnanimede loetelu täiendati 82 perekonnanimega (RT 1938, 97, 840), millega selliste nimede arv tõusis 1. IV 1939 — 289 perekonnanimele.

Rahvusse kuuluvuse aluste määramise seaduse põhjal anti tunnistusi:

eesti rahvusse kuuluvuse kohta	313 isikule
saksa „ „ „	105 „
vene „ „ „	12 „
juudi „ „ „	1 „
rootsi „ „ „	3 „

Kokku 434 isikule.

Tõendavate dokumentide puudumisel jäeti tagajärjeta 4 palvet, milles avaldati soovi saada tunnistus vähemusrahvusse kuuluvuse kohta.

Keelemääruse § 15 osalise muutmisega (RT 1938, 45, 418) muukeelsete või eesti- ja muukeelsete pakendite ja etikettide tagavarade tarvitamiseks ettenähtud tähtaega pikendati kuni 1. VII 1938.

Keelemääruse § 10 muutmisega (RT 1939, 15, 106) täpsustati muukeelsete etikettide kasutamise korda ning Eesti päritoluga kauba etikettidel, pakenditel jne. tarvitataivate muukeelsete nimetuste või väljendite lubamise korda ja tingimusi.

2. Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamine.

Uue ülesandena tuli Üldosakonnale juurde 1. V 1938 jõustunud Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse (RT 1938, 42, 397) elluviimine. Selleks töötati välja ja anti Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise määrus (RT 1938, 87, 777) ja Kohanimede muutmise ning Kinnistusüksuste nimede muutmise ja parandamise keelelised juhendid (kinnitati Siseministri poolt 20. X 1938). Selle töö juures abistas Üldosakonda nõuandva organina Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seadusega loodud Kohanimede Nõukogu. Viimane pidas tegevusaastal 2 koosolekut, kus peale eeltähtendatud määruse ja juhendite kavade läbi vaatamise püstitati üldisi põhimõtteid ja arutati valdade, maakondade ning linnade nimede muutmise küsimust, püstitades reegleid nende muutmiseks.

Kuna haldusüksustele, küladele, alevikele ja muudele asulatele ning kinnistusüksustele nimede andmine ja nende muutmine oli senini täiesti korraldamata ning seaduse rakendajatel puudusid koha peal kogemused, tuli Üldosakonnal sageli teha korraldusi ringkirjaliselt ja anda seletusi seaduse täitmiseks. Kinnistusametite praktilise ühtlustamiseks Kohtumisteerium täpsustas Üldosakonna algatusel kinnistusüksustele nimede andmise ning nende muutmise sissekandmise korra kinnistusraamatutesse.

Seaduse eeskirjade täitmiseks määras Siseminister oma otsustega 18. X ja 17. XI 1938 linnade, külade ja alevike nimede muutmise ettepanekute esitamise tähtajaks 1. V 1939. Samade otsustega määrati avalike paikade võõrapärase, labase tähendusega või halva kõlaga nimede muutmise tähtajaks linnades ja valdades 1. V 1939.

3. Kirikud ja usuühingud.

Tegevusaastal asutati kirikuisse kuuluvaid kogudusi 1 ja liitunudesse kuuluvaid usuühinguid 2.

Kirikute ja usuühingute liitude korraldavaid sundnorme vaadati läbi ja lubati avaldamisele 4 Eesti Ev.-luteriusu Kiriku ja 5 Eesti Ap.-õigeusu Kiriku poolt esitatud sundnormi.

Kirikute ja usuühingute kinnisvarade võõrandamise, koormamise ja pikaajalise rentimise lubade saamiseks pööruti Siseministeeriumi poole 21 palvega, millede rahuldamiseks Vabariigi Valitsus otsustas lubada kinnisvara võõrandada 6 juhul, koormata 12 juhul ja rentida 2 juhul. Võõrandatavaist, koormatavaist ja renditavaist kinnisvaradest kuulus 13

Eesti Ev.-luteriusu Kiriku kogudustele, 7 Eesti Ap.-õigeusu Kiriku kogudustele ja 1 Tallinna katoliku usu kogudusele.

4. Matmispaigad. Tegevusaastal anti luba 1 eramatmispaiga ja 1 avaliku matmispaiga asutamiseks.

5. Perekonnaseisu registreerimise korraldamine. Perekonnaseisu muudatusi registreerivaid ameteid tegutses järgmiselt:

Perekonnaseisuametite arv

	Oli 1. IV 1938	Likvi-deeritud	Juurde tulnud	Oli 1. IV 1939
Omavalitsused:				
linnad	20	—	14	34
alevid	15	15	—	—
vallad	365	117	—	248
Usuhingud:				
ev.-luteri usu	158	—	2	160
ap.-õigeusu	132	2	2	132
juudi usu	1	—	—	1
Välisesindused	14	—	—	14
Kokku	705	134	18	589

Muudatused omavalitsuste perekonnaseisuametites olid tingitud:

1) alevite muutmisest linnadeks ja 2) valdade reformist.

Aasta jooksul koostati perekonnaseisumetnike poolt akte järgnevalt:

Koostatud perek.-seisu aktide arv

	Sünni	Abielu	Surma	Kokku
Omavalitsused	15 765	3 912	11 886	31 563
Usuhingud	3 289	5 707	5 178	14 174
Välisesindused	6	9	6	21
Kokku	19 060	9 628	17 070	45 758

Kõigist aktidest saadeti teisikud Perekonnaseisuarhiivile. Eelmistest aastatest oli arhiivis 1. IV 1938 — 530 578 teisikut, seega 1. IV 1939 oli teisikuid arhiivis 576 336.

Arhivaale oli Perekonnaseisuarhiivis 1. IV 1939 — 252 arhiivimeetrit, seehulgas ka koguduste meetri-

karaamatute teisikuid ja nende koguduste meetrika- ning personaalraamatuid, kellede vaimulikud ei ole perekonnaseisumetnikud. Viimast liiki raamatuid oli Perekonnaseisuarhiivis 1. IV 1936 — 66 koguduselt. Nende raamatute põhjal anti ametiasutiste ja eraisikute nõudmisel välja 13 479 perekonnaseisudokumenti.

Perekonnanimede ja nimede muutmiste, abielulahutuste, laste seadustamiste ning adopteerimiste ja aktide ning kannete täiendamiste, parandamiste ja tühistamiste puhul kanti aktide teisikuile ja koguduste meetrikaraamatuisse ja nende ära kirja desse kokku 54 358 märkust.

Järelevalve korras algatati Perekonnaseisuarhiivi poolt aktide ja meetrikaraamatute kannete parandamist ja tühistamist kohtu teel 72 juhul.

Perekonnaajaloo uurimiseks ja muil otstarbeil kasustasid eraisikud Perekonnaseisuarhiivis arhivaale 692 juhul.

Kodanike perekonnakirjade korraldamiseks antud tähtaega pikendati Siseministri määrusega 12. XII 1938 (RT 1938, 104, 900) kuni 1. I 1940, sest selgus, et 1-ks I 1939 ei suudeta perekonnakirjade korraldamist lõpule viia.

6. Kinokorraldus ja filmikontroll. Tegevusaastal jõustus uus Kinoseadus (RT 1938, 39, 356),

millega pandi kehtima uus kord kinode liigitamise, kinode pidamise ja filmide tsenseerimise alal ning määrati osa lõbustusmaksust eesti filmi arendamiseks. Tingituna uuest Kinoseadusest anti Siseministri poolt Kinode arvu ülemmäära määrus (RT 1938, 56, 535), Filmitsensuuri maksu määrus (RT 1938, 58, 555), tehti otsus kinode liigitamiseks (RT 1938, 56, 534) ja uue Filmikomisjoni koosseisu määramiseks (RT Lisa 1938, 40) ning pandi kehtima Juhtnõõrid noortekinode kohta.

Tegevusaastal otsustati: kino avamiseks loasaa- mise palveid — 9 jaatavalt ja 12 eitavalt, kino üleandmise palveid 2. Samal ajal suleti 3 kino ja võeti vastutusele Kinoseaduse ja Kinomääruse eeskirjade rikkumise eest 5 kinopidajat.

Filmi kontrollist annab ülevaate järgmine tabel:

Eestisse esmakordselt imporditud filmid 1. IV 1938—31. III 1939.

Produtseerinud maa	Kultuurfilmid		Päevauudised (kroonikad)		Draamad, komöödiad		Operetid, farsid		Mitmesugused		Kokku	
	arv	metraaž	arv	metraaž	arv	metraaž	arv	metraaž	arv	metraaž	arv	metraaž
Belgia	2	2 052	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2 052
Inglise	2	2 070	4	960	15	34 960	—	—	7	1 442	28	39 432
Itaalia	—	—	—	—	4	9 791	—	—	2	150	6	9 941
Läti	1	130	—	—	—	—	—	—	—	—	1	130
Poola	1	200	—	—	2	4 456	—	—	—	—	3	4 656
Prantsuse	5	760	15	3 000	19	42 627	1	2 100	4	643	44	49 130
Saksa	24	22 356	95	21 934	73	167 129	9	19 971	43	6 676	244	238 066
Soome	—	—	—	—	—	—	—	—	1	250	1	250
Sveits	—	—	—	—	5	12 391	1	1 490	—	—	6	13 881
Tšehhoslovakkia	—	—	—	—	1	1 950	—	—	—	—	1	1 950
Ungari	—	—	—	—	1	2 100	—	—	—	—	1	2 100
U.S.A.	29	13 675	4	908	68	148 296	12	20 941	58	14 589	171	198 409
N.-Vene	12	5 095	1	1 100	4	6 202	—	—	1	225	18	12 622
Kokku	76	46 338	119	27 902	192	429 902	23	44 502	116	23 975	526	572 619

Kärbitult lubati linastamisele 36 filmi. Filmi labase sisu, kunstiliselt nõrga aluse, ebasoovitava tendentsi ja kahjuliku mõju pärast keelati 38 filmi linastamine.

Tootvate maade järgi jagunesid keelatud filmid järgmiselt:

	Mängufilmid	Lühifilmid	Kokku
U.S.A.	13	5	18
N.-Vene	6	5	11
Saksa	5	2	7
Inglise	2	—	2
Kokku	26	12	38

Eestis valmistatud filmidest lubati linastamisele 10 kultuurfilmi, kogupikkusega 3 162 m, ja 36 kroonikapala, kogupikkusega 8 895 m.

7. Kodakondsuse asjad. 1. VII 1938 jõustus uus Kodakondsuse seadus (RT 1938, 39, 357), millega naturalisatsioonikorras Eesti kodakondsusse vastuvõtmise ja kodakondsusest vabastamise sooviavalduste otsustamine läks Siseministrilt Vabariigi Valitsusele.

Tegevusaastal otsustati jaatavalt 327 kodakondsusse astumise sooviavaldust, millega naturalisatsiooni korras omandas Eesti kodakondsuse 485 isikut.

Eitavalt otsustati 24 sooviavaldust.

Kodakondsusest vabastati:

Uus kodakondsus	Perekondi	Isikuid
Läti	64	118
Soome	26	44
Saksa	23	37
Rootsi	11	12
P.-Am.-Ühendriigid	5	5
Suur-Briti	4	8
Leedu	3	3
Taani	2	2
Šveitsi	1	1
Kokku	139	230

8. Juriidiliste isikute registreerimine. Tegevusaastal jõustusid uued seadused mittekasutaotlevate ühingute ja nende liitude alal, mis töid olulisi muudatusi nende korraldusse.

Ühingute ja nende liitude seadusega (RT 1938, 42, 396) määrati likvideerimisele kõik senised poliitilised ühingud ja nende liidud ning keelati ühinguil ja liitudel omada ilma Siseministeeriumi loata lippe ning muid eristusmärke, samuti ühingute liikmeil kanda erilisi vormiriideid, ja nähti ette ühingute ja liitude juhatuste koosseisust ning asukohast prefektuuridele teatamise kohustus. Seaduse nõudel pidid kõik olemasolevad ühingud ja liidud teatama vastavale prefektile nende juhatuste koosseisust ja asukohast hiljemalt 6. VII 1938. Selle nõude jättis täitmata 2 751 ühingut ja liitu. Viimaste tegevus kuulus vastava prefekti otsusel peatamisele kuni poole aastani,

kusjuures need ühingud ja liidud, kes ei teatanud oma juhatuse koosseisust ja asukohast peatumise tähtaja möödumisel 7 päeva jooksul, kuulusid Siseministri otsusega sulgemisele.

Likvideerimisele kuulus seaduse nõudel 666 poliitilist ühingut ja liitu. Nende likvideerimiseks moodustati Siseministri poolt vastav komisjon.

Töövõtjate kutseühingute ja nende liitude seadusega (RT 1938, 42, 398) loodi erikorraldus töövõtjate kutseühingute ja nende liitude kohta, mille kohaselt kõik olemasolevad töövõtjate kutseühingud ja nende liidud peavad ümber korralduma. Seaduse nõudel peavad kõigi töövõtjate kutseühingute ja nende liitude põhikirjad vastama Sotsiaalministri poolt kinnitatavaile normaalpõhikirjadele.

Turismi korraldamise seaduse (RT 1938, 39, 359) nõudel peavad turismialaseid sihte taotlevate ühingute ja liitude põhikirjad vastama Sotsiaalministri poolt kinnitatud normaalpõhikirjale, kusjuures põhikirja registreerimiseks peab olema Sotsiaalministri nõusolek.

Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadusega (RT 1938, 33, 262) määrati, et noorsoo-organisatsioonide, kelle eesmärgiks on noorsoo organiseerimine või kelle liikmeiks võivad olla noored vanusega alla 18 eluaasta, põhikirjade registreerimiseks peab olema Haridusministri nõusolek.

Sihtasutisi kuulus Siseministeeriumi järelevalvele 61.

Ülevaate juriidiliste isikute põhikirjade registreerimisest, samuti nende likvideerimisest annab järgnev tabel.

Juriidiliste isikute põhikirjade registreerimine.

Juriidiliste isikute liigid:	Otsustati		Kokku
	kanda registrisse	lükata tagasi	
Ühingud ja nende liidud.			
1. Mittekasutaotlevad ühingud ja liidud.			
Asutamisi	151	28	179
Põhikirja muutmisi	81	13	94
Likvideerimisi	55	—	55
Kokku	287	41	328
2. Kooperatiivühingud ja nende liidud.			
Asutamisi	102	22	124
Põhikirja muutmisi	62	5	67
Likvideerimisi	48	—	48
Kokku	212	27	239
3. Aktsiaseltsid ja osahingud.			
Asutamisi	13	—	13
Põhikirja muutmisi	45	—	45
Likvideerimisi	4	—	4
Kokku	62	—	62
Sihtasutised.			
Asutamisi	13	—	13
Põhikirja muutmisi	1	—	1
Kokku	14	—	14
Üldse	575	68	643

Sisekaitseülem ei lubanud 25 mittekasutaotleva ühingu asutamist.

9. Riigi kinnisvarade valitsemine. Siseministeeriumi valitsemisel oli tegevusaastal 250 riigi obrokikrunti, milledest laekus aasta jooksul kruntrenti kokku 5 340 kr.

Riigi obrokikruntide müümisel Vabariigi Valitsus loobus ostueesõigusest 19 juhul. Hüpoteekidega

lubas Vabariigi Valitsus riigi obrokikrunte koormata 8 juhul.

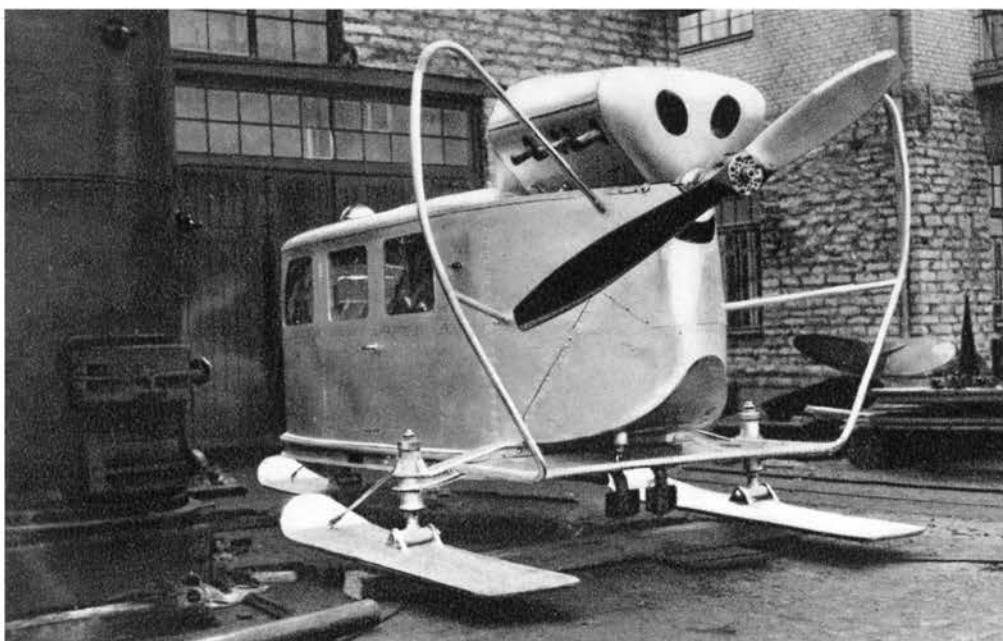
**10. Seaduste välja-
töötamine.**

Peale Siseministeeriumi üksikute osakondade ja talituste tegevusaruandes tähendatud seaduste töötati ühendes uue Põhiseaduse jõustumisega Siseministeeriumis välja veel Trükiseadus (RT 1938, 42, 394 ja 1938, 70, 656) ja Koosolekute seadus (RT 1938, 42,395).

Politseiüksuste -vaheli-
sest 10-km patrullsuu-
satamisest osavõtjad
lahinglaskmist soorita-
mas.

Gaasikaitse harjutus.

Piirivalve mootorsaan.

Saare maahaigla uus hoone.

Vähi näitus Tervishoiu Muuseumis 1938. a. Rahvusvahelise vähi vastu võitlemise nädala puhul.

Ilutiigi kaevamise kursus Hummuli rahvamaja juures.

SOTSIAALMINISTEERIUM.

Organisatsioon. Valitsemise korraldamise seaduse muutmise seadusega (RT 1938, 11) tehti Sotsiaalministeeriumi organisatsioonis arvates 1. IV 1938 järgnev muudatus:

Sotsiaalministeeriumi juurde loodi uue asutisena Loodushoiu- ja Turismi-instituut, mis moodustati senisest Riigiparkide Valitsusest, selle ületoomisega Riigisekretäri alluvusest Sotsiaalministeeriumi alluvusse, ja Sotsiaalministeeriumi koosseisus ettenähtud Suvituskohtade Inspektuurist. Loodushoiu- ja Turismi-instituudi ülesandeks on: looduskaitse korraldamine ja teostamine, avalikkude parkide korraldamise järelevalve teostamine; Loodushoiu- ja Turismi-instituudi valitsemisele antud riigiparkide valitsemine ja korraldamine, suvituskohtade korraldamise üldine juhtimine ja igakülgne kaasaaitamine suvituskohtade väljaaren-

damisele ning nende tegevuse järelevalve teostamine, sise- ja väliturismi juhtimine ja korraldamine ning sel alal järelevalve teostamine.

Uus Valitsemise korraldamise seadus (RT 1938, 37), mis jõustus 21. IV 1938, tõi Sotsiaalministeeriumi organisatsiooni järgmised muudatused:

Farmaatsia Inspektuur nimetati ümber Farmaatsiaosakonnaks, Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsus — Tervishoiu ja Hoolekande Talituseks, ministeeriumi kantselei — Üldosakonnaks, kusjuures nimetatud talituse ja osakondade ülesanded jäid endisteks.

Tegevusaasta lõpul Sotsiaalministeerium koosnes seega Tervishoiu ja Hoolekande Talitusest, Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse Osakonnast, Farmaatsiaosakonnast, Loodushoiu- ja Turismiinstituudist ning Üldosakonnast.

I.

TERVISHOIU JA HOOLEKANDE TALITUS.

A. TERVISHOID.

1. Tervishoiuline üldtegevus. Tervishoiuline töö ja tegevus riigis jätkus Tervishoiu ja Hoolekande Talituse üldjuhtimisel ja korraldusel endiste aastate eeskujul, kusjuures tegevusaasta jooksul tervishoiu-ala korralduses üleskerkinud uute küsimuste lahendamiseks peeti Tervishoiu ja Hoolekande Talituse algatusel mitmeid koosolekuid ja nõupidamisi. Nii peeti nõupidamisi ja koosolekuid ödede ettevalmistuse, erahaiglate tegevuse, emade ja laste nõuandlate tegevuse, haiglate püstitamise, koolitervishoiu, üleriigilise tervishoiunäituse korraldamise ja teiste küsimuste kohta.

Uusi seadusi tervishoiu-alal ei antud. Küll aga asus Tervishoiu ja Hoolekande Talitus tervishoiu-alaste seaduste kodifitseerimise eeltöödele, milleks vaadati läbi kõik vastavad seadused. Siin selgus, et Rahvatervishoiu korraldamise seaduses, Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduses ning Raviasutiste ja laboratooriumide seaduses tuleb võtta ette terve rida muudatusi, mistõttu osutus otstarbekohasemaks nende seaduste uuestiandmine. Selleks koostati vastavad eelnõud ja esitati Riigivolikogule vastuvõtmiseks. Tegevusaasta lõpul jätkus nende eelnõude läbivaatamine Riigivolikogu komisjonides.

Tervishoiu ja Hoolekande Talituses töötati välja järgmised uued määrused, mis jõustusid tegevusaastal:

- 1) Kanamunade ja munakonservide määrus (RT 1938, 45);
- 2) Lastekaitsefondi valitsemise ja kasutamise määrus (RT 1939, 8);
- 3) Arstide eriteadlaste kutsekorralduse määrus (RT 1939, 30).

Ühtlasi vaadati Tervishoiu ja Hoolekande Talituse poolt läbi rida teiste asutiste poolt arvamuse avaldamiseks saadetud tervishoiualaseid määrusi.

Tervishoiu ja Hoolekande Talituse juures nõuandva organina tegutsev Riigi Tervishoiu Nõukogu pidas tegevusaastal kaks koosolekut tähtsamate tervishoiuliste küsimuste arutamiseks ja määruste kavade läbivaatamiseks.

Tegevusaastal jätkusid eelmistel aastatel algatatud haiglate ehitamise tööd, milleks anti eelarve korras toetusi: Saaremaa haigla ja Nõmme tiisikushaigete eraldusmaja ehitamise lõpuleviimiseks, Tallinna keskhaigla haavaosakonna ja Narva linna haigla ehitamiseks, Pärnu linna haigla sünnitusosakonna juurdeehitamiseks, Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi ravila laiendamiseks ning mitme haigla püstitamise

eeltöödeks. Taevaskotta preventooriumi asutamise otstarbel anti toetust vastava krundi ostmiseks. Ka võimaldati riikliku toetuse abil Petseri maahaigla operatsiooni- ja ravikabinettide varustamine tarvilikude arstiriistadega ja ravivahenditega ning Nõmme-Kivimäe tiisikushaigete sanatooriumile röntgeni-sisse-seade muretsemine.

Teadmuste täiendamise otstarbel toimus Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna juures kursus jaoskonnatervishoiuarstidele, millest võttis osa 18 arsti. Tervishoiupersonaali ettevalmistus toimus endiste aastate eeskujul vastavates õppeasutistes. Õdede ettevalmistamiseks anti toetust Eesti Õdede Ühingu Õdede Koolile.

Ülevaate saamiseks tervishoiu-alast olgu toodud tegevusaasta lõpust järgmised arvud:

Registreeritud tervishoiupersonaali oli:

arste	974
hambaarste	204
õdesid	610
ämmaemandaid	406
masseerijaid	233
koolivelskreid	92
hambatehnikuid	83

Jaoskonnaarste oli 124 ja jaoskonna õdesid-ämmaemandaid — 87.

Raviasutisi oli:

riigihagilaid	22	—	2 332	voodiga
omavalits.-hagilaid	20	—	1 610	„
erahaigilaid	30	—	1 037	„
kokku hagilaid	72	—	4 979	„

Muid tervishoiuasutisi oli:

riigiambulatoriume	15
omavalitsuste ambulatoriume	46
eraambulatoriume	48
omavalitsuste mudaravilaid	3
eramudaravilaid	6

Haigete transpordi hõlbustamiseks muretseti 2 sanitaarauto 2 omavalitsusele.

2. Tervishoiuline selgitustöö.

Tervishoiuliste teadmuste populariseerimisel tegutseb Eesti Tervishoiu Muuseum, kellele tegevuse arendamiseks anti toetussummasid ministereiumilt. Eesti Tervishoiu Muuseumi tööst tegevusaastal on märkida järgmist.

Muuseumi külastas aasta jooksul 12 078 inimest. Neist käis 241 ekskursiooniga 6 764 inimest ja üksik-külastajaina 5 314 inimest. Välismaalasi käis 129 inimest.

Rahvalik-tervishoiulisi raadioloenguid korraldati 40 (neist 4 toimusid muuseumi ja Tuberkuloosi Vastu Võitlemise Sihtasutise ühisel korraldusel). Loenguid esines 29 arsti 41 eri teemal. Muid rahvalikke loenguid korraldati kokku 22. Loenguid esines 8 arsti; osavõtjaid oli kokku 3 132 ehk igal loengul keskmiselt 142 osavõtjat. Tervishoiuloenguid leeriõpetusel peeti

59 leiris; loenguist võttis osa 1 708 leeriõpilast, seega igas leiris keskmiselt 29 õpilast.

Kohapealsete maanaiste-organisatsioonide kaasaabil korraldas muuseum 14 kolmepäevast tervishoiukursust naise ja lapse tervishoiust. Osavõtjaid oli 863, seega igal kursusel keskmiselt 62 osavõtjat.

Peale selle korraldas muuseum ühe samariitlaste kursuse Tartus, millest osavõtjaid oli 60.

E. Tervishoiu Muuseumi poolt anti välja tegevusaasta jooksul peale ajakirja „Tervis“ veel mitmesugust rahvalik-tervishoiulist kirjandust ning jätkati rahvaliku tervishoiu-suurteose „Tervise Käsiraamat“ väljaandmist. Tegevusaastal ilmus nimetatud teosest II, III, IV ja V vihik (kokku ilmub 12 vihiku).

Tervishoiu Muuseumi korraldusel toimusid tervishoiu-alal järgmised erinäitused:

Tartu E. Põllumeeste Seltsi näitusel esines muuseum oma paviljonis väljapanekutega teemal „Sigade punataud“. Samal teemal esines muuseum ka Tallinna E. Põllumeeste Seltsi näitusel; edasi oli muuseumil väljapanekuid piimahügieeni alalt Järva-Jaani kodumajandusnäitusel ja laiusi ning piimahügieeni alalt Saare valla kodumajandusnäitusel; Rahvusvahelise vähi vastu võitlemise nädala puhul korraldas muuseum koos Vähi Vastu Võitlemise Seltsiga muuseumi loengutesaalis vähihaiguse näituse.

Ühtlasi jätkati üleriigilise tervishoiunäituse eeltöid, milleks Sotsiaalministeeriumilt saadi lisaelarve korras toetust 5 000 kr. Üleriigiline tervishoiunäitus toimub kava kohaselt 1940. a. suvel.

Muuseum laenutas tegevusaasta kestel loenguid ja kursusi demonstreerimiseks 2 216 diapositiivi, muuseumi enda korraldusel toimunud loenguid ja kursusi demonstreeriti neid 1 200, seega kokku 3 416 diapositiivi. Tabeleid laenutati 176.

Muuseumi Tallinna osakond töötas ümberkolimise tõttu uutesse ruumidesse (Narva mnt. 4) ainult 9 kuud, millise aja vältel muuseumi külastas 88 ekskursiooni 2 331 osavõtjaga ja 1 509 üksik-külastajat, kokku 3 940 inimest.

3. Elatusvahendite uurimine.

Elatusvahendite seaduse alusel kehtimapanavates määrustes toiduainete kohta koosseisunormide väljatöötamise otstarbel on Tervishoiu ja Hoolekande Talituse poolt kokkuleppel Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituudiga viimasele antud toetusega tegevusaastal alustatud laboratoorseid uurimisi nende toiduainete alal, kus määruste väljaandmine on osutunud eriti vajalikuks. Tegevusaastal Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituudi poolt toimetatud uurimiste põhjal on Sotsiaalministeeriumi poolt töötatud välja ja pandud kehtima Kanamunade ja munakonservide määrus (RT 1938, 45), väljatöötamisel on taigusaaduste määrus ning tera- ja kaunviljade, nende jahvatussaaduste ja tärkliste määrus ning osaliselt on valmistatud ette leiva, saia ja teiste küpsetussaaduste määruse kohta käivaid uurimismaterjale.

4. Nakkushaigused. Nakkushaiguste liikumise alal Eestis ei ole 1938. kalendriaasta jooksul, võrreldes eelmise aastaga, märkida suuremaid muutusi, arvatud välja vähene haigusjuhtude arvu suurenemine difteeria alal ning märgatav tagasimine (ligi 50%) kõhusoetõve alal. Üldiselt võib lugeda nakkushaiguste liikumist tegevusaastal rahuldavaks. Üksikute haigusliikide esinemise kohta võib märkida järgmist: ei ole esinenud ühtegi juhtu tähnilise ja taastuva soetõve, rõugete, koolera, düsenteeria ja katku alal; üksikuid haigusjuhte on esinenud malaaria, leetrite, pidalitõve, epideemilise ajupõletiku, epideemilise lastehalvatuse, undulceriva palaviku, punetiste ja kangestustõve alal, vähesel määral on esinenud roosi, läkakõha ja tuulerõugeid. Esikohal ägedatest nakkushaigustest on püsinud difteeria ja sarlakid ning selle järel kõhusoetõbi ühes paratüüfusega. Tiisikusse ja silmamarjahaigusse (trahhoomi) haigestumiste arv püsis 1937. a. tasemel.

Sunduslikult arstide poolt registreerimisele kuuluvaist nakkushaigustest esines:

	1938	1937
Kõhusoetõbi ja paratüüfus	440	783
Sarlakid	1 922	2 038
Difteeria	1 344	1 184
Leetrid	25	28
Epid. ajukelmepõletik	31	30
Silmamarjahaigus	133	152
Unehäigus	2	1
Pidalitõbi	7	6
Epideemiline lastehalvatus	25	—
Roos	79	—
Läkakõha	226	—
Tuulerõuged	379	—

Suguhaigused on 1938. a. seisnud pea võrdsel tasemel 1937. a-ga, nii oli neist registreeritud:

	1938	1937
Süüfilist	393	323
Tripperit	3 046	3 087
Pehmet šankrit	9	18

Omavalitsuste liikuvate desinfektsiooniaparaatidega varustamise kava täitmise jätkamiseks anti Tervishoiu ja Hoolekande Talituse poolt 1938/39. a. eelarve krediidist 18 omavalitsusele toetust 4 990 kr, millega muretseti 63 hüdropulti (udustamisaparaati) ja 61 formaliiniaparaati.

Karanteenina töötas Tallinna merekaranteen Paljassaarel ning Narva observatsioonipunkt. Viimases oli aasta jooksul ning vaadati arstlikult läbi 928 isikut, kelledest 17 isiku juures teostati tarvilik desinfektsioon.

Pasteuri Instituudis raviti tegevusaasta jooksul 73 marutõvekahtlast isikut.

Leeprahaiguse vastu töötas 4 leprosooriumi, kus oli haigeid keskmiselt:

Tarvastus	— 44
Kuudal	— 56
Audakul	— 34
Muulis	— 11

Ühtlasi jätkati riiklikul toetusel leeprajuhtude uurimistöid.

5. Tuberkuloos. Tuberkuloosi vastu võitlemisele ja selle haiguse levimise tõkestamisele püüti möödunud aastal võimaluse piires eriti panna rõhku. Tiisikushaigetele uute ravivõimaluste loomiseks jätkati riigi toetusel Nõmme tiisikusravila püstitamise lõpuleviimist ning Tartu tiisikusravila laiendamist. Ka valmistati projektid Taagepera ja Taheva sanatooriumi ümber- ja juurdeehituseks. Ehitustööd ise tulevad teostamisele järgmisel aastal.

Peale selle toimus tavalises korras tuberkuloosi vastu võitlemine vastavate raviasutiste, sanatooriumide, eraldusmajade ja tiisikusnõuandlate kaudu. Tegevusaastal oli sanatooriumides ja raviasutistes voodeid järgmisel arvul: Taagepera sanatooriumis 80 voodit, Eestimaa Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi Nõmme kopsuhaigete sanatooriumis ja Tallinna Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi Nõmme-Kivimäe sanatooriumis kokku 92 voodit, Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi Tartu tiisikusravilas ja Pärnumaa Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi Libatse tiisikushaigete ravilas kokku 58 voodit, Eesti Punase Risti Seli sanatooriumis 50 voodit, Tallinna linna tiisikushaigete eraldusmajas (haigetekodu) 50 voodit ja linna II haigla juures tiisikushaigete osakondades kokku 100 voodit ning Taheva lastesanooriumis suvekuudel 100 ja talvekuudel 60 voodit lahtist kopsutuberkuloosi põdevatele lastele.

Aasta jooksul töötas Tuberkuloosi Vastu Võitlemise Sihtasutisel riigi toetusel 12 nõuandlat. 1938. a. (1. I 1938 — 1. I 1939) registreeriti nõuandlate poolt 2 117 uut tiisikushaiget (1 070 meest ja 1 047 naist). Neist pödes hingamisteede tuberkuloosi 1 373, luu- ja liigesetuberkuloosi 51, näärmete tuberkuloosi 679 ja muid tuberkuloosivorme 14.

Aasta jooksul kustutati nõuandlate tiisikushaigete registrist 1 127 haiget, neist suri 516, tervistus 388 ja mitmesugustel põhjustel lahkus nõuandlate hoolduselt 223.

Nõuandlais registreeritud tiisikushaigete üldarv oli 31. XII 1938 9 448, neist 4 594 meest ja 4 854 naist. Seega on nõuandlais registreeritud tiisikushaigete arv tõusnud võrreldes 31. XII 1937 andmetega 1 012 haige võrra. See tõus ei tähenda aga, et meie tiisikushaigete arv oleks üldiselt kasvanud, vaid et registreeritud tiisikushaigete arv on kasvanud, mis on tingitud nõuandlate võrgu tihenemisest ja nende töö intensiivsemaks muutmisest, mistõttu haigus suudetakse varakult avastada.

31. XII 1938 nõuandlais registreeritud haigeist pödes hingamisteede tuberkuloosi 7 264, luu- ja liigese-tuberkuloosi 247, näärmete tuberkuloosi 1 892 ja teisi tuberkuloosivorme 45.

Tegevusaastal oli tiisikusnõuandlate teenistuses 14 arsti, 18 õde ja 12 teenijat, kokku 44 isikut.

Nõuandlad töötasid aasta jooksul kokku 2 851 päeva. Harilikult oli üks päev nädalas nähtud ette vastuvõtuks lastele.

Ambulatooriumi kasustas 13 993 isikut 33 492 korda. Nõuandla arstide poolt tehti visiite haigete kodudesse linnas 970 korda ja maal 78 korda, ödede poolt linnas 3 800 korda ja maal 5 271 korda.

Rõgaurimisi tehti 3 676. Kopsude läbivalgustust röntgeniga võeti ette 6 624 korral ja kopsu röntgeni-ülesvõtteid tehti 1 160.

Õhkrinna järeltäitmisi tehti 546 haigel, kokku 6 914 korda. Spetsiifilist ravi teostati 266, mittespet-siifilist 41 ja sümptomaatilist 1 422 korral.

Nõuandlate kaudu levitati propagandakirjandust ja trükitud juhendeid tiisikushaigetele 2 034 eks.

Sihtasutisel on 4 raviasutist 157 voodiga. Haiged viibis neis ravil 716 isikut, kokku 54 186 ravipäeva. Asutistest lahkus ravilt aasta kestel 542 ja suri 19. 31. XII 1938 jäi ravile 155 haiget.

Sanatooriumide ruumide kitsikus oli endiselt suur. Haiged pidid 2—3 kuud järjekorda ootama.

Arvestades kopsutuberkuloosi-sanatooriumide voo-dite arvu vähesust asus sihtasutis Sotsiaalministeeriumi soovil ja toetusel ühe uue sanatooriumi püstitamise eeltööde tegemisele.

Majanduslikult kehvadele tiisikushaigetele jagati toetusi 1 355 isikule kokku 79 710 kr suuruses.

Eelmiste aastate eeskujul korraldati kõigi tiisikuse vastu võitlemise seltside poolt (peale Petserimaa Tiisi-kuse Vastu võitlemise Seltsi) valgelillepäevi. Valge-lillepäeva korjandused, peod ja loteriid andsid puhas-tulu ümarguselt 24 400 kr.

Tiisikuse vastu võitlemiseks tarvisminevate sum-made suurendamiseks ja tiisikuspropagandaks laskis sihtasutis 1. XII 1938 käibeile erilised margid, nn. „jõulumargid“, mis välismaal paljudes riikides juba pikemat aega käibel. Jõulumarkide sissetulekust otsustati moodustada fond tiisikushaigete töökoju asutamiseks. Jõulumargid olid käibel 1. XII kuni 1. I, seega 1 kuu. Kuigi üritus oli meil Eestis esmakordne ja idee laiemaile rahvahulkadele alles tundmata, leidis see siiski sooja vastuvõttu ja nende müügist saadi puhastulu kogusummas 4 986 kr. Peale selle summa saadi Vabariigi Presidendilt jõulumarkide leviku toetamiseks 1 000 kr.

On püütud võimalikult laiendada rahva teadmusi tiisikusest kui nakkushaigusest ja anda juhendeid selle vastu võitlemiseks. Selleks korraldati mitmel pool rahvalikke loenguid, kokku 18. Loenguist võttis osa 1 956 kuulajat. Tiisikust selgitavat rahvalikku kirjan-dust jagati 5 840 eks. Ajakirjas „Tervis“, mis on tunnustatud sihtasutise häälekandjaks, ilmus pea igas numbris rahvalikke kirjutisi tiisikusest. Koostöös Tervishoiu Muuseumiga levitati raadio kaudu Tervis-hoiu Muuseumi tervishoiuliste loengute sarjas teadmusi tiisikusest.

1940. a. toimuva tervishoiunäituse tuberkuloosi-osakonna korraldustöid, mida alustati eelmisel aastal, jätkati.

Tuberkuloosi küsimusi käsitlevale teaduslikule tööle õhutamise eesmärgil kuulutati välja võistlustöö,

määrates auhinnaks 150 kr. 1940. a.-ks seati üles uus auhinnatöö-teema: „Tuberkuloosi esinemine ja selle vastu võitlemine Tartu linnas Eesti iseseisvuse ajal“

1928. a.-st kuulub sihtasutis Rahvusvahelisse Tu-berkuloosi Vastu Võitlemise Liitu, kellega on tihedad sidemed tuberkuloosistatistika vahetamise alal. Need sidemed jätkusid ka teg.-aastal.

6. Vaimuhaiged ja langetõbised.

Hoolekanne vaimuhaigete, lan-getõbiste ja nõdramõistuslik-kude eest toimus riigi kulul vastavais vaimu- ja närvi-haiglais, varjupaikades ning perekondades. Perekonda-desse paigutati rahulikud haiged. Pildi selle tegevuse kohta annavad järgmised arvud:

Seevaldis oli tegevusaastal . .	751 haiget
Jämejalas „ „ . .	268 „
Pilgusel „ „ . .	55 „
Tartu Ülikooli vaimu- ja närvi-	
haiglas oli tegevusaastal .	110 „
varjupaikades oli tegevusaastal	954 „
perekondades „ „	1 220 „

Kokku 3 358 haiget

Nende haigete ravikulud kandis riik suuremas osas täies ulatuses ja teises osas — riik 75% ja oma-valitsused 25% ulatuses, vastavalt sellekohasele sea-dusele.

Seoses vaimuhaigete, langetõbiste ja nõdramõis-tuslike hoolekandega on nende steriliseerimine. Steri-liseerimise seaduse alusel, mille sihiks on alaväärtusliku järeltuleva põlve sigitamise ja sünnitamise ärahoid-mine, esitati aasta jooksul sigivõimetuks tegemiseks üldse 22 isikut. Neist otsustati 2 puhul sigivõimetuks tegemine eitavalt. Ühtlasi katkestati tähendatud isikuist 6-l rasedus. Steriliseeritavaist olid 18 nais-isikud ja 2 meesisikud.

B. LASTEKAITSE.

1. Üldine areng. Laste- ja emadekaitse töö arenes möödunud tegevusaas-tal tõusu suunas. Nii kutsuti ellu uued erilaadilised asutised, nagu vigaste laste kodu ühes algkooliga Pääskülas Punase Risti korraldusel ja rasedate emade kodu Tallinnas sihtasutise „Eesti Lastekaitse“ kor-raldusel.

2. Laste tervislik kaitse.

Laste tervisliku kaitse tõstmi-seks avati möödunud tegevus-aastal 4 uut emade ja laste nõuandlat ja Punase Risti korraldusel muretseti auto uuele liikuvale emade ja laste nõuandlale. Seega tõusis emade ja laste nõu-andlate arv 24-lt 28-le. Neist on 18 omavalitsuste ja 10 eraorganisatsioonide ülalpidamisel. Kõigis nõu-andlais kokku oli 31. XII 1938 registreeritud 28 501 last ja 2 093 rasedat ema. Juhuslikult oli aasta jooksul kasustanud tervishoiulist nõuannet 5 225 last. Üldine laste visiitide arv nõuandlaises oli 65 879 ja emade visiitide arv 7 269. Registreeritud laste ja emade perekondadesse tegid arstid aasta jooksul 1 340 visiiti

ja öed 21 350 visiiti. Kaitserõugeid pandi aasta kestel üle riigi 19 513 alla 4 aastasele lapsele ja 18 312 kooliõpilasele. Möödunud aastal sündis 18 450 last. Sünnitusabi anti emadele ämmaemandate poolt väljaspool haiglaid 3 132 juhul ilma arstita ja 231 juhul ühes arstiga, kusjuures lapsi sündis 3 350, neist sündis surnult 87 last — 47 poeg- ja 40 tütarlast. Haiglais sündis 7 683 last, neist 392 enneaegselt. Arstide poolt anti sünnitusabi sünnitajate juures kodus 1 792 juhul, neist 156 juhul sündis laps enneaegselt. Üldiselt anti tervishoiupersonaali poolt sünnitusabi 13 486 juhul, ilma sünnitusabita sünnitasid emad 4 964 juhul.

Suvekolooniaid peeti Tervishoiu ja Hoolekande Talituse poolt ülal kaks: poistele kurtummade koolis Porkunis ja tütarlastele Narva-Jõesuus.

3. Imikute kaitse.

Alla 3 aasta vanuseid lapsi oli 4-s riigi poolt ülalpeetavas rinnalaste ja emade kodus teg.-aasta kestel 721 ja emasid 319. Rinnalaste kodude ülalpidamine maksus aastas 186 098 kr. Samade emade ja rinnalaste kodude kaudu anti perekondadesse kasvatada alla 3 aasta vanustest 1 400 last ja maksti nende kasvatuse toetamiseks 56 240 kr. Sihtasutise „Eesti Lastekaitse“ kaudu oli perekondades kasvatada 706 last ja nende kasvatamisele kulutati 32 000 kr. Tervishoiuline tase on suuremates rinnalaste ja emade kodudes, nagu Nõmmel ja Tartus, paranenud peale seda, kui Tervishoiu ja Hoolekande Talituse poolt anti juhendid mitte võtta lapsi kodusse üle ettenähtud arvu. Kõik rinnalaste ja emade kodudesse vastuvõetud lapsed immuniseeriti difteeria vastu.

4. Laste lahtine hoolekanne.

Omaavalitsustele anti üle 3 aasta vanuste laste kasvatamiseks perekondades riigi poolt rahalist toetust 50% ulatuses. Selleks kulutas riik möödunud aastal 270 000 kr. Peale selle peab riik veel ülal üle 3 aasta vanuste laste jaoks üht kinnist lastekodu Vaivaras. Aasta jooksul viibis selles lastekodus 153 last, perekonda oli selle lastekodu kaudu antud kasvatada 41 last, kelle kasvatuskuludeks maksti 5 130 kr.

5. Laste erakorraline abistamine.

Laste erakorraliseks abistamiseks, s. o. puudustkannatavate laste rõivastega ja sooja toiduga varustamiseks kulutas riik möödunud aastal 126 000 kr. Toitlustamist korraldasid kohtadel linna- ja suuremate alevite omaavalitsused. Peale toidu ja rõivastise võimaldati lasterikastele perekondadele odava hinnaga küttematerjali.

6. Eraorganisatsioonide tegevus.

Eraorganisatsioonide töö lastekaitse alal toimus sihtasutise „Eesti Lastekaitse“ ja tema liikmete, lastekaitse alal tegutsevate kohalikkude organisatsioonide kaudu. Sihtasutise „Eesti Lastekaitse“ juurde moodustatud komitee „Kõik lapsed suveks maale“ korraldas Tallinnas karbikorjanduse, mis andis sissetulekut 3 500 kr, mis kasustati laste maalesaatmiseks. Suvipuhkusele saadeti Tallinnast üldse 2 654 last, neist perekonda-

desse 911 last ja ülejäänud suvikodudesse. Eraorganisatsioonidest korraldasid suvikodusid Eesti Lastekaitse Ühing, Eesti Punane Rist, Eesti Lastesõprade Ühing ja teised lastekaitseühingud.

7. Rahva Juurdekasvu ja Heaolu Komisjoni tegevus.

Peale Lastekaitsefondi, Emade ja lastekaitse ja teiste seaduste eelnõude kavade läbivaatamist on Rahva Juurdekasvu ja Heaolu Komisjon oma töö katkestanud ning jäänud ootama komisjoni poolt läbivaadatud seaduseelnõude kehtimapanekut kui ka läbikaalutud ja vastuvõetud otsuste ning kavade ellurakendamist vastavate asutiste poolt.

Komisjoni poolt vastuvõetud otsustest on Vabariigi Valitsus võtnud eriti kaalumisele vallalistele ja lasteta abielupaaridele kohustuste pealepanemise lastekasvatuse ja lasterikaste perekondade toetamiseks.

Rahva juurdekasv oleneb kahest faktorist — ühelt poolt sündimuse tõusust ja teiselt poolt suremuse vähendamisest. Komisjoni poolt tunnustatud abinõud suremuse vastu võitlemiseks, mis senini on tarvitusele võetud ja mida kindla plaani järgi arendatakse, on kaheksaunalsed:

- 1) paremate võimaluste loomine haigete ravimiseks raviautiste võrgu laiendamisega üleriigilises ulatuses, s. o. olemasolevate haiglate ümberkorraldamise ja täiendamise ning uute haiglate, sanatooriumide, preventooriumide ja eraldusmajade püstitamise kaudu;
- 2) preventiivsete abinõude tarvitusele võtmine, et võimalikke haigestumisi ära hoida. Eeskätt on siin nähtud ette emade ja laste nõuandlate võrgu laiendamine ja nende töö süvendamine.

Statistiliste andmete järgi on meil viimaseil aastail sündimus tõusnud ja suremus vähenenud. 1 000 el. kohta oli:

1938	sünde	16,3,	surem.	14,5,	rahv.	loodusl.	iive	1,8
1937	„	16,1,	„	14,7,	„	„	„	1,4
1936	„	16,1,	„	15,6,	„	„	„	0,5

Ka on abiellumiste arv viimase 3 aastaga tõusnud rahuldavalt kõrge tasemeni, mis peaks olema küllaldaseks eelduseks sündimuse edaspidiseks tõusuks.

Kõrvuti kõige eeltooduga jätkatakse põhjuste uurimist, mis meil sündimuse tõusu pidurdavad. Sel alal teaduslikkude uurimiste läbiviimise on võtnud endale ülesandeks eugeenika õppetool Tartu Ülikooli juures, mis kutsuti ellu 1938. a. Rahva Juurdekasvu ja Heaolu Komisjoni ettepanekul.

Komisjoni poolt sotsiaalolude parandamiseks vajalikeks tunnustatud abinõudest jätkatakse riigi, omaavalitsuste ja eraettevõtete koostööd ka muul teel, nagu uute koolimajade püstitamise jätkamine, kooliõpilaste internaatide korraldamine ning võimlate ja spordihoonete ehitamine, tarbe- ja roiskveekanalisatsiooni süsteemi korraldamine ja turuhoonete ehitamine, eriti aga tervishoiunõuetele vastavate elukorterite ehitamine, tööstustes tervishoiunõuetele vastavate tööruumide ehitamine kui ka Sotsiaalministri poolt

kehtimapanud uute töötervishoiu-määruste nõuetele vastavate tööseadeldiste nõutamine.

Kuna aga eeltoodud kavade teostamine oleneb suurel määral riigi majanduslikust kandejõust, siis nii mõnegi laiaulatusliku kava elluviimine nõuab pike-mat aega.

C. HOOLEKANNE.

1. Kinnine hoole- kanne.

Riigi poolt peetakse kinnise hoolekande asutistena ülal riigi pimedate-asutised Tartus ja Kopli töömaja Tallinnas. Riigi pimedate-asutistes töö ja tegevus toimus aasta jooksul normaalselt. Tegevusaasta algul viibis asutistes üldse 62 hoolealust. Aasta jooksul võeti vastu 9 hoolealust ning lahkus 2 hoolealust, seega kuulus asutiste hooldamisele aasta lõpul 69 hoolealust.

Kopli töömajas leiavad hooldamist ja tööd vabatahtlikult töömajja astunud tööpuuduse all kannatajad isikud ja omavalitsuste otsusel sundkorras töömajja paigutatud tööjõulised isikud, kes tabatud kerjamiselt. Tegevusaasta algul oli töömajas 62 hoolealust, nendest 41 sundkorras paigutatut ja 21 vabatahtlikku. Aasta lõpuks jäi töömajja 63 hoolealust — sundkorras paigutatuid 24 ja vabatahtlikke 39. Aasta jooksul paigutati omavalitsuste poolt Hoolekande seaduse alusel töömajja sundkorras 15 isikut (eelm. a. 32), vabatahtlikult töömajja astuda soovijaist võeti vastu 134 (eelm. a. 143). Keskmine hoolealuste arv päevas oli 50,2 eelmise aasta 52,2 vastu; hoolealuse töömajas viibimise aja aastakeskmine oli 104,2 päeva (eelm. a. 108,9 päeva). Nagu 1937/38. a., nii ka teg.-aastal läks töömajal korda hankida produktiivset tööd kõigi hoolealuste rakendamiseks aasta läbi. Riigieelarve kulud töömaja osas näitavad pidevat langust, olles: 1935/36. a. 22 000 kr, 1936/37. a. 18 000 kr, 1937/38. a. 14 000 kr, 1938/39. a. 9 000 kr.

Omavalitsuste poolt ülalpeetavate kinnise hoolekande asutiste arv püsis endisel tasemel. Ka hoolealuste arvus polnud nimetamisväärsed muudatusi.

2. Lahtine hoole- kanne.

Lahtise hoolekande alal annab riik toetust ja abi looduslike õnnetuste ja õnnetusjuhtude (peamiselt tulikahjude) puhul kõige tarvilikuma vara kaotanud puudustkannatavaile isikuile, tasudes sellistel kordadel ka puudustkannatavate vigastatud isikute ravikulud. Aasta jooksul oli kulusid sel alal 6 600 kr.

Ühistel alustel Eesti kodanikkudega antakse abi riigi poolt ka kodakondsuseta puudustkannatavatele isikutele, milleks kulutati 21 700 kr. Välismaal viibivate eestlaste ja Eestis viibivate välismaalaste abistamiseks kulutati aasta jooksul 12 500 kr.

Teg.-aastal jätkati erakordsete perioodiliste toetuste maksmist puudustkannatavatele isikutele, kes mitmesugustel põhjustel ei omanud pensioniõigust, kuid kes oma tegevuse ja teenete eest väärisid toetust. Aasta lõpuks oli selliseid toetusesaajaid 92, kellele anti aasta jooksul toetust 17 000 kr. Peale selle anti

ministeeriumi poolt mõningaid väiksemaid toetusi ka üksikutele puudustkannatavatele isikutele.

Ministeeriumi kaudu toimub toetuste andmine Maakapitali summadest endistele mõisapensionäridele. Mõisapensionäre oli aasta lõpuks 257 isikut ja toetus kogusummas 31 400 kr.

Samuti toimub ministeeriumi kulul sõjainvaliidide järeldravi ja nende ortopeediliste vahenditega ja kunstlike kehaliikmetega varustamine. Kulusid oli sel alal aasta jooksul 22 000 kr.

Kultuurilisi toetusi hoolekande alal määrati omavalitsustele hoolekandeaasutiste sisseseadmiseks 7 500 kr ja eraorganisatsioonidele hoolekande teostamiseks 146 500 kr.

Vabariigi Presidendi nimele saadetud toetuspalveist, mis Presidendi Kantselei poolt ministeeriumile edasi saadeti, vaadati läbi ja otsustati aasta jooksul ca 3 300.

3. Sotsiaalministeeriumi koostöö organisatsioonidega.

Sotsiaalministeeriumi koostöö põhimõtteks sotsiaaltöö sihte taotlevate organisatsioonidega on olnud — koordineerida organisatsioonide tegevust, hoogustada nende algatust, sealjuures toetades rahaliselt organisatsioonide korraldusi ning juhtides tähelepanu neile sotsiaaltöö aladele, mis meil veel korraldamist vajavad ja kus organisatsioonid tõhusalt kaasa aidata võivad.

D. PENSIONIDE JA RIIGITEENIJATE, -TÖÖLISTE NING ÕPPEJÕUDUDE HAIGUSKINDLUSTUSE ALA.

1. Seadusandlus.

1936. a. jõustunud Pensioni seaduse elluviimiseks vajalikude korralduste andmisega jõuti tegevusaastal lõpule, kuid selle rakendamine kestab edasi. Mõnede uute olukordade tekkimise kui ka muutumise tõttu osutus tarvilikuks seadust täiendada, milleks 11. IV 1938 anti Pensioni seaduse muutmise ja täiendamise seadus (RT 1938, 39). Suurem osa Pensioni seaduses tehtud muudatustest ja täiendustest on redaktsioonilise iseloomuga. Peale selle tehti Pensioni seaduses ka väiksema ulatusega sisulisi parandusi ja täiendusi, mis olid tingitud vajadusest luua ühtlane süsteem ja kooskõla ning kaotada tühikud vastavais eeskirjades. Nimelt laiendati Pensioni seaduse õnnetuskindlustuse eeskirju ka eriseaduste, -määruste või -põhikirjade alusel tegutsevate riiklikkude asutiste ja ettevõtete tööliste, arvatud välja ärilisel alusel tegutsevate riiklikkude tööstuslikkude ettevõtete töölised, kes kindlustatakse õnnetusjuhtude puhuks ühistel alustel tööstuslikkude erakäitiste töölistega. Peale selle arvati Pensioni seaduse muutmise ja täiendamise seadusega õnnetuskindlustuse osas Pensioni seaduse alla ka need isikud, kellele teenistus või töö Pensioni seaduse alla kuuluvates asutistes või ettevõtteis loetakse kõrvaltöös. Muudest Pensioni seaduse muudatustest ja täiendustest tuleb nimetada veel seda, et riigiasutistelt ja -ettevõtteilt hakati võtma pensionikapitalimaksu nende pensioniõiguslikkude isikute palkadelt, mis tasu-

takse erieelarvete summadest, ühistel alustel eriseaduste, -määruste või -põhikirjade alusel tegutsevate riiklikkude asutiste ja ettevõtete ning et lastega lesknaistele-pensionäridele võimaldati teenida pensioni-õiguslikkudel teenistuskohadel, nagu see oli võimaldatud neile enne 1. X 1936.

Seoses Pensioni seaduse täiendamise ja muutmise seaduse jõustumisega muudeti ja täiendati vastavalt ka Pensioni seaduse alusel antud määrusi.

Peale Pensioni seaduse muudeti ja täiendati 14. IV 1938 Sõjaväelaste pensioni seadust. Sõjaväelaste pensioni seaduse muutmise seadus (RT 1938, 39) taotles peamiselt redaktsioonilise iseloomuga parandusi ja täiendusi.

Osalt puudutas pensionide ala ka Amnestiasaadus, millega osale pensionäridele pensioniõigused tagasi anti.

Vähemalt 40%-lise töövõimekaotusega Vabadussõja invaliidide-pensionäride kohta pandi kehtima eriseadused, millega invaliididele võimaldati tasuta sõit kõigil riigi üldkasutatavatel liiklemisvahenditel, ühtlasi vabastati nad kogukonnamaksust. Viimane soodustus on kehtiv ka Maailmasõja invaliidide-toetusesaajate kohta.

2. Pensionäride arv. Pensionäride arvuline liikumine näitas ka 1938/39. a. suurenemist. Nimelt suurenes riigi- ja omavalitsusteenijate, riigitöliste, õppejõudude ja sõjaväelaste pensionäride arv. Seevastu veneaegsete pensionäride ja rahvaväelaste-pensionäride arv näitas aasta jooksul kahanemist. Rahvaväelaste-pensionäride arv vähenes seetõttu, et osale neist määrati pensioni uue Sõjaväelaste pensioni seaduse põhjal ja need on seepärast näidatud sõjaväelaste liigi all.

Üksikasjalise ülevaate pensionäride arvu kohta 1938/39. a. liikide järgi annab järgnev tabel, milles pensionär-perekonnad on arvestatud igaüks ühe üksusena.

Pensionäride arv 1938/39. a.

Pensionäride liigid	Pensionäride arv 31. III 1939	Aasta jooksul		Pensionäride arv 31. III 1938
		tulnud juurde	langenud välja	
Riigi- ja omavalitsusteenijad, riigitölistel ning õppejõud	8 523	727	182	7 978
Sõjaväelased	929	249	16	696
Rahvaväelased	1 696	—	173	1 869
Veneaegsed pensionärid . .	3 268	45	129	3 352
Vanad õpetajad	81	2	9	88
Kokku	14 497	1 023	509	13 983

Pensionideks ja toetusrahadeks ettenähtud summa tõusis 1938/39. a. ligi 5,5 milj. kr-ni. Sellest kulusummas oli nähtud ette riigieelarves ümarguselt 4,1 milj. kr, kuna ülejäänud summa tuli katta pensionikapitalimaksude tuludest.

3. Riigiteenijate haiguskindlustus.

Riigiteenijate, -töliste ja õppejõudude haiguskindlustuse alal jätkus eelmisel aastal jõustunud uue haiguskindlustuse seaduse rakendamine. Sel puhul anti vastavatele asutistele ja ettevõtetele rida eeskirju.

Seoses Pensioni seaduse muutmisega muudeti ka Riigiteenijate, -töliste ja õppejõudude haiguskindlustuse seadust selles mõttes, et selle seaduse alla arvati ka eriseaduste, -määruste või -põhikirjade alusel tegutsevate riiklikkude asutiste ja ettevõtete töölised, arvatud välja ärilisel alusel tegutsevate riiklikkude tööstuslike ettevõtete töölised, kes kindlustatakse õnnetusjuhtude puhuks ühistel alustel tööstuslike erakäitiste töolistega.

II.

TÖÖKAITSE JA SOTSIAALKINDLUSTUSE OSAKOND.

1. Töökaitse ja sotsiaalkindlustus.

Sotsiaalseadusandluse alal töötati välja ja pandi kehtima tegevusaasta vältel järgnevad seadused ja määrused. Töökaitse alal pandi kehtima Äride ja kontorite töökorralduse seadus (RT 1938, 42). Selle seaduse jõustumisega täideti lünk, mis senini valitses ärides ja kontorites peamiselt vaimsel alal töötavate töövõtjate töö- ja puhkeaja suhtes. Kuna äride ja kontorite töötajate kohta puudus avalikõiguslik normistik, võis töövõtjate tööaeg venida nii pikaks, kui see oli vajalik tööandjale, ilma et töövõtjal selle eest olnuks õigus nõuda lisatasu. Samuti olenes vaid tööandja heatahtlikkusest, kas ta töövõtjale andis palgalist puhkust või mitte.

Ärideks selle seaduse mõttes loetakse kauplused ja laod, kus kaupade ost-müük toimub hulgi või jaoti, ja kontoriteks kaubanduslike ja tööstuslike käitiste kontorid ja bürood, pangad ja igasugused muud bürood ning kantseleid, kus tarvitatakse töö-

jõude peamiselt vaimseks tööks. Seaduse alla ei kuulu riigi- ja omavalitsusasutised, kutsealased omavalitsused, ajalehtede ja ajakirjade toimetused, apteegid, võõrastemajad, restoranid, kohvikud ja söögi- ning teemajad.

Normaaltöötajaks loetakse ärides linnades mitte üle 8 tunni päevas ega 48 tunni nädalas; ärides maal mitte üle 9 tunni päevas ega 54 tunni nädalas ja kontorites mitte üle 7 tunni päevas ega 41 tunni nädalas. Ületundide arv ei või normaalselt ületada iga töövõtja kohta 18 tundi nädalas ega 260 tundi aastas ning kõigi ületundide eest tuleb tasuda vähemalt 50% kõrgemalt.

Ärides ja kontorites peetava ületundide ja ületunnitaskude arve vorm on avaldatud RT 1938, 95.

Seadus tagab töövõtjale ka lõunavaheaja ning igal aastal ajavahemikul 1. I kuni 1. X palgalise puhkuse. Puhkust on õigus saada äri- ja kontoriteenijatel peale

1-aastast teenistust 2 nädalat; kontoriteenijatel peale 3-aastast teenistust vähemalt 3 nädalat ja peale 5-aastast teenistust vähemalt 4 nädalat.

Äri või kontori töö normaalkäigu tõsise katkestuse vältimiseks võib tööandja puhkuse asemel anda vastava aja lisapalga, kuid seda mitte sagedamini kui 2 aastal järgemööda.

Naistöötajatele on sünnitamise korral tagatud töölt vabastamine ja terve palga edasisaamine ühes töölt vabastamisega 2 nädalat enne ja 4 nädalat pärast sünnitamist, kui nad ei saa vähemalt sama palju mõnelt kindlustusasutiselt, kus nad on sunduslikult kindlustatud. See õigus on ainult neil, kes on teeninud äris või kontoris mitte vähem kui 6 kuud enne sünnituspäeva.

Peale eeltoodu näeb seadus ette veel mõningaid nõudeid tööruumide ja töötervishoiu kohta, jättes nende üksikasjalise korraldamise Sotsiaalministri võimkonda.

Tegevusaasta vältel pandi kehtima veel:

XXI rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastu võetud kaubalaevastiku kaptenite ja ohvitseride kutseoskuse minimaalnõudmise kohta käiva konventsiooni eelnõu (nr. 53) kinnitamise seadus (RT 1938, 1) ja muudeti ning täiendati Meremeeste seadust (RT 1938, 106) ning Meremeeste tööaja seadust (RT 1938, 70).

XXI rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastu võetud kaubalaevastiku kaptenite ja ohvitseride kutseoskuse minimaalnõudmise kohta käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadusega ühines Eesti rahvusvahelise konventsiooniga. Konventsiooni eeskirjade järgi ei või keegi täita laevakapteni või -ohvitseri kohuseid ning kedagi ei saa palgata nende kohuste täitmiseks, ilma et tal oleks vastav kutsetunnistus. Peale selle konventsioon näeb ette tingimused, millele peab vastama kutsetunnistuse saaja.

Meremeeste seaduse muutmise ja täiendamise seadusega täpsustati Meremeeste seadust redaktsiooniliselt ning kohandati meremeeste teenistuslepingu sõlmimise ja lõpetamise eeskirju tegeliku elu nõuetega ja praksises kujunenud korraga. Seadust täiendati raadiooperaatorite kohuste fikseerimise suhtes.

Meremeeste tööaja seadust muudeti mitte-möödapääsmatute tööde, pühade ja vahiteenistuse kompenseerimise osas. Enne seaduse muutmist võidi meeskonda rakendada öösiti niisugustele töödele, mis olid väga hästi tehtavad päeval, ja pühade suhtes peeti kõiki meil peetavaid pühi vaid Eesti sadamates viibides, kuid väljaspool Eesti sadamaid vaid neid, mis tähendatud Meremeeste tööaja seaduses. Uue redaktsiooni järgi ei tohi aga töid, mis pole möödapääsmatud, teha sõidu ajal peale pühade ja riiklikkude pühade ka kella 19 kuni kella 6-ni ning pühade suhtes on meil peetavate pühade arv piiratud vaid laeva välissadamas viibides. Eesti sadamates ja merel viibides tuleb aga pidada kõiki pühi Pühade ja puhkepäevade seaduse kohaselt.

Vahiteenistuse kompenseerimise osas määrati, et vahiteenistuses oldud iga 1½ tunni eest tuleb anda vaba aega 1 tund tööajast.

Meremeeste tööaja suhtes tuleb märkida veel Sotsiaalministri poolt antud Sise- ja kohaliku sõidu laevadel meremeeste tööajas lubatavate erandite määrust (RT 1938, 53). See määrus, mis antud Meremeeste tööaja seaduse alusel, määrab kindlaks, et sise- ja kohalikkude sõitude reisijatelaeval võib: 1) laeva saabumisel sadamasse või väljumisel sadamast nõuda teki- ja masinajuhtkonnalt ja -meeskonnalt kaupade lossimist ja laadimist ilma eritasu maksmata mitte rohkem kui 3 tundi ööpäeva jooksul; 2) ületunnitööd teha ülimalt 30 tundi nädalas; 3) laeva sõidu ajal ja sadamasse saabumise või sadamast väljumise päeval teha ületunnitööd 10 tundi 2 teineteisele järgneva ööpäeva jooksul ja 4) laeval, mille katkestamata sõit ei ületa 12 tundi ja teenistus on vahtidesse jaotamata, pikendada teki- ja masinajuhtkonna ja -meeskonna liikmete tööaega kuni 70 tunnini nädalas.

Töötervishoiu alal pandi kehtima Äride ja kontorite töötervishoiu määrus (RT 1938, 106). Määrus sisaldab üksikasjalisi juhendeid ning norme äride ja kontorite tööruumide, kõrvalruumide, ventilatsiooni, temperatuuri, valgustuse, ruumide korrashoiu ja kaitsevarustuse kohta.

Muudeti ja täiendati Tehnilistel põhjustel kõigil nädalapäevadel ööd ja päevad vahetpidamata kestvate tööde (RT 1938, 79), Vahetpidamata kestva valmistusega tööstuskäitistes pühapäevadel ja pühadel lubatud tööde (RT 1938, 79) ja Seltskondlikkudes huvides elanikkude igapäevaste tarviduste rahuldamiseks pühapäevadel ja pühadel lubatud tööde (RT 1938, 102) nimekirja. Esimest kahte nimekirja muudeti ning täiendati paberi- ja puupapivabrikute ning õlikivitööstuse suhtes, viimast trükitööstuse suhtes.

Sotsiaalkindlustuse alal, arvatud välja põllutööliste õnnetuskindlustus, tegevusaastal muudatusi ei olnud, seda teostati endistel alustel ja korras.

Põllutööliste õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seadust täiendati Riigihoidja poolt 8. IV 1938 antud dekreediga selles mõttes, et kui kannatanu jaoskonnaarsti äraolekul on pöördunud esmaabi saamiseks arsti poole, kes ei ole jaoskonnaarst, siis võib ka see arst ravimist jätkata. Juhul, kui jaoskonnaarsti asukoht on kannatanu elukohast vähemalt 5 km kaugemal kui mõne teise arsti asukoht, siis on võimaldatud kannatanul pöörduda ravi saamiseks ligema arsti poole, kuigi see ei ole jaoskonnaarst. Kannatanut raviva arsti saatekirjaga on iga haigemaja või arst kohustatud ravimiseks vastu võtma temalt tasu nõudmata.

Eelnimetatud muudatused jõustusid 14. IV 1938.

Takse ja aluseid, millele järgi makstakse tasu arstidele põllumajanduslike tööde juures õnnetusjuhtude läbi kannatanute ravimise ja komisjonis läbivaatamise eest, täiendati Kindlustusnõukogu poolt 11. IV 1938 (kinnitatud Sotsiaalministri poolt 21. V

1938) selliselt, et arstidele, kes ei ela komisjoni asukohas või kes sõidavad vaatama läbi neid õnnetuste läbi kannatanuid, kes tervislikel põhjustel ei ole suutelised ilmuma komisjoni, tasutakse ka sõidukulud laeval I kl. ja raudteel II kl. tariifi järgi; hobusega, autoga või omnibustel sõitute puhul tegelikkude sõidukulude suuruses, kuid mitte üle 25 sendi jooksva km eest ja sõidu puhul kaugusega üle 5 km ka päevara 5 kr ja üle 10 km 7 kr päevas.

Et lihtsustada sammete väljamaksmist, muudeti Kindlustusnõukogu poolt 1. X 1938 (kinnitatud Sotsiaalministri poolt 8. X 1938) Põllutööliste õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seaduse põhjal määratud sammete väljamaksmise korda. Alates 1. I 1938 toimub sammete väljamaksmine valla- ja linnavalitsuste poolt Sotsiaalministeeriumi Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse Osakonnalt saadud maksukorralduste kohaselt nende käsutuses seisvatest Sotsiaalministeeriumi avansisummadest.

Väljamakstud summade kohta esitavad omavalitsused aruanded koos dokumentidega Sotsiaalministeeriumile, mille põhjal toimub antud avansside kustutamine.

Tööõnnetusi põllutöölistega on Sotsiaalministeeriumis registreeritud ajavahemikul 1. IV 1938 — 1. IV 1939 612 juhtu, enamik neist oli kergema iseloomuga, jäävalt töövoimet mittekahjustavad. Pensionärade arv 1. IV 1938 oli 78, aasta jooksul tuli juurde 57, lõpetati pensioni maksmine enamikus pensioni ühekordse väljamaksu tõttu 8 juhul, seega oli pensionärade arv 1. IV 1939 — 127. Kulusid on põllutööliste kindlustamine nõudnud ravi, abirahade, pensionide, matuserahade ja proteeside näol kokku 36 872 kr, millest saadi tagasi 396 kr.

A/s-i „Eesti Metsatööstus“ metsatöölistega juhtunud tööõnnetustest on Sotsiaalministeeriumis registreeritud ajavahemikul 1. IV 1938 kuni 1. IV 1939 — 911 juhtu, enamik neist on kergemad vigastused, mis tekitatud terariistadega (peamiselt kirvega).

Pensionäre-metsatöölisi oli 1. IV 1938 — 11, tuli aasta jooksul juurde 31, lõpetati pensioni maksmine 7 juhul ühekordse pensioni väljamaksuga ja 1 juhul pensionäri töövoime taastumisega. Pensionärade arv oli 1. IV 1939 — 34.

A/s-i „Eesti Metsatööstus“ metsatööliste kindlustamiseks on kulutatud tegevusaasta jooksul kogusummas 29 469 kr, millest saadi tagasi 71 kr.

2. Tööinspeksioon. Tööinspeksiooni isikulises ega arvulises koosseisus 1938. a. muudatusi ei olnud. Tegevusaastal töötas vanema tööinspektori juhtimisel tööinspeksiooni alal 9 inspektorit, 7 abiinspektorit, 1 ametikandidaat ja 1 assistent.

Järelevalve alla kuulus aasta keskel 363 suur-, 2 207 kesk- ja 5 019 väiketööstust — kokku 7 589 käitist. Töötajate arv oli samal ajal 76 085. Aasta lõpul oli käitiste arv 7 457 ja töötajaid 68 360. Nii käitiste

kui neis töötajate arvu vähenemine on tingitud hooajalistest töödest, mida talvekuudel ei tehta.

Käitiste ja töötajate üldarvu aasta keskel eelmise aastaga võrreldes saame järgmise pildi:

	Käitisi	Töötajaid
1938. a. keskel . .	7 589	76 085
1937. a. keskel . .	6 893	78 126

Nagu ülaltoodust nähtub, on käitiste arv 696 võrra suurenenud, töötajate arv aga samal ajal 2 041 võrra vähenenud. Töötajate arvu vähenemine on seletatav sellega, et paljudes suurtööstustes lõpetati chitustööd (Kohtla-Järvel, Kiviõlis, Kehras jne.) ning käitiste juurdekasv toimus peamiselt väikekäitiste arvel (696 juurdetulnud käitisest kuulub väiketööstuste liiki 611).

Eespool nimetatud töötajate arvule tuleb lisada aga veel Raudteede Talituse ja Veeteede Talituse töödel töötavad töölised, keda 1938. a. keskel esimesel asutisel oli 4 380 ja teisel 203, nii et üldse oli tööinspeksiooni järelevalve all teg.-aastal 80 668 tööstustöölisi.

Haigekassade alla kuulus 1938. a. lõpul 6 941 käitist 64 985 töötajaga. Mõlemad arvud näitavad võrreldes 1937. a. juurdekasvu, nimelt on haiguskindlustuse alla kuuluvate käitiste arv suurenenud 419 ja isikute arv 2 316 võrra. Kindlustusühingutes oli registreeritud 3 974 käitist 62 808 töötajaga; aasta jooksul tuli juurde 206 käitist, kus töötas 1 268 töölisi.

Revideerimiskäikudele kulutas tööinspeksioon 1938. a. 1 318 päeva. Selle aja jooksul revideeriti 4 600 käitist ning selleks sõideti väljapoole tööinspektorite asukoha linnu 46 398 km.

Võrreldes eelneva aastaga on revideerimiste käik järgmine:

	1938	1937	±
Revideeritud käitiste arv . .	4 600	4 322	+278
Revideerimiskäikude arv . .	6 345	6 232	+113
Kulutatud aeg tundides . .	9 566	8 753	+813

Õisi revideerimiskäike oli tegevusaastal 1 134. Järelevalve tulemusena tehti aasta kestel tööandjale 7 004 märkust ning 2 926 protokoll. Juurdluste tulemusena trahviti tööandjaid vanema tööinspektori poolt administratiivkorras 2 098 ja kohtu poolt 593 korral, kokku 2 691 juhul.

Kõige sagedamini esines töökaitsealaseid seadusrikkumisi haiguskindlustuse alal, nimelt oli neid 1938. a. 909. Arvult järgmiseks oli tööliste palgaraamatute mittepildamine, mida oli 673, edasi nõutavate statistiliste andmete mitteandmine 486 juhuga ja tööaja seaduse rikkumine 371 juhuga, neist 198 pagaritööstuses öötöökeelu alal.

Kaebusi esitati tööliste poolt aasta jooksul kirjalikult 6 147. Neist esikohal seisis palga mitteväljaandmine ja kinnipidamine, milliseid juhte oli 3 191. Järgmiseks oli kaebusi kõige enam töölt lahtilaskmise pärast enne palkamise tähtaja lõppu, nimelt 1 191. Kaebuste üldarv oli eelneva aasta omast 920 võrra

suurem. Tööinspektorite vahendusel sai kätte saamatajäänud palga 2 101 töötajat 58 596 kr suuruses, 1937. a. oli see arv 43 126 kr. Haigekassade kasuks on aasta kestel nõutud sisse tööinspektorite poolt 133 909 kr.

Streike tuli 1938. a. ette 6, neist 4 majanduslikud ja 2 solidaarsuse tõttu. Streikidest lõppes 3 tööliste nõudmiste osalise rahuldamisega.

Kohtutes esinesid tööinspektorid 1938. a. jooksul süüdistajana 374, tunnistajana 118 ja eksperdina 1 korral, komisjonidest ja koosolekuteist võeti osa 180 juhul.

Otseses seoses tööinspeksiooniga on ka töötulide lahendamise vastava seaduse alusel. Tülid, milledes kokkulepet ei saada, antakse lahendamiseks Töötulide Lahendamise Komisjonile. Komisjonil oli aasta jooksul lahendada 28 töötüli, neist lõppes 5 omavahelise kokkuleppega, kuna ülejäänud töötulides tuli teha pooltele kohuslik sundotsus.

3. Tööturg ja töøbörsid. Tööturu seisukorras väärrib märkimist, et töötaolu, nagu eelmiselgi aastal, esines vähesel määral ja seda vaid talvekuudel, kusjuures töötute koostisest suurema osa moodustasid naistööd. Töötaolu väike tõus võrreldes eelmise aastaga tuleb panna külma talve arvele, mis takistas ehitus- ja kanalisatsioonitöid. Seevastu suvekuudel, eriti hooajataöodel, esines tööjõu puudus, mis eriti andis end tunda põllumajanduses.

Töøbörse tegutses nagu eelnevalgi aastal arvult 17, kusjuures tegevuse suhtes suurimat osatähtsust omasid Tallinna, Tartu, Pärnu, Nõmme ja Valga töøbörs. Senine töøbörside aruandeaasta, 1. VIII—31. VII, viidi kooskõlla eelarveaastaga arvates 1. IV 1938.

16. III 1939 anti Sotsiaalministri poolt uus Töøbörside asukohtade ja tegevuspiirkondade määrus (RT 1939, 23), mis ei toonud mingit olulist muudatust, vaid oli tingitud valdade territoriaalsest reformist.

4. Töötud.

Tegevusaastal registreeriti töötuid üksikutes töøbörsides järgmiselt.

Töötute registreerimine töøbörsides.									
	Mehi		Naisi		Kokku		Kokku	% töötute üldarvust	
	I liik	II liik	I liik	II liik	I liik	II liik			
Tallinna l. töøbörs	562	432	440	363	1 002	795	1 797	51,6	
Haapsalu l. "	—	—	5	1	5	1	6	0,2	
Kuressaare l. "	1	—	1	—	2	—	2	0,1	
Narva l. "	19	—	10	2	29	2	31	0,9	
Nõmme l. "	83	29	55	55	138	84	222	6,3	
Paide l. "	1	2	—	—	1	2	3	0,1	
Petseri l. "	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pärnu l. "	21	34	175	168	196	202	398	11,4	
Põltsamaa l. "	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rakvere l. "	—	—	59	6	59	6	65	1,9	
Tapa l. "	—	2	—	—	—	2	2	0,1	
Tartu l. "	12	3	315	39	327	42	369	10,6	
Tõrva l. "	1	—	1	—	2	—	2	0,1	
Türi l. "	—	—	—	—	—	—	—	—	
Valga l. "	51	16	174	17	225	33	258	7,4	
Viljandi l. "	6	6	92	22	98	28	126	3,6	
Võru l. "	—	—	139	61	139	61	200	5,7	
Kokku	757	524	1 466	734	2 233	1 258	3 491	—	
I + II liik	21,7	15,1	42,1	21,1	63,9	36,1	100	100	
%	1281	—	2 200	—	3 481	—	—	—	
%	36,8	—	63,2	—	100	—	—	—	

Töötute üldarv võrreldes eelmise aastaga kasvas 135 isiku võrra ehk 4%, ja seda naistööd arvel, kellede arv tõusis 1 957 isikult 2 200 isikule ehk 12,4%. Seevastu meestööd arvel vähenes, nimelt 1 389 isikult 1 281 isikule ehk 7,7%. Töøbörside järgi registreeriti töötuid kõige rohkem Tallinna, Pärnu, Tartu, Valga ja Nõmme töøbörsil, kokku 3 044 isikut s. o. 87,4% töötute üldarvust.

Töötute paigutati töödele töøbörside vahetalituse tegevusaasta jooksul 849 meest (66,2% meestööd arvest) ja 1 607 naist (73% naistööd arvest), kokku 2 456 isikut (70,6% töötute üldarvust) 5 858 korral järgmiselt.

Töötute töölepaigutamised.

Tööde liik	Tööle paigutatud (kordi)			
	mehi	naisi	kokku	%
Eratöödele	800	1 027	1 827	31,2
Avalikele töödele	474	915	1 389	23,7
Talvistele (hädabi-) töödele	548	2 094	2 642	45,1
Kokku	1 822	4 036	5 858	100
%	31,1	68,9	100	—

Eelmisel aastal paigutati töøbörside vahetalituse töödele 1 167 meest ja 1 646 naist, kokku 2 813 isikut 6 584 korral; eratöödele paigutati 1 286, avalikkudele töödele 1 278 ja talvistele töödele 4 020 korral.

Tabelis toodud andmeid eelmise aasta samade andmetega võrreldes nähtub, et tõusnud on eratööde osatähtsus 19,5%-lt 31,2%-le ja avalikkude tööde osatähtsus 19,4%-lt 23,7%-le, kuna talviste tööde osatähtsus on langenud 61,1%-lt 45,1%-le.

5. Töövõtjad.

Töövõtjaid registreeriti töøbörsides teg. aastal järgmiselt.

Töøbörsidel registreeritud töövõtjad.

	Mehi	Naisi	Kokku	% töövõtjate üldarvust
Tallinna l. töøbörs . . .	1 443	651	2 094	20,6
Haapsalu l. "	—	—	—	—
Kuressaare l. "	—	—	—	—
Narva l. "	39	35	74	0,8
Nõmme l. "	153	128	281	2,7
Paide l. "	13	1	14	0,1
Petseri l. "	—	—	—	—
Pärnu l. "	916	557	1 473	14,4
Põltsamaa l. "	—	—	—	—
Rakvere l. "	210	146	356	3,5
Tapa l. "	1	—	1	—
Tartu l. "	2 672	3 018	5 690	55,8
Tõrva l. "	—	—	—	—
Türi l. "	4	3	7	—
Valga l. "	59	99	158	1,6
Viljandi l. "	35	6	41	0,5
Võru l. "	—	—	—	—
Kokku	5 545	4 644	10 189	—
%	54,4	45,6	100	100

Eelmise aasta andmetega võrreldes töövõtjate arv tõusis 494 isiku võrra, s. o. 5,1%. Töövõtjate arvult seisavad esikohal Tartu, Tallinna, Pärnu, Nõmme ja Rakvere töøbörs, kokku 9 894 töövõtjaga, mis moodustab 97,1% töövõtjate üldarvust. Töövõtjatest paigutati

töödele 3 545 meest (63,9% meestöövõtjate üldarvust) ja 3 077 naist (66,3% naistöövõtjate üldarvust), kokku 6 622 isikut (65% töövõtjate üldarvust) 12 116 korral.

6. Tööpakkumised. Üksikutes tööborsides toimus tööpakkumiste registreerimine ja nende rahuldamine järgmiselt.

Tööpakkumiste registr. ja nende rahuldamine.

		Tööpakkumiste arv		Tööpakkumisi võetud tagasi		Rahuldatud töötajate nõudmiste arv				Kokku	Rahuldatud tööpakkum. % esit. pakk. üldarvust
						töövõtjatega		töötutega			
						mehi	naisi	mehi	naisi		
mehi	naisi	mehi	naisi	mehi	naisi	mehi	naisi	mehi	naisi		
Tallinna l.	tööbõrs	3 902	1 683	661	75	1 813	447	1 428	1 161	4 849	86,8
Haapsalu l.	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kuressaare l.	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Narva l.	„	59	11	48	2	4	5	7	4	20	28,6
Nõmme l.	„	382	424	118	4	105	146	159	274	684	84,9
Paide l.	„	239	27	227	26	12	1	—	—	13	4,8
Petseri l.	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pärnu l.	„	2 204	2 314	1 218	320	850	475	136	1 519	2 980	66,0
Põltsamaa l.	„	300	—	300	—	—	—	—	—	—	—
Rakvere l.	„	1 028	346	887	235	141	48	—	63	252	18,3
Tapa l.	„	107	—	104	—	1	—	2	—	3	2,8
Tartu l.	„	4 485	4 549	583	258	3 887	3 961	15	330	8 193	90,7
Tõrva l.	„	—	1	—	—	—	—	—	1	1	100,0
Türi l.	„	100	3	96	—	4	3	—	—	7	6,8
Valga l.	„	259	437	130	18	64	112	65	307	548	78,7
Viljandi l.	„	674	144	630	15	34	3	10	126	173	21,1
Võru l.	„	323	251	323	—	—	—	—	251	251	43,7
Kokku		14 062	10 190	5 325	953	6 915	5 201	1 822	4 036	17 974	74,1
Üldse		24 252		62 278		12 116		5 858			

Nagu tabelist nähtub, omavad Tartu, Tallinna, Pärnu, Nõmme ja Valga tööbors ka tööpakkumiste alal suurimat osatähtsust. Nimetatud tööborsides kokku registreeriti 20 639 tööpakkumist, mis moodustab tööpakkumiste üldarvust 85,1%. Tööalade järgi registreeriti tööpakkumisi metsanduse alal 5 711 (23,5% tööpakkumiste üldarvust), põllumajanduse ja aianduse alal 6 010 (24,8%), ehitustööde alal 1 691 (7%), riiklikkude ja omavalitsuste tööde alal 2 054 (8,5%), sõjaväe asutiste tööde alal 1 786 (7,4%) jne.

Tööpakkumistest rahuldati põllumajanduse ja aianduse alal 5 092 (84,7% selle ala tööpakkumiste üldarvust), metsanduse alal 908 (15,9%), riiklikkude ja omavalitsuste tööde alal 2 033 (98,9%), ehitustööde alal 1 537 (90,8%), sõjaväe asutiste tööde alal 1 780 (99,6%) jne.

Eeltoodud tabeli andmeid eelmise aastaga võrreldes nähtub, et registreeritud tööpakkumiste üldarv vähenes 1 421 võrra (5,5%) ja tööpakkumiste rahuldamine üldarv 2 600 võrra (12,6%).

Üldse tööpakkumistest rahuldati 74,1%, sellest 67,4% töövõtjatega ja 32,6% töötutega. Tööpakkumiste

rahuldamine töötutega vähenes eelmise aastaga võrreldes 726 võrra (11%).

7. Talvised tööd. Töötule naistele ja nõrgajõulistele meestele ning haritud töötajatele tööd korraldamiseks määrati:

Sõjaministeeriumile õmblus- jm. tööde korraldamiseks 29 000 kr, Teedeministeeriumile maantee korraldamise ja mitmesugusteks muudeks välistöödeks 115 000 kr, Nõmme linnavalitsusele kanalisatsiooni-magistraali ehitamiseks 10 000 kr, a/s-le „Telliskivi Tehased“ 10 000 kr, Riigi Statistika Keskbüroole andmete kogumiseks, kokkuvõtete tegemiseks ja nende töötlemiseks üldmajandus- ja liiklemisstatistika alal 8 000 kr, Haapsalu linnavalitsusele 5 000 kr, E. Rahva Muuseumile etnograafiliste ja kultuurilooliste esemete korraldamiseks 3 500 kr, Pärnu linnavalitsusele õmblus- ja korteriloenduse töödeks 5 000 kr, Riigi Keskarhiivile raamatukogu ja arhiivide korraldamiseks 2 000 kr, Sotsiaalministeeriumile arhiivi korraldamiseks ja mitmesugusteks töödeks aruannete korraldamise alal 1 500 kr ja Tartu linnavalitsusele üldtähtsusega tööde korraldamisel tööpalkadeks 2 500 kr.

III.

FARMAATSIAOSAKOND.

1. Seadusandlus. Seadusandluse alal tegutseti kehtivate seaduste kodifitseemise eeltöödega. Et mõned seadused vajasisid peale redigeerimise ka sisulist muutmist, tekkis tarvidus anda need uuesti. Nii võttis osakond osa Tervishoiu-ala korraldamise seaduse ja Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduse eelnõu koostamisest, millised eelnõud

tegevusaasta lõpul olid arutusel Riigivolikogu komisjonides.

Ravivahendite, kosmeetiliste ja dieteetiliste preparaatide ja desinsektatsioonivahendite määrusega (RT 1938, 81) korraldati nende ainete ja preparaatide kontrolliks esitamise kord ja liikvelelaskmise tingimused. Ühtlasi määrati, et vabrikuviisil valmistatud

ja valmistusasuutises valmispakitud kujul müügile tulevate nn. patentravimitele antavad load on kehitud ainult 7 aastat, mille möödumisel load kuuluvad uuendamisele.

Tegevusaasta lõpul pandi kehtima uus Ravimite hinnakirja määrus (RT 1939, 23), mis tegi vabamüügi-apteekidele sunduslikuks uue ravimite hinnakirja ja ravimite valmistamise töötasude hinnakirja. Eelmine ravimite hinnakiri oli väheste muudatustega kehtimas 1934. a. saadik, ravimite valmistamise töötasude hinnakiri (*taxa laborum*) aga 1923. a-st, ja selles ettenähtud tasunormid olid väga madalad. Seepärast kõrgendati ravimite valmistustasude norme umbes 25%. Ravimite hindade üldtasest see ei mõjutanud, sest ravimite eneste hind alanes, nii et tarvitaja saab ravimi koos kõrgendatud valmistustasuga siiski keskmiselt endise hinnaga. Üldiselt on ravimite hinnad pidevalt alanenud iga uue hinnakirja ilmunisega.

Ravimite hinnakirjas	100 tarvitatava ravimi 10 g hinna summa kr
1939. a.	64.50
1934. a.	74.—
1925. a.	74.52

2. Ravimdroogide kodumaal tootmise korraldamine.

Kodumaal kasvavate ravimtaimede korjamise ja kasvatamise arendamisele pandi tegevusaastal erilist rõhku. Ravimtaimede kasvatamisega seoses olevate küsimuste praktiliseks lahendamiseks ja vajalikeks uurimistöödeks, samuti droogide tootmise juhendite kirjutamiseks anti Rohuteadlaste Kojale eelarve korras toetust 2 000 kr. Metsikult kasvavate tähtsamate kodumaa ravimtaimede kasvupiirkondades Kagu- ja Edela-Eestis teostati osakonna ametnike poolt instruksioonireis, kus anti elupõliste ravimtaimede korjajatele seletusi ja õpetust ratsionaalsemate korjamisviiside ja droogide valmistamise viiside kohta, et vältida röövkorjamist ning alaväärtuslike droogide tootmist.

Rohuladudega lepitati kokku ja tehti ajakirjanduse kaudu teatavaks tootjatele makstavate hindade alamäärad enam-tarvitatavamate droogide kohta, mida rohulaod kohustusid ostma piiramatul hulgal, milline asjaolu soodustas eriti hinnalisemate droogide, nagu tungaltera ja karukollaeosed, kogumist.

Ülevaate saamiseks, milliseid tulemusi on andnud viimaseil aastail tehtud propaganda ravimdroogide kodumaal tootmise alal, korraldas osakond ankeedi 1938. a. toodangu kohta, millele vastuseid saadi kõigilt rohuladudelt ja apteekidelt. Ankeedi andmed näitavad, et 1938. a. toodeti kodumaal üldse ümarguselt 16 000 kg ravimdrooge, mis teeb umbes 80% nende droogide aastatarvitusest kodumaal. Vähesel määral on teostatud ka ravimdroogide ekspordi, nii on välismaale müüdnud 900 kg tungaltera. Üleriigiline ravimtaimede kasvatajate võrk on kujundamisel. 1938. a. tegeles ravimtaimede kasvatamise alal ka 23 vabamüügi-apteeki.

3. Järelevalvele kuuluvate asutiste tegevus.

Tegevusaasta lõpul kuulus Farmaatsiaosakonna järelevalvele kokku 700 asutist, neist

vabamüügi-apteekide:

I järgu 103	
II järgu 108, kokku	211
kinnisi (raudtee-, haiglate jne.) apteekide	27
rohuladusid	8
kosmeetika-, rohu- ja värvikauplusi	225
farmatseutilisi ja kosmeetilisi laboratooriume	27
mineraalvete tehaseid	58
mürgiste ainete ja mürgiste taimekaitsevahendite müügikohti	144

Ühenduses uue farmakopöa tarvituselevõtmisega osutus vajalikuks vabamüügi-apteekide varustise täiendamine ravimite valmistamiseks ja teimimiseks vajaliku moodsa aparatuuriga, milline aktsioon teostati veebruariks 1939. Apteekides töötava farmatseutilise personaali kutsehariduse täiendamiseks korraldas Rohuteadlaste Koda 2 kursust, ühe 30. V—4. VI 1938 — 46 osavõtjaga ja teise 26.—31. VIII 1938 — 31 osavõtjaga. Lektoreiks kursustel olid Tartu Ülikooli õppejõud.

Vabamüügi-apteekide farmatseutilise personaali kvalifikatsioon näitab eelmiste aastate eeskujul tõusu, kuna ülikooli farmaatsiaosakonna lõpetajate arv on viimaseil aastail suurenenud. Enamik lõpetajaist siirdub tööle vabamüügi-apteekidesse. Apteekides töötas:

	rohuteadlasi ja kandidaate	apteepi- assistente	apteegi- praktikante	kokku
30. III 1939	339	205	174	718
30. III 1938	297	206	163	666
30. III 1937	283	213	143	639
1. XI 1933	215	218	163	596

Vabamüügi-apteekides töötava farmatseutilise personaali absoluutne juurdekasv on tingitud peamiselt apteekide töömahu suurenemisest viimase 5 aasta kestel.

Vabamüügi-apteekides oli:

	retsepte	läbikäik kr
1938. a.	1 523 600	4 125 000
1933. a.	1 131 500	2 375 600

Seega suurenemine retseptide arvus 34% ja rahalises läbikäigus 73%. Ülikooliharidusega personaali arv apteekides on sama aja vältel suurenenud 56%.

Farmatseutilist personaali oli tegevusaasta lõpul registreeritud kokku 1 262 isikut, neist rohuteadlasi 364, rohuteadlase kandidaate 81, apteegiassistente 281 ja apteegipraktikante 536.

Järelevalvele kuuluvaist asutistest revideeriti tegevusaastal üldse 265, neist apteekide 115, rohuladusid 4, kosmeetikatarvete-, rohu- ja värvikauplusi ja mürgiste taimekaitsevahendite müügikohti 99, farmatseutilisi ja kosmeetilisi laboratooriume 14 ja mineraalvete tehaseid 33.

Revideerimistel võeti asutistest 294 ainete ja preparaate proovi, mis analüüsiti Farmaatsiaosakonna laboratooriumis.

Tegevusaasta vältel esitati Farmaatsiaosakonnale müügiloa saamiseks 222 preparaati. Samal ajal anti luba 62 kodumaise ja 71 välismaise päritoluga Far-

maatsiaosakonna kontrolli alla kuuluva preparaadi müügilelaskmiseks, peale preparaatide vastavat uuri- mist Riiklikus Eripreparaatide Kontrollasutises Tartus. Loa andmine otsustati eitavalt 10 kodumaise ja 16 välismaise preparaadi suhtes.

IV.

LOODUSHOIU- JA TURISMI-INSTITUUT.

1. Seadusandlus.

Loodushoiu- ja Turismi-instituut algas oma tegevust

1. IV 1938. Tema võimkond määrati üldjoontes kindlaks Valitsemise korraldamise seadusega. Nende ülesannete lähemaks korraldamiseks tuli anda vastavad eriseadused, milleks on Loodushoiu seadus ja Turismi korraldamise seadus.

Loodushoiu seadus (RT 1938, 31) anti Riigihoidja dekreediga ja ta jõustus 1. IV 1938. See seadus asendas Riigiparkide valitsemise ja Looduskaitse seaduse. Seaduse järgi loetakse loodushoiuks looduskaitse ja loodusilu säilitamine ning arendamine, kusjuures loodusilu säilitamise ja arendamise all tuleb mõista avalikkude parkide, aedade ja iluväljakute asutamist, kaunistamist, säilitamist ja korrastamist, samuti kodukaunistamist, mille eesmärgiks on kodumaa välisilme, eriti liiklemisteede, raudteejaamade ja sadamate ümbruse välisilme tõstmine. Seega muudeti kodukaunistamine, mis enne Loodushoiu seaduse andmist kandis hoogtöö iseloomu, permanentseks ning allutati Loodushoiu- ja Turismi-instituudi juhtimisele ning järelevalvele. Ka tehti kodukaunistamine kohuslikuks maakonna- ja linnaomavalitsustele, milleks tuleb asutada kohapealsed kodukaunistamise komiteed. Loodushoiu seadusega loodi senise Riigiparkide Nõukogu asemel Loodushoiu- ja Turismi-instituudi juurde nõuandvaks asutiseks loodushoiu küsimustes Loodushoiu Nõukogu.

Turismi korraldamise seadus (RT 1938, 39) anti Riigihoidja poolt dekreedina 11. IV 1938. Seadusele allutati niihästi välis- kui ka siseturismi juhtimine ja arendamine. Turismi ala üldine juhtimine ja korraldamine anti seadusega Loodushoiu- ja Turismi-instituudile. Viimase juurde loodi nõuandva asutisena Turismi-nõukogu, kuhu kuuluvad liikmetena ministeeriumide, omavalitsusliitude ja turismialaste organisatsioonide esindajad. Turismi lähemaks korraldajaks on nähtud ette sihtasutis. Ka pandi seadusega alus Turismi Arendamise Fondile, mis moodustatakse üheprotsendilisest maksust omnibuse-, laeva- ja õhuliinide reisijate piletit müügist laekuvaist summadest ning riigieelarve korras määratavatest ja teistest vastavates seadustes ettenähtud summadest.

Edasi on nähtud ette seaduses, et turiste võivad juhtida ainult kutsetunnistustega varustatud turisti-juhid, et ärilisel alusel võivad välismaale korraldada

gruppide huvi- ja õpireise, samuti välisturiste juhtida Eestisse ainult need asutised, organisatsioonid ja isikud, kes on saanud Loodushoiu- ja Turismi-instituudilt sellekohase loa, ja et kõik muud välismaale korraldatavad ja välismaalt saabuvad gruppide huvi- või õpireisid tuleb registreerida, kusjuures Loodushoiu ja Turismi-instituudi direktoril on õigus vajaduse korral õpireisi keelata.

Turismi korraldamise seadus annab Loodushoiu- ja Turismi-instituudile samuti õiguse liigitada võõras-temaju, turistidekodusid ja pansione nende sisustise ja mugavuse seisukohalt.

Kolmas suurem ala, mis toodi Loodushoiu- ja Turismi-instituudi võimkonda, on suvituskohtade korraldamine. Seoses sellega tuli muuta Suvitus- ja ravitsuskohtade korraldamise seadust. See muudatus pandi kehtima Riigihoidja dekreediga 1. IV 1938 (RT 1938, 31).

Asudes uute ülesannete teostamisele kulus Loodushoiu- ja Turismi-instituudil esimene veerandaasta pea täielikult uute juurdetulnud aladega seoses oleva tegevuse organiseerimisele ja otstarbekohasele korraldamisele.

2. Korraldustöö parkide alal.

Kadrioru pargi alal jätkati pargi kaunistamist ja väljaarendamist. Nii asutati pargi kirdepoolsesse ossa uus ilutiik ühes vetemängude ja kaskaadidega. Samuti ehitati staadioni senise kitsa juurdepääsu asemele uus ja avar juurdepääs ning autode parkimise väljak ca 300 autole, mis aga, nagu kogemused näidanud, on suuremate rahvakogumiste puhul siiski veel kitsad. Ka ehitati uusi purskkaevusid parki ja Luigetiiki ning asutati kontsertväljaku treppide juurde kivitaimla. Senised hobustetallid viidi südapargist üle Mäekalda tänavasse majandushoonete juurde, kuna lilleaed ühes kasvuhoonetega piirati ajakohase võrkpiirdetaraga betoonpostidel. Olemasolevaid iluväljakuid kaunistati lilledega ja viidi läbi ilupuude ja -põõsaste istutamine ning murustamistööd ümberehitatud lossiaedades ja hiljuti-asutatud kontsertväljakul. Luigetiigile muretseti uusi luikesid ja iluparte ning lasti tiiki 100 forelli ja 160 punast ilusäinast. Ka jätkati pargi põhjavee äravoolu korraldamist ning asuti pargi valgustuse täiendamisele.

Alates 1. IV 1938 tuli instituudil asuda senini Eesti Spordi Keskliidu hooldamisel olnud Noortepargi korraldamisele. Noorte tegevus kujunes pargis õige intensiivseks. Nii kasustas aasta jooksul Noortepargi hüvesid 44 365 noort. Suvekuudel ulatus päevane laste keskmine arv ca 400-ni. Ka muretseti juurde uusi mängu- ja spordiabinõusid.

Pühajärve pargis teostati suurema üritusena elektriliini ehitamine Otepäält Pühajärvele ja elektervalgustuse sisseeadmine pargi hooneisse. Pargis ja pargi hooneis teostati jooksu- ja korrashoiutöid. Suvitajate, turistide ja ekskursantide arv püsis eelmise aasta tasemel, olles 1938/39. a. kokku 2 024.

Keila-Joa parki puhastati suuremal määral haigetest puudest ja teostati pargi ning hoonete parandustöid ja korrashoidu ning lossi ja suvilate ümbruse kaunistamist.

Loodushoiu- ja Turismi-instituudi poolt vaadati läbi ja kinnitati aasta jooksul ca 10 uue pargi planeerimise kava, milledes mitmel juhul tehti täiendusi ja parandusi.

3. Suvitus- ja ravikohtade korraldamine.

Suvitus- ja ravikohtade korraldamise alal tuleks mainida vastava määruse koostamist (RT 1938, 104), millega nõutakse suvitus- ja ravikohade ehitusplaanide koostamist, et lõpetada senine kavatu ehitustegevus suvitus- ja ravikohades.

Ühtlasi võeti instituudi algatusel käsi Piritasuvituskoha korraldamise ja planeerimise küsimus, milleks Vabariigi Valitsuse otsusel moodustati asjatundjatest koosnev komisjon Piritasuvituskohade võistluste korraldamiseks ja planeerimistööde juhtimiseks. Töö jätkub ka praegu.

Loodushoiu- ja Turismi-instituut astus liitu Rahvusvahelise Kümblusravi-, Kliimatiliste ja Meresupelkohtade Liiduga. Liidu asukohaks on Budapest. Nimetatud liidu poolt peeti 22.—28. IX 1938 Nauheimis Rahvusvaheline supel- ja ravikohtade kongress, millest Loodushoiu- ja Turismi-instituudi esindajana võttis osa turismi-inspektor.

4. Looduskaitse.

Looduskaitse alal jätkati tegevust eelmistel aastatel üles seatud põhimõtete ja Loodushoiu seaduse alusel.

Looduskaitse alla võtmisel on erilist tähelepanu pööratud rändrahnudele Lõuna-Eestis ja maa-aladele Põhja-Eesti paekalda ulatuses. Tehti eeltöid tervismuda leiukohtade kaitse alla võtmiseks kogu riigi ulatuses. Loodushoiu Nõukogu pooldas tervismuda looduskaitse alla võtmist 15 tervismuda leiukohas. Samuti koguti andmeid lindude pesitamispaikade kohta mererannikul ning peeti tarvilikku kirjavahetust nende alade looduskaitse alla võtmiseks.

Looduskaitse alla võeti tegevusaasta jooksul kokku 14 maa-ala, 76 puud ja 38 rändrahn.

Looduskaitse alla võetud esemeist tähistati vastavate märkidega 20 puud, 51 rändrahn ja 12 maa-ala.

Looduskaitse propagandaks avaldati mitu kirjutist ajakirjades. Looduskaitse esemeist ülevaate saa-

miseks ja kirjeldamiseks anti juhatusi õpetajatele-usaldustegelastele kahel õpetajate kursusel — Helmes ja Viljandis. Koha peal pidasid usaldustegelased Looduskaitsest kõnesid igauks 1—2 korda tegevusaasta jooksul ning korraldasid võimaluse korral ka ekskursioone looduskaitse alla võetud esemete juurde.

Loodushoiu Nõukogu koosolekuid peeti tegevusaasta jooksul 5.

Loodushoiu- ja Turismi-instituudi tegevuse tutvustamiseks anti välja ajakirja „Eesti Looduskaitse“ ja hiljem „Loodushoid ja Turism“.

5. Turism.

Loodushoiu- ja Turismi-instituudi tegevus turismi korraldamise alal seisis tegevusaastal peamiselt Turismi korraldamise seaduse elluviimises ja rakendamises. Selleks töötati välja ja pandi kehtima järgnevad määrused:

Määrus välismaale korraldatavate huvi- ja õppereisude kohta (RT 1938, 99), millega määrati kindlaks loa andmise kord ja alused;

Turismipropaganda juhtimise ja selle üle järelevalve teostamise määrus (RT 1938, 99), mille järgi turismipropagandat käsitlevad trükitooted kuuluvad Loodushoiu- ja Turismi-instituudi läbivaatamisele;

Võõrastemajade, pansionide ja turistidekodude liigitamise määrus (RT 1938, 99), mille alusel linna- ja maavalitsused esitasid Loodushoiu- ja Turismi-instituudile liigitamisettepanekud, millelele vastavalt instituut teostas võõrastemajade, pansionide ja turistidekodude liigitamise;

Turismialaseid sihte taotlevate ühingute normaalpõhikirja määrus (RT 1938, 81), millega anti normaalpõhikiri ja nähti ette turismialaseid sihte taotlevate ühingute põhikirjade kinnitamiseks esitamise kord;

Turismi Arendamise Fondi ja selle valitsemise määrus (RT 1939, 31); see fond on nähtud ette turismiala väljaarendamiseks.

Aasta jooksul peeti 5 Turismi Nõukogu koosolekut, kus võeti vastu rida põhimõttelise iseloomuga otsuseid turismipropaganda, uute võõrastemajade ehitamise ja olümpiaadi ettevalmistustööde organiseerimise alal. Peale selle nõukogu võttis seisukohad esitatud toetuspalvete kohta, jne. Edasi määrati kindlaks turismiasjanduse juhtimise ja arendamise alused ja sihtjooned.

Jooksu- ja tööna anti välja ligi 150 luba huvi- ja õpireiside korraldamiseks välismaale, vaadati läbi ja kinnitati omavalitsuste ja eraisikute poolt turismipropaganda eesmärgil väljaantavaid prospektide kavasisid, toimetati osaline Tallinna võõrastemajade kontroll, jne.

Ka korraldas sihtasutis Turismi Keskkorraldus Eestis Loodushoiu- ja Turismi-instituudi ülesandel 1938. a. kevadel turistijuhtide ettevalmistuskursuse, millest võttis osa ja õiendas eksami 116 isikut.

3.—5. II 1939 peeti Riias Eesti, Läti ja Leedu vaheline nõupidamine, millest Läti avalikkude asjade ministeeriumi turismiosakonna kutsel võttis osa ka Eesti delegatsioon Loodushoiu- ja Turismi-instituudi direktori juhtimisel.

Nõupidamise siht oli luua aluseid Balti riikide koostööks turismi alal nii omavahelises kui rahvusvahelises ulatuses. Võeti vastu rida põhimõttelisi otsuseid, millede alusel soovitati töötada välja määruised alalise turismikomisjoni tööks. Otsustati järgmiseks nõupidamiseks tulla kokku Tallinnas mais 1939.

6. Kodukaunistamine.

Kodukaunistamise alal asus Loodushoiu- ja Turismi-instituut jätkama Kodukaunistamise Hoogtöö Peakomitee tööd, viies selle kindlalt organiseeritud ja pidevalt jätkuva töö alusele. Algul töötati koos Kodukaunistamise Hoogtöö Peakomiteega, kuid alates 10. VI 1938, mil peakomitee tegevus lõpetati ja kõik materjalid üle anti Loodushoiu- ja Turismi-instituudile, jätkus kodukaunistamise propaganda ja töö juhtimine instituudi ja peakomitee juhatusel kaudu. Seda teostati omavalitsuste ja peakomitee tegevuse ajal loodud kohalike maakonna-, linna-, valla- ja alakomiteede kaudu.

Kohalike komiteede arv oli peakomitee tegevuse lõpetamise ajaks tõusnud 1041-le. Nad jätkasid tegevust instituudi poolt antud juhendite alusel, kusjuures paljudes omavalitsustes moodustati komiteed ümber.

Avaike ja erahoonete ja paikade korrastamise, puistete ja aedade asutamise ja arendamise ning elamute ja nende ümbruse puhtuse propaganda kõrval suunati tegevusaastal tegevuse peaarh hoonete välisvärvimise tööle. Üle maa jagati tasuta preemiadena

püüdlükumaile kodukaunistajaile — kokku ca 3 800 majapidamisele — üle 110 tuhande kg punast värvimulda, millega värviti üle 12 000 hoone. Peale selle teostati rohkesti värvimisi kohalike omavalitsuste ja kodukaunistamiskomiteede kaudu. Kõigis maakondades korraldati hoonete välisvärvimise kursusi — kokku ca 1 400 kohas. Mitmes kohas teostati ka kogu rajooni hoonete värvimist instituudi toetusel.

Kodukaunistamise küsimusi käsitlevat kirjandust levitati kohalike komiteede ja organisatsioonide kaudu üle 8 000 eksemplari. Peale tasuta jagatud kirjanduse toetati kohalikke komiteid ja mitmesuguseid organisatioone ka rahaliselt. Üle maa korraldati üle 3 700 kõne-, referaat- ja komiteekoosoleku, rohkesti kodukaunistamispäevi, kursusi, istutamise- ja värvimistalguid ning muid kodukaunistamise ühissettevõtteid.

Senisest rohkemat tähelepanu osutati ka kodude parema ja stiilsema sisustamise küsimustele. Komiteede ja organisatsioonide algatusel korraldati rohkesti kodukaunistamisvõistlusi. Maa- ja linnavalitsused panid kehtima uusi puhtuse ja heakorra määruisi ning täiendasid vanu. Pandi kehtima Tallinna linna kinnisvarade korrastamise seadus (RT 1938, 34), mille nõudel 1938. a. võidupühaks ja hiljem suve jooksul Vabariigi pealinnas teostati hoonete remonte ja väliskorrastamisi kõigil peatänavail ja tähtsamais linnaosades.

V.

ÜLDOSAKOND.

Üldosakonnale kuulus tegevusaastal: ministeeriumi kirjavahetuse ja arhiivi, samuti raamatukogu korraldamine, majapidamise korraldamine ühes arvepidamise ja varade arvestamisega ning valitsemisega, kõigi eelarvega seoses olevate asjade toimetamine ning korraldamine, koosseisu kuuluvate ametnike ja teenijate teenistuskirjade pidamine, ministeeriumi tegevuse alal esilekerkinud juriidiliste küsimuste lahendamine ja juriidiline nõuanne, kohtuasjade ajamine ning seaduseelnõude, määruste ja muude korralduste kavade koostamine ning läbivaatamine juriidiliselt ja üldise iseloomuga asjade toimetamine.

Peaaegu kõigil loetletud aladel on tegevus võrreldes eelmise aastaga näidanud pidevat tõusu. Tegevuse suurenemist näitab kujukalt kirjavahetuse tõus. Sissetulnud kirju registreeriti tegevusaastal 59 242 (eelm. a. 52 352). Ka on ministeeriumi raamatukogu täiendatud vajalikkude käsiraamatutega. Raamatukogu suurenes 253 köite võrra 1 614 kr väärtuses. Seega oli tegevusaasta lõpul raamatukogus 2 809 köidet koguväärtuses 10 390 kr.

Ministeeriumile alluvate asutiste majandusala on tegevusaastal tunduvalt arenenud. On kavakindlalt

ehitatud ümber ning remonditud olemasolevaid ehitisi; on täiendatud inventari ja varustatud asutisi tarvilikkude sisseseadetega. Uute ehitiste soetamise mõttes alustati eeltöid uue sanatooriumihoone püstitamiseks Taagepera sanatooriumile, Taheva lastesanaatooriumi laiendamiseks juurdeehituse teel ning Vaivara lastekodu uue personaalihoone ehitamiseks. Nende uute ehitiste püstitamine teostub järgneval aastal.

Asutiste majapidamiste tulud on märksa suurenenud, mis võimaldas riigieelarve krediite vastavasis asutistes vähendada. Nii on mõnes asutises, peale varem üleviidud majapidamiskulude, viidud üle erisummade eelarveisse ka osa palgakrediite.

Ministeeriumi allasutiste põllumajapidamised teutsesid heade tulemustega. Piimakarja järjekindla tõuparanduse, nakkushaiguste vastu võitlemise ning toidupindalade eest hoolitsemise tagajärjel on karja seisukord üldiselt paranenud ning toodang tunduvalt tõusnud.

Põllutööliste olukorra parandamise otstarbel alustati Jämejala vaimuhaigeterajas uue põllutööliste elumaja ehitustöid, mis viiakse lõpule järgneval tegevusaastal.

TEEDEMINISTEERIUM.

1. Organisatsioon. Teedeministeeriumis jätkus töö 1938/39. tegevusaastal eelmiste aastate suundade ja tegevuskavade alusel, sest uus Valitsemise korraldamise seadus (RT 1938, 37, 332) jättis ministeeriumile enam-vähem endised ülesanded, s.o. raud-, maan-, vee- ja õhuteede ning ehitusajanduse ala korraldamise, juhtimise ja järelevalve ning riigiehitiste püstitamise ja avalikkude tööde korraldamise.

Sama seaduse alusel koosneb ministeerium: 1) Ehitusosakonnast, 2) Maanteede Talitusest, 3) Posti-, Telegraafi- ja Telefonitalitusest, 4) Raudteede Talitusest, 5) Veeteede Talitusest, 6) Õhusõiduosakonnast ja 7) Üldosakonnast.

Ministeeriumi juures asuvad Tariifinõukogu, Liikluskomitee ja Liiklusnõukogu.

I.

EHITUSOSAKOND.

1. Areng. Valitsemise korraldamise seadusega 8. IV 1938 nimetati Ehitusvalitsus arvates 21. IV 1938 Ehitusosakonnaks. Sama seadusega määrati Ehitusosakonna ülesanneteks: ehitusajanduse korraldamine ja juhtimine; riigiehitiste püstitamise korraldamine ja järelevalve; avalikkude tööde korraldamine ja järelevalve; avalikkude ja tööstusehitiste püstitamise järelevalve ja inspeksioon; asulaehituse ning eraehitustegevuse järelevalve; ehitustegevuse ratsionaliseerimine.

2. Ehitusajanduse korraldamine ja juhtimine. Sidemete loomise, informatsiooni hankimise ja suuna määramise otstarbel pidas Ehitusosakond kontakti ehituste ja nende järelevalve alal tegutsevate isikutega nii kodu- kui välismaal. Nii käisid osakonna esindajad tutvumas ehitusajandusega ja selle järelevalvega Skandinaavia riikides ja Soomes; saadud muljeid ja andmeid kavatseb osakond kasutada meie ehitusajanduse arendamisel.

Üleriigilise ehitustegevuse seisukorra selgitamiseks koguti ja süstematiseeriti vastavad statistilised andmed.

Eelarvete koostamiseks töötati välja „Töölise palgad ja materjalide hinnad“ 1938. ja 1939. a. kohta.

Ühe tähtsama tööna tuleb nimetada raamatu „20 aastat ehitamist Eestis“ koostamist ja väljaandmist. Raamat sisaldab pikema selgitava ülevaate, 271 ülesvõtet ja 2 värvitruukis reproduktsiooni ning annab kokkuvõtliku ülevaate piltides sellest, kuidas meie 20-aastase omariikluse kestel oleme ehitanud.

3. Riigi ehitiste püstitamise korraldamise järelevalve.

Osakonna korralduses oli uute ehitiste püstitamiseks tegevusaasta algeelarvega ja lisa-eelarvetega osakonnale määratud krediiti 2 132 400 kr. Lisaks tähendatud summale anti teiste asutiste eelarveis ettenähtud summadest osakonna korraldusse vastavatele asutistele ehitustööde teostamiseks veel 88 560 kr, millega aastane krediidi kogusumma ulatus 2 220 960 kr-le.

Tähendatud krediitide arvel osakonna vahenditult korraldusel teostatud ehitiste püstitamise ja kapitaalremonttöödest nimetatagu Toompea lossi uut katust, Tartu automaattelefoni-keskjaama hoone ja kõrvalruumide ehitustööde lõpetamist, Riiginõukogu ruumide remonttöid ja mitmesuguseid ehitustöid sõjaväele Männikul. Riigi ehitusettevõtte „Ehitaja“ kaudu teostati Kadrioru, Oru-Männiku Kodumajanduskooli, Riikliku Kolledži uue hoone ja Kuressaare viinatagaralao ehitustöid ja mitmesuguseid ehitustöid piirivalvekoridonites.

Ehitusosakonnal tuli töötada ka üksikute riigiasutiste eneste poolt koostatud ehitiste projektide ja eelarvete läbivaatamise ja vastuettepanekute koostamise alal. Eelarveid on kontrollitud kogusummas 1 870 661 kr väärtuses.

4. Avalike ja tööstusehitiste püstitamise järelevalve ja inspeksioon.

Aasta jooksul vaadati läbi ja kinnitati 199 avaliku ehitise, koolimaja ja mälestussamba projekti. Kinnitamisele esitatud projektides tehti peaaegu kõigis parandusi, kusjuures täiesti vastuvõt-

matuile projektidele koostati Ehitusosakonna poolt 38 vastuettepanekut.

Staatilisi arvestusi kontrolliti 32.

Üldiselt oli Ehitusosakonna järelevalve all aastast 745 ehitist.

Püstitatud avalikest ehitistest tuleks mainida Kodumajanduse Instituudi hoonet, Peteli kirikut ja kogudusemaja ning staadioni tribüüni Tallinnas, gümnaasiumihooneid Rakveres ja Tapal, algkoolihoonet Kiviõlis ja Eesti Panga hoonet Võrus.

Tööstusseaduse alusel vaadati läbi 18 tööstushoone projekti.

5. Asula-ehitustegevuse järelevalve. Teiste riiklike asutiste algatusel pandi kehtima rida seadusi ja määrusi, mis ehitusalasse puutuvast osas kuuluvad osakonna üldjärelevalvele.

Linnaseaduse ja Maakonnaseaduse jõustumine 19. IV 1938 määras kindlaks omavalitsuste võimkonna ehitusajanduse alal.

Osakond jätkas eelmistel aastatel alustatud tööd asulaplaanide kehtimapanemiseks omavalitsustes. Vaadati läbi ja kinnitati 2 asulaplaani, mis haarasid kogu asula piirkonda, ja 27 osalist asulaplaani; peale selle vaadati läbi ja kinnitati 7 ruumilise mõju kujundamise projekti.

Ehitusosakonnas vaadati läbi mitmesuguseid ehitusalasse puutuvaid omavalitsuste sundmäärusi 2, mis ka jõustusid.

Asulate vesivarustuse ja kanalisatsiooniolude korraldamisel ning selgitamisel jätkati eelmistel aastatel alustatud töid. Kuna enamikul linnadest enestel puudusid vastavad eriteadlased, siis koostas Ehitusosakond nendele linnadele mõned vajalikud projektid. Nii koostati Tapa linnale eelprojekt roiskvete eemaldamiseks linna piires. Varem koostatud projektide järgi asusid linnad aga juba tööde teostamisele. Rakveres näiteks ehitati puurkaev, millega suudetakse varustada mõnd linnaosa, Haapsalus ehitati puurkaev ja osa torustikust, Türil ehitati osaline kanalisatsioon jne. Suuremate töödena kanalisatsiooni alal tuleb nimetada Tallinnas Endla kollektori ehitamist Paldiski maanteelt Lille tänavani ja Tartus Tamme linnaosa kollektori ehitamist. Vesivarustuse alal tuleb märkida Tallinnas tarbevee-torustiku ringmagistraali läbiviimist Pärnu maanteeni. Tuleb veel mainida, et möödunud aastal alustati ka mõnede tööstusvete puhastamist.

Peale selle kinnitati Tartu linna veetorni projekt, mille teostamisele Tartu linnavalitsus juba asus. Selle valmimisel avaneb võimalus varustada veega ka kõrgemal asetsevaid linnaosi.

6. Era-ehitustegevuse järelevalve. Vabadussõja üleriikliku mälestusmonumendi püstitamise seaduse alusel vaadati Ehitusosakonnas läbi Tallinnas Vabaduse väljakut ümbritsevatele tänavatele püstitatavate ehitiste projekte 4, millede fassaadid kinnitas Riigihoidja resp. Vabariigi President.

Lähtudes Ehitusseaduse muutmise ja täiendamise seaduse § 203, vaatas Ehitusosakond aasta jooksul läbi 18 säärase kolmekordse puu- ja segamaja projekti, millede kolmas kord ei vastanud seaduse ega määruste nõuetele. Neist kinnitati 11 projekti. Tarviduse korral selgitas Ehitusosakond nende ehitiste seisukorda koha peal.

Inspektsiooni mõttes kontrolliti koha peal ka teisi eraehitisi ning omavalitsuste tegevust eraehitiste projektide kinnitamise alal.

7. Ehitusajanduse ratsionaliseerimine. Ehitusosakond jätkas eelmisel aastal alustatud andmete kogumist tulekindlate ehitusmaterjalide alal ning korraldas nende materjalide levitamise otstarbel maakonna-omavalitsustes rea ühepäevalisi kursusi.

Samuti jätkas Ehitusosakond eelmisel aastal alustatud uute, meie oludes senini tundmatute või vähetuntud ehitusviiside uurimist, väljudes konstruktiivsuse kui ka soojustehnika seisukohalt. Nimetamisväärsaks tulemuseks sel alal on Teedeministri poolt 12. X 1938 kinnitatud Kergtelliskivi tarvitamise ajutised eeskirjad.

Mainida tuleb Vabariigi Valitsuse otsust 17. III 1939 riigiasutiste ja -ettevõtete ehitiste püstitamise kohta, mille järgi riigiasutised ja -ettevõtted üldiselt võivad püstitada ehitisi ainult tulekindlast materjalist. Igasuguste toetuste ja laenude andmisel ehitiste püstitamiseks soodustatakse eeskätt tulekindlast materjalist ehitiste püstitamist. Ainult vähemtähtsate ehitiste ning raud-, vee- või maanteedest kaugel asetatavate ehitiste kohta lubatakse teha erandeid.

8. Mitmesugused ülesanded. Ehitusosakond tegi eeltöid ja kogus andmeid Rahvuslikule Ehituskomiteele otsustamiseks esitatud küsimustes, samuti täitis ja viis ellu komitee otsused ning korraldas komitee asjaajamist.

Avalikkude tööde korraldamise alal teostas Ehitusosakond nende jooksvat korraldamist ning vastavate projektide ja üksushindade läbivaatamist.

Ehitusosakonna juures oleva Tallinna Ehituskruntide Fondi Büroo kaastööl ja tema poolt kogutud andmeil pidas Tallinna Ehituskruntide Fondi kasuks omandatavate kinnisvarade sundvõõrandamise eelduste kindlakstegemise komisjon aasta jooksul 51 koosolekut. Otsuseid tehti 70 kinnisvara mittevastavuse kohta Vabariigi Valitsuse poolt antud tervishoiu, liiklemise, avaliku julgeoleku ja linnaehituse huvides vajalikkudele nõuetele. Otsused tehti büroo poolt teatavaks kinnisvara omanikule vastuse andmiseks komisjonile, kas omanik kavatseb seaduses ettenähtud tähtaja jooksul alustada temale kuuluval krundil vastava ehitise püstitamist ja missugused ainelised võimalused on omanikul selle kavatsuse teostamiseks. 31 kinnisvara suhtes komisjon tunnustas usutavaks nende kinnisvarade maa-aladele nõuetele vastava ehitise püstitamise seaduses ettenähtud 2 aasta jooksul. 2 kinnis-

vara suhtes komisjon tegi otsuse sundvõõrandamise eelduse olemasolu kohta, millised otsused Vabariigi Valitsus edasikaebuse korras kinnitas.

Aasta jooksul pandi kehtima Tallinna Ehituskruntide Fondi seaduse muutmise seadus (6. X 1938) ja Tallinna Ehituskruntide Fondi kasuks omandatavate kinnisvarade sundvõõrandamise eelduste kindlakstegemise komisjoni asjaajamise korra muudatus.

Toodud muudatustega on komisjonil võimalus võtta ette ka osalist nn. naaberkruntide liitmist hoonestamiseks puuduliku maa-alade ehitamiskõlvuliseks või hoonestamiseks kohasemaks muutmisel ilma selle eelneva sundvõõrandamiseta. Sellega hoitakse ära maa-alade tarbetu sundvõõrandamine ja ühtlasi muutub komisjoni tegevus ning seaduse elluviimine otsustavaks.

II.

ÕHUSÕIDUOSAKOND.

1. Tegevuse üldjooni.

Valitsemise korraldamise seadusega muudeti senine osakonna õigustega töötanud Lennuasjanduse Inspektuuri 21. IV 1938 iseseisvaks Õhusõiduosakonnaks.

Õhusõiduosakond jätkas Lennuasjanduse Inspektuuri poolt eelmistel aastatel alustatud eralennuasjanduse arendamise tööd, kusjuures tema peamiseks ülesanneteks kujunesid: lennujaamade ja -väljade ehitamine ja ekspluateerimine, lennujulgeoleku-teenistus, õhusõidu korraldamine ning õhusõidu tehniline ja tegevuse järelevalve.

Tähtsamaks sündmuseks meie eralennuasjanduse arengus oli möödunud tegevusaastal osakonna poolt aastate jooksul tehtud põhjalike eeltööde ja väsimatu selgitustöö tulemusena Riigi osavõtul tegutseva lennuaktsiaseltsi asutamise ja soodustamise seaduse andmine Vabariigi Valitsuse poolt. Selle seaduse alusel toimus lennuettevõtte aktsiaselts „Ago“ asutamine. Seega on astutud tõhus samm edasi lennuasjanduse kui tuleviku tähtsama liiklusalade arendamiseks, et jõuda teiste riikide tasemele.

Sportlik lendamine, samuti sõjaväe reservlennurühmituste treening, mis 1936/37. a. oli endiste lennuasjanduse organisatsioonide likvideerimise tõttu koondatud Lennuasjanduse Inspektuuri kätte, arenes riikliku toetusega ja osakonna järelevalvel töötava Eesti Aeroklubi korraldusel väga heade tulemustega.

Rahvusvahelise õhusõidu korraldamise konventsiooni (C. I. N. A. — 13. X 1919) nõuete rahuldamiseks töötati välja ja pandi Teedeministri poolt kehtima Õhusõidumäärus (RT 1938, 93, 814) ja Õhusõidukite registrimise määrus (RT 1939, 12, 88). Samuti töötati osakonna poolt välja ja pandi kehtima Õhusõidukite ehitamise ja remontimise järelevalve ning tehnilised eeskirjad.

Kõigi õhusõidusse ja selle julgeoleku-teenistusse puutuvate teadete ja eeskirjade vahenditaks teatavaks tegemiseks õhusõidu alal tegutsevatele isikutele ja asutistele alustas osakond möödunud tegevusaastal perioodilise bülletàäni „Õhusõidu teated“ levitamist.

Lennujaamade alal jätkati Tallinn-Ülemiste lennujaama väljaehitamist, kusjuures lõpetati lennujaama teenistushoone projekteerimistööd ja viidi läbi eeltööd tegelike ehitustööde alustamiseks. Pärnus ja Narvas, kus lennuväljade ehitustööd korraldas osakonna voli-

nikuna kohapealne linnavalitsus, jõuti mullatöödega nii kaugele, et lennuväljad võidi juba sügiseks avada piiratud liiklemiseks. Samal ajal teostati kõik vajalikud eeltööd korratuse jätetud Viljandi lennuvälja tarvitamiskõlvulisse seisukorda viimiseks ja alustati Kuressaare ja Petseri lennuvälja ning Nehatu purilennu välja projekteerimistööd. Nimetatud tööd viidi tegevusaasta kestel nii kaugele, et kohapealseid töid võidakse alustada juba eeloleval tegevusaastal.

Üksikute riikide lennuasjanduse arendamise ühtlustamise eesmärgil peeti möödunud aasta detsembris Balti riikide eralennuasjanduse konverents Tallinnas. Aeroklubide tegevuse koordineerimise kõrval oli selle konverentsi üheks tähtsamaks tulemuseks Balti riikide reisilennutegevuse ühtlustamise ja koostöö kokkulepe.

2. Eelarve ja rahalised toetused.

Õhusõiduseaduse eeskirjade põhjal töötab Õhusõiduosakond lennuasjanduse erieelarve alusel. 1938/39. a. korraline eelarve sisaldas kulusid, mis vajalikud eralennuasjanduse tegevuse ja järelevalve korraldamiseks, samuti Tallinn-Ülemiste lennujaama ekspluateerimiseks ja lennujulgeoleku-teenistuse korraldamiseks. Erakorraline eelarve sisaldas summasid Tallinn-Ülemiste lennujaama ehitustöödeks, nagu: start-maandumisteede ehitustööde jätkamine, lennuvälja vajunud osade põllumajanduslik harimine, lennuvälja piiristamine, uue teenistushoone toorehitus ja osalised siseehitused; piiritulede, signaaltulede, valgustatud tuulesuunajärgi kaabli kraavi tööd ja kaabli soetamine. Samuti olid summad nähtud ette Tallinna lennuvälja laiendamiseks vajalike maa-alade ostmiseks, Pärnu ja Narva lennuvälja ehitustöödeks ja lennuväljade ehitustööde masinate pargi täiendamiseks.

Korralise eelarve kulusid kaeti 43 000 kr suuruses osas Tallinn-Ülemiste lennujaama ekspluateerimisest saadud tuludest ja puudujäägi katteks saadud toetusega 45 606 kr ulatuses. Erakorralise eelarve puudujäägi katteks saadi toetusi 374 500 kr, eralennuasjanduse arendamiseks 125 000 kr ja lennuliinide toetuseks 15 000 kr.

3. Lennutegevus ja järelevalve.

1938/39. a. oli Eestil lennuühendus Helsingi, Stokholmi, Riia, Berliini ja Varssaviga.

Tallinna—Helsingi—Stokholmi liini ekspluateerisid Soome o/ü, „Aero“ ja Rootsi a/s. „Aerotransport“. Helsingi—Tallinna—Riia—Varssavi liini ekspluateeris Poola ettevõtte „Lot“ ja Helsingi—Tallinna—Riia—Kaunase—Königsbergi—Danzigi—Berliini liini Saksa a/s. „Deutsche Lufthansa“.

1938. a. kasustas Tallinna läbivaid lennuliine 15 891 reisijat, pagasit veeti 93 027 kg, kaupa — 36 014,8 kg ja posti 31 801,7 kg; seega reisijaid 19,2%, pagasit 32%, kaupa 125,5% ja posti 82% rohkem kui 1937. a.

Mootorlennukeid oli osakonna järelevalvel 11. Neist kuulusid osakonnale 2, Eesti Aeroklubile 7 ja eraisikutele 2.

Lendused teostati osakonna ametlennukeil kokku 137 tundi, milledest 65 tundi kulus osakonna ametlendurite kohuslikuks lennutreeninguks, 12 tundi osakonna lennu-raadiooperaatorite täienduskursuse õppelendudeks ja 60 tundi ametlikeks ülendudeks.

Eesti Aeroklubi lennukel õpetati välja 6 uut mootorlendurit, võimaldati soodustatud tingimustel lennutreeningut 60 eralendurile ja 36 sv. reservlendurile.

Kokku lennati klubi lennukel 1 264 lennutundi.

Eraisikute lennukid lendasid tegevusaasta vältel kokku 86 tundi.

Üldse lendasid eralennukid möödunud aastal kokku 1 487 tundi.

Lennukeid remonditi kapitaalselt 3 ja jooksvalt 13 juhul.

Mootoreid remonditi kapitaalselt 7 ja jooksvalt 8 juhul.

Detsembris alustati 6 uue, Eestis konstrueeritud õppelennuki tüüp PTO-4 ehitustöid.

Mootorlennukite juures teostati tehnilist kontrolli 21 juhul ja lennukite lennulusid pikendati 20.

Lennulusid pikendati 46 lendurile ja anti välja uusi lenduri-kutsetunnistusi ja lennulusid 17 lendurile, seega endistega kokku 107.

Purilennu alal oli osakonna järelevalvel 14 purilennukit, tehnilist kontrolli teostati 35 korral, kapitaalselt remonditi 4 ja osaliselt 5 purilennukit.

Purilennu väljaõpet võimaldati, teostati katsed ja anti lennuloa 17 A-liigi, 9 B-liigi ja 3 C-liigi purilendurile. Üldse teostati 1 851 starti, milledest 129 toimus mootorlennuki veos.

4. Lennujulgeoleku-teenistus. Lennujulgeoleku-teenistus, kuhu kuuluvad lennumeteo- ja raadiosideteenistus, korraldati 1938/39. a. ümber peamiselt meteoroloogia osas, täiendati Tallinn-Ülemiste lennumeteojaama sisseadet uute aparatuuridega ja suurendati personaali koosseisu. Kuna rahvusvahelised lennuliinid läbisid Tallinna 1938. a. regulaarselt aasta läbi, peeti ka Tallinn-Ülemiste lennujaamas lennumeteo-teenistust iga päev kella 6.00—20.30. Juuni algusest koostati ilmakaarte kaks korda päevas, alates kella 9 ja 15. Kodumaa meteoteadete kogumine toimus Tallinna peatelegraafikontori kaudu telegraafi teel.

Välismaailt koguti meteoteateid raadio teel, mida levitatakse välismaa meteojaamade poolt cq (kõigile), arvatud välja Leedu, kust meteoteadete kogumine toimus trafikteenistuse teel.

Eesti lennumeteoteadete levitamine toimus rahvusvahelise plaani kohaselt cq (kõigile). Levitamisele kuulusid 11 Eesti meteojaama andmed.

Lühiajalisi ilmaennustusi Tallinna ilmastiku kohta (QTZ), mis on mõeldud peamiselt naaberlennujaamadest Tallinna suunas startivale lendureile, levitati alates septembri lõpust 1938.

Aeroloogilisi (piloot-) vaatlusi toimetati, kui ilmatik seda vähegi võimaldas, ja andmeid levitati üks kord päevas.

Kuni 1. V 1938 anti igal hommikul Riigi Ringhäälingule levitamiseks andmed Tallinnas valitseva ilmastiku kohta, alates 1. V 1938 anti lisaks veel ilmastikuandmed Tartu, Pärnu ja Narva-Jõesuu kohta.

1938. a. jooksul võeti vastu: Eesti sünoptilisi teateid 22 667 ja välismaa teateid 200 000, aeroloogilisi teateid välismaalt 7 000 juhul; levitati Eesti sünoptilisi teateid 17 296 ja aeroloogilisi teateid 221 ning ennustusi 197 juhul. Ilmastikuteateid lennukile anti enne maandumist 1 459 juhul ning lennuks ilmateadete-lehti 1 337 juhul. Nende andmete hulka ei kuulu Tallinn-Ülemiste lennumeteovaatlused, mida toimetati iga poole tunni tagant.

Side alal toimetati Tallinn-Ülemiste gonio-aeraadiojaam 1938. a. kolme liiki õhusõiduala raadioteenistust: gonio-, trafik- ja meteotalitust. Tähendatud saatet toimusid kõik ühe ning sama saatejaama kaudu, kuna vastuvõtmist teostati kahes kohas: gonios ja meteos.

Lennutegevusega koos suurenes ka gonio- ja trafikteenistus. Üksikasjaliselt jagunesid tehtud toimetused järgnevalt:

Andmeid gonio- ja trafikteenistusest.

	1938		1937	
	tk	sõnu	tk	sõnu
Läinud:				
Peilungid lennukile	4 590	—	3 567	—
Ilmastikuteadete lennukile .	1 395	25 112	1 089	19 228
Raadiotelegr. välismaale . .	10 090	166 117	8 363	134 115
Telefonogrammid	7 840	125 363	7 420	108 013
Tulnud:				
Lennukite asukohateadete .	8 886	44 430	6 634	33 170
Raadiotelegrammid	11 704	193 070	8 843	133 101
Telefonogrammid	16 945	171 634	13 445	130 941
Kokku	61 450	725 726	49 361	558 568

Telegrammide andmisel tarvitati rahvusvahelist koodi.

5. Lennujaamad. Tallinn-Ülemiste lennujaamas jätkati 1936. a. alustatud startimis-maandumisteede ehitamist ja planeeriti valmis-ehitatud teedevaheline väljaosa.

Angaarile juurdeehitatud vaatlustorn, kust on võimalik reguleerida järjest kasvavat lennutegevust, varustati keskküttega.

Lennujaama lennujulgeoleku elektriseadmete elektrikaabli jaoks kaevati ümber lennuvälja kanal.

Lennujaama startimis-maandumisteede ehitamiseks killustiku valmistamiseks vajalik materjal veeti kohale.

Pärnu lennuvälja mullatööd lõpetati esialgse ehituskava ulatuses, tasandati ja rulliti kinni. Väli vajab ainult peale mõnede üksikute vajunud kohtade täitmise murukamara tugevdamiseks kerget seemendamist.

Narva lennuväljal teostati tasandamis- ja drenaažitöid. Angaari ja teenistushoone juures võeti ette väiksemaid korrastamistöid.

Peale eespool nimetatud tööde koostati Petseri lennuvälja maamööduline plaan ning teiste lennuväljade kohta jätkati projekteerimistöid.

III.

MAANTEEDE TALITUS.

1. Tegevuse üldjooni. 1938/39. a. jätkati hädavajalike sildade ehitamist, ühes nende juurde kuuluvate teede ja jõgede reguleerimise mullatöödega. Uute teede ehitamise ja teede kapitaalparanduse alal teostati töid piiratud ulatuses, nagu: teede reguleerimist ja väljaehitamist seoses uute sildade ehitusega ning üksikute halvemate ning läbipääsmatute teosade kordaseadmist.

Väljaspool teedekapitali teid rakendati teehöövelid võimalust mööda ka naturaalkohustuse alusel korrastatavate II kl. teede hõõveldamisele; teostati naturaalkohuslaste teede olukorra tõstmist halvemate teosade kordaseadmise teel teedekapitali arvel ning kohati purustati kruusavaaetes piirkondades kohaleveetud raudkive kunstkruusaks.

Jätkati I ja II kl. teede varustamist suunanäitajatega.

Koguti andmeid liiklusvõimaluste kohta klassiteedel ning tehti need üldsusele teatavaks Riigi Ringhäälingu kaudu. Anti välja ja lasti müügile uus maantee kaart. Klassiteede ning teedekapitali teede üldpikkused on toodud järgnevas tabelis:

Teede pikkus 1. IV 1939 km.

	Teedekapitali teed	Naturaalkohustuse teed	Kokku teede pikkus
I kl. teed	2 531,836	—	2 531,836
II „ „	3 509,080	4 658,224	8 167,304
III „ „	113,352	10 779,800	10 893,152
Kokku	6 154,268	15 438,024	21 592,292

2. Maanteede ja sildade ehitus, parandus ning korrashoid. 1935. a. alustatud suuremate sildade ehitustöödest on 1938. a. lõpetatud ja võetud vastu järgmised sillad:

1. Tartu—Põltsamaa I kl. maanteel asetsev Kärevere raudbetoonsild üle Emajõe.

Sild on 3 avaga: 19,7 + 27,3 + 19,7 m. Sambad on ehitatud raudbetoonkaevudele; kandekonstruktsioon koosneb 2 läbijooksvast talast.

Maanteede Talituse poolt majanduslikul teel ehitatud silla alt läbiviiv õgvenduskanal on laevasõiduks avatud; pealesõiduteed sillale lõpetatakse eeloleval suvel.

2. Tartu—Pärnu I kl. maanteel asetsev Pikasilla raudbetoonsild üle V.-Emajõe.

Sillal on 3 ava: 31,0 + 33,0 + 31,0 m. Sambad on rajatud vaiadele; kandjateks on „Gerberi“ süsteemi talad. Sild on liiklemiseks avatud ning tee reguleerimise tööd lõpetatud.

3. Meeksi—Räpina II kl. maanteel asetsev Kadaja raudbetoonsild üle Ahja jõe.

Silla sambad on rajatud vaiadele. Kandekonstruktsioon koosneb 2 kaarest rippuva sõiduteega. Silla ava on 37,0 m. Majanduslikul teel ehitatav õgvenduskanal lõpetatakse eeloleval suvel.

4. Pärnu—Paide I kl. maanteel asetseva Tori silla juures lõpetati silla sõidutee kate ja viimistlemistööd. Silla kandekonstruktsioon koosneb 5 sambaga toetatud 2 läbijooksvast talast. Silla avad on 25,15 + 31,25 + 31,25 + 25,15 m. Sild on liiklemiseks avatud.

5. Pärnu—Paide I kl. maanteel asetsev Rae raudbetoonsild üle Pärnu jõe.

Sild on 3 avaga: 15,0 + 20,0 + 15,0 m; konstruktsioon on 2 läbijooksvat tala 4 toel. Sild on liiklemiseks avatud.

6. Tartu—Võru I kl. maanteel asetsev Kirumpää raudbetoonsild üle Võhandu jõe.

Silla konstruktsiooniks on 2 läbijooksvat tala, toetatud 2 kalda- ja ühe jõesambaga. Silla avad on 2 × 18,9 m. Eeloleval suvel valmib silla juurde viiv sõidutee.

7. Pärnu linna Suursild.

1938. a. kaeti 2 viimast sillaava raudbetoonkandjatega, monteeriti lahtikäiva klappisilla elektrimootorid ja käivitamiseks tarvilik aparatuur, valmistati sõidu- ja kõnniteekatted asfaltbetoonist ning sillutati pealesõiduteed soome parkettkividega. Sild on ehitatud 5 jõeavaga: 42,25 + 42,25 + 21,00 + 42,25 + 42,25 m ja 4 kalda-avaga, à 7,70 m. Silla kogupikkus kuni mullast ehitatud pealesõiduteeni on 255 m. Jõeavad — à 42,25 m — on kaetud raudbetoonist kaartega, keskmine, 21 m laiune ava on määratud laevade läbilaskmiseks ja ehitatud lahtikäiva vahekla-piga raudsillana Straussi süsteemi järgi. Silla jõesambad on rajatud kessoonidele ja kaldasambad puuviaia-

dele. Proovimine viidi läbi oktoobri lõpul ja 6. XI 1938 toimus silla pidulik avamine liiklemiseks Vabariigi Presidendi poolt.

8. Võru—Valga I kl. maanteel asetsev Mustjõe sild üle Mustjõe. Silla sambad ja kandekonstruktsioon on ehitatud valmis; mais lõpetatakse silla sõidutee katte valmistamine. Sild on 2 avaga, à 21,10 m. Sambad on rajatud vaiadele. Kandjad koosnevad 2 läbijooksvast talast. Seoses silla ehitusega viiakse läbi silla juurde viiva tee õgvendamise ja jõesärgi reguleerimise tööd majanduslikul teel. Viimased tööd kavatakse lõpetada tulevaks talveks.

Väljaspool suurte sildade kava teostati uusi ehitusi ja kapitaalparandusi järgmisel arvul:

1. Ehitati uusi teid:

kunstteid	3,1 km
kruusateid	55,8 „
2. Kapitaalselt parandati:

kunstteid	9,8 „
kruusateid	95,5 „
3. Ehitati uusi sildu:

puust 85 tk, pikkusega	697,4 m
raudbetoonist 22 tk, pikkusega	434,2 „
Kokku 107 silda, pikkusega	1 131,6 „
4. Kapitaalselt parandati sildu:

puust 130 tk, pikkusega	1 223,0 m
raudbetoonist 1 tk, pikkusega	5,0 „
muust materjalist 6 tk, pikkusega	69,0 „
Kokku 137 silda, pikkusega	1 297,0 „
5. Ehitati uusi truupe 1 387
6. Kapitaalselt parandati truupe 153
7. Teedekapitali teede kruusatamiseks tarvitati:

kunstkruusa	.90 351,0 m ³
looduslikku kruusa	.99 514,0 m ³

Ühe km teedekapitalitee kruusatamiseks tarvitati 14,7 m³ kunstkruusa ja 16,2 m³ looduslikku kruusa.

Teedekapitali teede üldpikkusest suudeti kruusata ca 60%, s.o. 3 608 km. Võrreldes eelmise aastaga on kruusa tarvitus kui ka kruusatamise ulatus suurenenud.

Teede parandus ja korrashoid koosnes teede kruusatamisest, hõõveldamisest ja kraavide kaevamisest.

Talvel korraldati tähtsamate liiklusteede lumest lahtihoidmist. Kuna talv oli võrdlemisi lumevaene, siis hoiti pidevalt lahti jõuvankrite liiklemiseks kõik tähtsamad ühendused.

Tähtsamatest töödest, mis teostati maakondades ja linnades, võiks nimetada:

Harjumaal: 1) Nõmme—Männiku—Saku III kl. tee ehituse lõpetamine, 2) Tallinna—Tuhala—Tammiku II kl. teele Otiveski raudbetoonisilla ehitamine, avaga 15 m, 3) Kabala raudbetoonisilla ehituse lõpuleviimine Koikse—Järvakandi II kl. teel, avaga 30 m, 4) Kose—Anija II kl. tee väljaehitamine kruusateena kivialusel Tallinna—Tartu maanteelt kuni Kehrani 8,6 km ulatuses ja 5) Tallinna—Rannamõisa—Suurupi II kl. tee väljaehitamine 13,5 km ulatuses Tiskre külast kuni Viti asunduseni.

Järvamaal: 1) Poaka silla juurdesõidutee ehituse lõpuleviimine 0,6 km ulatuses Türi—Poaka III kl. teel, 2) Pärnu—Paide I kl. tee väljaehitamise jätkamine Rae—Jändja vahelises osas.

Virumaal: Rakvere—Roela—Hanguse II kl. teele Tõnsu raudbetoonisilla ehitamine, avaga 7 m, 2) Rakvere—Võsu II kl. teele Lignedama raudbetoonisilla ehitamine, avaga 7 m, 3) Rakvere—Vergi II kl. teele Altja raudbetoonisilla ehitamine, avaga 6 m, ja 4) Tallinna—Narva maanteel Rõmeda küla kohal 2 km pikkuse tee õgvendustööde alustamine.

Läänemaal: 1) Parasmaa—Läti III kl. teel Läti puusilla ehitamine Vigala jõel, avaga 21,50 m, 2) Tuhukunila III kl. tee ehitamine 1,5 km ulatuses (kruusatee).

Pärnumaal: 1) Pärnu—Paide I kl. maantee ehitustööde lõpuleviimine, mis alustati 1936. a. Rõusa—Rae vahel, 12,2 km ulatuses; 2) Tartu—Pärnu I kl. maantee 173. km-l Uulu raudbetoonisilla ehit. Ura jõele, pikk. 35 m., ühes juurdesõiduteede ehit. 2 km ulatuses, 3) Are—Tori—Selja II kl. maanteel 3,4 km-l Siitami puusilla ehitamine, avaga 10 m, ühes tee reguleerimisega 340 m ulatuses; 4) Soometsa—Uulu III kl. tee I osa ehitamine 1,5 km pikkuselt.

Saaremaal: 1) Leisi—Orissaare II kl. teel Võlupä raudbetoonisilla ehitamine, avaga 6,00 m, ühes tee reguleerimisega 280 m ulatuses, 2) Tallinna—Kuressaare I kl. maantee sihi õgvendamine Orissaare alevikus—340 m (kruusatee kivialusel), 3) Kuressaare—Valjala—Tumala II kl. tee Ratla küla kohal—teesihi õgvendamine 670 m (kruusatee) ulatuses, 4) Tallinna—Kuressaare I kl. maanteel km 61—63 Väikese Väina kohal 6. II ja 7. III 1938 toimunud jäämineku- ja tormikahjude ära kaotamine, s.o. teetammi ja nõlvade kordaseadmine ja tee sõiduosa laiendamine kuni 8 m laiuseni 500 m ulatuses.

Viljandimaal: 1) Viljandi—Abja II kl. maantee sihi õgvendamine ühes profiili reguleerimisega Õisu mõisa kohal 1 020 m ulatuses ühes raudbetoonisilla ehitamisega, avaga 6,00 m.

Tartumaal: 1) Tartu—Kanepi II kl. teel Prüüsi mäe mahakaevamine ja tee reguleerimine 1,0 km ulatuses, 2) Elva—Etsaste II kl. tee väljaehitamine 3,7 km ulatuses, 3) Elva—Pangodi II kl. tee ümberehitamine asfaltbetooniteeks 1,0 km ulatuses Elva linnas, 4) Tartu—Viljandi I kl. teel Haage raudbetoonisilla ehitamine, 5) Mustvee—Alatskivi—Kilgi II kl. teel Alatskivi raudbetoonisilla ehitamine, 6) Saare—Põrvetu—Kasepää II kl. teel Kääpa jõel raudbetoonisilla ehitamine, 7) uute garaažide ja töökodade ehitamine.

Valgamaal: Viljandi—Võru ja Tartu—Pärnu I kl. teede väljaehitamine Pikasilla juures ca 4,0 km ulatuses.

Võrumaal: 1) Võru—Petseri I kl. teel Kirepi raudbetoonisilla ehitamine ühes tee reguleerimisega,

2) Võru—Rõuge II kl. teel Kusmaoja raudbetoonisilla ehitamine ühes tee reguleerimisega.

Petserimaal: Kliima—Obinitsa—Meremäe II kl. teel Rokino orus kahe uue raudbetoonisilla ehitus ühes tee reguleerimisega.

Tallinnas: Tartu maantee katmine Vene turult kuni Heeringa tänavani parkettkividega ja Heeringa tän. kuni Masina tän. asfaltbetooniga, 2) Narva maantee õgvendus 7-ndal kilomeetril ja 3) Toompea tänavate ümberehitamine osaliselt parkettkividega.

Nõmmel: Männiku teele 2,1 km pikkuse tsementbetoonkatte ehitamine.

Tartus: 1) Tartu—Tallinna maantee ümberehitamine Puiestee tänaval asfaltbetooniteks 0,9 km ulatuses, 2) Tartu—Pärnu maanteel Riia tänav ümberehitus asfaltbetooniteks 0,4 km ulatuses.

Tõrvas: Tartu—Pärnu I kl. tee ümberehitamine tsementbetooniteks 0,5 km ulatuses.

Pärnus: Tartu—Pärnu I kl. maanteel km 180,753—182,941 vahel 2 208 m pikkuses ettevalmistustööde tegemine, s.o. aluse kordaseadmine ja binderi panemine asfaltkattele.

Viljandis: Tallinna—Riia I kl. maanteel lõuna pool Viljandit klombitud kividega sillutatud tee ümberehitamine kivialusega kruusateks 600 m ulatuses.

Põltsamaal: Tallinna—Riia I kl. maanteel bituumen-täisimmutiskatte tegemine.

3. Maanteemasinad ja veovahendid.

Maanteede korrashoidu teostatakse peamiselt masinatega. Kuna kriisiaastate tõttu polnud võimalik masinateparki täiendada ega uuendada, siis möödunud aastal tuli rohkem tähelepanu pöörata masinatepargi uuendusele ja moderniseerimisele.

Selleks tegevusaasta jooksul jätkati maavalitsuste varustamist uute moodsate hõõvlietega ja hangiti juurde lintveotraktoreid kivipurustajate käivitamiseks ning vedamiseks. Samuti on täiendatud kivipurustajate parki.

Veovahendid moodustavad ühe tähtsama osa masinatepargist. Kuna eelmistel aastatel ei suudetud nende koosseisu vajalikult uuendada, endised aga olid täiesti vananenud, siis tuli möödunud aastal jätkata uute veoautode juurdesoetamist. Seejuures võeti kasutusse peamiselt kallitusseadisega varustatud veoautod, millel on koorma (kruusa) mahalaadimine toimub mootori jõul.

Kuna möödunud ja eelolevatel aastatel suuremate sildade juurdesõiduteede kui ka teede õgvenduste jne. tõttu Maanteede Talitusel tuleb teostada suuremal arvul mullatöid, siis möödunud aastal jätkati nende tööde mehhaniseerimist. Selleks on soetatud juurde üks universaalbager ja mehaanilisi labidaid — scrape-reid; on soetatud juurde mullaveovahendeid vedamiseks nii lintveotraktorite jõul kui rööpmeil vedurite jõul. Lintidel mullaveoabinõude tarvitusele võtmisega on mullaveod tehtud olenematuks teedest ja ilmastikust.

Ühe tähtsama ülesandena jätkati möödunud aastal ka abinõude soetamist, mis võimaldaksid teid talvel lumest lahti hoida. Selleks soetati suuremal arvul juurde lumesahku.

Sahkade soetamisel peeti silmas, et nende jõuallikana oleks võimalik kasutada olemasolevaid maantee-masinaid, et sellega masinaid mitmekesisemalt ja eriti talvel kasutada. Sellisteks masinateks on teehõõvliid, veoautod ja traktorid. Jätkati ka teehõõvliite, veoautode ja traktorite varustamist lumesahkadega.

Sahkadest valmistati osa kodumaal ja suuremas osas oma töökodades.

Jätkati mudel-taluvankri väljaarendamise küsimuse lahendamist. Vankreid valmistati mitukümmend tükki ja need müüdi üle riigi laiali, et võimalikult laia kasustajaskonna arvamusi teada saada ja et võimalikult mitmesugustes oludes ja mitmesuguste vankritega võrdluskatseid sooritada. Nagu paljudes kohtades ettevõtetud katsed ja vankri kasustajate arvamused näitavad, on mudelvanker üldiselt rahuldav.

Uute moodsate masinate juurdesoetamise kõrval ei saadud tähelepanuta jätta ka nende korrashoidu, remonti ja käsitsusoskust. Selleks korraldati kursused masinate parandustöökoja juhatajatele. Samuti õpetati välja juhid uutele masinatele, misjuures kasutati ka välisinstruktooreid.

Ühes meistrite ja juhtide ettevalmistuse küsimuse lahendamiseks püüti jõudumööda arendada masinate parandus- ja hoiutingimusi. Suuremateks üritusteks olid sel alal: Tartus masinate hoiu- ja parandusruumide ehitus, Rakveres vana kivihoone ümberehitamine masinate hoiuruumiks, mitmes teemeistri-piirkonnas masinate hoiuruumide väljaehitus, jne.

Paralleelselt eelmisega jätkati suuremate jooksvate ülesannetena: masinate varustamist toite- ja määrdeainetega, teehõõvliite teradega, autokummidega jne.

Maanteemasinate pargi juurdekasvu tegevusaastal näitavad järgmised andmed:

Bagereid	1	kompl.
Scapereid ühes traktoriga	3	„
Mullaveovaguneid ühes traktoriga	3	„
Traktoreid	7	tk
Mullaveovagonette	20	„
Lumesahku	15	„
Kivipurustajaid	2	„
Veautosid	10	„
Teehõõvleid	8	„

Kokku on soetatud juurde 78 masinat ja 40 mudel-taluvankrit.

Kunstkruusa on valmistatud 108 460 m³.

4. Teedekapitali kulud.

Maanteede Talituse poolt on 1938/39 teg.-aasta jooksul teostatud 12 omavalitsuses teedekapitali kulude järelkontrolli ja kulusid revideeritud kogusummas 3 971 757 kr.

1938/39. a. jooksul olid teedekapitali üleriigilised kulud 6 948 554 kr.

1. Kivide ja kruusa muretsemise, kunst-kruusa valmistamise, teede hõõveldamise ja kruusatamise ning teede, sildade, truupide ja teede päraldiste suvise korrashoiu peale maavalitsuste kaudu 1 543 694 kr
2. Uute teede, sildade ja truupide ehitamiseks:
maavalitsuste kaudu 834 758 „
linnaavalitsuste kaudu 37 806 „
Maanteede Talituse poolt 1 395 807 „
Kokku uute teede ja sildade peale . 2 268 371 „
3. Teede, sildade ja truupide kapitaalparandusteks:
maavalitsuste kaudu 613 343 „
linnaavalitsuste kaudu 430 994 „
Kokku teede ja sildade kapitaalparanduste peale 1 044 337 „
4. Teede talvise korrashoiu peale maavalitsuste kaudu 103 005 „
5. Masinate muretsemiseks ja vallasvarade soetamiseks ja korrashoidmiseks:
maavalitsuste kaudu 369 333 „
Maanteede Talituse kaudu 838 700 „
Kokku masinate ja varade soetamise kulud 1 208 033 „
Kivide ja kruusa muretsemise, kunst-kruusa valmistamise, teede hõõveldamise ja kruusatamise ning teede, sildade, truupide ja teede päraldiste suvise korrashoiu peale kulutati aasta jooksul keskmiselt ühe km teedekapitali tee kohta ca 250 kr

5. Jõuvankrite liiklemine.

Viimasel ajal toimuv liikluse motoriseerumine jätkus 1938. a.

endisest veelgi intensiivsemalt. Aasta jooksul suurenes autode arv 5 254-lt 5 941-ni ja mootorrataste arv

Jõuvankrite arv 1. I.

	Autode arv	Mootorrataste arv	Jõuvankrite arv
1939	5 941	2 969	8 910
1938	5 254	2 131	7 385
1937	4 509	1 490	5 999
1936	3 880	1 225	5 105
1935	3 224	997	4 221
1930	2 583	375	2 958
1925	895	306	1 201

2 131-lt 2 969-ni, seega juurdekasv oli 1 525 jõuvankrit ehk 21%, sellest autode juurdekasv 687 autot ehk 13% ja mootorrataste juurdekasv 838 mootorratast

ehk 40%. Nii suurt jõuvankrite arvu tõusu ei ole eelmistel aastatel veel kunagi olnud.

Väga jõudsasti on 1938. a. tõusnud autobuseliinide veotegevus. 1937. a. suvel (1. V—15. X) oli maaliinidel 1 736 104 reisijat, 1938. a. suvel aga juba 3 331 512, suurenemine ligi 100%.

Jõuvankrite arvu suure tõusuga ja jõuvankrite veotegevuse suurenemisega käib kaasas ühtlasi ka liiklusõnnetuste arvu tõus. Nii oli 1937. a. 514 liiklusõnnetust, 1938. a. — 1 172. Tegelikult õnnetuste arvu tõus ei ole nii suur. Mõlema aasta arvud erinevad teineteisest nii suuresti sellepärast, et 1. II 1938 alates korraldati ümber liiklusõnnetuste statistika andmete hankimise kord ja laiendati statistika ulatust. Varem liiklusõnnetuste statistika piirdus ainult jõuvankriõnnetustega, s.o. niisuguste õnnetustega, kus vähemalt üheks õnnetusosaliseks oli jõuvanker. Uue korra järgi arvestatakse aga igasugused avalikuks liiklemiseks määratud kohtades toimuvad õnnetused igasuguste liiklusvahenditega ja liiklejatega.

Liiklusõnnetuste statistikast selgub, et õnnetuste arv viimasel ajal suureneb. Põhjuseks on siin peamiselt liiklusküsimuste mittetundmine või mittetäitmine ning liiklejate puudulik liiklusküsimuste teadmine. Olukorra parandamiseks hakkas Maanteede Talitus möödunud aastal senisest ulatuslikumalt korraldama liikluspropagandat. Esmakordselt Eestis korraldati liiklusnädal, mis peeti 16.—22. V. Liiklusnädala sihiks oli tutvustada liiklejaile liiklusküsimuste, harjutada inimesi õieti liiklema ja selgitada liikluseeskirjade täitmise vajadust. Liiklusnädalaks koostati Maanteede Talituse poolt ja saadeti laiali üle maa järgmised brošüürid: „Liiklemise aabits“ — 42 000 eks., „Juhised jalgratturitele“ — 15 000 eks., „Juhised autosõitjatele“ — 12 000 eks., „Esmabiõpetus autojuhtidele“ — 12 000 eks., „12 käsiku jalakäijale“ — 15 000 eks. ja peale selle veel mitmesuguseid plakateid — 292 000 tk.

Maanteeliikluse intensiivne motoriseerumine ja sellest olenevad muudatused üldises reisijate- ja kaubaveos esitavad järjest suuremaid nõudeid liiklemise korraldamiseks ja liiklusküsimuste lähemaks jälgimiseks ning uurimiseks. Selles mõttes pandi alates 1. VIII 1938 kehtima Veoautode kaubaveo saatekirjade määrus, millega taotletakse pideva kaubaveo arvestamisega objektiivse ülevaate saamist meie maanteedel toimuvast kaubaliiklusest. See peab võimaldama veoautodel veetavate kaupade koguse ja iseloomu, mitmesuguste liiklusvahendite liiklusjõudluse jaotuse ja omavahelise võistluse, teede koormatuse, teekatete ja teiste küsimuste selgitamist vastavalt tegelikule olukorrale ja vajadustele.

IV.

RAUDTEEDE TALITUS.

1. Tegevuse üldjooni. Raudtee olukorra ja liiklemise intensiivsuse tõstmiseks võimaldus 1938/39. a. saada 3 500 000 kr krediiti sellekohase seaduse alusel. Selle krediidi abil on kavatsatud hankida esemeid ja seadiseid raudtee veovõime tõstmiseks, nimelt: diiselmootorsõidukeid, töökodade sisseseadeid ja muid abinõusid töökodade olukorra parandamiseks, ka vedureid ja klassvaguneid ning raudteerööpauid ühes sideosadega.

Nende esemete ja seadiste vajaduse määramisel aitas kaasa Teedeministeeriumi juures töötav ratsionaliseerimise komisjon.

Raudteel vajalikkude teenistuseeskirjade väljatöötamisega jõuti lõpule; neist enamik jõuti juba viimistleda. Väljatöötamisele jäid veel teenijaskonna ettevalmistusse puutuvad eeskirjad. Ettevalmistus ise sai uut tuge Raudteekooli asutamise otsusega Vabariigi Presidendi poolt.

Otseühenduste alal välismaaga leidsid aset mitmed konverentsid, milledest Raudteede Talituse esindajal tuli võtta osa liiklemismääruste ja -muudatuste koostamiseks. On loomiselt uus otseühendus Kagu-Euroopaga, seoses osaliselt eeloleva olümpia-aegse liiklemise korraldamiseks Soome ja Kagu- ning Kesk-Euroopa riikide vahel. Ka on loomiselt uus Kirde-, Kagu- ja Lõuna-Euroopa kaubaveo otseühendus.

2. Raudteeliinid ja -ehitised. Muudatused raudteede võrgu pikkuses tegevusaastal on näidatud järgnevas tabelis.

Muudatused raudteevõrgu pikkuses km 1938/39. a.

Teede liigid	Teede pikkus 1. IV 1938	Pikenenud	Lühenenud	Teede pikkus 31. III 1939
Laiarööpmelised teed.				
1. Peateed	771,8	—	—	771,8
2. Jaamateed	314,0	4,2	0,7	317,5
Kõrvalteeharud.				
3. Raudteede Talituse arvel	28,1	3,3	—	31,4
Kokku Raudteede Talituse krediididest korraspeetavaid teid	1 113,9	7,5	0,7	1 120,7
4. Teiste riigiasutiste arvel	14,2	0,6	—	14,8
5. Erasisikute ja asutiste arvel	95,3	2,8	1,7	96,4
Üldse laiaraööpmelisi teid	1 223,4	10,9	2,4	1 231,9
Kitsarööpmelised teed.				
1. Peateed	674,8	—	—	674,8
2. Jaamateed	119,3	2,9	—	122,2
Kõrvalteeharud.				
3. Raudteede Talituse arvel	11,4	0,2	—	11,6
Kokku Raudteede Talituse krediididest korraspeetavaid teid	805,5	3,1	—	808,6
4. Teiste riigiasutiste arvel	22,8	—	—	22,8
5. Erasisikute ja asutiste arvel	50,5	31,2	3,8	77,9
Üldse kitsarööpmelisi teid	878,8	34,3	3,8	909,3
Lai- ja kitsarööpmelise peateed kokku	1 446,6	—	—	1 446,6
Jaamateed kokku	433,3	7,1	0,7	439,7
Kõrvalteeharud kokku	222,3	38,1	5,5	254,9
Üldse kokku	2 102,2	45,2	6,2	2 141,2
Sellest teiste riigiasutiste arvel	37,0	0,6	—	37,6
Erasisikute ja asutiste arvel	145,8	34,0	5,5	174,3

Tabelist nähtub, et tegevusaasta kestel kasvas raudteede pikkus 39,0 km võrra, sellest laiarööpmelist teed 8,5 km ja kitsarööpmelist teed 30,5 km.

Peatee pikkuses muudatusi ei olnud; juurdeehitatud teed kuuluvad peamiselt jaamateede ja majanduslike haruteede hulka.

Tegevusaasta lõpul oli raudteevõrgu üldine pikkus: laiarööpmelisi teid 1 231,9 km ja kitsarööpmelisi teid 909,3 km, kokku 2 141,2 km.

Raudteemulde ja pallastikihi täiendamiseks ja korrashoidmiseks on tarvitatud pallastit:

laiarööpmelisel raudteel	62 580 m ³
kitsarööpmelisel teel	49 737 „
Kokku	112 317 „

Eelmisel aastal tarvitati pallastit 114 035 m³.

Vanu kõdunenud liipreid vahetati uutega järgmiselt:

laiarööpmelisel teel uute immutatutega .	170 367 tk
„ „ vanade kõlvulistega .	41 230 „
kitsarööpmelisel teel uute immutatutega .	108 229 „
„ „ vanade kõlvulistega	13 748 „
Kokku	333 574 tk

Raudteede Talituse immutustehas töötas tegevusaastal 143 päeva 3 vahetusega ehk 429 normaalset 8-tunnist tööpäeva. Selle aja jooksul tehti 2 025 immutusoperatsiooni. Tehases immutati mitmesugust puidumaterjali, nagu liipreid, pöörmepekke, telefoniposte jne., kokku 34 726 m³ puidumassi, sellest Raudteede Talituse tarveteks 31 048 m³ ja teistele asutistele 3 678 m³. Immutusainena tarvitati kodumaa põlevkiviõli 2 541 t ja immutussoola „thanalith“ 7,5 t.

Rööpmestiku seisukorra parandamiseks teostati järgmised suuremad tööd: laiarööpmelisel teel uuendati peatee rööbastikku Saksast ostetud uute rööbastega 20,0 tee-km ulatuses. Peale selle parandati rööbastikku elavamatel liinidel kulunud rööpaotste mahasaagimisega ja rööbaste paarikaupa kokkukeevitamisega 7,5 tee-km ulatuses. Üksikult on laiarööpmelises peatees vahetatud murdunud ja kulunud rööpauid 4 014 j.m ulatuses. Jaamateede seisukorra parandamiseks on vahetatud teesse raskemad rööpad ja tehtud üksikvahetust 8 607 j.m ulatuses.

Rööbastiku uuendamise ja kõvendamise tagajärjel on laiarööpmelisel teel rööbaste murdumiste arv võrreldes eelmise aastaga vähenenud 36%. Kitsarööpmelise tee rööbastik, mis viimaste aastate jooksul kujunenud suurema liiklemise juures näitas halvenemist, on hoitud korras peamiselt teest väljavahe-
tatud vanade rööbastega, kuna nendega väljavahe-
tatud rööpad on pärast kulunud otste mahasaagimist pandud uuesti teesse samatüübilise rööbastiku uuendamiseks.

Üldse on aasta kestel kitsarööpmelisel liinil vahetatud rööpaid remonditud rööbastega 7,5 tee-km ulatuses ning üksikult 3 361 j.m rööpaid.

Pöörmete uuendamise kava, mis oli nähtud ette eelmistel aastatel, teostati osaliselt eelarve korras lubatud krediidi piirides.

Aasta jooksul asetati teesse pöörmeid:

laiarööpmelisel:	uusi	12 tk
	vanu remonditud . . .	33 „
kitsarööpmelisel:	uusi	21 „
	vanu remonditud . . .	19 „

Pöörmeprusse uuendati aasta kestel:

laiarööpmelisel teel	177 kompl.
kitsarööpmelisel teel	115 „

Tsiviilehitiste alal on suurimaks tööks olemasolevate hoonete korrashoid ja parandus, olgugi et see töö üle liini laialipaisatuna kõrvalvaatajale vähe silma paistab. Kuna kõiki täidetud ülesandeid loendada võimalik ei ole, siis piiratakse käesolevas tähtsamate uute ehitiste ja ümberkorralduste nimetamisega.

Jaama- ja peatuskohahooneid. Kivioli jaamahoone ehitustööd viidi lõpule ja jaam uuel asukohal võeti kasutusele. Jaamahoone on ehitatud kaubaaidaga ja -platvormiga kokku, sisaldab peale jaamaruumide veel postkontori, politsei-ametiruumi ja 8 elukorterit. Hoone on silikaatkivist, kahekordne, kogupikkusega 54 m.

Paides ehitati vana puust jaamahoone asemele, mis oli jäänud väikeseks ja kõdunenud, uus silikaatkivist avar jaamahoone, mis kitsarööpmelisel raudteel on silmapaistvamaid.

Ikla, Riisela—Ikla liini lõppjaamas, ehitati peatuskohahoone, mis mahutab ooteruumi, ametiruumi, väikese kaubaaida, ühe elukorteri ja selle kõrvalruumid, kõik ühe katuse all. 1939/40. a. jätkatakse jaamahoone viimistlust ja ümbruse korrastamist.

Põllküla peatuskohahoone Keila—Paldiski liinil mahutas senini ainult 2 ruumi — ooteruumi ja kassaruumi. Arenenud liiklemise tõttu ehitati sellele peatuskohahoonele külge üks elukorter ja kaubaait.

Viljandi jaamahoones ehitati publikuruumid ümber ajakohasemateks.

Eluhooned. Ülenurmes, Tartu—Petseri liinil, lõpetati elumaja ehitustööd. Hoone on silikaatkivist, kahekordne, mahutab 4 elukorterit ja väikese ooteruumi ühes piletimüügiga.

Kaubahoiuruumid. Sai valmis ja võeti kasutusele Tallinn-Kopli uus kaubahoov. Ehitise suurust iseloomustab kaubahoiuruumide üldine pörandapind 4 615 m². Kaubaaitade katus, seinad ja uked on tehtud inglise laineplekist „Cellactite“ raudfermadel. Kaubaaitadega kokkuhitatud silikaatkivist kontorihoone mahutab 105 m² suuruse publikuruumi ja avarad tööruumid 31 ametnikule. Kaubaaidad ja kontori-

hooned on ehitatud välja 2 korpusena, üks neist 160 m, teine 150 m pikk.

Väiksemaid kaubahoiurume ehitati Aruküla, Mägiste, Karula, Rapla ja Tootsi jaamas. Valgas asuti kõdunenud kaubaaida asemele uue, suurema kaubaaida ehitamisele ühes tolliaidaga ja kaubakontoriga. Töö on jaotatud 3 aastale.

Tehniliseks ja majanduslikuks tarbeks määratud hooned. Tehnilise otstarbega hoonetest tuleks nimetada Tallinn—Kopli autogaraaži uue lüli võrra edasiehitamist. Kodunt-kojuvedu on võitnud järjest suuremat poolehoidu; seega veoautode arv suureneb jõudsasti, nõudes järjest uute garaažide ehitamist. Tallinn-Kopli garaažile ehitati juurde ruum 4 autole, töökojaraum, autode pesemise ruum ja panipaigad. Edasiarendamist jätkatakse.

Pukas lõpetati garaaži ehitamine kahele veoautole. Väandrasse ehitati lokomootori kuur.

Mõisaküla jaamas ehitati puumaterjali kuivatushoone auruküttega, samas ehitati suurem kuur hõõvel-datud puumaterjali hoiuks.

Vesivarustuse ja kanalisatsiooni alal on silmapaistvam töö Mõisakülas teise puurkaevu tegemine, mille sügavus on 180 m, manteltoru algläbimõõt 250 mm. Kaevu töölerakendamine toimub 1939/40. a. Eelmisel aastal valminud puuraugule Tallinn-Väike jaamas soetati vastav vee all töötav tsentrifugaalpump, mis automaatselt tööle hakkab ja samuti automaatselt katkestab.

Mõisakülas, Narvas, Võrus ja Antslas arendati roiskvee-kanalisatsiooni võrku.

Sillutus- ja planeerimistööd. Rohkesti tehti tegevusaastal kogu liinil rendiplatside täitmise, kuivendamise ja kordaseadmise töid, samuti juurdesõiduteede sillutustöid. Suurema tööna väärib tähelepanu Petseri jaamas juurdesõidutee ehitamine sõidukite liiklemise reguleerimiseks.

Kodukaunistustöö tulemusi. Kodukaunistustöö raudteel areneb aasta-aastalt, nii et iga järgnevat aastat on võidud tulemuste suhtes nimetada eelmisega võrreldes ülekaalukalt rekordiliseks. Osalt oleneb saavutuste suurus küll kasustada olevaist krediitidest, kuid vähemalt samal määral ka kohapealsete tööjuh-tide algatustahetst ja raudteelaste ühisest kasvavast huvist selle ala vastu. Nimelt on suur osa tööd tehtud teenijate vabast ajast, omal algatusel ja üsna tihti ka omal kulul. Kokkuvõtteid on saadud teha ainult nende tööde kohta, kus Ehitusamet on suuremal või väiksemal määral võtnud osa korraldamisest.

Olgu allpool toodud iseloomustavaid arvandmeid. Sulgudes on võrdluseks vastavad arvud eelmisest, s.o. 1937/38. a.

Õlivärviga värviti fassaade ja aedu 42 419 m² (33 533 m²), rootsi värviga 65 584 m² (61 448 m²) ja lubjavärviga 13 500 m² (10 871 m²). Katuste välimust parandati (värviti või kaeti ümber katusekividega) 24 357 m² (39 950 m²).

Ilupuid ja -põõsaid istutati 4 582 tk (4 435 tk), arvamata juurde elavaedade põõsad. Ilustamiseks ja platside piiramiseks istutati elavaedu kokku 6,502 km (9,236 km) ning lumekaitseks raudtee äärde 6,213 km (3,006 km). Platsideks ja puhkepaikadeks planeeriti uusi maa-alasid 7,0 ha (4,6 ha). Uusi kõnniteid tehti 4,682 km (3,336 km). Ehitusameti poolt istutati ja anti istutamiseks teenijatele välja 198 028 lilletaime (175 650 l.-t.); peale nende soetasid teenijad suure hulga lilli omal kulul. Viljapuid istutati 183 aias (152 aias) kokku 1 000 tk (933 tk) ja marjapõõsaid 188 aias (161 aias) 1 682 tk (2 260 tk). Vanu puid ja suuremaid põõsaid, mis olid jäänud kiduraks ega suutnud enam oma olemasoluga ümbrust kaunistada, juuriti välja 1 160 tk (756 tk), ja inetuid, kõdunenud ehitisi lammutati 106 (96), neid tarbe korral asendades uutega.

Kinnisvarade korraldamise alal saavutati raudteedele maade võõrandamise otstarbel maaomanikega 4 kokkulepet ja sõlmiti 7 lepingut. Eesti Vabariigi nimele, raudteede alla, kinnistati 15 maatükki 12,753 ha suuruses. Teistelt riigiasutistelt võeti riigimaad üle 5 juhul, kokku 2,698 ha suuruses, ja anti üle raudtee maid 1 juhul 46,528 ha suuruses. Naabrusmaade mõõtmise puhul määrati raudtee ja eramaade vahelisi piire kindlaks 41 kohas.

Senini Vene riigi või end. Balti raudteeseltsi nimel olnud raudtee maad kinnistati ümber Tallinna Kinnisusametis Eesti Vabariigi nimele.

Väljaspool Tallinna linna raudtee alla võõrandatud maad mõõdeti 3,38 km ulatuses, kokku 9 maatükki, kusjuures pandi välja 93 piirimärki. Mõõdetud maade kohta, kogu pindalaga 32,460 ha, valmistati 55 plaani.

Tallinna raudteesõlme maade mõõtmise ja piiride selgitamise tööd jätkusid ühes Tallinna linnaga maade vahetuse tööde täitmise; kusjuures teg.-aastal koostati rida piirakte ja pandi välja 76 piirimärki; arvutati ja kanti planšettidele 368 koordineeritud piiripunkti 10,85 km ulatuses, tee telge mööda arvatult. Üksikplaane valmistati 4 komplekti, kogupinnaga 65 431 m² suuruse maa-ala kohta.

3. Vedurid, vagunid, elektri- ja muud jõuseadised.

1. IV 1938 oli laiarööpmelise tee vedurite pargis 26 reisi-, 58 kauba- ja 16 manöövrivedurit, kokku 100 vedurit. Tegevusaasta kestel kustutati inventarist 1 manöövrivedur (vedur T 222 müüdi a/s-le „Tsemendivabrik Port-Kunda“) ja muretseti juurde 4 reisivedurit. Seega oli 1. IV 1939 laiarööpmelise tee vedurite pargis kokku 103 vedurit. Kitsarööpmelise tee vedurite pargis 1. IV 1938 oli 92 vedurit; tegevusaasta jooksul jäi see arv muutmatuks. Seega kitsarööpmelise tee vedurite pargis 1. IV 1939 oli 92 vedurit.

Eelmiste aastate eeskujul jätkati vedurite moderniseerimist. Selleks ehitati täielikul parandusel ümber 4 kompaund-kaubarongivedurit seer. Od (Joy kulissiga) ja 1 kompaund-kaubarongivedur seer. Ov. (Heusingeri kulissiga) lihtveduriteks ja kuumendatud

aurule. 4 esimesel tehti Joy kuliss ümber Heusingeri kulissiks. Peale selle viidi üle kõik 5 vedurit öliküttele ja ehitati juurde mudaeraldajad. 4 reisirongiveduril ehitati täielikul parandusel juurde mudaeraldajad. Täielikult paranduselt lasti liikvele 13 laiarööpmelise tee (üks neist Sõjamineisteriumi oma) ja 14 kitsarööpmelise tee vedurit. Keskmiselt paranduselt lasti liikvele 55 laiarööpmelise tee ja 47 kitsarööpmelise vedurit.

1. IV 1938 olid mootorsõidukite pargis järgmised mootorsõidukid:

l/r. elektrimootorvaguneid	4-telj. 4 tk	à	300 h.-j.
„ diiselmootorsõidukeid	4- „ 1 „	à	220/240 „
„ „	4- „ 1 „	à	265/295 „
„ bensiinimootorvaguneid	2- „ 1 „	à	40 „
„ „	2- „ 4 „	à	115 „
„ „	4- „ 1 „	à	150 „
„ „	1 „	à	40 „
„ „	2 „	à	60 „
k/r. diiselmootorvaguneid	4-telj. 2 „	à	115/125 „
„ „	4- „ 2 „	à	135 150 „
„ bensiinilokomootoreid	1 „	à	90 „

Mais 1938. a. lasti liikvele veel kaks 4-teljelist k/r. rööbasomnibust, millede ehitustega tehti algust juba eelmisel aastal.

1. IV 1938 oli riigiraudtee laiarööpmelisel teel 350 reisi- ja 3 552 kaubavagunit ning kitsarööpmelisel teel 170 reisi- ja 2 074 kaubavagunit. Tegevusaastal kustutati inventarist liiklemiseks kõlbmatud laiarööpmelise tee 17 kaubavagunit. Inventari tuli juurde laiarööpmelisel teel 14 a/s-i „Esimene Eesti Põlevkivitööstus“, 3 a/ü. „Eesti Kiviõli“ ja 2 „Shell ja Co“ õliveotsisternvagunit. O/ü-le „Kreenholm“ ehitati Raudteede Talituse uues depoos laiarööpmelise tee 1 spetsiaalkaubavagun.

Valga tehastes ehitati riigiraudteede laiarööpmelise tee 3 õliveotsisterni ja üks 4-teljeline pakivagun.

Mõisaküla tehastes ehitati juurde: 1 II kl. ja 1 II/III klassi vagun ning 1 õliveotsistern.

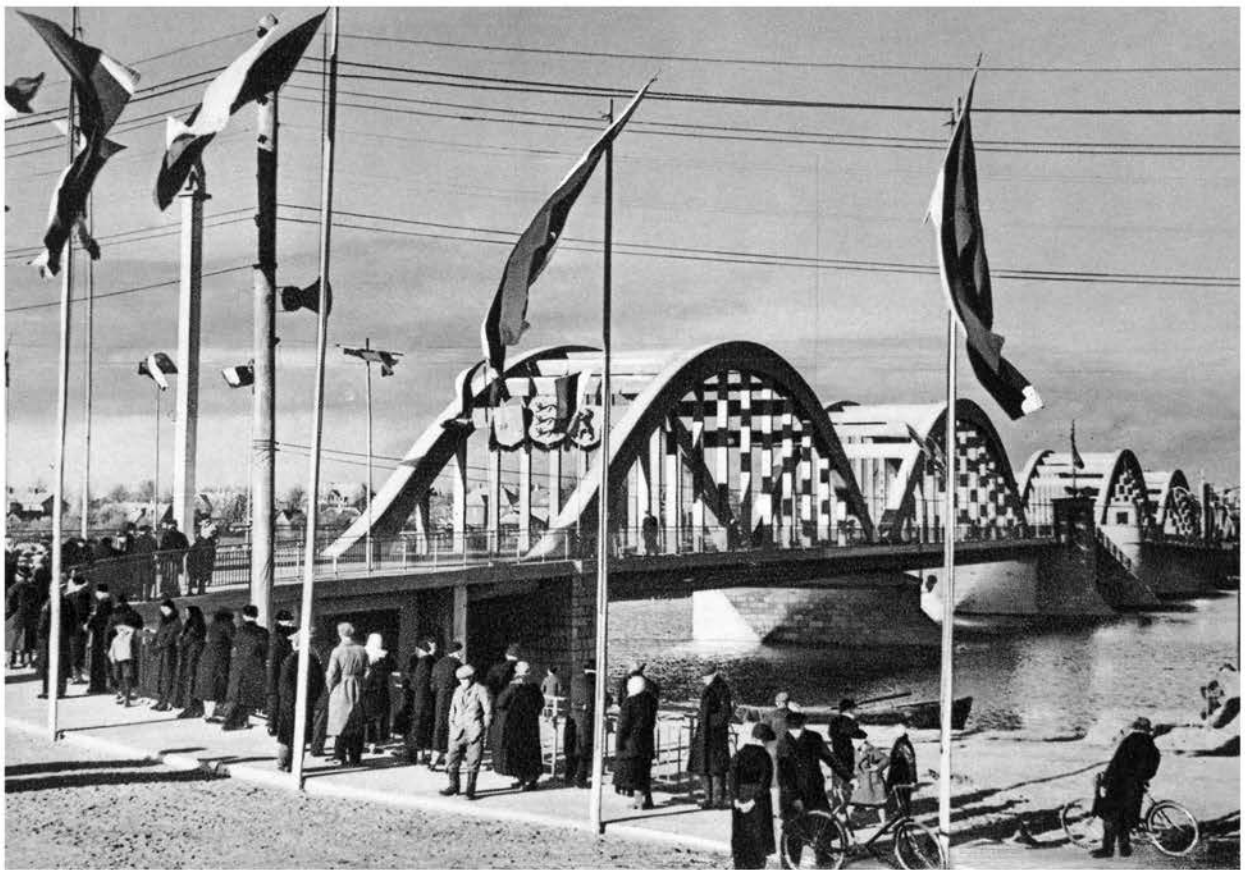
Tegevusaasta lõpul oli laiarööpmelise tee vagunite pargis 351 reisi- ja 3 558 kaubavagunit ja kitsarööpmelise tee vagunite pargis 172 reisi- ja 2 075 kaubavagunit.

Reisivagunite põhjalikul parandusel jätkati moderniseerimist. Ümber ehitati ja uuendati laiarööpmelise tee reisivaguneid järgmiselt: 3 II kl. vagunit, 2 II/III kl. vagunit, 9 III kl. vagunit ja 2 pakivagunit — kokku 16 vagunit. Neli 2-teljelist vagunit varustati rull-laagratega.

Kitsarööpmelise tee reisivagunite põhjalikul parandusel uuendati ja ehitati ümber: 1 salongvagun, 1 II kl., 1 II/III kl. ja 4 III kl. vagunit, 1 posti-, 1 vangi- ja 1 pakivagun, kokku 10 vagunit.

Tähtajalist parandust tehti laiarööpmelise tee 232 reisi- ja 988 kaubavagunile ning kitsarööpmelise tee 135 reisi- ja 464 kaubavagunile.

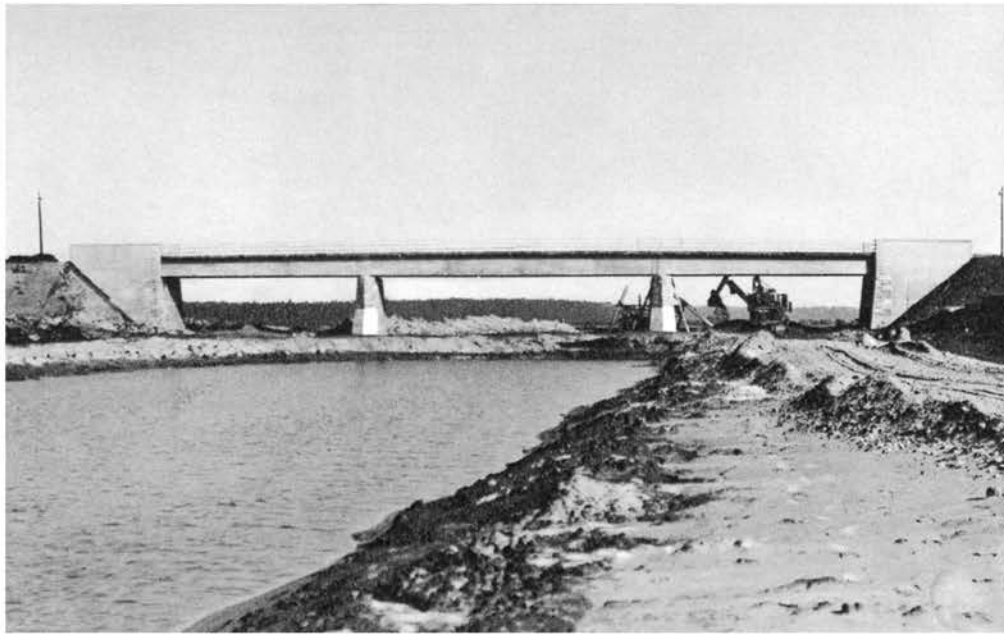
Põhjalikku parandust tehti laiarööpmelise tee 4 isotermlisele ja 28 kaubavagunile ning kitsarööpmelise tee 33 kaubavagunile.

Pärnu Suursild.

Teedeministeeriumi Õhusõiduosakonna väljapanekud liiklusnäitusel.

Kärevere sild Emajõel.

Kärevere silla kanali
kaevamine.

Mullatööd Kärevere
silla kohal.

1938/39. teg.-aastal seati üles uusi:

telefoniaparaate	— 15 tk
sauaaparaate	— 2 „
elektrijanaid	— 1 „

Rapla ja Viljandi vahel ühejuhtmeline telefoniühendus nr. 2 ehitati ümber kahejuhtmeliseks — 106,2 km.

Elektervalgustusele viidi üle 6 raudteejaama ja seati üles kogusummas 700 uut valgustuspunkti.

Tegevusaasta lõpuks oli elektervalgustusega raudteejaamade arv:

laiarööpmelisel teel	— 36 tk
kitsarööpmelisel teel	— 18 „

Rongide valgustamiseks elektriga ehitati laiarööpmelisel teel juurde 1 jõujaam ja varustati jõujaamade jaoks vajaliku seadeldisega 5 klassvagunit.

Rongide valgustamiseks elektriga ehitati kitsarööpmelisel teel juurde 5 akumulaator-jõujaama, millele arvel viidi Sonda—Mustvee, Valga—Pärnu ja Tallinn—Sadama—Vääna vahelised reisirongid elektervalgustusele. Akumulaatorite laadimiseks seati üles üks laadimisagregaat Sondasse.

Tegevusaasta lõpuks oli laiarööpmelise tee rongides elektriga valgustamiseks 29 vagunjõujaama ja kitsarööpmelise tee rongides 21 vagunjõujaama.

Mootoreid on töökodades 134 tk, generaatoreid jõujaamades 9 tk, töstemootoreid 8 tk, elektri-keevitamisagregaatide — 6 tk, koguvõimsusega 960 kW.

4. Saavutusi ekspluatatsiooni alal.

Kiirema ja tihedama ühenduse loomiseks ja liiklemise soodustamiseks suurendati möödunud teg.-aastal mitmes teepiirkonnas reisirongide arvu, nimelt määrati kõiku

iga päev:

Tallinna ja Kehra vahel — 1 paar reisironge; Tallinna ja Tapa vahel — 1 paar reisironge; Türi ja Tamsalu vahel — 3 paari segarongi asemel 4 paari rööbasomnibusi;

Valga ja Mõniste vahel — 1 paar segaronge;

ainult suvitushooajal iga päev:

Tartu ja Põlva vahel — 1 paar mootorronge;

suvitushooajal ainult laupäeviti ja pühapäeviti:

Tallinna ja Pärnu vahel — 1 paar kiirronge.

Reisiliikluse soodustamiseks avati teg.-aastal uusi peatuskohti reisijate pealeminekuks ja mahaastumiseks;

laiarööpmelisel teel: Klooga aedlinn — Põllküla ja Klooga vahel, Nelijärve — Aegviidu ja Jäneda vahel;

kitsarööpmelisel teel:

Ohekatku—Lelle ja Keava vahel, Orgita—Pühatu ja Märjamaa vahel, Paljasmaa—Vigala ja Rumba vahel, Mäo—Paide ja Vodja vahel, Ööla—Vodja ja Esna vahel, Öle—Esna ja Järva-Jaani vahel, Illivere—Esna ja Järva-Jaani vahel, Jalgsesema—Võhmata ja Vajangu vahel.

Reisiliikluse soodustamine on tunduvalt mõjutanud reisijate- ja pagasivedude tõusu: sõitjate arv võrreldes eelmise aastaga tõusis: l/r. — 0,5%, k/r. — 2%; reisijatekilomeetrite arv tõusis: l/r. — 0,17%, k/r. — 1,45%; reisijaterongkilomeetrite arv tõusis: l/r. — 2,6%, k/r. — 8%; reisijate keskmine sõidukaugus tõusis: l/r. — 3,2%, kuna k/r. püsis see eelmise aasta tasemel.

Huvirongide kasustati möödunud aastal tagasihoidlikult: oli käigus huvirong: l/r — 13, k/r. — 7; nendes sõitjaid: l/r. — 11 198, k/r. — 4 620.

Pagasivedu võrreldes eelmise aastaga tõusis: l/r. tonnides 7,4%, tonnkilomeetrites 10%; k/r. tonnides 4%, tonnkilomeetrites 7,5%.

Kaubaveos võrreldes eelmise aastaga oli märgata tagasiminekut, nimelt: l/r. tonnides 17,5%, tonnkilomeetrites 12,8%, kuid eelarve täideti 124%; k/r. tonnides 20%, tonnkilomeetrites 20%, kuid eelarve täideti 107%.

Kaubarongkilomeetrite arv tõusis: l/r. — 3%, k/r. — 25%.

Tagasimineku kaubaveos on osalt seletatav metsamajanduse reorganiseerimisega, millega tõkestati toormaterjali väljavedu, et säästa seda ümbertöötamiseks sisemaa vabrikutes. Tõus kaubarongkilomeetrite arvus on seletatav asjaoluga, et reisijateveo soodustamiseks ja kiirendamiseks määrati segarongide asemele kõiku reisirongid ilma kaubavagunite juurdehaakimisteta (nagu rööbasomnibused Türi—Tamsalu teel ja mootorrongid teistel liinidel) ning kaubaveoks määrati kõiku kaubarongid ka väiksemate koosseadudega, et kiirendada omakorda kaupade edasisaatmist sihtkohta.

Raudtee veovõrgu arendamises agentuuride kaudu jätkus eelmiste aastate töö. Möödunud teg.-aastal liideti raudtee veovõrku uued liinid ja avati raudteeagentuure pagasi ja kaupade vastuvõtmiseks ning väljastamiseks:

	Avati	Asukoht	Vahetusjaam
Koigis	15. VIII 1938	postkontoris	Paide
Päinurmes	15. VIII 1938	piimaühingu r.	„
Laius-Tähkveres	11. V 1938	postagentuuris	Jõgeva
Aravetes	1. XII 1938	postkontoris	Järva-Jaani ja Tapa

Aravete raudteeagentuur teostab vedu 2 vahetusjaama kaudu; ka Ambla raudteeagentuurile avati uus liin vahetusjaamaga Järva-Jaani, seega võib vedu teostuda Amblasse kas Tapa või Järva-Jaani jaama kaudu. Kokku avati teg.-aasta jooksul 4 uut raudteeagentuuri, mistõttu raudteeagentuuride arv tõusis 28-le.

Kaubaveo tegevus raudteeagentuures on arenenud järgnevalt:

	1938/39		1937/38	
	Arv	kg	Arv	kg
Vastuvõetud pagas . .	6 175	60 041,0	4 072	42 203,2
„ kaup . . .	10 679	2 265 490,0	6 889	1 497 589,1
Väljastatud pagas . .	15 256	176 524,0	9 908	115 533,0
„ kaup . . .	20 179	1 006 237,0	14 177	1 186 248,9
Kokku	52 289	4 108 292,0	35 046	2 841 574,2

Kaupade ja pagasi üldise läbikäigu tõus raudtee-agentuures võrreldes 1937/38. a. läbikäiguga oli saadetiste arvult 50% ja kaalult 45%.

Kavatsusel on avada veovõrgu tihendamiseks raudteeagentuure Saaremaal lisaks senistele Kuresaare—Kuivastu liinil: Orissaares, Pöides ja Kallemaal. Vastavad läbirääkimised vedude korraldamiseks on käimas Saaremaa liinipidajate ühingu „Ühendus“.

Peale selle on käimas eeltööd raudteeagentuuride avamiseks veel Kuremäe postkontoris ning Albu, Laekvere ja Vasknarva vallamajas.

Raudtee autotranspordi alal on märgata pidevat tõusu, kusjuures kodunt-kojuveo raadius üha suureneb.

Teg.-aastal tuli juurde rohkesti alalisi kliente, nii et autotransport muutub elujõulisemaks, muutes raudteeliini pikendusena üldise kaubandusliku eksploatatsiooni paindavamaks.

Lisaks eelmisel aastal käigus olnud 14 veoautole osteti teg.-aastal 4 uut veoautot 3—5-t kandejõuga, nii et tegevuses on praegu 18 veoautot.

1938/39. a. veeti kodunt-koju 179 696 saadetist kaaluga 1 424,4 t, misjuures veoautod on läbinud 114 179 km. Veetud saadetiste arvult on tõus võrreldes eelmise aastaga 19%.

5. Tariffid.

Reisijateveo alal anti üldtähtsusega kongressidele, koosolekutele, päevadele jne. senini sõidusoodustusi erikorralduste järgi, määrates kindlaks antava hinnaalandusprotsendimäära igal üksikul juhul eraldi.

15. IV 1938 täiendati reisijateveo tariifi uue määrusega, millega nähti ette, et nimetatud üritustele antakse sõiduhinnaalandust 33%, võttes maksu puhkeaja-täispileti hinna suuruses.

Perekonnasõitude suhtes senini üldiselt kehtinud sõiduhinna-soodustust muudeti 1. XII 1938 selles mõttes, et hinnaalandust antakse ainult neile perekondadele, kellel on vähemalt 4 last. Nimetatud soodustust laiendati, määrates, et ainult ühel perekonnaliikmel peab olema täispilet, kuna iga järgmine perekonnaliige vanusega üle 10 a. on õigustatud sõitma poolpiletiga; ka võivad 2 last vanusega 5—10 a. sõita ühe poolpiletiga.

1. XII 1938 täiendati tariifi eeskirjaga, et peatusi võib teha ühekordse sõidupiletiga kuni 2 korda ja edasitagasi-piletiga kuni 3 korda; senini oli peatuste arv piiramatult.

20. I 1939 täiendati reisijateveo tariifi uue paragrahvi, mis võimaldab olümpiamängude tegelaste pagasivedu 50% hinnaalandusega.

Kaubaveo alal reguleeriti haruteedele vagunite etteandmise eest võetavaid makse. Senini võeti mõne harutee omanikult lepingu põhjal erilist maksu ametnike ülalpidamiseks, teistelt aga mitte. Ühtlase korraloomise otstarbel kaotati lepingutes ametnike ülalpidamiseks maksude võtmine ja kõik vagunite etteandmisega seoses olevad kulud reguleeriti vagunite etteandmismaksuga. Seejuures neil haruteedel, kus vaguneid antakse ette suuremal määral, maksud üldiselt vähe-

nesid, kuna teistel haruteedel, kuhu vaguneid antakse harva ja kus raudtee omakulud seega suuremad, tuli etteandmismaksu kõrgendada. Uued maksumäärad jõustusid alates 1. IX 1938.

Kütteinete veohindade ühtlustamiseks tõsteti 1. XII 1938 põletuspuude ja turba veotariifi 2 klassi (ca 25%) võrra, ühtlasi aga alandati samal määral turbabrikettide veohindu, mille tagajärjel nüüd kõigi nimetatud ainete suhtes on kehtiv ühesugune veotariif.

1. XII 1938 alandati surutud gaaside ja tühjade gaasisilindrite veotariifi 2—3 klassi võrra, et soodustada hapniku ja atsetüleenide valmistamist ja tarvitamist.

Välisotseühenduste alal võib märkida suuremaid muudatusi seoses Läti sisetariifi ümberkorraldamisega, mille tagajärjel Läti teeosa eest tariifiklasse ja veomaksumäärasid muudeti Poola, Läti ja Eesti raudteede vahelises kaubaveo otseühenduses, kehtivusega 1. XI 1938, ja Saksa, Leedu, Läti ja Eesti raudteede vahelises otseühenduses, kehtivusega 1. III 1939. Saksa, Leedu, Läti ja Eesti otseühenduses samast tähtsajast võeti sisse uued veosihitused, mis võimaldavad Eesti ja Saksa vahel kaupu vedada Poola või Leedu ja Poola kaudu, ilma Ida-Preisimaad puudutamata, kui see osutub kaubaomanikule kasulikumaks. Poola, Läti ja Eesti otseühenduses pandi 15. XII 1938 kehtima mõned uued artikkel-tariifid ja alandati veomaksumäärasid, näit. sihituses Eestist — põlevkiviõlisaaduste veoks ja sihituses Eestisse ja Soome — tubaka ja lõunamaa puuvilja jaoks.

6. Rahanduslikud tulemused.

Raudtee alal laekunud tulusid anti 1938/39. a. Riigikassale üle 15 751 tuh. kr (1937/38. a. 15 624 tuh. kr), seega on raudtee tulud tõusnud võrreldes eelmise aastaga 127 tuh. kr võrra.

Kulude osas kujunes 1938/39. a. eelarve ühes lisaelarvetega korraliste kulude alal 14 573 tuh. kr suuruseks ja erakorraliste kulude alal 1 363 tuh. kr suuruseks, kokku 15 936 tuh. kr (1937/38. a. 15 685 tuh. kr); seega kulud on suurenenud võrreldes eelmise aastaga 251 tuh. kr võrra.

Raudtee veereva koostise, pealisehitise materjali ja töökodade sisseseadete juurdemuretsemiseks ja uuendamiseks tehti 31. märtsil laenu 3 500 tuh. kr suuruses.

7. Materjalide ja kütteinete muretsemine.

Tegevusaasta jooksul on materjalide ostuks sõlmitud ja antud välja tellimusi kogusummas 3 976 000 kr eest. Sellest välismaa saaduste ostuks — 1 050 000 kr ja kodumaa saaduste ostuks — 2 926 000 kr.

Neid summasid 1937/38. tegevusaasta summadega võrreldes selgub, et 1938/39. a. väljaantud ostukohustuste üldsumma on vähenenud ligikaudu 1 500 000 kr võrra, sellest 1 000 000 kr kütteinete ja metsamaterjalide muretsemise alal, ja seda peamiselt sellepärast, et eelmiste aastate tagavarad võimaldasid 1938/39. tegevusaastal materjale vähem soetada.

8. Tervishoid raudteel.

Mais 1938 täiendati apteegi laoruumi laboratooriumi vastavate aparatuuridega, nagu see on nähtud ette 1. I 1938 jõustunud Eesti farmakopöas.

1939. a. veebruari ja märtsi jooksul muretseti Tallinna ambulatooriumi erikabinettide täienduseks: naha- ja suguhaiguste alal — uretroskoop, silmahai-
guste alal — elektri-silmapeegel, keemilis-bakterioloogi-
liste uurimiste alal — haemomeeter, aglutinoskoop ja
rektoskoop, hambaarsti-kabinetile — sülfefontään vee-

automaadiga ja apteegile Eesti farmakopöa nõuetele vastavad rohtude säilitusanumad.

Peale ülalnimetatute täiendati Haapsalu sanatooriumi sisseseadet tarviliku mööbliga ja kõigile raudtee-ambulatooriumidele muretseti lisaks senistele uusi väiksemaid arstiriistu ja ambulatooriumi-esemeid.

1938/39. tegevusaasta jooksul uuris Tartu Ülikooli Tervishoiu Instituut Tervishoiuameti ülesandel raudteekaevude vett 14 korral, kusjuures leiti, et 5 korral vesi ei vastanud tervishoiunõuetele.

Puuduste kõrvaldamiseks tehti korraldused.

V.

POSTI-, TELEGRAAFI- JA TELEFONITALITUS.

1. Tegevuse üldjooni.

Postiametkonna 1938/39. a. tegevus, käsikäes üldise rahvamajanduse kõrgkonjunktuuri püsimisega ja kultuuri-
liste ürituste hoogsusega, näitas võrreldes eelmiste aastatega tõusu. Kasvas postisaadetiste ja -toimetuste arv kui ka telegrammide ja eriti telefonikõnede arv ning seega ka ametkonna tulud ja kulud. Tulude ülejääk, nagu ka 1937/38. a., ületas eelmiste aastate ülejäägid tunduvalt.

Kindlaks kujunenud jooksva talitusliku töö kõrval jätkati ametkonna asutiste võrgu väljaarendamist, telefoni-telegraafiiliinide ja uute tehniliste seadeldiste ehitamist, majandusliku ja tehnilise inventari juurde-
soetamist ja uuendamist kui ka talituste ja selleks vajalike määruste ja juhendite täiustamist ja välja-
töötamist. Aastaülevaates väärivad märkimist allpool toodud tähtsamad tegevuse tagajärjed ja saavutised.

2. Talitusliku tegevuse kasv.

Ametkonna jooksev talituslik töö näitab viimaste aastate jooksul pidevat tõusu. Kui töö 1936/37. a. oli suurem eelmise aasta omast ligi 11% ja 1937/38. a. töö 1936/37. tegevusaastaga võrreldes lõppkokkuvõtte järgi tõusis ligi 9%, siis on 1938/39. a. esialgsete kokkuvõtte järgi töökasv võrreldes eelmise aastaga 11%. Postisaadetiste, telegrammide ja telefonikõnede ning mitmesuguste eritalituste toimetuste arvu kasvu 1938/39. tegevusaastal iseloomustavad järgnevad andmed tähtsamate toimetuste alalt:

1. Postisaadetiste, telegrammide ja telefonikõnede arv:

	1938/39	1937/38	Tõus	+	%
Kirjaposti lihtsaadet. . .	50 260 650	44 909 218	4 533 122	6,6	
Ajalehed ja ajakirjad . .	23 234 193	24 052 503			
Tähtsaadetised	1 284 153	1 252 315	31 838	2,5	
Raha- ja väärtisaadet. .	1 453 632	1 329 584	121 494	8,3	
Pakid	122 337	124 891			
Kokku postisaadet. . . .	76 354 965	71 668 511	4 686 454	6,5	

Neist:

sisemaised	59 067 441	55 209 953	3 857 488	7,0
välism. tulnud	12 673 730	12 300 660	373 070	3,0
„ läinud	4 613 794	4 157 898	455 896	10,9

Telegrammid:

sisemaised	158 993	131 676	27 317	20,7
välism. tulnud	80 599	79 227	1 372	1,7
„ läinud	64 278	63 694	584	0,9
Kokku telegramme	303 870	274 597	29 273	10,6

Telefonikõned:

kohalikud	28 714 792	26 675 844	2 038 948	7,6
---------------------	------------	------------	-----------	-----

Kaugekõned:

sisemaised	4 475 098	3 875 372	599 726	15,5
välism. tulnud	56 064	55 623	441	0,8
„ läinud	51 381	50 994	387	0,7
Kokku kaugekõnesid	4 582 543	3 981 989	600 554	15,1
Telefoniabonendid	27 374	25 055	2 319	9,2

2. Posti jooksvate arvete talituse elavnemist iseloomustavad järgmised andmed:

	1. IV 1939	1. IV 1938	Tõus
Arvete arv	1 242	1 117	125 = 11,2%

	Operats. arv		Rohkem
	1938/39	1937/38	1938/39
Sissemakseid arveile . .	443 987	386 367	57 620 = 14,9 „
Väljamakseid arveilt. . .	72 399	64 854	7 545 = 11,6 „
Ülekandeid	15 006	10 752	4 254 = 39,5 „
Kokku	531 392	461 973	69 419 = 15 „

	Rahasumma (1 000 kr)		Rohkem
	1938/39	1937/38	1938/39
Sissemakseid arveile . .	40 451	38 202	2 249 = 5,9%
Väljamakseid arveilt. . .	40 198	38 254	1 944 = 5 „
Ülekandeid	8 211	4 249	3 962 = 93,2 „
Kokku	88 860	80 705	8 155 = 10,1 „

3. Riigi klassiloterii piletite müügi alal on postiasutiste kaudu müüdud 1938/39. a. 324 243 piletit, eelmisel tegevusaastal müüdi 298 893 piletit, seega läbimüük 8,5% kasvanud.

4. Postiametkonna asutistes sisseseatud **informat-sioonitalituse** elavust näitavad Tallinna Telefonivõrgust antud informatsiooniteadete andmed:

	1938/39	1937/38
Õige kellaaja teatamisi	112 237	94 822
Teateid raudteerongide kohta	3 647	2 226
„ omnibuste liiklemise		
kohta	1 094	674
„ laevade sõidu kohta	385	357
„ lennukite sõidu kohta	284	218
„ mahavõetud ja numbri		
muutnud abonentide		
kohta	11 207	14 183
Muid teateid	848	795
Kokku teateid	129 702	113 275
Seega keskmiselt päevas teateid	355	300

3. Rahanduslikud tulemused. Tegevuse kasvuga käsikäes on ametkonna majandamine olnud viljakas, nagu eelmisilgi aastail; seda hoolimata mõõdukaist tariifidest, nagu näitavad arvud ja võrdlus eelmise tegevusaasta andmetega.

Postiametkonna tulud ja kulud 1938/39. a. olid järgmised:

1) Postiametkonna tulused on laekunud posti-asutiste kassadesse 1 000 kr:

	1938/39	1937/38	+ 1938/39
Postimaksu	3 186,6	3 054,9	131,7 = 4,3%
Telegr.- ja radio-			
maksu	452,2	414,8	37,4 = 9 „
Telefonimaksu	3 195,6	2 965,5	230,1 = 7,7 „
Kokku	6 834,4	6 435,2	399,2 = 6,2 „
Muid tulused	43,2	26,7	16,5 = 61,8 „
Kõik kokku	6 877,6	6 461,9	415,7 = 6,4 „

2) Postiametkonna kulud 1 000 kr:

	1938/39	1937/38	Rohkem või vähem 1938/39
Korralised	5 425,9	4 826,8	+599,1 = 12,4 %
Erakorralised	56,2	115,9	-59,7 = 51,5 „
Kokku	5 482,1	4 942,7	+539,4 = 10,9 „

3) Postiametkonna tulude ja kulude vahekord 1 000 kr:

	1938/39	1937/38	Tõus või langus 1938/39
Tulud	6 877,6	6 461,9	+415,7
Kulud	5 482,1	4 942,7	+539,4
Tulude ülekaal	1 395,5	1 519,2	-123,7

Möödunud tegevusaasta eest on ametkonna tulu 6,4% suurem eelmise (1937/38.) aasta tuludest. Kulude suurenemise (10,9%) tõttu oli küll riigile jäänud puhas-

tulu väiksem 1937/38. a. puhastulust, kuid moodustas siiski ümarguselt 1,4 milj. kr.

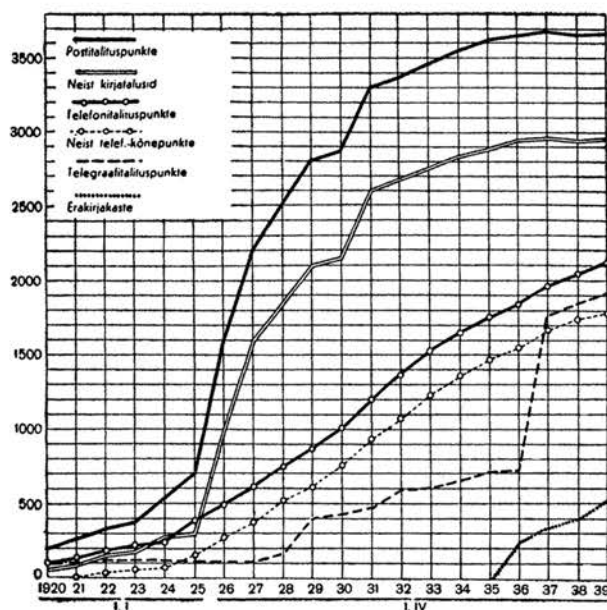
4. Asutiste võrgu arenemine.

Möödunud tegevusaastal jätkati posti-, telegraafi-, telefoni- ja raadioasutiste võrgu väljaehitamist ja talituste väljaarendamist meie oludele ja nõuetele vastavalt, tihedas koostöös omavalitsusasutistega ja Raudteede Talitusega.

Posti-, telegraafi- ja telefonitalituspunktide arv.

	1. IV 1938	1938/39 jooksul		1. IV 1939	Tegevusaastal suurenenud	
		ava- tud	sule- tud		arv	%
Postitalituspunkte	3 661	122	104	3 679	+18	} 3,5
Erakirjakaste	398	127	—	525	+127	
Telegraafitalituspunkte . .	1 847	61	—	1 908	+61	3,1
Telefonitalituspunkte . . .	2 047	76	13	2 110	+63	3,0

Posti-, telegraafi- ja telefonitalituspunktide arvu suurenemise käik 1920—1938/39.

Postiasutiste ja postiabiasutiste võrk on üldjoontes kujunenud juba välja. On jäänud järele viimistlemistööd aeg-ajalt ümberkujunevate olukordade kohaselt. Nõnda on tekkinud Kehras kui uues tööstuskeskuses ja suvituskohas vajadus postkontori järele ja sealse posti-telegraafi-telefoniagentuuri muutmiseks postkontoriks tehti eeltöid.

Kirjatalud, mis asetsevad naaber-telefonikõnepunktile lähemal kui 4 km ja kuhu selle tõttu ei ole võimalik ehitada postitalu telefonikõnepunkti, asendatakse nn. erakirjakastidega, sest viimased võimaldavad korrastrukulude suuremat kokkuhoidu.

Peamiselt tulevad juurde telefoni-telegraafiagentuurid ja telefonikõnepunktid. Nõnda ehitati 1938/39. a. 7 uut telefoni-telegraafiagentuuri ja 63 telefonikõne-

punkti. 1. IV 1939 tegutses maal peale posti-telegraafi-telefonikontoreite 183 telefoniagentuuri ja 1 788 telefonikõnepunkti. Kogu sidevõrgu lõplikuks väljaehitamiseks tuleb veel ehitada kuni 75 telefoniagentuuri ja 500—600 telefonikõnepunkti.

Märkimist väärib asjaolu, et Iru vallamajas Nehatu Posti-Telegr.-Telefoniagentuuris tegutseb edukalt ja korralikult erilist väikest lihtsustatud tüüpi automaattelefoni-agentuurkeskjaam juba neljandat aastat. Samuti ehitati ka Tõdva vallamajas Kurna Posti-Telegraafi-Telefoniagentuuris automaattelefoni-agentuurkeskjaam.

Telegrammide vahetus on seatud sisse ka kõigis postitalu telefonikõnepunktides. Tegevusaastal avati uusi telegraafitalituspunkte 61 ja seeläbi nende koguarv 1. ks IV 1939 tõusis 1908-le.

Valdade piiride ümberkorraldamisega vähenes vallamajade arv 365-lt 248-le, s. o. 117 vallamaja võrra. 100 endises vallamajas töötas vallasekretäri juhatamisel 30 posti-telegraafi-telefonikontoreid ja 70 postiagentuuri. Suurem osa neist jäi edasi töötama endises vallamajas, mida edaspidi kasustatakse koolimajaks, raamatukoguks, abivallamajaks, konstaabli korteriks, piirivalve kordoniks jne. Ainult väike arv agentuure tuli paigutada ümber läheduses asuvasse piimaühingusse, koorejaama või tarvitajateühingu juurde.

5. Postilala üksikasju. Postiasutiste ja abiasutiste sisseadeid täiendati eelarve järgi selleks antud krediitide piirides. Nii on nimekastikappe soetatud juurde 35 à 15 nimekastiga, kokku endistega 781 kappi 19 165 nimekastiga. Nimekastid antakse maal tasuta kasutada neile, kes ise käivad oma saabunud postisaadetisi postiasutisest ära viimas. Külapostkaste pandi üles 9, kokku endistega on neid 1 573. Erakirjakaste pandi üles 127, kokku endistega on neid 525.

Linnades takistab postisaadetiste kiiret kojukandmist asjaolu, et paljudel korteritel puudub uksel kirjast, kuhu kirjakandja võiks heita korterisse aadressitud kirjad, eriti sel korral, kui kedagi ei ole kodus. Sääraseid kortereid oli Tallinnas 1939. a. veebruaris kogutud andmeil veel 673 majas kokku 1 733 korterit.

Rõõmustavaks nähtuseks on aga, et uutes majades ehitatakse nüüd peaaegu kõikjal trepikojas kodused kirjakastid Postitalituse nõuannete-juhatuste kohaselt. Senini on ehitatud juba 976 maja trepikojas kodused kirjakastid, kokku 7 989 korteri jaoks.

Raudtee kauba- ja pagasitalitus avati veel kahes postkontoris (Aravete ja Koigi). Kokku on raudteetalituste teostamine seatud sisse 26 postkontoris.

1938/39. a. võeti postkontoreis vastu 6 029 raudtee-pagasisaadetist ja 9 342 raudtee-kaubasaadetist ning väljastati 14 879 pagasisaadetist ja 20 016 kaubasaadetist, kokku vahetati 50 266 raudteesaadetist, kohtade üldarvuga 175 169.

Eelmisel aastal vahetati postkontoreis 36 150 raudteesaadetist kohtade üldarvuga 116 107.

Raudteepiletite müügi sisseseadmise kohta postkontoreis on töötatud välja vastav kokkulepe ja juhtnõõrid, kuid kehtimapanek viibis selle tõttu, et Raudteede Talituses vahepeal töötati välja uut raudtee reisirajate- ja pagasiveotariifi.

Postiveo alal püüti postisaadetiste kättesaamist kiirendada, eriti maal. Selleks kasustati suuremal määral pagasis saatmise viisi, samuti kasustati autobuseühendusi postisaadetiste edasitoimetamiseks. Ka osas traktides, kus postivedu iga päev ei teostatud, suurendati postivahetamise kordi.

1938/39. a. anti välja neljas (1939. a.) seeria Ühisabi heaks võetava lisamaksuga („Caritas“) postmarke ning eripostmargid Õpetatud Eesti Seltsi 100 a. juubeli puhul. Kummagi väljaande markidest valmistati osa plokkides — 4 marki lehel. Peale selle anti välja Vabariigi Presidendi K. Päts'i näopildiga 25-sendised ja Tallinna sadama pildiga 2-kroonised postmargid.

6. Rahvusvahelise postiliikimise ala.

16.—25. VI 1938 peeti Brüsselis Euroopa maade lendposti konverents, millest võttis osa ka Eesti esindaja. Konverentsil võeti vastu Määrused lisataksita kirjavesti transpordi kohta lennuteel, mis käsitlevad Euroopa maade vahelisi liikimisi. Nende määruste kohaselt tuleb Euroopa maade vahel kirju, postkaarte ja rahakaarte saata edasi lennukiga iga kord, kui see annab paremusi nende saadetiste kiirema päralejõudmise mõttes. Selliste määruste sõlmimine osutus võimalikuks seeläbi, et lennuseletsid alandasid veomaksu nimetatud liiki saadetiste edasitoimetamise eest lennuteel 2½ kuldfrangi tonni ja kilomeetri pealt varem kehtinud 6 kuldfrangi asemel. Eestil puudus võimalus rakendada ülalnimetatud määrusi kohe pärast nende allakirjutamist, sest eelarves ei olnud nähtud ette krediiti suurema hulga posti veo eest lennuteel maksmiseks, sest vedu lennuteel on märksa kallim kui raudteel või laevaga.

Et kergendada oma kirjade ja postkaartide edasisaatmist neile, kellel selleks on kiire vajadus, alandati juunis 1938 lisamaks Euroopa maadesse aadressitud postkaartidelt 5 sendile ja muud liiki kirjavestisaadetistelt 10 sendile iga 20 g või selle osa pealt.

Kirjade ja postkaartide edasisaatmiseks lennukitega ilma lisamaksuta nõutati 1939/40. a. eelarvega suuremad krediidid rahvusvaheliste arvete tasumiseks. Seda krediiti suurendati 115 000 kr võrra. Suurenenud kulude katteks tõsteti uue postitariifiga (kehtivusega 1-st IV 1939) välismaiste kirjavestisaadetiste pealt võetavaid postimakse. Täies ulatuses rakendati Brüsseli konverentsi määrused alates 1. IV 1939. Lennuplaanid võimaldavad Eestil saata posti edasi lennukiga 5 korda päevas.

Valmistuti ette osavõtuks 1. IV 1939 Buenos Airesis Argentiinas kokkuastuvast Ülemaailmse Postiliidu kongressist, milleks töötati läbi 1 040 mitmesuguste maade postitalituste ettepanekut. Sellele kongressile sõitis Eesti esindaja.

7. Telegraafi-, telefoni- ja raadioala. Telegraafi- ja telefonitalituste alal jätkati arendamist ja olevate seadmete täiendamist, et laiendada nimetatud talituste ulatust ja kättesaadavust ning tõsta nende taset. Peamised uuendused toimusid telefoni alal.

Telefonilise siseliikimise hõlbustamiseks jätkati agentuurkeskjaamade ümberühendamist väiksemaist keskjaamust maakonnalinnade ja suuremate telefoniühenduste koonduskohtade keskjaamusse. Peale selle avati mitmed uued kaugeühendused.

Telefoniabonentide arv on viimaseil aastail pidevalt ja hoogsalt kasvanud. Keskmine juurdekasv aastas, alates 1. IV 1935, on olnud 10—12% ja 1939. a. 1. IV oli üldtarvitusliku telefonivõrgu keskjaamade otsesides olevate kõnekohtade arv ca 28 000.

Üleriigiline telefoniabonentide nimekiri oli kavatsatud anda välja 1939. a. alguseks, kuid selle väljaandmine tuli lükata mõne kuu võrra edasi teostamisel oleva Tartu telefonikeskjaama automatiseerimise tõttu, uues nimekirjas Tartu suhtes kahekordsete abonentnumbrite esinemise vältimiseks. Edaspidi aga loodetavasti telefoniabonentide nimekiri ilmub igal aastal.

Rahvusvahelise telefonitalituse alal on Eestil telefoniühendus kõigi Euroopa maadega ja paljude ülemere maadega. Mitme ülemere maaga on suurendatud päevast telefoniühenduse kestust. Samuti on mitme maaga (Austria, Belgia, Luksemburg, Portugal, Rumeenia, Siiam, Suur-Briti) saavutatud tariifide alandust, osalt teiste riikide poolt teostatud tariifide alandamise tõttu, osalt otsemate teede tarvituselevõtuga. On alandatud telefonikõnemaksu liikimises laevadega.

Aasta jooksul tõlgiti ja avaldati Kairo teleühenduste rahvusvahelisel konverentsil tehtud telegraafi-, telefoni- ja raadioühenduste reglemendid, mis jõustusid 1. I 1939. Nimetatud reglementidega jõustunud muudatustest võiks nimetada tähtsamaina järgmisi:

1. Telegrammide alal ühtlustati telegrammide keeled (liht- ja salakeel, kood- ja šifreeritud keel) ja Euroopa liikimispiirkonna taksid, millega saavutati takside alandamine. Ka määrati kindlaks telegrammi maksu alammäär.

2. Telefonireglemendi eeskirjad eraldati telegraafireglemendist ning telefonireglementi täiendati kiirlennukõnede ja saabumisel makstavate telefonikõnede kohta käivate eeskirjadega. Välgkõnede taks alandati 10-kordselt lihtkõnetaksilt 5-kordsele.

3. Raadio alal määrati kindlaks raadio-saatesageduste astmikud ning eraldi saatesagedused õhusõiduliinidele, määrati saatesageduste tolerantside tabel, loodi uus liik raadiotelegramme, nn. mereraadiokirjad, jm.

Haagis peeti novembris 1938 piirkondlik konverents, kus määrati kindlaks Lääne- ja Põhjameres tegutsevate laevade raadiotelefonijaamade kui ka nende merede rannikmaade raadiotelefoniliste ranna-jaamade saatesagedused.

Mais 1938 korraldati 16-ndad järjekorralised raadiooperaatorite ja amatööride eksamid, kus eksami õiendas 28 operaatorit ja 7 amatööri.

Ühenduses telegraafi-, telefoni- ja raadioühenduste uute reglementidega töötati välja ja avaldati uued telegraafi- ja raadiomäärustikud ning telegraafi- ja raadiotariifid, mis jõustusid 1. I 1939. Uute telegraafi- ja raadiotalituste juhtnööride väljatöötamine jäi järgnevas tegevusaastaks. Samuti töötati välja uus raadiooperaatorite ja amatööride eksamite määrus, milles raadioala arengu tõttu on nähtud ette laiaulatuslikum eksamiprogramm.

Raadioringhäälingu alal töötati välja ja pandi kehtima (15. XII 1938) Raadioaparaatide müügi ja hoidmise määrus ja uus Raadioringhäälingu kasutamise määrus, milledega loodi kindlam kordaparaatide müügi, hoidmise ja kasutamise kohta.

Telefoni-, telegraafi- ja raadiovarustiste tehnilise taseme tõstmiseks on 1938/39. a. teostatud mitmed suuremad tööd:

1. Telefonivõrgu ja ranna raadiojaama arendamise seaduse (RT 1936, 33, 236) täitmiseks ehitati 3-mm diameetriga vasktraadist kaugeühendused Tallinna-Haapsalu vahele (kaks paari juhtmeid ühes fantoomühenduse korraldamisega) ja Tartu-Viljandi-Pärnu vahele (üks paar juhtmeid). Tallinnas rakendati tööle 3 000-numbrilisest telefoni-automaatjaamade laiendusest viimane 500-numbriline osa. Tartus monteeriti üles ja seati rakendusvalmis, selleks ehitatud uues hoones, uus automaat-telefonikeskjaama seade 2 500-numbrilise mahuga, oleva käsi-telefonikeskjaama asendamiseks. Üleminek automaadile toimub pärast uue kaugejaama seadmete monteerimistööde lõpetamist, mis praegu teostamisel. Ühel ajal automaatseadme monteerimistöödega on teostatud Tartu telefonivõrgu juhtmistiku ümberkorraldamine automaatseadmete töölerakendamise võimaldamiseks.

2. Koostati Tallinna telefonikeskjaamade laiendamise seadus (RT 1938, 106, 924), mille täitmiseks valmistas ette ja sõlmiti leping Tartu Telefonivabrikuga Tallinna automaatjaamade laiendamiseks 5 600 numbri võrra.

3. Eelarves lubatud summadega täideti järgnevad tööd:

Ehitati uus 3-mm vasktraadist ühendus Rakvere-Jõhvi vahel. Ehitati uued tsingitud raudtraadist kaugeühendused maakeskjaamade vahel: Viljandi—Kärstna ja Võru—Räpina.

Telegraafi-telefoniliinide kindlustamiseks seoti nn. kahelisliiniks posti- ja raudteeametkondade ühised liinid Kabala—Vaeküla vahel. Tallinna—Keila vaheline maanteeäärne liin tehti kahelisliiniks Seevaldi—Mustajõe vahelises osas.

Olevate õhuliinide mahtu suurendati traaversite ülespanekuga Keila—Haapsalu, Tallinna—Kolga ja Tartu—Tabivere vahel. Ristatusi tihendati Tallinna—Kohila raudteeäärsel liinil.

Võru—Petseri raudteeäärse liinil Võru—Lepasaare vahel, ühendusel nr. 168, vahetati kõdunenud juhtmetraat uue 4-mm tsingitud raudtraadiga.

Kohaliku telefonivõrkude välisvõrgu mahtu suurendati telefonikaablite töölerakendamisega Tallinnas, Tartus, Pärnus, Rakveres, Haapsalus, Tapal, Põltsamaal, Võsul ja Märjamaal. Kaabli kanalisatsiooni arendati Tallinna ja Tartu telefonivõrgus. Kohila ja Lelle raudteejaama juures elektrikõrgepingeliiniga ristumise kohas paigutati abonentseadmete ühendused kaablitesse.

Avati uus telefonikeskjaam Kiviõli postkontoris ja 7 uut telefoniagentuur-keskjaama.

Paigutati ümber uude asukohta Kavastu postkontori ja Paadrema telefoniagentuuri keskjaama seadmed võrgu ühenduste vastava ümberkorraldamisega.

Tallinna Kopli rannaraadiojaamale ehitati 2 uut 60 m kõrgust rauast antennimasti ja samale asutisele telliti laevadega sidepidamiseks uus 1 kW võimsusega raadiosaateseadet vananenud ja praegusaja nõuetele mittevastava endise seadme asemele.

Nõmme raadiovastuvõtjaamas rakendati tööle 1 lühilaine ja 1 pika laine vastuvõtuseade raadiotelegraafilise kiirtöö vastuvõtmiseks. Samale asutisele telliti veel üks pika laine raadio kiirtöö vastuvõtja.

Tartu raadiovastuvõtjaamale soetati uus meteoroloogiliste teadete raadiovastuvõtuaparaat.

Tallinnas lõpetati Riigi Ringhäälingu ülekandevõrgu kaablitesse paigutamise tööd.

8. Ametk. asutiste korrastamine ja majandamine.

1. Töö kasvamisega asutistes on tulnud suurendada ka isik-konda. 31. III 1939 oli ametkonna koosseisuliste teenijate arv 1 824, aasta varem aga 1 747; koosseis 1938/39. a. suurenes 77 teenija võrra.

2. Asutiste hoonete alal lõpetati Tartu automaat-telefoni-keskjaama maja ehitustööd ja maja võeti kasutamisele. Samuti valmis Kiviõli raudteejaama hoone ja postkontor asus uutesse ruumidesse. Telefoni-keskjaama tegevuse suurenemise tõttu kapitaalremondi

tegemise teel korraldati ümber Rakvere postkontori ruumid. Aravete postkontori majale püstitati juurdeehitis ja Aegviidu postkontorile kõdunenud kõrvalhoone asemele uus kõrvalhoone. Rõuge ja Vastseliina postkontorile omandati ostu teel kinnisvarad. Tehti remonttöid 42 asutise majades.

Selgitati võimalusi ja tehti eeltöid Lelles ja Kehras postkontorile ruumide ehitamiseks ühes raudteejaamaga.

Kuna Tallinnas telefoni-automaatkeskjaama kiire suurenemise tõttu peapostkontor on sunnitud Vene tänavalt postimajast kolima välja lähemal ajal, tehti eeltöid peapostkontori uute ruumide plaani koostamiseks. Raudteede Talitusel on kavatsus ehitada ümber Balti raudteejaama hoone ja sinna ehitada ka ruumid Tallinna peapostkontori jaoks.

Et teenijate tööd kergendada ja seega töö intensiivsust tõsta, jätkati tööabinõude ja mööbli täiendamist. Nii valmistati 4 asutisele uued barjäärid, 8 asutisele uued töölaud ja 8 asutisele uued nimekastide- ja sortimiskapid.

3. Talituste ja asjaajamise korrastamise alal jätkati uute määrustikkude ja juhtnõude koostamist. Peale eespool vastavate talituste osas märgitud määrustikkude ja juhtnõude lõpetati ja pandi 1938/39. a. kehtima veel järgmised juhtnõud:

Isikkonna ettevalmistamise juhtnõud,

Arvepidamise ja kassa korra juhtnõude III jagu (kassa kord).

4. Postimuuseumi asutamiseks jätkati eeltöid. Postitalituse majas korraldati eraldiruumid, kuhu soetati osa vajalikku inventari ja paigutati senini kogutud muuseumimaterjalid. Jätkati muuseumimaterjalide kogumist ja korraldamist. Postitalituse esindaja kaudu võeti osa Stokholmis peetud Rootsi, Soome ja Taani postimuuseumide juhatajate nõupidamisist.

Kõige muu tegevuse kõrval väärriks märkimist, et Postitalitus võttis oma esindaja kaudu osa Soome posti 300 a. juubeli pidustustest (sept. 1938), andes üle auaadressi.

VI.

VEETEED E TALITUS.

1. Ehitustööd sadamals.

Tallinna sadamas ehitati Põhjamuulile uus betoonist torn, kõrgusega veepinnast 17 m; torni juurde ehitati vahimaja vahi korteri ja kuuriga. Asuti Põhjamuuli otsa arhitektoonilisele ümberkorraldamisele.

Uuendati asfaltbetoonkatteid Uus-Sadama tänaval 2 390 m².

Riigi Sadamatehase dokkide üleminekul kõrgepingevoolu tarvitamisele ehitati elevaatori juurde uus

kõrgepingekiosk, kust varustatakse kahe veealuse kaabli kaudu dokke kõrgepingevooluga. Kioski ehitus maksus 7 160 kr. Aastane üldtarvitus talitusel koos Riigi Sadamatehastega oli 1 365 370 kW tundi, kusjuures ühisel tarvitamisel kWt hind langes ühe sendi võrra ja aastane kokkuhoid talituse osas oli umbes 3 000 kr.

Narva—Kulgu sadamas uuendati sadamasilda betoonehitisena 38 j.m ulatuses.

Pärnus uuendati B-kai pealisehitist 80 m ulatuses. Ehitati sadamakontori juurde Vallimäele monumentaaltrepp.

Aseris asuti sadama ehitusele. Ehitati valmis 150 m kivitammi ja uputati 3 silla maandumiskasti, kuna 2 suuremat on kaldal valmimas. Tööd kestavad.

Oru sadamas ehitati osaliselt kaks jõesuudme kaitsemuuli 130 ja 100 j.m pikkuses ja alustati maandumiskastide raiumist. Ühtlasi juhiti jõesuue uude sāngi muulide vahele. Tööd kestavad.

Tartus ehitati ümber kaid 20 m ulatuses betoonist.

Pihkva järve vesikonnas ehitati laevasild ühes ooteruumiga Kulje küla juures.

Mustvees uuendati sadamasild 30 j.m ulatuses puust kastehitisena. Tööd jätkuvad.

Kihnus lõpetati kolm aastat kestnud sadama ehitus, millega Kihnu saar sai hõlpsama ühenduse mandriga. Sadama ehitus maksus kokku 62 000 kr.

Orjakus ehitati uus puust, kividega täidetud randumissild ja kivist ühendusmuul. Silla pikkus on 70 m ja laius 6,4 m. Kulutati 10 000 kr.

Roomassaares alustati vana puust sadamasilla ümberehitust. Veepealne osa ehitati massiivse kivi-müüriiga kaiks 98 m pikkuselt. Kulutati 22 000 kr.

Tuletornide ehitus. Uusi raudbetoonist tuletorne ehitati Ihasalu neemele ja Mehikoormasse Peipsi järve ääres. Ihasalu tuletorni kõrgus on 11 m ja läbimõõt 2 m. Mehikoorma tuletorni kõrgus on 14,5 m ja läbimõõt 3 m. Uute tuletornide ehituseks kulutati 10 000 kr.

2. Süvendustööd meresadamais.	1938/39. a. süvendati:
	Tallinna Sõjasadamat 3 870 m ³
	Mahu sadamat . . . 81 340 „
	Kokku meresadamaid 85 210 m ³

3. Süvendustööd sisevetel.	1938/39. a. süvendati:
	Laevasõidu otstarbeks:

Peipsi järvel laevasõiduteid:

Uhtininal	3 550 m ³
Praagal	5 040 „
Vasknarvas	19 020 „
Mustvee sadamat	26 070 „

Emajõe:

Luunja kanalit	2 007 „
Kärevere kanalit	38 283 „
Ihastel	1 504 „
Ropka kohal	1 375 „
Tartu linna piires	285 „
Kokku laevasõidu otstarbeks	97 134 m ³

Maaparanduse otstarbeks:

Kasari jõe alamjooksul	31 000 m ³
„ „ keskjooksul	18 020 „
Mustjõe Võrumaal	62 105 „
Kokku maaparanduse otstarbeks	111 125 m ³

4. Peipsi järve alandustööd.

Peipsi järve veepinna alandustööd teostati 1938/39. a. Narva

jõe kärestikus kalju purustamise ja süvenduse töid ning muulide ehitustöid Vasknarvas.

Kalju puurimise ja purustamise tööd kestsid 5. V—16. VII 1938. Kompressorlaev „Puuriija“ töötas kahes vahetuses, puurides 749 puurauku, üldpikkusega 2 079,2 j.m. Lõhkeaine abil purustati 10 686 m³ kaljut; kulu 28 600 kr. Kalju purustamise tööd Lobnitz-vaiade abil kestsid 19. IX—3. XI 1938. Purustatud kalju maht on 2 800 m³; kulu 4 500 kr.

Süvendustööd kestsid 14. VII—13. IX 1938 ja 9. XI—15. XI 1938, millise aja jooksul süvendaja „Hiiglane“ laadis praamidesse 7 690 m³ kaljut ja kivi-rähka (tihemass). Narva jõe kaldale tõsteti 2 200 m³ (tihemass) purustatud paasi, mida kasustatakse teede ehitamiseks. Süvendustööde ja pukseerimise kulu oli 27 800 kr.

Narva jõe lähtmes jätkati muuli nr. 4 ehitamist, mis on nüüd ehitatud välja 1 260 m pikkuselt. Jää ja lainetuse vastu kindlustati muuli järvepoolseid nõlvu 2 930 m³; kulu 17 700 kr.

Narva jõesāngi puhastamise otstarbel tõsteti kivitõstelaeva abil jõesāngist 980 m³ suuri raudkive; kulu 4 000 kr.

Tööde senise tulemusena võib hinnata Peipsi järve veepinna alanemist kuni 20 sm.

5. Ujuvablnõud.

Varem alustatud uue 500-t kan-dejõuga merepraami ehitamise

tööd lõpetati ning praam rakendati tegevusse. Praam ehitati Riigi Sadamatehases klassis 100 A I jääkövendustega — kaubaveoks.

Praami peamõõted on:

pikkus	39,41 m
laius	8,05 „
kõrgus	2,87 „
brutomaht	306,73 reg.-t
netomaht	290,13 „

Ehitusleping sõlmiti Riigi Sadamatehasega 12. IX 1934 ning tööd teostati nn. puhvertöödena kuni 27. II 1939.

Praam maksus 95 000 kr.

Riigile kuuluva laevastiku korrastamise kava kohaselt on kapitaalselt remonditud a/l. „Sekstant“, „Kisusüvendaja“, „Hiiumadal“ ning kaks merepraami. Samuti on j/m-le „Suur Tõll“ seatud üles uus raadio-telegraafi-telefonijaam vastavalt Washingtoni konventsiooni nõudele ning ehitati selleks vastav tekkehitis.

Väiksemaid korrashoiuremonte teostati 32 üksuse juures ühes pääste- ja navigeerimisseadmete täiendamisega.

Teostati süstemaatiliselt eralaevade järelevaatusi merekõlvulisuse suhtes, varustades laevu vastavate tunnistustega.

6. Laevasõiduteede heakord.

Möödunud aastal tähistati laevasõiduteid ujuvate tähistega — toodritega, tulepoidega ja tulelaevadega — eelmiste aastate eeskujul. Tuletornide ja tulepaakide juures tehti peamiselt seismisi parandustöid, remonditi tuletornide valgustusseadmeid ja uuendati neid tulepaakides, suurendades seega tulede valgustusjõudu ning kindlustades nende nähtavust halva ilmastikuga. Udusignaalsoadmetes parandati mootoreid ja õhukompressoreid.

Mererannale ehitati 1938. a. uus raudbetoonist tuletorn Ihasalu neemele ja seati üles uus tulepaak Prangli kalasadamade läänepoolse muuli otsale. Sisevetel ehitati uus raudbetoon tuletorn Mehikoormale.

Orjaku sadamasse ehitati uus sild, mis valmis sügisel ja mida laevad hakkasid kohe elavalt kasutama. Mahu sadamat süvendati 4 m sügavaks, tunduvalt suurendades sadamabasseini, ja nüüd on rannasõidulaevadel võimalik seal seista ka tormisel ajal.

Laevasõiduteedelt tuli hukkunud laevu ja laevarisusid kõrvaldada kahel korral. Varakevadel kandis jää Orjaku sadama sissesõiduteele p/l. „Wilson“ vraki, mis ummistas sissesõidutee pooles laiuses. Suvel läks Pärnu lahes ümber ja vajus laevasõiduteel põhja m/l. „Eva“. Mõlema laeva omanikele esitati Veeteede Talituse poolt nõudmine hukkunud laevade kõrvaldamiseks laevasõiduteelt. P/l. „Wilson“ omanik ei teinud katsetki vraki kõrvaldamiseks, kuna m/l. „Eva“ omaniku poolt laeva juures ettevõetud päästetööd ei andnud tagajärki. Nähes, et üks laevaomanik ei tee midagi laeva kõrvaldamiseks ja teise töö jäi tulemusteta, asus Veeteede Talitus neid vrakke kõrvaldama vastava seaduse alusel. P/l. „Wilson“ purustati lõhkeainetega ja tükid tõsteti Orjaku sadamasse maale. M/l. „Eva“ tõsteti tervena merepõhjast üles ja viidi Pärnu sadamasse ning anti seal laevaomanikule tagasi peale päästetööde tasumist. Niisuguseid päästetöid tuleb Veeteede Talitusel paratamatult võtta aegajalt ette, kui laevaomanikud ise päästetööle ei asu või seda hoogsalt läbi ei vii.

Möödunud talvel algas külmade hooaeg detsembri keskpaigas ja lõppes jaanuari keskpaigas. See hooaeg algas tugevate külmadega, mis Muhu väina ja Pärnu lahe madalad veed kiirelt jääkatte alla pani ning jää õige ruttu nii tugevaks tegi, et jääl liikumine võis alata. Külmade tulekul asusid jäämurdjad „Jüri Vilms“ ja „Merikar“ Muhu väinas abistama saarte- ja mandrivahelist laevaühendust. Töö lõppes neil laevadel Muhu väinas detsembri lõpul, kuid juba veebruaril keskpaigas tuli j/m-l „Jüri Vilms“ uuesti asuda tööle Virtsu—Kuivaste liinil ja märtsi keskpaigas j/m-l „Merikar“ Rohuküla—Heltermaa liinil. Nii vältas jääd kaudu liikumine, tingituna lühikesest külmahooajast, Virtsu ja Kuivaste vahel kõigest 1½ kuud. Tallinna juurdepääsuteed olid talve läbi täiesti jäävabad.

7. Uppunud laevade realiseerimine.

Uppunud varade päästetööde alal tegutses 1938. a. kolm töövõtjat. Varasid päästeti järgmiselt:

vana rauda ja malmi	1 188 730 kg
ja värvilisi metalle	3 035 „

8. Tallinna sadama tegevus.

1938/39. tegevusaastal on sadama välissõidulaevade läbikäik suurenenud, kuid rannasõidulaevade läbikäik vähenenud. Välissõidulaevade läbikäik oli 3 631 laeva — netomahuga 2 154 634 reg.-t, eelmisel aastal 3 386 laeva — netomahuga 1 996 274 reg.-t, seega 1938/39. a. 245 laeva ehk 7,2% ja 158 360 neto-reg.-t ehk 7,9% rohkem kui eelmisel aastal. Rannasõidulaevade läbikäik oli 3 936 laeva — netomahuga 207 297 reg.-t, eelmisel aastal 4 275 laeva — netomahuga 256 778 reg.-t, seega 1938/39. a. 339 laeva ehk 7,9% ja 49 481 neto-reg.-t ehk 19,3% vähem eelmisest aastast. Üldine läbikäik oli 7 567 laeva — netomahuga 2 361 931 reg.-t, mis on 94 laeva ehk 1,2% vähem ja 108 879 neto-reg.-t ehk 4,8% rohkem kui eelmisel aastal.

Tallinna sadama kaupade läbikäik oli väliskaubanduses 733 077 t, eelmisel aastal 777 521 t, s.o. 1938/39. a. 44 444 t ehk 5,7% vähem, ja sisekaubanduses 111 724 t, eelmisel aastal 114 441 t, s.o. 1938/39. a. 2 717 t ehk 2,4% vähem.

Läbikäik oli välissõidus 87 978 reisijat, eelmisel aastal 68 388, seega 1938/39. a. 19 590 reisijat ehk 28,6% rohkem, ja rannasõidus 16 298 reisijat, eelmisel aastal 19 470, seega 1938/39. a. 3 172 reisijat ehk 16,3% vähem eelmisest aastast.

Elektritõstekraanade tarvitamise eest on laekunud 54 564,8 kr, eelmisel aastal 60 292,7 kr, s.o. 1938/39. a. 5 727,9 ehk 9,5% vähem.

9. Laevade kinnistamine ja registrimine.

1-ks I 1939 registriti ümber Eesti kaubalaevastikku kuuluvad kinnistamata laevad ja varustati nad uute registrimistunnistustega.

Kuni 1. IV 1939 on Laevakinnistus-inspektuuris toimetatud 149 kinnistus- ja 156 laevaregistrimistõimingut.

Inspektuur on andnud laevaomanikele palju kordi nõu.

10. Laevanduse laenufond.

Laevanduse Laenufondi Komitee pidas 6 töökoosolekut. Komitee poolt tehtud tähtsamad otsused on järgmised: laenu antud 2, laenu tähtaegu pikendatud 6, toetusi määratud 3 korral ja muid palveid otsustatud 24 korral.

11. Sadamate Nõukogu.

Sadamate Nõukogu pidas 6 töökoosolekut, kus tähtsamate küsimustena olid päevakorras: riigi- ja erasadamate administratiivpiiride määramine, Tallinna kaubasadama julgeoleku ja heakorra määramine, rida teisi sadamaisse puutuvaid määrusi, Veeteede Talituse eelarve-ettepanekud, sadamate väljaarendamise kavad jm.

VII.

ÜLDOSAKOND.

Üldosakond loodi Valitsemise korraldamise seadusega (RT 1938, 37, 332).

Osakonna ülesandeks on ministeeriumi isikliku koosseisu, majanduse ja asjaajamise korraldamine; arvepidamine ja varade arvestamine; kinnisvarade korraldamine; eelarve-ettepanekute ja eelarve täitmise aruande ettepanekute ettevalmistamine ning eelarvega ühenduses olevate muude asjade toimetamine ja korraldamine; Tariifinõukogu, Liikluskomitee ja Liiklusnõukogu asjade korraldamine, juriidiliste küsimuste lahendamine ja kohtuasjade ajamine, arhiivi korraldamine; ministri korraldusel seaduste ja määruste eelnõukavade ning muude eelnõukavade koostamine ja ministeeriumi üldisloomuga asjade toimetamine.

Ministeeriumi kirjavahetuse alal registreeriti sisetulevaid kirju ca 27 300.

Raamatukogu täiendati krediitide piirides, hankides kogusse tarvilikumaid liiklus-, ehitus- ja juriidilist ala käsitlevaid teoseid ning ajakirju. Tegevusaasta lõpul raamatukogu koosnes ca 1 500 köitest.

Vabadussõja invaliidide sõidusoodustamise seaduse ja Vabaduse Risti kavaleride soodustamise seaduse muutmise seaduse alusel, mis jõustusid 1.VII 1938, on välja antud sõidupileteid Vabaduse Risti kavaleridele 1 276 ja Vabadussõja invaliididele 439.

Teedeministeeriumi valitsemisel oli tegevusaastal 31 obrokikrunti, milledest aasta jooksul laekus kruntrenti kokku 475 kr.

Üldse töötati välja ja pandi kehtima 1938/39. a. Teedeministeeriumi tegevusala korraldamiseks ja arendamiseks 6 seadust ja 28 määrust.

VIII.

RIIGI RINGHÄÄLING.

1. Üldjooni.

Tegevusaastal Riigi Ringhääling töötas viiendat aastat. Tegevus arenes kõigiti rahuldavalt, mida ilmekalt kujutab pidev raadiokuulajate arvu tõus. Raadiokuulajate arv ja selle tõus nähtub järgnevast tabelist:

Raadiokuulajate arv.

	Raadiokuulajaid			Juurdekasv	
	maksulisi	maksuta	kokku	arv	%
31. III 1939 . . .	73 294	1 619	74 913	—	—
31. XII 1938 . . .	64 838	1 430	66 268	17 319	35,4
31. XII 1937 . . .	47 635	1 314	48 949	11 649	31,2
31. XII 1936 . . .	36 262	1 038	37 300	13 007	53,5
31. XII 1935 . . .	24 293	—	24 293	8 735	56,1
31. XII 1934 . . .	15 558	—	15 558	1 381	9,7
1. VII 1934 . . .	14 177	—	14 177	—	—

Ühenduses kuulajate arvu tõusuga kasvasid ka tulud — eelmise aasta 503 323 kr-lt 705 787 kr-le, seega tõus 40,2%. Äriseis oli aasta algul tasakaalus 829 808 kr-ga ja aasta lõpul 1 433 060 kr-ga, seega suurenemine 72,7%. Puhaskasu jäi aastategevusest 85 821 kr, eelmisel aastal 77 143 kr.

Ringhäälingu edukas areng baseerub esijoones saatekaval ja seepärast rakendati ka kõik olemasolevad vahendid saatekava sisulise väärtuse tõstmisele ja aktuaalsemaks muutmisele. Pikendati saateaega, mille tagajärjel saatekava keskmine kestus päevas tõusis 8 tunnile 51 minutile, eelmisel aastal oli see 7 tundi 41 minutit. Saatekava mitmekesistamisele aitas tunduvalt kaasa uue ja moodsa reportaažiauto valmimine, mis võeti tarvitusele 1938. a. suvel ja mis võimaldab reportaaži andmist kõigist vajalikest kohtadest.

Aasta tähtsamaks sündmuseks oli uue 50-kW saatejaama töölerakendamine aasta algul, mille kuuldavus ühes Tallinna ja Tartu saatejaamaga üle maa on hea, mida tõendab 1938. a. hilissügisel teostatud kuuldavuskontroll. Siinkohal peab eriti märkima seda, et alates 1938. a. sügisest kuni käesoleva ajani ei ole RR-le tulnud ühtegi kaebust saatejaamade mittekuldavuse kohta, mis varem olid igapäevased.

Olemasolevaid stuudiote ja tehnilise talituse seadmeid täiendati ja ehitati otstarbekohasemaks. Samuti täiendati laboratooriumiseadet, mis on ringhäälingu tehnilise edukuse eeltingimuseks.

Kuna stuudiote ruumid olid väga kitsad, siis sisustati uutena kuuldemängu-stuudiote grupp, arvult kolm ruumi, ja laiendati teisi tarvilikke ruume juurdeüürimisega.

Tuleb aga tähendada, et praegustes ruumides töötamine on ajutine ja hädapärane, selles suhtes saabub lahendus alles uue raadiohoone valmimisega. Vabariigi Valitsuse otsusega 5. XII 1938 tunnustati vajalikuks raadiohoone ehitamine ja selle asukohaks määrati Tallinnas Kreutzwaldi ja Fählmanni tänava nurgal asetsev krunt. Teg. aastal töötati välja uue stuudio-tehoone eelprojektid ja nende viimistlemine jõudis lõppjärku 1939. a. algul ning ehitamisega alustatakse 1939. a. teisel poolel.

Raadiohoone ehitamisega seoses oleva rahalise külje lahendamiseks töötati välja finantskava, mis kinnitati Vabariigi Valitsuse poolt 5. XII 1938. Selle järgi ehitatakse raadiohoone RR-l olevate vabade summadega ja laenuga. Riigilt eelarve korras selleks toetust ei saada.

Raadioaparaatide müügi reguleerimiseks töötati välja uus Raadioaparaatide müügi ja hoiu määrus, mis anti Vabariigi Valitsuse poolt 8. XII 1938 (RT 1938, 103, 889) ja jõustus 15. XII 1938. Samas RT-s ilmus ja hakkas kehtima Teedeministri poolt antud ja vastavalt muutunud oludele ümbertöötatud Raadioringhäälingu kasutamismäärus.

Ühe tähtsama momendina tuleb rõhutada akulaadimisvõrgu arendamist maal ja eriti mootorijõul töötavate akulaadijate tarvitusele võtmist. Nagu kogemused näitavad, on see töö tõhusalt aidanud suurendada raadiokuulajate arvu maal, kõrvaldades seal akulaadimise raskusi.

Senini oli meie raadioajakirjandus väga killustatud. Üheaegselt ilmus meil 3 raadioajakirja. Ringhääling ei pidanud seda olukorda loomulikuks ja sobitas kokkuleppe, mille järgi senised ajakirjad likvideerisid ja Ringhääling hakkas ise välja andma „Raadiolehte“, mille esimene number ilmus 1939. a. esimesel nädalal.

RR-u algatusel peeti Tallinnas 10., 11. ja 12. VI II Eesti-Soome ringhäälingu konverents ja 12., 13. ja 14. VI III Balti riikide ringhäälingu konverents. Konverentsidel arutati ringhäälingute koostöö küsimusi, ühiseid esinemisvõimalusi Euroopa konverentsidel, kunstnike vahetamise küsimusi, naaberriikide vastastikust tutvustamist jne.

Novembris 1938. a. võttis RR direktor osa UIR (Rahvusvahelise Ringhäälingute Liidu) konverentsist, kus kaitses Eesti huviseid saatejaamade lainete jaotamisel.

2. Ringhäälingu levik. Raadiokuulajate liikuvuse kohta aparaatide tüüpide järgi saame kujuka pildi järgnevast tabelist (arvud on vastavate aastate lõpuks).

Raadiokuulajate arv aparaatide tüüpide järgi.

	1938			1937		
	Arv	% üldarvust	+võrreldes e. a. %	Arv	% üldarvust	+võrreldes e. a. %
Detektorapar.	2313	3,5	+7,8	2146	4,4	-17,2
Patareiapar.	24222	36,6	+58,3	15306	31,3	+52,2
1- ja 2-lamb. võrguapar.	3240	4,9	+11,3	2911	5,9	+9,2
3- ja rohkemalambiliste võrguapar.	34325	51,8	+29,0	26603	54,3	+30,3
Lampaparaate ärikoh-tades	328	0,5	+18,4	277	0,6	+22,6
Kuulamiskohti	410	0,6	+4,6	392	0,8	+1,6
Maksuvabad	1430	2,1	+8,8	1314	2,7	+26,6
Raadiokuulajate üldarv	66268	100	+35,4	48949	100	+31,2

Teg-aastal on suurenenud iga tüüpi aparaatidega kuulajate arv, nende hulgas ka detektoritega kuulajate arv, mis eelmisel kolmel aastal näitas pidevat langust. Suuremad rühmitused moodustavad patarei- ja võrguaparaatidega kuulajad, kellede arv suure-sammuliselt kasvab, seejuures seisab esirinnas patarei-aparaatidega kuulajate arvu tõus, mis näitab, et raadio levib ikka rohkem ja rohkem maal.

Võrreldes neid suuremaid rühmitusi üldise kuula-jate arvuga saame nende osatähtsuse arengust järgmise pildi %:

	Patareipa- raatidega	Võrguapa- raatidega
1938	36,6	56,7
1937	31,3	60,2
1936	27,0	63,7
1935	20,4	66,3

Nagu neist andmeist näeme, suureneb pidevalt patarei-aparaatidega ja väheneb võrguaparaatidega kuulajate arvu osatähtsus üldises kuulajate arvus. See-juures on huvitav märkida, et patareiaparaatidega kuulajate arvu osatähtsuse tõus on palju kiirem kui võrguaparaatidega kuulajate arvu osatähtsuse langus, mis omakorda tõendab, et raadio levik on kaldunud maale.

1 000 elaniku kohta oli raadiokuulajaid:

	Eestis	Lätis	Leedus	Soomes	Poolas
1938	58,5	69,2	23,2	77,2	29,4
1937	43,3	58,2	17,8	62,6	25,0
1936	33,0	49,0	14,0	47,3	19,8
1935	21,5	.	.	.	14,5

Nagu neist andmeist nähtub, on meie kuulajate arvu kasv kiiretempolisem kui Lätis, Leedus ja Poolas, kuna Soomega on viimase aasta kasv võrdne ning kõigi andmete kohaselt ei ole veel jõudnud küllastuse piirini.

3. Saatekava areng. Saatekava koosseisu kohta 1937. ja 1938. a. annavad üle-vaate järgnevad arvud (arvud märgivad saatekava liikide kestust tundides, minutites ning osatähtsust %-des üldisest saateaja kestusest):

I. Muusikalised saated.	1938		1937	
	T., m.	%	T., m.	%
Ooperid	31.40	0,98	33.50	1,20
Operetid	5.30	0,17	9.00	0,32
Valmulik muusika	12.10	0,38	20.00	0,71
Sümfooniline muusika	56.00	1,73	48.20	1,72
Kammermuusika	11.05	0,34	10.10	0,36
Instrumentaal-kontserdid.				
Keelpillid	131.50	4,08	40.15	1,43
R.R. orkester	297.05	9,20	245.00	8,73
Puhkpillid	11.30	0,36	18.30	0,66

Tantsumuusika.

Vana	54.45	1,70	52.40	1,87
Moodne	97.40	3,03	91.05	3,24
Solistid	—	—	142.45	5,08
Instrumentaal	47.20	1,47	—	—
Vokaal	43.50	1,36	—	—
Koorid	20.35	0,64	28.30	1,02
Rahvusvahelised ülekanded	18.35	0,57	18.50	0,67
Ajaviitemuusika (heliplaidid)	846.35	26,23	577.35	20,58
Kohvikumuusika	63.30	1,97	49.30	1,76
Kokku	1749.40	54,21	1386.00	49,35

II. Sõnallised saated.	1938		1937	
	T., m.	%	T., m.	%
Loengud	—	—	319.30	11,38
Üldsisulised	140.55	4,37	—	—
põllumajanduslikud	66.30	2,06	—	—
naistele	28.00	0,87	—	—
vestlused	29.20	0,91	—	—
Võõrkeelsed saated	13.55	0,43	14.55	0,53
Kuuldemängud	48.25	1,50	30.35	1,09
Lugemistunnid	69.20	2,15	43.55	1,56
Muud kirjanduslikud saated	20.10	0,62	27.45	0,99
Päevauudised	181.25	5,62	199.35	7,11
Sporditeated	27.15	0,84	—	—
Praktilised lühiteated	84.00	2,60	76.15	2,73
Aktuaalsed	8.30	0,26	26.05	0,93
Reportaažid	—	—	56.10	2,00
Spordi	21.30	0,67	—	—
Muud	38.10	1,18	—	—
Keeletunnid	—	—	—	—
eesti keel	8.55	0,28	16.15	0,58
soome keel	—	—	10.55	0,39
inglise keel	28.25	0,88	23.30	0,84
prantsuse keel	13.55	0,43	16.30	0,59
Kokku	828.40	25,67	861.55	30,72
III. Segasaated				
Avalikud ja kirevad saated	14.40	0,45	19.45	0,71
Muusikakursus	8.50	0,27	8.30	0,30
Aktuskontserdid ja muud	60.20	1,87	56.20	2,01
Mudilastele	17.00	0,53	—	—
Lastele	44.50	1,39	50.10	1,79
Noortele	21.20	0,66	—	—
Kooliraadio	26.50	0,83	18.55	0,67
Võimlemine	86.30	2,68	101.15	3,61
Jumalateenistused	243.10	7,54	232.00	8,27
Reklaam koos heliplaadimuusikaga	54.20	1,68	72.15	2,57
Segakava stuudiost	71.30	2,22	—	—
Kokku	649.20	20,12	559.10	19,93
Üldse kokku	3 227.40	100	2 807.05	100
Keskmine saatekava kestus päevas	8.51	—	7.41	—

Saateag on tõusnud 2 807 tunnilt 1937. a. 3 228 tunnile 1938. a. Juurdekasv on toimunud muusikaliste saadete osas 1 386 tunnilt 1 750 tunnile ja segasaadete, s.o. muusikat ja kõnet siduvate saadete osas 559 tunnilt 649 tunnile, kuna puhtsõnaliste saadete osas on kahanemine 862 tunnilt 829 tunnile.

Seda kahanemist tingis esmajoones loengute aja lühendamine 30-lt minutilt 20-le, 15-le ja mõnes osas isegi ainult 10-le minutile. Loengute arvule, s.o. käsitletud teemade hulgale, see üksiku loengu aja piiramine mõjus pigemini vastupidiselt, s.o. käsitletud teemastikku on saadud mitmekesistada. Lisaks juhitagu tähelepanu sellele, et hoolimata saatetundide arvu vähendamisest selles saatekava osas on ometi kuuldemängude ja lugemistundide, nende eelistatimute kavaosade arvu tunduvalt võidud suurendada.

Taotledes võimalikult huviküllasemat esitust on püütud terve rida saateid, mis senini toimusid puhtsõnalistena, siduda ja põimida muusikaga, olgu meeleolu loova taustana (värsi- ja viisipõimikud), olgu iseloomustava illustratsioonina (heliloojate elulood koos nende teostega, teiste silmapaistvate isiksuste elu ja töö käsitletud koos kaasaegse muusikaga) või ka tähelepanu ergutava vahelalana (laste-, noorsoo- ja kooliraadiosaated). Lastele ja noorsoole määratud saadete osatähtsus on tublisti tõusnud. Nii on senised lastetunnid liigitatud ea järgi: saadeteks mudilastele, lastele ja noortele, mida kokku on saadetud 83 tundi 50 tunni vastu 1937. a. Koolinoorsoole pakutud saated on samuti ajaliselt suurenenud — 19 tunnilt 1937. a. 27 tunnile 1938. a. RR loodab selle noorsoole pühen-

datud tähelepanuga esmajoones tõhusalt aidata kaasa meie noorsoo kasvatus- ja haridustööle, peale selle aga ka harjutada noori raadiokuulamisele ja sel kombel kasvatada neist endale tulevast raadioperet.

Puhtmuusikalises osas on läinud korda tunduvalt kahandada solistide esinemise aega — 143 tunnilt 1937. a. 91 tunnile 1938. a. Sellega on saavutatud ainelist kokkuhoidu selles saatekava kulukaimas osas. Seda solistide esinemise aja kärpimist on kompenseeritud peamiselt heliplaadimuusika tunduva suurendamisega — 578 tunnilt 847 tunnile. Samuti on pööratud tähelepanu instrumentaalmuusika mitmekesistamisele, rakendades RR-u orkestri kõrval mitmeid väiksemaid ansambleid, peamiselt esitusena stuudiost, aga ka ülekandena kohvikuist, mida on olnud võimalik teostada minimaalsete kuludega. Muudes saateosades puhtmuusika alal on olnud väiksemaid kõikumisi saateja kasvus või kahanemises.

4. Saatjad ja tehnikaline täienemine. Teg.-aastal töötas kolm saatjat: Türi saatejaam lainel 410,4 m, võimsusega 50 kW, Tallinna saatejaam lainel 219,6 m, võimsusega 1 kW, ja Tartu saatejaam lainel 586 m, võimsusega 0,5 kW.

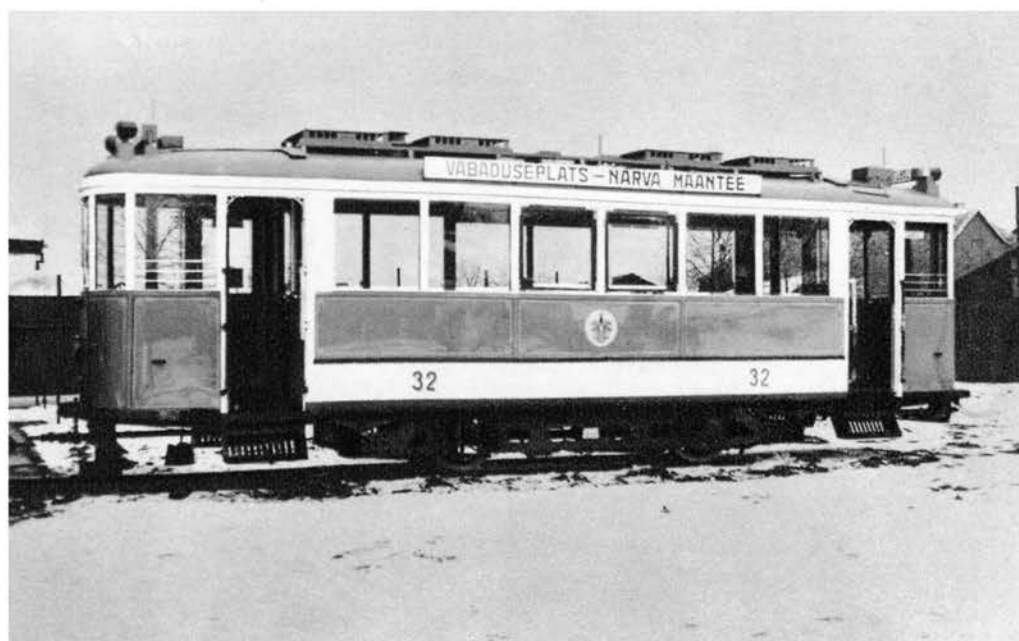
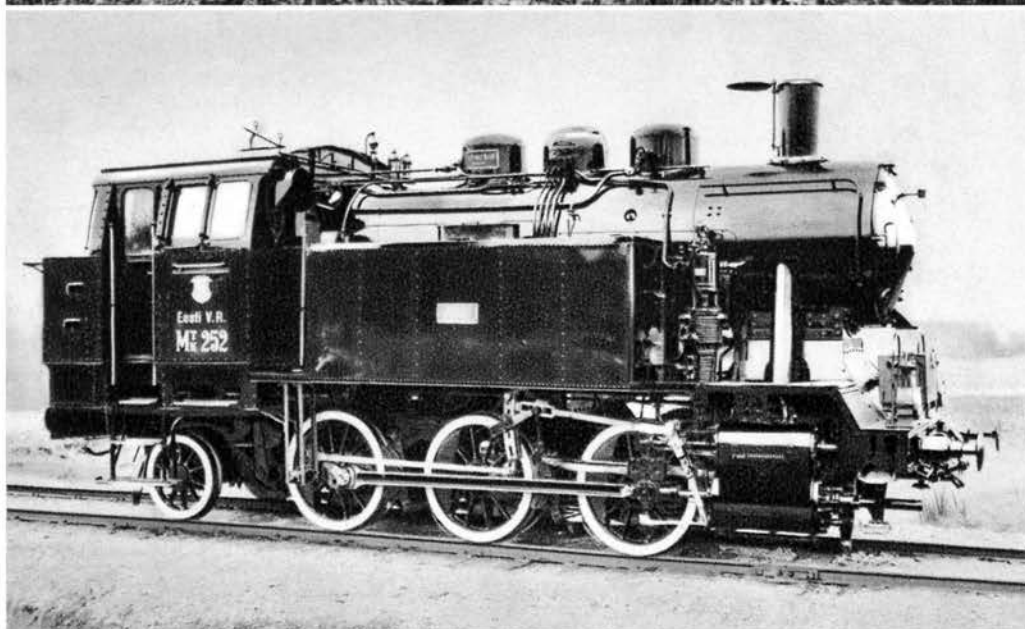
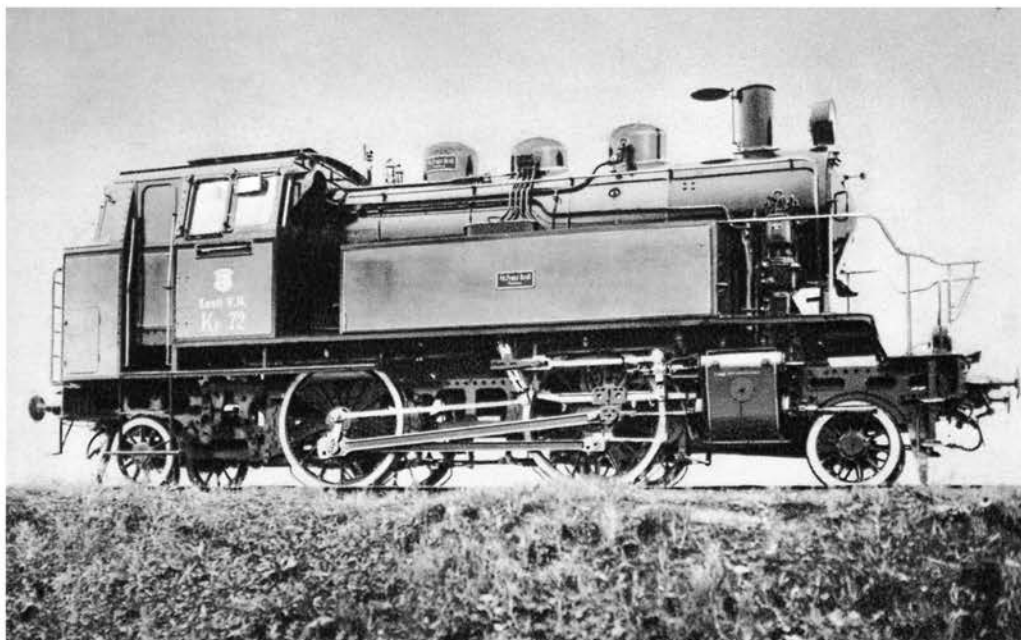
Türi uue saatejaama ehitajatelt võeti lõplikult vastu peale üheaastast garantiiaega mast-antenn 2. IX 1938, diiselmootor 14. XII 1938, veejahutus-seade 14. XII 1938, kuna hooned, jahutusvee-bassein, tarvilikud kaablid, maatihendus jne. valmisid juba 1937. a. lõplikult. Saatejaama montaažiga jõudis firma Marconi's Wireless Telegraph Co. Ltd. aasta esimesel poolel lõpule, ja saatejaam võeti komisjoni poolt esialgselt vastu 23. V 1938, kusjuures fikseeriti rida puudusi, millede kõrvaldamiseks määrati tähtaeg — 22. XI 1938. Selleks ajaks firma puudusi ei kõrvaldanud ja saatejaam on lõplikult vastu võtmata. Kuna firma lepingus määratud tähtaegadeks Türi saatejaama valmis ei ehitanud, siis maksis firma saatejaama osade mitte-õigeaegse kohaletoimetamise eest trahvi 46 156 kr ja montaaži lõpetamise hilinemise eest 15 350 kr, kokku 61 506 kr.

Arvestades trahvirahasid ja juurdemuretsetud seadme ja teg.-aastal juurdeehitatud kõrvalhoone väärtust jääb Türi saatejaama komplekti hinnaks teg.-aasta lõpuks 875 810 kr.

Eelmisel aastal projekteeritud reportaažiauto ehitamine viidi lõpule. Autole on monteeritud ülekandevõimendaja, helilõike-aparaat, mikrofoni- ning sidekaablid, aparaatide toiteseadeldis jne. Autoga on võimalik ülekandeid teostada, helilõikeid teha ja välisvaljuhääldajad töötama panna ka kohtades, kus elektri-vool puudub. Reportaažiauto auto osa maksus 7 571 kr ja aparaatide osa 19 820 kr, kokku 27 391 kr.

Soetati juurde kuuldemängu-stuudiote grupp, mis koosneb kolmest erikajaga stuudiost, trepikojast ja režiiruumist. Üks stuudiotest on täiesti kõlasurnud ruum, kust kantakse üle stseenid, mis peavad toimuma vabas õhus. Režiiruum on varustatud võimendajatega,

Kodumaal ehitatud vedureid.

Riigi Sadamatehases ehitatud trammivagun.

Balti riikide välisministrite IX konverents Kaunases 1.-3. II 1939.

Poola välisministri kol. Beck'i saabumine Tallinna.

4-kettalise heliplaadilauaga heliefektide jaoks ja kontrollpuldiga, mille kaudu toimub kuuldemängude juhtimine.

Tehnilisse talitusse muretseti uus statsionaarne helilõike-aparatuur, kuna kantav helilõike-aparatuur paigutati reportaažiautole.

Möödunud sügisel teostati Türi saatejaama välitugevuse mõõtmisi, millele andmetel on 5 mV/m välitugevusega sõõr ca 75-km raadiusega, 2 mV/m välitugevusega sõõr ca 110-km raadiusega ja 1 mV/m välitugevusega sõõr ca 155-km raadiusega. Sellest nähtub, et 50-kW Türi saatejaam praegusel lainel on üle maa täiesti rahuldavalt kuuldav. Saatejaamade kuuldavuse kontrollimiseks teostati välitugevuse mõõtmise kõrval ka ankeet, milleks saadeti välja üle 300 küsimuslehe postkontorite ülematele, kaitseliidu raadiooperaatoritele ja piirivalvele. Ankeedi andmeist selgus, et Türi saatejaam on lampaparaatidega hästi kuuldav üle terve riigi. Detektoraparaatidega on rahuldav vastuvõtt võimalik umbes 80-km raadiusega sõõris.

Möödunud suvel tehti saatekava ülekandmise katseid kõrgesagedusega juhtmeid kaudu Tallinnast Türi. Tagajärjed olid täiesti rahuldavad. Kõrgesageduse aparatuur on tellitud ja rakendatakse tööle 1939. a. Sellega on võimalik kõrvaldada madalsageduse häireid, mis võivad tekkida sideliinil paralleelselt jooksva kõrgepingeliini tõttu.

Tallinna stuudio ja välisülekande punktide vahelist kaablivõrku täiendati ja ühendati stuudioga Kadrioru ümbrus ühes Lasnamäe saatejaamaga ja Toompeal asetsevad ülekandepunktid. Nende tööde lõpetamisega on ülekandepunktide võrk arendatud kava-kojaselt välja.

Ühenduses möödunud suvel peetud üldlaulupeoga täiendati välisvaljuhääldajate seadet, tõstes võimsuse 60 vatilt 300 vatile, mis võimaldab juba rahuldavat kuuldavust suurematel väljakutel.

Laboratooriumis teostati anoodpatareide ja rahvastuvõtja mudelite proovimist, võimendajate ja kontrollaparaatide arendamist ja kontrollmõõtmisi, stuudiole akustilisi mõõtmisi jne.

Töökojas teostati võimendajate, valjuhääldajate, ülekandelaudade, kontrollpultide ehitamist, olemasoleva tehnilise seadme ja akulaadijate korrastamist jne.

5. Akulaadimis- punktide organi- seerimine.

Kogemused näitasid, et akulaadimispunktide organiseerimine maal kõrvaldab akulaadimise

raskusi ja aitab tõhusalt kaasa raadiokuulajate arvu kasvamisele. Seepärast laiendati teg.-aastal laadimis-

punktide võrku ja telliti juurde uusi laadimiseseadmeid 121 tk , neist suuremaid ja tugevamaid tuuledünamoid 51 tk ja mootordünamoid 70 tk . Kasustada andmisel oli märgata kasustajate poolt teatavat loidust, seepärast piirati kasustamisele andmist ja hakati laadimiseseadmeid rohkem müüma, kusjuures tasumist lubati järeelmaksuga. Müüdud akulaadijaid käsitletakse hoopis hoolikamalt ja nende kasustamine on intensiivsem. Laadimispunktide korraldajatele anti endisest hoopis suuremal määral nõu nii kirjalikult kui ka suusõnaliselt ja kontrolliti ning instrueeriti neid koha peal. Akulaadijate remonti ja korrastamist teostati RR-u töökojas.

Ringhäälingu poolt ostetud laadimiseseadmete ja nendega varustatud laadimispunktide arv 1938. a. lõpuks oli järgmine.

Ringhäälingu laadimiseseadmete arv.

	Ostetud laadimis- eseadmeid	Hind à kr	Asutatud laadimis- punkte
Väikesed tuuledünamoid			
4 V 6 A	110	110	106
Tuuledünamoid 7,5 V			
15 A	54	180—255	53
Tuuledünamoid 7,5 V			
25 A	8	280	8
Veskidünamoid 150 W .	25	115	25
Mootordünamoid 150 W .	17	280	17
Mootordünamoid 300 W .	69	275—350	37
Võrkalaadaja	1	130	1
Kokku	284	—	247

Ostetud 284 laadimiseseadet maksusid kogusummas $51\,500 \text{ kr}$.

Ostetud laadimiseseadmetest on müüdud edasi laadimispunktide korraldajatele:

Väikesi tuuledünamoid	4 V 6 A	35 tk
Tuuledünamoid	7,5 V 15 A	33 „
„	7,5 V 25 A	2 „
Veskidünamoid	150 W	12 „
Mootordünamoid	150 W	12 „
„	300 W	18 „

kokku 112 tk,

millede väärtus kogusummas $21\,445 \text{ kr}$. Ülejäänud akulaadimiseseadmed anti kasustamiseks vastava lepingu alusel.

VÄLISMINISTEERIUM.

I.

POLIITILINE OSAKOND.

1. Poliitiliste suhete korraldamine.

Rahvasteliidu rahu- ja julgeoleku-süsteemi kokkuvarisemine ja 3 Euroopa riigi annekteerimine võõraste poolt on rahvusvahelises elus loonud pinevuse, mille tõsimeelsest kõik on teadlikud. Eesti ja teiste Balti riikide ning Skandinaavia maade poolt deklareeritud erapooletuse poliitika on Euroopa sündmuste valguses ainult kaasnähtus, neile riikidele enestele aga eluliseks küsimuseks.

Kohanemine muutunud rahvusvahelise olukorraga on nõudnud ja nõuab Välisministeeriumilt tähelepanelikku ja hoolsat tegevust.

Eesti seisukoht sanktsioonide küsimuses.

Vahendid, mida Rahvasteliit omas rahu- ja julgeoleku-süsteemis võis rakendada, oleksid võinud olla suutelised rahu kindlustama, kui neid vahendeid oleks algusest ja igal juhul tarvitatud kõigi Rahvasteliidu liikmete poolt ja kui selleks oleks loodud vajalikud eeldused. Nende vahendite seas olid esirinnas sanktsioonid. Sanktsioonide süsteemis omas meile erilist tähendust sõjataoline abinõu, mis kohustas Rahvasteliidu liikmeid laskma läbi ühe või mitme Rahvasteliidu liikme sõjavägesid, kui see atakeeriks riiki, kes on tunginud kallale mõnele Rahvasteliidu liikmele. Seda kohustust vaatlesime alati kui mittemenduslikku.

Rahvusvahelise elu sündmused näitasid, et ka majanduslikkude sanktsioonide tarvitamise väga võimalikuks tagajärjeks oleks võinud olla sõjaline kokkupõrge. Sanktsioonid olid Rahvasteliidu süsteemis mõeldud reaalseks vahendiks üldise julgeoleku kindlustamiseks. Nad oleksid selleks ka võinud kujuneda, kui Rahvasteliit oleks suutnud täita seks vajalikke eeltingimusi. Kuid meie suureks pettumuseks ei ole see sündinud. Skandinaavia riikide valitsused deklareerisid juba 1937. a. oma parlamentide ees, et nad tahavad erapooletuse põhimõtte kindlalt seada oma välispoliitika aluseks ja selle saavutamiseks jätavad endile vabad käed sanktsioonide suhtes, kuulutades need mittemenduslikeks.

Pinevus poliitilises olukorras, mille tekitas Sudeedi küsimus pärast Hitleri Nürnbergi kõnet, sundis ka Eestit võtma kaalumisele suhtumise sanktsioonide süsteemisse. Pärast küsimuse kaalumist Valitsuses esineti väliskomisjonis ettekandega, milles teatati, et Vabariigi Valitsus peab vajalikuks avaldada, et Eesti ei saa tunnustada sanktsioonide sunduslikkust, vaid ta peab praeguses olukorras kitsendavalt tõlgendama kohustusi, mis järelduvad Rahvasteliidu põhikirjast. Riias peetud Balti välisministrite konverentsil informeeriti Läti ja Leedu välisministreid Eesti valitsuse poolt võetud seisukohast. Ühisel nõupidamisel otsustati jätkata selle küsimuse selgitamist ja ettevalmistamist, et tarbe korral kohe astuda kokku selleks, et kooskõlastada Eesti, Läti ja Leedu valitsuste sellekohaste avalduste välist külge ja leppida kokku avaldamise viisi kohta.

Varsti pärast Riia konverentsi astusid kokku nn. Oslo riigid — Soome, Rootsi, Norra, Taani, Hollandi, Belgia ja Luksemburg — uueks konverentsiks Kopenhaagenis ja tegid seal otsuseks tõsta küsimus üles Rahvasteliidu sügisiseses Täiskogus. See algatus muutis küsimuse ka Eestile kiireks ja seetõttu tuli olla valmis selleks, et avaldada Eesti valitsuse seisukoht Rahvasteliidu Täiskogus.

Inglismaa esindaja avaldas Rahvasteliidu Täiskogus oma valitsuse seisukoha, et sanktsioonid praeguses olukorras pole sunduslikud, ja tegi ettepaneku, et kõik liikmed avaldaksid küsimuse kohta oma vaated. Moment kujunes seega kõigiti kohaseks, kus võidi esineda Täiskogus teadaandega, et ka Eesti jätab endale õiguse otsustada, kas ja missuguses olukorras ta kohaldab sanktsioone. Sellele järgnesid samasisulised deklaratsioonid Lätilt ja Leedult, kusjuures konstateeriti, et Balti riikide seisukohavõtt enne deklaratsiooni toimus täielikus üksmeeles ühiste nõupidamiste tagajärjel.

Rahvasteliidu septembri Täiskogus kujunes olukord selliseks, et 26 liidu liiget olid sunnitud täpsemalt ja piiravalt määrama oma kohustusi sanktsioonide suhtes, mis moodustasid olulise osa Rahvasteliidu

julgeoleku-süsteemis. Sanktsioonide süsteemi sunduslikkuse likvideerimisega tekkis uus poliitiline olukord, mis nõudis kõigilt riikidelt järelemõtetmist edaspidise üle.

Erapooletuse poliitika.

Eestil tuli toimida viivitamatult. Viimasel ajal oli Eesti avalikkuses ikka kindlamalt toonitatud Eesti välispoliitika erapooletuse põhijoont. See erapooletuse joon on Eesti välispoliitikale tema arengus alati iseloomustavaks olnud. Ajajärgul, kus Rahvasteliidu paktile rajatud kollektiivse julgeoleku süsteem on näidanud oma suurt nõrkust ja elujõuetust, oli loomulik, et Eesti omas välispoliitikas pöördub absoluutse erapooletuse joonele.

Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatud ja viimase poolt vastuvõetud Erapooletuse seadus ei sisalda erapooletuse ametlikku deklareerimist, vaid erapooletuse sisulise korraldamise reeglite kõrval ta sisaldab normi, et neid reegleid hakatakse kohaldama Vabariigi Presidendi otsusel. Nende reeglite kohaldamisele võtmine osutub vajalikuks sõja puhkemisel teiste riikide vahel. See seadus ei käsitle sammusid, mida Vabariigi President ja tema ülesandel Valitsus võivad vajalikkudeks ja kasulikkudeks pidada Eesti erapooletuse ametlikuks kujundamisel juba rahu ajal.

Välisministeeriumi ülesandeks on selle erapooletuse rakendus Eesti välispoliitikas. Erapooletus ei ole ainult õigus, vaid ta paneb peale ka kohuseid. Ta kohustab meid juba rahu ajal avalikus elus panema kehtima sallivusvaimu kõigi riikide vastu. Tõngimusteta erapooletuse säilitamiseks ei piisa vaid sellest, kui mõnede suurriikide suhtes püütakse arvustuses olla võimalikult tagasihoidlik ja samal ajal teiste suurriikide suhtes mitte. On tarvis, et meie suhtesime, niipalju kui see on olemas meist, ühesuguse erapooletusega igasse suurriigisse.

Samal ajal erapooletus kohustab meid kõvendama riigikaitset selleks, et me suudaksime kindlustada riigi piiride puutumatust ja võita meie erapooletuse austamist ja tunnustamist teiste poolt. Rahvusvahelise elu pinevust tuleb aga jälgida kõige suurema tähelepalikkusega, et olla valvel ja valmis iga hädaohu vastu.

Eestil ei ole mingisuguseid tõsiseid tülisusi välismaaga. Oleme korrektsetes ja heades vahekordades kõigi riikidega, eeskätt aga nendega, kelledega meil on otsekohesem ja tihedam läbikäimine. Suurriikide suhtes on meie otsekoheseks püüdeks, et areneksid ja süveneksid usalduslikud vahekorrad ja et ei oleks ühtki paika põhjusega kahtluste tekkimiseks meie erapooletuse suhtes. Eri peatüki Eesti välispoliitikas moodustavad suhted vennasrahva Soome ja vahekorrad lõunapoolsete naabritega — Läti, Leedu ja Poolaga. Koostöö mõiste Soomega on kinnitatud mõlema vennasrahva veendumusse ning Eesti suhted Soomega ei ole rajatud mitte ainult veresugulusele, kultuuri ühtlusele ja tervetele kaubavahetuse eeldustele, vaid ka ühistele elulistele huvidele Soome lahes.

Koostöö sügavuse välisteks tunnusteks võime lugeda meie välisministri külaskäiku Helsingisse ning Soome haridusministri Hannula, siseministri Kekkose ja rahaministri Tanneri külaskäiku Eestisse.

Eesti-Poola silmapaistvalt heade suhete tunnuseks oli Poola välisministri kolonel Beck'i külaskäik Eestisse 1. a. juunis. Eesti, Läti ja Leedu vahekorra aluseks on koostööleping 1934. a., millal taotleti kollektiivset julgeolekut Rahvasteliidu pakti raamides. Rahvusvahelise elu sündmuste käik ning erapooletuse poliitika omaksvõtmine 3 Balti riigi poolt on uuendanud nende riikide koostöö sisu, vastavalt erapooletuse poliitika suunale.

2. Rahvasteliit.

Poliitilise tähtsuse kahanemise kõrval on tegevus Rahvasteliidus tehnilistel aladel omandanud rohkem väljaistvust, olles ka tegelikult laienenud. Mitmel alal, mille korraldus nõuab rahvusvahelist koostööd, eriti näiteks tervishoiu alal, on liit teinud väärtuslikku tööd. Uudse probleemina tervishoiu alal on võetud üles laias ulatuses riikide toitluspoliitika ja on otsustatud kutsuda kokku maa-elu konverents.

Liidu tehniliste ekspertide poolt tehtud töid majanduslikkude ja rahanduslikkude küsimuste, ühenduste ja transiidi, tervishoiu, sotsiaalsete küsimuste ja vaimse koostöö alal on Eesti asutised saanud kasutada vastavate probleemide käsitlemisel rahvuslikus ulatuses. Riigi Statistika Keskbüroo on näiteks oma tööd korraldanud mitmel alal vastavalt liidu ekspertide soovidele rahvusvaheliselt ühtlustatud kavade alusel.

Lõpuks olgu mainitud, et liidu nõukogu nimetas 20. I 1939 Raudtee Talituse Finantsameti juhataja E. Jõerüüt'i Ühenduste ja Transiidi Komisjoni liikmeks ja et 19-nda Täiskogu 7-nda komisjoni juhatajaks oli Eesti delegaat A. Schmidt. See komisjon arutas mitmesuguseid tehnilisi küsimusi.

2. XI 1937 Vabariigi Valitsus esitas Haagis asuvalle Alalisele Rahvusvahelisele Kohtule nõudepalve Leedu valitsuse vastu Panevzys-Saldutiskis'e raudtee asjas. Kohtu põhikirja 31. artikli alusel võttis asja arutamiseks osa ad hoc rahvusliku kohtunikuna Eesti poolt saadik O. Strandman. Otsusega 28. II-st 1939 kohus loobus asja sisulisest arutamisest ja määras 10 häälega 4 vastu, et vastuväide siseriikliku kohtuliku menetluse mitte-ärakasustamise asjus on põhjendatud.

3. Informatsioon ja propaganda.

Kogu aasta kestnud rahvusvahelise pinevuse tõttu valitses informatsiooni alal tugev tööpinge. Informatsiooni hankimine, välismaise pressiga jälgimine ja selle referimine arendati ajanõuetele vastavalt mitmeti kiiremaks ja tõhusamaks. Sõjamajanduse probleemide järjest tähtsamaks muutumise tagajärjel hakati senise igapäevase ajakirjanduse ülevaate kõrval koostama veel erilist, peamiselt sõjamajanduslikke küsimusi valgustavat nädalalisa, mida paljundatult saadeti, samuti nagu igapäevast välisajakirjanduse ülevaadet,

informatsiooniks Presidendi Kantseleile, Riigivolikogu ja Riiginõukogu väliskomisjoni liikmeile, Vabariigi Valitsuse liikmeile, eesti päevalehtedele ja saatkondadele välisriikides.

Rõõbiti informatsiooni kogumise ja vahendamise ülesannetega jätkati välispropagandalist tegevust ja Eesti välispoliitika selgitamist teistes riikides. Erakordsete aegade valitsedes tuli selgitustööle panna erilist rõhku ning seda teha kindla diskreetsusega. Selle ülesande parimaks kordaminekuks aidati ja toetati igati ingliskeelse ajalehe „The Baltic Times“ väljaandmise ümberkorraldamist. Samuti aidati kaasa

mitmete Eesti kohta käivate võõrkeelsete väljaannete koostamisel ja avaldamisel ning varustati välismaisi ajalehti ja -kirju nende esindajate kaudu või otseselt nii Eestisse puutuvate artiklitega kui ka pildimaterjaliga. Suurimaks välispropagandaliseks aktsiooniks pakkus Välisministeeriumile soodsa juhuse XI üldlaulupidu, mis puhul kutsuti Eestisse 25 välisajakirjanikku mitmesugustest riikidest ja tutvustati neile paljusid Eesti eluavaldusi.

Lisaks jooksvale tegevusele informatsiooni ja propaganda alal asuti Välisministeeriumi pressiarhiivi sisseseadmisele ja korraldamisele.

II.

VÄLISKAUBANDUSE OSAKOND.

1. Väliskaubanduse arenemine ja majanduslike suhete korraldamine välisriikidega.

Eesti väliskaubanduse käive näitas 1938. a. langust võrreldes eelmise aastaga. See langus ulatus 2,7%-le, olles seega tunduvalt väiksem rahvusvahelisest keskmisest sama aja kohta. Eesti kaupade eksport välismaile ulatus 1938. a. 446 tuh. *t*-le 103,9 milj. *kr* väärtuses (1937. a. 519 tuh. *t* ja 106 milj. *kr*).

Eesti kaupu turustati 1938. a. 98 riigis. Suurem osa väljaveost (65,4%) suunati 2 riiki — Britti (34,0%) ja Saksa (31,4%). Kolmandal kohal Eesti saaduste müügituruna asus Soome (5,6%), siis P.-Am. Ühendriigid (4,4%), Rootsi (4,3%), N.S.V.L. (4,2%), Prantsuse (2,8%), Hollandi (1,6%), Taani (1,5%), Poola-Danzig (1,4%) ja Läti (1,2%). Eesti kaubandusbilanss osutus aktiivseks Britiga (+16,1 milj. *kr*) ja Soomega (+1,1 milj. *kr*), passiivseks Rootsiga (−4,3 milj. *kr*), P.-Am. Ühendriikidega (−2,4), Hollandiga (−1,3), S.N.V. Liiduga (−0,9), Saksaga (−0,7), Taaniga (−0,4), Poolaga (−0,4) jne.

Pidades silmas väliskaubanduse normaalset kujunemist, võis Eesti väliskaubandus-poliitika püsida endistel radadel. Väliskaubandust püüti korraldada nii, et oleks välditud ühekülgne orienteerumine ühele või vähestele turgudele. Teiselt poolt püüti parandada Eesti kaubandusbilanssi nende riikidega, kellega see oli kujunenud liialt passiivseks. Selle kõrval hõlbustati Eesti saaduste müüki niisugustele turgudele, mis alles vajasisid sissetöötamist. Nende ülesannete täitmisel Väliskaubanduse Osakond töötas kõige lähemas kontaktis Majandusministeeriumiga, Põllutöoministeeriumiga, Eesti Pangaga, eramajanduse keskorganisatsioonidega ning huvitatud riigi- ja eraettevõtetega.

Eesti-Briti kaubanduslikud vahekorrad põhinesid ka 1938. a-l 1934. a. Eesti-Briti kaubandusliku kokkuleppe alusel, ilma et oleks tekkinud vajadust neid lepingulisi aluseid muuta. Kaubanduslikud vahekorrad Saksaga fikseeriti pärast pikemaid Berliinis peetud läbirääkimisi 31. X 1938 allakirjutatud teise lisakokkuleppega Eesti-Saksa kaubavahetuse kokkuleppe juurde.

Uus kokkulepe rajati samadele põhimõtetele, millel Eesti-Saksa kaubavahetust on korraldatud 1934. a. saadik. Uudiseks on kokkuleppe sõlmimine 2 aastaks, mis iseloomustab Eesti-Saksa kaubavahetuse stabiliseerumist pärast kestvat tõusu.

19. I 1938 kirjutati Tallinnas alla Eesti ja Belgia-Luksemburgi Majandusliidu vaheline kaubandus- ja transferdi-kokkulepe ja 5. XII 1938 samuti Tallinnas — Eesti-Hollandi kaubavahetuse kokkulepe. Kuigi Eesti eksport neisse maisse pole veel kujunenud küllalt suureks ja stabiilseks, võib ometi loota, et mainitud kokkulepped osutuvad sammuks Eesti majandussuhete kindlustamise poole 2 majanduslikult väga tähtsa riigiga.

Eesti-Poola majandussuhete süvendamiseks kirjutati 19. II 1938 Varssavis alla Eesti-Poola tariifi-protokoll. Läbirääkimistel, mis viisid selle sõlmimisele, õnnestus saavutada lahendust mõnedele tähtsatele ekspordiküsimustele. Eriti hinnatavaks osutus asjaolu, et Eesti kalade uue müügi korraldusega suudeti hoida ära sel alal varemalt esinenud puudused.

Soovides parandada Eesti-Ühendriikide kaubandusbilansi pidevat passiivsust, kasustas Eesti 1935. a. võimalust 1926. a. sõprus-, kaubandus- ja konsulaarlepingu ülesütlemiseks aastase etteteatamisega. Tema revideerimiseks peetavatel läbirääkimistel ei jõutud lõplikku tulemusteni.

Kaubandussuhted Nõukogude Liiduga korraldati aasta lõpul uue kokkuleppe alusel, kuna senine majanduskokkulepe kaotas 31. XII 1938 oma kehtivuse. Et Eesti-S.N.V. Liidu majandussuhted on 1934. a. saadik küllalt stabiliseerunud, siis piiruti kokkuleppe uuendamisel vaid mõnede väiksemate muutustega.

Kaubandussuhete elustamiseks Balkani riikidega viibis Eesti delegatsioon Sofias ja Ankaras. Bulgaariaga saavutati kokkulepe esinenud kliiringuraskuste kõrvaldamise kohta. Türgiga tuli allakirjutamisele kaubandus- ja kliiringlepete protokoll, mis avardab Eesti väljaveo võimalusi Türki.

Pärast kauemat aega kestnud eelläbirääkimisi kirjutati Tallinnas 12. XI 1938 alla Eesti-Šveitsi vaheline kaubanduslik protokoll. Sellega rajatakse mõlema maa kaubavahetus tasakaalu põhimõttel vastastikus-tele sisseveokontingentidele. Kuigi Eesti eksport Šveitsi on raskendatud kauge vahemaa ja kõrgete prahihindade tõttu, tohiks sõlmitud protokoll ikkagi kergendada Eesti-Šveitsi majanduslike suhete normaliseerimist.

Kaubandussuhete korraldamisel Lätiga ei jõutud 1938. a. edasi. Eesti-Läti tariifilised lepped kaotasid 30. IX 1938 oma kehtivuse. Nende asendamiseks Tallinnas 13.—17. XII 1938 peetud läbirääkimised lõppesid esialgu tagajärjetult. Alles märtsis 1939 läks korda parafeerida nootidevahetuse kava, mis määrab mõlema maa poolt kasustatavad kaubakontingendid.

Olles kestvas kontaktis eksportijatega, osakond jälgis pidevalt lepingute täitmist, kõrvaldades kord-korralt esinevaid raskusi.

2. Majanduslik informatsioon ja vahendus.

Osakond süstematiseeris ka möödunud aastal välisesinduste, trükitoodete ja isiklike kokkupuudete kaudu saadud informatsiooni, tehes seda huvitatuile kättesaadavaks. See sündis osalt

isiklike kokkupuudete, osalt kirjavahetuse teel ning üldhuvitava andmestiku avaldamise kaudu Konjunktuurinstituudi väljaandes „Majandusteated“.

Tähtsa osa osakonna tegevusest moodustab välismaa majanduselu üldine jälgimine, mis vajalik põhiliste kaubanduspoliitiliste korralduste teostamisel. Selle kõrval on osakond pidevalt jälginud üksikute kaubaliikide levikut välisurgudel, uurinud turustamisvõimalusi ning aidanud kaasa mitme eksportkauba turustamise tegelikus korraldamises.

Aidates kaasa sidemete loomisele Eesti ja välismaa majandusringide vahel on osakond püüdnud aidata kaasa ka kompensatsioonitehingute toimetulekule aladel, kus sellised tehingud on majanduslikult õigustatud. On tulnud lahendada mõningaid arusaamatusi kodu- ja välisfirmade vahel ja astuda samme kodumaa ettevõtete huvide kaitseks.

Pidades silmas sõjamajanduslike küsimuste kasvavat eritähtsust rahvusvahelises elus on osakond jälginud sõjamajanduslike küsimuste lahendamist mitmes välisriigis, informeerides sellest vastavaid ametiasutisi ja töötades kaasa tema peale pandud ülesannete piires mõnede vastavate ürituste puhul.

III.

ADMINISTRATIIV-JURIIDILINE OSAKOND.

Juriidiline büroo.

Välisministeeriumile seisukoha avaldamiseks saadetud seaduseelnõude kohta esitas Juriidiline Büroo oma seisukohad, kuivõrd eelnõud puudutasid Välisministeeriumi ja selle tegevusalasid.

Välissteenistuse koosseisu komplekteerimise ja välissteenistuse käigu üksikasjaliseks normeerimiseks töötati välja büroo poolt Välissteenistuse kandidaatide valiku ja välissteenistuse käigu kord, mis avaldati välisministri määrusega (RT 1938, 103, 893) ja jõustus 1. II 1939.

Informatsiooni anti Eestis kehtiva õigusliku korra, välismaade seadusandluse ja rahvusvahelise õiguse aladel kokku 55 juhul. Välismaade õigusliku korra kohta nõutud teadete arv näitas suurenemist ühenduses välismaalaste pärimisõiguse korraldamise seaduse jõustumisega septembris 1938.

Eesti asutiste ja kodanikkude varaliste nõudmiste asjus välisriikides anti nõu ja abi 45 juhul, mille tulemusena saadi kätte välismaalt rahasummasid ca 37 000 kr väärtuses.

Eesti kodanikkude surmajuhumeid välismaal oli 65; pärandeid nõuti välja välismaalt Eesti kodanikkude kasuks ca 30 000 kr väärtuses. Välismaalaste surmajuhumeid Eestis oli 87.

Kohtuliku abiandmise alal toimetati edasi Eesti ja välismaa kohtute kutseid ja kohtulikke erinõudeid kokku 82 juhul. Kurjategijate väljanõudmist ja väljaandmist toimetati kokku 7 korral.

Välisriikide kodanikkude peatuslubade ja soovimata välismaalaste väljasaatmise asjus tuli bürool lahendada mitme välisriigi saatkonna protestid, samuti abistati Eesti kodanikke peatuslubade saamisel välisriikides. Seda liiki küsimuste arv tõusis kokku 27-ni.

Laevanduse alal anti abi 10 juhul, pensioniasju lahendati 11 korral, kodakondsuse küsimusi 5 juhul.

Peale selle lahendati veel mitmesugustesse liikidesse kuuluvaid küsimusi kokku 53 juhul ning taotleti mõnede välisriikide kodanikkude nõudeasjade korraldamist ühenduses maareformi teostamisega.

Üld- ja Konsulaarbüroo.

Konsulaarosa.

Möödunud tegevusaastal laiendati vähesel määral meie konsulaarvõrku, mis toimus nagu varematal aastatel uute aukonsulite ametisse nimetamisega. Nii avati 1938/39. tegevusaastal uued aukonsulaadid järgmistes linnades: Hannoveris, Calcuttas, Katowices, Liège'is, Amsterdamis ja avati uuesti auasekonsulaat

Funchalis (Madeira saarel). Lahkunud aukonsulid asendati uutega peakonsulaadis Kopenhaagenis ning asekonsulaatides Aberdeenis, Dublinis ja konsulaadis Sydneys, samuti vahetati tegevusaasta kestel kutsekonsul New Yorgis. Ametist lahkusid konsulid Kölnis ja Frankfurdis M. ä. ning surma läbi lahkus aukonsul Kotkas.

Tegevusaasta lõpul likvideerusid konsulaadid Prahas, Karlsbadis ja Brnos.

Ametiastmes ühendati aukonsulid Antwerpenis ja Brüsselis aupeakonsuliteks ja asekonsulid konsuliteks Sofias, Sydneys ja Kopenhaagenis.

1. IV-ks 1939 oli välismaal 151 konsulaati, neist 2 konsulaaresindust olid kutselised ja 1 aukonsulaadi juures töötas kutsekonsul. Aukonsulite poolt ülalpeetavate eestlaste-sekretäride arv tõusis 3 võrra. Nimelt määrati eestlasi-sekretäre konsulaatidesse Amsterdamis, Constantzas ja Liepajas. Uute konsulaatide avamisel on püütud pidada kinni põhimõttest, et uued konsulid kohustuksid oma teenistusse võtma eestlasi sekretäredeks.

Kehtivate konsulaarjuhendite kättesaadavaks tegemiseks aukonsulitele, kes eesti keelt ei valitse, on trükkis avaldamiseks valmimas juhendite ingliskeelne tõlge. Selle ilmumine teostub 1939/40. a.

Uusi aukonsulaate varustati tarvilike konsulaar-esemetega ja raamatutega, samuti täiendati ja asendati uutega paljude välisesinduste vananenud ja kõlbmatuks muutunud konsulaar-esemed.

Eesti kodanikkude abistamisi ja kodumaale toomisi on teostatud möödunud aastal 147 juhul. Kojutoomise otstarbel laenati Eesti kodanikele 39 346 kr, millisest summast abitarvitajate poolt on makstud tagasi 1 046 kr.

Peale üksikute abitarvitajate toodi Eestisse tagasi väliseestlasi Harbiinist 12 inimest ja Brasiiliast 103 inimest.

Üldosa.

Välisministeeriumi keskasutise koosseisus 1938/39. a. tehti väiksemaid muudatusi, paigutades ümber ametnikke osakondade vahel. Juurde loodi ainult 1 vanema raamatupidaja koht. Välisesindust alal loodi uus Balkani saatkond, mida aga teg.-aasta jooksul ei täidetud. Küll aga asutati aasta lõpul uus saatkond Hispaaniasse (Burgosesse). Saatkonda juhib alaline Chargé d'Affaires. Saadik Varssavis ja Bukarestis nimetati ühtlasi saadikuks Ankarasse. Austria ja Tšehhoslovakkia liitumisega Saksaga kadusid ka saatkonnad Viinis ja Prahas. Esimesse oli akrediteeritud saadik Roomas ja teist juhtis saadik Varssavis. Kohal oli Prahas I sekretär-konsul. Samuti ei võetud eelarvesse enam summasid peakonsulaadi tarbeks Leningradis, sest sinna Nõukogude valitsuse nõudel ametnikke enam ei nimetatud. I sekretäre-konsulite kohad Riias ja Genfis muudeti nõunikkude kohtadeks. Juurde loodi ja täideti ametnikkude kohad Varssavis ja Riias. Nõunikkude, sekretäre, atašeede ja amet-

nikkude ümberpaigutusi ja nimetusi keskasutises ja välisesindustes oli kokku 35 korral.

Ministeeriumi teenistusest lahkus 4 isikut, neist üks käsutusse kutsutud saadik. Surma läbi kustutati koosseisust kauaaegne kõrgem ametnik, 1918. a. Välisdelegatsiooni liige Eduard Virgo.

Noorte kandidaatide ettevalmistamine jätkus. Et anda võimalust noortele välisestuseks ettevalmistamiseks, loodi juurde 2 kandidaadikohta.

Teadete kogumisi ja isikute otsimisi välismaal ja Eestis ametiasutiste ja eraisikute palvel teostati 55 korral.

Kirjavahetust, peamiselt kohalikkude välissaatkondade ja Siseministeeriumiga Eesti kodakondsusse astumise ja kodakondsusest lahkumise ja passide asjus oli 100 juhul.

Vahelalitaajaks oldi mitmesuguste andmete muretsmisel ja edasitoimetamisel ametiasutiste, Eesti ja välisriikide esinduste vahel 250 juhul.

Perekonnaseisu puutuvate ja hariduslike dokumentide nõudmisi välismaal ja Eestist oli 900.

Dokumente legaliseeriti 755.

Tollivabastamise tunnistusi diplomaatilistele isikutele kontrolliti aasta jooksul 1 065 korral.

Aasta jooksul anti, pikendati ja täiendati vastavate märkustega 747 diplomaatilist ja ametpassi. Viseeriti ja registreeriti välisriikide diplomaatilisi ja ametpasse, anti nende omanikkudele peatuslubasid, diplomaatilisi kaarte ja läbilasketunnistusi 215 juhul. Viisasoovitusi anti 315.

Pidades silmas olukorda Euroopas, kus mõned maad jätsid osa oma kodanikke kodanikuõigusteta, tuli teostada suuremat kontrolli viisade andmisel. Olukorrast tingitult olime sunnitud uuesti kehtima panema viisanõude Danzigi vabalinnaga. Samuti tuli öelda üles viisakokkulepe Tšehhoslovakkiaiga veel enne viimase annekteerimist Saksa poolt. Türgiga lepidi kokku viisamaksude alandamise suhtes.

Arvepidamine ja majandamine.

Arve- ja majapidamise alal täideti ettenähtud aruanded õigeaegselt ja esitati järelevalveasutisele.

Välisministri esinduskorteris ehitati ümber ja remonditi osa ruume ning osas esindusruumes uuendati sisustust.

Möödunud aastal ministeeriumi poolt alustatud vanade ohtlikeks muutunud kõrvalhoonete lammutamise ja uue, aja- ning nõuetekohase hoone püstitamise alal jätkati projekteerimise eeltöid.

Välisesindust alal osteti Riias ehituskrunt saatkonnale uue hoone püstitamiseks ja korraldati uue hoone eelprojektide auhinnaline võistlus.

Varssavi saatkond paigutati ümber uutesse, nõuetekohastes üüriruumidesse ja esindusruumide sisustust uuendati.

Helsingi saatkonna hoonele tunnustati vajalikuks juurdeehitise püstitamine, milleks projekt ja eelarve esitati krediidi korraldamiseks.

IV.

PROTOKOLL.

Protokoll jätkas kolmandal tegevusaastal 1.IV 1936 seaduse alusel oma tegevust eelmise aasta eeskujul, korraldades vastavalt üldtunnustatud rahvusvaheliste nõuetele mitmesuguste ametiisikute läbikäimist välisriikidega ning nimetatud läbikäimisega seotud õiguslike normide rakendamist. Ka tuli protokollil alal tegutsevatel isikutel olla abiks nõuandega ja tegeliku koostööga oma asutiste ja seltskondlike koondiste mitmesuguste pidulikkude sündmuste korraldamisel, eriti siis, kui neist võtsid osa välisriikide esindajad. Peale selle protokoll lahendas väga mitmesuguseid diplomaatilise korpuse liikmete kui eksterriitoriaalsuse õigust kasustavate isikute isiklikesse eesõigustesse puutuvaid küsimusi, nagu mitmesugused soodustused, maksuvabastused jne. Protokollil ülesannetesse kuulusid ka Eestist välismaale ja välismaalt Eestisse annetatavate au- ja teenetemärkide asjatoidetused.

Esimese Vabariigi Presidendi K. Päts'i ametisastumise puhul 24. IV 1938 korraldas protokoll selle sündmusega seoses olevad vormlikkused välisriikide suhtes.

Ametlikest külaskäikudest on nimetada: Poola välisministri kol. Beck'i külaskäik juunis 1938 ja Läti välisministri hr. Munters'i külaskäik Eesti Vabariigi 21. iseseisvuspäeva puhul veebruaris 1939. Juuni esimestel päevadel 1937 külastas välisminister Soome välisministrit hr. Holsti't Helsingis, detsembris 1938 viibis välisminister Läti Vabariigi 21. iseseisvuspäeva pidustustel Riias ning märtsis 1939 käis välisminister Budapestis isiklikult üle andmas Valgetähe teenetmärgi erisuurpaela ühes ketiga Ungari riigihoidjale adm. Horthy'le.

Protokoll võttis tegevusaastal vastu ja viis ühendamisse vastavate ametiisikutega 5 uut välissaadikut.

RIIKLIKUD PANGAD JA ETTEVÕTTED.

I.

PIKALAENU PANK.

1. Areng. Üldiselt arenes pankade tegevus 1938. a. normaalselt. Pika-laenu Pank püüdis aidata meie majanduslikule tegevusele jõudumööda kaasa, võimaldades selle tõhusamaks arenguks majandusettevõttele vajalikku pikaajalist laenukapitali. Ressursside hankimiseks pank emiteeris oma võlakirju ja pantlehti aasta kestel 2 860,0 tuh. kr, missugusest summast realiseeriti erarahaasutistes 2 020,0 tuh. kr. Hangitud kapitalist anti uusi laene ja osa jäeti reservina alles.

2. Laenud. 1938. a. anti panga arvel laene 4 378,3 tuh. kr ja tasuti 3 567,0 tuh. kr — seega suurenes laenude seis 1938. a. kestel 811,3 tuh. kr võrra. Eelmisel aastal anti laene 4 059,5 tuh. kr, tasuti 2 508,9 tuh. kr ja laenude seis suurenes 1 550,6 tuh. kr.

Laenude seisu tõus 1938. a. oli seega aeglasem eelmise aasta omast. Põhjuseks oli asjaolu, et sel aastal toimus suuremaid majanduslikke algatusi vähem kui eelmistel aastatel, peaarõhk lasus peamiselt pooleli-olevate ürituste lõpetamisel.

1938. a. laenude seisu tõusu peamiseks põhjuseks on tööstusele antud laenude suurenemine 821,0 tuh. kr ja ehitustegevusele antud laenude suurenemine 339,9 tuh. kr (eelms. a. vastavalt 1 685,2 tuh. kr ja 270,7 tuh. kr). Väiksemal määral on veel tõusnud laenud laevandusele ja põllumajandus-tööstusele — 35,7 tuh. kr.

Samal ajal vähenesid laenud omavalitsustele, pankadele ja muudele aladele — 385,3 tuh. kr.

Laenuvõtjate kohustuste õiendamine pangale toimus rahuldavalt.

Panga arvel antud laenude seis majandusalade järgi oli (1 000 kr):

	31. XII 1938	31. XII 1937	Suurenemine (+), vähenemine (—)
Tööstus	12 601,8	11 780,8	+821,0
Põllumajand.-tööst.	268,3	247,3	+21,0
Põllumajandus . .	317,0	316,2	+0,8
Ehitustegevus . .	2 950,1	2 610,2	+339,9
Laevandus	1 579,9	1 566,0	+13,9
Omavalitsus . . .	4 399,8	4 661,3	—261,5
Pangad	778,8	829,2	—50,4
Muud alad	1 184,8	1 258,2	—73,4
Kokku	24 080,5	23 269,2	+811,3

3. Erikapitalide, fondide ja neist antud laenude, nõudmiste ning muude mahutuste valitsemine.

Võõral arvel valitseda olevate kapitalide ja fondide ning neist antud laenude, nõudmiste ja muude mahutuste valitsemine toimub vastavate eriseaduste ja määruste alusel ning nende järgi pank riisikot ei kannu (põhik. § 48, 49). Nendest operatsioonidest mainime siin järgmisi:

End. „A“ liigi laenude ja nõudmiste (1. I 1928 — 27 670,0 tuh. kr) valitsemine jätkus 1938. a. Aasta kestel langes end. „A“ liigi laenude ja nõudmiste seis 6 870,0 tuh. kr-lt 6 633,7 tuh. kr-le, seega vähenemine 236,3 tuh. kr. Vähenemine toimus peamiselt kohustuste tasumise või likvidatsiooni korras sissenõudmise teel (266,0 tuh. kr) ja panga arvele ülevõtmisega (214,3 tuh. kr). Samal ajal anti Vabariigi Valitsuse korraldusel uusi laene 274,0 tuh. kr, mis tulemusena andis üldnimetatud vähenemise.

Maatulunduskapitali seis oli 1938. a. lõpuks 5 453,9 tuh. kr (eelmise aasta lõpul — 4 813,6 tuh. kr) ja sama kapitali arvel antud laenud 5 011,5 tuh. kr (eelms. a. lõpul — 4 150,5 tuh. kr).

Suuremate laenu liikide järgi olid Maatulunduskapitalist antud laenud järgmised (1 000 kr):

	31. XII 1938	31. XII 1937	Suurenemine (+), vähenemine (—)
Laenud piimaühin- gutele ja nende kreditoridele . .	2 250,0	2 144,1	+105,9
Laenud eksport- tapamajadele . .	1 214,5	788,6	+425,9
Laenud põllum. kutsekoolidele ja katsejaamadele .	323,9	334,6	—10,7
Maatulundusmasi- nate laenud . . .	370,7	134,9	+235,8
Kalanduslaenud .	127,2	129,3	—2,1
Laenud aiasaaduste kuivat. ja kon- servim. tööst. . .	63,4	75,8	—12,4
Ikaldus- ja seemne- viljalaenud . . .	365,9	331,2	+34,7
Muud laenud . . .	295,9	212,0	+83,9
Kokku	5 011,5	4 150,5	+861,0

Laenude tõusu peamiseks põhjuseks oli eksport-tapamajade lühiajaliste kohustuste ümberkorraldamine Maatulunduskapitali arvel ning põllumajanduse mehhaniseerimise otstarbel maatulundusmasinate soetamiseks antud laenude suurenemine. Tõusnud on veel laenuid piimaühingutele, mis anti osalt uute sisseadete soetamiseks, osalt tööstushoonete püstitamiseks või ümberehitamiseks ja ka eralaenu tasumiseks.

Muud panga valitsemisele antud riiklikud fondid ja kapitalid ning neist antud laenuid ja muud mahutused olid järgmised (1 000 kr):

	31. XII 1938	31. XII 1937	Suurenemine (+), vähenemine (—)
Fondid ja kapitalid	24 637,9	24 254,6	+383,3
Laenuid ja muud mahutused . .	23 196,4	22 361,6	+834,8

Laenude suurenemise põhjustasid peamiselt koolimajade ja elumajade ehituste arendamine ning Rahvamajanduse Elustamise Fondist mitmesugusteks algatusteks antud krediitide tõus, kuna vähenemist näitasid

mõningad põllumajandusliku iseloomuga sihtlaenuid ja panga valitseda olnud aktsiate seisud.

4. Tulemused.

Ühenduses tegevuse suurenemisega tõusid 1938. a. panga tulud 1 996,3 tuh. kr-le ja kulud 1 333,4 tuh. kr-le (eelm. a. vastavad arvud 1 932,5 tuh. kr ja 1 184,3 tuh. kr). Panga 1938. a. puhaskasu oli 662,9 tuh. kr (eelm. a. 748,2 tuh. kr). Puhaskasu vähenemise põhjuseks oli panga käsutusse jäetud vabaraha-reservi suurenemine, mispuhul pangal tuli tasuda suuremal määral intresse võlakirjadelt ja pantlehtedelt.

Riigitulud Pikalaenu Pangalt üldse (panga puhaskasu osa, intressid riigi käes olevatelt panga võlakirjadelt ja end. „A“ liigi tulude ülejääk) olid 1 223,3 tuh. kr, olles eelmise aasta vastavast summast (867,8 tuh. kr) suuremad 355,5 tuh. kr. Muutuse peamiseks põhjuseks on asjaolu, et 1938. a. panga puhaskasust määrati panga tagavarakapitali täienduseks 150,0 tuh. kr eelmise aasta erakordse 500,0 tuh. kr vastu.

II.

EESTI MAAPANK.

1. Pantkirjalaenuoperatsioonid.

Põllumajanduse aktiivsus jätkus ka 1938. a. Tootmisbaas laienes ning talumajapidamiste investeerimine arenes edukalt. Saagiolud ning turustamistingimused osutusid rahuldavaks. Põllumajanduse rahaline läbikäik suurenes ostuainete ning eriti põllutööliste palkade hinnataseme tõusu tagajärjel. Viimastel aastatel on põllumajanduse võlakoormatus pidevalt kasvanud, sest hoogus areng on põhjustanud talundite laialdast krediitikasustamist.

Olukord pikaajakrediidi alal on olnud võrdlemisi pinev, mistõttu suur osa krediitinõudlust kandub lühikrediidi turule, kus võimalused on lahedamad. Selle tagajärjel võib konstateerida põllumajanduse lühivõlakoormatuse suhteliselt tugevamat kasvu kui pikaajakrediidi osas.

Kuigi laenu nõudmine Eesti Maapangast on kaheksa 1938. a. ümarguselt 15%, ei ole sellest järgnenud olulisemat muudatust laenu nõudmise osituses laenu liikide järgi. Endiselt moodustavad suurema osa laenu palved lühiajaliste eravõlgade ning pärandivõlgade katteks.

Laenu nõudmine.

	1938			1937		
	Avaldusi	Kr	%	Kr	%	
Ehituslaenu	364	495 800	18,6	528 625	16,9	
Eravõlgade tasumine .	891	1 697 800	63,7	2 027 775	64,9	
Majanduslikuks otstarbeks ja maaparanduseks	66	96 350	3,6	144 325	4,6	
Maaostulaenu	144	376 600	14,1	424 250	13,6	
Kokku	1 465	2 666 550	—	3 124 975	—	

Pantkirjade realiseerimise võimalustest, mida pank suutis 1938. a. soetada, ei jätkunud kogu laenu nõudluse rahuldamiseks, kuid olukord kujunes siin siiski teatavas ulatuses soodsamaks kui eelmisel aastal. Nii võis pank pantkirjalaenu määrata 957 800 kr, eelmisel aastal 514 500 kr.

1938. a. anti välja 703 talupidajale 711 laenu, kogusummas 733 900 kr, sellest pantkirjalaene 674 500 kr ning ümberlaenustamislaene 59 400 kr. (Eelmisel aastal anti pantkirjalaenu 732 850 kr ulatuses, ümberlaenustamislaenu 652 975 kr, kokku 926 talupidajale 932 laenu 1 385 825 kr.)

Teg-aastal väljaantud laenuid jagunevad kr:

Elumajade ehitamiseks	134 laenu	105 650
Lautade ehitamiseks	74 „	63 800
Muude hoonete ehitamiseks ning hoonete remondiks	17 „	8 600
Võlgade tasumiseks (ehitus-, maaparandus-, pärandus- ja mitmesug. eravõlad)	404 „	408 950
Mitmesuguseks põllumajanduslikuks otstarbeks	11 „	7 700
Maaostuks	54 „	79 800
Ümberlaenustamine Asunduskapitali võlakirjadega	17 „	59 400
Kokku 711 laenu		733 900

703-st talupidajast, kes 1938. a. laenu said, oli uusi laenusaaajaid 580, neist 395 vanatalupidajat ja 185 asutalu- või maakorraldustalupidajat.

Laenu tagatiseks panditi 1938. a. 599 talu, kogupindalaga 17 865,9 ha, väärtusega panga hindel 1 872 150 kr.

Aasta jooksul vabanes pandist 74 talu, pindalaga 2 425,9 ha. Aasta lõpuks jäi Eesti Maapanga pantkirja-

laenude ja ümberlaenustamislaenude tagatisteks pandituks 12 764 talu, pindalaga ha:

Põllu- ja aiamaad	171 089,8
Heinamaad	137 497,9
Karjamaad	98 152,1
Metsa	23 294,9
Kokku tulundusmaad	430 034,7
Muud maad	26 677,5
Kokku	456 712,2

Pandi väärtus oli Eesti Maapanga hindel 31. XII 1938 — 41 882 445 kr. Liikvelolevate pantkirjade ja Asunduskapitali võlakirjade summa 16 612 665 kr moodustab samaks ajaks pandi väärtusest 39,7%. Pantkirja- ja ümberlaenustamislaenude saldo bilansi järgi koos tähtajaliste maksude tasumata osaga ulatub 45,3%-le pandi väärtusest. Seega on pandiväärtuse ja laenuseisu vahetõrge muutunud soodsamaks võrreldes eelmise aastaga.

Põllumajandusvõlgade ümberlaenustamise alal ei toimunud 1938. a. jooksul enam nimetamisväärselt. Jätkus üksikute senini mitmesugustel põhjustel seismajäänud laenude väljandamine. Teg. aasta lõpuks oli ümberlaenustamiskatsioon arenenud järgmiselt kr:

Ümberlaenustamise avaldusi tulnud sisse	7 543	16 600 000
Ümberlaenustamise võlakirjades antud välja 5 069 laenu	9 619 175	
Pikendatud laenude võlakohustusi saadetud välja (ainult pikendatud 302 juhtu) 1 082 juhtu	2 769 335	
Kokku on laenustatud ümber 5 371 talupidaja võlad	12 388 510	
Rahuldamata ja tühistatud	2 172 asja	4 211 490

Oksjonid 1938. a.

Laenutingimusi täitmata jätnud talude sundmüüke toimetati 1938. a. panga enda poolt. Kohtupristavite kaudu müüke enam ei teostatud.

Laenude tasumine püsis üldiselt eelmise aasta tasemel, seega ei toimunud olulist muudatust panga oksjonite alal.

Oksjonil müüdi 37 talu (eelm. a. 45).

Kokku on kuni 31. XII 1938 Eesti Maapanga poolt põhikirja alusel müüdud 203 talu, seega 1,6% pangale panditud talude arvust 1938. a. Pristavite poolt on panga nõudel müüdud kuni 31. XII 1938 41 talu.

Pantkirja- ja ümberlaenustamislaenude tähtajaliste maksude laekumine 1938. a.

Laekumises pantkirja- ja ümberlaenustamislaenude alal ilmneb võrreldes eelmise aastaga vähene kõikumine allapoole. Pidi laekuma laenude jooksvaid tähtajalisi ja varem võlgujäänud makse 1 523 059 kr. Laekus (ühes ettemaksudega) 1 161 685 kr. Seega laekus 76,3% (eelm. a. 77,4%).

¹⁾ Selles summas on lepingusummadele arvutatud juurde ka intressid ja administratsioonikulud.

2. Operatsioonid erikapitalide ja -fondide arvel.

Erikapitalide ja -fondide alal on toimunud muudatus võrreldes eelmiste aastatega. Alates

1. I 1938 liideti Maakapitali seadusega (RT 1938, 48, 435) Maaparanduslaenufond Maakapitaliga. Uuena tuli Eesti Maapangale valitsemiseks Rahvamajanduse Elustamise Fondi summasid laenuandmiseks rahvamajade ehitamiseks.

Operatsioonide ulatus Maakapitali laenude alal on võrreldes eelmise aastaga tunduvalt koondunud. Kahanemine on tugev mõlema ehituslaenu-liigi — asunikude ehituslaenu ja maale elukorterite ehituslaenu alal. Maaparanduslaenu alal esitati laenu saamiseks 456 avaldust (eelm. a. 469), üldsummas 796 274 kr. Maaparanduslaenu anti välja üldsummas 149 410 kr (eelm. a. 264 180 kr). Seega rahuldati vähene murdos (ca 1/5) sissetulnud palvetest. Põhjuseks oli Maakapitali summade nappus. Määrati peamiselt lühema kestusega laene (kuni 10 a.) — väheste laenuandmise võimaluste tõttu võidi määrata vaid väiksemaid summasid, mis puhul laenu kestus võib ka lühem olla. Tegevusaastal määratud laenust läks veeühinguile 74,6%, uudismaa ülesharimiseks 14,5%, kultuurmaa kuivendamiseks 9,9%, muuks otstarbeks 1,0%.

Erikapitalidest ja -summadest antud laenud kr:

	1938	Rohkem +, vähem — kui 1937
Ehituslaen	330 332	—50 163
Maale elukorterite ehituslaen	18 380	—67 955
Inventarilaen	—	—520
Asundamislaen	23 276	—6 667
Maaparanduslaen	149 410	—114 770
Rahvamajade ehituslaen	14 750	—24 050
Rahvamajanduse Elustamise Fondi erisummadest antud laenud	24 750	+24 750
Kokku	560 898	—239 375

Pangale valitsemiseks juurdetulnud Maakapitali ostuvõlad ja valitsemiseks juurdearvestatud laenud kr:

	1938	Rohkem +, vähem — kui 1937
Päraldiste ostuvõlg	288 199	—297 717
Riligi tööstusettevõtete, ärikoh- tade ja viljapuuadade ostu- võlg ja rent	229 356	—96 084
Asundamise ostuvõlg ja laen	452 300	+334 700
Inventari ostuvõlg	72	—2 145
Väikekohtade ostuvõlad ja lae- nud	223 230 ¹⁾	+55 270
Maadevahetuse ostuvõlad ja laenud	36 250 ¹⁾	+23 602
Muud ostuvõlad	2 158	—6 784
Kokku	1 231 565	+10 842

Maakapitali seis kr.

Maakapitali seis 1. I 1938	74 891 087,8
Maakapitalile arvutatud juurde tegevus- aastal	2 546 608,4
Sama aja jooksul kantud maha	1 659 400,9
Maakapitali seis 31. XII 1938	75 778 295,3

Maakapitali laekumine.

Maakapitali 1938. a. eelarve kujunes tunduvalt väiksemaks kui eelmisel aastal — 4 210 000 *kr* 5 408 500 *kr* vastu 1937. a. Arvutades maha erakorralise iseloomuga tulud: Asunduskapitali 4%-liste võlakirjade kupongide väljaostmiseks tehtud laen ja pantkirjade väljaandmise asemel Maakapitali võla katteks realiseeritud väärtpaberite eest saadud summa 250 000 *kr*, laekus 1938. a. Maakapitali 3 802 827,5 *kr*, seega 90,3% vastavalt puhastatud eelarvest. Rahas laekus 3 666 092,8 *kr* ehk 87,1% eelarvest (puhastatud) ja võõrandatud maade eest tasumaksmise pantkirjades ja Asunduskapitali võlakirjades 136 734,7 *kr* ehk 3,2% eelarvest. Seega tasuti 1938. a. pantkirjadega ja võlakirjadega maakohal lasuvaid riiklikke laene ja ostuvõlgu 311 274,1 *kr* võrra ehk 69,5% vähem kui 1937. a.

Maakapitali laenude ja ostuvõlgade tähtajaliste maksude ja nende võlgade laekumine.

Maakapitali laenude ja ostuvõlgade tähtajalisi makse pidi laekuma 1938. a. jooksul üldse 4 004 450 *kr*
 Laekus (ühes ettemaksudega) 2 947 498 „
 Seega laekus 73,6% (eelm. a. 75,9%).

Ehitusmetsa ostuvõlga Põllutöoministeeriumile tuli juurde pangale valitsemiseks 307 *kr* (eelm. a. 957 *kr*).

3. Laenude liitmine. Põllutöoministeeriumilt saadi 1938. a. jooksul liitmise teadaandeid 3 199. Kuni 1938. a. lõpuni oli saadud üldse 79 889 teadaannet.

Laenude liitmist teostati 3 205 juhul, seega 2 360 liitmise võrra vähem kui eelmisel aastal. Üldse on teostatud liitmisi kuni 31. XII 1938 78 339 (tühistatud toimetused maha arvutatud).

Laenuarvete arv ulatus 31. XII 1938 84 761-le, selle hulgas 81 263 pikaajalaenu arvet (pantkirja-, ümberlaenustamis- ja liitlaenu arved) ning 3 498 liitmata laenu ja ajutist arvet.

III.**RIIGIHOIUKASSA.**

1938. a. lõpul oli hoiusummasid Riigihoiukassas 11 516 tuh. *kr* eelmise aasta 10 421 tuh. *kr* vastu; juurdekasv aasta jooksul 1 095 tuh. *kr*, s. o. 10,5%. See juurdekasv toimus peamiselt tähtajata hoiusummade arvel, mis kasvasid aasta jooksul 1 040 tuh. *kr* (1937. a. oli juurdekasv 929 tuh. *kr*). Tähtajalised hoiusummad kasvasid 55 tuh. *kr*.

Vaadeldes aktsiapankasid ja suuremaid ühispankasid, kus hoiusummade seis oli 1938. a. algul 117,1 milj. *kr* ja aasta lõpul 131,7 milj. *kr*, juurdekasv 14,6 milj. *kr*, s. o. 12,5%, näeme, et neis oli hoiusummade juurdekasvu protsent suurem kui Riigihoiukassas. Kui Riigihoiukassa 1. II 1938 tõstis hoiuintressi, siis avaldati kartust, et selle tagajärjel hakkavad hoiusummad erapankadest valguma Riigihoiukassasse. Nagu ülaltoodud võrdlusest näha, osutus kartus asjatuks.

Koos hoiusummade juurdekasvuga kasvas ka hoiuarvete arv, mida 1938. a. lõpul oli 25 466, kuna 1937. a. lõpul oli 23 282 arvet; juurdekasv 2 184 arvet, s. o. 9,4%. Samuti näitas suurenemist hoiutehingute arv, tõustes 1938. a. 68 515-ni eelmise aasta 62 054 vastu; juurdekasv 6 461 tehingut, s. o. 10,4%. Tõusis ka hoiusummade läbikäik (sissetulek + väljaminek) 761 tuh. *kr* võrra, nimelt 12 880 tuh. *kr*-lt 1937. a. 13 641 tuh. *kr*-le 1938. a.

Riigihoiukassal oli teg.-aasta lõpul Eesti Panga osakondade juures 11 osakonda ja postkontorite juures 115 agentuuri.

Keskmiselt tuli ühe agentuuri kohta hoiusummasid 11 912 *kr*.

Alates 1. II 1938 Riigihoiukassa maksis intresse: tähtajata hoiusummadelt 3% aastas ja tähtajalistelt —

tähtajaga vähemalt 6 kuud ja summas mitte üle 5 000 *kr* — 3½% ning üle selle normi tõusvalt hoiusumma osalt 2½% aastas; hoiusummadelt tähtajaga vähemalt 1 aasta — vastavalt 4% ja 3% aastas.

Asutistele, kellelt Majandusministri loaga on võetud tähtajata hoiusummasid Riigihoiukassasse üle harilikku normi, maksti intressi 2½% aastas.

Keskmiselt maksti 1938. a. hoiusummadelt intressi 2,93% aastas.

Riigihoiukassa võib hoida kuni 80% hoiusummadest väärtpaberites. Majandusminister võib kokkuleppel Riigikontrolõriga suurendada seda normi kuni 90%-ni.

Luba mahutada väärtpaberitesse kuni 90% hoiusummadest nõutati juba 1937. a. oktoobris, et omandada Majandusministeeriumi Rahandusosakonna poolt maanteede uute sildade ehitustööde finantseerimiseks väljalastud 4%-lisi võlakirju 600 000 *kr* väärtuses. Väärtpaberitesse mahutatud summa, mis 1938. a. algul oli 9 164 880 *kr*, s. o. 87,9% hoiusummadest, püsis peagu kogu aasta üle 80% ja ainult detsembri lõpul langes alla selle normi.

Juurde osteti aasta jooksul väärtpaberitest 4½%-lisi Eesti Maapanga pantkirju 600 000 *kr* nimesväärtuses ja 5%-lisi Eesti Maakrediitseltsi pantlehti 250 000 *kr* nimesväärtuses. Maapanga pantkirjad osteti kursiga 100 ja Maakrediitseltsi pantlehed kursiga 96, mis olid ka börsil noteeritud kurssideks. Peale nende osteti veel kahelt ühis pangalt 545 *kr* väärtuses 4%-lisi Asunduskapitali võlakirju kursiga 100.

Nagu eespool tähendatud, püsis hoiusummade mahutus pea terve aasta üle 80%, mistõttu väärtpabe-

rite ostmise otstarbeks oli mitte niivõrd hoiusummade mahutamise kui põllumajanduslikke pikaajalisi laenusid andvate pankade finantseerimine.

Hoiusummade arvel omandatud väärtpaberid vähenesid aasta jooksul järgmiselt:

1938. a. jaanuaris, mil oli karta, et suuremate tähtajaliste hoiusummade väljavõtmise tagajärjel mahutus väärtpaberitesse võib tõusta üle 90% hoiusummadest, kanti Majandusministri nõusolekul välislaenu obligatsioonid 190 789 kr väärtuses üle tagavarakapitali arvele. Kustutusele läks väärtpabereid üldse 405 316 kr väärtuses. Majandusministeeriumi Rahandusosakond ostis välja oma 4%-lisi võlakirju 500 000 kr väärtuses.

Aasta lõpul oli hoiusummadest väärtpaberites 8 921 800 kr, s. o. 77,5%. Peale selle oli tagavarakapitalist 190 789 kr väärtpaberites.

Nõukogu otsuse põhjal võeti väärtpaberid Riigihoiukassa 1938. a. lõppbilanssi raamatuhinnaga. See hind on suurel osal väärtpaberitel madalam kui Tallinna börsil 31. XII 1938 noteeritud kursid.

Väärtpaberitesse mahutatud summalt saadi 1938. a. intressi keskmiselt 4,79% (1937. a. 4,88%). Kui aga arvestada hoiusummade kogusummat, siis väärtpaberitelt saadud tulu moodustab 4,19% hoiusummade keskmisest seisust 1938. a. (1937. a. 4,0%).

Aastategevuse lõpetas Riigihoiukassa 105 969 kr suuruse ülejäägiga.

Riigihoiukassa eelarve täitmine 1938. a. kujunes järgmiseks:

Riigihoiukassa eelarve täitmine 1938. a.		
Tulud ja kulud	Tegelikud tulud ja kulud	Võrreldes eelarvega rohkem (+), vähem (—)
Tulud.		
Intressid väärtpaberitelt ja kursikasud	462 489.48	+26 939.48
Komisjonid	116.69	+66.69
Kokku	462 606.17	+27 006.17
Kulud.		
Intressid hoiusummadelt	314 367.15	—31 632.85
Asjaajamistasu Eesti Pangale ja Postitalitusele	35 639.13	—4 360.87
Kantseleikulud (Eesti Pangale ja Postitalitusele)	3 621.40	—3 178.60
Nõukogu liikmete päeva- ja sõidurahad	1 255.—	—245.—
Mitmesugused kulud	1 754.34	—745.66
Kokku	356 637.02	—40 162.98
Ülejääk	105 969.15	+67 169.15

Nagu eeltoodust näha, on eelarve täitunud tulude osas ülejäägiga, kuna kulud olid väiksemad kui eelarves ette nähtud. Selle tagajärjel puhaskasu osutus 67 169 kr võrra suuremaks eelarves ettenähtust.

Asjaajamistasu maksti kokkulepete kohaselt (Riigihoiukassa seaduse § 11 ja 15 põhjal) Eesti Pangale ¼% hoiusummade kogusummast teg.-aasta lõpul ja Postitalitusele ½% postkontorite juures asuvate Riigihoiukassa agentuuride hoiusummade kogusummast.

Mitmesuguste kulude alal on 1 110 kr makstud palgaks ja sõidukuludeks inspektorile, kes nõukogu poolt kutsuti ametisse 1. IX 1938 mitmesuguste nõukogu ülesannete täitmiseks, peamiselt uute agentuuride organiseerimiseks.

Administratsioonikulud olid 1938. a. 0,37% hoiusummade seisust aasta lõpul.

IV.

RIIGI TRÜKIKODA.

1. Areng.

Riigi Trükikoja tegevus 1938. a. oma ulatuselt ja tulukuselt ületas kõik eelmised aastad. 1938. a. lõpuks tõusis äriseis 3 772 188 kr-le, olles suurem eelmise aasta äriseisust 304 tuh. kr võrra.

Järjest suurenev tegevus sundis Riigi Trükikoda võtma ette juurdeehituse oma tööstushoonele, mis 1938. a. ka teostus. Juurdeehitis andis tööstusele 8 ja administratsioonile 1 suure ruumi, peale selle keldriruumid. Täiendavad ruumid võimaldasid Riigi Trükikojal uuendada vananenud sisseseadeid ja organiseerida tegevust ratsionaalsemalt ning hügieenilisemalt. Tegevusaasta lõpul monteeriti Inglisest ostetud gigantne kahetuurikiirpress ja rullkäärid; peale selle oli ülesseadmisel uus masin trammipiletite trükkimiseks.

Trükikoja teenijate arv suurenes 6 isiku võrra, tõustes aasta lõpuks 281-le.

2. Väärtmärkide-osakond.

Väärtmärkide-osakonna 1938. a. tööks oli peamiselt mitmesuguste markide, piletite, kaartide ja muude sääraste tööde trükkimine. Metallraha löömist tegevusaastal ei olnud. Pangatähti anti üle Eesti Pangale 75 tuh. kr väärtuses. Üldine osakonna tulu oli 488 559 kr, mis on suurem eelarves ettenähtud tulust 68 tuh. kr, möödunud aasta tulust 19 tuh. kr võrra.

3. Lihttrükiosakond.

Lihttrükiosakond töötas tegevusaastal tervete töönaalatega. Osakonna üldtulu oli 424 462 kr, mis on suurem eelarve järgi loodetud tulust 4,5 tuh. kr võrra, kuid väiksem eelmise aasta üldtulust 24,6 tuh. kr võrra, sest tegevusaastal ei olnud telefoniabonentide nimekirjade trükkimist.

4. Kirjastus.

Kirjastuse alal töötas trükikoda üle ootuste hästi. Riigi Teataja kirjastamise tulud olid võrdsed eelmise aastaga, kuid trükikoja toodete müük, vaatamata sellele, et puudus telefoniabonentide nimekirjade müük, on andnud ainult 7 tuh. *kr* vähem tulu kui eelmisel aastal. Tulude suurenemiseks on siin aidanud kaasa Seaduste Kogu kirjastamine.

Filatelistliku büroo tegevus hakkab end tasuma ja isegi puhastulu andma. Tegevusaasta tulu oli 1 771 *kr*.

Kirjastuse 1938. a. üldtulu oli 158 182 *kr*, mis on suurem eelarves ettenähtud tulust 20 tuh. *kr*, kuid väiksem eelmise aasta tulust 6 tuh. *kr* võrra.

5. Loteriide-osakond.

Tegevusaasta jooksul teostati 8 loosimist: 1 viiendast, 4 kuuendast ja 3 seitsmendast klassiloteriist. Piletite nõudmine oli erakordselt elav, mistõttu trükikojal tuli nõutada 7. klassiloterii plaani muutmist, nimelt piletiraamatute arvu suurendamist 10%, s. o. 5 000 raamatu võrra. Hoolimata piletite arvu suurenemisest müüdi pileteid läbi peaaegu 100%.

Osakonna üldtulu 1938. a. oli 642 169 *kr*, milline summa on suurem sama aasta eelarvest 87 tuh. *kr* ja eelmise aasta tulust 22,7 tuh. *kr* võrra.

6. Mitmesugused tulud.

Peale ülaltähendatud tulude on trükikoda saanud mitmesuguseid tulusid, nagu elukorterite üüri, intresse pangavarvetelt, tulusid tööstuse jäänuste müügist jt. Need tulud moodustasid 1938. a. 49 264 *kr*, mis ületab eelarves ettenähtud tulu 29 tuh. *kr* ja eelmise aasta tulu 2 tuh. *kr* võrra.

7. Tulemusl.

Trükikoja üldine brutotulu 1938. a. oli 1 762 636 *kr*, seehulgas puhaskasu 283 003 *kr*, mis on suurem 1937. a. puhaskasust 40 tuh. *kr* võrra.

Tegevusaasta lõpuks oli trükikojal kapitale: põhi- kapitali 1 000 000 *kr*, amortisatsioonikapitali 691 808 *kr*, ettevõtte laiendamise kapitali 126 759 *kr*, tagavara- kapitali 245 000 *kr*, tööliste toetuskapitali 4 526 *kr* ja teenijate puhkekodude kapitali 26 091 *kr*. Viimasena nimetatud kapital koosneb postmarkide müügist saadud ning Riigivanema ja Vabariigi Presidendi poolt trükikoja puhaskasust määratud summadest ning kapitali intressidest. Tegevusaastal osteti kapitali arvel teenijatele suvimaja Võsul (17 toaga). Puhkekodu remonditi, sisustati ja hooaja kestel viibis puhkekodus kuni 30 isikut päevas.

V.

RIIGI SADAMATEHAS.

1. Areng.

Võrreldes eelmise aastaga on tehase toodang tõusnud ca 35% ehk 760 000 *kr* võrra. Toodangu suurenemine on tunduvalt vähendanud üldkulude mõju saaduste tööhindadele ja selle tagajärjel on aasta lõppenud erakordselt suure puhaskasuga.

Suuremateks töödeks olid: 1) Piirivalve Talitusele uue vahilaeva ehitus, mis oktoobri lõpul vette lasti, 2) Veeteede Talituse tellitud m/l. „Meripoeg“ valmiskehitamine, 3) Tallinna Linnavalitsusele 2 uue elektrimootorvaguni ehitus ja Kohtla-Järve III õlivabriku ehitus. Peale selle anti üle Raudteede Talitusele ja Sõjamineisteriumile ehitatud mootorvagunid.

Tegevusaastal oli tehase dokkidesse tõstetud 111 laeva üldtonnaažiga ca 100 000 *t*. Parandusel olnud laevade üldarv oli 101 kodumaa ja 47 välismaa laeva.

Laevade parandustöödest väärrib tähelepanu ühe välismaa, Kopenhaagenist tulnud laeva survey-remont ca 100 000 *kr* väärtuses.

Tehases töötanud tööliste ja teenijate keskmine arv oli 675 isikut ja väljamakstud töötasu ca 714 000 *kr*.

Raudmaterjali läbikäik oli umbes 2 810 000 *kg*, üldväärtuses ca 916 000 *kr*, ja muu materjali tarvitus oli ca 431 000 *kr*.

2. Tellimiste iligitus.

Tegevusaasta jooksul tehti tehases töid ca 2 800 000 *kr* väärtuses.

Oma iseloomult jagunevad tööd järgmiselt:

Riiklike a/s-de, riigiasutiste ja -ettevõtete tellimised	1 356 000 <i>kr</i>
Eralaevade tööd	870 000 „
Mehaanika-ala tööd	574 000 „

3. Tegevuse tulemused.

Erakordselt suurenenud tegevus on ületanud eelarves ettenähtud tulud 895 000 *kr* võrra ehk ca 47%.

Mitmesuguseid makse on samal ajal makstud ca 97 000 *kr* ja varasid amortiseeritud ca 72 000 *kr*.

VI.

RIIGI EHITUSETTEVÖTE „EHITAJA“.

1. Tegevuse üldjooni. 1938/39. a. oli riigi ehitusettevõttele „Ehitaja“ esimeseks täieulatuslikuks tegevusaastaks, sest eelmisel aastal tegutsenud 4 kuu jooksul suudeti teha peale üldise organiseerimistöö ainult mõningaid projekteerimistöid. Kuna põhimääruse kohaselt ettevõtte otsesteks ülesanneteks on riiklike ehitiste projekteerimine ja püstitamine ning ainult erijuhtudel võib ettevõtte teostada ka riiklike toetustega omavalitsuste ning eraasutiste ja organisatsioonide poolt püstitatavate hoonete ehitustöid, siis on ettevõtte iga-aastase tegevuse ulatus suurel määral olenev riigieelarvest, järelikult ettevõtte tegevuseelarve suuruse määravad enamvähem riigieelarves riiklike ehitiste teostamiseks ettenähtud krediidid. Tähendatud alustel koostatud 1938/39. a. eelarves oli nähtud ette ehitiste püstitamise töid ca 1 300 000 kr väärtuses ja projekteerimistöid ca 23 000 kr väärtuses.

2. Ehitustööd. Tegevusaastal teostati uute hoonete püstitamise- ja kapitalremonttöid kogusummas ca 950 000 kr väärtuses. Töid tehti peale Teedeministeeriumi ka teistele ministeeriumidele ja nende allasutistele. Ehitustööd viidi läbi peale mõnede erandite majanduslikul teel. Viimasteist väärivad nimetamist järgnevad:

Ehitustööd Kadriorus. Viidi lõpule administratiivhoone sisemised väljaehitustööd, nagu krohvi-, puussepa-, laudsepa- ja stukitööd, samuti tööd ühenduses kunstmarmoriga ja poleeritud Vasalemma kiviga; muretseti ameti- kui ka eluruumidesse vajalik mööbel; teostati hoone välis- ja sisevärvimine, ehitati administratiivhoonet ning lossi ümbritsev piirdeaed, lõpetati 4 basseini ja terrasside ehitus ühes Saaremaa dolomiidist balustraadiga; korraldati hoone ümbrus ühes lossivahelise aia ja pargi planeerimisega, puude ümbergrupeerimise ja istutamisega ning ringtee ümberasetamisega.

Samuti lõpetati vahipataljoni ohvitseride ja all-ohvitseride elumajade ning kasarmu sise- ja välistööd ning alustati kasarmu piirdeaia ja juurdepääsuteede ehitamist ning platsi planeerimist.

Oru ehitustööd. Teostati Oru lossi komandandi- ja aedniku-elumaja väliskrohvi- ja maalritööd. Lõpetati Teedeministeeriumi poolt alustatud Oru-Männiku Kodunduskeskkooli hoone ehitustööd, kusjuures tuli teha elektri-, krohvi-, potissepa- ja maalritööd ning lõpule viia laud- ja puussepatööd. Hoone on kahetiivaline 2-kordne telliskiviehitise raudbetoonlagede ja tsementkivist katusega, üldkubatuuriga ca 16 000 m³, varustatud keskkütte-, soojavee- ja vesivarustusseadmetega; ehitise sokli osa on kaetud kunstgraniitkrohviga ja peasissekäik ning trepikodade aknad on raamistatud Vasalemma paest tahutud kividega.

Kuusiku ehitustööd. Kuusikul asuvalle riiklikule põllutöökatsejaamale otstarbekate tööruumide ja personaalile eluruumide soetamiseks tuli püstitamisele katsejaama peahoone — elamu, üldkubatuuriga ca 8 500 m³. Hoone on osalt 2- ja osalt 3-kordne telliskiviehitise, kaetud suuremalt osalt kivitkatusega. Ehitustööd kavatsetakse lõpetada 2 aasta jooksul, mille kohaselt 1938/39. a. viidi hoone katuse alla, varustati uste ja akendega ning alustati keskkütte-, vesivarustus- ja kanalisatsioonitöid.

Kogu ehitise läheb maksuma ca 180 000 kr.

Riikliku Kolledži hoone ehitustööd. Alustati Tallinnas Narva mnt. püstitatava koolihoone ehitustöid: lammutati krundil asetsevad vanad alusmüürid, planeeriti ja täideti uue hoone ümbrus, tehti mullatöid ja müüriti ning betoneeriti valmis hoone alusmüürid ning alustati võimla osas müürimistöid.

Irbooska ehitustööd. Püstitati piirivalve Petseri jaoskonna ja õpperaiooni majapidamisahoone, mille kubatuur on ca 1400 m³ ja mis maksus ca 22000 kr. Hoone alumisel, paekivist korral asetsevad mitmesugused majapidamisruumid — puutöökoda, ait, tall, laod jne. ning katusealuses puust väljaehitises ametnike korterid.

Peale ülaltähendatud ehitustööde lõpetati veel Keila-Joal 2 suvila seesmine väljaehitamine, püstitati piirivalvele kordonihooned Narva ja Vainopäale, teostati Tartu Ringkonnakohtu hoonele juurdeehitus ning mõned väiksemad tööd Maksude Talitusele. Riigikantseleile ja Riikliku Propaganda Talitusele.

3. Projekteerimistööd. Projekteerimistööde korraldamisel on pandud erilist rõhku tehniliste ja tööjooniste läbitöötamisele ning põhjalikule eeltööde teostamisele. Tegevusaastal valmistatud projektidest nimetatagu järgmisi:

Riikliku Kolledži hoone projekt. Projekt valmistati lõplikul kujul ühes vajalike detailidega ja koostati eelarve hoone toorehitise osa kohta. Hoone, mille kubatuur on ca 24 000 m³, on nähtud ette 4-kordse telliskivist ehitisena, mille fassaad tuleb katta üleni loodusliku kiviga. Ilmakaarte tõttu — akendega lõunasse — tuli klassid paigutada vastu tänavat, mis pärast terve hoone on asetatud 6 m võrra tänavast eemale.

Tallinna Tehnikumi hoone projekt. Kuna antud ruumide programmi kohaselt eelmisel aastal valmistatud projekti järgi hoone osutuks liiga suureks, tehti ruumide programmis kärpimisi ning koostati uus projekt, mille kohaselt hoone üldkubatuur vähendati 18 000 m³-le.

Riigi Tööstuskooli hoone juureehitise projekt. Tööstuskooli ruumide laien-

damise võimaluste selgitamiseks koostati ruumide laiendamise ja juureehituste teostamise üldine eelprojekt ning valmistati projekt ja eelarve tähendatud üldkava järgi esijoonest teostada kavatsetava juureehitise (metallitöökodade) püstitamiseks.

Taagepera sanatooriumi uue haigla projekt. Haiglale otstarbeka ja sobiva ruumijaotuse selgitamiseks valmistati 3 eelprojekti-varianti ja neist kõige sobivama alusel koostati ehitusprojekt. Selle kohaselt uues hoones, mille kubatuur on ca 8 400 m³, on nähtud ette ruumid 52 haigle ühes päevaja söögi- ja raviruumidega, raviruumid nagu ambulatoorium ja operatsioonisaal, teenijate elukorterid ja mitmesugused kõrvalruumid.

Tallinna politseihoone eelprojektid. Politseihoone projekti valmistamiseks on korduvalt selgitatud ja kaalutud ruumide programmi ja

vastavalt muudatustele on koostatud mitu eelprojekti nii ametiruumide kui ka ametnikkude eluruumide osas.

Peale tähendatute koostati veel projektid mitmesugustele väiksematele ehitistele, nagu Kadrioru kastmistorustiku ja paviljonide ehitamiseks, Tallinna tollihoone fassaadi muutmiseks, valmistati eelprojektid Mustvee riigiasutiste ühishoonele, Taheva lastesanaatooriumi hoonele jne., ning tehti suur hulk tööjooniseid teostamisel olevatele ehitustöödele.

4. Katsed.

Ehitiste püstitamisel üleskerkinud küsimuste selgitamiseks teostati rida mitmesuguseid katseid, mille tulemused on osaliselt avaldatud Insenerikoja poolt toimetatavas „Tehnika Ajakirjas“. Nii näiteks selgitati tappide abil seintele toetuvate puutalade kandetugevust, mörtli ja telliskivi vahelise siduvuse tugevust, mitmesuguste puumaterjalide naelutatavuse tugevust, jne.

VII.

RIIGI VILJASALV.

Riigi Viljasalve teg.-aasta kestab 1. IX — 31. VIII. Oma tegevust alustas viljasalv 1. IX 1937 iseseisva juriidilise õigustega ettevõttena, võttes Riigi Viljamonopolilt üle Teraviljaturu Korraldamise Operatsioonifondi varad, kohustused ja asjaajamise.

Teravilja ja selle saaduste sisse- ning väljavedu jäi endiselt riigi ainuõiguseks, mida teostab Majandusministeerium Viljasalve või teiste ettevõtete kaudu, kuulates ära Viljasalve juhatuse arvamuse. Jätkates endise Riigi Viljamonopoli ülesannete täitmist on Viljasalve ülesandeks vilja ja viljasaaduste ost ja müük, samuti töötlemine, rahva toitlustamiseks vajalike teravilja-tagavarade hoidmine Vabariigi Valitsuse poolt määratud koguseis ja tingimusil, samuti nende tagavarade aeg-ajaline värskendamine, loomasöötade valmistamine ja turustamine ning seemnevilja muretsimine suurema ulatusega varustamise juhtudel.

1937/38. a. oli Riigi Viljasalve esimeseks tegevusaastaks, mille jooksul tegutseti peamiselt teravilja ostu ja müügi ning loomasööda valmistamise alal. Peale selle muretseti põllupidajatele välismaalt seemnevilja — otri ja kaeru — ning väiksemal määral õlletehastele otri.

Ei saa öelda, et Riigi Viljasalve esimene tegevusaasta oleks olnud viljakaubanduse alal küllalt soodus, sest Riigi Viljasalve tegevus ei piirdunud ainult siseturuga, vaid tal tuli tegutseda ka väliseturul, kus viljahinnad olid väga ebaühtlased. Toiduteravilja hinnad langesid aasta jooksul 8 sendi võrra, kuna jõusöötade hinnad (soja, õlikoogid jne.) jäid endiselt kõrgeks, langesid õige vähe.

Eelmiste aastate eeskujul osteti põllupidajatele rukist 20 800 t ja nisu 2 400 t, makstes põllupidajatele Valitsuse poolt määratud ostuhinna — rukki eest 16 s kg ja nisu eest 22 s kg. Seega said põllupidajad Viljasalvele müüdud vilja eest raha ca 4 milj. kr.

Arvestades kodumaa teraviljaturu nõudmiste rahuldamist ning soovides soetada viljatagavarasid, ostis Riigi Viljasalv välismaalt 16 800 t rukist ja 4 100 t nisu. 1937. a. nõrga suviviljasaagi tõttu tuli Riigi Viljasalvel osta välismaalt seemne- ja söödavilja. Sellest tingituna toodi sisse otri 2 000 t, kaeru ligi 1 500 t ja maisi 2 800 t. Lisaks sellele osteti välismaalt veel jõusööda valmistamiseks minevaid valgurikkaid jõusööte — sojatangu 1 400 t ja maapähklikooke 1 000 t.

Siseturule müüdi rukist 11 100 t ja nisu 5 400 t. Samal ajal täideti ka Eesti-Soome kaubanduslepingus ettenähtud rukki kontingent 10 000 t suuruses. Välismaalt sissetoodud otradest müüdi seemneks 1 000 t, veskitele tangude valmistamiseks 900 t ja õlletehastele linnaste valmistamiseks 100 t. Sissetoodud kaerad koguses 1 500 t müüdi kõik seemneks.

Eelmiste aastate eeskujul valmistati Riigi Viljasalve poolt jõusööta kariloomadele ja sigadele. Selleks üüris Viljasalv veski, milles kokkuleppel veskiomanikuga jahvatamine viidi läbi Viljasalve järelevalve all. Nii valmistati ja müüdi põllupidajatele 5 450 t karja- ja 1 670 t sigadesööta, seega kokku 7 120 t.

Vaatamata ebastabiilsetele välisuru-mõjustustele läks Riigi Viljasalvel korda lõpetada oma teg.-aasta täiesti rahuldavate tagajärgedega, mida tõendab aastaaruanne, mis lõpeb puhaskasuga 51 000 kr.

Varem ilmunud:

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1919—1934. a. VIII+328 lk., 1934.

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1934/35. a. X+148 lk., 1935.

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1935/36. a. X+148 lk., 1936.

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1936/37. a. X+148 lk., 1937.

VALITSUSASUTISTE TEGEVUS

1937/38. a. XII+156 lk., 1938.

